This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

jori impetu Satan hoſtis ille ἄσπονδος ſalutis noſtræ evertere ſemper ſit conatus: noviſſimiſq; imprimis hiſce temporibus per peſtilentiſſimos hæreticos, qui ut Religionem Chriſtianam peſſumdarent, duo primaria ejus fundamenta *Divinitatem* Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ejus *Satisfactionem* convellere omni ope ſategerunt. Optandum equidem fuerat, ut hujuſmodi monſtra ab ipſo ortu necarentur, nec tam infauſti fœtus nanciſcerentur qui obſtetrices manus illis porrigerent; Sed cùm nimis latè venenum hoc ſerpere jam ſatis conſtet, & exitialia hæc ſcripta plurium manibus hodie terantur; Æquum etiam fuit alexipharmaca ſubinde parari, quibus Iuniores adverſus luem iſtam peſtiferam præmunirentur, & animi piorum in veritate magis magiſque confirmarentur. Hoc conſilio Viri Doctiſſimi, quos Deus ſubinde excitavit vt Orthodoxę Veritatis in Eccleſia eſſent πρόμαχοι fortiſſimi, in eo hactenus operam ſuam vtiliſſimè collocarunt; Horum & nos prementes veſtigia licet non paſſibus æquis, haud abs re nos facturos ſumus arbitrati, ſi in propugnanda iſta Veritate adverſus ignita Satanæ tela noſtram qualemcunque explicaremus induſtriam.

Cùm autem Tria vulgo de SATISFACTIONE CHRISTI quæri poſſint. I. An *Neceſſaria* fuerit II. An *Vera* III. An *Perfecta*. De tribus iſtis Quæſtionibus diſtinctè agendum Nobis eſſe duximus; In duabus Prioribus cum Socinianis; In Poſtrema cum Pontificiis manus conſerendæ fuerunt. Sed ita tamen in iis ſumus verſati, vt primam & tertiam de *Neceſſitate*

& *Perfectione* breviùs abſolverimus; Secundam verò de *Veritate* quæ ampliorem explanationem requirere videbatur, quámque majori molimine impetunt Adverſarii fuſius paulò ſimus perſecuti, & nihil quantum quidem à nobis fieri potuit ex iis omiſerimus quæ tum ad Veritatis confirmationem, tum ad Erroris confutationem facere poterant, non modò objectiones contrarias ſolvendo; ſed & argumenta orthodoxa à ſtrophis & cavillis τῶν ἐξ ἐναντίας vindicando, additis etiam variis currente prælo quæ ad argumenti illuſtrationem pertinere videbantur. Si quid porro à Nobis hîc ſit præſtitum, Tuum erit, Candide Lector, judicium; Nobis ſat fuerit, noſtrum hac in parte tibi in aſſerendo graviſſimo hoc Religionis noſtrę myſterio probaſſe ſtudium. Hoc ergo æqui boníque conſule, & conatibus noſtris in poſterum fave. *Vale.*

Digitized by Google

INDEX
LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,
quæ hîc vel explicantur vel vindicantur.

GENES.

Caput	*Verſus*	*Pagina*
II	17	16. 17. 188.
III	19	188.
IV	13	117
IX	4	196
XVIII	15	8. 12
XXXII	19	204

EXOD.

XII	27	219.
XIX	12	222
XX	5	51.55
	19	222
XXI	6	242.
XXIV	6.7.8.9.10	23. 221
XXIX	10	196
XXXII	10. 14	348. 353
	32	168
XXXIV	7	134

LEVIT.

I	4	196
IV	31	44
V	6.13.16	200
VI	3.7	227.228.
XIII	15.16	205
XIV	6.7.52.53	140
XVI	20	139
	21.22	51.197.226
XVII	11	196.
XXV	25.47.48	74

NVMER.

Caput	*Verſus*	*Pagina*
V	6	228
XIV	18	134
	20	348.354
	33	142
XV	25	228
	30	231.232
XVI	45.46	228
XX	24	354.355
XXXV	34	197

DEVTERON.

XVIII	18	195
XIX	6	74
XXI	8	197
	23	110
XXII	30	75
XXIV	16	54
XXVII	26	16.17
XXXII	50.51	348

IOSVE

VII	5	191
XXIV	19	8

RVTH.

III	9	74

I. SAMVEL.

VIII	7	238
XV	22	232

II. SAMVEL.

VII	14	350
XII	14	348.351.& ſeq.
XXI	6	191
XXII	5	ibid.
XXIV	10.11.12	352

XXV

Digitized by Google

Caput	Verſus	Pagina
XXV	24.25	228

I. REG.

Caput	Verſus	Pagina
I	21	120
XIV	16	106

II. PARALIP.

Caput	Verſus	Pagina
XXXII	31	182

IOB.

Caput	Verſus	Pagina
XV	25	233
XIX	25	74

PSAL.

Caput	Verſus	Pagina
Pſ.V.	6.7	8
VI	2	350
IX	5	9
XIV	1	230
XVI	5	158
XVIII	6	185
XIX	14	233
XXII	2	174 & ſeq.
	22	155
XXIII	5	158
XXVII	9	179
XXXII	1.2	332
XXXIX	11	106
XL	5.6	128.241
	7	232.241 242
	8.9	58
XLIII	2	175
XLIV	24.25	ibid.
XLV	8	177
L	5	221
LI	9	232
	13	329
	18	242.247
LXIX	5	192
LXXXV	9	295
CIII	3	136
CX	5	178.194
CXVI	3	185
	15	190
CXIX	131	9
CXXX	3	295

PROVERB.

Caput	Verſus	Pagina
I	7	22
VIII	5	230
	22	213
IX	4	230
XIV	22	ibid.
XV	15	186
XVI	4	345
	6	247
XIX	27	230

ISAIAS.

Caput	Verſus	Pagina
I	11.12.&c.	241
	18	139
IX	1	137
	6	275
XXII	14	346
XXVIII	7	230
	28	346
XXXVIII	1	18.152
	17	332
XLII	22	ibid.
XLIII	3	72
XLVI	10	16
XLIX	14	179
LI	17	1[illegible]
LIII	2.3.4.5	125
	6	126
	7	128
	10	ibid.198
	11	132
LIV	7	179.183
LXIII	5	178
LXVI	3	242
	6	311

IEREM.

Caput	Verſus	Pagina
VII	21.22.23	242
X	24	350

Digitized by Google

Index Locorvm S. Scriptvræ.

Caput	Verſus	Pagina
XXV	15	158
XXIX	12	ibid.
XXX	20	330
XXXI	29	56
	32	330
	33.34	43.332
	39	147
XLIX	6.8	291

THREN.

IV	21	158
V	7	51.142
V	20	183

EZECH.

XVI	8	75
XVIII	4	55.56.188

DANIEL.

IV	27	345.346
IX	24	274

HOSE.

VI	6	232.242
VIII	13	333
IX	9	ibid.
XI	1	136

IONAS.

III	4	18
IV	9	152

HABAC.

I	13	8.10
III	2	350

MICHÆ.

VI	6.7.8	242
VII	19	332

ZACHAR.

Caput	Verſus	Pagina
XII	12	177
XIV	19	117

MALAC.

IV	2	136

MATTH.

II	15	136
III	7	79
V	46	100
VI	12	334
VIII	16.17	134
IX	6.7.8	250
XI	28	222
XII	5	20
XVIII	23.24	46
XX	28	72.96
XXIII	37	52
XXVI	28	338
	37.38	152
XXVII	45	173
	46	174.283.284

MARC.

II	17	104
III	14	118
XIV	33.34.35	152.155
XV	34	178

LVC.

I	35	177
	68	79
	74	294
VII	42	295
	48	333
X	24	337
XXII	15.16	138
	20	221
	33.34	174
	43	157
	44	153.155
XXIV	21	156

Digitized by Google

Caput	Verſus	Pagina
	47	177

IOHAN.

Caput	Verſus	Pagina
I	14	156.224
	16	308
	29	219.220
III	14	244
	15	144
	16	292.297
	34	176
V	14	333
X	18	58
	30	176
XI	33	171
XII	27	166
	32	144
XV	13	292
	25	192
XVI	32	178
XVII	4.11	339
XIX	18.20	337.338

ACTA

Caput	Verſus	Pagina
II	24	58.181.281
	36	118
III	17	230
IV	12	311
IX	4	340
XIII	33	213
	38	236
XX	28	280
XXVI	18	274
XXVII	4	115

EPIST. AD ROMAN.

Caput	Verſus	Pagina
I	4	213.326
	18	8
	32	ibid.
II	5	9
	11	286
	14.15	18
III	5.6	21
	24.25	22.81.83.91 92.265.297
	31	20
IV	6.7.8	273
	25	102.326
V	7	52
	10	79.81.251
	11	82
V	12	17.188
	13.14	17
VI	4.5	99.326
	23	16.17.188
VIII	1	328
	2	176
	3	187.220
	4	275
	17	358
	18	341
	22	79
	29	99.341
	32	324
IX	3	95.168
	18	46
XII	1	224

I. AD CORINT.

Caput	Verſus	Pagina
I	13	97
V	7.8	137.198.219
VI	19.20	224.295
IX	27	354.355
XI	31	355
XIII	12	340
XV	50.51	190

II. AD CORINT.

Caput	Verſus	Pagina
I	6.7	101.340.345
V	14	53.296
	18.19.20	43.81.82.85

Digitized by Google

Caput	Verſus	Pagina
	21	43.117
VI	1.2	312
VII	11	356

AD GALAT.

Caput	Verſus	Pagina
I	4	102
III	13	107 & ſeq.
	19	66
	25	217
IV	4	274
	24.25	222

AD EPHES.

Caput	Verſus	Pagina
I	4	7
	7	79
II	13	222
	14	209
	16	82 88
	20	224
IV	32	47.334
V	2	209.210.220
	16	69

AD PHIL.

Caput	Verſus	Pagina
I	12.13	343
	29	48
II	6	287.326
	12	312
III	16.17	357
	21	341
IV	18	210

AD COLOS.

Caput	Verſus	Pagina
I	19	224.308
	20	63.81 85.89
	24	94.100.339.& ſeq.
II	9	308
	13	330
	14	224 239.325
	15	74
	17	217
	19	209

Caput	Verſus	Pagina
III	4	341

I. AD THESS.

Caput	Verſus	Pagina
IV	4	295

II. AD THESS.

Caput	Verſus	Pagina
I	6	9.298

I. AD TIMOT.

Caput	Verſus	Pagina
I	13	234
II	6	68.72
	14	230
III	16	326
IV	16	61

II. AD TIMOT.

Caput	Verſus	Pagina
I	7	177
	8	341

AD TIT.

Caput	Verſus	Pagina
II	11.12.13	296
	14	104.295

AD HEBRÆOS.

Caput	Verſus	Pagina
I	3	202.327
II	14	74.238
	17	212
IV	15	212
	16	222
V	1	195
	5	212
	7	153.171
	8	212
VII	19	336
	22	22.65
	24	216
	26	177.216
	27	207.218
VIII	3	195
	4	214
IX	6.7	228

Digitized by Google

Caput	Verſus	Pagina
	8	224
	13.14	202.203.220.224 238.327
	19.20	221.222
	22	21.196.285
	24	21
	27.28	117.145.207
X	1	217.239.240.&c.
	2.3	224
	4.5.6	23.209.242
	10.11.12	208.218
	14	336
	19	253
	26	233.234
XI	4	39
	6	43
	39.40	42.336
XII	1	249
	23	336
	24	64.198
XIII	8	337
	12	220.221

IACOB.

Caput	Verſus	Pagina
I	2.3	349
II	13	358
	23	135

I. PETR.

Caput	Verſus	Pagina
I	2	222
	15	341
	18	71.194.219
II	7	222
	21	99.100.342
	24	144.& ſeq.294
IV	13	342
	14	177
	18	355
V	9	342

I. IOHAN.

Caput	Verſus	Pagina
I	7	27
II	2	82
III	2	341
	16	98
V	6	104.220

APOC.

Caput	Verſus	Pagina
I	5	274
V	12	219
XIII	8	ibid.
XIV	13	190
XIX	9	138
XXI	2	224

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERVM ET VERBORVM.

A

Abſolutum *de Deo dicitur biſariam* Pagina 38

Acceptilatio Sociniana, *quid ſit* 266

Actiones divinæ *verſantur vel circa objectum conſtituendum, vel circa conſtitutum* 31

Ἀδημονία *quid ſit* 153

Affectus *noſtri quadrupliciter errant* 171

Agnus *cur Chriſtus vocetur* 219

Agnus Paſchalis *Chriſtum adumbravit* ibid.

Agoniæ *vox, quid ſignificet* 153

In Agonia Chriſti *tria attendenda, Gradus & Partes, Adjuncta, Effectus* p. 149 *& ſeq. non fuit* κατὰ δόξαν, *ſed Vera* p. 150 *non in corpore ſolùm, ſed in Anima* p. 151. *non in Anima parte Inferiore demum, ſed etiam in Superiore* Ibid. *&* p. 159. *ejus cauſa* p. 158 *& ſeq. quomodo in Chriſtum cadere potuerit* 164

Amor Dei *alius Benevolentia, alius Beneficentia & Vnionis* p. 49 *alius complacentia* 87

Anathema *duplex ſuſtinebat qui ferebat peccati pœnam.* Pagina 330

Angelus *quomodo Chriſtum confortarit* 157

Ἀνταναπληρῶν *reliquias Paſſionum Chriſti quomodo dicantur fideles* 342

Ἀντὶ *prapoſitio, tria ſignificat Æqualitatem, Oppoſitionem & Compenſationem* p. 72. *vſus ejus* 96

Apoſtaſiæ *gradus varij* 234 235

Athletæ *ante certamen examinabantur* 357

Aurium perforatio *quid apud Iudæos ſignificaret* 242

B

Bonum *Morale cum Phyſico neceſſitudine quadam ſociatur* 11

C

Cærimoniæ *quomodo opponantur Chriſto & quomodo ei ſubordinentur* 243. 244

Cærimoniarum Legalium *abrogatio, eſt vel de Iure vel de Facto* 209. 215

כפר *quid ſignificet* 204. 346

כפרת *operculum Arcæ quare ſic dictum* 205

Calix *in Scripturis quid ſigni-*

Digitized by Google

gnificet Pagina 158

Carnis *Puritas vel Impuritas quid ſit* 238. 329

Caſtigare corpus *quid ſit Paulo* 357

Chriſti munera *aliquando ſeorſim in variis actibus conſiderantur, aliquando in ſingulis conjunguntur* 255

Chriſti Plenitudo. *Vid.* Plenitudo.

Chriſti *nomine aliquando intelligitur Chriſtus Myſticus* 340

Chriſti ſimilitudo *nobiſcum eſt Natura & Infirmitatum* 212

Chriſtus *cur* incarnatus *fuerit, non verò Pater aut Spiritus S.* p. 25. 26. *debuit eſſe Propheta, Rex & Sacerdos* p. 64. *cur. Ibid. quomodo dicatur Agnus, quomodo Leo,* p. 73. 74. *ex malo noſtro adverſus malum noſtrum remedium ſalutare petit.* p. 125. *unitus eſt Deo Naturâ, Amore Sanctitate, Virtute & Felicitate.* p. 179. *non Damnatus ſed Condemnatus fuit, non Damnatorum ſed Damnandorum pœnas tulit.* p. 186. 187. *Sacerdos eſt & Victima.* p. 194. *& ſeq. fuit verè Sacerdos in terris.* p. 207. *& ſeq. Legi fuit ſubjectus non pro ſe ſed pro nobis* p. 275. *& ſeq. vt Sponſor & Caput conſideratur* 359

Cœna S. *inſtituta eſt præcipuè in memoriam Mortis Chriſti* 253

Cognitio *duplex Theoretica & Practica.* p. 229. *hac rurſus vel Abſoluta, vel Comparata.* Ibid.

Comminationes Legis. *V.* Lex.

Conformitas *fidelium cum Chriſto eſt duplex, Gratia quæ Sanctitatis eſt & Crucis, & Gloria* 341

Conſcientię *vis* 14

Conſtantia & Obſtinatio *quomodo differant* 15

Conſummari *à Chriſto quomodo dicantur fideles.* p. 336. *eorum quotuplex* Conſummatio 337

Conſummatum *in Cruce quomodo dicat Chriſtus.* Ibid.

Correctio *omnis non ſupponit errorem præcedentem* 169

Cruciatuum Chriſti *duo gradus* 173

Crucifigi *quare voluerit Chriſtus* 113

Crux *fuit Romanorum ſupplicium* p. 111. *cur dicatur ſupplicium Execrabile.* p. 112. *in ea tria erant, Tormentum, Infamia, & Diuturnitas pœnæ* Ibid.

D

Damnari *aliquis quomodo dicatur* 110

Decretum *de Fine non tollit Media* 7

Deſertio *alia Abſoluta, Totalis & Æterna; alia Temporalis,*

Digitized by Google

lis, Partialis & ſecundum quid Pagina 179

Deſerit *Deus Creaturam vel ad explorationem, vel ad Correctionem, vel ad Pœnam* 182.183

Deſertio Chriſti *qua fuerit* p.175.178. *ejus cauſa* p.182. *non infert Diffidentiam aut Deſperationem in Chriſto* p. 180. *& ſeq.* 186.283.284.

Deſperatio *non eſt de eſſentia pœna, ſed de Vitio patientis* 186.282.283

Deus *non punit peccata quatenus eſt pars offenſa, ſed quatenus Rector mundi*, p.13. *aliquando ſententiam mutat, ſed non conſilium* 41

Diſſidium *inter nos & Deum duabus cauſis fovetur Iuſtitiâ Dei & Peccatis noſtris* 82

Divinitas *non vivificat Formaliter, ſed Effective* 180

Divinitas Chriſti *per mortem non fuit divulſa ab ejus humanitate* 177

δουλαγωγεῖν σῶμα *quid ſit* 357

E

Eclypſis *qua accidit dum Chriſtus pateretur fuit extraordinaria* p. 174. *ejus cauſa* Ibid.

Emere gratiam *quomodo dicantur fideles* 107

Εὐλάβεια *aliquando Pietatem, aliquando Timorem ſignificat* 153

Excommunicatio *eſt pœna Canonica ſeu Eccleſiaſtica, non* ...

ſatisfactoria juſtitiæ Divinæ Pagina 356

Execratio Legis *ſumitur tam Active tum Paſſive* 107. *& ſeq.*

Execratio *quomodo pro nobis factus ſit Chriſtus* 108

Exemplum Chriſti *nobis proponitur imitandum non in omnibus, ſed in quibuſdam tantùm* 100

Expiare *quid ſit* 200

In Expiatione *tria ſunt Afflictio pœnalis, Pœna ſuccedanea, & Liberatio rei* 200

Expiatio *differt à Liberatione* p. 200. 201. *non eſt Exemplum.* Ibid. *nec Declaratio remiſſionis peccatorum* 202.203

Expiatio peccatorum *non fit in cœlis à Chriſto* 201.207 *& ſeq.*

Expiatio *duplex Typica & Realis* p. 203. 238. *Legalis fuit Typica* 237. *& ſeq.*

Expiatio *dicitur de Deo, de Victima, de Sacerdote* 204

F

Facere, *pro Conſtituere, Ordinare* 118

Fideles *Veteris Teſt. ſalutem per Chriſtum conſecuti ſunt* p.41 42. *&* 337 *quomodo non ſine nobis ſint conſummati* Ibid.

Fidelium *quotuplex Perfectio* p. 336. *eorum afflictiones quo ſenſu poſſint dici Pœna*

Digitized by Google

p. 348. *quomodo differant à Pœnis impiorum* Pagina 350

Fides *applicat nobis beneficia Chriſti* 297.310

Fœdus ferire *vnde dicatur* 253

Fœdus *Legale & Evangelicum, quomodo differant* 222

G

Gentilium *Dii pictis Victimis placabantur* 9

גאל *quis ſit*, p. 74. *jus ejus*. Ibid. *quomodo hoc Chriſto conveniat* Ibid.

In Gratia Dei *eſſe bifariam intelligitur* 165

H

Hirci Hazazel *ſacrificium* p. 139. 329. *& ſeq. quid denotaret* p. 140. *cur dictus Hazazel* 141. & 330.

I

ἱλαστήριον, ἱλασμὸς, ἱλάομαι & ἱλάσκομαι *quid ſignificent* 82. 83

ἱλαστήριον *quomodo Chriſtus dicatur* 83

Impleri *quo ſenſu dicatur res aliqua* 137

Impoſitio manuum *ſuper caput victima imputationem peccati ſignificabat* 133. 141. 196. 197

Imputatio Iuſtitiæ *& Remiſſio peccatorum quomodo differant* 273

Imputari *alienum peccatum probatur* 50. *& ſeq.*

Iniquitates *noſtræ quomodo in Chriſtum traducta dicantur* Pagina 126

Injuſtum, *quid ſit* 31

Inſons *pro Sonte, poſitis certis conditionibus, plecti poteſt juſtè* 57

Intercesſio Chriſti *ejus Satisfactionem ſupponit* 64

Ira & Odium *Deo tribuuntur* ἀνθρωποπαθῶς 8

Iudicium Dei *duplex, aliud Vindictæ, aliud Caſtigationis* p. 355. *quare incipiat à Domo Dei* 356

Iuris *varia ſpecies* 32

Iure *Stricto & Temperato quomodo utatur Deus* 55. *& ſeq.*

Ius & Iuſtitia *Dei diſtinguntur* 31

Iuſtitia *Dei* Vniverſalis 9

Iuſtitia Dei *alia Diſtributiva, alia Fidelitatis & Decentiæ* p. 268. *Diſtributiva quid ſit* 8

Iuſtitia Vindicatrix *eſt Eſſentialis Deo* p. 8. 9. 13. 28 *hanc probant conſcientiæ vis* p. 14. *Sacrificia Gentilium* Ibid.

Iuſtitia & *Miſericordia Dei ſunt una eadémque eſſentia, diſtinguuntur tamen ſecundùm Objecta & Effecta* p. 29. *quamvis nunquam ſeparentur in Deo, tamen exercere poteſt actus unius ſine alterius exercitio* 358

L

Legis comminationes *quatenus Abſoluta & quatenus con-*

Digitized by Google

ditionata ſint Pagina 18.19

Lex *quæ obligavit Adamum in Paradiſo non fuit Specialis ſed Communis* 17

Lex Moſaïca *conſideratur Formaliter aut Materialiter, priori ſenſu Iſraëlitas poſteriori tum Iudæos tum Gentes obligat* 18

Liberatio *quomodo differat ab Expiatione. Vid.* Expiatio.

Liberum *& Naturale non pugnant* p.30. *nec Liberum cum neceſſario* Ibid.

Litare *& Sacrificare quomodo differant* 197

Literati *quare dicerentur Servi* 242

Luſtrum *apud Latinos à Græca voce* λύτρον *dictum eſt* 71

M

Mediatio Chriſti *quid ſit* p. 63. *& ſeq. quomodo ad Angelos à nonnullis extendatur* Ibid.

Miracula *ſolus Deus facit propriè* p 312. *quomodo homines ad ea concurrant* Ibid.

Miracula Moſis, *quomodo differant à Miraculis Chriſti* 250

Miſericordiæ divinæ *Actus eſt Arbitrarius* p. 14. *quomodo dicatur Iram ſuperare* p. 29. *eſt Abſoluta à cauſis Præcedaneis, non verò à conditionibus ſubordinatis* p. 46. *Tres requirit conditiones.* Ibid. *uſque quò ſe extendat erga peccatores* 48

Mors *non eſt Naturæ ſequela, ſed peccati ſtipendium* p. 17. 188. *non tamen moriuntur fideles ut pœnam peccati ferant* p. 189. 293. *mortis eorum varij fines* Pagina 353

Mortis pœna *conſideratur vel quoad Eſſentiam, vel quoad Accidens & Adjunctum ejus* 281

Mors Chriſti *voluntaria* p.127 *ei non fuit ſubjectus quatenus Homo* p. 190 *quomodo Benedicta, quomodo Maledicta* p. 116. *Æterna eſt* p. 114. *non quoad Durationem, ſed quoad Valorem* p. 280. *ejus Univerſalitas quomodo intelligenda* p.68. *dicitur* μαρτύριον p. 68. *differt tamen à Morte Martyrum* 116.162 247. *& ſeq.*

Mortis Chriſti *varij fines* p. 99. 147. *non fuit tantùm ad Confirmationem doctrinæ aut Exemplum patientiæ, ſed verè ſatisfactoria* p. 22. 247. *& ſeq. ejus Neceſſitas ad Satisfactionem pro peccato* p. 285. *non eſt tantùm* λύτρον, ſed ἀντίλυτρον *Redemptionis noſtræ* p. 72. *& quidem una ſufficiens pro omnibus mortibus* 289. *& ſeq.*

Mortalitas *&* Immortalitas *quomodo tribuantur Adamo in ſtatu Innocentiæ* 189

Moſes *fuit tantùm divinæ Legis Interpres & Internuncius* p. 63. *Mediator Typicus* p. 65. *non-*

Digitized by Google

catur Redemptor Pagina 69.77

N

Noſſe peccatum *quid ſit* 118

O

Obedientia *à Lege præſcripta, quomodo differat ab eadem quatenus in Evangelio præſcribitur* 294

Obedientia Chriſti *eſt Meritoria & ſatisfactoria* 274.275

Obſtinatio & Conſtantia *quomodo differant* 15

Odiſſe & *ſimul* Diligere *conveniunt Deo* 87

Odium *Deo tribuitur* ἀνθρωποπαθῶς 8

Odium peccati *in Deo infert neceſſariò Pœnam peccati* 10.11

Odor ſuavitatis *quid ſit* 211

P

Parabolæ *non debent urgeri ultra ſcopum* 46

פרק *quid ſignificet* 347

Paradiſus & Infernus *hîc inchoantur* 186

Paſſiones Chriſti *ut Vadis & Sponſoris ſunt Satisfactoria, ut Capitis ſunt Exemplares* 341 & 359

Paſſiones Fidelium *vocantur Paſſiones Chriſti* p. 340. & *ſeq. non ſunt Inanes etſi non ſint Satisfactoria* p. 309. *varios habent fines.* Ibid. & 328.343

Paſſionum *Chriſti & noſtrarum diſcrimen* 100. & *ſeq.* & 342

Peccatum *ſignificat aliquando Pœnam peccati, aliquando victimam pro peccato* Pagina 117

Peccata *vocantur Debita* 34.65.334

Peccatum *omne eſt ex Ignorantia aliqua* p. 229. *rectè tamen dicitur aliud Ignorantia aliud Malitia* Ibid.

Peccatum *aliud Repugnans, aliud Regnans* p. 234. *Irremiſſibile* 235

Peccatum Adami *non fuit Particulare ſed Commune* p. 17 *totius Legis Naturalis violationem traxit* Ibid.

Peccatum *omne pœna dignum* p. 6. *peccator tamen poteſt ſubtrahi pœnæ peccati* p. 21. 50. *illud abſque Satisfactione Deus remittere non vult & non poteſt* p. 298. *hæc Neceſſitas peccatum puniendi non eſt Phyſica, nec Coactionis, ſed Ethica* 23.38

Peccatum portare *quid ſit* p. 128. 131. 132. *noſtra portavit Chriſtus & expiavit non quoad Culpam tantùm, ſed etiam quoad Pœnam* 126.145 327. & *ſeq.*

Peccati Reatus *Juſtificatione*, Labes *Sanctificatione tollitur* p. 148. *ejus reliquiæ in fidelibus non pertinent ad culpam ſed ad Maculam* p. 359. *ideò non tolluntur per Satisfactionem, ſed per Sanctificationem* 359

Perfectio *fidelium duplex*

Gra-

Digitized by Google

Gratiæ & Gloriæ p. 336. *Lex nihil potuit perficere* Ibid.
Perforatio aurium *Vid.* Aures
Pietatis *officia non præſcribuntur fidelibus ad Satisfaciendum* 336
Plenitudo *Chriſti duplex Gratiæ & Deitatis* 308
Pœna, *ceu Dea culta ab Aſſyriis & Græcis* 15
Pœnæ *ſpectari debent vel Phyſicè ſeu Metaphyſicè, vel Ethicè ſive Iudicialiter* p. 282. *aliæ ſunt ſic dictæ Propriè, aliæ Analogicè tantùm* p. 348. *harum variæ Species* p. 349. *cur vocentur Pœnæ* Ibid.
Pœna *omnis, non eſt Satisfactio* p. 106. *In Chriſto tamen Pœna à Satisfactione non divellitur* Ibid.
Pœnas Infernales *ſuſtinuit Chriſtus* p. 185. *non tamen fuit in Inferno.* Ibid. *earum tulit non Æternitatem, ſed Extremitatem* 187
Pœnæ Infernalis *Æternitas non eſt de Subſtantia Pœnæ, ſed de Infirmitate Creaturæ* 187
Pœnæ *Fidelium differunt à Pœnis Impiorum* 350
Pœnitentia publica *vocatur Satisfactio* 4
Pœnitentia & *Fides non tollunt neceſſitatem Satisfactionis* 39. & *ſeq.*
Pœnitentes *cur puniantur in foro humano, non verò in divino* Pagina 335
Preces Chriſti *in Agone Voluntati & Conſilio Dei non fuerunt contrariæ* p. 166. *quouſque fuerint exauditæ* 172
Pro *præpoſitionis variæ ſignificationes* 94. & *ſeq.* 102. 343
Pro peccatis *quo ſenſu Chriſtus dicatur mortuus* 102. & *ſeq.*
Promiſſio *quam Patres non obtinuerunt, quænam ſit* 337
Promiſſiones *fidelibus V. T. factæ non ſunt Temporales duntaxat, ſed etiam Cœleſtes & Divinæ* 42
Propitiatio & *Interceſſio Chriſti quomodo differant* 91
Puritas & Impuritas *carnis Vid.* Caro.

R

Reatus *alius Typicus, alius Realis* p. 237. *alius Potentialis, alius Actualis* 382
Reconciliare *quid ſit* 81
Reconciliari *nos Deo, cur Scriptura dicat potiùs quàm Deum nobis* 86
Reconciliatio *non notat tantùm Converſionem noſtri ad Deum, ſed & Averſionem iræ Dei à nobis* 85
Reconciliatio *aliquando tribuitur Deo Patri, aliquando Chriſto, aliquando Fidelibus* p. 81. *aliquando Miniſtris* 88

Digitized by Google

Redimere *quid ſignificet* **Pagina** 69.70

Redemptio *ſit multifariam* 73

Redemptionis opera ſunt θεανδρικά 178

Redemptio noſtra *facta eſt intercedente Pretio* p. 69. *&* *ſeq.* *&* 107. *ejus* λύτρον *quomodo Deo ſolutum* p. 79. *quomodo dicatur eſſe Gratis, Pretio, Permutatione, & Vi.* p. 73. *illius duo ſunt Gradus, alter Meriti, alter Efficaciæ.* p. 79. *Terminativè & ſubjectivè eſt ſolius Filii, Inchoativè & Efficienter eſt totius Trinitatis* 291

Redemptio *noſtra non eſt ut abſtrahamur à Deo, ſed ut cum eo in gratiam redeamus* 80

Redemptio Ægyptiaca *non eſt facta abſque reſpectu ad* λύτρον p. 77. *illius & noſtræ diſcrimen* Ibid.

Remiſſio *peccatorum &* Satisfactio *pro peccato non pugnant* 44

Remiſſio *peccatorum &* Imputatio *juſtitiæ, quid differant* 273

Remiſſio *Culpæ & Pœnæ non poſſunt ſeparari* 330

Remiſſio *Dei & Hominum, quomodo conveniant & differant* 47

Remiſſio *debiti Pecuniarii & Criminalis differunt* 45

S

Sabulum *unde dicatur* 132

Salus *fidelium conſiderari poteſt vel reſpectu Dei, vel Chriſti, vel hominum Redemptorum, vel Diaboli* 73

Salutis *Acquiſitio & Applicatio ſunt æqualis Latitudinis* 297.298

Sacerdotis *& Prophetæ diſcrimen* 194.195

Sacerdotalis *officii duplex actus* 206

Sacrificare *& Litare quomodo differant* 197

Sacrificia *referuntur ad Deum, Peccatum, & Hominem* p. 197. *ea quomodo Deus Nolle dicatur* 241. *& ſeq.*

Sacrificia *Legalia conſiderantur vel Abſolutè, vel Relatè* p. 238. *non potuerunt peccatum verè Expiare* p. 237 239. *& ſeq. Expiabant tamen Reatum Cærimonialem* 246

Sacrificia ἱλαστικὰ *V. T. non pro levioribus demum peccatis ſed etiam pro gravioribus offerebantur* p. 225. *& ſeq. fuerunt Typi Sacrificÿ Chriſti* p. 216. *& ſeq. in Sacrificio Anniverſario Amplitudo Sacrificii Chriſti, in Privatis Applicatio ejus adumbrata eſt* 223

Sacrificium Chriſti *fuit Propitiatorium & Pacificum* 211

Sanguis *quomodo dicatur Ani-*

Digitized by Google

Anima Pagina 169

Sanguinis Chriſti *aſperſio fit in Cruce, Corde, Verbo & Cælo.* p 222. *an Vnica ejus gutta ſufficiens fuerit hominibus redimendis* 285. 305. 307. 308

Satisfacere *& Solvere quid differant* 4

Satisfacere *ſibi ipſi quomodo aliquis poſſit* 269

Satisfactionis *vox varias ſortitur ſignificationes* p. 3. 361 *in Eccleſia gemino uſurpatur ſenſu.* p. 4. *non reperitur in Scriptura* κτ̀ τὸ ῥητὸν *ſed* κτ̀ τὸ πρᾶγμα p. 5. *occurrit ſæpe apud Veteres, ſed alio planè ſenſu quàm apud Pontificios* 361

Satisfactio *alia eſt Vera & Propria, alia Metaphorica & Impropria.* p. 62. *alia quâ ſatisfit Voluntati divinæ, alia quâ Iuſtitiæ.* p. 63. *alia Privata, alia Publica* 269

Doctrina de Satisfactione Chriſti *Pietatis & Sanctitatis eſt incentivum.* p. 295. *Gloriam Dei ſummè illuſtrat.* p. 299 *eam varij variè impugnarunt* 1. *& ſeq.*

Satisfactio Chriſti, *quid ſit* p 5. *eſt Solutio* p. 4. 5. *ad eam concurrunt tum Actiones, tum Paſſiones ejus. Ibid. non pugnat cum Remiſſione peccatorum* p. 44. *nec cum Gratia Dei* p. 265. *& ſeq. in ea lucet divina Miſericordia & Iuſtitiæ temperamentum* 24

In Satisfactione Chriſti *tria attenduntur, ejus Neceſſitas* p. 5. *& ſeq. Veritas.* p. 60. *& ſeq. Perfectio* 305. *& ſeq.*

Neceſſitas Satisfactionis Chriſti *non eſt ſolùm Hypothetica & Congruentiæ, ſed etiam Abſoluta* p. 7 *ex ipſius rei natura fluit.* p. 25. *adumbrata variis typis.* p. 22. *& ſeq. nititur præſertim Naturâ Dei* p. 8. *& ejus Voluntate & Decreto* p. 16. *aſtruitur ex hypotheſibus Socini* p. 15. *& ſeq. eam non tollunt pœnitentia & fides.* p 39. *ſine Satisfactione peccatum non poteſt remitti* p. 21. *& ſeq. non potuit dari niſi à Chriſto* 24. *& ſeq.*

Contra Neceſſitatem Satisfactionis *argumentantur Sociniani* I. *Deum Poſſe condonare Peccata abſque Satisfactione.* Refut. p. 27. *& ſeq.* II. *non tantùm Poſſe per Naturam, ſed etiam Velle ex Decreto.* Refut. p. 38. *& ſeq.* III. *Non modò Poſſe & Velle, ſed ne Poſſe quidem contrarium ſine Injuſtitia & Crudelitate.* Refut. p. 50 *& ſeq.*

Veritas Satisfactionis Chriſti *aſtruitur, ab Officio ejus Mediatorio* p. 63. *& ſeq. à Redemptione* p. 68 *& ſeq à Reconciliatione noſtra cum Deo* p. 81. *& ſeq. à Locis Scripturæ quæ Perſona*

ſub-

Digitized by Google

ſubſtitutionem p. 94. & *ſeq. Debiti commutationem* p. 102. & *ſeq.* & *quæ Perſonæ ſubrogationem ſimul & Debiti Compenſationem innuunt* p. 107. & *ſeq. ex Agonia Chriſti* p. 149. & *ſeq. ex ejuſdem Deſertione* p. 173. & *ſeq.* & *Morte* p. 187. & *ſeq. Ex Sacrificiorum V. T. collatione* p. 193. & *ſeq. ex abſurdis ſententia contraria* Pag. 247. & *ſeq.*

Contra Satisfactionis Chriſti Veritatem, *obiiciunt Sociniani* I. *Eam eſſe* ἄγραφον Refut. p. 261. & *ſeq.* II. *Eſſe Impoſsibilem, ratione Dei.* Refut. p. 264. & *ſeq. Ratione Chriſti* Refut. p. 269. & *ſeq. Ratione pœnæ* Refut. p. 279. & *ſeq. Ratione hominum* Refut. p. 289. & *ſeq.* III. *Varia abſurda inducere* Refut. 291. & *ſeq.*

De Veritate Satisfactionis Chriſti *Veterum teſtimonia* 256 & *ſeq.*

Perfectio Satisfactionis Chriſti *demonſtratur,* 1. *A dignitate perſonæ ſatisfacientis* p. 308 & *ſeq.* 2. *Ab Vnitate officij Mediatorij* p. 323. 3. *A Gravitate pœnæ Chriſto impoſita* p. 324. & *ſeq.* 4. *A Dei approbatione* p. 326. 5. *Ex effectu triplici iſtius Satisfactionis, Expiatione ſcilicet peccatorum* p. 327. & *ſeq. eorum Remiſſione* p. 330. & *ſeq.* & *Fidelium Conſummatione* 336. & *ſeq.*

Perfectio Satisfactionis *in eo poſita eſt, quod Chriſtus nihil omiſerit ex iis quæ à Iuſtitia divina requirebantur ad ſui ſatisfactionem* Pagina 524

De Perfectione Satisfactionis Chriſti *Pontificiorum ſententia* p. 306. 307. *illam labefactant, quamvis aſſerere videantur* p. 305. *humanæ ſatisfactiones ſatisfactioni Chriſti non debent adjungi* p. 309. *illi ſunt injuria* 311. & *ſeq.*

Satisfactio Chriſti *quomodo ſe habeat ad peccata præterita & ad futura* p. 104. *ejus acceptatio eſt duplex, à parte Dei & à parte noſtri* p. 297. *applicatur nobis per Imputationem à parte Dei, per Fidem, Charitatem, Verbum & Sacramenta à parte noſtri* p. 310. *non applicatur nobis per Satisfactiones noſtras.* Ibid.

In Scriptura *Res ſunt non tantùm Explicitè, ſed etiam per Conſequentiam neceſſariam* 261

Serpens æneus *ut Chriſtum repræſentaris* 244. 245

Servare *quid ſit* p. 61. *alius alium Servat duobus modis.* Ibid.

Servatoris *nomen quomodo Chriſto competat ſecundum Socinianos, quomodo ſecundum Orthodoxos* 62

Servitus *hominis* *quadruplex*

Digitized by Google

plex Peccati, Legis, Mortis & Diaboli Pagina 69.70

Similitudo *Chriſti nobiſcum* 211

Spiritus Dei *in Chriſto operatus eſt Vitam, Pacem, Sanctitatem, Robur & Felicitatem* 177

Sponſor *quid ſit & quid agat* 65

Subjectio *Legis duplex Naturæ & Oeconomiæ* 277

Subrogatio *Chriſti noſtro loco fieri potuit* 54. *& ſeq.*

Subſtitutio pœnalis *pro alieno peccato probatur* 51.52

Sudor *Chriſti ſanguineus* 155 *& ſeq.*

Suppliciorum *genera quatuor apud Iudæos* 110

Suſpenſi *quare in Lege dicantur maledicti* 111

T

Θόρυβος *quid ſit* 155

Timor *Chriſti* p. 153. *Spem & fiduciam ejus non tollit* 165

Traductio *iniquitatum noſtrarum in Chriſtum. Vid.* Iniquitas

Triſtitia *Chriſti* 152

Twiſſi *ſententia de Neceſſitate Satisfactionis* p. 35. *Refellitur* Ibid.

Typus *unus diverſis rebus ſubordinatis convenit* 224

In Typo *minus eſt quàm in Antitypo* p.166. *hinc varii Typi, adhibiti ad repræſentandum Chriſtum ejúſque Mediationem.* Ibid. *&* p. 223.224.

V

Veſtimenti extenſio *in mulierem apud Hebræos erat pignus conjugii* 75

Victima *loco Peccatoris offertur* 195. *& ſeq.*

Victimæ humanæ *à Gentilibus numini oblatæ & cur* p. 195

Victimarum Legalium *duplex χρῆσις, Abſoluta & Relativa* 203

Virtutis *&* Vitii *diſcrimen eſt Naturale* 11

Umbra *duplex Naturalis & Artificialis* 239

Unionis *fidelium triplex vinculum Naturale, Forenſe & Myſticum* 58

Voluntas *alia Efficax, alia Inefficax* p. 166 *alia Naturalis & Indeliberata; alia Deliberata & Electiva* p. 167. *alia Abſoluta, alia Conditionalis* Ibid.

Voluntas *in Chriſto duplex Humana & Divina* p. 166. *non pugnant* ibid.

Voluntas *Dei* Occulta *non eſt Actionum noſtrarum norma, ſed* Revelata p. 170. *adeoque homo poteſt velle abſque peccato quæ voluntati Dei occultæ repugnant.* Ibid.

Digitized by Google

INDEX DISPVTATIONVM,
CVM
RESPONDENTIVM Nominibus.

DISPVTATIO I. *De Neceſſitate Satisfactionis Chriſti. Reſpondente* Gabriele DEMONTHOVZ, *Genevenſi; Status Quæſtionis proponitur, Neceſſitas Satisfactionis variis Argumentis tum à Natura, tum à Voluntate Dei petitis aſſeritur.* Pagina 1

Diſputatio II. *De Neceſſitate Satisfactionis* &c. *Reſpondente* Davide GIRARDO *Neocomenſi; Reſpondetur Objectionibus Adverſariorum* 27

Diſputatio III. *Quæ Prima eſt de Veritate Satisfactionis Reſpondente* Melchiſedeco PINALDO *Genevenſi. Status Quæſtionis ponitur.* I. *Argumentum proponitur ab Officio Mediatorio Chriſti.* II. *à Redemptione.* III. *à Reconciliatione* 60

Diſputatio IV. *Quæ Secunda eſt de Veritate,* &c. *Reſpondente* Ioanne DE TOVRNES *Genevenſi.* IV. *Argu. excutitur ex locis in quibus Chriſtus dicitur pro nobis mortuus, Item factus peccatum & maledictio* 94

Diſputatio V. *Quæ Tertia eſt de Veritate,* &c. *Reſponden-*

dente Davide WYS *Bernenſi: Expenduntur loca* Iſaię LIII. *&* I Petri II. 24. Pagina 122

DISPUTATIO VI. *Quæ Quarta eſt de Veritate* &c. *Reſpondente* Petro SECRETANO *Lauſannenſi.* V. *Argumentum proponitur ex Agonia & Deſertione Chriſti* 149

Diſputatio VII. *Quæ Quinta eſt de Veritate* &c. *Reſpondente* Samuele VIOLLERIO *Genevenſi. Confirmatur Satisfactio Chriſti ex ejus Deſertione &* Morte 173

Diſputatio VIII. *Quæ Sexta eſt de Veritate*, &c. *Reſpondente* Benedicto CALANDRINO *Genevenſi.* VI. *Argumentum expenditur à Sacrificiis Veteris Teſtamenti* 193

Diſputatio IX. *Quæ Septima eſt de Veritate*, &c. *Reſpondente* Ioanne Georgio MULLERO *Lauſannenſi. A Sacrificiis Veteris Teſtamenti iterum confirmatur Satisfactio. Abſurda aliquot proponuntur in ſententia Adverſariorum. Teſtimonia varia Veterum afferuntur pro Satisfactione* 228

Diſputatio X. *Quæ Octava eſt de Veritate*, &c. *Reſpondente* Ioanne MELONO *Syiacenſi Aquitano. Variæ Objectiones contra Veritatem Satisfactionis proponuntur & refutantur* 260

Diſputationis X. Pars Altera. *Reſpondente* Paulo COULEZ *Metenſi. Reliquis Objectionibus reſpondetur.* 279

Diſputatio XI. *Quæ Prima eſt de Perfectione Satisfactionis. Reſpondente* Iacobo MORINO *Xantone-Torſenſi Aſſeritur* I. *A Dignitate Perſonæ* II. *ab Unitate Officii* III. *à*

Digitized by Google

Gravitate Pœnæ IV. *à Dei approbatione* V. *à Triplici effectu Satisfactionis, Expiatione, Remiſſione, Conſummatione.*
Pagina 308

DISPVTATIO XII. *Quæ Altera eſt de Perfectione* Eodem RESPONDENTE *Objectiones Adverſariorum in medium afferuntur & ſolvuntur.* 339

ERRATA Typographica quæ raptim obſervari potuerunt, ſic corrige, ſi quæ his ſimilia occurrant obnixè rogaris ut ea pro tua æquitate ferre vel auferre non graveris.

Pag.	Lin.	Lege
16.	6.a f.	comminationem
23.	16.a.f.	taurorúmque
46.	11 a.f.	23.24.
77.	13.a.f.	vniverſam
99.	8	vtrumque
115.	4.a.f.	dici
159.	15.a.f.	corpori
171.	8.a.f.	qui tamen ſtatim
205.	15.	dele *agnoſcimus*
219.	19.	redimimur
230.	13.a.f.	ἄγνοια
288.	l vlt.	quatenus
262.	13.	φραγμάτων
276.	9.	obediens
303.	3.	explicitam
309.	17 a.f.	Chriſto
303.	pone 313.	& ſic vſque ad finem
323.	9.a.f.	Redemptor
325.	23.	innumera
328.	l.vlt.	nomen
331.	l.vlt.	vſui
332.	16.a.f.	conſtringuntur
333.	4.	vlciſcitur

DISPV-

Digitized by Google

DISPVTATIO THEOLOGICA PRIMA DE SATISFACTIONIS CHRISTI NECESSITATE.

Reſpondente *Gabriele* DEMONTHOVZ, *Geneuenſi.*

THESIS PRIMA.

CVM ſuaviſſima de Satisfactione Chriſti Doctrina, præcipuum ſit ſalutis noſtræ Caput, Fidei anchora, Spei azylum, Charitatis norma, vt ſanctè monet *Athanaſius*; atque adeo vera Chriſtianiſmi baſis, pretioſiſſimúmque Chriſtianorum κειμήλιον; quâ ſaluâ & illius ſtructura conſtat, & iſtorum conſolatio, & quâ rurſus vel everſâ vel corruptâ totius Religionis compagem luxatam & diſſipatam ruere neceſſe eſt: Nihil antiquius divinæ Veritatis Cultoribus eſſe debet, quàm ut accurato penſitetur examine, & in aperta luce collocata, ab omnibus agnoſci, firmâque ex Verbo Dei fiducia conſtanter retineri poſſit.

II. Atque eo diligentiùs hoc expendendum eſt argumentum, quod nullum ſit ferme Religionis Chriſtianæ myſterium, quod Diabolus & Mundus capitales ſalutis noſtræ hoſtes graviori odio & contumelia, vel aperto marte, vel occulta arte perpetuò impetiverint, nullum quod tot erroribus ad Eccleſiæ perniciem turbare ac ſubvertere etiamnum hodie moliantur.

III. Nam ut de *Phariſæis* & *Pſeudoapoſtolis* qui Chriſti & Apoſtolorum tempore vixerunt nihil nunc dicamus, quorum illi directè ſaluberrimum hoc dogma impugnabant, propriam juſtitiam ſtabilire conantes Rom. x. 3. iſti verò indirectè & per cuniculos aggrediebantur, Moſem cum Chriſto, Opera cum Fide, Iuſtitiam hominum cum Iuſtitia Dei exitiali mixtura conjungentes, quos propterea Paulus Gal. v. 4. dicit κατηργεῖ-

Digitized by Google

γεῖσθαι ἀπὸ τ͂ Χριςῦ, id eſt ita evaneſcere & reſcindi à Chriſto vt Chriſtus ipſis planè inutilis reddatur: Vt etiam *Valentinianos* & *Gnoſticos*, *Arianos* & *Photinianos* aliſque iſtius furfuris homines jampridem à veteribus Conciliis & Patribus damnatos, & infami hæreſeos ſtigmate notatos omittamus, quos & χριςομάχυς, & Servatoris merito & ſatisfactioni iniquiores fuiſſe notius eſt quàm vt probatione indigeat; Quis neſcit *Pelagium* ipſum inter varios ac multiplices quos fovit errores, hoc etiam implicitum fuiſſe quòd Gratiam medicinalem Chriſti in ſola doctrina ipſius & exemplo ſitam eſſe putaret? Chriſtum enim ideo veniſſe arbitrabatur, non vt genus humanum ab vlla captivitate vel ab vllo carcere liberaret, ſed tantùm ut demonſtraret viam ſalutis, & vitæ æternæ traderet documenta, vt præberet ſalutaris vitæ exempla, ſeipſum proponens nobis in humilitatis & patientiæ exemplum, prout ex variis Auguſtini locis comprobari facilè poteſt; Et vſque adeò hæc exitialis labes contagione ſua Eccleſiam Chriſtianam infecerat, vt ad *Bernardi* vſque tempora remanſerint peſtis hujus reliquiæ.

IV. Seculo enim XII. ingruentibus Sophiſtarum tenebris, emerſit apud Gallos verſuti acuminis, & multijugæ, prout ferebant iſta tempora, eruditionis *Petrus Abailardus*, cui impingitur à Scriptoribus illius æui quod Satisfactionem Chriſti cum priſcis hæreticis impiè & ſacrilegè negarit, vnde *Clara-Vallis Abbas Epiſto.* 190. ad innocentium Papam, varios illius errores & peſtifera dogmata commemorat; ſed imprimis circa Redemptionis myſterium, quòd is docuerit non alio fine apparuiſſe Chriſtum in carne aut mortem ſubiiſſe quàm ad inſtructionem noſtri per verbum & conteſtationem charitatis ſuæ per mortem: Myſterium verò Incarnationis quod poſt Apoſtolos à Doctoribus conſtanter creditum eſſe fatebatur, partim eo impugnabat quod nulla opus fuerit Satisfactione, quia ſola Verbi prædicatione potuerit Deus inſtaurare genus humanum, partim quod crudele & iniquum ſit vt per cruentam & ignominioſam mortem ejus qui innocens & ipſius Dei filius ſit, pro alienis peccatis Deo ſatisfiat.

V. Non defuerunt tamen qui meliorem mentem *Abailardo* hic tribuant; nam *Petrus Cluniacenſis* non ignobilis Scriptor illorum temporum de hoc in epiſtola quadam teſtatur quod ſanctè & devotè in Cheniacenſi Monaſterio vltimum vitæ actum tranſegerit, quin de Articulo Satisfactionis in Apologia quadam ejuſdem expreſſam hanc reliquit theſin, *Solum Incarnatum Filium Dei profiteor, ut Nos à Servitute peccati & jugo Diaboli liberaret & ſuprema aditum vita morte ſua nobis reſeraret* vnde non eſt quod *Ioh. Crellius* in reſponſione ſua ad Hugonem Grotium de Abailardi conſenſu in oppugnanda Salvatoris ſatisfactione tantopere glorietur.

VI. Poſt Reformationem verò in Evangelij & ſcientiarum παλιγγενεσίᾳ, etſi Lux illa ſalutaris quæ cœlitus affulſit videbatur ferales illas cæci erroris depellere debuiſſe tenebras, fuerunt tamen nimis multi qui ſan-

Digitized by Google

diſſimum hoc dogma ſollicitare & adulterare conati ſunt. Notum eſt quid *Michael Servetus* homo ad omnem improbitatem ab ipſis furiis effictus blaſphemè de hoc pronunciaverit, Quid *Georgius Blandrata, Valentinus Gentilis, David Georgius* circa iſtud impiè cenſuerint; Acceſſerunt *Lælius Socinus*, *Bernardinus Ochinus* ac tandem infauſtus ille *Fauſtus Socinus, Lelij nepos,* qui ut Chriſti Divinitatem ita & Satisfactionem execrabili & diabolica planè audacia impugnare & convellere ſunt moliti; & longè periculoſiùs hac in parte ipſis Pontificiis errarunt: Nam licet meriti iſtius & Satisfactionis pretium & efficaciam non uno modo labefactare annitantur Papicolæ, perfectionem ejus in dubium vocando dum panniculos Satisfactionum & meritorum humanorum illi aſſuere non erubeſcunt; nunquam tamen hactenus eo inſaniæ progreſſi ſunt ut ejus & neceſſitatem & veritatem exertè negarent, quod infelix Socinianorum turba quibus nihil Chriſtiani reſtat præter nomen magno molimine eſt aggreſſa veteres & pridem exploſas hæreſes ab inferis reducendo. Ad horum partes non obſcurè accedunt *Remonſtrantes* quicquid in adverſum huic crimini amoliendo afferre poſſint, ut *Leidenſes* in Cenſura ſua, *Feſtus Hommius* in ſpecimine, & *Bodecherus* in Sociniano-Remonſtrantiſmo abundè demonſtrarunt.

VII. Quamvis verò in purganda hiſce monſtris Eccleſiâ vires ſuas feliciter explicuerint & priſci ſeculi Heroes olim, & noviſſimè Celeberrimi multi Viri quibus propiùs cum ipſis congrediendum fuit: Nondum tamen proh dolor! hæc ita proſtrata & ſublata videmus, quin ſubinde ad redintegrandum bellum novas admoveant machinas, & ſubmittant copias, vnde quivis facilè coniiciat rem non ita confectam eſſe, ut non in ea ſuam exercere induſtriam pro ſe quiſque poſſit aut debeat, Non ingratum ergo vel ἀπροσδιόνυσον fore ſperamus, ſi pro modulo noſtro in veritate magis magiſque illuſtranda & aſſerenda laborantes ſententiam Orthodoxam paucis complectamur Poſitionibus, & publicâ diſquiſitione expendendam cum bono Deo proponamus.

VIII. Quod antequam facimus præcognita quædam de Voce ad Rei illuſtrationem neceſſaria præſtruenda ſunt. *Satisfactionis* vox Latinis ſemper in uſu fuit creberrimo, ſed variâ ſignificatione vſurpatâ; Nam vt nunc mittamus generaliorē ſignificatum quo *ſatisfacere* is dicitur qui alicui placet & morem gerit, quomodo *Vlpiano* authore ei *ſatisfacere* dicimur cujus *deſiderium implemus*; Certum eſt in uſu communi bifariam dici, vel de *reparatione offenſæ*, vel de *ſolutione debiti*; ſatisfit enim pro offenſa, & pro debito; Nam qui ſe purgat & excuſat apud eum qui offenſam paſſus eſt, *ſatisfacere* dicitur, unde veteres Romanæ linguæ Scriptores eum ſatisfacere dicunt, qui vel facto vel verbis teſtatur ſibi dolere quod alterum læſerit, vltionemque ſimpliciter deprecatur, & velle ſe in gratiam cum eo redire ſignificat; Cicer. 2. Philipp. *Acceperam jam ante Cæſaris literas ut mihi ſatisfieri paterer à te* id acciperem purgationem & excuſationem tuam. Sic Alcmena apud Plautum Amphitruoni

A 2 ira-

Digitized by Google

iratior, à quo ſe contumelioſis verbis læſam fuiſſe conquereretur, profitetur ſe non aliter cum eo redituram in gratiam niſi ſatisfecerit *Amphitr. Act.* 3.

Quin ego, inquit, illum, aut deſeram
Aut ſatisfaciat mihi; atque adjuret inſuper
Nolle eſſe dicta quæ in me inſontem protulit.

Hinc Satisfactionis formula apud Veteres erat, *Nollem factum, jusjurandum dabo te eſſe indignũ hac injuria.* Terentius Adelphis *Ego veſtra hæc novi; nollem factum, jusjurandum dabitur eſſe te indignum injuria hac.* At pro debito ſatisfit ſolvendo debitum & liberando fidem. Vnde eſt quod in uſu Iuriſconſultorum *Satisfactionis* & *Solutionis* voces non rarò tanquam æquipollentes vſurpantur; Sæpius tamen eſt cùm ut diſtinctæ ſeparantur; *Solvere* enim is propriè dicitur qui ipſe per ſe pretium numerat, *Satisfacere* qui quod alius debet vel æquivalens ſolvit *l. Solutionis D. de verborum ſigni. l.* 4. Quò pertinet Scholaſtica Satisfactionis definitio cùm dicitur eſſe *voluntaria redditio æquivalentis aliàs indebiti*, cùm nimirum fidejuſſor quod alius debet aut æquivalens reddit creditori *Scot.* in IV. *Diſt.* 15.

IX. In Sacris *Satisfactionis* vox hoc gemino pariter ſenſu vſurpatur, vel pro humili confeſſione, agnitione peccati, & petitione veniæ, vel pro ſolutione plena quâ juſtitiæ divinæ pro peccatorum debitis ſatisfit. Priori ſenſu peccatores dicuntur ſæpius apud Patres *Deo ſatisfacere* cùm humili confeſſione peccatum agnoſcunt, & veniam ejus deprecantur Origenes homi. 3. in Iud. *Humilia teipſum Deo, & ſatisfacito ei in confeſſione pœnitentiæ* Lactantius li. 4. c. 17. *Si peccata noſtra confeſſi ſatis Deo fecerimus* Cypria. de lapſis loquens. *Peccatum ſuum ſatisfactione humili, & ſimplici confitentes*; Ita omnis peccatoris pœnitentis actus qui Deo placet ejuſque veniam & gratiam impetrat, quo ſcilicet teſtatur ſibi de admiſſis peccatis vehementer dolore, eaque ſe facta nolle, adeóque ex animo cupere in Dei gratiam redire, *Satisfactionis* nomine apud eos venit; Et quia nobilis imprimis erat lapſorum fidelium pœnitentia publica, in ea potiſſimum & ſingulari quadam ratione hæſit apud veteres Satisfactionis vocabulum; Vnde in Eccleſia *Satisfactionis* nomen increbruit ad ſignificanda publica illa pœnitentiæ teſtimonia quæ ab illis qui in graue aliquod & notorium peccatum inciderant publicè ſolebant in Eccleſia veteri ad fidelium ædificationem, & offendiculi dati reparationem exhiberi quæ *Satisfactiones Canonicæ* dicebantur, & in foro externo Eccleſiæ dabantur. Ex quibus patet, vt hoc obiter dicamus, quàm ridiculi ſint Pontificij dum Patrum loca quæ de iſtiuſmodi Satisfactionibus loquuntur ad Satisfactionum ſuarum vel propriarum vel alienarum commentum probandum trahere conantur, cùm tamen conſtet longè aliam eſſe apud hos & illos vocis iſtius ſignificationem.

X. Secundo verò ſenſu cùm Satisfactio pro ſolutione ſumitur, non eſt cujuſquam peccatoris Deo ſatisfacere, ſolius Chriſti hoc eſt proprium,

qui

qui pro peccatis noſtris λύτρον in cruce perſolvit, & obedientiâ uſque ad mortem Dei juſtitiæ plenè ſatisfecit; Et hæc eſt ſignificatio hujus loci propria cùm de *Satisfactione Chriſti* diſputamus. Per eam quippe nihil aliud intelligimus quàm voluntariam Chriſti θεανθρώπου obedientiam & paſſionem, quâ ſeipſum obtulit Deo per Spiritum æternum in ſacrificium ἱλαστικὸν, vt pro nobis impleret omne Legis poſtulatum, & omnes pœnas ex ordine divinæ Iuſtitiæ nobis debitas in ſe tranſumptas tanquam fidejuſſor noſter lueret; atque ita propitiatione perfectiſſima pro peccatis noſtris præſtita, liberationem à morte & maledictione, ſimulque jus ad vitam æternam abſolutiſſimâ Iuſtitiâ ſuâ nobis acquireret. Vnde conſtat ad hanc Satisfactionem tum *actiones* tum *paſſiones* Chriſti concurrere quibus pleniſſimè legem implevit tum faciendo quæ jubebat, tum patiendo quæ interminabatur, Cùm enim vtrúmque ab homine peccatore lex requireret & vtrúmque ad perfectam ſalutem neceſſarium eſſet, vtrúmque etiam pro nobis *ſolvi* ab ipſo debuit, ut in eo perfectum δικαίωμα haberemus quo non modo impunitatem reſpectu pœnarum à ſanctione Legis denunciatarum conſequeremur, ſed & poſitiuè jus vitæ æternæ quam facientibus lex promittit adipiſceremur; Licet autem hæc Chriſti Satisfactio in morte potiſſimũ eminuerit, unde illi in Scriptura ſæpe ſalus & redemptio ſolet tribui *ſynecdo*, quia fuit cumulus & corona ejus obediẽtiæ, ad totam tamen vitam extendenda eſt in qua Chriſtus juſtitiam omnem impleuit, & ſic merendo ſatisfecit & ſatisfaciendo meruit.

XI. Quamvis verò *Satisfactionis* vox præciſè ſic ſumpta quoad verba ſit ἄγραφος, tamen æquivalenter & κατὰ τὸ πρᾶγμα in Scripturis ſæpe occurrit: Nam voces tum in V. tum in N. T. ἰσοδυναμοῦσαι reperiuntur; in V. quidem T. פדה & פדיון Exo. 13. 13. Pſ. 49. 8 9. כפר & כפר Exo. 21. 30. Leviti. 13. 30. unde dies כפרים quia in illo ſolemnis fiebat propitiatio pro populo; In N. λύτρον ἀντίλυτρον ἀπολύτρωσις λύτρωσις, ἱλασμὸς λυτροῦν, ἀπολυτροῦν ἐξαγοράζειν & ſim., quæ ut ſuo loco videbitur apertè eam connotant, ne varias phraſes commemoremus ex quibus invictè elicitur ut in ſequentibus patebit.

XII. De hac autem *Satisfactione* tria potiſſimùm quæri poſſunt, 1º An fuerit neceſſe Chriſtum ſatisfacere pro nobis, 2. An verè & propriè ſatisfecerit; 3. An perfectè & abſolutè omnibus partibus ſibi demandatis defunctus ſit; In primo attenditur *Neceſſitas*; In ſecundo de *Veritate* inquiritur; In tertio conſideratur *Perfectio*, de his enim tribus grauiſſimæ moveri ſolent controverſiæ tum à Socinianis tum à Pontificiis: Nos verò nunc quidem primum illud caput executuri 1º Quæſtionis ſtatum & partium diſſidentium ſententiam proponemus, 2º veram & Orthodoxam ſententiam confirmabimus κατασκευαστικῶς 3º per ἀνασκευὴν præcipua Adverſariorum argumenta confutabimus.

XIII. Etſi non intricatus videtur *Quæſtionis ſtatus* Quædam tamen hîc ἐξαγώνια & non controverſa removenda ſunt. 1. Non quæritur An peccata pœnam mereantur & punibilia ſint, vtrinque enim eſt in confeſſo

peccatum omne eſſe pœnâ dignum. Nam cùm ſit aliquid inconforme ſupremæ regulæ, hoc eſt Legi æternæ, fieri nulla ratione poteſt ut Deo non diſpliceat, adeóque peccatorem non obliget ad pœnam, qui enim Deo diſplicet, dignus eſt eo ipſo qui à Deo reiiciatur; ſed de eo controvertitur, An ut peccata punibilia ſint, ita debeat Deus neceſſariò & velit actu punire ſemper ex Iuſtitiâ 2. Non diſceptatur, An peccata quædam actu puniat vel punire debeat; Agnoſcunt enim Adverſarij Deum non poſſe non punire peccata impœnitentium & contumacium: Sed an omnia omnino ita puniat, ut nullum inultum abire patiatur. 3. Non vertitur propriè in controverſiam An Deus ex *ſummo illo Iure* quod in Creaturam obtinet, & *potentiâ abſolutâ* peccata remittere poſſit abſque ſatisfactione; Neque enim ij ſumus qui limites Omnipotenti ſtatuere velimus; neque noſtrum eſt definire quouſque infinita illa & ἀνυπεύθυνος quam in Creaturam obtinet poteſtas extendatur; Sed quæſtio eſt de Iure *virtutibus temperato & potentiâ ordinatâ* ſecundum quam non tantùm poteſt agere, ſed agere vult & agit in hoc præſertim negotio. Denique non diſquiritur An Chriſtus debuerit aliquid facere & pati quo ſecundùm partis læſæ acceptilationem gratis & precariò conſequeretur veniam; nam & illud dant Adverſarij: Sed an meritoriè, reipſa, & integrè ſatisfacere debuerit, non omittendo aliquid quod ſtricto jure fieri debuit, ſed tam agendo quàm patiendo quicquid ad ſalutem noſtram erat requiſitum.

XIV. Vnde jam facilis & perſpicuus emergit Quæſtionis ſtatus; An ſcilicet Deo nobiſcum ex Iure virtutibus temperato agente nullum peccatum impunitum dimitti poſſit, atque adeo Satisfactio Chriſti eatenus pro nobis neceſſaria fuerit, ut abſque ea nec remiſſio peccatorum, nec ſalus æterna potuerit obtineri, ſeu An ex parte Dei non modo congruum & conſentaneum, ſed & neceſſarium fuerit Chriſtum Iuſtitiæ Divinæ pro nobis plenè ac perfectè ſatisfacere ad opus Redemptionis noſtræ peragendum; Obliquè negant Pontificij, ſubdolè labefactant Remonſtrantes, ſed γυμνῇ τῇ κεφαλῇ & apertè oppugnant Sociniſtæ.

XV. *Socinus* paſſim contrarium aſtruit tum in *lib. de Servatore* tum in *Prælecti.* *Ego cenſeo*, inquit, *& orthodoxam ſententiam eſſe arbitror Ieſum Chriſtum ideo Servatorem noſtrum eſſe quia ſalutis æternæ viam nobis annunciaverit, confirmaverit & in ſua ipſius perſonâ, cùm vitæ exemplo, tum ex mortuis reſurgendo manifeſtè oſtenderit, vitámque æternam nobis ei fidem habentibus ipſe daturus ſit, Divinæ autem Iuſtitiæ per quam peccatores damnari mereremur pro peccatis noſtris neque illum ſatisfeciſſe, neque vt ſatisfieret opus fuiſſe affirmo.* Lib. 1. de Serva. c. 1. Idem ſtatuit Catecheſ. Racovienſis, Oſtorodii Inſtitu. Smalzius contra Frantzium, Crellius contra Grotium, Volkelius denique contra omnes.

XVI. Orthodoxorum verò conſtans eſt ſententia, Chriſtum pro peccatis noſtris omnibus Iuſtitiæ divinæ verè & perfectè ſatisfeciſſe, & ut ſatisfaceret omnino neceſſe fuiſſe, ita ut abſque eo foret, nulla nobis vel remiſſionis peccatorum, vel ſalutis & immortalitatis ſpes affulgere poſſet.

XVII.

Digitized by Google

XVII. Hîc autem mirari ſatis non poſſumus, quòd ex Lutheri diſcipulis nonnulli ſint, atque inter alios *Gherardus* in loco de Iuſtifi. c. 36. qui occaſionem datam volunt novis Photinianis hujus blaſphemi erroris ſui per doctrinam Eccleſiarum noſtrarum de abſoluto Electionis decreto, *Nam*, inquit, *ſi abſolutâ Dei voluntate ſalvandi ſint electi ad vitam æternam, utique etiam abſolutâ Dei voluntate peccata illis remittentur, vel certè remitti potuerunt, adeóque nihil opus eſt Chriſti ſatisfactione aut merito:* Illi verò eadem argumentandi ratione facilè collegerint non opus eſſe vel fide vel pœnitentia: Sed iniquiſſima eſt accuſatio, & vel ex eo ſatis refutatur quod qui pro abſoluto electionis decreto pugnamus, etiam pro vera Chriſti ſatisfactione adverſus illa dogmatum portenta totis viribus decertamus; Et ſanè abſolutum decretum de fine nullum affert mediorum conſtitutioni præjudicium, cùm potius illi ſubordinentur, nam qui deſtinavit nobis ab æterno ſalutem ex ſolo beneplacito, noluit tamen eam conferri in tempore niſi ſatisfactionis interventu: Qui nos dilexit amore benevolentiæ vt daret Chriſto, & Chriſtum nobis, non diligit amore beneficentiæ niſi in eo & propter eum, Vnde *Electi* dicimur *in Chriſto* Eph. 1 4. non ut Electionis cauſâ meritoriâ & antecedente, ſed ut executionis fundamento ac primario medio conſequente.

XVIII. Cæterùm inter Orthodoxos de *Satisfactionis neceſſitate* aliquod occurrere ſententiarum divortium non diffitemur; Nam etſi omnes mordicus neceſſitatem ſatisfactionis tueantur adverſus communem Adverſariorum, ita ut nulla alia ratione actu liberemur à peccatorum reatû & morte quàm per eam, cùm in nullo alio quàm Chriſto ſit ſalus Act. iv. 12 Non pariter tamen omnes & ex æquo neceſſitatem illius adſtruunt: Quidā enim *neceſſariam* quidem fatentur fuiſſe *Satisfactionem*, ſed ex *hypotheſi* tātùm decreti divini, quatenus hoc apud ſe ſtatuit Deus, & hanc ſuā voluntatem in Verbo patefecit, nimirum ut per λύτρον Sponſoris & Mediatoris noſtri liberaremur: *Neceſſitatem* etiam *congruentiæ* hîc agnoſcunt, quia maximè congruum erat divinæ Majeſtati, ne impunè violari dicerentur ejus præcepta, adeoque ipſi Iuſtitiæ præjudicium aliquod fieri, peccata non aliter dimitti, quàm acceptâ Chriſti ſatisfactione; At non ita abſolutè neceſſariam eam cenſent, quin alii modi Liberationis & ſalutis Deo poſſibiles fuerint, quâ in ſententia videtur fuiſſe *Auguſti.* cùm diſertè dicat li. 13. *de Trini.* c. 10. *Alium modum Deo poſſibilem non defuiſſe cujus poteſtati cuncta æqualiter ſubjaceant, ſed ſanandæ noſtræ miſeriæ convenientiorem modum alium non fuiſſe nec eſſe potuiſſe*: Alij verò non tantùm *neceſſitatem* quandam hypotheticam vrgent quæ ſolâ voluntate Dei nitatur, ſed & *abſolutam* quæ fundetur in Iuſtitia; unde pertendunt Deum mortem filij ſui decrevîſſe in Redemptionis pretium, non modò quia nolit peccata remittere ſine ſatisfactione, ſed & quia non poſſit per Iuſtitiam; & hanc ſententiam Nos libenter amplectimur, tum quia Scripturæ ſacræ magis eſt conſentanea, tum quia commodior eſt ad retundendam peſtilentiſſimi hæretici pervicaciam, cui non parum, impru-

Digitized by Google

dentes licet qui aliam inſiſtunt viam, gratificantur.

XIX. Vt ergo ad ſententiæ noſtræ confirmationem accedamus, ſtatuimus duobus imprimis fundamentis niti Satisfactionis neceſſitatem, *Naturâ* ſcilicet Dei, ejuſque *Voluntate*; Illa in proprietatibus & virtutibus ejus elucet; Iſta in Lege & Verbo Evangelij declaratur: Et ad *Naturam* quidem quod attinet facilè demonſtramus, neceſſariam fuiſſe ſatisfactionem: Nam ſi Deus naturâ Iuſtus eſt, ſi perfectè odit & averſatur peccatum ut ſanctitati & Iuſtitiæ ſuæ è diametro repugnans; vtique non poterit non illud punire, ac proinde nec poterit illud abſque ſatisfactione remittere, At prius illud certiſſimum eſt; Nam præterquam quod negari non poteſt Iuſtitiam eſſe de conceptu eſſentiali Divinitatis, ſiquidem repugnat omnino, imò blaſphemum eſt concipere Numen quod ſit injuſtum; ſi Scripturam conſulimus toties Iuſtitia illa Deo tribuitur, ut nullus dubitationi locus ſupereſſe poſſit: Quid enim aliud ſibi vult Regius Pſaltes quum ait Pſ. v. 6. 7. *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem, non eſt commoraturum apud te malum* & Pſ. cxix. 135. *Iuſtus es Domine & Recta Iudicia tua*, Quid aliud Abrahamus Gen. xviii. 25. *An Iudex terræ totius non exerceret jus?* Quid aliud Daniel ix. 7. *Tibi Domine Iuſtitia* &c. & Habac. c. 1. 13. *Purior es oculis quàm vt aſpicias malum.* & Ioſ. xxiv. 19. *Non poteſtis colere Iehovam* (ſcilicet cultu hypocritico) *quia Deus ſanctiſſimus eſt, Deus fortis, zelotes non feret defectionem veſtram & peccata veſtra.* Quid aliud Paulus cùm teſtatur Rom. 1. 18. *Patere iram Dei è cœlo adverſus omnem impietatem & injuſtitiam hominum*, & verſ. 32. *Singulos in conſcientiis ſuis convictos eſſe, hoc eſſe Dei δικαίωμα quod qui talia faciunt digni ſunt morte.* Denique ne plura hic congeramus, Dominus ipſe proteſtatur ſæpius *ſe fortem eſſe & Zelotem qui nullo modo abſolvat ſontem, ſed viſitet iniquitatem patrum in filios*, Exod. cap. xx. 5. & xxxiv. 7.

XX. Poſitâ autem ſemel hâc in Deo Iuſtitiâ neceſſariò ſequitur, pœnam ex ea peccato deberi; Nam cùm Iuſtitia hæc ſit ἐπανορθωτικὴ & diſtributiua quæ verſatur in ſuo cuique tribuendo, prout eam *Cicero* deſcribit ad Herennium dum ait eſſe æquitatem jus vnicuique tribuentem pro dignitate cujuſque, & Simonides referente Ariſtotele in Polit. poſitam eſſe dicit ἐν τῷ τὰ ὀφειλόμενα ἑκάστῳ ἀποδιδόναι, omnino requiritur ut quemadmodum ex ejus præſcripto bonis benè debet eſſe, ita & malis ſit malè, Rom. 11. 6. 7. 8. Ita de Odio & Ira Dei ſi ratiocinari volumus res clara erit; Cùm utrumque ἀνθρωποπαθῶς tantùm Deo tribuatur, ſed θεοπρεπῶς intelligendum veniat, nullam animi ægritudinem vel perturbationem in Deo notat, ſed tantùm ſummam rei alicujus diſplicentiam & deteſtationem cum certa & conſtanti voluntate eam puniendi: Rurſus cùm nihil velit Deus quod non poſſit, omnino ſi odit peccatum naturaliter, inultum illud abire nunquam patietur, unde Pſaltes, Pſal. v. 6. 7. ex eo quòd Deus odit iniquitatem, concludit eam non impunè manſuram, quo ſignificat eum eſſe inter odium peccati ejuſque punitionem

nexum,

Digitized by Google

nexum, ut vinculum illud reſolui haud quaquam poſſit. Non eſt ille inſtar fictitiorum Gentilium Numinum quæ fictâ & imaginariâ ſatisfactione contenta iram facilè deponere credebantur, vnde apud illos in uſu nonnunquam fuit pictas victimas aſſumere in expiationem peccatorum, quod *Alex. ab Alex.* poſt Thucydidem prodidit, & Iupiter ipſe ſæpiùs accenſis tantùm facibus placabatur: At Deus noſter ignis conſumens eſt, oculi eius puriores ſunt quàm vt aſpiciat malum, multò minus vt illud inultum ferat.

XXI. Non nos latet equidem variè hîc argutari Adverſarium vt vim iſtius argumenti declinet. 1° Circa vocem *Iuſtitia* negat illam deſignare propriè in Scriptura Iuſtitiam illam ἐπανορθωτικὴν & vindicatricem quam urgemus Nos, cujus ipſe nullam neceſſitatem agnoſcit niſi circa impœnitentes, ſed potius *Iuſtitiam univerſalem*, id eſt, Æquitatem & Rectitudinem quæ alibi puritatis ac ſanctitatis nomine venit, & ſecundùm quam ea omnia facit, quæ fieri jure debent, ſeu quæ fieri jus & honeſtas poſtulat, Vnde *Prælecti* cap. 16. *neque enim*, inquit, *in Deo ulla juſtitia eſt quæ peccata omnino punire jubeat, cui ipſe renunciare non poſſit; Eſt quidem in Deo perpetua Iuſtitia, ſed hæc nihil aliud eſt quàm æquitas & rectitudo.* Verùm fruſtra hæc & perperam ab eo afferuntur. Nam etſi non negamus diverſimodè ſumi vocem Iuſtitiæ, ita ut vel Iuſtitia univerſalis, vel particularis intelligatur, & hæc rurſus vel *in dictis* vel *in factis* attendatur; pertendimus tamen ſæpius & in hoc præſertim negotio ſumi *relatè ad Iudicium* pro conſtanti voluntate peccata vlciſcendi; quod vel ipſa locorum antea laudatorum inſpectio comprobare poterit abundè: Neque Paulus diceret *Iuſtum eſſe apud Deum reddere afflictionem affligentibus*, 2. Theſſ. 1. 6. vel Angelus *Deum eſſe Iuſtum & Iudicia ejus juſta*, eò quòd in peccata ſeverè animadverterit. Apocal. XVI. 5. 6. 7. vel David, Daniel, Nehemias toties Iuſtum vocarent Deum ob pœnas varias vel fidelibus vel impiis illatas niſi propriiſſimè hæc *Iuſtitia particularis* Deo competeret, non tantùm ad modum actus arbitrarij & liberi quem Deus poſſit exerere vel non exerere pro libitu, ſed ad modum proprietatis, cujus quidem *exercitium*, objecta, & modi *liberrimè* à Deo & ſapientiſſimè ut omnia adminiſtrantur, ſed quæ tamen quoad *radicem & principium* Deo ſit *eſſentialis*. Huc pertinent ea omnia loca in quibus Deus dicitur toties juſtè & in juſtitia mundum judicaturus in quibus Iudicia ſua ex juſtitia exercere perhibetur ut Pſ. IX. 5. & CXIX. 131. Act. XVII, 3. Ro. II. 5. & III. 5 6. &c. Nam hæc dici non poſſent niſi Iuſtitia hæc particularis virtus eſſet & proprietas naturalis ex qua juſtum ejus judicium promanat. II° Imò etſi daremus Adverſario Scripturam per Iuſtitiam, Æquitatem & Rectitudinem Dei potiſſimùm intelligere, nihil propterea decederet cauſæ noſtræ, cùm non minùs hac ratione ſtringere poſſit argumentum; Nam cùm, vt rectè Philoſophus tradidit, Iuſtitia hæc virtus ſit vniuerſalis quæ alias omnes ſub ſe complectitur, omnino Æquitas ipſa non erit omnibus numeris abſoluta ſine Iuſtitia vindicante, quippe quod æquum

Digitized by Google

ſit imò æquiſſimum ut Dei odium teſtatum fiat in peccatorum punitione, ſuumque vnicuique tribuatur. Ita ſi Iuſtitia vniverſalis intelligitur, particularis etiam notatur, quæ in illa ut ſpecies ſub genere continetur: Et ſanè Iuſtitia illa vniuerſalis perfecta non poſſet dici, niſi cum amore ſanctitatis concipiatur eſſe averſatio mali, & ex averſatione voluntas puniendi; quare enim Iuſtus diceretur, niſi quia ſummam rectitudinem & ſanctitatem habet, ita ut neque in ipſo, neque in operibus ejus quicquam ſit quod ab ea rectitudine vel tantillum recedat; At ſi poſſet non punire peccatum, poſſet non odiſſe, ſi poſſet non odiſſe poſſet amare, & ſic non eſſet ſummè juſtus. Accedit etiam quòd cùm pœnas & ſupplicia peccatorum agnoſcat Adverſarius eſſe effectus irati Iudicis, effectus iſti neceſſariò arguunt cauſam in ipſo, cauſa autem nulla dari poteſt niſi Iuſtitia illa vindicatrix quæ Sanctitatis & ſummæ Rectitudinis pars quædam eſt & ἀπορροὴ. Ioſu. XXIV. 19. Pſal. XI. 7.

XXII. Excip. II. Odium & Iram Dei non ſtatim inferre Iuſtitiam vindicatricem eſſe Deo eſſentialem, poſſe enim eſſe liberæ voluntatis effectum, non proprietatis naturalis actum; Vt Deus oderit quia vult, non quia à natura neceſſariò ad id determinatur. 2. etſi odium eſſet naturale & neceſſarium non ſequi ſtatim pœnæ neceſſitatem, ut in nobis datur auerſatio ſine punitione, auerſamur vitia eorum qui nos injuria afficiunt, nec ſtatim licet aut lubet ea vlciſci, parentes filiorum vitia deteſtantur, & tamen ſæpe ſine pœna ignoſcunt, quidni E. Deus pariter poterit odiſſe & non punire? 3. Si Deus punire poteſt ubi non odit, E. odio habere poterit & non punire; puniuit autem Filium ſanctiſſimum quem odio nunquam habuit. R. Sed hæc omnia vel falſa ſunt vel ἀπροσδιόνυσα Ad 1. dico falsò ſupponi odium & iram eſſe tantum liberæ voluntatis effectum & non proprietatis eſſentialis actum, licet enim à libera voluntate exerceatur; non minus tamen in attributo eſſentiali fundatur; Imò cùm actus ſupponat neceſſariò habitum utique actus odij & Iræ principium aliquod arguit quod non poteſt aliud eſſe ab ipſa juſtitia: quod ulterius confirmatur, quia fundatur in ſanctitate & puritate Dei, unde Ioſ. XXIV. 19. Deus dicitur non laturus defectionem & peccata populi quia eſt ſanctiſſimus & Hab. 1. 15. *puritatem oculorum Dei* id. perfectiſſimam ſanctitatem ait cauſam eſſe cur non aſpicere poſſit malum, ſi E. ſanctitas eſt naturalis & odium pariter. 2. quia amor boni in Deo non eſt indifferens ſed neceſſarius, ut enim amat ſeipſum neceſſariò, ita non poteſt non amare quicquid ſibi ſimile eſt; E. odium erit neceſſarium ex ratione contrariorum. 3. Quia ſi eſſet actus liber & indifferens poſſet eum non exerere, Imò poſſet juſtè contrarium velle, id eſt amare peccatum; nam actus qui in ſola voluntate fundantur ſunt liberrimi, & ad nullum objectum ita inclinatur Dei voluntas quin ſi in contrarium inclinaretur poſſet id juſtè fieri. quis verò ad hoc non horreat? Ad 2um Tam arcto nexu odium & pœnam peccati ſociari credimus ut non poſſit illud poni ſine iſta vt dictum Th. 20. alias ſequeretur peccatum Deo ſemper diſplicere, & tamen poſſe pec-

Digitized by Google

peccatorem quà talem ad ſe recipere, nam ſi poteſt non punire, poteſt cõdonare, ſi poteſt cõdonare poteſt peccatorem in ſinu ſuo fovere; Simile quod affertur eſt planè diſſimile; Aliæ ſunt viæ Dei aliæ noſtræ, noſtrũ eſt averſari peccatum ſine vindicta privatâ, quæ iis tantùm competit qui ſunt in ὑπεροχῇ conſtituti, ſed de Deo ſine exceptione eſt dictum, *mea eſt ultio ego retribuam*. Deinde in nobis eſt averſatio frigida & ſæpe inefficax, vel quia nolumus, vel quia non poſſumus plectere, Ideo Magiſtratus & Patres non rarò præpoſterâ indulgentiâ hîc peccant, vel facultate puniendi deſtituuntur quia vana eſt ſine viribus ira: ſed Deus ſummè odit peccatum ut læſionem gloriæ ſuæ & quia ſummè potens eſt ulciſcitur infallibiliter: differt quidem aliquando vel transfert pœnas, ſed non ideo penitus aufert; ſemper punit ſi non in peccantibus ipſis ſaltem in Vade. Ad 3um dico argumenta ab oppoſitis non ſemper admitti poſſe in Theologia v. g. jubemur amicos amare, malè tamen quis cum Phariſæis colligeret debere inimicos odiſſe, ſic mala opera ſunt cauſa exitii, ergo & bona ſalutis, nec enim eadem cauſalitas eſt bonorum operum erga ſalutem quæ malorum erga exitium, hæc quippe efficiunt & merentur propriè mortem quia noſtra ſunt & indebita, at illa nullam talem χέσιν habent ad ſalutem, quia nec noſtra ſunt nec indebita, & ſi neceſſaria ſunt ad eam, neceſſitas eſt tantùm *præſentiæ* non *efficientiæ* & meriti, ut conditionum in ſalvandis, ſed non ut cauſarũ ipſius ſalutis. Itaque non ſi Deus punire poſſet ubi non odit, continuò odio habere poterit & non punire. 2. falſum Deum unquam puniviſſe ſine odio, nec exemplum Chriſti hoc evincit, nam licet *in ſe* & propria perſona dilectiſſimus fuerit Patri, tamen ut *Vas & Sponſor noſter* qui peccata noſtra in ſe recepit, Deum iratum ſenſit, & ſe à Deo derelictum queſtus eſt.

XXIII. Porrò hoc ipſum luculenter confirmari poteſt, ſive naturam *peccati*, ſive *Dei* ipſius χέσιν in hoc negotio attendamus: Nam ad naturam quidem *peccati* quod attinet, quando certum debet eſſe & extra omnem dubitationis aleam poſitum, naturale aliquod diſcrimen intercedere inter vitium & virtutem, non tantùm poſitivum & liberum, prout *Carneades olim* cenſuit, qui Iuſtitiam & Injuſtitiam nomina eſſe tantùm, rem autem ipſam pro hominum arbitrio mutabilem eſſe docuit; Certum itidem & manifeſtum eſt bonum morale cum phyſico & malum phyſicum cum morali naturali quadam neceſſitudine conſociari, ita ut & illud præmij & hoc pœnæ rationem habeat; quippe cùm conveniant utrinque in eodem genere vel boni vel mali, & divinam ſapientiam omnino decet hæc ſimul componi, nec ſine abſurditate fingi poteſt vel ſanctitatem abſolutiſſimam comitem habere perpetuam miſeriam & calamitatem, vel ſummum ſcelus cum ſumma & jucundiſſima felicitate conjungi.

XXIV. Nec Sapientiæ tantùm hoc convenit, ſed Bonitati & Iuſtitiæ divinæ imprimis conſentaneum eſt; Et bonitati quidem primò; ſiquidem tanta ejus vis eſt & magnitudo, ut non modò bonis bene eſſe velit, ſed ut nequidem videatur contrarium à ſe impetrare poſſe, ratio eſt

Digitized by Google

manifeſta; cùm enim Deus bonum ſit quo non poteſt eſſe melius, bonũ autem ſit naturâ ſuâ amandum & expetendum, omni dubio procul eſt Deum ſeſe ſummopere amare; Porro ob eandem rationem ob quam Deus ſeſe amat quà bonus eſt, amabit etiam quicquid naturæ ſuæ ſimile reperiet, & in quo imaginem ſuam refulgere videbit: certum autem eſt in pietate & ſanctitate potiſſimam imaginis divinæ partem ſitam eſſe, quocirca non poteſt eam non amare vehementer ubicunque ea occurrit. Nemo autem quidquam amat uſque adeo vehementer ex bonitate, quin etiam ex Iuſtitia vehementer oderit quod ei adverſarium eſt; hæc enim ſeſe invicem conſequuntur & ponunt; Iam verò quemadmodum qui amat ille etiam teſtatur amorem ſuum beneficentiâ ſi qua ratione id poteſt, amor enim in eo conſiſtit quòd bene iis volumus eſſe quos diligimus, adeò ut ſi per nos liceat non modò velimus, ſed etiam re præſtemus ipſa, ſic etiam qui odit ſi quo pacto id facere poteſt quicquid vindictæ habet præ manibus id omne in id quod averſatur effundit, ut vel deſtruatur penitus vel longiſſimè amandetur, itaque ſi odit Deus peccatum, puniet omnino & vlciſcetur.

XXV. *Secundò dixi χέσιν Dei* hîc eſſe attendendam; neque enim hîc ſpectandus eſt *vt Dominus* ſimpliciter, aut *vt privatus*, ſed ut *Iudex & Rector* mundi, atque adeò ut *Summus Magiſtratus*, ſiquidem pœnâ affligere, aut à pœnis aliquem liberare cùm punire poſſis, non eſt niſi Rectoris quà talis primò & per ſe, ut puta in familia Patris, in Republica Regis, in Vniverſo Dei; Quod ex eo vel maximè patet quòd pœna ſit vltimum in coactione, Coactio autem non competat niſi ſuperiori διὰ ὑπεροχὴν ἐξουσίας. Cùm ergo Deo ſupremum regimen & poteſtas gubernandi competat, non poteſt non Rectoris partes obire niſi Dominio iſto ſe abdicare, id eſt quod Scriptura poſſibile eſſe diſtrictè negat velit ſeipſum abnegare. Itaque quàm neceſſe eſt Rectori & Principi inter homines bonas & æquas leges ferre, & latarum ſe cuſtodem profiteri, vel præmia obedientibus largiendo, vel pœnas tranſgreſſoribus irrogando, tam neceſſe eſt Deum ſupremum mundi Rectorem & Iudicem ſcelera hominum vlciſci nec impunita dimittere, *Annon Iudex totius terræ exercerет Ius?* Gen. XVIII. 25.

XXVI. Atque hinc facilè colligitur fruſtra hæreticum identidem nobis reponere, *Deum* ſe habere ut *partem offenſam* tantùm in hoc negotio, partem autem offenſam eſſe pœnæ creditricem, atque in ea re habere jus quale alij Creditores in rebus ſibi debitis, ut vel exigere poſſit vel remittere pro libitu. Nam I. *Punitio* de qua hîc quæſtio eſt non eſt actus competens *parti offenſæ* quà tali, quia alioquin opporteret omni parti offenſæ competere per ſe jus puniendi, quod falſum eſſe ex eo apparet, quod punire diximus eſſe actum τῆς ὑπεροχῆς: Læſi quidem qualeſcunque jure naturali & ordinariè jus habent poſtulandi reſtitutionem & damni compenſationem, poteſtatem autem cogendi, atque adeo conſtituendi & ſumendi pœnam, quà tales non habent, nam qui alium cogit ut

Digitized by Google

restituat ablatum, eo ipſo ſeſe illo ſuperiorem conſtituit & regulas Iuris exequitur quod non facit quà læſus, ſed quà poteſtate quadam Rectorali ſive ordinaria ſive extraordinaria instructus; Si ergo Deus punit vel pœnam tollit ut Iudex, non facit ut pars offenſa; Interim non negamus Deum qui peccata punit vel peccatoribus condonat, rectè dici partem offenſam, quia iis omnino offenditur primò & per ſe, ſed punire aut impunitum dimittere, ei quà pars eſt offenſa tribui negamus; punit quidem homines *quia læſus eſt*, ſed non *quà læſus*, ſed quà Rector.

XXVII. Deinde *Ius puniendi* in Rectore & Magiſtratu non eſt *jus abſoluti Dominij*, aut *jus Crediti* ſimpliciter, in quo cuique licet facere de ſuo quod voluerit, ut pertendit Adverſarius, nam iſtud comparatum eſt ejus gratiâ qui illud obtinet; at Ius puniendi non punientis propriè causâ exiſtit, ſed causâ totius Communitatis, & quoniam delicta publicè puniri intereſt, Pœna enim omnis propoſitum habet commune bonum, Ordinis nimirum conſervationem & exemplum: Ad hæc nunquam cum juſtitia pugnat de Iure Dominij aut Crediti cedere, quia hæc eſt natura proprietatis ut eâ tam uti quàm non uti liceat, at Iudex non poteſt abſtinere à Iure adminiſtrando citra injuſtitiam, quia verſatur in alieno negotio quo ſuum cuique tribuendum eſt, imò quædam peccata puta impœnitentium & contumacium, impunita dimittere injuſtum eſſet ipſo fatente Adverſario, Itaque longè alia ratio eſt debitorum & pœnarum, Creditoris atque Iudicis, ac proinde cùm Deus non ſuſtineat modò perſonam partis offenſæ ſed Iudicis imprimis, nihil de Iure ſuo æterno & immutabili hac in parte cedere poteſt, ut fuſius poſtea probandum erit.

XXVIII. Ex his autem jam ſatis liquet Iuſtitiam illam vindicatricem non eſſe actum liberum & arbitrarium qui à ſola Dei voluntate pendeat, ſed proprietatem eſſentialem ad cujus exercitium voluntas, poſito peccato neceſſariò impellitur. Et ſanè ſi Dei naturam decet ut non patiatur perire quem peccati pœnitet, quia bonus eſt & Clemens, non minus etiam decebit ut peccatum inultum abire non ſinat quia Iuſtus; Nam ut prius oritur ex naturali quadam ῥοπῇ & propenſione bonitatis & miſericordiæ verſus pœnitentiam, ita & poſterius fluit ex naturali quodam peccati odio & deteſtatione; Imò ſi accuratè rem putamus, poſterius illud aliquanto magis convenire videtur. Nam cùm peccatum condonat id facit ex abundantia quadam bonitatis, ſed nullo jure, nulla lege tenetur ad hoc præſtandum; ideo Naturæ ſuæ in eo ductum modò ſequitur, creaturæ verò nullum meritum: At in Iuſtitia adminiſtranda præter Naturæ ῥοπὴν illam qua propendet in odium peccati, habet etiam rationem ordinis cuius cuſtos eſt atque vindex, & cujus legem ſemel latam abrogare haudquaquam poteſt. Quoad prius, nullam videt in ſubjecto qualitatem quâ moveri poſſit ut illi benefaciat, vel ſi aliquam videt, contrariam videt Sanctitati ſuæ, & ejuſmodi propter quam juſtè poſſit ab omni beneficio ſuperſedere; At reſpectu poſterioris ſubjectum

videt eâ veſtitum qualitate quæ Iuſtitiam ad exercitium incitet & neceſſitate quadam inevitabili propellat, unde *actus miſericordiæ* planè *arbitrarius* eſt ſi eum præſcindas à decreto, quia nullum habet fundamentum in ſubjecto circa quod exercitur, *actus* verò *Iuſtitiæ neceſſarius*, quia non pendet tantùm à voluntate, ſed ab ipſa Dei punientis & Rei puniendæ natura.

XXIX. Porro huic eſſentiali & indeclinabili Iuſtitiæ Divinæ ſuffragatur *communis* hominum *ſenſus* & conſenſus; Vnde enim impreſſa illa Conſcientiæ vis quæ horrorem metúmque incutit peccatoribus, Vnde cæca illa verbera quibus torquentur poſt ſcelus admiſſum niſi ex Iuſtitiæ vindicatricis perſuaſione firmiſſima? *Conſcientia* ſcilicet repræſentativum Numen quoddam eſt, bonorum & malorum facinorum Index & Iudex, quæ hominem reum aſſiduo cædit verbere, nec patitur ſecurum eſſe inter tot Iuſtitiæ Divinæ & cœleſtis vindictæ teſtimonia. Vnde dicta illa apud Veteres Poëtas vſurpata.

Quò fugis Encelade quaſcunque acceſſeris oras
Sub Jove ſemper eris &c. &
Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto ſpemq́ metumq́ ſuo.
Et *Prima eſt hac vltio quod ſe*
Judice nemo nocens abſolvitur &c.

Huc reſpiciunt & iſta *hoſce.*

Evaſiſſe putas quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos & ſurdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Planè ſicut Paulus teſtatur dari in homine, *cogitationes accuſantes & excuſantes* Roman. II. 15. nimiumque id experiuntur peccatores ipſi dum hoc tortore interno velut furiis identidem exagitantur, *quorum mentes ſi recludantur*, inquit Tacitus, *poſſent aſpici laniatus, & ictus, quando ut corpora verberibus, ita ſævitia, libidine, malis conſultis animus dilaceretur*, manet ſcilicet impreſſus imminentis ſupplicij terror, nec tollit ſe unquam ab oculis imago luridæ mortis.

XXX. Nec in perditis tantùm aut nequiſſimis ſenſus hîc viget, obtinet etiam apud alios quorum vita honeſtior videtur, nec tot ſceleribus commaculata; Neque enim aliunde quàm ab hoc principio poſſunt originem duxiſſe apud Ethnicos innumera illa ἱλαστήρια quæ placando Numini ſunt excogitata, Victimæ illæ piaculares quæ interdum etiam ex ipſo hominum ſeligebantur numero, cum ea perſuaſione *ſolo ſanguine humano iram Deorum immortalium placari poſſe*, vt habet *Caſar* lib. 6. *de bello Gall.* Tot luſtrationes & februationes inter ipſos vſitatæ, Provocationes crebræ in quacunque injuria & oppreſſione ad Iuſtitiam Dei, & aurea illa dicta quæ in ipſorum libris etiamnum hodie leguntur ἔχει θεὸς ἔκδικον ὄμμα, εὗρε θεὸς τὸν ἀλιτρὸν & illud alterius Poëtæ.

Aſpi-

Aſpiciunt oculis Superi mortalia juſtis, &c.
Et rarò antecedentem Sceleſtum
Deſeruit pede pœna Claudo.

Notum etiam illud oraculi Delphici apud Aelianum

ἀλλὰ κακῶν ῥέξαντι δίκας τέλος οὐχὶ χρονιστὸν
ἥξει ἀπαραίτητον οὐδ᾽ εἰ Διὸς ἔκγονοι εἶεν
καὶ αὐτῶν κεφαλῇσι, καὶ ἐν σφετέροισι τεκέεσσιν
εἰλεῖται, καὶ πῆμα δόμοις ἐπὶ πήμασι βαίνει.

Quod ſic tranſtulit H. Grotius

At ſcelerum ſontes divinum perſequitur Ius:
Nec pote vitari, non ſi genus ab Iove ducant
Sed capiti ipſorum, quique enaſcuntur ab ipſis
Imminet, inque domo cladem ſubit altera clades.

Neque hoc latebat Barbaros Meſitenſes, Actor. XXVII. 4. qui viſâ viperâ quæ ex ſarmentis manui Pauli adhæſerat dicebant eum eſſe homicidam quem è mari elapſum Δίκη ſine vltio divina vivere non pateretur; Imò hæc perſuaſio tam altè inſederat omnium animis ut Pœna pro Dea coleretur ab Aſſyriis, & Nemeſim ac Δίκην pœnis ſceleribus infligendis Græcia deſtinaret: Hoc verò ab hominibus exprimi vix potuiſſet niſi Natura ipſa neceſſitatem aliquam ſatisfactionis demonſtraſſet; Nam quæ ita pendent à Deo ut per naturam ad illa facienda non determinetur, nullomodo nobis ſine ſpeciali revelatione natura nota eſſe poſſunt v. g. eſt quidem Deus naturâ bonus & miſericors, nec tamen naturâ nobis hæc ineſt communis perſuaſio Deum velle abſque ſatisfactione peccata nobis condonare, quemadmodum voluit humanæ menti inſitam eſſe notitiam quandam Iuſtitię, cujus hæc eſt Lex, non ut qui peccat peccet impunè, ſed ut peccatum pœna ſequatur vel propria vel vicaria, ſi enim eadem ratione notum fuiſſet ipſis Deum æquè neceſſariò miſereri hominum ac punire peccatores, cur tantopere ad ipſius Iuſtitiam exhorruiſſent, cur non potius recordatione miſericordiæ fuiſſent erecti? Certè nihil hic afferri poteſt plauſibilius quàm hoc, quod ipſis naturâ notum fuerat Deum quidem miſereri, ſed ex ſolo beneplacito, at verò punire peccata etiam ex neceſſitate naturæ.

XXXI. Quinimò ſi Adverſariorum verba expendimus non difficile erit ſententiæ noſtræ confirmationem ipſis vel invitis extorquere. Nam 1º fatentur *Iuſtitiam vindicatricem neceſſariam eſſe reſpectu contumacium & impœnitentium* ita ut extra omnem veniæ ſpem ſint conſtituti, ergo hoc ſaltem reſpectu non erit arbitraria ſed naturalis, quod pertinaciter tamen negabant: & ſi reſpectu contumacium neceſſaria eſt, quidni etiam reſpectu peccatorum? Nam cùm obſtinatio & pervicacia non poſſit propter ſeipſam puniri, ſiquidem dum in bono verſatur conſtantia eſt, & quidem laude non vituperio digna, puniri debet tantùm quia in malo eſt, ideóque punietur peccatum primò & per ſe, obſtinatio verò reſpectu peccati duntaxat, at ſi peccatum primò & propter ſe pœnas luit, ubi-

cun-

Digitized by Google

cunque dabitur peccatum, etiam non accedente obſtinatione ibi etiam pœnam ſubſequi neceſſe erit; Adde quòd cùm lex non contumacibus duntaxat ſed ſimpliciter tranſgreſſoribus pœnam denunciet, nulla ratione ejus ſanctio ad ſolos contumaces reſtringi poteſt aut debet; Non dicit ſubiici maledictioni tantùm manentem in oppoſito eorum quæ ſcripta ſunt, ſed *non manentem in omnibus ſcriptis* Gal. III. 10. Imò Iacobus expreſsè teſtatur *eum qui impegexit in uno reum eſſe omnium* c. II. 10. II°. Agnoſcit Crellius *hunc eſſe effectum Iuſtitiæ divinæ ut præter Ius nihil creaturæ imponat, eas vel præter vel ultra meritum plectendo quia qui ſic plecteretur non quod ſuum eſt acciperet, ſed quod ſuum non foret.* At ſi hoc verum eſt, multò magis ejuſdem Iuſtitiæ hic erit effectus ut Creaturam peccantem juxta meritum ſuum puniat, nam ei qui convenientem delicto ſuo pœnam refert tribuitur quod ſuum eſt; Deus verò ex Iuſtitię ſuæ ordine debet cuique tribuere quod ſuum eſt, unde ſequitur Iuſtitiæ repugnare peccatum ullum impunitum relinquere. III°. Fatetur idem *nec Sanctitatem nec Majeſtatem Dei uſquequaque ferre ut impunè mandata ipſius violentur.* At quid hoc aliud eſt quàm agnoſcere Iuſtitiam illam ita neceſſariò Deo competere, ut peccatorum impunitas cum illius Sanctitate, Majeſtate, & Ordinis communis conſervatione conſiſtere nequeat?

XXXII. Sic fuit *fundamentum primum* neceſſitatis Satisfactionis; Sequitur *alterum: Dei* ſcilicet *Voluntas & Decretum* tam Lege quàm Evangelio expreſſum; Nam cùm Deus jam ab initio mortem peccatori ſit interminatus; nec poſſibile ſit eum vel mutari vel mentiri, cùm ſit ipſiſſima Veritas & ſumma atque invariabilis Conſtantia. Iſ. XLVI. 10, & Malach. III. 6. Omnino neceſſe fuit comminationem illam executioni mandari, & vel hominem ipſum moriendo huic edicto ſatisfacere, vel in perſona Vadis pœnâ vicariâ illud ipſum implere. Extat autem variis in locis ſententia hæc comminatoria, tum Adamo primitus denunciata Gen. II. 17. *Quo die comederis de eo utique moriturus es.* tum in Lege confirmata *maledictus qui non perſtiterit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis ut faciat ea* Deuteron. XXVII. 26. tum in Prophetarum & Apoſtolorum ſcriptis ſubinde iterata Ezech. XVIII. 20. *Anima quæ peccaverit ipſa morietur*; & Roman. VI. 23. *Stipendia peccati mors*; tum exemplis variis Iuſtitiæ ac vindictæ Divinæ identidem confirmata. *Ira enim Dei è cœlo revelatur adverſus omnem impietatem & injuſtitiam hominum,* Rom. I. 18. 19.

XXXIII. Hic verò varia excipiunt Adverſarij. I° Legem & comminationem in Paradiſo denunciatam ſpecialem fuiſſe quæ Adamum tantùm obligarit; non verò cæteros mortales quibus non fuit revelata, quique adeo peccati iſtius committendi occaſionem nullam habuerunt; quòd ſi mori dicantur homines etiamnum hodie, id non fieri propriè propter ſua vel aliena peccata, ſed ex naturali eorum conditione & propagatione quia ex eo ſunt progeniti qui mortalis fuit, planè ut ſervorum nati

Digitized by Google

mati etiam ſerui ſunt. Reſp. Sed miſerè hic hallucinantur. Nam 1. Etſi lex illa Symbolica & annexa illi ſanctio primariò & directè lata fuerit Adamo eumque actu obligarit, quia tunc temporis actu extitit, non ſequitur tamen, nulla ratione pertinuiſſe ad poſteros, imò quia poſteri omnes in Adamo fuerunt tanquam in Capite & Radice, hinc neceſſariâ conſequentiâ deducitur, etiam in ipſo eatenus omnes obligatos fuiſſe. Neque de eo patitur nos dubitare Apoſtolus ad Rom. v. 12. dum ait *per unum hominem peccatum introiiſſe in mundum & per peccatum mortem & ita mortem in omnes peruaſiſſe*, *in quo* ſcilicet homine *omnes peccarunt*, nam ex eo liquet peccatum Adami non fuiſſe ipſi peculiare, ſed toti naturæ commune, quando propter illud pœna in omnes peruaſit. At cùm ut ibidem addit Apoſtolus verſ. 13. *Peccatum non imputetur vbi non eſt Lex*, omnino ſi in Adamo omnes peccarunt & moriuntur, 1. Corinth. xv. 22. in Adamo etiam lege aliqua obligati ſint neceſſe eſt. 2. Scriptura non tantùm in illa ſanctione, ſed alibi paſſim mortem peccatori interminatur. Imò dicit Apoſt. eam regnare etiam in eos qui non *peccarunt, ad ſimilitudinem tranſgreſſionis* Adæ, ibidem verſ. 14. Id eſt, actualiter adverſus Legem illam Symbolicam, quod luculenter probat Sanctionem eam non peculiarem fuiſſe peccato Adami, ſed in genere adverſus omne peccatum qualecunque demum ſit, denunciatam. 3. Atque eò certius hoc colligitur quod ut Lex illa ſpecialis Synecdo. vniuerſalem obedientiam Deo præſtandam complectebatur (ſymbolum enim fuit totius legis moralis conſcientiæ Adami impreſſæ, quo ipſius obedientiam in re nec magnâ nec difficili explorare voluit) ita tranſgreſſio ejus non mandati tantùm hujus poſitiui, ſed Legis etiam naturalis ipſi à Deo inditæ violationem ſecum traxit. 4. Quod verò addunt tandem homines mori non propter ſua vel aliena peccata, ſed ex naturali tantùm conditione, quia ex mortalibus naſcuntur; πρῶτον ψεῦδος eorum eſt falſiſſimum quod directè Scripturæ adverſatur quæ mortem non Naturæ ſequelam, ſed peccati ſtipendium & legalis ſanctionis effectum declarat, Rom. vi. 23. Ezech. xviii. 10. Moriuntur ergo non tantùm quòd mortales ex mortalibus naſcantur per generationem, ſed quia ex ea traducitur peccatum cujus merito mortis rei ſunt, ut hìc non lex tantùm Naturæ ſit attendenda, ſed occultum etiam Iudicium, quod erga peccatores ſe exerit.

XXXIV. II. Excipi. Verba illa Legis, *Maledictus qui non manſerit in omnibus præceptis legis* etſi ob ſimilitudinem & analogiam quandam tum ratione culpæ tum ratione pœnæ in iis expreſſæ ad eos quoque accommodari poſſint qui ſub lege non vixerunt, & ſic ad vniuerſos homines extendi, præſertim poſtquam illis legis vox & ſententia aliquo modo innotuit: Tamen ſi textus conſulatur patere quòd ad ſolos Iudæos qui ſub lege Moſaïca vixerunt reuera & propriè pertineant; Non enim fit ſimpliciter *Legis* mentio ut poſſit quis quamcunque legem etiam Naturę hìc intelligere, ſed *Legis hujus* ut ad Moſaicam reſtringatur; Lex autem Moſaica ſolis Iudæis reuelata eſt, ac proinde ejus ſanctio quæ fuit fœderis

Digitized by Google

illius quoddam veluti vinculum, quo homines qui ad illud pertinebant, ad conditiones ejus omnes ſervandas adſtringebantur. Reſp. *Lex Moſaica* poteſt bifariam ſpectari, *vel formaliter*, quatenus eſt tabulis conſignata ac per Moſem tradita cum appendicibus variorum rituum & cæremoniarum, *vel materialiter* quatenus ſubſtantiam mandatorum continet quibus Creatura erga Creatorem ſuum obligatur, priori ſenſu non negamus legem primariò Iſraelitas ſpectaſſe quibus directè lata eſt, ſic tamen ut alios quoque ad quorum notitiam poſtea ſub iſta χίον pervenit, etiam ſub illa ratione formali obliget. At poſteriori communem dicimus fuiſſe tam Gentibus quàm Iudæis, nam *Gentes legem non habentes ſibi ipſis ſunt Lex, ut quæ oſtendant opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis*, &c. Rom. II. 14. 15. Ita gentes vixerunt etiam ſub Lege quamvis non ſub Lege ſcripta Rom. III. 19. Quando verò maledictio per Legem denunciatur, non strictè reſtringitur ad V. fœderis œconomiam, ſed ad omnem inobedientiam legi in quocunque ſtatu præſtitam, quod facilè colligitur ex morte quæ regnavit ab Adamo uſque ad Moſem, nondum promulgatâ Lege Moſaicâ; Neque articulus demonſtratiuus *hujus* contrarium probat, apponitur enim *diſjunctivè* ad diſtinguendam Legem Dei à Legibus & Traditionibus hominum, non verò excludit ſed includit Legem naturalem quæ eadem eſt quoad ſubſtantiam cum Morali.

XXXV. III. Excipitur. Etſi comminatus fuerit pœnam Deus per Legem ſuam, non tamen veritatem aut conſtantiam ipſius convelli etſi peccata impunita dimitteret, quia *comminationes* illæ cenſendæ ſunt *conditionata* non *abſoluta*, quales plurimæ occurrunt in Scriptura & quidem ferè omnes, niſi vel earum contrarium naturâ ſuâ turpitudinem quandam in ſe contineat, aut ſignum comminationibus ſit additum immutabilis planè voluntatis, vt ſi illis juramentum adjungatur quale extat de Iſraëlitis incredulis & contumacibus in terram promiſſam non introducendis, Num XIV. 28. Hebr. III. 11. Pſal. XCV. 12. Si neutrum horum appareat comminationes cenſendas eſſe relaxabiles & tacitam quandam exceptionem ſiue conditionem in ſe continere etiamſi ea expreſsè non ſit appoſita, ac proinde comminanti maximè ſi ſub aliena lege non ſit poſitus, licere eas reuocare.

XXXVI. Reſp. Sed non unâ ratione falluntur hîc & fallunt Adverſarij. 1. Non negamus tacitas quaſdam interdum ſubeſſe poſſe conditiones in comminationibus Divinis, quarum exempla proſtant in comminatione Iſaiæ ad Ezechiam c. XXXVIII. & Ionæ ad Ninivitas, c. III. 4. ſed *particulares & œconomicæ comminationes* quales iſtæ fuerunt quibus Deus vtebatur ad eam reſipiſcentiam producendam quæ illas ſequuta eſt, haudquaquam ſunt confundendæ cum *Legis æternæ immota ſanctione* cui & hominum conſcientia, & Gentium conſenſus vltrò adſtipulantur, maximè cùm dicat Chriſtus Matth. v. 18. ne quidem *apicem unum aut iota ex Lege tranſiturum quin omnia impleta ſint*, & Apoſtolus Hebr. x. 28. *Legis tranſgreſſorem mori abſque miſericordia*. Peccant ergo graviter dum à par-

Digitized by Google

à particulari ad vniverſale argumentantur. 2. diſtinguendæ *Comminationes* quæ *pœnas temporales* tantùm denunciant, ab illis quæ *mortem æternam* & maledictionem peccatori intentant, illæ poſſunt nonnunquam relaxari, non iſtæ, quamvis enim Deus pœnam aliquam temporalem vel differat vel auferat reſpectu impiorum, non ſequitur tamen in illis tolli Legis ſanctionem vel Deum ab ea recedere, nam ſi differt ſupplicium non aufert tamen, vel ſi tolerat in hac vita, puniturus eſt in altera tarditatem ſupplicij gravitate compenſando, Quæſtio 2. noſtra eſt non de pœnarum quarundam temporalium vel dilatione vel auerſione, ſed de omnimoda impunitate contra ſanctionem Legis. 3. Non confundendæ ſunt *comminationes Paternæ & Evangelicæ* cum *Legalibus* & *Iudicialibus*, illas nihil prohibet nonnunquam abrogari & tolli quia diſpenſatiuè tantùm ſæpiùs proponuntur à Sapientia Dei, non ut impleantur, ſed ut homo iis deterritus à viis ſuis prauis reuertatur, ſed iſtæ non poſſunt, quia æternum & immutabile Dei jus notant quod ſine præjudicio Iuſtitiæ tolli non poteſt. 4. Non neceſſe eſt ſemper ut juramentum addatur comminationibus vel promiſſis in ſignum immutabilis voluntatis, nam quamvis propter infirmitatem noſtram illud addatur quandoque, non minus impoſſibile eſt tamen Deum mentiri cùm loquutus eſt ſimpliciter, quàm cùm juramento ſe adſtrinxit, Heb. VI. 17. 18. 5. Non videretur carêre abſoluta criminum impunitas & ſanctionis legalis abrogatio, aliquâ turpitudine qualis eſt in Rectore & Iudice officij quod exercere debet in ordinis conſervatione deſertio & contemptus.

XXXVII. 6. Comminationes non aliter ſunt diſpenſabiles quàm ipſæ Leges quibus annexæ ſunt, at ſolæ Leges *poſitivæ* relaxationem poſſunt admittere, non verò Lex *naturalis* quæ in ipſa Dei ſanctitate & juſtitia fundatur. 7. Neque hic juuat quod aiunt Deum ſub aliena poteſtate non eſſe conſtitutum; Nam licet non ſit ſub aliena Lege poſitus, unde non poteſt à ſuperiori & extrinſeco prohiberi, quin ſi vellet relaxationem illam omnimodam concederet, tamen ſibi ipſi lex eſt, nec ſanctitatis, conſtantiæ & veritatis ratio patitur, ut à Iuſtitiæ norma ſemel poſita vel tantillum deflectat, unde quemadmodum non poteſt ſeipſum abnegare, ita nec adverſus Iuſtitiam quicquam committere Legis ſanctionem abrogando; Si ergo quædam conditio ſub illa Legis ſanctione intelligenda eſſet, ſemper deberet fieri ſaluâ Dei Iuſtitia, nec alia poteſt eſſe quàm hæc, pœnam hanc neceſſariò ſubeundam eſſe peccatori, niſi Vadem & Sponſorem reperiat qui pœnam ipſi debitam in ſe recipiat, & ſic omnia mala ſua nomina diſpungat ad vltimum uſque quadrantem. Fateor Deum pœnitentiæ polliceri remiſſionem peccatorum, ſed non ſequitur ſi hæc à parte noſtri requiritur duntaxat ad remiſſionem conſequendam, ab illa ſola pendere hoc beneficium & comminationis relaxationem, imò cùm reſipiſcentia fidem ſemper comitem exigat, fides verò ſupponat neceſſariò ſatisfactionem aliquam præuiam quam ſibi applicet coram Deo, inde colligitur non poſſe tolli ſanctionem niſi ſaluâ Dei Iuſtitiâ & ſatis-

C 2 factione

factione intercedente.

XXXVIII. Et ſanè ſi ſanctio illa relaxabilis eſſet, vel relaxabilis eſſet ex Lege vel ex Evangelio, Non ex Lege quia inexorabilis illa & dura Domina vel omnimodam obedientiam poſtulat, vel pœnas tranſgreſſoribus denunciat, nuſpiam verò gratiam ullam nequidem pœnitenti pollicetur, cùm pœnitentiam nec norit nec exigat propriè ac per ſe. Non ex Euangelio, *quia Lex non inutilis redditur per fidem ſed ſtabilitur*, Roman. III. 31. & Chriſtus venit non ad eam abrogandam ſed implendam Matth. v. 17 Quippe etſi modus juſtificationis noſtræ & ſalutis obtinendæ mutetur in fœdere gratiæ cùm non ampliùs per propriam obedientiam proponatur acquirenda, ut ſub Lege, ſed per alienam, idem tamen manet vtrobique abſolutionis noſtræ fundamentum perfecta nimirum Legis impletio, propter quam neceſſe fuit Chriſtum fieri *ὑπὸ νόμον* & *κατάραν*, Gal. III. 13. & IV. 4.

XXXIX. Neque id ipſum ex Remiſſionis quam quærimus naturâ comprobare eſt difficile; nam cùm ipſa ſit *actus Iuriſdictionis* omninò hîc intercedere neceſſe eſt vel *Legis abrogationem*, vel *declarationem*, vel *diſpenſationem*, vel denique *executionem*, iſtis enim modis Iudex circa Legem ejúſque ſanctionem poteſt verſari, hîc autem *abrogatio* locum habere non poteſt, nam præterquam quod Legem per Chriſtum non abrogari diximus, ſi abrogata eſſet nullam haberet amplius vim obligandi cùm tamen certum ſit infideles adhuc illi obnoxios eſſe. Non eſt etiam *declaratio aut interpretatio*, nam declaratio illa oſtendit aliquod factum aut perſonam ſub Legis obligatione nunquam fuiſſe comprehenſam, ut Matth. XII. 5. Chriſtus interpretatur Legem dum oſtendit opera miſericordiæ & Religionis ſub interdicto operum in Sabbatho non fuiſſe incluſa; At verò certum eſt omnes homines, etiam eos, qui liberantur, vtpote concluſos ſub peccatum fuiſſe naturâ filios iræ ac per conſequens obligatos ex Legis ſanctione: Non eſt etiam propriè *diſpenſatio*; nam illa præcisè non circa pœnam jam meritam & peccatum admiſſum, ſed circa actum faciendum & reatum ex illo præcavendum verſatur, quando nimirum in aliquo caſu quo reuera obligat Lex, ſolvitur Legis obligatio reſpectu cujuſdam in particulari reliquis manentibus obligatis, ſic licentia confertur alicui id faciendi quod aliis vetitum eſt: At verò in remiſſione peccatorum nihil tale occurrit, quia non dat reſipiſcenti licentiam peccandi vel id faciendi quod ſub graviſſima pœna Lex interdicit omnibus: Deinde per diſpenſationem abſolutè ſoluitur obligatio Legis reſpectu alicujus, At hîc non ſolvitur obligatio Legis reſpectu fidelium niſi ſubſtituto Sponſore, Itaque ſupereſt ut Legis *executio* aliqua hîc intercedat, ſi non ex parte noſtri, ſaltem ex parte Vadis quem Deus pro nobis admittit.

XL. Cæterùm executio illa Legis non ſtrictè & *κατ' ἀκριβοδίκαιον* venit intelligenda, ſed *κατ' ἐπιείκειαν* & moderationem quandam, nam ſi prius obtineret omnino perſona ipſa quæ peccauit plectenda eſſet,

Lex

Lex enim in ſummo jure peccatores ipſos poſtulat, at poſteriori ratione nihil repugnat peccata fidelium in Vadem transferri dummodo puniantur. Peccatum quidem omne plectendum eſſe eſt ex Legis ſanctione æterna & immutabili, at peccatorem omnem non item; aliquando enim fit propter miſericordiam & paternam clementiam ut dum punitur peccatum, ſubtrahatur peccator & à pœnâ eximatur, unde pœnam omni peccato deberi dicunt nonnulli *impersonaliter*, ſed non *perſonaliter*. Itaque in Lege & ſanctione pœnali, duo diſtinguenda ſunt. 1° Denunciatio mortis quæ fit propter peccatum. 2° Comminatio quæ fit ipſi peccatori. Prius eſt de *jure Dei æterno* immutabili & indiſpenſabili, unde remiſſio non potuit obtineri niſi per mortem & ſanguinis effuſionem quæ fuit pœna peccati: At poſterius eſt de *jure Dei libero* & poſitiuo, potuit enim Deus vel peccatorem ipſum plectere, vel pro illo ſi liberet ex gratia cum ipſo agere, vadem ſubſtituere. Certum quidem eſt eum qui deliquit pœnam mereri, eóque punibilem eſſe, hoc enim ex ipſa peccatoris ad Deum relatione neceſſariò ſequitur; at quòd idem peccator neceſſariò puniatur in perſona ſua etſi hoc ſit commeritus, non ſemper obtinet propter paternam Dei ἐπιείκειαν. Non diffiteor etiam peccatoris ipſius punitionem eſſe rerum naturæ & ordini per quam convenientem, & ſubſtitutionem non facilè nec levi de cauſa admittendam eſſe, At graviſſimam cauſam habuit πάντων νομοθέτης ita conſtituendi, nam ſi omnes peccatores æternæ morti mancipandi fuiſſent periiſſent funditùs ex rerum natura duæ res pulcherrimæ, ex parte hominum Religio in Deum, & ex parte Dei præcipuè in homines beneficentiæ teſtimonium.

X L I. Porrò pœnam omni peccato deberi ex Legis præſcripto, nec ſine ſatisfactione remiſſionem ejus obtineri poſſe præter ea quæ jam allata ſunt, docet nos manifeſtè locus ad Hebr. cap. IX. 22. *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio peccatorum*; quare enim ſanguinis effuſio requireretur niſi quia ad expiationem peccati neceſſariò intercedat oportet mors Creaturæ ut ſatisfiat Iuſtitiæ Divinæ & Legis ſanctioni. Neque hîc audiendi Adverſarij qui hæc verba reſtringere volunt ad V. T. œconomiam & ritus Legales quibus ſanguinis victimarum effuſio præſcribebatur: Nam etſi concedamus Apoſtolum de iſtiuſmodi cæremoniis loqui, non excludit ille tamen, ſed includit potiùs relationem ad Chriſtum, quia victimas legales ſpectat ut typos ſacrificij Chriſti quo verè & perfectè debuerunt peccata expiari; quod ex verſ. 23. 24. ſeq. liquidò patet; dum ita colligit Apoſtolus *neceſſe fuiſſe exemplaria rerum cœleſtium hiſce rebus mundari, ipſa verò cœleſtia potioribus victimis mundanda fuiſſe*. Nimirum id ſibi vult quod quemadmodum ſub Moſe legalia omnia, puta Tabernaculum, liber, vaſa, victimæ &c. utpote typica ejuſdem naturæ materiâ ac ritu nempe pecudum ſanguine, aquâ, lanâ & hyſſopo luſtranda fuerunt; Ita ſub Evangelio quod Cœleſtia omnia continet neceſſe fuit potiores victimas ad eorum mundationem adhiberi, ſcilicet ſacrificium Chriſti, quod hîc ad denotandam ipſius ſummam perfectionem nu-

Digitized by Google

mero multitudinis ex Hebræo idiotiſmo efferetur, quia Legalibus omnibus longè antiſtat, & unum eſt inſtar omnium, puta Corpus omnium umbrarum & veritas figurarum, Ioh. I. 17. & Col. II. 18.

XLII. Eam verò *Neceſſitatem* ex ipſa *Fœderis Evangelici* natura & *mortis Chriſti* conſideratione fortiùs evincere poſſumus; Nam cùm fœdus iſtud ex æterno Dei conſilio Mediatore & Sponſore nitatur, Hebræ. VII. verſ. 22. qui animam ſuam daturus erat in redemptionis pretium pro multis, Matth. XX. 28. Non potuit impleri & firmum ratúmque eſſe niſi accedente hac Sponſoris noſtri ſatisfactione quæ Iuſtitiam placando nobis ad Miſericordiæ thronum aditum pararet, & favorem ac benevolentiam Numinis, reis alioquin & indignis peccatoribus conciliaret; Et verò ſi inanes potuerunt eſſe vel penitus relaxabiles Legis comminationes, Quæ tandem excogitari poterit ratio legitima propter quam Deus dilectiſſimum & ſanctiſſimum Filium ſuum, crudeliſſimæ & ignominioſiſſimæ morti ſubjecerit? Si pœna in innocentem jure transferri non poteſt quod pertendit hæreticus, quo pacto juſtum erit Chriſtum nec in ſe nec noſtri gratia nocentem & reum horrendis illis cruciatibus exponi? Quænam legitima tam diræ mortis aſſignari poterit cauſa? Nam quæ afferuntur ab Adverſario tum doctrinæ confirmatio, tum exemplorum ſanctitatis, charitatis & patientiæ præmonſtratio ſanè non erant tanti, ut propter eas unigenitus Dei filius diris eſſet cruciatibus devovendus; Maximè cùm & doctrinam ſuam variis miraculis confirmaſſet luculenter, & in vita pietatis eximiæ & invictæ patientiæ pulcherrima jam exempla dediſſet; Ergo alia procul dubio cauſa ſuberat tam inſolitæ diſpenſationis, nimirum Iuſtitiæ Divinæ ratio & Legis edictum cui à Chriſto qui locum noſtrum ſubibat ſatisfieri oportuit, atque hinc eſt quod Paulo Roman. III. 25. dicatur *conſtitutus à Deo in placamentum per fidem in ſanguine ipſius ad demonſtrationem Iuſtitiæ ſuæ per remiſſionem peccatorum præcedentium, &c.* ex eo enim liquidò patet quàm ſit Iuſtitia Dei inexorabilis, cùm non paſſa ſit peccata remitti niſi interventu tanti pretij & ipſius filij Dei morte & ſanguine.

XLIII. Deinde ſi unico nutu & verbulo peccata omnia noſtra delere & veluti nubem diſpellere potuit an veriſimile eſt eum tantæ molis opus aggreſſurum fuiſſe? Qui nihil fruſtra & ſine neceſſitate molitus Deus quomodo filium ſuum in quo omnis ejus *εὐδοκία* repoſita erat citra neceſſitatem è cœlo dimittere, carne noſtra & ſervili forma induere, multis modis exercere, ac tandem *κατάραν* & peccatum efficere ſuſtinuit? Sanè non patitur Sapientia & Bonitas Dei ut credamus hoc illi liberum fuiſſe & integrum, imò utraque neceſſitatem quandam memorabilem hîc interceſſiſſe credere nos cogit.

XLIV. Præterea ſi ſatisfactio neceſſaria non fuit nulla videtur idonea ratio reddi poſſe quamobrem Deus tot illuſtres ejus Typos in V. Fœdere extare voluerit. Cur enim non licuit electis Iſraëlis videre Deum niſi prius oblato ſacrificio cujus ſanguine populus fuerat conſperſus,

Exod.

Digitized by Google

Exod. xxiv. 9. 10. niſi ut ſignificaretur non poſſe nos ad Dei conſpectum & communionem admitti quin prius Chriſti ſacrificio fragrantiſſimo & ſanguine ῥαντισμοῦ Iuſtitiæ Divinæ fuerit ſatisfactum? Cur Moſes pro Populo apud Deum iratum interceſſorem egit, niſi ut doceret opus Nobis eſſe omnino Mediatore aliquo inter Deum & Nos, qui non tantùm ſequeſter eſſet & interpres voluntatis Divinæ qualis fuit Moſes; hoc enim non obſtabat quo minus ad vocem Dei loquentis expaveſceret Hebr. xii. 21. Sed qui verè eſſet εἰρηνοποιὸς qui pace per ſanguinem facta plenè Nos Deo & Deum Nobis reconciliaret, Col. 1. 20. Cur denique ſub illo fœdere tantam ſacrificiorum molem inſtituit, quibus nec doctrina confirmabatur, nec fœdus percutiebatur, nec exemplum proponebatur, ſed reatus tantùm typicus populi, morte ob peccata victimæ inflictâ, auferebatur; niſi ut certiſſimum eſſent & indubitatum teſtimonium victimam aliquam non brutam, ſed divinam & cœleſtem requiri omnino, quæ reatum verum in ſe ſuſcipiendo à peccatoribus tolleret & morte ſua Ius communionis cum Deo illis promereretur & reſtitueret? Hebr. ix. 13. 14.

XLV. Accedit etiam quòd fruſtra Apoſtolus toties iteraret in Epiſt. ad Hebr. Sacrificia Legalia peccati reatum tollere non potuiſſe ut inferret Chriſti ſacrificio nos debere purgari, ſi purgatione planè nihil opus fuiſſet; Nam quod tam facilè ſolâ Dei miſericordiâ abſque ulla ſatisfactione tolli potuit, cur non potuit tolli pariter intercedente victimarum legalium morte? Si non plus confert ſacrificium Chriſti ad expiationem propriè dictam ſacrificiis legalibus, nihil cauſæ dici poteſt cur eam iſtis denegare & illi tribuere conſtanter voluerit; Quid quod quum negat Apoſtolus victimas legales peccati reatum tollere poſſe, rei ipſius naturam attendit, non tantùm quia aliter Deo erat conſtitutum, ſed vel imprimis quia tam execrabilis & fœda res eſt peccatum ut nullo hircorum taurorumque ſanguine elui expiarique poſſit; propterea inquit Hebr. x. 4. *Impoſſibile eſt ſanguinem hircorum & taurorum tollere peccata*; quod verò continuò ſubiicit verſ. 5. 6. 9. *quapropter ingrediens mundum, dicit, ſacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem adaptaſti mihi, tunc dixi Ego adſum*, &c. ac denique concludit *auferri prius ut poſterius ſtabiliatur*, manifeſtè evincit, hanc fuiſſe Apoſtoli mentem, abrogatis ſacrificiis omnibus legalibus ut inutilibus & vanis, ſubrogatum fuiſſe ex Dei æterno conſilio unicum Chriſti ſacrificium, quod ſolum ad tantæ molis opus exequendum par eſſe poterat, & ſine quo peccati reatus nunquam in æternum deleri potuiſſet.

XLVI. Cæterùm cùm *Neceſſitas* illa quæ pœnas peccati exigit, nec *phyſica* ſit, qualis eſſe ſolet in iis quæ vel bruto inſtinctu, vel cæco naturæ feruntur impetu, nec verò *coactionis* ut in iis occurrit qui per vim aliquid patiuntur, ſed *Ethica* potiùs & *rationalis* quæ à virtute, Iuſtitia pura & Sanctitate originem ducit, & liberâ intercedente voluntate exercetur: non ita præfractè eſt urgenda, quaſi nullam hîc penitus relaxationem admitteret,

ret, ſed ſemper ex ſummo jure quantum poteſt, agere nobiſcum Deus teneretur; cùm enim idem ille Deus qui juſtiſſimus eſt ſit etiam ſummè miſericors multiplicem in virtutis iſtius adminiſtratione ἐπιείκειαν admittere poteſt, modo id fiat ſaluo æterno & immutabili Iure ſuo; Vnde diverſimodè Iuſtitiæ hujus exercitium bonitate & clementia temperat, vel ratione *temporis* differendo ſupplicium, vel ratione *pænarum* eas mitigando vel immutando, vel ratione *perſonarum* eas ab una in aliam transferendo.

XLVII. Atque hoc eſt ſingulare illud & eximium beneficium quo donamur ſub Euangelio, dum dimiſſis Nobis qui ut rei & ſontes, ex rigore Legis rapiendi eramus ad ſupplicium, Vas & Sponſor in locum noſtrum ſubſtituitur qui pœnas nobis debitas in ſe transferat, quod fuit mirabile Sapientiæ diuinæ temperamentum ſine quo ſpes omnis ſalutis decollauerat: Nam vel pœna propria nobis erat ſuſtinenda & ſic Iuſtitiæ quidem litatum fuiſſet, ſed Miſericordiæ aditus omnis præcludebatur; Vel tanquam inſontes abſolvendi & ſalvandi eramus, atque ita Miſericordia ſeſe luculenter ſanè exeruiſſet, ſed Iuſtitiæ fraus aliqua ſic videbatur fieri. Itaque medium aliquod tenere oportuit quo ſimul & ſemel Iuſtitiæ ſatisfieri, & via ad ſummam & infinitam Miſericordiam pateſieri poſſet, quod factum Sponſoris noſtri ſubſtitutione; Nam ut Iuſtitiam ſuam in repetenda pæna; ita Miſericordiam in ſubmittendo Vade demonſtrat, ut in illo acerrimam ſuam Iuſtitiam oſtendit pœnas omnes nobis debitas ipſi infligendo, ita in nos Miſericordiæ & Charitatis inexhauſtæ riuos omnes & theſauros diffundit non modò propter ipſum veniam peccatorum omnium nobis concedendo, ſed & innumera beneficia tum gratiæ tum gloriæ & in hac & in altera vita gratis impertiendo.

XLVIII. Quiſnam autem *Sponſor* ille eſſe debuerit aut quænam Satisfactio nobis neceſſaria fuerit, non difficile eſt ex dictis colligere; Nam vt Iuſtitiæ Diuinæ ratio & Legis Vox Satisfactionem aliquam homini peccatori niſi in peccatis mori velit, neceſſariam eſſe perſuadent, Ita Verbum Evangelij non alibi quærendam eſſe Satisfactionem illam quàm in Chriſto θεανθρώπῳ Sponſore noſtro paſſim declarat: Ille enim ſolus potuit eſſe N. fœderis ἔγγυος & μεσίτης, quia medius inter Deum & homines illum Divinitate, iſtos humanitate contingebat, ille ſolus Naturam humanam habuit quæ pateretur & ſimul diuinam quæ paſſionibus valorem infinitum adderet, ſanguinem humanum, & Spiritum æternum, infirmitatem carnis ut moreretur tanquam victima, & Potentiam diuinitatis quâ ſurgeret è ſepulchro & in Sanctum ſanctorum ingrederetur ut Sacerdos; Itaque quemadmodum ſatisfactionem in genere homini ad ſalutem neceſſariam eſſe evicimus, jam neceſſariam fuiſſe ipſius Chriſti ſatisfactionem ſupereſt ut paucis demonſtremus.

XLIX. Non nos latet equidem hîc in diuerſa abiiſſe nonnullos è Veteribus qui ut ſupra notabamus ex Auguſtino modos alios Deo poſſibiles non defuiſſe ſunt arbitrati; imò eo uſque progreditur Doctiſſimus

Præ-

Præſul, ut dicat, *ſtultos eſſe qui dicunt non potuiſſe ſapientiam Dei aliter homines liberare, niſi ſuſciperet hominem & naſceretur ex fœmina.* Serm. de Annunc. Dom. Ita *Leo* I. Sermon. II. de Incarn. *Bonavent.* in 3. ſenten. Diſtin. xx. q. 6. *De liberatione firmiter credo quod alio modo potuit liberari genus humanum, de Redemptione verò nec nego nec audeo affirmare, quia temerarium eſt cùm de Divina potentia agitur terminum præfigere ei, amplius enim poteſt quàm nos poſſumus cogitare.* Notum etiam pleróſque è Scholaſticis vanis & curioſis quæſtionibus præter Scripturam, ut in aliis omnibus ſolent, in hoc argumento locum nimis dediſſe, quæ hujus myſterij fidem paulatim enervant & immotum hoc Religionis Chriſtianæ fundamentum ſubruunt, de quibus videndus *Vaſques* in 3. Tho. *Diſput.* I. II. & *Suares* in eandem; Verùm non defuerunt alij complures tum ex Patribus tum ex ipſis Scholaſticis qui neceſſitatem hanc cognouerunt ut *Athanaſ.* in eximio tractatu de Verbi Incarn. *Anſelmus* in lib. I. *Cur Deus homo* cap. 16. 17. *Baſilius* in Pſalm. xxvIII. *Ambroſius* in Hebr. IX. *Thomas* contra Gentes lib. IV. c. 54. 55. Et in eam Noſtri ferme omnes propendent ſententiam ut tutiſſimam & Scripturæ imprimis conſentaneam: Quod tamen ita intelligendum non eſt quaſi Dei Omnipotentiam vllatenus reſtringere velimus; Neque enim hîc quæritur propriè quid Deus potuerit abſolutâ ſuâ potentia, ſed quid facere apud ſe ſtatuerit, quídue ad ſalutem noſtram neceſſarium fuerit; Dicimus ergo neceſſariam fuiſſe hanc Chriſti ſatisfactionem, non modò ex hypotheſi decreti & conſilij Dei qui Chriſtum in Sponſorem nobis deſtinauerat ut peccatum pro nobis factus nos eſſemus Iuſtitia Dei in ipſo; ſed etiam ex ipſius natura rei, quia nullum aliud melius vel convenientius dari poterat medium ad opus Redemptionis peragendum; Nam cùm ſatisfactionem aliquam Iuſtitia poſtularet, eam autem neque homo per ſeipſum neque per aliam quamuis è Creaturis ſufficere poſſet, non aliunde potuit peti quàm à Chriſto qui omnia ad ſatisfaciendum requiſita habuit. Et agnouerunt ipſi Scholaſtici dum fatentur poſito quod Deus voluerit redimere homines non *per viam potentiæ*, ſed *per viam perfectæ Iuſtitiæ* ſimpliciter neceſſariam fuiſſe unionem hypoſtaticam & θεανθρώπου ſatisfactionem vide *Suare.* in 3. Thom. q. I. Diſp. IV. ſ. 2.

L. Rationes variæ in eam rem afferri poſſent, ſed hæc una poteſt eſſe inſtar omnium; Nam cùm peccato quod infinitam Majeſtatem læſerat infinita pœna deberetur; ſi perfectè ſatisfaciendum fuit, opus fuit ſatisfactione infinita, jam autem infinitè ſatisfacere non poteſt niſi qui infinitus eſt; quare cùm nemo vel ex Angelis vel ex hominibus ſed unus Deus hanc ſummam ὑπεροχὴν obtineat vtpote qui omnes meræ ſunt Creaturæ, nemo etiam præter *Deum* ſufficiens λύτρον & ἀντάλλαγμα pro noſtra Redemptione dare potuit: Porro quia non decebat vel Patrem vel Spiritum S. incarnari, & Mediatorem fieri, ſiquidem nec Pater potuit mitti cùm ſit à ſeipſo, nec infra Filium & Spiritum S. qui ab ipſo ſunt œconomicè humiliari & Mediatorem agere; Nec Spiritus id mune-

ris poterat obire quia debuit à Mediatore mitti & verſari circa applicationem ſalutis acquiſitæ, ſolus Filius potuit commodè hoc munus ſuſtinere qui ut medius inter Patrem & Spiritum, Mediator potuit eſſe inter Deum & homines; & ut naturâ erat Filius per gratiam filios nos facere, redimendo per juſtitiam quos per potentiam creauerat; Sic ut neceſſe fuit λόγον incarnari & θεάνθρωπον fieri, neceſſe etiam fuit ad Redemptionem noſtram Chriſtum θεάνθρωπον pro nobis ſatisfacere: ὅπερ ἔδει δεῖξαι. Atque ita concluſum eſto ſecundum caput quod nobis propoſitum fuerat. Tertium jam exequendum eſſet circa ἀνασκευὴν Rationum Adverſariorum, ſed quia plures ſunt quàm ut paucis pagellis includi poſſint, eas brevitati conſulentes in ſecuturæ σὺν θεῷ Diſputationis argumentum reſeruamus.

COROLLARIA.

I. *Etſi Satisfactio fuerit neceſſaria ad Remiſſionem peccatorum conſequendam, non tamen deſinit ipſa Remiſſio eſſe reſpectu fidelium planè gratuita.*

II. *Cùm ſoli fidei competat ſatisfactionem Chriſti nobis applicare ſola etiam nos juſtificare poteſt, non opera qualibet vel ante vel poſt gratiam.*

III. *Qui prævisionem fidei vel operum Electioni præſtruunt, illi nunquam vel Dei Eligentis* εὐδοκίαν *liberrimam, vel hominis Electi extremam miſeriam ſatis agnoverunt.*

IV. *Qui ſemel verè ſunt converſi nunquam finaliter aut totaliter excidere poſſunt à Gratia, quicquid Remonſtrantes pro Apoſtaſia Sanctorum in contrarium afferre poſſint.*

DISPV-

DISPUTATIO SECUNDA
DE
SATISFACTIONIS CHRISTI NECESSITATE.

Reſpondente DAVIDE GIRARDO, *Neocomenſi.*

THESIS PRIMA.

DISPUTATIONE præcedenti de *Satiſfactionis* Chriſti *Neceſſitate* egimus κατασκευαστικῶς, & pluribus argumentis, tum à Natura, tum à Voluntate Dei petitis, demonſtratam eam dedimus; Quia verò ſaluberrima hæc doctrina & jam olim à male feriatis hominibus impugnata eſt, & etiamnum hodie à peſtilentiſſimis hæreticis variis argumentorum arietibus concutitur, quæ niſi expediantur piis ſtudioſis negotium faceſſere poſſent, ideo quod Nos ſuprà facturos recepimus, eorum *ἀνασκευὴν* cum bono Deo hac Diſputatione breviter aggredimur.

II. Quæcunque autem hîc ab Adverſariis opponuntur ad tres claſſes poſſunt revocari: In prima evincere conantur Deum *poſſe* condonare peccata abſque ſatisfactione. In ſecunda non tantùm poſſe per Naturam, ſed etiam *velle* ex decreto, atque voluntatem illam Nobis in Verbo patefeciſſe. In tertia non modò poſſe & velle, ſed *ne poſſe quidem contrarium* ſine aliqua injuſtitiæ & crudelitatis labe: Prima oſtendit Satisfactionem Vadis Naturæ divinæ ſummè Miſericordi repugnare & *non eſſe neceſſariam*; Secunda eandem refragari Voluntati & *falſam* eſſe docet. Tertia in ipſam Dei Iuſtitiam arietare atque adeò *iniquam* eſſe contendit.

III. Quoad primam ſic illi ratiocinantur, Si neceſſaria eſſet Chriſti Satisfactio, eo potiſſimum nomine neceſſaria eſſet quòd ſit in Deo Iuſtitia quædam *ἐκδικητικὴ* & vindicatrix illi eſſentialis quæ non poſſit admittere peccatorum remiſſionem ſine prævia quadam ſatisfactione: At falſum eſt, inquiunt, dari talem Iuſtitiam in Deo quæ illi ſit naturalis 1. quia quod Deo eſt eſſentiale neceſſarium eſt & non poteſt non eſſe; At iſta Iuſtitia potuit non eſſe, putà ſi Creatura peccatrix nulla fuiſſet. 2. naturalia in Deo non ſunt contraria; At Miſericordia & Iuſtitia ſunt contraria, illius enim eſt ſalvare, iſtius deſtruere & perdere. 3. quod eſt inæquale & ſuſcipit magis & minus non eſt de eſſentia Dei, quia in Deo

Digitized by Google

omnia ſunt infinita; At Miſericordia & Iuſtitia tales ſunt, nam qui multus eſt miſericordiâ, dicitur tardus ad iram, qui Iuſtitiam in quartam tantùm generationem exerit, idem Deus benignitatem & miſericordiam ad milleſimam uſque extendit Exod. xx. 4. Si Iuſtitia eſſet eſſentialis, tum neceſſariò omnium peccata deberet æqualibus plectere pœnis, nec poſſet iſtius miſereri illum verò punire, nihil enim facit aut facere poteſt quod proprietatibus ſuis aduerſetur, v. g. cùm ſapientia in Deo reſideat, nihil unquam inſipienter præſtare poteſt; Ita ſi Deus naturâ juſtus eſt, ſemper & ubique & ad extremum deberet Iuſtitiæ illius actus exerere, quod tamen ſcripturæ & experientiæ aduerſatur. 5. Denique quod liberum eſt non eſt naturale, at Iuſtitia libera eſt quia liberæ voluntatis effectum, ſecundùm quam liberè poteſt punire vel condonare peccata quibus vult, ſicut potuit creare vel non creare, vel aliter creare mundum.

IV. R. Non difficile tamen eſt primum hunc Adverſariorum impetũ retundere; Nam præterquam quòd antea ſatis ſuperque ex ipſa Scriptura rationibuſque variis eſſentialem illam Dei juſtitiam ἀπαραβάτως asseruimus, nihil hîc in contrarium affertur quod facili negotio refelli non poſſit: Nam ad 1. falſum eſt quod aſſumunt Iuſtitiam illam Dei potuiſſe aliquando non eſſe, neque enim concipi poteſt nedum eſſe Deus niſi juſtus & Sanctus, neque ratio allata de non exiſtentia Creaturæ peccatricis quicquam probat, Diſtinguenda enim *Iuſtitia* ab ejus *exercitio & effectis* quæ per metalepſim ſæpe Iuſtitiæ nomen ſortiuntur, ἐνέργεια à δυνάμει, *actus* 1us à 2o. Sanè ſi nulla fuiſſet creatura peccatrix, nullum datum fuiſſet Iuſtitiæ exercitium vel ἐνέργεια ad extra, quia requirit præſentiam objecti tali modo conſtituti, ſed fuiſſet ſemper in Deo ipſa Iuſtitia radicaliter & quoad actum primum, nam etſi nunquam futura fuiſſet ulla creatura peccatrix, non deſinebat tamen hæc propoſitio eſſe veriſſima, Dei natura ita ſancta eſt & juſta ut non poſſit videre, multò minus ferre malum: quemadmodum ab æterno Deus fuit ſanctiſſimus & Iuſtiſſimus et ſi non dum dabatur peccatum, fuit miſericors & clemens quamvis nulla dum eſſet creatura miſera; ita potuiſſet has proprietates ſibi habere in æternum quantumvis nullæ creaturæ factæ fuiſſent vel miſeræ vel peccatrices: Sic licet Deus nihil condidiſſet, non defuiſſet tamen omnipotentia in Deo dari quia poterat ſemper condere quæ condidit. Cæterùm quamvis Iuſtitia ad id ut ſeſe exerat Creaturam peccatricem ut objectum requirat, non obſtat tamen quominus illius exercitium neceſſarium dicatur poſitâ tali conditione: Nam egreſſus attributorum relativorum quæ reſpectum habent ad Creaturas neceſſarij ſunt, ſed ex hypotheſi & poſitis ponendis, ſic non neceſſe erat ut Deus homines alloqueretur, ſed poſito quòd vellet alloqui, non poterat niſi verè, quia eſt mentiri neſcius & ipſiſſima Veritas. Ita poterat non punire ſi nullum fuiſſet peccatum, ſed neceſſariò punit poſitâ creaturâ peccatrice.

V. Ad ſecundum R. diſtinguendo Iuſtitiam & Miſericordiam ab effectis, Iuſtitia quippe & Miſericordia non ſunt duæ res in Deo nedum con-

Digitized by Google

contrariæ, ſed una eademque Dei eſſentia quæ ſecundùm objecta & effecta diuerſa diſtinguitur, non in ſe, ſed reſpectu noſtri, diciturque Miſericordia cùm liberat miſeros, Iuſtitia cùm judicat reos, & quamvis contrariorum contrarij ſint effectus, non tamen viceversâ contrarietas effectuum ſemper arguit contrarias cauſas, cùm ſæpe ex iiſdem etiam cauſis contrarij prodeant effectus; Eorundem radiorum vi & fœtent cadauera & florent roſæ, idem ignis qui lutum indurat, ceram & plumbum liquefacit; Certè ſi Deus Miſericordiam & Iuſtitiam ſuam erga unum idemque objectum & reſpectu ejuſdem totam exereret, videretur nec ſine ratione iſtud planè ἀνύσατον, quia iſta plectit quod altera condonat, iſta pœnam infert quam altera aufert, ſed neque hoc Deus apud ſe ſtatuit, neque id unquam nobis in mentem venit: agnoſcimus quidem & credimus Iuſtitiam & Miſericordiam Dei per admirabilem συζυγίαν à ſapientia ejus πολυποικίλῳ factam ſeſe exerere in opere ſalutis, ſed nec in eodem ſubjecto, nec circa idem, Iuſtitia quippe ſe exeruit in Chriſtum, at erga nos Miſericordia, Iuſtitia in puniendo peccato, Miſericordia in ſalvando peccatore, Iuſtitiæ objectum eſt culpa ſiue malum morale quod Deus inultum pati nequit, Miſericordiæ verò Miſeria ſiue malum phyſicum ad quod à Creaturis removendum Deus pro immenſa ſua bonitate ſemper propendet, hæc ſeruat opus ſuum nimirum Creaturam, illa deſtruit alienum ſcilicet peccatum.

VI. Ad tertium iterum confundit hæreticus Iuſtitiam & Miſericordiam cum operationibus & effectis; Nam ſi miſericordia dicitur iram ſuperare, hoc non *affectiuè* ſed *effectiuè* intelligendum eſt, quia plura effecta gratiæ & miſericordiæ nobis exhibet quàm Iuſtitiæ ad piorum ſolatium; Ita licèt hæ duæ proprietates ex æquo ſint infinitæ in Deo, tamen diuerſimodè ſeſe erga homines exerunt, dum nec omnium æqualiter miſeretur, nec omnes ex æquo indurat, ſed tantùm prout vult, cujus quidem inæqualitatis cauſa occulta eſſe poteſt, injuſta eſſe non poteſt ut ſcitè olim Auguſt. Si quis verò ulteriùs quærat cur Deus deſcribatur nobis in Scriptura pronior ad miſericordiam quàm ad Iuſtitiam, cùm iſtius non minus quàm illius virtutis exercitium Deo ſit naturale; rationes iſtius diſcriminis variæ dari poſſunt, 1. quia ſuppliciorum peccatis conſtitutorum longè maximam partem in futurum ſæculum diſtulit, at infinitam propemodum beneficiorum vim & copiam in Creaturas ſuas effudit, ea res hominum piorum animos eò impulit ut Dei benignitatem ſupra reliquas ejus virtutes in cælum ferrent. 2. etſi actiones quæ à juſtitia promanant æquè in ſuo genere laudabiles ſint cum iis quæ à bonitate proficiſcuntur, quatenus nempe ex eodem fonte fluunt; effecta tamen bonitatis in ſe ſunt jucundiſſima, nihil enim libentiùs facit bonus animus quàm cùm beneficium confert; effecta verò Iuſtitiæ per ſe triſtia ſunt, nihil enim bonus animus facit magis invitus quàm ut det infortunium, non quòd Iuſtitiam exerceat, ſed quòd Iuſtitiæ exercitio alicui malè ſit: Cùm igitur quodcunque eſt in hominibus laudabile, in Deo ſit ut loqui

Digitized by Google

ſolent eminenter, Scriptura eum nobis inducit benefacientem libentiſſimè, punientem verò penè invitū, quia opera miſericordiæ cum Creaturæ ſalute & conſervatione conjuncta ſunt; opera verò juſtitiæ cum illius exitio & miſeria. 3. Cùm punit Deus, id facit ex vnica ſeueritate & juſtitia, at in operibus miſericordiæ datur combinatio variarum Dei virtutum, nam cùm Deus nulli peccatori veniam indulgeat niſi prævia quadam ſatisfactione, vel præſtita vel præſtanda Iuſtitiæ, Iuſtitia & Pax ſeu miſericordia hîc ſe mutuò oſculantur, unde mirum videri non debet ſi pronior dicatur ad id faciendum ad quod plura ſimul concurrunt attributa, quia in eo gloria ejus longè illuſtrior evadit. 4. Scriptura ita loquitur potiſſimùm reſpectu fidelium & electorum, cum quibus quia agit ex fœdere gratiæ, ut pater miſericors & clementiſſimus, rectè dicitur tardus ad iram & propenſiſſimus ad miſericordiam.

VII. Ad quartum Diſtinguo *Neceſſitatem phyſicam & brutam à Neceſſitate Ethica & rationali.* De prima datur conſequentia, quæ agunt ex illa neceſſitate agunt ſemper & eodem modo quantum poſſunt uſque ad vltimam activitatis ſphæram; ignis non poteſt non urere & ſemper urit ad extremum ubi occurrit objectum aliquod combuſtibile; At de neceſſitate morali non valet, quia exercitium illius virtutis pendet à libertate voluntatis quæ diverſimodè illud poteſt modificare. Ita etſi neceſſarium ſit ex parte Iuſtitiæ puniri peccatum, in illa tamen pœnæ diſtributione libera Patris cæleſtis ἐπιείκεια certam œconomiam admittere poteſt vel reſpectu temporis dum differtur, vel pœnæ ipſius dum temperatur, vel perſonarum dum transfertur, neque fraus ulla propterea fieri cenſenda eſt Iuſtitiæ, quia vult quidem omne peccatum plecti, ſed non pariter omnem peccatorem.

VIII. Ad quintum peccat falſa hypotheſi quaſi *liberum* & *naturale* pugnarent, cùm tamen amicè inter ſe conſpirent, Voluntas Dei eſt liberrima, & tamen eſt Deo naturalis, omnes proprietates quæ Deo inſunt ad modum virtutum moralium liberæ ſunt quia liberè & ſpontaneè ſeſe exerunt, nec tamen ſunt arbitrariæ, ſed naturales & eſſentiales 2. ſupponit gratis liberum nihil aliud eſſe quàm contingens & ἀδιάφορον, At jampridem à Viris Doctis demonſtratum eſt libertati optimè convenire cum neceſſitate, & unum idemque ſubjectum poſſe ſimul & ſemel liberrimè agere & neceſſariò ac immutabiliter, quod Dei, Chriſti, Angelorum, beatorum, & ipſorum etiam Dæmonum exemplis luculenter comprobari poteſt. 3. iterum diſtinguenda permiſcentur ab Adverſariis, Iuſtitia ſcilicet cum effectis, Effecta quidem Iuſtitiæ pendent à Dei voluntate libera, ſed ipſa Iuſtitia in actu primo non eſt liberæ voluntatis effectum, cùm ſit ipſamet voluntas Dei liberrimè quidem ſed tamen neceſſariò peccatum averſans. 4. ſimile quod petitur à Creatione planè eſt diſſimile, nam hæc verſatur circa rem planè indifferentem & quæ potuit eſſe & non eſſe, at Iuſtitiæ exercitium de quo quæritur occupatur circa rem neceſſariam, & quæ aliter fieri non potuit, nimirum diſtinguenda veniunt duo actionum

divi-

Digitized by Google

divinarum genera, nam vel illæ verſantur in *objecto* aliquo *conſtituendo*, vel circa *objectum* jam *conſtitutum*, & aliqua vitij aut virtutis qualitate præditum; quæ actiones verſantur in objecto conſtituendò, ita ſunt liberæ ut ab iis Deus abſtinere poſſit omnino, ſic hominem creare decrevit, decretum hoc creatio neceſſariò ſecuta eſt, at liberum ei fuit non decernere, ideo liberum etiam ei fuit abſtinere ab ea actione quæ dicitur creatio: at quæ verſantur circa objectum jam conſtitutum, ita ſunt liberæ ut Deus non poſſit tamen à ſe impetrare ut contrarium admittat, quia ſanctitati & Iuſtitiæ ipſius repugnaret; ſi Creatura ſancta eſt & imaginem Dei refert, non poteſt Deus quin ei bene velit eſſe, ſi peccatrix eſt, non poteſt quin eam velit punitam ob peccatum; Itaque libertas iſtarum actionum ſita eſt non in eo quòd poſſint eſſe vel non eſſe, ſed in eo tantùm quòd quæ Deus facit in hoc negotio lubentiſſimè & abſque ulla coactione facit.

IX. II *Object.* Si Deus poteſt de Iure ſuo remittere, poteſt etiam peccata condonare abſque ſatisfactione, At verum prius E. & poſter. Aſſumptum probant. 1. quia vnicuique licet cedere de Iure ſuo, E. & Deo & quidem magis, quia eſt ſupremus Dominus rerum omnium qui jus habet abſolutum & *ἀνυπεύθυνον* in Creaturam, Iuris autem proprij & dominici hæc eſt natura ut illud pariter & perſequi cuique liceat & non perſequi ſi libuerit, & ſi id non liceret, id fieret procul dubio quia in ea juris relaxatione aliqua alicui fieret injuria; at nemini ſiue puniat ſiue non puniat facit injuriam, ſiquidem de Iure ſuo tantùm agitur. 2. quia hominibus licet aliorum offenſas liberè & ſine ſatisfactione condonare, imò non tantùm poſſunt ex humanitate, ſed etiam debent ex officio. 3. Principes ſummi non tantùm ſuas, ſed & publicas in Rep. injurias cum ſingulari clementiæ laude condonare poſſunt, E. & Deus Rex Regum & Dominus Dominantium, atque eò magis quòd illi Reipub. tutores ſunt & boni publici adminiſtri potiùs quàm Domini, Deus autem ſupremus rerum omnium Arbiter & Dominus propter unam ſui gloriam omnia operatur. 4. vnicuique debita licet ſine ſolutione remittere, at peccata ſunt debita & Deus creditor Matth. VI. 12. & XVIII. Sic argutatur *Socin. de Serva.* part. 1. c. 1. Sic *Crelli. De vera Relig.* lib. 1. c. 23. & alij.

X. Sed neque hæc ratiocinatio ut ut magno cum apparatu identidem ab hæretico proponatur quicquam ejus cauſam juvare poteſt. 1. *Conſeq.* vacillat: Nec enim ſi poſſet Deus de jure remittere, poſſet etiam peccata ſine ſatisfactione condonare, aliud eſt *Ius* aliud *Iuſtitia* Dei, illud poteſtas eſt, hæc virtus, nec ſi de jure remittere liceret continuò liceret de Iuſtitia, poteſtas eo uſque laxari poteſt quouſque patitur Iuſtitiæ latitudo, ita ut ſcilicet nihil fiat injuſtum, Injuſtum autem eſt 1. quod tertium lædit. 2. quod alteri non reddit ſuum. 3. quod ipſi æquo & bono opponitur; At ſi peccatum inultum maneat, Lex Dei violatur, peccatis non redditur debita pœna, bonum publicum memorabile detrimentum patitur. Remittat ergo creditor de credito, Dominus de proprietate, ſed Iudex & Magiſtra-

Digitized by Google

giſtratus de officio quod tum lex tum æquitas ipſa poſtulat, handquaquam.

XI. 2. *Min.* abſolutè & ſimpliciter ſumpta falſa eſt, nam ſi unicuique licet de jure ſuo cedere, Ergo Magiſtratus Subditos, Parentes liberos, Deus ipſe creaturas diſpenſare poterit à debita obedientia, Ergo nulla erit judiciorum criminalium in Rep. de jure neceſſitas, furta, rapinæ, homicidia, &c. impunita dimitti poterunt, neque *Lex Iulia* majeſtatis de adulteriis, aut *Cornelia* de ſicariis, aut *Pompeia* de parricidiis aut aliæ publicorum judiciorum leges neceſſitatem vllam quàm planè arbitrariam obtinebunt, E. ipſe Deus poterit impœnitentes & contumaces abſoluere; quæ omnia cùm ſint falſiſſima & æquitati ipſi naturali repugnent, ipſo fatente Adverſario, omnino ſequitur limitandum eſſe hoc pronunciatum juxta diuerſas Iuris acceptiones: Nimirum dantur variæ Iuris ſpecies, Aliud eſt *Ius privatum*, aliud *Ius publicum*, de illo cedere quis poteſt, non de hoc, Aliud *Ius quod ad voluptatem & utilitatem Domini* tantùm ſpectat, aliud quod *honeſtatem & officium* reſpicit, de illo poterit Dominus remittere, at non de hoc; Nam ut is qui legis mandata cùm ejus ſit exequi non exequitur Legis & Legiſlatoris authoritatem violat; ita pariter is qui promiſſiones & comminationes Legis cùm ad eum id ſpectat non mandat executioni culpâ vacare non poteſt; Rurſus aliud eſt *Ius dominicum* aliud *Iudiciale*, illud quadantenus remitti nihil vetat, quando ea eſt natura Dominij ut eo poſſis uti vel non uti pro libitu, at hoc non item, quia non privata res tantùm agitur, ſed bonum totius Communitatis; In hoc autem negotio, ut ſuprà probatum eſt, Deus non eſt ſpectandus ſimpliciter ut Dominus vel privatus, ſed ut ſupremus Iudex & Imperator qui boni publici Rector eſt & adminiſtrator, qui Legum à ſe latarum cuſtodem ſe profitetur. Denique aliud eſt *Ius naturale* quod ab ipſa natura fluit eaque nititur, aliud *Ius liberum & poſitiuum* quod à ſola voluntate pendet, iſtud omnino remitti poteſt & relaxari, quia liberum eſt & mutabile, illud verò nequaquam quippe immutabile & æternum; At jus puniendi peccata ut ſuperius demonſtratum eſt non eſt tantùm liberum & poſitivum quod pendet à decreto, ſed naturale & neceſſarium quod fluit ab ipſa Iuſtitia & ſanctitate.

XII. Fruſtra verò arguit Adverſarius Deum juſtè id poſſe, quia ſiue illud faciat ſiue omittat nemini facit injuriam ſiquidem de ſuo tantùm agitur: Nam 1. majoris falſitas evidens eſt, multa quippe ſunt quæ fieri repugnat Iuſtitiæ & ſanctitati divinæ, quæ tamen ſi fierent cum nullius extra Deum injuria conjuncta eſſent; Ita Deus non poteſt ſeipſum abnegare 2. Tim. 11 aut ſe exuere naturali dominio quod habet in Creaturas, aut Leges virtuti & honeſtati contrarias hominibus ponere, quod tamen ſi faceret nemini eſſet injurius. 2. Si valeret ratio hæretici, ex ea etiam colligere liceret poſſe Deum impœnitentes & contumaces peccatores impunitos dimittere, quod tamen non audet ipſe pronunciare, imò diſertè profitetur Deum non poſſe condonare iſtis pœnam, quid ita? non ſanè

ſanè quod cuiquam extra ſe faciat injuriam, ſed quia majeſtas legum violatur, & Iuſtitia læditur ut ipſe loquitur, quam ergo reſponſionem ſuggerit, eâ ipſe utatur, nimirum etſi nemini faceret injuriam extra ſe, faceret Legibus à ſe latis, faceret Iuſtitiæ ſuæ quam impunè offendi neutiquam decet, faceret bono publico cujus Tutor eſt & Adminiſtrator Deus; Dices ſic Deum ſtatui ὑπεύθυνον & ὑπὸ νόμον quaſi ſub aliena poteſtate conſtitutus ſit qui ex formula judicare debeat, ℞. Neg. ſed licèt nullum agnoſcat ſuperiorem ad quem ſit provocatio, tamen cùm ipſe ſibi ſit Lex, ut per naturalem ſuam Iuſtitiam non poteſt non Leges ponere creaturæ intelligenti juxta quas vitam & mores piè & honeſtè inſtituat, ſic per eandem non poteſt in ſuis Iudiciis à Legibus ſemel latis abire, vel quod inſidet Iuſtitiæ tribunal ſeipſum abnegando deſerere.

XIII. Ad ſecundum Diſtin. *homines*, Alij ſunt *privati*, alij in *publica authoritate conſtituti*, privati non tantùm poſſunt, ſed & debent injurias ſibi illatas condonare; non ſic Iudices & Magiſtratus qui ex officio tenentur ſe vindices & cuſtodes Legum profiteri. Quamvis ergo *perſonæ privatæ* liceat hîc de jure ſuo cedere quod plerumque eſt *charitatis*; At *perſonæ publicæ* renunciare Iuri ſuo quod eſt *Regiminis*, præſertim ſi renunciatio iſta ullo modo cedat in damnum boni publici non licet. 2. non valet conſeq. ab hominibus ad Deum, homines enim conſervi ſunt fratrum ſuorum, Deus autem Dominus & Iudex; Ius autem puniendi uti diximus non eſt partis offenſæ quà talis, ſed ſupremæ ὑπεροχῆς & authoritatis, unde rectè Lactant. *Surgimus ad vindictam, non quia læſi ſumus, ſed ut diſciplina ſervetur, mores corrigantur, licentia comprimatur: Hæc eſt ira juſta quæ ſicut in homine neceſſaria eſt, ſic utique in Deo à quo ad hominem pervenit exemplum.* Læſo quidem & offenſo debetur damni illati vel in bonis vel in fama reſtitutio, ſed non pœna offendentis quam ſolus exigere poteſt Magiſtratus; Ideo remiſſio hæc propriè reſpicit noxam non culpam, & privatus cùm condonat, nihil propriè facit quàm deponere ſenſum ac memoriam injuriæ acceptæ, ut vel odiſſe deſinat, vel ulciſci amplius nolit, ſed tamen non poteſt impunitatem præſtare vel à parte Dei vel à parte Magiſtratus cujus eſt in ſcelera animadvertere, offenſas ergo remittit ille, ſed ſaluo *jure tertij* hoc eſt Superiorum & Dei.

XIV. Ad tertium ℞. 1. κατὰ τὸ βίαιον, Vt Principes ut ut clementiſſimi non poſſunt tamen nec debent ſcelera plurima impunita dimittere, v. g. crimina læſæ Majeſtatis &c. ita nec Deus. 2. ſi Principes gratiam facere poſſunt quorundam delictorum, eorum eſt tantùm quæ condonari poſſunt abſque injuria boni publici, ita ut authoritas Legum maneat illibata, ſed Iuſtitia non patitur ut extendatur ultra Legum poſitivarum violationem, vel eos caſus aut analogos quibus urbes refugij ſub V. T. conceſſæ olim Iſraelitis fuerant, nam ex officij conſcientia tenentur ulciſci crimina quæ impingunt in Leges naturales & divinas. 3. Diſpar eſt Dei & Principum ratio, quippe hi tenentur interdum clementiam exercere, ne dum ſupra modum juſti videri volunt, crudeles cenſeantur, addatque *ſævitia*

Digitized by Google

ut *Salluſt.* in *Iugurth.* monet, plus *timoris quàm potentiæ*; at ipſi clementiam non poſſunt exercere quin aliquid remittant de Iuſtitia; ſed aliter ſe res habet apud Deum qui ſic miſericordiam exercere poteſt ut à Iuſtitia tamen non diſcedat. 4. Principes quandoque plus ſibi tribuunt de facto quàm de jure licet, nam ſi conſulimus Dei Verbum conſtituti ſunt ut exerceant Iudicium & Iuſtitiam *gladius ipſis à Deo commiſſus vt ſint vindices ad iram eorum qui malè fecerunt.* Rom. XIII. 4. Itaque Legum cuſtodes ſunt & vindices, non ut de iis diſponant & diſpenſent pro libitu, ſed ut eas obſervari curent juxta illud Theodoſij *lib. 4. Codi. De Legib. & Conſtit. Digna vox eſt majeſtate regnantis legibus alligatum ſe principem profiteri, adeò de authoritate juris noſtra pendet authoritas.* Si ſecus fecerint, minùs rectè partibus ſibi demandatis defunguntur, nec factum juri adverſum poteſt aut debet in exemplum trahi 5. Fatemur in eo differre quàm maximè Principes à Deo, quòd illi ſint tutores potiùs & adminiſtri boni publici quàm Domini, ſed non poteſt tamen ex eo inferri quod pertendit hæreticus, Deum multò magis ipſis Principibus de jure ſuo hac in parte remittere poſſe, imò contra ex eo colligitur quàm parum juſtè id ſibi arrogare poſſint Principes quod hîc illis tribuitur; nam ad Deum quod ſpectat cùm bonum publicum inſeparabiliter ſit connexum cum ejus gloria, nihil poteſt illi deberi ex Iuſtitia, quod iſta pariter non exigat neceſſariò, unde non modo Legum latarum auctoritas, ſed & Iuſtitiæ ac ſanctitatis gloria pœnam hanc omnino depoſcunt.

XV. Ad quartum, Non negamus *peccata* in Scripturis vocari *debita* & nonnihil ſimilitudinis inter hæc duo occurrere, quia ut Deus Ius habet in nos per ſanctionem pænalem; ita obligamur ex Lege Dei ad pœnam, ſed non ſequitur per omnia quadrare hanc ſimilitudinem, imò tritum eſt apud Philoſophos, *Omne ſimile diſſimile eſſe*: Conveniunt quidem in eo 1. quòd ſicut creditor jus habet in re, ita Rector in pœna, 2. In donatione Ius creditoris, & in impunitatis conceſſione Ius Rectoris ad puniendum tollitur. 3. & donatio debiti & impunitatis conceſſio naſcitur ex eodem benignitatis fonte & alteri prodeſt: ſed diſſimilitudo eſt longè maxima, quòd Ius donantis & condonantis non ſit æquè liberum, quis enim ſanæ mentis exiſtimet non majorem in ordine ad æquum & rectum neceſſitatem eſſe exequendarum Legum & Iuris quod circa crimina occupatur, quàm Iuris & Legum de debitis pecuniariis quæ circa hujus vitæ facultates & opes verſantur? cum Iuſtitia ſcilicet nequaquam pugnat de Iure crediti ſub hac ratione cedere, ſuum donare, creditum remittere nunquam fuit inhoneſtum: at pœnam remittere ſine ſatisfactione interdum non fuit honeſtum ne Deo quidem, ut agnoſcit Aduerſarius reſpectu contumacium & impœnitentium; ratio diſcriminis eſt quod Ius Dominij & crediti eſt tantùm Domini cauſa, & comparatum illius gratiâ, qui illud habet; at Ius puniendi eſt totius vniuerſitatis & boni publici gratiâ: Iuris Dominici & crediti, proximum fundamentum eſt *Relatio quædam rei ad perſonam*, pœnæ autem *Relatio rei ad rem*,

illa

illa poteſt tolli pro arbitrio perſonæ quæ Ius habet in rem illam, at hæc nequaquam, quia refertur ad rem ipſam. 2. Si ex eo quod peccatum debitum dicitur poſſe illud remitti ſine ſatisfactione colligitur, Ergo & ex eo quòd *mors* dicitur ejus *ſtipendium* & *fœtus* neceſſitas ſatisfactionis elicietur; nam Dux ex officio & Iuſtitiæ præſcripto tenetur ſtipendium militibus ſuis perſoluere, & fœtus gravidæ neceſſariò in lucem editur, *peccatum conſummatum gignit mortem* Iac. I. 15. 3. Si ratio illa valet ſequeretur & *obedientiam* quæ pariter vocatur *debitum* Rom. VIII. 12. non fore Iuris neceſſarij & immutabilis, nec Iuſtitiam divinam exigere ut Lex ulla præſcribatur hominibus, vel ut homines Creatori ſuo ſubſint, quod falſiſſimum eſt. 4. Denique ſi per omnia quadrare debet ſimilitudo facilè evincetur Deum etiam ſine ullo vel fidei vel pœnitentiæ reſpectu peccatum condonare poſſe quod tamen conſtanter negat Aduerſarius, quemadmodum penes creditorem eſt totum debitum debitori ſuo abſque ulla conditione remittere.

XVI. Sic pro poſſibilitate remiſſionis ſine ſatisfactione diſputabat hæreticus: Quia tamen non deſunt etiam è Noſtris qui licet neceſſitatem hypotheticam ſatisfactionis mordicus tueantur, neceſſitatem abſolutam pariter cum ipſo impugnant, Deumque poſſe omnino ſi libuerit peccata abſque ulla ſatisfactione remittere contendunt, atque inter alios Doctiſſimus *Tvviſſus* in *Vindici. ſuis Gratiæ, &c.* non abs re futurum eſt ſi paucis præcipuas ejus rationes ad examẽ revocemus, I. Si Deus, inquit, non poteſt remittere peccata ſine ſatisfactione, id inde fit, vel quia non poteſt per potentiã, vel per Iuſtitiam, At neutrũ dici poteſt; Non per potentiam quia ſi non poſſet, tum peccatum condonari ſiue non puniri erit ſimpliciter impoſſibile, & propoſitio hæc *Peccatum non punitur* conſtabit ex terminis contradictoriis: Non etiam per Iuſtitiam, quia ſi Deus poſſet aliquid per potentiam, & non poſſet per Iuſtitiam, ſequeretur Deum aliquid poſſe quod ſit injuſtum, quod implicat. ℞. Perperam hîc ſeparantur conjungenda, *Potentia* nimirum & *Iuſtitia*, hoc enim quæritur, An *Deus poſſit per Iuſtitiam*, ſeu an non Iuſtitia lædatur eo ipſo quo peccatum inultum dimittitur: fruſtra ergo diſputat de potentia ſeorſim à Iuſtitia ſumpta, quia Deus etſi omnia poſſit, nihil tamen poteſt quod ſit injuſtum. Quod Deus non poteſt reſpectu vnius Attributi, reſpectu nullius id poteſt, v. g. Si Deus non poteſt aliquid reſpectu veritatis id ſub nullo reſpectu poteſt. In actibus voluntatis divinæ purè liberis alia res eſt, in ſenſu enim diviſo aliquid poteſt facere v.g. plures mundos creare, quod in ſenſu compoſito, & ſuppoſito decreto non poteſt. At quæ Attributo alicui conveniunt varios non admittunt reſpectus, ſed ſunt in ſuo genere neceſſaria; unde quia non poteſt fieri per Iuſtitiam ut Deus peccatum non puniat, ſequitur Deum hoc nec poſſe nec velle. 2. Etſi contradictio non videatur formaliter in terminis iſtius propoſitionis *Peccatum non punitur*, occurrit tamen virtualiter in re ipſa. Nam ſi poteſt Deus peccatum non velle punire, poteſt non odiſſe, nam odiſſe nihil aliud eſt quàm velle punire, ſi poteſt

peccatum non odiſſe poteſt amare, ſi poteſt amare, poteſt velle non eſſe ſanctus & Iuſtus, & ſic poteſt ſeipſũ abnegare & velle non eſſe Deus, quod implicat. Deinde implicat Deum eſſe hominum Dominum jure naturali & indiſpenſabili, homines autem ei non eſſe ſubjectos, nec quoad obedientiam nec quoad pœnam quod directè fieret ſi peccatum evaderet impunè. 3° Contradictio non ſpectanda eſt ſimpliciter in ordine ad potentiam, ſed ad Iuſtitiam, quam propriè pœna ſpectat, vnde non quæritur ſimpliciter An Deus poſſit, ſed an poſſit juſtè peccatum condonare ſine ſatisfactione, quod fieri non poſſe ſupra euicimus.

XVII. 2° Sic arguit, Poteſt Deus mitiorem pœnam inferre peccatori quàm peccatum meretur, Ergo poteſt pro abſoluta ſua potentia pœnam vniuerſam ſuſpendere: nam ponantur, inquit, tres gradus pœnæ promeritæ, huic ſi poſſit Deus ſubtrahere unum gradum, cur non & alterum, & ſi duos poſſit, cur non & tertium reliquum? Deinde poteſt remunerari ultra condignum, E. poteſt punire citra condignum, & ſi hoc, aliquem gradum peccati dimittet impunitum. ℞. ad primum, Negant hîc quidam *Conſeq. Majoris* nam etſi aliquomodò mitigare poſſet pœnas peccati, non ſequetur tamen poſſe eas omnino tollere vel auferre; Nimirum ut obſeruat *Author ſupplem. in Scot. in* IV. *ſentent. Diſt.* 46. *q.* 4. *Iuſtitia latitudinem quandam graduum ſuorum habet extra quam ſi Deus puniret Iuſtitia non vteretur*, ideo licèt poſſet dimittere gradum unum pœnæ, non ſequitur tamen Ergo quemlibet, & omnem omnino pœnam quia tunc exiret latitudinem illam ad Iuſtitiam requiſitam & ſic omitteretur Iuſtitiæ exercitium quod aliter exponi non poteſt quàm per ejus abnegationem; Neque obſtat quòd gradus iſte à nobis definiri non poteſt, ut V. D. poſtulare videtur, quid enim ſi id nobis homuncionibus conceſſum non eſt, an de Deo propterea negabitur? hæc arcana Deo relinquenda ſunt qui ſibi ſolus ſapienter limites finire nouit & eatenus remittere jus illud ſummum & ἀκριβέϛατον quatenus Iuſtitiæ & ſanctitatis natura ferre poteſt; ſic ut illud exemplo etſi in alia re non tamen planè abſimili comprobemus; Mundus ſtare non poteſt ſine calore illo quo omnia continentur, non puto tamen caloris qui omnia permeat quantitatem ita eſſe definitam neceſſariò à natura, ut ne minima quidem ejus particula detrahi atque aboleri Dei potentiâ queat quin vniuerſi mundi moles & compages intereat, qui ergo particulam aliquam caloris ejus ſine mundi interitu ſubtrahere poteſt, nonne poterit alteram & item alteram, & ſic deinceps poteritne tandem vniuerſus ille ignis per particulas ſubduci ſine extremo rerum omnium interitu? minimè id quidem; Itaque in ſubductione illa quæ latitudinem ſuam habet punctum aliquod eſt ultra quod procedi non poteſt ſine mundi interitu, quod tamen nemo definire queat. 2° ad *Mino.* neg. Deum ita pœnam mitigare poſſe ut partem pœnæ eſſentialiter peccato debitæ penitus ſubtrahat; Nam cùm vel leuiſſimum peccatum non poſſit non odiſſe, non poteſt etiam non punire; quòd ſi aliquatenus pœnas temporales impiorum mitigare videtur non-

nun-

Digitized by Google

nunquam in hoc mundo vel differre, quo faciliùs hæc Dei benignitas eos adducat ad pœnitentiam vel ἀναπολογήτους reddat, non ſequitur tamen propterea eum auferre pœnam debitam; nam quod differtur non auffertur tamen, imò tarditatem ſupplicij gravitate poſtea compenſat; neque quicquam hac in parte fit quod laudem Iuſtitiæ divinæ deterat, punit enim *neceſſariò*, at *non neceſſariò omni tempore & loco*, imò multiplicem in pœnæ diſtributione admittere poteſt œconomiam, ut antea dictum eſt. Aliud eſt ergo loqui de *pœna* in genere *& abſolutè in ſe*, aliud de ea *relatè conſiderata* reſpectu *modorum*, *graduum* & aliarum circumſtantiarum quas Deus ob majorem gloriæ ſuæ manifeſtationem illi aſſignavit, libertate enim circa modos & gradus conceſsâ qui ex libera Dei ordinatione fluunt, non ſequitur pœnam ipſam quà pœnæ ratio in ea ſervatur & à Iuſtitia Dei naturali fluit, penitus tolli poſſe. Ad 2um de *remuneratione ultra condignum* Negat. Conſeq. Nam longum latumque diſcrimen intercedit inter bona & mala opera, remunerationem & pœnam, quippe cùm Deus remuneratur, facit id planè gratuitò, cùm bona opera noſtra ſint debita nihilque mereantur: at cùm punit facit id non ex mera libertate, ſed ex intrinſeco culpæ demerito & Iuſtitiæ inexorabilis ratione, Itaque non, ſi poteſt remunerari ultra condignum, poterit etiam citra condignum punire.

XVIII. 3o Objicit. V. D. Si Deus poteſt cruciatum quantumcunque etiam infernalem alicui inferre citra ullum demeritum, Ergo poteſt etiam non obſtante quantocunque demerito quantamcunque pœnam ſuſpendere, Conſequentia ex eo patet quòd Deus multò pronior ſit ad benefaciendum quàm ad puniendum. ℞ Hic verò varia ſunt quæ obſervatione digna videntur: Primò vel per τὸ *ſuſpendere* intelligit tantummodo ad aliquod tempus differre ob idoneas aliquas cauſas, cæterùm exacto illo tempore pœnam irrogare, quæ ſi ejus mens eſt nihil facit adverſus nos, Id enim ultrò ſæpe conceſſimus, negavimus tantùm inde ſequi Deum poſſe peccata hominum dimittere citra ullam omnino punitionem; ſi verò *ſuſpendere* illi eſt omnino prætermittere impunitum; primò Conſeq. vacillat, quia aliud eſt loqui de *cruciatu* aliud *de pœna*, Etſi poſſet inferre cruciatum, non poſſet tamen pœnam, quia pœna omnis ſi juſta eſt peccatum infert, dicit enim damnoſum aliquid ei qui Legem tranſgreſſus eſt: ut ergo non poteſt pœnam inferre alicui per Iuſtitiam citra antecedens aliquod demeritum, ita nec auferre pœnam poterit per eandem Iuſtitiam ſine prævia ſatisfactione. Deinde antecedens etiam ambiguum, nam vel id poteſt Deus per Ius illud abſolutum & ſummam ἀνυπεύθυνον quam obtinet in Creaturam, vel per Ius ordinatum & virtutibus temperatum, ſi prius intelligat fruſtra eſt, nam uti in ſtatu Controverſiæ declaravimus quæſtio noſtra non inſtituitur de Iure illo ſummo & abſoluto quod immenſum quidem & infinitum agnoſcimus, ſed quale quantumque ſit ignoramus, neque eo audaciæ prorumpimus ut definire velimus; ſi verò de poſteriori loquitur; Omnino negamus Deum juxta Ius

Digitized by Google

illud Creaturæ innocenti cruciatum infernalem inferre poſſe,quia hoc repugnaret manifeſtè Bonitati & Iuſtitiæ quam in Verbo patefecit, quæ bonis benè, malis vult eſſe malè.Et ut peccatorem nequaquam velle punire implicat abnegationem Iuſtitiæ: Ita immerentem quantocumque cruciatu vexare abnegationem aliquam inferret clementiæ & miſericordiæ quod vtrumq; æquè indignum & impoſſibile: Interim diſtinguenda etiam eſt cruciatus immiſſio, nam vel ſempiterna poteſt eſſe vel temporaria tantùm per œconomiam aliquam & exiguum ſpatium, De priori negamus Deum illam uſurpare poſſe, de poſteriori ſi concederemus, nullum tamen propterea cauſæ noſtræ fieret præjudicium, neque enim ſi Deus aliquâ grauiſſimâ de cauſa hominem pium & ſanctum cruciatu aliquo ad exiguum tempus exercere voluerit ad probandam fidem & conſtantiam ejus, ut viſum eſt in Iobo & ſanctis martyribus,cōtinuò ſequetur poſſe etiam impunitum peccatū omnino dimittere,nam teſtibus ICtis. quæ breue ad aliquod tempus fiunt per diſpenſationem aliquam ne fieri quidem videntur, Ex. g. poterit ſummus Magiſtratus egregium ciuem ad exiguum tempus duriſſimis laboribus exercere idoneâ de cauſa, non ſequetur tamen inde eundem ſapientem & juſtum Magiſtratum nefariorum prædonum ſcelera perditorumque civium perduelliones præterire omnino impunitas.

XIX. 4° Obij. Si Deus non poteſt peccatum impunitum dimittere tum neceſſe eſt ut puniat *neceſſitate abſolutâ*. Quod dici cum ratione non poteſt, quandoquidem non ſemper punit, neque quantum poteſt punit. ℞. 1. *neceſſitas abſoluta* vel eſt bruta & merè *naturalis* ut in agentibus naturalibus,vel *rationalis* ut in liberis; quę priori modo operantur, & ſemper & quantum poſſunt agunt ut ignis cùm urit, ſed quæ poſteriori non item, Iam Deus punit peccata *neceſſitate abſolutâ* non bruta & ἀλόγῳ ſed *rationali* & Ethica vt ſupra dictum. Nam etſi Iuſtitia naturaliter Deo inſit, exercitium tamen ejus pendet à voluntate, ex qua omnia operatur Eph. 1. 11. & à qua pendet & quando & quantum vel nunc vel tunc puniat; Punit ergo quando & quantum, non poteſt, ſed vult ut tamen punitio ſemper fundetur in juſtitia, & Iuſtitia nitatur naturâ Dei. 2. *Abſolutum* dicitur bifariam, vel quod eſt abſolutum à conſilio & decreto voluntatis, ſic negamus Deum abſolutè peccata punire, quia nunquam hoc præſtat niſi intercedente ejus conſilio, Vel quod non à mero Dei arbitrio pendet, ſed in natura & naturali proprietate fundatur, ſic verum eſt Deum abſolutè punire.

XX. Atque hæc fuit *prima* argumentorum *Claſſis* quibus *potuiſſe* Deum remittere peccata abſq; ſatisfactione probare contendūt, Succedit *altera*,in qua Deum id ipſum *voluiſſe* contendit hæreticus,1.quia ſub V.T. nihil aliud Deus ab hominibus peccatoribus ad veniam conſequendā exigebat quàm fidem & pœnitentiam, Deut. xxx. 1. 2. 3. Ierem. III. 13. 14. & XVIII. 7. 8. Ezech. XXXIII. 14. & adeò verum eſt, inquit, Deum pœnitentibus peccata non imputare, ut etſi ſententiam jam tulerit contra delinquentes & eos perdere conſtituerit, ſi tamen illi ſuorum ſcelerum pœniten-

Digitized by Google

nitentiam agant, ipſum quoque jam latæ ſententiæ pœniteat, ita ut eam revocet & reſcindat & eos iterum in gratiam recipiat, quod tum ex loco Ierem. modo laudato, tum exemplo Achabi patet, 1. Reg. XXI. v. 21. 32. 2° fideles ipſi veniam conſecuti dicuntur per fidem ſolam ſine ulla ſatisfactionis mentione, ut de Abele refertur quòd per fidem Deo placuerit Hebr. XI. 4 qualis autem ſit illa fides deſcribitur v. 6. dum ait *accedentem ad Deum debere credere Deum eſſe & eſſe remuneratorem requirentibus ipſum*. 3. formula fœderis novi eſt planè gratuita quæ meminit quidem remiſſionis peccatorum & Legis inſcriptionis, ſed nequaquam ſatisfactionis Ierem. XXXI. 34. Imò ne poteſt quidem, nam remiſſio & ſatisfactio ſibi invicem opponuntur, nec gratis remittere dici poteſt is qui exigit ſatisfactionem. 4. addit parabolam quæ extat Matth. XVIII. eandem gratuitam Dei remiſſionem confirmare. Rex enim nullam ſatisfactionem exigit à ſeruo ſuo, ſed totum debitum illi planè remittit, deinde ibidem dicitur Deus nobis remittere quo modo aliis remittimus, at remittere debemus ſine ſatisfactione. 5° urget verbum χαρίζεσθαι quo vtitur Paulus Coloſſ. II. 13. Epheſ. IV. 32. dum de remiſſione peccatorum loquitur, quod omnimodam videtur liberalitatem & beneficentiam deſignare, multum autem detraheretur ſummæ illi munificentiæ ſiquidem plenam debiti ſolutionem à Vade poſtularet. *Socin. de Servat.* l. 3. cap. 2. & *Prælect. cap.* 17.

XXI. Hic revera præcipuus eſt cardo quæſtionis quo ſemel poſito facilè lis tota poterit dirimi; Nam etſi daretur Deum poſſe ſine ſatisfactione peccata condonare, id tamen fruſtra foret ſi aliunde conſtaret eum id haudquaquam velle. Videndum ergo imprimis quænam ſit ſuper hac re Dei voluntas, quodve conſilium nobis in Verbo patefecerit. Adverſarius quidem mordicus tuetur Deum voluiſſe abſque ulla ſatisfactione peccata remittere, & rationes varias tum ex V. tum ex N. T. ad hoc ipſum probandum corradit, ſed præterquàm quòd in ſuperioribus jam fusè ſatis contrarium evicimus, facilè ex argumentorum ſolutione ſententiæ iſtius falſitas patebit; Nam ad primum quidem quod attinet diſtingue quod ab *homine ipſo* requirit Deus, ab eo quod exigit *ab ipſo Vade* qui vicem ejus ſubit: ſanè ab hominibus ipſis peccatoribus nihil niſi fidem & pœnitentiam exegiſſe Deum ultrò fatemur, quia nihil ab iis proficiſci potuit quod Iuſtitiæ divinæ examen ſuſtinere atque ipſius iram placare poſſet, ſed hoc non obſtabat tamen quominus ex parte Sponſoris alicujus ſatisfactionem poſtularet, ſiquidem nec veritas nec ſanctitas ejus pati poterant inultum abire peccatum; Imò cùm fides neceſſariò ſatisfactionem præviam ſupponat quam ut proprium & ſpeciale objectum apprehendat & per intimam ἰδιοποίησιν ſibi applicet, ſi fides requiritur, eo ipſo etiam ſatisfactionis neceſſitas demonſtratur. 2° pecca. *fals. hypo.* quaſi fides & pœnitentia ſint *cauſæ antecedentes & meritoriæ* propter quas remiſſio nobis à Deo concedatur, cùm ſint tantum *media conſequentia* quibus remiſſionem factam nobis applicamus. Et

dic-

de ea certiores reddimur, vel ſaltem *conditiones* quæ in juſtificato requiruntur ut beneficio iſto fruatur, remittuntur ergo peccata credentibus & pœnitentibus, ſed non propter fidem aut pœnitentiam, ſed propter obedientiam & mortem Chriſti, *habemus redemptionem in ſanguine ejus, hoc eſt remiſsionem peccatorum* Eph. 1. 7. & ratio id perſuadet. Nam certum eſt neque fidem neque pœnitentiam & vitæ novitatem in nobis dari niſi quam Spiritus Sanctus nobis ipſis vi ſua efficaciſſimâ & vorticordia indiderit, at Spiritum nemini conferre poteſt Deus niſi jam pacatus & propitius nobis factus; pacatus autem & propitius dici nequit niſi quia peccatorum à nobis adverſus Majeſtatem ſuam admiſſorum gratiam ſummâ ſuâ clementiâ facere non dedignatur: cùm ergo fides & pœnitentia ſint effecta quæ oriuntur & pendent ab iſta reconciliatione, ejuſdem cauſæ antecedentes eſſe nequeunt niſi velimus aliquid ſeipſo eſſe prius & poſterius. Quid quòd cùm peccatorum remiſſio ſit actus Iuriſdictionis ut antea dictum, & actus hujuſmodi qui aliquam Legis executionem poſtulat, non poteſt ea ſoli fidei vel pœnitentiæ tribui, requiritur enim hîc aliquid ad cujus præſentiam & meritum ceſſet reſipiſcentis reſpectu ſanctio pœnalis Legi addita, quæ ſuam adhuc vim obtinet circa impœnitentes; hoc verò neutiquam præſtare poteſt vel fides vel pœnitentia; Non fides, tum quia ex ſe nihil habet, ſed omnia mutuatur à Chriſto quem reſpicit; tum quia ſi propter ipſam juſtificaremur tanquam opus, jam Iuſtificatio non eſſet ex gratia Rom. XI. 6. & relaberemur ad vetus fœdus Legis à quo per Chriſtum liberati ſumus: Non etiam pœnitentia & converſio, nam præterquam quòd nunquam eum perfectionis gradum poteſt aſſequi qui Legi reſpondere queat, accedit etiam quòd cùm præſens & futurum propriè & principaliter reſpiciat quorum ratione à nobis jam debetur, non poſſit pro peccatis præteritis ſatisfacere. Itaque nihil aliud eſſe poteſt quàm intercedens pro nobis Sponſoris Chriſti ſatisfactio, cujus reſpectu credens & reſipiſcens cenſetur defunctus pœnâ quæ Lege ſanciebatur.

XXII. 3° Diſtinguendæ ſunt *pœnæ temporales* ab *æternis*: ſi de temporalibus loquitur Adverſarius cùm ait Deum pœnitentibus veniam concedere quo ſenſu veniunt potiſſimùm intelligenda pleraque quæ ab ipſo afferuntur ut Ierem. III. & XVIII. & Ezech. XXXIII. &c. nihil hinc colligere poterit quod faveat cauſæ ſuæ, ſiquidem miram ſapientiſſimus Iudex in pœna irroganda adhibet œconomiam, nec ſi differt vel aufert pœnam iſtam temporalem reſpectu reproborum, propterea quoad illos tollit & abrogat vim ſanctionis Legalis; Adde quòd illud non ſemper intelligendum eſt de *pœnis totis*, ſed *de tantis*, non quòd planè auferantur, ſed quòd mitigentur vel differantur. Atque huc pertinet exemplum Achabi, cujus humiliationi licèt fictæ & hypocriticæ (ut ſcilicet hoc pacto teſtaretur Deus quàm grata & accepta ipſi eſſet futura vera & ſincera fidelium) hoc dare voluit ut ipſi dum in vivis eſſet parceretur, nec malum antea denuntiatum infligeretur, ſed non propterea ablata eſt pœna, quando & eam

Digitized by Google

eam luere debuit in poſteris, & in inferis procul dubio etiamnum hodie luit: Cæterùm quod de ſententiæ revocatione addit ibidem hæreticus cautè intelligendum, non quod decretum ſemel factum vnquam reſcindat & mutet (quæ tamen ejus mens impia eſſe videtur) nam ut immutabilis eſt quoad eſſentiam, ita & quoad voluntatem Eſ. XLVI. 10. ſed quod minas quæ per certam œconomiam, vel tacitam vel expreſſam habebant conditionem poſitâ ipsâ conditione ſuſpendat, *ſententiam* ergo mutare dicatur, at non *conſilium* ut rectè Grego. quia eam ipſam mutationem jam ita apud ſe decreuerat. Iam ſi pœnam æternam intelligit, nullo argumento probabit remiſſionem factam fuiſſe citra reſpectum ad Chriſtum; imò contendimus cum Apoſt. nullam dari *peccatorum remiſſionem ſine ſanguinis effuſione* Heb. IX. 22. & mortem Teſtatoris intercedere debuiſſe ad expiationem peccatorũ quæ admiſſa fuerant in V. T. vt ibid. loquitur. Nec obſtat quòd nulla videatur mentio fieri ſatisfactionis, nam licèt expreſsè & totidem verbis non extet nomen hoc, implicitè tamen & καθ' ἰσδυναμίαν crebrò ſatis occurrit, & ſi nihil aliud extaret, Sacrificia & victimæ legales quæ victimam hanc divinam & cœleſtem non obſcurè adumbrabant: Ipſa Oracula prophetica quæ non alibi complementum ſuum ſortiuntur: Promiſſiones gratuitæ in quibus omnibus Chriſtus includitur, utpote in quo ſunt Etiam & Amen 2. Corint. 1. 20. luculentum iſti veritati præberent teſtimonium.

XXIII. Quod addit ſecundo loco fideles dici veniam conſecutos per fidem; tantùm abeſt ut ſententiam noſtram infirmet, ut eam confirmet magis; Nam ſi per fidem ſalvati ſunt, eo ipſo & propter Chriſtum ejuſque ſatisfactionem, hæc enim indivulſo nexu inter ſe conjuncta ſunt, nec fides ulla dari poteſt vera niſi quæ Chriſtum crucifixum intuetur 1. Corinth. II. 2. Roman. IV. 25. unde *cognitione ſui juſtificaturus* dicitur electos Dei Iſ. LIII. 11. Et ſanè conſtans eſt Scripturæ ſententia eundem nobis omnibus tam ſub V. quàm ſub Nouo Teſtamento Mediatorem fuiſſe datum nempe Chriſtum, eandem ſalutis cauſam ejus ſanguinem, idem receptionis organon fidem, eandem regni cœleſtis viam conformitatem cum ipſo, eundem felicitatis portum & terminum, Cœli ipſius hæreditatem quam nobis parauit: neque Iſai. *conjectas in eum fuiſſe iniquitates omnium noſtrûm & Caſtigationem pacis noſtræ poſitam ſuper ipſum* dicere poſſet cap. LIII. 6. 8. nec Paulus *unicâ oblatione conſecraſſe in perpetuum eos qui ſanctificantur* ad Hebr. X. 14. *& mortem ipſius neceſſariam fuiſſe ad redemptionem iniquitatum ſub V. T.* cap. IX. 15. nec Iohan. *eum eſſe propitiationem non modo pro peccatis noſtris ſed & totius mundi* 1ª c. II. v. 2. niſi meritum & ſatisfactio ipſius æquè ad vtroſque pertineret, fideſque veterum Patrum non minus quàm Chriſtianorum eâ niteretur; Quod & ex innumeris aliis locis ſi id nunc ageremus probari facilè poſſet; Nam ſi priſci fideles ſalvati ſunt, quod Dei veritas credere omnino nos jubet contra Servetianorum & Socinianorum deliria, vtique per Chriſtum debuerunt ſaluari quia in nullo alio eſt ſalus Act. IV. 12. Si venerunt ad Patrem utique per

Digitized by Google

Chriſtũ *nemo enim venit ad Patrem niſi per ipſum* Iohan. XIV. ℣. 6. Si peccata eorum ſublata ſunt & remiſſa, utique per & propter Chriſtum in quem devolutæ ſunt omnium iniquitates, qui eſt *agnus Dei tollens peccata mundi* Ioh. I. 29. uno verbo fides ſalvifica pendet à fœdere gratiæ & in illud reſolvitur, vel ut eſt in V. promiſſum vel ut in N. Teſtamento revelatum, at fœdus illud totum quantum quantum eſt Chriſto nititur ejuſque morte & ſanguine ſancitum eſt, prout vetus pactum ſanguine pecudum & hircorum confirmatum fuit Hebr. IX. unde ſi per fidem ſalutem conſecuti dicuntur patres, omnino & per Chriſtum. Accedit etiam quod Apoſt. ibid. c. XI. non obſcurè qualis fuerit illa veterum fides deſcribat, cùm ait per eam Iuſtitiæ eos hæredes factos fuiſſe v. 7. probrum Chriſti theſauris Ægyptiacis anteppoſuiſſe v. 26. promiſſiones ipſas vidiſſe & amplexatos fuiſſe, non ſanè rerum terrenarum & temporalium ſimpliciter, ſed divinarum imprimis & cœleſtium, quandoquidem cœleſtem hæreditatem dicuntur expectaſſe v. 10. Deuſque non erubuit *vocari eorum Deus* quæ formula eſt fœderis gratuiti in Chriſto initi quæ pretioſiſſima quæque complectitur beneficia v. 13. 16. Nec ſi *promiſſionem dicuntur non obtinuiſſe* v. 39. continuò denegari poteſt illis ſalutaris Chriſti notitiæ fructus, quippe hoc ad *exhibitionem Chriſti* in carne quam temporibus Noui Teſtamenti reſeruabat Deus κρεῖττόν τι περὶ ἡμῶν προβλεψάμενος pertinet, non ad *cognitionem* ipſam ejuſque vim ſalvificam quam omnino uſurparunt, eaque ſeipſos in mediis ærumnis ſunt ſolati: fateor cognitionem illam longè obſcuriorem fuiſſe præ illa quâ fruimur nunc ſub Evangelio, cùm enim fides ſequatur revelationis menſuram, revelatione minùs clara adhuc exiſtente, & variis typorum & ceremoniarum involucris (quæ fuit illorum temporum ratio) implicitâ, non potuit fides niſi ſubobſcura adhuc eſſe & minùs evidens, ſed talis erat tamen tantaque hæc notitia, quæ ſufficeret patribus ipſis ad ſalutem indipiſcendam, quia rem ipſam luculenter ſatis patefaciebat, etſi modum & particulares circumſtantias nondum expreſsè, ut factum poſtea in eventu, declararet.

XXIV. Quod addit de *Abele* ejuſque fide non magis urget, imò ſi ritè rem putamus pro nobis facit. 1° Si per fidem dicitur placuiſſe, utique & propter Mediatorem ejuſque meritum, fides enim ſalvifica eſſe nequit niſi illi innixa. 2° Abel dicitur ſacrificium obtuliſſe & quidem cruentum, at quorſum niſi ut reatum fateretur ſuum, ſimulque medium aliquod propitiationis in victimarum ſanguine exquireret? at cùm certum ſit ſanguinem hircorum non poſſe tollere peccata, omnino agnoſcendum eſt ſacrificium hoc non aliter Deo gratum fuiſſe quàm quia typus & ſymbolum erat agni Dei inculpati olim in plenitudine temporum mactandi. 3° Cùm *juſtus* dicatur *per fidem* eo ipſo ſupponitur dignitatem illam obtinuiſſe, non inhærentis juſtitiæ reſpectu, ſed imputatæ quam fides ſibi applicat; Et ſanè Moſes non obſcurè illud indicat cùm ait *Deum reſpexiſſe ad Abelem & ad munera ejus*, primò ad perſonam, deinde ad munus, ut ſcilicet ſignificaret non perſonam propter ſacrificium,

Digitized by Google

ſed ſacrificium propter perſonam placuiſſe, quia ipſe gratioſus erat Deo per fidem, atque hæc eſt ratio procedendi fœderis gratiæ in quo judicium non fit de perſona ex opere, quod in fœdere legali obtinet, ſed de opere ex perſona. 4° fruſtra verò ad deſcriptionem fidei ab Apoſt. datam recurrit Aduerſarius, ut oſtendat nullum reſpectum ad Chriſtum includere, quia hæc duo tantùm poſtulantur, ut credamus Deum eſſe & ſimul μισθαποδότην quærentibus ipſum. Quippe licèt explicitè ipſius non meminerit (quia de Enochi aliorumque patrum qui priſcis illis temporibus vivebant fide potiſſimùm loquebatur, quæ propter obſcuriorem & minùs plenam revelationem in generalioribus verſabatur) implicitè tamen & neceſſariâ conſequentiâ eum complectitur: Nam nec quis qualiſue ſit verus Deus poteſt noſci ſine Chriſto, Iohan. XVII. 3. nec quæri poteſt ad ſalutem niſi per ipſum, qui via eſt, veritas & vita, nec remuneratorem eum quis verè ſentiet, Evangelicè nimir. & in fœdere gratiæ per mercedem gratuitam Rom. IV. 5. (nam per Legem omnis ſpes mercedis conſequendæ ſublata nobis eſt) niſi qui in Chriſto eum intuetur in quo benedicimur benedictione omni ſpirituali Epheſ. I. 4. unde duplex ille fidei actus & vera Dei cognitio, & fiducialis gratiæ ipſius apprehenſio, Mediatoris notitiam ſecum neceſſariò trahunt in quo utrumque beneficium conſequimur.

XXV. Tertia jā ſuccedit ratio à *N. Fœderis formula* petita ex Iere. XXXI. ſed non validior præcedentibus: Teſtatur quidem & pollicetur Deus ſe propitium fore populo ſuo, nec peccatorum ejus recordaturum ampliùs, ſed nequaquam aſſerit ſe peccata condonaturum citra Chriſtum, quod pertendit hæreticus, non negat imò neceſſariò ſupponit ſatisfactionem, Deus enim propitius eſſe nequit niſi in Chriſto & propter Chriſtum qui ideo ἱλασμὸς dicitur I. Iohan. II. 2. unde prophetæ omnes (in quibus & Ieremias) *teſtimonium præbent remiſſionem peccatorum per nomen ejus* (hoc eſt virtutem & efficaciam) *accepturum omnem credentem in eum*, Act. X. 43. & Redemptio per Chriſtum obtigiſſe dicitur juxta fœdus quod cum Patribus iniit & verba quæ per Prophetas jam olim pronunciavit Luc. I. 68. Adde quòd cùm Deus hîc profiteatur ſe fore Deum populi ſui, quæ promiſſio gratuitam adoptionem & omnigenas benedictiones complectitur Math XXII. v. 32. non poteſt excludi Mediatoris χάρις abſque quo Deus eſt ignis conſumens & lux inacceſſa; Atque hinc eſt quòd Deus ſibi reconciliare dicatur mundum, ſed in Chriſto 2. Corinth. v. 19. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi non imputando illis ſua peccata* quòd ſi quæratur ratio & fundamentum iſtius reconciliationis in Chriſto, ſubjicit eam Apoſt. v. 21. dum ait *peccatum factum fuiſſe*, id eſt victimam pro peccato (prout חטאה & חטאת apud Hebræos vtrumque ſignificat tam piaculare ſacrificium quàm delictum & crimen) atque ita oſtendit Paulus non aliam dari reditionem in gratiam cum Deo niſi quæ in ſolo Chriſti ſacrificio fundata eſt; tantùm abeſt ergo ut hac remiſſionis promiſſione inferri debeat aut poſſit ſatisfactionis negatio,

Digitized by Google

ut contrà Apoſt. non alibi fortiùs aſſerat neceſſitatem & fructum ſacrificij & ſanguinis Chriſti quàm cùm de hoc fœdere nouo loquitur, quod imprimis patet in epiſt. ad Hebr. cap. VII. VIII. IX. ſed præſertim cap. X. in quo rejectis omnibus ſacrificiis Leviticis tanquam inutilibus, ad expiationem peccatorum procurandam, unicam Chriſti oblationem ſubſtituit quæ tantæ rei perficiendæ par fuerit & ſufficiens.

XXVI. Sed nondum videtur tamen ſatisfactum Adverſario, contendit enim ex ipſa remiſſionis poſitione ſatisfactionem euerti, *Remiſſio* enim, inquit, & *Satisfactio* ſibi invicem opponuntur, nec gratuita dici poterit remiſſio ſi debitum omne quantum quantum eſt exigitur: Sed in eo vehementer fallitur, dum opponit componenda, & tanquam ἀσύςατα exagitat quæ amicè inter ſe conſpirant; Tantùm abeſt enim ut remiſſio peccatorum & ſatisfactio inter ſe pugnent & ſe mutuò tollant ut ſine ſatisfactione non detur remiſſio peccatorum Hebr. IX. 22. Equidem Scriptura dicit nos Iuſtificari gratis, & peccata nobis remitti, ſed eadem docet Chriſtum pro nobis dediſſe ſeipſum ἀντίλυτρον 1. Tim. II. 6. Matth. XX. 28. teſtatur reuera Deum nos ſeruaſſe per viſcera miſericordiæ & ſummâ quadam φιλανθρωπίᾳ & gratiâ Tit. III. 5. Epheſ. II. 8. ſed eadem oſtendit nobis Chriſtum propter peccata noſtra attritum & in mortem traditum Iſ. LIII. 6. & Rom. IV. 25. & hoc luculenter demonſtrat Paulus in illuſtri loco Rom. III. 24. ubi Iuſtificationem gratuitam cùm redemptione per ſanguinem Chriſti coniungit, dum *Iuſtificati gratis* dicimur *per gratiam ipſius*, ſed *per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu*. Quid quòd ex Levit. cap. IV. & V. colligitur non modò ſatisfactionem & remiſſionem ſimul conſiſtere poſſe, ſed hanc illam neceſſariò ſupponere tanquam cauſam *expiabit*, inquit, *eum ſacerdos & remittetur ei*. Levit. IV. 31. Viden' ut ex expiatione remiſſio pendet quia non poteſt remittere peccatum Deus quin primò juſtitiæ ipſius fuerit ſatisfactum: ſic in Epiſt. ad Philem. Paulus vult debitum Oneſimi ſibi imputari, & ſimul veniam pro ipſo deprecatur v. 18. *ſi quid læſit aut debet hoc mihi imputa, Ego Paulus ſcripſi manu mea, ego dependam.* Ita Chriſtus remiſſionem peccatorum nobis acquirit, ſed dum pro nobis ſatisfacit, in eum enim finem ſponſorem ſe ſiſtit Deo qui ſatisfaciat ut nobis remiſſio obtingere poſſit; nimirum hîc diſtinguenda venit *ſatisfactio* vel *propria* vel *aliena* & *vicaria*: Sanè ubi ſatisfactio propria ipſius debitoris intercedit, nulla datur remiſſio, at cùm ſatisfactio accedit vicaria omnino poteſt dici remiſſio facta principali debitori: hîc verò ita ſe res habet, neque enim pependimus ipſi Iuſtitiæ divinæ λύτρον, ſed Sponſor pro nobis, & quidem talis Sponſor qui à Deo ipſo nobis datus eſt: Vnde gratia Dei hîc mirificam ſe exhibuit duplici potiſſimùm nomine; Primò dando nobis Chriſtum qui vices noſtras obiret & pro nobis ſatisfaceret; Deinde ſatisfactionem ipſius & obedientiam nobis imputando propter quam remiſſio à miſericordia concedi poteſt abſque ullo Iuſtitiæ divinæ præjudicio. Concludimus ergo remiſſionem & ſatisfactionem eſſe tantùm ἀσύςατα

quando

Digitized by Google

quando ad idem proſsus referuntur, quod hîc non occurrit, ſatisfit enim Iuſtitiæ Dei, & per & propter illam ſatisfactionem remittuntur nobis gratis peccata, ſatisfactio fit à Vade, remiſſio nobis: Ita Iuſtitia & miſericordia ſe mutuò oſculantur, Iuſtitia in peccatum, miſericordia in peccantes, ubi Remiſſio nos, ſatisfactio Deum habet pro termino.

XXVII. Vrget verò adhuc uberiùs Adverſarius & inauditum eſſe clamitat ut Creditor cui ſatisfactum eſt per ſolutionem rei debitæ, vel ab ipſo debitore, vel à ſponſore præſtitam dicatur debitum remittere, Verùm ut hic eximatur ſcrupulus, diſcrimen obſervandum eſt inter *debitum pecuniarium* & *criminale* & *utriuſque remiſſionem*, In illo non poteſt dari remiſſio ubi ſolutio intercedit, undecunque adveniat, quia eſt ſolutio illius ejuſdem rei quæ debetur: At in criminalibus ſecus ſe res habet, nam reus pœnam propriam debuit legi, Vas verò dat tantùm vicariam, unde ut acceptetur hæc ſolutio in gratiam Rei opus eſt Iudicis remiſſione; nimirum ut rectè notarunt I C^ti. *ſolutio* duplex dari poteſt, alia *qua ipſo facto liberat*, alia *non ipſo facto:* ipſo facto liberat ſolutio rei planè ejuſdem quæ fuit in obligatione, ubi ergo idem omnino ſoluitur, aut à debitore ipſo aut ab alio eius nomine, nulla contingit remiſſio, nihil enim circa debitum agit Creditor aut Rector, unde ſi quis pœnam pertulerit quam debet, liberatio erit, remiſſio non erit: At alia quævis ſolutio ipſo facto non liberat aut obligationem perimit, putà ſi aliud quàm quod in obligatione eſt ſolvatur *l.* 1. *parag.* 2. *D. de reb. cred.* ſed neceſſe eſt actum aliquem intercedere creditoris aut Rectoris, qui actus rectè & uſitatè *remiſſio* dicitur, talis autem ſolutio quæ aut admitti aut recuſari poteſt, cùm admittitur ſpeciale nomen habet *ſatisfactionis* quæ interdum ſolutioni ſtrictiùs ſumptæ opponitur, *L ſatisfact. D. de ſolut.* Atque hinc vera petenda eſt ratio propter quam pœnæ corporalis vicarius, ut in debito pecuniario ſolvendo pœnam ipſo facto reum liberare nequeat, hoc enim accidit primò & per ſe non quia *alius* ſolvit, ſed quia *aliud* ſoluit quàm quod eſt in obligatione, nam Legis obligatio ipſum delinquentem pœnæ ſubiiciebat, unde illud *noxa caput ſequitur*, ideo ut ex pœna unius alteri liberatio contingat, actus quidam Rectoris debet intercedere qui reſp. Legis *relaxatio* dicitur & *ἐπιείκεια*, reſp. debitoris *remiſſio*, quia remittitur pœna propria & acceptatur vicaria. Itaque licèt fortè in debito pecuniario, qui à ſponſore ſolutionem accipit non poſſet dici remiſiſſe debitori, at in Criminalibus ubi Iudex eſt abſolutus, nec tenetur alterius quàm ipſius rei ſolutionem admittere, ſi velit à ſponſore pœnas exigere ut ita juſtitiæ ſatisfiat, dicetur ille quidem debitum exegiſſe, ſed tamen perſonæ debitrici peperciſſe, quatenus aliam in ejus locum ſubrogari ex mera miſericordia paſſus eſt.

XXVIII. Atque hinc facilè ſoluitur ſophiſma illud quod ſubinde reponit hæreticus, Vbi nullum eſt debitum ibi nec remiſſio dari poteſt, At ubi debitum ab uno in alium tranſlatum eſt non eſt ampliùs in eo à quo tranſlatum eſt, E. neque illi poteſt fieri remiſſio; poſtmodum ſubſu-

Digitized by Google

ruit, At peccata noſtra ſecundùm nos, in Chriſtum Vadem noſtrum tranſlata ſunt E. non ampliùs ſunt in nobis, nec per conſequens poſſunt nobis remitti: R. Nam vbi transfertur debitum ſecundum illud omne quo debitorem ipſum obligat, omnino non eſt ampliùs in ipſo debitore, eatenus ut propterea pœna ulla plectendus veniat; At hîc licet transferatur in Chriſtum debitum noſtrum dum in eum coniiciuntur iniquitates noſtræ Iſ. LIII. 6. non poteſt tamen transferri ratione illius modi ſecundum quem à nobis debebatur, debebatur enim pœna propria, quæ quia perſonalis eſt transferri non poteſt, Itaque hac in parte locus fuit remiſſioni, quippe cœleſtis Pater pœnam quæ à nobis ferri debuit nobis ultro condonat, quia eam exegit à Chriſto: fruſtra ergo tranſlationem debiti opponit ejuſdem remiſſioni, cùm in eum finem tranſlatum ſit in Chriſtum ut nobis remitti poſſit, quemadmodum Paulus vult debitum Oneſimi in ſe transferri ut ipſi parceretur. Neque hic naturæ remiſſionis ulla vis fit propterea, hoc enim tantùm poſtulat, ut fiat ex gratia & liberalitate remittentis, nihil pendente eo qui liberatur.

XXIX. Cæterùm cùm dicimus Miſericordiam Dei non remittere peccata niſi intercedente ſatisfactione, caue ne propterea exiſtimes Dei miſericordiam cauſam aliquam ſuperiorem habere & non eſſe abſolutam: *Miſericordia* enim bifariam ſpectari poteſt vel ratione *cauſarum antecedentium*, vel ratione *conditionum ei ſubordinatarum*; & cauſas quidem præcedaneas quod attinet abſolutiſſima eſt omnino, quippe quæ extra ſe nullas habeat cauſas quibus moveatur ad miſerendum, miſeretur enim quia amat, & amat quia bonus eſt, unde ſoli Dei voluntati Scriptura tribuit quòd Deus noſtri miſereatur Rom. IX. 18. non autem ſatisfactioni Chriſti, vel alteri cuipiam rei: ſed quod ad media & conditiones ſubſequentes ſpectat, quarum interventu derivantur in nos effecta divinæ miſericordiæ, miſericordia non debet dici abſoluta, neque enim remiſſio peccatorum quod præcipuum eſt miſericordiæ donum nobis abſolutè & citra ullius conditionis reſpectum conceditur; tres enim habet *conditiones* ſubordinatas, *ſatisfactionem* Chriſti ut *cauſam meritoriam*, *fidem* ut *inſtrumentum* remiſſionem illam ex Dei gratia in Chriſto accipiens & *pœnitentiam* ut *conditionem ſine qua non* beneficium illud nobis confertur.

XXX. Ad 4um de parabola quæ extat Matt. XVIII. 2. R. & ſeq. Parabolas & ſimilitudines non debere urgeri ultra ſcopum aliàs abſurda multa & falſa ſequerentur, quò pertinet utiliſſima regula à Chryſoſt. olim tradita homi. 64. in Matth. *οὐ χρὴ πάντα τὰ ἐν παραβολαῖς κατὰ λέξιν περιεργάζεσθαι ἀλλὰ τὸν σκοπὸν μαθόντας δι' ὃν συνετέθη τοῦτον δρέπεσθαι, καὶ μηδὲν πολυπραγμονεῖν περαιτέρω*: ſic Chriſtus ſe confert furi, nos verò quæſtori de alieno largienti, non quòd vel ipſe rem alienam ſubtrahat invito Domino, vel quòd nos idem facere oporteat, ſed tantùm in eo quòd & ille inſtar furis ſuperveniat improuiſus & nos de noſtro facere oporteat quod prudens ille quæſtor de alieno; Ita hoc in loco ſcopus Chriſti eſt commendare nobis benignitatem & miſericordiam in proximum, eò quòd Deus in

nos

Digitized by Google

nus benignus ſit, oſtenderéque adeò eos qui ad ignoſcenda fratrum delicta ſunt inflexibiles peſſimè ſibi conſulere, & ſtatuere ſibi Legem nimis duram & grauem, quia experientur Deum æquè rigidum & inexorabilem erga ſeipſos; In hoc conveniunt Deus & Rex quod benigni ſint in eos qui longè infra ſe ſunt poſiti, hanc benignitatem Deus teſtatur pœnas remittendo, Rex remittendo pecuniam debitam: Sed ut aliud eſt debendi genus, ita & aliud remittendi, nam de credito quod jus ad utilitatem creditoris comparatum eſt ſtatuendi quiſque liberrimam habet poteſtatem, & quò minus exigit eò eſt liberalior; exigendo autem nullum actum virtutis propriè exercet: At de pœna quæ ad bonum commune & ad ordinem pertinet, non habet pariter Rector diſpenſandi poteſtatem, & cùm pœnam exigit, virtute quadam utitur quæ Iuſtitia diſtributiua dicitur: Non negamus E. ineo Deum & Regem hunc differre quòd Rex citra ſatisfactionem, Deus autem non citra ſatisfactionem debitum remittat, ſed cùm in eo non ſita ſit ſimilitudo, non poteſt nec debet urgeri, aliàs ſequeretur etiam nec Iudices à ſontibus pœnas expoſcere debere; & peccata ſemel dimiſſa coram Deo reuiuiſcere, Ita rectè obſervatum eſt diſtinguendum eſſe inter *materiale* & *formale* parabolæ, ut hoc præcipuè ſpectandum eſt, ita in illo non anxij nimis eſſe debemus in ſingulis partibus aut verbis adaptandis & ad rem ſpiritualem accommodandis, quia licèt faciant ad parabolam circumſtantiis ſuis ornandam, non tamen pertinent ad myſterium de quo agitur.

XXXI. Ex quibus facilè ſolui poteſt ratio altera quam petunt ex ea quæ nobis præſcribitur Dei imitatione, peccat enim *falla. à dicto ſecundum quid*: Neque enim *ſi remiſſio hominum & Dei* aliquatenus ſunt ſimiles, propterea æquales eſſe & per omnia pares dicendum eſt, nam eſt identitas quæ per omnia convenit, & eſt rurſus identitas quæ conſiſtit tantùm in quadam analogiâ & proportione: hactenus remiſſio noſtra divinæ æquiparatur, quod illa minimè ſimulata eſſe debet, ſed ex ſincero & genuino affectu proficiſci, ut ex diſertis Chriſti verbis in [illegible] parabolæ v.35. & ex Paulo ad Epheſ. IV.32. conſtat, ſed velle eam paritatem vel ad efficientem vel ad formam, vel ad modum omnéſque circunſtantias remiſſionis extendere, eſt *ἄτερ γραφῆς λέγειν*, imò non ſine ſcriptura tantùm ſed & contra ipſam, reique ipſius naturam, nam Deus non remittit peccata niſi pœnitentibus, at nos condonare debemus etiam non pœnitenti, remiſſio Dei non fit abſque ſanguine, at noſtra non item, Deus ita remittit peccata ut non deſinat tamen ſæpe variis caſtigationibus exercere fideles quibus remiſſa ſunt, at non ſic licet homini, Itaque ſimilitudo eſt *inter rem & rem* non verò inter *modum rei*, Ex qua nihil aliud inferri poteſt quàm æquum non eſſe ut duriores ſimus in parem, quàm Deus tantò nobis ſuperior eſt in nos miſeros homunciones, unde ſequitur non debere nos magis vindictam à proximis expetere quàm pœnam à nobis expetat Deus, Deus autem nos à pœna gratis liberauit, debet ergo & à nobis abeſſe vindictæ cupiditas: At quomodo Deus hanc

libe-

Digitized by Google

liberationem peregerit ibi non dicitur, nec ad inſtitutum pertinet, in eo enim non ſimilitudo eſt, ſed diſſimilitudo, ratio diſcriminis eſt quia Deus Iudex eſt, nos privati, Iudici convenit ſollicitum eſſe de exemplo, privatos ea cura non ſpectat, illi poteſtas puniendi competit, at eadem privatis adempta eſt.

XXXII. Ad v^um^ ℞. Cùm vox χαρίζεσθαι nihil aliud ſignificet quàm beneficium aliquod præſertim indebitum alicui conferre, nequaquam cum ſatisfactione pugnat, vel eam excludit, quia utrumque ſed reſpectu diuerſorum optimè ſimul ſtare poteſt, *gratia* reſpectu *noſtri*, quibus indebitum beneficium planè gratis confertur, at *ſatisfactio* reſp. *Chriſti* à quo eam exigit cœleſtis Pater; Gratia quidem opponitur *meritis noſtris*, ſed *merito Chriſti* non item, cùm medium ſit neceſſarium ſine quo gratia Dei in nos ſeſe diffundere non poſſet, Et ſane Paulus ſatis oſtendit quomodo gratia Dei ſatisfactionem non excludat, cùm ait *Deum nos juſtificare gratis per gratiam ſuam*, ſed *per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu*. Roman. III. 24. & alibi gratiâ ſeruatos eſſe docet Epheſ. II. 8. ſed & emptos pretio I. Corinth. VI. 20. & redemptos ſanguine Act. XX. 28. Quod verò hic addit Aduerſarius ad iſtius vocis ſignificationem hoc etiam requiri ut quis ſibi aliquid adimat ſuoque ſe commodo priuet, id planè verum non eſſe non uno exemplo demonſtrare licet; ſic Chriſtus cœco ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν Luc. VII. 21. gratiam indebitam conferendo, ſed nullo tamen ſe priuando commodo: Philippenſibus ἐχαρίσθη *in Chriſtum credere & pro Chriſto pati.* Philip. I. 29. ſed nihil tamen ademptum eſt propterea Deo hoc beneficium gratioſè concedenti, ſic Paulus qui animadverſionis ſeveritatem in reum inceſti diſtrinxerat, cùm eam remittit, dicitur χαρίζεσθαι 2. Corinth. II. 10. Ex quibus aliiſque quæ poſſent hìc recenſeri locis liquidò apparet ad vocis χαρίζεσθαι ſignificationem ſufficere, ut ad patientem aliquid commodi & beneficij non debiti perueniat, etiamſi agenti nihil propterea decedat.

XXXIII. Licèt autem non divellendam putemus Satisfactionem à Gratiâ, nihil tamen detrahimus propterea ſummæ illi munificentiæ & miſericordiæ divinæ quam Scriptura ubique prædicat; ſummam enim erga nos miſericordiam Dei fuiſſe quis non agnoſcat qui attendit eum præcluſâ Angelis lapſis in æquali nobiſcum miſeriâ conſtitutis omni veniæ ſpe, nobis peccatorum noſtrorum omnium gratiam facere clementiſſimè voluiſſe, utque id ſine Iuſtitiæ ſuæ præjudicio fieri poſſet, ultrò ſponſorem nobis dediſſe, imò proprio & dilecto filio non peperciſſe ut nobis parceret? Nonne ſummæ fuit benevolentiæ & miſericordiæ quòd cùm ex rigore juris ipſi eſſemus ad ſupplicium rapiendi, locum tamen dederit ſubſtitutioni & fidejuſſioni alterius? Quòd in ſponſorem & expromiſſorem noſtro loco luiturum, non hominem, non Angelum, ſed unigenitum ſuum nobis tradiderit, qui communi noſtrâ aſſumptâ naturâ idoneus fieret Vas pro omnibus illis quos ipſi pater dabat redimendos? Quòd non contentus talem expromiſſorem nobis dediſſe, illius inſuper ſatisfa-

ctio-

ctionem noſtram ducere nobiſque imputare dignatus ſit, quo ipſius obedientia & Iuſtitia noſtra facta per talem imputationem non minùs coronetur in nobis glorioſiſſimâ immortalitate quàm in ipſo peccata noſtra quæ ipſius etiam facta fuerant per imputationem graviſſimis plectere voluit pœnis? Sanè non cæcum tantùm ſed ferreum eſſe oportet & quovis ſilice duriorem qui ſummam hîc miſericordiam non videt & ſuſpicit venerabundus: Neque hîc audienda hæretici vitilitigatio. Deum ut ſummè miſericordem ſe exhiberet nullam nec à nobis nec à Vade ſatisfactionem exigere debuiſſe: Nam quia Deus ita eſt ſummè miſericors ut ſit etiam ſummè juſtus, virtutis utriuſque exercitio locus dari debuit: Vt ergo immenſam ſuam miſericordiam in electis gratuito liberandis & ſalvandis per Chriſtum explicare voluit, ita & juſtiſſimam iram adverſus peccata oſtendere debuit, aliàs ſi hæc Adverſarij ratiocinatio valeret, ſequeretur etiam ne Deum quidem pœnâ afficere reprobos ipſos, ſed ſceleribus omnibus impunitatem concedere debere propter ſummam miſericordiam.

XXXIV. Hîc verò rurſus inſurgunt impuriſſimi homines crucis Chriſti inimici. Si Deus, inquiunt, ſummâ illâ miſericordiâ impulſus filium ſuum nobis dare voluit, ut fatemur & Scriptura teſtatur, Ergo jam ante adventum Filij ſummo amore nos proſequebatur, Ergo iratus neutiquam nobis & infenſus fuit, ac proinde nec voluit nec neceſſe fuit Chriſtum pro nobis Iuſtitiæ ſatisfacere & morte ſuâ nos ipſi reconciliare: Verùm nodus hîc facilè ſolvitur; 1º peccant falſa hypoth. quaſi *iraſci* & *diligere* planè eſſent ἀσύγκλωσα nec omnino in idem ſubjectum quanquam ſub diverſo reſpectu ferri poſſent: at ut filium diligit Pater, & illi tamen in peccatum ruenti iraſcitur, & pœnam infligit, quidni ergo potuerit cœleſtis Pater & nos ab æterno diligere, & tamen iraſci peccatis noſtris & ad placandam iram ſuam ſatisfactionem filij nobis deſtinare: Nimir. diſtinguendum eſt in homine *opus Dei* ab *opere Diaboli*, *Creatura*, à *peccato* & vitioſitate ipſi adhærente, reſpectu prioris diligit hominē, ſed reſp. poſterioris ipſi meritò eſt infenſus; Itaque quia habemus in nobis quod odio dignum ſit, eo reſpectu objectum iræ Dei ſumus, ſed quia utcunque peccatores vitiō noſtro ſimus, manemus tamen ſemper ejus Creaturæ, quod ſuum eſt Dominus in nobis perdere non vult & adhuc aliquid invenit quod pro ſua benignitate amet. 2º Diſtingue *Amorem Dei*, Alius eſt *benevolentiæ* alius *beneficentiæ & unionis*, prior quo nobis bene eſſe vult & propenſo erga nos fertur animo, poſterior quo non tantùm bene vult ſed & reipſa benefacit, quoad illum non diffitemur Deum nobis amicum fuiſſe etiam non antecedente Chriſti reſpectu, imò arbitramur amorem hunc non modò reconciliationem à Chriſto factam præceſſiſſe, ſed Deum ipſum moviſſe ut ſatisfactionem inveniret abſque qua charitas illa ſumma Dei effectum ſortiri ſuum locumve habere non poterat, ſed amore beneficentiæ cenſemus Deum neminem proſequi niſi mediante Chriſti redemptione quia beneficium nullum creaturæ poteſt indulgere niſi pla-

Digitized by Google

catus: placatus autem non eſt niſi in Chriſto: Itaque non ſi Deus nos ab æterno dilexit, continuò ſequitur non neceſſariam fuiſſe Chriſti ſatisfactionem, imò contrà quia diligebat, voluit ſibi ſatisfieri ut charitatis in nos ſuæ effecta diffundere poſſet abſque præjudicio Iuſtitiæ.

XXXV. Hactenus *duo fundamenta* excuſſimus Adverſariorum, quibus dogma hoc noſtrum de *Satisfactionis neceſſitate* tum Naturæ tum Voluntati divinæ refragari probare ſatagebant; ſupereſt *Tertium* quo ipſi etiam *Iuſtitia repugnare* evincere conantur; Et quidem hoc potiſſimùm argumento. Quia nulla Lege vel conſuetudine unquam receptum eſt, imò expreſsè Dei verbo vetitum ut unus pro altero ſubſtituatur & vice ejus ac loco moriatur: in Verbo duo loca laudant quæ apertè id ipſum aſſerere videntur 1. Deut. XXIV.16. ubi vetat *Deus ne morte afficiantur patres pro filiis, vel filij pro patribus, ſed quiſque ob peccatum ſuum morte afficiatur:* ne verò quis regerat Deum hominibus ſed non ſibi hanc legem poſuiſſe, probant ex Ezech. XVIII. 4. 20. id etiam apud ſe ſtatuiſſe. *Anima quæ peccaverit ipſa morietur, filius non portabit iniquitatem patris &c.* Inter homines autem iſtius ſubſtitutionis nec Legem nec exemplum occurrere exiſtimant, imò & fidejuſſiones ſub pœna capitali à Romanis eſſe interdictas: & varia eſſe quæ contrarium probent; atque huc pertinere aiunt quod ait Seneca, *nihil iniquius quàm aliquem paterni odij hæredem fieri,* ſic cùm apud Athenienſes Lycurgi liberi ad pœnas depoſcerentur propter paternum crimen rem injuſtiſſimam Demoſtheni viſam: Et cùm optimæ Reip. formam & ideam expreſſurus eſſet Plato hanc legem non omiſiſſe de non transferendis in liberos paternorum criminum pœnis li. 9. de legibus: Quòd ſi quis excipiat ſubſtitutionem hanc & permutationem fieri ſæpius in debito pecuniario, reſpondent planè diverſam eſſe rationem, quia pecunia unius alterius effici poteſt, atque ideo pro alio ſoluta brevis manus fictione videtur donata debitori, ac deinde ab ipſo numerata: at mors unius ſive corporalis quæcunque vexatio alterius effici non poteſt: Poſtremo gravem injuriam fieri Iuſtitiæ divinæ clamant, quòd aſſeramus eam nocentibus dimiſſis qui puniri poterant & debebant, ſævire voluiſſe in innocentem qui nihil tale merebatur, *Socin. lib. 3. v. 3. Prælect. c. 18.*

XXXVI. Vt ratio hæc poſtrema ſolvatur ſuccurrere nobis debet quod antea monuimus, Iuſtitiam quidem exigere neceſſariò ut peccatum omne puniatur, ſed non item peccatorem: ita ut eſſentiale quidem ſit pœnam infligi ob peccatum, at non pariter ut infligatur ei qui peccavit, atque hinc fit ut Iuſtitiæ divinæ haudquaquam repugnet unius in alterius locum ſubrogatio. Quod dum Adverſarius ita præfractè negat, Legibuſque divinis & humanis adverſari contendit, vel inſcitiam vel pervicaciam ſuam ſatis prodit; Nam ut nihil jam dicamus de debitis pecuniariis in quibus nihil frequentius occurrit iſtiuſmodi ſubſtitutione ubi ſubrogato ſponſore non ampliùs à primario debitore ſolutio exigitur, certum eſſe debet & extra omnem dubitationis aleam poſitum, nec Verbo Dei

Digitized by Google

repugnare, nec inter gentes inauditum eſſe ut alter peccati alterius pœnam ferat, & ſi Lex ipſa id non doceret, in qua tamen profitetur Deus expreſsè ſe *viſitaturum iniquitates parentum in filios* Exod. xx. 5. ſatis tamen exempla varia id comprobarent, Nam ut de peccato Adami nihil dicamus quod poſteris imputari & in iis plecti docet non ſemel Scriptura, alia ſunt exēpla plurima quæ id confirmãt; ſic ob factũ Chami execrationi ſubiicitur Canaan Gen. IX. 25. ob factum Achanis filij puniuntur Ioſ. VIII. 24. ob factum Saulis ſuſpenduntur filij & nepotes ejus Deo approbante, 2. Sam. XXI. 8. ob factum Davidis pereunt ſeptuaginta hominum millia, 2. Sam. XXIV. 15. 17. ſic Ier. in Thren. v. 7. *Patres noſtri peccarunt & nos pœnas earum ferimus.* Imò in N. T. eiuſdem diſpenſationis illuſtre extat documentum Matth. XXIII. 37. ubi Iudæis interminatur Chriſtus pœnas eorum delictorum quæ à ſuis majoribus jam longo ante tempore perpetrata fuerant *ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus effuſus ſuper terram à ſanguine Abelis Iuſti uſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ.* Ex quibus liquet non inuſitatum eſſe vel injuſtum ſimpliciter ut quis ob aliena peccata plectatur; Nec juuat ſua hæreticum exceptio non reperiri uſpiam exemplum ut qui planè ſunt innocentes ob nocentum peccata puniantur; Nam cùm aliqui puniri dicuntur non ob ſua tantùm quorum ratione reuera nocentes erant peccata, ſed & inſuper ob aliena, omnino inde ſequitur eos etiam punitos fuiſſe ſub illa *σχέσει* quâ non erant in ſe nocentes, ſeu quatenus immunes erant ab illo crimine.

XXXVII. Verùm *ſubſtitutionem* hanc de qua loquimur fortiùs adhuc evincit tum publicus apud omnes populos ſacrificiorum uſus, tum præſertim totus cultus Leviticus in quo peccatoris locum ſubire ſolebat victima luitura pœnam mortis ipſi debitam, atque huc pertinet ſolemnis ritus à peccatore uſitatus manus imponendi capiti holocauſti ſui ut eſſet acceptum pro ipſo ad expiandum ipſum Levit. I. 3. 4. quod imprimis conſpiciebatur in feſto Propitiationis, in quo ſummus ſacerdos *nitens ambabus manibus ſuis ſuper caput hirci Hazazel confitebatur ſuper ipſum omnes iniquitates filiorum Iſraëlis, & poſtquam impoſuerat illa capiti iſtius hirci, emittebat eum per hominem commodum in deſertum, & portabat hircus ille omnes iniquitates eorum in regionem inhabitabilem.* Lev. XVI. 21. 22. quorſum verò illa manuũ impoſitio, & peccatorũ confeſſio niſi ut teſtarētur ſe victimas illas loco ſuo ſubſtituere, quæ pœnam ſibi debitam luendo, ipſos ab eadem liberarent? quod nec latuit Ethnicũ vatem dum ſalsè irridet homines ſuos qui vili beſtiarum ſanguine ſuas animas piari credebant.

Cum ſis ipſe nocens moritur cur victima pro te?

XXXVIII. Sed nec inuſitatum inter gentes morem hunc fuiſſe, non uno demonſtrare licet exemplo; Nam ut mittamus Decios, Codros, Curtios & alios Ethnicos ſe pro ſuorũ ſalute devovētes; Vt nihil dicamus de Zaleuco Legiſlatore Locrenſi qui pro altera parte pœnæ filio ſuo debitæ ultrò venit, atque ita *æquitatis admirabili temperamento ſe inter miſericordem patrem & juſtum Legiſlatorem partitus eſt* ut ſcitè *Valer. Max.*

Digitized by Google

lib. 6. cap. 5. Vt taceamus etiam ſatis notam Damonis & Pythiæ illuſtrium amicorum hiſtoriam quorum alter ſe ſtitit vadem pro altero in cauſa capitali ut habet *Cicer.* Offic. 3. Certum eſt jus occidendorum obſidum humaniſſimis etiam populis uſitatum fuiſſe, cùm nimirum eorum principales à promiſſis deficiebant, nam ut teſtantur Politici venit obſes in periculum ut ſi non ſeruetur fides, etiam occidi valeat, ſic Theſſali olim ducentos quinquaginta obſides interfecerunt referente Plutarcho; Romani trecentos Volſcos ſecuri percuſſerunt ut notauit Halicar. lib. 6. & quamplurima iſtius generis extant exempla: notum etiam in capitalibus ſuppliciis Vades plecti potuiſſe & plecti nonnunquam ſolitos ſi ſe non ſiſterent rei, unde ἀντίψυχοι dicti ſunt; Et ſi aliunde probari non poſſet, ipſa tamen Pauli authoritas ſatis id evinceret qui *pro bono viro forſitan aliquem etiam mori poſſe aſſerit* Rom. v. 7. Quinimo populum à Deo ob Regis delicta puniri recepta fuit ſententia Heſiodi tempore, hinc apud illum Δίκη Iouis filia patrem interpellat

ὄφρ᾽ ἀποτίσῃ

Δῆμος ἀτασθαλίας βασιλήων &c.

vnde vulgatum illud apud eundem

Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,

& iſtud Venuſini Poëtæ.

Quicquid delirant Reges plectuntur Achivi.

Plutarch. lib. de ſerâ Numinis vindicta variis argumentis oſtendit neutiquam Iuſtitiam divinam eſſe accuſandam quod à multis haud infrequenter alieni ſceleris pœnas exigat. Denique non inſolitum fuiſſe apud Ethnicos pœnam alterius alteri imponere hiſtorici paſſim oſtendunt; Apud Perſas olim ob unius noxam periiſſe propinquitatem prodidit *Marcellinus*, Apud Macedonas deuota fuiſſe capita eorum qui ſanguine perduelles contingerent obſeruauit *Curtius lib.* 6. & in Græciæ civitatibus morem fuiſſe cum tyrannis tyrannorum liberos occidi teſtatur *Halicarnaſ.* lib. 8. & *Tull. ad Brutum Epiſt.* 15. Quæ pauca ex innumeris quæ ſuppetunt ſuper hac re teſtimoniis à nobis delibantur & referuntur, non quaſi hæc per omnia nobis probentur, ſed tantùm ut inanem & falſum eſſe quem paulò ante jactabat Adverſarius omnium gentium contra hanc pœnæ tranſlationem conſenſum demonſtremus.

XXXIX. Non negamus tamen ſubſtitutionem hanc multò rarius contingere quàm in debito pecuniario, ita ut vix ac ne vix quidem hodiè inter Chriſtianos iſtiuſmodi exempla occurrant, quemadmodum apud Romanos fidejuſſiones in pœna capitali vetabantur; Verùm non inde petenda ratio eſt quòd res in ſe ſit ſimpliciter injuſta, ſed quòd periculoſa ſit & fieri non poſſit ſine graui diſpendio ut jam dicetur, Adverſarius duo diſcrimina hìc affert, ſed præter rationem utrumque, 1. *pecunia*, inquit, *poteſt alterius fieri, non autem corporis vexatio:* Sed cur corporis vexatio ſeu mors unius alteri imputari per æſtimationem juridicam non poterit, quemadmodum pecunia à fidejuſſore numerata cenſetur eſſe debito-

Digitized by Google

bitoris ipſius ? Paulus nihil hîc abſurdi vidit dum ait *uno pro nobis moriente omnes mortuos eſſe* 2. Corint. v. 14. nimirum quia unius mors omnium cenſebatur per divinam imputationem ; 2° qui pecuniam pro altero ſolvit regreſſum habet ad debitorem principalem & Ius illum reconveniendi & repetendi ab ipſo quod pro illo ſoluit: at verò qui vitam pro altero impendit, nec regreſſum ullum habet ad eum pro quo ſeipſum tradidit, nec jus repetendi in ſe transfert præciſâ omni facultate, imò cogitur in perpetuum vitâ ſuâ carere niſi aliunde reſtituatur: R. hoc quidem diſcrimen inter homines locum habere non diffitemur, ſed illud tamen non tanti eſſe pertendimus ut propterea res hæc de qua quæſtio noſtra inſtituitur injuſta reddatur, quid ſi enim ſponſor in re pecuniariâ de jure illo numeratam pecuniam repetendi cedere voluerit debitori principali eam abſolutè dando, an propterea injuſtum erit eum pro altero fidejubere ? Ita licèt vas in pœna capitali cogeretur carere vitâ quam impendit, nec ullum regreſſum haberet ad reum , non ſequeretur tamen non poſſe ſe obligare in eo ſcilicet caſu quo majus aliquod vitâ ipsâ bonum ſe conſequi moriendo putat, ut in heroicis illis animis videre eſt vitam pro patriæ incolumitate profundentibus, & in ſanctis Martyribus Religionis veritatem & Evangelij doctrinam proprio ſanguine obſignantibus ; Cùm ergo Chriſtus in hoc negotio majus aliquod propriâ vitâ bonum ſpectarit, Dei ſcilicet gloriam & Eccleſiæ ſalutem, mirum videri nón debet ſi vitam ſuam præ illo parui fecerit, imò teſtatur ipſe Ioh. x. hoc *boni paſtoris eſſe vt animam ſuam pro ovibus ponat.* Accedit etiam quòd licèt Chriſtus regreſſum non habeat ad reos & jus illos reconveniendi ut reddant quod pro ipſis ſoluit, non coactus tamen eſt ſemper vitâ ſuâ carere, quo pacto aliqua videretur Chriſto facta injuria, ſed eam denuò imò longè feliciorem per reſurrectionem recuperauit, unde nihil hæc in parte obſtabat quominus loco noſtro ſubſtitui poſſet.

XL. Sed ſi hæ veræ non ſunt cauſæ propter quas ſubſtitutio quæ fit in debito pecuniario pariter in pœna corporali locum habere non poſſit, quodnam ergo verum erit diſcrimen, inquies ? Nimirum 1° homines non parem habent in corpus ac pecuniam poteſtatem, domini ſunt pecuniæ, ſed non vitæ ſuæ, *nemo enim ſibi vivit vel ſibi moritur* Rom. XIV. 7. itaque de ea non poſſunt pro arbitrio ſtatuere in gratiam alterius ; Deinde in foro humano Iudices ex formula judicare debent, neque eam diſpenſare poteſt niſi ſummus Princeps & Magiſtratus ; Cùm ergo Deus ſubrogationem hanc cuivis non permittat graviſſimis de cauſis, certè eam haudquaquam vel admittere facilè vel tolerare debent ; Poſtremò in ſolutione pecuniaria nulla fit cuiquam injuria, ſiquidem fidejuſſor ſponte ſuâ & à nemine coactus ſummam aliquam cujus eſt dominus dependere voluerit, at hîc præterquam quòd homo inuolat in jus Dei , memorabile etiam detrimentum patitur totius mundi Reſpublica , dum nocente dimiſſo & inulto manente optimo & honeſtiſſimo ciue priuari cogitur , atque ita non repreſſa ſed aucta potiùs videtur peccandi licentia.

Digitized by Google

At ſi quis reperiretur qui dominus membrorum ſuorum ſponte ſe ad pœnam offerret, eaque virtute polleret ut non modò mortem ipſe ſuperare, ſed & peccatores ad meliorem frugem reducere poſſet, nihil obſtaret quominus is ex ſupremi magiſtratus decreto vadem ſe pro alio ſiſteret, quod in Chriſto obtinuiſſe jam jam demonſtraturi ſumus.

XLI. Licèt autem nullæ vel Principum Leges vel conſuetudines populorum ſubrogationem hanc oſtenderent, non propterea tamen injuſtitiæ accuſanda eſſet ſanctiſſima illa Dei diſpenſatio, impium enim eſt de Redemptionis myſterio gentibus ignoto ex foro mundi & hominum conſuetudine pronunciare cùm Chriſtus non dicat *Ego ſum mundus vel conſuetudo, ſed ego ſum via veritas & vita*, inquit Cypria. Viæ Domini non ſunt ſicut viæ noſtræ, nec ſi hominibus non licet continuò à Deo fieri non decet; Diſting. ergo *forum ſoli* & *forum poli*, in illo ſubſtitutio dari commodè non poteſt propter rationes modò allatas, at in hoc penes Deum nihil obſtat. Rurſus alia eſt *norma veteris fœderis*, alia *novi*; aliud *Iudicium Legale*, aliud *Evangelicum*, Lex ſubſtitutionem illam ignorat, ſed Evangelium patefacit & revelat, Lex præcisè & primariò ſontem ipſum poſtulat, ſed Ius Evangelij ἐπιεικείᾳ temperatum vadem poteſt admittere; Cùm ergo de Redemptionis opere mirabili non ex Lege ſed ex Evangelio ſit ſtatuendum; mirum videri non debet ſi ſubſtitutio ſub Lege inaudita hîc doceatur; Cæterùm licet Lex ex ſe & naturâ ſuâ ſubrogationem illam non proponat, non excludit tamen vel impedit miſericordiam in Evangelio patefactam quâ reatum peccatorum noſtrorum in filium transferre decrevit. Ita erit quidem *præter* & *ſupra*, ſed non *contra* Legem, cùm illi abundè ſatisfactum ſit per fidejuſſoris ſolutionem.

XLII. Quia verò huic ſententiæ non conſuetudinem tantùm gentium ſed ipſum Dei verbum opponunt, ac imprimis duo loca illuſtria Deut. XXIV. 16. & Ezech. XVIII. 5. quibus & alieni peccati imputatio & unius in alterius locum ſubſtitutio videntur apertè deſtrui, operæ pretium eſt ut hoc quicquid eſt argumenti paulò diligentiùs executiamus; Vexatiſſima enim ſunt loca & quibus non ſemel abuſi ſunt hæretici vel ad impugnandam peccati propaginem & imputationem, vel ad evertendam pœnarum in Chriſtum tranſlationem; notum eſt ex Auguſtino Iulianum cæteroſque Pelagianos hoc poſtremo tanquam fortiſſimo cauſæ ſuæ firmamento triumphare ſolitos fuiſſe & ipſe quæſtionem moleſtiſſimam dicere non dubitavit. Non opus eſt autem hîc ſingulas ſingulorum Doctorum & Interpretum vel referre, vel expendere ſententias, qui & rerum verborum ſenſum rimantur & cum Decalogo conciliationem inſtituere tentant: Nobis nunc quidem ſuffecerit ea notaſſe quæ ad præſentis quæſtionis elucidationem faciunt.

XLIII. Et ad priorem quidem locum quod attinet ex Deut. XXIV. 16. Vt non jam dicam quod ab aliis obſervatum eſt Legem hanc poſitivam eſſe & peculiariter Iſraelitis latam, cujus contrarium mandaſſe deprehenditur Deus alibi, ut in causâ ſeptem populorum quos internecioni devoverat

Digitized by Google

rat Deut. II. 34. & xx. 16. 17. facilè ſolvitur apparens illa ἀντιλογία ſi diſtinguamus primo *forum divinum* & *forum humanum*, deinde in foro humano *ordinariam juſtitiæ adminiſtrationem* ab *extraordinaria agendi ratione:* in foro humano non vult Deus alium pro alio plecti ordinariè quia caput noxa ſequitur, & æquitatis & ἐπιεικείας potiùs quàm juris ſummi rationem haberi præcipit, quod non impedit tamen quominus aliter aliquando propter graves & momentoſas cauſas fieri poſſit; At in foro divino regula non item valet; Leges enim hominibus poſitæ poteſtati vel juriſdictioni divinæ limites nequaquam ponunt, & manifeſta rationis diverſitas, quia poteſtas hominum arctior eſt divinâ, in hominibus metuitur abuſus poteſtatis, in Deo verò non item; Deus ergo Deuter. xxiv. hanc regulam hominibus præſcripſit, ſed illi propterea ſe non aſtrinxit, ut nunquam pœnas commutare & alium pro alio plectere poſſit.

XLIV. Sed quid reſpondebimus ad Ezech, locum in quo non hominibus, ſed ſibi ipſi Legem hanc ferre videtur Dominus, ut anima quæ peccavit ipſa moriatur, & nemo alieni peccati pœnas luat? Hîc verò varia ſunt quæ reponamus, I. Cùm hæc verba directè videantur opponi ſecundo Legis præcepto, imò habuerint etiam praxim aliquando contrariam ut ex exemplis ante laudatis patet, non ſunt ad vivum reſecanda, ſed aliquo temperamento moderanda ne ulla hîc inter Authores ſacros & Spiritum S. per eos loquentem occurrat contradictio. II. Si ſtrictè & præciſè urgentur verba prout ſonant, ſequetur omnem peccatorem mori debere & neminem mori niſi qui peccaverit, at hoc utrumque vehementer falſum & abſurdum eſſe nemo non videt, ſiquidem & Chriſtus moritur qui non peccavit, & electi omnes qui peccaverunt non pereunt tamen: Itaque aliquo diſtinctionis malagmate lenienda ſunt quæ primâ fronte veritati non ſatis conſona eſſe videbantur. III. Diſtinguendi ſunt *filij*, Alij *imitantur peccata parentum* & affines atque ſocij culpæ paternæ fuerunt, Alij ab *iniquitate patrum recedunt* & ſe immunes præſtant ab eorum ſceleribus, de primis pronuntiat Deus ſe viſitare iniquitatem parentum in filios Exod, xx. quia filij paterna eunt per veſtigia, nam qui affinis culpæ fuit eundem pœnæ ſocium eſſe non injuſtum eſt: at de aliis negat apud Ezech. Dominus, quia nemo venire debet in partem pœnæ qui culpæ συμμέτοχος & affinis quadantenus non fuerit, Prophetam autem loqui de tali filio qui non modò non imitatur peccata parentis, ſed ea averſatur & fugit, patet ex eo quod dicit, v. 19. *Quare non fert iniquitatem patris? quia fecit judicium & juſtitiam, ideo vivendo vivet.*

XLV. IV. Diſting. *Ius ſtrictum* & *ſummum* ab eodem *æquitate aliqua & ἐπιεικείᾳ* temperato, ſecundum prius Deus poteſt peccata parentum viſitare in filiis, & reipſa viſitat, quod Exod. xx. edicit, at reſpectu poſterioris non ulterius pœnam quàm in reos ipſos & nocentes graſſari ſinit, quod ſe facturum deinceps erga Iudæos teſtatur apud Ezech. prius illud ad fœdus legale propriè pertinet, in quo ſeverum & inexorabilem Iudicem ſe exhibet, at poſterius magis accedit ad Evangelicum in,

quo

quo benignitatis paternæ luculenta eduntur teſtimonia; Et ſanè eò ſpectare hoc Dei effatum ex loco parallelo Ierem xxxi. 29 ſatis apertè colligitur ubi propheta loquens de beneficiis noui fœderis inter alia hæc habet, *In diebus illis*, inquit, *non dicent, manducaverunt patres uvam acerbam & dentes filiorum obſtupuerunt, ſed unuſquiſque in peccato ſuo morietur, &c.* nimir. quia uti ſolebant trito illo Adagio ut cum Deo expoſtularent quaſi inſontes ipſi pœnas patribus debitas luerent, pollicetur Deus fore ut in fœdere nouo Iure illo non ſit uſurus, ſed ab unoquoque pœnas peccati ſui repetiturus; ſic hunc locum interpretantur non pauci è veteribus, *Tertulli.* inprimis *lib. 2. adverſ. Marcio. c.* 12. & *Auguſtinus Enchiri. ad Lauren. c. 46. & lib. 6. contra Julia. cap.* 12. Scio quibuſdam non ſatis probari hanc diſtinctionis iſtius accommodationem, eò quòd hæc verba dirigantur ad impios & contumaces Iudæos qui iniquiſſimè providentiæ divinæ, ejuſque Iudiciis obſtrepebant, ac per conſequens non videbantur in eo eſſe ſtatu ut cum ipſis ex æquitate paterna & fœderis Evangelici ratione agere vellet: ſed ſcrupulus hic facilè eximitur, nam præterquam quòd, nemo pronunciare pro certo poteſt de ſtatu iſtorum hominum an reprobi omnes fuerint, an fideles quos non rarò etiam propter carnis reliquias cum Deo expoſtulare conſtat; accedit quod non ſemper ſummo jure agat cum impiis ipſis, nam etſi non aſſumuntur ad intimam & myſticam fœderis gratuiti communionem, fieri tamen poteſt ut dum verſantur in externa Eccleſiæ ſocietate, ſingularibus quibuſdam de cauſis ita clementer à Deo tractentur, ut nonnullum ipſis gratiæ divinæ guſtum & ſuavitatem exhibeat, ſiue ut ad pœnitentiam invitentur, ſiue ut teſtatior fiat eorum contumacia, eòque magis ἀναπολόγητοι reddantur ut in προσκαίροις patet; quid obſtat ergo quominus & iſtos Iudæos rebelles & contumaces in Deum fuiſſe agnoſcamus, & tamen dicamus in hac cauſa Deum non ex præciſo Legis rigore, ſed ex miti melioris fœderis diſpenſatione ad graviorem ipſorum condemnationem agere voluiſſe; ita ſcilicet ut nulla paternorum peccatorum gravarentur imputatione, ſed ſuorum tantùm peccatorum unuſquiſque pœnas daret. Cæterùm licèt neget hic locus filium pium & juſtum laturum pœnas iniquitatis paternæ, ſed animam peccatricem in ſe luituram, non negat tamen poſſe fieri vadem & propitiationem pro peccato, vel peccatum illi imputari poſſe qui reputari vult pro peccatoribus, illud enim opus eſt juſtitiæ, licèt æquitate aliqua temperatæ, at hoc infinitæ opus miſericordiæ quæ ordinarias judiciorum prætergreditur formulas, & nihil cum cæteris Dei erga homines diſpenſationibus habet commune.

XLVI. V. Denique ut omnis cavillandi anſa Adverſariis præripiatur, obſervandum nullam hic ſtatui *generalem vel immutabilem regulam* ad quam Deus vel ante ſemper exegerit, vel in poſterum exacturus ſit omnia ſua Iudicia, ita ut contineat perpetuum quendam divinæ ſuæ erga homines providentiæ tenorem, cùm ſæpius factum ſit Deo ita ordinante ut filij aut ſubditi pœnas Regum vel patrum luerent; ſed agi *ſingulare*

Dei

Dei negotium cum Iudæis illius temporis quibus hoc Deus ex ſpeciali gratia largitur ut ne cum ipſis agat ex illo Iuſtitiæ rigore quem aduerſus multos hactenus obſervauerat, & quem aliàs quandocunque liberet exercere meritò poſſet, ſed hac potiùs Lege cum illis experiretur, ut ſi ſint ipſi à peccatis immunes nihil pœnæ patiantur qualiacunque fuerint patrum ſuorum crimina; ſic ſcilicet Dominus larvam illam iis detrahere vult qua ſe alioſque decipiebant ſanctitatem & Iuſtitiam ejuſmodi præ ſe ferendo quæ tantis calamitatibus vexari haudquaquam mereretur, quibus à multis jam annis conflictati fuerant, Cùm enim propterea impij homines cum Iuſtitia Dei expoſtulandi occaſionem arriperent quaſi inſontes ipſi pœnas parentum ſceleribus debitas ferrent, Deus per prophetam hanc improbitatem coarguit & oſtendit non eſſe cur aliò culpam transferant vel derivent, quia Deus juſtè in eos exerceat vindictam ſuam, quaſi diceret, Ego non eo jure vobiſcum agam quo poſſem peccata parentum in vos animadvertere, ſatis in vobis noxarum, ſatis eſt criminum ut meritò pœnas luere debeatis; Itaque uult eos in rem præſentem deducere & ad eam confeſſionem adigere ut agnoſcant Deum in ſuis Iudiciis juſtum eſſe, ſeque ſatis eſſe nocentes, ſepoſitâ etiam omnis peccati alieni imputatione, ut eas quas jam perpeſſi erant pœnas & graviores etiam meritò luerent. Ita non docet quid neceſſariò ſibi ſit faciendum, ſed quid facere liberè decreuerit, non erga omnes, ſed ſpecialiter erga Iudæos cum quibus agit, ac proinde nullius eſt ponderis quod ex hoc loco adverſus ſubſtitutionem petitur argumentum.

XLVII. Pergit tamen Adverſarius & truculentum eſſe ait, & injuſtum innocentem plecti pro nocente, quia Iuſtitia ſontis ipſius punitionem poſtulet, & Deus ipſe teſtetur ſe nolle vel ſontem abſolvere, vel inſontem damnare. Vah! tantumne Dei erga nos amorem tamque mirabilem Dei diſpenſationem crudelitatis & injuſtitiæ inſimulari! Scripturæ tamen hæc vox eſt Chriſtum pro nobis peccatum & κατάραν factum eſſe, & in eum omnes noſtras iniquitates conjectas eſſe, dicam ergo ipſe ſcribat Spiritui Sancto qui hæc enunciat, & Deo qui hæc decreuit, ſed Iuſtitia Dei ſatis ſeipſam tuebitur adverſus impuri hominis blaſphemias, 1° ſi quod ſupponit verum eſſet abſo. & ſimpli. non minùs injuſtum foret Chriſtum diriſſimis affligi cruciatibus, adeoque morti fieri obnoxium, qui non peccauit, ſi verò injuſtum non fuit Chriſtum hominem innocentiſſimum crudeliſſimo mortis ſupplicio affici ſine ullo vel ſui vel alieni peccati reſpectu, ut agnoſcit Adverſarius, cur injuſtum erit eundem à Deo nobis Sponſorem datum, & peccatis hominum onuſtum per divinam imputationem pœnas nobis debitas in cruce tuliſſe: 2° fallit & fallitur in eo quod Iuſtitiam ſemper ſontem ipſum poſtulare cenſeat, at vidimus antea neceſſariò quidem id exigere ſemper ut peccatum puniatur, ſed non pari neceſſitatis gradu ipſius peccatoris pœnam poſtulare, quin aliquando ex Dei liberrimo beneplacito ordo ille immutari poſſit.

XLVIII. 3° Fatemur non temere & ſine cauſa innocentem plecten-

dum eſſe pro nocente, ſed poſitis certis cōditionibus illud citra injuſtitiã poſſe fieri contendimus. Primò ſi innocens vitæ ſuæ ſit Arbiter & Dominus, poteſt enim de ea pro libitu ſtatuere, & ſine cujuſquam præjudicio Secundò ſi volens & ultrò offerat ſe in vadem pro nocentibus, ipſorumque reatum ſponte in ſe recipiat, & ſupplicium lubens adeat, volenti enim non fit injuria. Tertiò ſi λύτρον ſufficiens præſtare poſſit pro iis pro quibus fidejubet, alias inutilis foret talis ſubſtitutio; Quartò ſi interim non pereat in ſupplicio, ſed poſſit propriis viribus ex eo emergere, alias memorabilis fieret mundo injuria quæ homine pio & ſancto carere cogeretur. Quintò ſi poſſit ſontem ipſum pro quo ſatisfacit ad meliorem frugem reducere, alias impunitas & peccandi licentia videretur magis augeri, & magnum bono publico detrimentum accederet dum ſublatis viris integerrimis conſervarentur in ejus perniciem cives noxij. Sextò ſi illi quorum intereſt in id conſentiant, nam ſi Iudex nollet admittere ſubſtitutionem non poſſet legitimè fieri. Denique ſi innocens ſit ejuſdem naturæ cum ſonte, abſque eo enim foret, nec peccatum in eadem natura quæ peccauit plecteretur, nec ulla dari poſſet vel pœnæ vel ſatisfactionis communio. Atque huc facit quod Adverſarius li. 3. de Serua. c. 10. agnoſcit *poſſe aliena peccata alicui imputari, ſi alterutrum ex iſtis duobus adſit vel Imitatio vel Conjunctio.*

XLIX. At iſtæ omnes conditiones in Chriſto deprehenduntur; Quippe & Dominus fuit membrorum ſuorum, liberrimamque de ſe ſtatuendi poteſtatem habuit Io. x. 18. *Nemo tollit animam à me ſed ego depono eam per meipſum, authoritatem habeo eam deponendi & eam rurſus aſſumendi*; Ipſe reatum noſtrum ultro in ſe ſuſcepit, & ſupplicium ipſum gnarus quantum eſſet ſponte adiit. Pſ. xl. 8. 9. Heb. x. 8. 9. 10. Potuit omnes pœnas nobis debitas & ferre & exhaurire ut θεάνθρωπος Iſ. liii. 7. 10. 11. Heb. 1. 3. Act. II. 24. Potuit peccantes ipſos conuertere ſpiritum gratiæ illis largiendo quo nouæ creaturæ fierent Gal. iv. 6. Ro. viii. 9. 15. ſummus Iudex non tantùm non repugnauit, ſed ipſe admirabilis ſapientiæ ſuæ conſilio ad id munus ab æterno eum deſtinauit & vocauit in tempore cùm in mundum pro nobis miſit, & illi non pepercit ut nobis parceret. Io. iii. 16. Ro. viii. 32. 1. Pet. 1. 19. 20. atque ita gratam habuit ejus ſatisfactionem ut ejus vi nobis planè ſit reconciliatus 2. Cor. v. 19. 21. Poſtremò non fuit Chriſtus alienus à nobis, ſed conjunctiſſimus; Cùm illi vniti ſimus triplici *vinculo* 1° *naturali* quum carnem noſtram induit, & frater noſter factus eſt Heb. II. 14. 2° *forenſi & juridico* poſito tum in conſenſione voluntatum, tum ſummi Iudicis ordinatione qua Chriſtus ut ſponſor nobis datus eſt à Deo qui pro nobis ſatisfaceret, & nos Chriſto dati ut ab ipſo redimamur Matt. xx. 28. Iſ. liii. 6. Io. xvii. 6. 3° *myſtico & ſpirituali* quo nobiſcum Chriſtus in vnam perſonam & corpus coaleſcit cujus ille eſt caput, nos membra, Eph. 1. 20. & v. 29. unde factum ut & ipſi fidelium peccata, & viciſſim ejus obedientia & juſtitia fidelibus imputari queat, peccatum enim factus

eſt

Digitized by Google

eſt ut eſſemus juſtitia Dei in ipſo 2. Cor. v. 21. & Gal. IV. 13 Ita ſi plectitur non plectitur *invitus* vel *ut innocens* quod injuſtum foret; Sed ut *Vas* qui pro nobis ſe ſiſtit, & *ut reus* qui ſortem hanc ſponte ex Dei decreto ſubiit.

L. Abſit ergo ut crudelitatis vel Injuſtitiæ labem ullam ſanctiſſimo huic aſpergamus Dei conſilio; Adoremus potius & ex intimis cordis penetralibus admirabilem illam veneremur Sapientiam quæ ita proſpicere voluit ſaluti noſtræ, ut gloriæ ſuæ propterea nihil decederet; Ita Miſericordiam explicare ut Iuſtitiæ tamen nihil detraheretur; Grato animo ſummum Patris amorem prædicemus qui ut nobis pareeret vnigenito ſuo non pepercit, Iuſtum pro injuſtis, Innocentem pro reis, filium pro ſeruis neci tradere non dubitauit; Immenſam denique Filij charitatem celebremus, qui poſthabito divinæ Majeſtatis quo felix cum Patre in forma Dei coruſcabat ſplendore, ad abjectiſſimam ſerui formam ſeſe demittere noſtri cauſa non erubuit, Dominus gloriæ cruci affigi ſuſtinuit ut nos redimeret, ſanctiſſimus peccatum fieri ut nos juſtificaret, Benedictus in ſecula maledictioni ſubiici ut nos bearet, Æternus mori ut vitam conferret; Ita admirabundi cum vniuerſa Eccleſia conjunctis animis vocibuſque canticum nouum illi occinamus.

Τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῷ θρόνῳ καὶ τῷ Ἀρνίῳ ἡ εὐλογία ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

COROLLARIA.

I. *An fœdus gratiæ idem fuerit ſub V. & ſub N. T.? Aff.*

II. *An Satiſfactionibus humanis poſſit eſſe locus poſt Satiſfactionem Chriſti? N.*

III. *An libertatis ratio formalis poſita ſit in ἀδιαφορίᾳ? N.*

IV. *An Gratia converſionis ſit irreſiſtibilis? Aff.*

Digitized by Google

DISPVTATIO TERTIA

Quæ Prima eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente MELCHISEDECO PINALDO, *Geneuenſi*.

THESIS PRIMA.

CVM tria vulgò de *Satisfactione Chriſti* in diſquiſitionem venire ſoleant *Neceſſitas*, *Veritas*, *Perfectio* & de *Neceſſitate* à Nobis non ita pridem inſtituta fuerit diſceptatio, Ordo jam poſtulat ut de *Veritate* diſputemus: Quod non minori cura & ſtudio exequendum nobis eſt argumentum, imò aliquanto majorem ἀκρίβειαν exigere videtur: ſiquidem in eo præcipuus totius hujus capitalis & fundamentalis Controuerſiæ cardo vertitur: fruſtra quippe Satisfactionis aſſerta fuiſſet Neceſſitas, ſi ejuſdem Veritas vel negari poſſet, vel in dubium ſaltem reuocari.

II. Hîc autem res nobis erit cum illis ipſis Aduerſariis cum quibus antea manus conſerendæ jam fuerunt, Nam qui Neceſſitatem impugnant Sociniani, Veritatem etiam labefactare modis omnibus conantur: imò non alium in finem de Neceſſitate litem movent, quàm ut faciliùs Veritatem convellere poſſint; Nimirum teterrima hæc & exitialis hæreticorum lues, Chriſtiani nominis vltimum dedecus Saluatoris noſtri ſummam Naturæ ὑπεροχὴν blaſphemè arguere non ſatis habuit, æternam ejus Divinitatem proteruè reſpuendo, niſi ſacroſanctum Mediatoris officium & ſummum in nos Beneficium Satisfactionem puta & meritum impiè abnegaret; nam cùm facilè intelligerent iſti homines tanti eſſe ſatisfactionem præſtare pro mundi peccatis ut illud effectum dare nemo poſſit qui nihil eſt quàm ψιλὸς ἄνθρωπος fieri non potuit quin Chriſti divinitatem eliminando ipſius Satisfactionem eadem ratione reiicerent.

III. Optandum ſanè fuiſſet nefandum hoc & verè Antichriſtianum dogma (quod deteſtationem potiùs quàm refutationem meretur) vel nunquam ex Orco revocatum fuiſſe, vel inter Chriſtianos ſtatim ſup-

Digitized by Google

ſuppreſſum & æterno ſilentio damnatum, vt inconcuſſum hoc fidei caput & fundamentum retineretur ſemper illibatum: ſed cùm ea ſit ſeculi noſtri calamitas ut in illud tanquam cæterorum omnium ſentinam omnis generis hæreſes confluxerint, & peſtilentiſſima hæc natrix latè graſſari cœperit & teterrimum virus ſuum per varias Europæ partes, quod pij omnes lugent, nimium quantum etiamnum hodie ſpargat, nemini debet vitio verti ſi dum Princeps tenebrarum & Pater mendacij per infernales haſce furias veritatem momentoſiſſimam oppugnare & fidelibus eripere omni ope contendit, ſint viciſſim qui pro veritate tuenda ad piorum ſolatium pro virili laborent, & arcendo malo quo non aliud gregi Dominico inimicum magis & exitiale ex abyſſi puteo prodiit operam ſuam quantulamcumque impendant.

IV. Vt verò faciliùs & Veritas confirmari & mendacium reuinci queat, diſpiciendum antè omnia quid ſentiant hîc Adverſarij quid item Orthodoxi, unde Quæſtionis ſtatus accuratè teneri & controuerſa à non controuerſis diſtingui poſſint; Atque ut illud omne quicquid eſt clarè percipiatur diſtinctiones quaſdam ad Controverſiæ totius elucidationem neceſſarias præmittimus.

V. *Ieſum Chriſtum* eſſe *Servatorem* noſtrum cùm tam conſtanter & clarè prædicet Scriptura, & nomen ipſi ab Angelo inditum euincat, nemo negare ſuſtinet; ſed quomodo ſit Servator omnes non eadem ratione explicant; Nimirum *ſervare* eſt operam dare ut aliquis eripiatur periculo quod imminet, vel miſeriâ in qua jacet, ſed illud fieri poteſt duobus modis; nam ille ſeruat qui ita operatur ut virtute ſua proximè & immediatè ſeruet, ſiue potentiam ſuam ſolam exerere neceſſe ſit, ut quum quis militem in bello captum de manu hoſtis eripit, vel nauclerus nauem huc illuc ventis fluctibuſque jactatam, induſtriâ ſuâ ſaluam ad portum deducit; ſiue juſtitiæ ſatisfieri oporteat, ut quum quis captiuum de compedibus & carceris fœtore liberat juſto numerato pretio; ſed & ille *ſervare* nonnunquam dicitur qui quanquam nihil efficit quo proximè & immediatè ſalus obtineatur, rationem tamen oſtendit & viam quâ ſervari poſſit ille qui in periculo & miſeria verſatur, ut quum quis militi jam jam in poteſtatem hoſtium deventuro, tutum aliquem locum indicat, quò ſeſe recipiat, vel quum quis in littore ſtans nautas agitatos & naufragio proximos voce fouet & geſtu & portum oſtendit quò velis remiſſque contendant.

VI. Hinc diſtinctio *Servatoris* nata in Servatorem *præconio, conſilio & exemplo* & Seruatorem *merito, opere & efficacia*; Deus enim & homines nos ſervare dicuntur, unde in Scriptura Verbi præcones dicuntur, eos ſeruare quibus Evangelium annunciant Rom. xi. 14. 1. Tim iv. 16. ſed longè diverſa ratione; Deus enim nos ſeruat opere & efficacia, homines autem exemplo & conſilio, quatenus ſcilicet & nos hortantur ut ad ſalutem neruis omnibus contendamus Phil. ii. 13. & exemplo ſuo nobis in via ſalutis prælucent, ut eos ſequamur.

Digitized by Google

VII. Quum ergo de modo ſalutis à Chriſto partæ inter nos & Adverſarios controvertitur; Non id quæritur an Chriſtus aliqua ratione Servator poſſit dici & revera dicatur; nam ultrò largiuntur illi nobis Chriſtum quadrifariam Servatorem prædicari 1° *Annuntiatione* & *Præconio* quia univerſam Dei voluntatem de ratione ſalutis nobis expoſuit & quid à nobis fieri oporteat ut ſalutem conſequamur docuit, 2. *Confirmatione & exemplo* quia doctrinam ſuam propoſuiſſe non contentus ipſe primus viam quam ſequeremur exemplo ſuo præmonſtrauit & abſolutiſſimam juſtitiæ formam in tota vitæ ſuæ ratione expreſſit, imò ſalutis nuncium non vitæ tantùm exemplo, ſed miraculorum innumerorum teſtimonio, & mortis diriſſimæ martyrio obſignauit 3. *Initiatione* & *principio*, Quia reſurrectione viam hanc complanauit dum eventu ipſo oſtendit hanc eſſe certiſſimam obtinendæ ſalutis rationem, ita ut quicunque hanc viam inſtiterint ad æternam vitam haud dubiè ſint reſurrecturi. 4. *Communicatione* & *Complemento* quia ipſe tandem pro poteſtate ſibi à Patre conceſſâ vitam æternam piis omnibus qui ipſius mandatis obſecuti fideliter fuerint eſt collaturus, ut fusè declarat *Soci. lib.* 1. *de Servat. cap.* 4. 5. 6. Sed quæritur An *verè* & *propriè Servator* fuerit *ſatisfactione* & *merito*. Nam etſi neque nos hiſce de cauſis Servatoris appellationem illi quadantenus, licet minus propriè tribui poſſe diffitemur, quod talibus mediis ſalutem noſtram non parùm promouerit, hiſce cancellis tamen ejus officiũ nefariè claudi exiſtimamus, cùm vel imprimis glorioſum hoc nomen ſortitus ſit, quòd obedientiæ ſuæ abſolutiſſimæ merito nos ſervarit, quo pacto unicus verè Servator prædicatur, cùm aliàs ſi prior ſenſus obtineret Prophetæ, & Apoſtoli, aliique non pauci in conſortium ejuſdem muneris venirent qui Dei voluntatem fideliter explicarunt, exemplo inculpatæ vitæ cæteris præluxerunt, & mortis ac tormentorum acerbiſſimorum perpeſſione veritatem cæleſtem obſignarunt.

VIII. II. Diſtinguenda eſt *Satisfactio vera & propria* quæ fit integrè *ex Juſtitia Iuditis* & perſolutione rei debitæ, & liberationem & vitam conſequitur meritoriè: à *Satisfactione impropria & metaphorica* quæ fit per partis læſæ acceptilationem & liberationem, ac vitam precariò impetrat & per miſericordiam ac indulgentiam Principis; de hac quæſtio non mouetur cùm eam non illibenter fateantur *οἱ ἐξ ἐναντίας* & peſtifero dogmati ſuo utcunque incruſtando ſæpius obtendant, ſed de priori quam nos ex Verbo Dei conſtanter aſſerimus & illi ex cerebri ſui figmento pervicaciſſimè reſpuunt.

IX. III. Aliud eſt Chriſtum *pro nobis utiliter* mortuum eſſe, i. e. *bono & commodo noſtro*, aliud verò *pro nobis ſubſtitutivè* i. e. *vice & loco noſtro*, aliud eundem traditum eſſe *propter peccata occaſionaliter* & ut nos ab illis abſtraheret, aliud *cauſaliter* & *meritoriè* ut eorum reatum in ſeipſum derivando, & pœnas omnes illis debitas in corpore ſuo luendo expiaret, prius eſt *ἀναμφισβήτητον* & extra controverſiæ aleam poſitum, de poſteriori tantùm, quod impiè contra Scripturam negare ſuſtinent,

Digitized by Google

nent, diſputatur. I V. Aliud eſt loqui de *ſatisfactione qualicunque*; quâ Chriſtus omnibus iis ſatisfecerit quæ illi à Dei voluntate ad ſalutem noſtram procurandam impoſita erant; Aliud de *ſatisfactione pœnali* & propriè ſic dicta quâ non tantùm voluntati, ſed & divinæ juſtitiæ aſſumptis in ſe noſtris pœnis ſatisfecerit; quæſtio non eſt de prima quam Adverſarij non negant, vide *Crelli*. cont. Groti. c. 6. *Smalzi*. contra Smiglecium de ſatisfact. in reſp. ad præfat. ſed tantùm de ſecunda quam proteruè reſpuunt.

X. Ita controuerſiæ ſtatus redigitur ad hoſce terminos An *Chriſtus* θεάνθρωπος *Servator noſter fuerit* (non præconio & exemplo tantùm) ſed *ſatisfactione & merito*, An *mortem* (non bono duntaxat) ſed *loco noſtro oppetierit*; An *ſatisfactionem* (non impropriam & metaphoricam quâ voluntati tantùm diuinæ ſatisfecerit ea implendo quæ illi à Patre ad ſalutem noſtram impoſita erant, & quæ gratis & precariò conſequeretur veniam & ſalutẽ, ſed *veram & propriè dictam qua juſtitiæ divinæ per ſufficiens* ἀντίλυτρον *ſatisfecerit*, *& qua reipſa*, *meritoriè & integrè remiſſionem peccatorum & vitam acquiſiuerit*. Hoc enim magno molimine & toto impetu oppugnant hæretici vid. *Soci. de Serva*. paſſim *Crelli*. contra Groti. *Smalci*. contra Smiglecium *Volkel*. de vera Relig. li. v. c. 22. Nos verò cum tota Eccleſia Orthodoxâ ſanctè credimus, & conſtanter ex Scriptura profitemur & propugnamus.

X I. Argumenta Veritati ſtabiliendæ non pauca ſuppeditat nobis Scriptura & recta ratio: Nos præcipua hîc & potiora delibabimus & ab argutiis Adverſariorum vindicabimus. Primum petitur ab *Officio Chriſti Mediatorio*; Eo ipſo enim quo Mediator inter Deum & Nos fuiſſe perhibetur qui diſſidium & bellum ex peccato ortum compoſuit & diremit, partéſque diſſidentes inter ſe conciliauit, Satisfactionis veritas luculenter jam confirmatur: Neque enim eum Scriptura Mediatorem nobis proponit qui fuerit tantùm voluntatis Divinæ *Interpres* & Internuncius qualis fuiſſe Moſes inter Deum & populum dicitur Deut. v. 5. *Stabam illo tempore inter Iehovam & vos ad referendum vobis ſermonem Iehovæ:* dixerant enim Moſi præ metu, *loquere tu nobiſcum & audiamus, ſed non loquatur nobiſcum Deus ut non moriamur* Exod. xx. 19. vel qui partes jam unitas in unione & amicitia conſeruet quo ſenſu nonnulli Chriſtum *Mediatorem confirmationis & conſervationis Angelorum* dici poſſe contendunt, ut extra lapſus periculum conſtituti per ejus gratiam penitus Deo adhæreant; ſed qui verè ſit εἰρηνοποιὸς & *fidejuſſor*, qui pacem æternam inter Deum & homines conciliauit, ſublatis utrinque proprio ſanguine odij & belli cauſis; ſic *enim libuit Patri ut omnis plenitudo in eo habitaret, & ut pace per ſanguinem ejus facta reconciliaret ſibi* Col. 1. 20. nec poterat niſi per proprium ſanguinem vel Sacrarium ingredi ad thronum gratiæ viam nobis factus, vel æternam Redemptionem quæ primarius Mediationis finis eſt, conſequi Heb. ix. 12. Nimirum cùm hinc peccata noſtra nos inimicos Dei non activè tantùm ſed & paſſivè redderent

Digitized by Google

rent, inde verò ſanctiſſima & inviolabilis Iuſtitia, quæ peccatum nec videre nec inultum ferre poteſt ejus iram atque indignationem adverſus nos propter eadem concitaret Iſ. LIX. 2. debuit Mediator noſter ἀντίλυτρον aliquod pendere quo & Ira Dei placaretur & peccata noſtra expiarentur, ne quid vel ex parte hominum offendentium vel Dei offenſi obſtaret amplius, ad perfectæ reconciliationis opus quod moliebatur exequendum.

XII. Atque hoc vult Scriptura quæ primarium & potiſſimum iſtius μεσιτεύματος actum in morte & ſanguinis effuſione collocat Heb. IX. 15. *Ob* id ſcil. *novi Fœderis Mediator* dicitur Chriſtus *ut morte intercedente ad redemptionem tranſgreſſionum præcedentium vocati vitam æternam adipiſcerentur* Sic Heb. XII. 24. Mediatoris titulo additur continuò *ſanguis* ῥαντισμοῦ alluſione facta ad ſanguinem victimarum quo conſperſus fuit populus Exod. XXIV. 8. ad mundationem legalem & typicam, ut innuatur ſanguine Chriſti pariter vera fide conſpergendas eſſe conſcientias ad purgationem ſpiritualem & myſticam. I. Ioa. I. 7. ſed omnium clariſſimè Apoſt. I. Tim. II. 6. ubi poſtquam dixit *unum eſſe Mediatorem inter Deum & homines* ſtatim addit explicaturus naturam & partes præcipuas iſtius officij, *Qui dedit ſemetipſum in pretium Redemptionis pro omnibus.* Ac ſane cùm triplici noſtro malo triplex remedium in hoc munere Chriſti clementiſſimus Pater nobis exhibuerit, ut *lumen Prophetæ* tenebras mentis fugare, virtus atque *potentia Regis* peccati maculam ac dominium delere ac domare, ita *Iuſtitia Sacerdotis* ejuſdem reatum & maledictionem pleniſſima ſatisfactione auferre debuit. Rurſus cùm Mediator utrinque agere debuerit ad partes conciliandas; ut apud nos pro Deo agere debuit conditiones fœderis docendo & perſuadendo tanquam *Propheta*, & ut *Rex* nos in fidem ſuſceptos regendo, protegendo & liberando; Ita apud Deum pro hominibus agere eum quà *Sacerdotem* decuit iram placando, gratiam conciliando, & dona ab eo impetrando. Nam quod argutatur hic hæreticus functionem ſacerdotalem tantum fuiſſe in eo poſitam ut Chriſtus in cœlis interpellaret pro nobis, facilè revincitur; quippe licet non negemus hanc ſacerdotalis muneris partem eſſe quandam, ſolam tamen fuiſſe vel præcipuam pernegamus, cùm interceſſio in cœlis peragenda neceſſariò ſatisfactionem in terris factam ſupponat, ut ſub V.T. ſummus Sacerdos non prius Sacrarium intrabat pro populo deprecaturus quàm victimam in Altari propitiationum obtuliſſet, cujus ſanguinem ſecum deferre debuit, ut fusè docet Apoſt. ad Heb. cap. IX. & nos in ſequentibus probaturi ſumus, Vnde firmum jam & ſolidum pro Satisfactionis Chriſti Veritate exurgit argumentum: Is enim qui Mediator ideo eſt conſtitutus ut pacem per ſanguinem faceret, ut ſeipſum daret in redemptionis pretium, atque adeò ut mortem ſuſtineret ad tranſgreſſionum redemptionem, non poteſt non verè ſatisfeciſſe quum his partibus defunctus eſt; At Chriſtus nobis talis deſcribitur Mediator. E.

XIII. Fortiùs

XIII. Fortiùs verò adhuc ſtringet argumentum, Si addamus non tantùm Mediatorem vocari ſed & *ἔγγυον Sponſorem* & Vadem Heb. VI. 22. Nam Mediator quidem medium ſe ſiſtit inter partes diſſidentes ut eas quacunque tandem ratione reconciliet, ſed Sponſor vlterius quid præſtat, vtrinque de pactionum & fœderis obſeruatione ſpondet & pro altera parte fide jubet ac reipſa ſatisfacit ſi non ſit ſolvendo, ſe in Rei aut debitoris locum ſubſtituens, vel ut debitum ſoluat Proverb. XXII. 26. 27. vel ut pœnam luat, ad quam ultrò ſe obſtrinxit Gen. XLIV. 32. 33. vnde illud Thaletis *ἐγγύα πάρεστι ἄτη.* Cùm ergo Chriſtus fœderis noui Sponſor ſit conſtitutus, vtrinque pactum hoc confirmare debuit, & ut pro Deo nobis gratiam & beneuolentiam conſtantem & immutabilem Patris, ita pro nobis viciſſim ſatisfactionem Deo pro peccatis præteritis debitam & fidem atque obedientiam perpetuam in poſterum ſpondet. Atque hoc vocabulum eo convenientiùs à Spiritu S. vſurpatur quod *peccata* noſtra vulgò *debita* dicantur in Scriptura, pro quibus ſcilicet pœnæ debitores ſumus apud Iuſtitiam Dei. Itaque ut nemo debitoris ſponſor dicitur, niſi qui pro eo fidejubet & reipſa ſi opus ſit ſatisfacit, ita nec Chriſtus ſponſor jure diceretur, niſi quia ad ſatisfactionem pro nobis præſtandam ſeipſum ſponte ſua obligauit, eámque reipſa Deo exhibuit.

XIV. Vt declinent hoc telum Aduerſarij varia excipiunt. 1. *Mediatoris* vocem præcisè ſatisfactionem non inferre, quia & Moſes Mediator dicatur Gal. III. 19. vbi Lex dicitur data *ἐν χειρὶ μεσίτου* i. e. opera & miniſterio Mediatoris qui alius præter Moſem eſſe non poteſt ex Leuit. XXVI. 46. & Act. VII. 36. qui tamen nihil tale præſtitiſſe legitur. 2. Mediatorem in Scriptura nihil aliud ſignificare quàm Dei interpretem quo Deus ad fœdera cum hominibus pangenda vtatur, & per quem populus cognitione voluntatis divinæ inſtructus ad Deum accedat, atque iſtis duabus de cauſis Mediatorem Chriſtum dici, quòd fœdus nouum idque ſempiternum nomine Dei cum hominibus ſanxerit, & omnem Dei voluntatem per quam aditus nobis ad Deum patefactus eſt expoſuerit. 3. Eo ipſo quo fœderis noui Mediator dicitur quia id Dei nomine nobiſcum pepigit, ſatis conſtare nullam adhibitam fuiſſe ſatisfactionem & Deum antequam juſſu ſuo Mediatoris officio fungeretur jam placatiſſimum fuiſſe; non enim mittere Principes internuncios ſuos ad fœdera cum rebellibus pangenda ni priùs ex animo illis rebellionem condonauerint & jam illis verè placati ſint, neque aliud præterea ad pacem ſtabiliendam requiratur, quàm ut fœderis conditiones illi velint accipere, quod in hoc fœdere tantò magis obtinere debet quòd ibi Deus clementiam ſuam & miſericordiam in remiſſione peccatorum largienda prædicet, nullam autem ſatisfactionis debitæ vel poſtulatæ mentionem faciat, Ier. XXXI. 34. 4. Locum Pauli 1. Tim. [illegible] 6. non concludere, quia poſtquam dixit Chriſtum datum eſſe *ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων* ſtatim addit *τὸ μαρτύριον καιροῖς ἰδίοις teſtimonium temporibus ſuis*, atque ita innuere voluiſſe Mediationem illam in eo tantùm poſitam eſſe quod Dei de nobis ſervandis decretum per mortem

Digitized by Google

ſuam cumulatiſſimè teſtatum dederit. Sic *Catech. Racovi.* c. 8. *q.* 29. 30. *Socin. de Servat.* l. 1. c. 7.

XV. Sed fruſtrà hîc tergiverſantur: Nam ad primum facilis eſt reſponſio, 1. Nos non tam ex ipſa voce argumentum petimus, (quæ tamen ſuum etiam hîc pondus habere debet, cùm apud eruditos ſæpius pro eo vſurpetur qui aliquem placat, vnde Suidas μεσίτην per εἰρηνοποιὸν interpretatur) quàm ex natura officij, partiū diſſidentium conditione, & deſcriptione Mediationis Chriſto commiſſæ. Cùm enim tale diſſidium compoſiturus venerit in quo iratum Deum propter peccatum experiebamur, non poterat Mediatoris munus obire feliciter niſi pro nobis ſatisfaciendo iram numinis placaſſet: Vnde talis Mediator nobis proponitur qui non tantùm Dei vice apud homines fungitur, ſed vice hominum apud Deum Heb. v. 1. qui pacem per ſanguinem fecit, qui ſeipſum dedit ἀντίλυτρον pro multis &c. quæ omnia *mediationem* non tantùm *interpretativam* ſi ita loqui liceat, ſed etiam *redemptivam* & *reconciliativam* important.

XVI. 2. Locus Gal. III. 19. non fauet Aduerſario, ſiue de Chriſto eum intelligamus, ſiue de Moſe; Nam ſi ad Chriſtum referimus quod fecit Calvinus noſter poſt multos ex Veteribus, corruit planè ipſius ἔνστασις, ſi verò de Moſe interpretamur quod mauult Beza Epiphanium contra Manich. Gennadium & Theodoretum ſecutus, ne ſic quidem vel ſententiæ ipſius quicquam accedit vel noſtræ decedit, cùm conſtet titulum hunc Moſi *typicè* tantum tribui & ſymbolicè, quia in hac functione figuram Chriſti geſſit Angeli fœderis per quem ut per Verbum ſuum ſemper locutus eſt Pater; Itaque etſi Moſes in hoc internuncij officio ſatisfeciſſe non legatur, malè tamen inde colliges neque Chriſtum etiam ſatisfeciſſe, notum enim eſt à *Typo* ad *Antitypum non valere argumentum negatiuè*, quia plus eſt ſæpe in Antitypo quàm in Typo, maximè cùm typus partialis eſt & inadæquatus, qui ita χροιὰν aliquam & qualitatem antitypi ſui adumbrat, ut alias tamen quæ in eo eſſe poſſunt non neget vel excludat. Nimirum quia myſterium hoc divinum ut alia pleraque uno aliquo ſimulachro è rebus terrenis deſumpto perfectè reddi & exprimi non potuit, Spiritus S. huic uni depingendo varios typos adhibuit, ut quod in uno videbatur defore alter ſufficeret & ſupplêret, pictorem imitatus qui quod non poteſt unâ, variis tabellis reddit, ut archetypum ſuum accuratè quantum fieri poteſt ſub variis illis aſpectibus repræſentet. Cûm ergo nullus occurreret ſub V. T. qui triplex Chriſti munus, Regium, Propheticum & Sacerdotale ſimul ſuſtinuerit, neceſſe fuit illud ipſum quod in antitypo conjunctum fuit in typos varios partiri, ideòque quidam Propheticum ut Moſes & Prophetæ, alij Sacerdotale ut Aaron & qui ab ipſo fuerunt oriundi, alij denique Regium ut Dauid & Salomon exhibuerunt; Sed ita ſinguli quod ſuum erat ad exprimendam veritatem contulerunt, ut nunquam tamen de Antitypo ex uno ſeorſim, ſed ex omnibus ἀθρόως & ſimul ſumptis judicandum ſit; Vnde cùm Moſes typus Mediationis Chriſti fuerit tantùm quoad Propheticam vel etiam quoad Regnum quadan-

dantenus ſaltem in regimine ſcil. populi, non poteſt ex eo argumentum duci ad negationem Satisfactionis in Antitypo, quæ in alio typo muneris Sacerdotalis, Aarone putà & ſacrificiis legalibus includebatur.

XVII. Ad 2. Reſp. ſupponi perperam quod eſt in quæſtione, nimirum Mediatorem, Interpretem tantùm & Internuncium ſignificare quod jamjam revicimus: Vnde etiam ſolvitur quod additur de duabus rationibus propter quas Chriſtus Mediator dicatur, & quia fœdus nouum ſanciuit & quia voluntatem Dei nobis expoſuit; Nam cùm fœdus illud ſanciri non potuerit niſi ſublata vtrinque odij cauſa neceſſariò ſatisfactionem præuiam requirebat quæ hoc exequeretur, vnde dicitur ſancitum in Mediatoris ſanguine Heb. IX. 15. & Luc. XXII. 20. Cùm verò præconium voluntatis divinæ unam tantùm officij mediatorij partem impleat, non potuit hoc reſpectu duntaxat Mediator dici, ſed potiſſimùm ex eo quod pro hominibus apud Deum agere debuit, alias Paulus malè Chriſtum vocaret ἕνα μεσίτην unicum Mediatorem cùm Prophetæ & Apoſtoli qui omne Dei conſilium nobis etiam expoſuerunt Act. XX. 26. & XXVI. 22. Imò & Paſtores ipſi hoc elogio inſigniri poſſent non immerito, quod tamen illis conſtanter denegat Scriptura, nec poteſt iis non modò ſine abuſu ſed & ſine periculo tribui: ſolus quippe Chriſtus ut *quoad perſonam* ϑεάνϑρωπος verè μέσος fuit, vtrique extremo Patri quidem Deitate, nobis verò humanitate ὁμοουσίως adhærens, potuit *quoad officium* vtrumque extremum inter ſe nexu indiſſolubili pace per ſanguinem facta conſociare.

XVIII. Neque vllius eſt ponderis quæ tertio loco affertur ratio, nimirum Deum eo ipſo quo Mediatorem Chriſtum conſtituit ad ſanciendum nobiſcum fœdus jam placatiſſimum fuiſſe, nihilque propterea ſatisfactione opus habuiſſe, ut Principes internuncios ſuos non mittunt ad rebelles niſi prius omnem rebellionem illis condonauerint: Nam aliud eſt *Deum eſſe miſericordem & placabilem*, aliud verò *propitium* jam & reipſa *placatum*, potuit quidem Deus Mediatorem ordinando ad fœdus ſanciendum priorem σχέσιν induere, quia hæc ipſa Mediatoris miſſio fuit animi beneuoli & ad miſericordiam proni effectus, ſed placatus non poteſt dici niſi per ipſam ſatisfactionem quando propter hoc ipſum voluit Mediatorem intercedere ut Iuſtitiæ obice remoto ad Miſericordiæ exercitium viam faceret; Nec Principum exemplum contrarium euincit, nam nihil obſtat eoſdem non quidem placatos, ſed placari tamen cupientes, mittere Legatos qui de pacis conditionibus paciſcantur, & ſi ita lubet pro ipſis rebellibus ſatisfaciant vt legum authoritas maneat illibata, imò cùm fœderis conditiones illis præſcribant eo ipſo ſe nondum placatos ſatis oſtendunt. Nihil porrò hîc præſidij habet hæreticus in fœderis N. deſcriptione à Ieremia facta, nam etſi mentio fiat miſericordiæ & clementiæ ſummæ in remiſſione peccatorum eam tamen non excludere, ſed includere neceſſariò Mediatoris ipſius ſatisfactionem probatum antea dedimus, & ex eo ſatis patet quod *in Ieſu Chriſto promiſſiones omnes ſint etiam & Amen* 2. Cor. I. 20.

Digitized by Google

& fœdus hoc non niſi morte mediatoris ſanciri potuerit Heb. IX. 15. 16. &c.

XIX. In IV. non plus eſt roboris: Nam ut hîc non dicamus quod tamen Beza obſeruat ſe in uno veteri codice ſcriptum deprehendiſſe non *μαρτύριον* ſed *μυστήριον*; ex recepta lectione nihil exſculpi poterit quod hæreſim juuet; Nec enim mors Chriſti vocatur *μαρτύριον* quaſi ad doctrinæ confirmationem demum eam obierit, ſed tum quia plenam divinæ benevolentiæ fidem apud nos facit, nam qui proprio filio non pepercit quid non largiretur nobis cum illo? tum quia eſt illud ipſum de quo teſtatus Prophetæ omnes & Apoſtoli, vtrique enim de paſſionibus & gloria ſecutura ſunt locuti. Sic *Teſtimonium* dicetur mors Chriſti non *activè* ſimpliciter quaſi inſeruierit tantùm ad teſtandam & confirmandã doctrinam ſuam, ſed præſertim *paſſivè* quia de ea omnes viri Dei in Scriptura teſtantur. 2. *Teſtimonium* illud præciſè ad mortem referri non debet, ſed ad ipſum Euangelij myſterium in genere de quo locutus fuerat in verſ. præcede. ut ſignificet Deum ſapientiſſimè hæc omnia ita diſpoſuiſſe ſecundùm Teſtimonium temporibus propriis reſeruatum, doctrinam ſcilicet Euangelij quæ ſæpiſſimè *μαρτύριον* dicitur 1. Cor. I. 6 & 1. Cor. II. 1. quia teſtatur ibi Deus & de benevolentia ſua & de Chriſti merito; hæc quippe aliis retro ſeculis abſcondita, nouiſſimis temporibus revelari debuit Ro. XVI. 25. Eph. III. 5. & ſenſus hic planus eſt, ex ſcopo Apoſtoli, dixerat enim ℣. 4. *Deum velle omnes homines ſervari & ad agnitionem veritatis venire* quorum prius finem, poſterius medium reſpicit ad finem conſequendum neceſſarium; Vtrumque verò confirmat & prius illud quidem ex eo quod *Deus vnus ſit, & vnus Mediator Dei & hominum qui ſe ἀντίλυτρον dederit pro omnibus* non omnibus & ſingulis *vniverſaliter* quod repugnat conſilio Dei ex quo Chriſtus venit tantùm ad ſervandum populum ſuum Matt. I. 21. & intentioni Chriſti qui ſe pro Eccleſia ſua dedit & pro datis ſibi à Patre Io. XVII. 6. 9. Eph. V. 25. ſed *omnibus indiſcriminatim* cujuſcumque generis, conditionis, & ſexus fuerint. Alterum verò cùm addit hoc eſſe iuxta *Teſtimonium temporibus propriis reſeruatum cuius conſtitutus ſit ipſe præco*, vt innuat ſcilicet Deum qui vult omnium ſalutem & qui propterea voluit Chriſtum pro omnibus tradi, velle etiam vt per Euangelij præconium iſtud myſterium omnibus promiſcuè hominibus teſtatum fiat, quo ſcilicet tempore à providentia divina præſtituto ad veritatem & per veritatem omnes & ſinguli electi ad ſalutem adducantur.

XX. Atque ita vindicatum eſt & aſſertum I^m^ noſtrum argumentum. II^m^ petitur à primario fine & effectu Mediationis Chriſti *Redemptione* ſcilicet quam ille indeptus eſt, Nam ſi Chriſtus pro nobis ab Ira Dei, Poteſtate Diaboli, Mundi ſervitute, peccatorum laqueo & tenebrarum ac mortis caligine liberandis obtulit Deo Patri pretium auro & argento longè præſtantius animam puta & ſanguinem ſuum, vtique non exemplo tantùm ſed merito Servator eſt dicendus, nec impropriè & metaphoricè ſed verè ac plenariè pro nobis ſatisfecit; Chriſtum autem hoc ipſum

Digitized by Google

ipſum præſtitiſſe innumera docent Scripturæ loca,hæc verò imprimis manifeſtiſſimè euincunt Matt. xx. 28. *Filius hominis venit ut daret animam ſuam* λύτρον ἀντὶ πολλῶν 1. Cor. vi. 20. *Pretio empti eſtis* 1. Tim. ii. 6. *dedit ſeipſum* ἀντίλυτρον *pro omnibus* 1. Pet. 1. 18. *Redempti eſtis pretioſo ſanguine Chriſti vt Agni immaculati* &c. Tit. ii. 14. *Chriſtus ſemet ipſum dedit pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate &c.* Eph. 1. 7. *In quo habemus redemptionem in ſanguine ejus.* Huc pertinent & alia plura Rom. iii. 24. Gal. iii. 13. Apoc. v. 9. &c. quæ de Redemptione facta per ſanguinem & mortem loquuntur.

XXI Vt autem hoc Argumentum in aperta luce collocetur obſeruandum eſt *Redimendi* vocabulum non uno ſenſu vſurpari in Scriptura; Aliquando rei alicujus opportunum & commodum vſum denotat ut quum Apoſtolus Eph. v. 16. & Col. iv. 14. hortatur nos ut *tempus redimamus* ſignificat ſcilicet, tum ſolicitè captandam eſſe benefaciendi occaſionem, tum ita compenſandum tempus eſſe quod nobis vel nihil, vel aliud, vel malè agentibus effluxit, ut eò feruentiùs incumbamus bonis operibus quò frequentiùs antea malis operam dedimus, nullaſque prætermittamus occaſiones quibus poſſimus etiam cum jactura noſtrarum voluptatum gloriam Dei & noſtram proximique ſalutem promouere. 2. Aliquando laxiori & metaphorico quodam ſignificatu deſignat liberationem quamcunque etiam nullo pretio interveniente factam, quo ſenſu Scriptura frequentiſſimè Iſraëliticam ab Ægyptiaca ſeruitute Redemptionem commemorat & Moſem cujus opera in eam rem uſus eſt Deus λυτρωτὴν ſiue Redemptorem appellare non dubitat Act. vii. 35. ſic paſſim in Pſal. Deus dicitur redimere animam eorum quos liberat ab aliquo malo & periculo, ab aliqua afflictione & anguſtia; ſed 3° maximè propriè accipitur pro ea liberatione quâ quis ab aliquo incommodo aut re noxia liberatur intercedente pretio, pretium autem illud voco quo aliquid compenſatur, ſiue cujus impendio res aut jus aliquod acquiritur, & cujus ea eſt natura & proprietas ut ſui valore & æſtimatione alterum moueat ad liberationem præſtandam vel jus concedendum, ſic apud Terent. in Eunuch. *quid agas? niſi ut redimas te captum quàm queas minimo, ſi nequeas paululo ac quanti queas:* & apud Virgilium

fratrem Pollux alterna morte redemit.

Hoc ſenſu primogenitorum quidam redempti ſunt ſoluto certo pretio, Num. iii. 46. 47. & jus redemptionis bonorum inter cognatos obtinebat de quo Levit. xxv.

XXII. Cùm Ergo Redemptionem noſtram Chriſto tribuit Scriptura vocem hanc non 1° aut 2° ſignificatu, ſed 3° demum ac maximè proprio accipiendam eſſe pertendimus: Rationes autem quæ nos ut ita credamus mouent, plures ſunt grauiſſimæ 1. *miſerrima hominis redimendi conditio,* quadruplici enim ſeruitute premebamur Peccati, Legis, Mortis, Diaboli; peccatum ſub jugum ſuum nos miſit ᾧ γὰρ τις ἥττηται τούτῳ καὶ δεδούλωται 2. Pet. ii. 19. & Io. viii. 34. *qui facit peccatum ſeruus eſt peccati*;

Digitized by Google

ex peccato Legis maledictioni & Iræ divinæ facti ſumus obnoxij, *naturâ enim ſumus filij iræ* Eph. II. 3. & *quicunque ſunt ſub operibus Legis ſunt ſub maledicto* Gal. III. 10. Lex propter peccatum morti nos mancipat Rom. IV. 15. Diabolus per peccatum & mortem, tyrannidem ſuam in nos exercet, 1. Io. III. 8. & Hebr. II. 14. 15. Hinc captiui dicimur Iſa. LXI. 1. qui captiuitatis miſerias omnigenas experimur, Carcer in quo detinemur vel corpus eſt hoc corruptibile quod animam grauat à quo propterea liberari petit Apoſt. Rom. VII. 24. vel potiùs mundus iſte miſeriarum plenus & vera lachrimarum vallis quæ carceris ad quem damnantur peccatores veluti pars eſt ſuperior ex qua niſi liberatio diuinitus accedat in inferiorem tandem ignis & ſulphuris detruduntur; Lictor & Commentarienſis Diabolus eſt princeps tenebrarum & Deus hujus ſeculi, ſordes & tenebræ in quibus jacemus ſunt peccata & iniquitates quæ *μιάσματα* & *μολυσμοὶ* 2. Co. 1. VII. 1. & opera tenebrarum dicuntur Rom. XIII. 12. vincula & laquei ſunt tum peccati dominium & Carnis cupiditates quibus tanquam diaboli laqueis conſtringimur, 2. Tim. II. 26. tum reatus mortis & damnationis ex peccato conſequens, quô veluti compede arctiſſimo vincti tenemur, & judicio divino obſtricti; At quos Peccati regnum, Mortis timor, Satanæ Tyrannis ac Legis ac Iuſtitiæ diuinæ jugum *ἀβάστακτον* occupant vndique quî fieri poteſt ut eluctentur, niſi Redemptor & ſummam ad Diabolum & peccatum debellandum potentiam adhibeat, & abſolutiſſimam ad majeſtatem diuinam placandam iuſtitiam impendat?

XXIII. 2° Idipſum ſuadet ipſa *Redemptionis nomenclatio*; nam certum eſt *λυτροῦν* *ἀπολυτροῦν* apud Græcos *Redimere* verò quod iis apud Latinos reſpondet in primaria ac maximè propria ſignificatione propriè dictam Redemptionem innuere, ſcilicet quæ fit intercedente aliquo pretio, & hîc habemus confitentem reum, hæreticus enim lib. II. de Seru. c. 1. hoc diſertè docet *Redimere aliquem nihil aliud propriè ſignificat, quàm eum captiuum è manibus illius qui illum detinet pretio illi dato liberare.* At ut apud omnes eſt in confeſſo à propria & natiua verborum ſignificatione nunquam eſt recedendum niſi grauiſſimæ vrgeant cauſæ, ut cùm proprius ſenſus in fidei aliquem articulum aut charitatis præceptum palam ac verè incurrit, vel figuratus ſermo evidenter ex eodem vel ex aliis locis detegitur ac probatur: *Auguſti.* lib. 3. *de doctr. Chriſti* c. 10 & 15. hoc figuratæ interpretationis dat indicium *ſi dictum propriè acceptum nec ad fidem nec ad dilectionem aut ad vllam omnino ædificationem accommodari poſſit.* Si verò ad vtrumque faciat quàm maximè & tum ex ipſius loci circumſtantiis, tum ex aliis parallelis evidenter comprobari poſſit, quis niſi in ipſum Spiritum S. qui hoc nobis tradere voluit injurius reiicere queat?

XXIV. Rem autem ita ſeſe habere in hoc argumento non difficile eſt oſtendere, nam quoad loca parallela docebimus in ſequentibus non modò redemptionem metaphoricam non connotare ſed propriè dictam neceſſariò inferre, nunc verò ex ipſis loci circumſtantiis demonſtratum iſtud damus, quæ ſcilicet *Redemptionis noſtræ modum & naturam* deſcribunt,

quæ

Digitized by Google

quæ tertia nobis erit aſſertionis ſuperioris ratio, Nec enim Scriptura tantùm Redemptionem memorat ſed pretium ipſum & λύτρον quo mediante facta eſt apertè nominat Matt. xx. 28. *Filius hominis venit dare animam ſuam* λύτρον ἀντὶ πολλῶν. Sic 1. Cor. vi. 20. *pretio empti eſtis* & 1. Petr. 1. 18. pretium illud ponitur in ſanguine Agni: vt verò λύεσθαι Redimere eſt ita λύτρον eſt illud quod impenditur ad impetrandam iſtam redemptionem, quaſi dicas Redemptionis pretium ut δίδακτρον quod pro doctrina ſolvitur Gloſſ. λύτρα redimiæ, quæ Hom. ἄποινα vocat, Heſych. λύτρα καθάρματα λυτήρια καὶ πάντα τὰ διδόμενα εἰς ἀνάκλησιν ἀνθρώπων repone ἀνάκτησιν. Hinc Latini Veteres quorum multæ voces tranſumptæ ſunt à Græcis λύτρον una interpoſita litera *Luſtrum* appellarunt, & λυτροῦν *luſtrare* dixerunt; vnde Liu. lib. 2. *Omnes Centuriæ & Equites in campum martium convocati, ſue, oue, tauro caſis immolarunt, quod luſtrum dictum, & luſtrare vrbem* eſt eam à pœna liberare per luſtrum id eſt pœnam ſuccedaneam quod & piaculum dicitur; ſic Decij dicuntur luſtraſſe Romanum exercitum ſe deuouendo id eſt ſuâ pœnâ & morte omnem ab illo pœnam auerruncaſſe, & Thebas Menœceus de quo Mater apud Papinium

Luſtralémne feris ego te puer inclyte Thebis
Deuotúmque caput vilis ceu Mater alebam?

Ad quem locum Scholiaſtes vetus *Luſtrare civitatem humana hoſtia Gallicus mos eſt.* Vnde colligitur Redemptionem maximè eam quæ per λύτρον fit non niſi vera ſatisfactione procurari potuiſſe.

XXV. Quorſum enim λύτρου toties meminiſſet Scriptura niſi pretium aliquod verè & propriè dictum ſubeſſet? Nam quod Adverſarius ſubinde regerit hoc impropriè dici quia ad præſentiam eius liberamur licet non per efficientiam; nihil aliud eſt quàm abſurda petitio principij quæ probanda fuit non ita præfidenter ſtatuenda, nam præter ea quæ iam ex adverſo dicta ſunt & dicentur adhuc in ſequentibus, illud etiam eo ſatis refellitur quod non modo pretij illius meminerit. ſed collationem ejus inſtituat cum rebus cariſſimis quæ ab hominibus impendi ſolent, vel ad captiuorum redemptionem, vel rei cujuſlibet emptionem, auro, puta, argento, &c. 1. Pet. 1. 18. *Scientes vos non auro & argento aut rebus corruptibilibus à vana converſatione veſtra redemptos fuiſſe ſed pretioſo ſanguine Chriſti* &c. confert ergo imò præfert ſanguinem Chriſti auro & argento tanquam majus quid & excellentius in genere pretij, Itaque ut aurum & argentum pretium ſunt verè non figuratè, ita pariter de ſanguine Chriſti philoſophari debemus niſi velimus Apoſtolum parum appoſitè hanc collationem inſtituiſſe quod vel cogitare impium; Fateor hujuſmodi collationes ſemper ad viuum non eſſe reſecandas, ſed obſeruari tamen debet ſcopus Spiritus S. & attendi formale ſimilitudinis in quo vtraque pars convenire debet ſaltem in ſuo genere; Itaque hìc cùm aurum & argentum conferantur ſub hac formalitate pretij cum ſanguine Chriſti, omnino *Veritas* aliqua pretij competere etiam debet ſanguini Chriſti non quidem in *genere Phyſico* ſed *myſtico & morali* ita ut Redemptio non tantùm ſit conſequens

Digitized by Google

λύτρυ ſed proprius & realis effectus.

XXVI. Quod ſi non ſatis efficax ex eo videretur probatio, quanquam jam ſit fortiſſima, inuicta ſanè redditur ſi addatur IVº. *vocis* ἀντιλύτρυ *pondus* qua Spiritus S. vſus eſt in hoc argumento, nec enim dicit tantùm Chriſtum nos redemiſſe quod jam ſatis ex proprietate vocis ſatisfactionem connotat, non addit demum redemptionem illam factam fuiſſe pretio quod fortiùs adhuc illam euincit, ſed ne dubitandi locus ullus ſuperſit teſtatur ἀντίλυτρον aliquod interceſſiſſe, Chriſtum ſcilicet ſe pro omnibus dediſſe ἀντίλυτρον 1. Tim. II. 6. & quod eodem recidit animam ſuam λύτρον poſuiſſe ἀντὶ πολλῶν Matt. XX. 28. quod V.V. perperam reddit *redemptionem*, cùm notetur non ipſa Redemptio ſed *redemptionis pretium* & quidem tale pretium quod commutationem debitoris & compenſationem debiti notet: nam & præpoſitio ἀντὶ maximè propriè ſubſtitutionem & vicem ſignificat Matt. V. 38. ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. 1. Pet. III. 9. Matt. II. 22. Archelaus regnare dicitur ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, id eſt loco & vice, ſic Luc. IX. II. 1. Cor. XI. 15. 1. Theſſ. II. 15. & ſæpius alibi, in compoſitione verò tria ſignificare ſolet ut obſeruant Grammatici, *æqualitatem* & *paritatem* vt ἀντίθεος Heſy. ἰσόθεος ἀντιάνειρα Ariſtarcho ἴσανδρος, virago, vel *contrarietatem* & *oppoſitionem vt* ἀντίδικος, ἀντίπαλος ἀντίγραφον &c. vel *compenſationem* & *commutationem* vt ἀντίψυχοι ii qui pro aliis morti ſe deuouebant ut eos liberarent, vt de Damone & Pythia narratur: hîc autem nec *æqualitas* nec *contrarietas* locum habere poteſt; Ergo ſupereſt ut *compenſatio* tantùm & *commutatio* connotetur; Ita ἀντίλυτρον tale erit λύτρον in quo liberator vicem ſuſtinens rei & captiui, ſimile quoddam malũ ſubit ei quod illi imminebat qui liberatur, cùm caput capite redimitur, quod Apoſtolus eleganter explicat Gal. III. 13. dum ait *Chriſtum redemiſſe nos ab execratione Legis, factum pro nobis execrationem.*

XXVII. Atque idipſum quadantenus ſaltem confiteri coacti ſunt Adverſarij dum particulam ἀντὶ commutationem aliquam inferre agnoſcunt, licet poſtea quod una manu dare viſi ſunt altera auferre conentur, addendo talem eſſe commutationem quæ nullam compenſationem aut ſatisfactionem arguat: Sed quàm turpiter hîc ſuo ſe gladio ingulent procliue eſt agnoſcere; Cur enim Chriſtus per commutationem in locum noſtrum eſſet ſubrogatus, niſi ut pœnas quas commeriti eramus ipſe luendo nos ab iiſdem liberet quod jam jam innuebat Ap. ad Gal. Nec vaniſſimum commentum ſuum fulcire poteſt *Crelli.* contra Groti. duobus locis Prou. XXI. 18. & Iſ. XLIII. 3. vbi videtur commutatio poni ſine compenſatione; Nam præterquam quod in neutro habetur vox ἀντίλυτρον de cujus vi quærimus, accedit etiam quod non ſine compenſatione aliqua hoc impletum ſit, cùm Deus in Ægyptios & alios populos deriuaret pœnas quas juſtè exigere potuit à populo ſuo, ſed quas miſericorditer in alios transferre decreuit ut ipſi parceret. Sic quippe ſubierunt vicem ſuam ut quaſi permutatione facta cladem quæ ipſi impendebat ſuſtinere coacti fuerint, nam

nam ut hunc ſeruaret illos perdidit aliò revocando hoſtes qui in ipſius perniciem toto impetu ruebant.

XXVIII. Ex quibus jam ſatis liquere arbitramur Redemptionem propriè dictam & non metaphoricam tantùm hîc locum habere debere: Quod vt liquidius fiat obſervandum eſt multis modis *Redemptionem* ſeu liberationem captiuorum fieri inter homines, vel *gratuita manumiſſione* ut cùm Dominus vltrò dimittit & liberum abire jubet ſeruum ſuum, vel *permutatione* ut in bellis ſæpe fieri ſolet, vel *violenta ablatione* ut cùm Dauid vi & armis ſuos liberat & recuperat ex manibus Amalexitarum 1. Sam. xxx. & Abraham Lothum nepotem ſuum eripit Regibus Cananæis Gen. xiv. vel *juſta ſatisfactione* ut fidejuſſor qui pro debitore ſoluit; In hoc autem negotio nec *gratuita manumiſſio* ſimpliciter obtinere potuit, quia Iuſtitiæ vltricis ratio non patiebatur impunè abire peccatum: nec *permutatio* quia nulla cujuſcunque creaturæ permutatione compenſari potuit Deo illata ab homine contumelia: non denique *violenta ablatio*, quanquam enim jure bono Chriſtus potuit prædam ſuam diabolo eripere quam ille fraude mala ſibi vindicauerat, non potuit tamen eo modo Deo reconciliari homo læſæ Majeſtatis reus, ſola ergo ſupererat redimendi ratio ſufficiens per viam Iuſtitiæ ſolutis omnibus noſtris debitis per Sponſorem noſtrum Chriſtum.

XXIX. Cæterùm etſi tres priores liberationis modi ſeorſim hîc non valeant; non diffitendum tamen ſub aliqua σχέσει omnes ſimul in hoc ſalutari opere concurrere, atque hinc conciliari poſſunt varia loca Scripturæ in ſpeciem pugnantia, quorum alia dicunt nos *gratis* per gratiam Dei & ſine operibus juſtificatos & ſaluatos ut Rom. III. 24. Eph. II. 8. 9. Alia innuunt, nos *pretio* redemptos eſſe ut 1. Cor. VI. 20. & 1. Pet. 1. 9. &c. Alia *permutationem* aliquam factam eſſe docent Gal. III 13. & 2. Cor. V. 21. Alia oſtendunt nos vi & potentia aliqua ab hoſtibus liberatos Heb. II. 14. Col. II. 15. Iſ. LXIII. 5. ſed hæc omnia veriſſimè dicuntur: Nam cùm *ſalus* noſtra ſub quadruplici reſpectu conſiderari poſſit, vel *Dei judicantis*, vel *Chriſti redimentis*, vel *Hominum redemptorum*, vel *Diaboli obſidentis & tyrannicè imperantis*; *quoad Diabolum* ſumus *potentiâ ſummâ* & virtute efficaciſſima liberati, quippe quem Chriſtus prius victum & jure ſibi mancipatum vi & armis ſpoliauit, *quoad nos gratis* redempti ſumus & ſaluati, nihil enim ex nobis ipſis contulimus ad noſtri liberationem: *quoad Chriſtum* ſumus *permutati* quia ille pro nobis factus eſt peccatum & execratio ut eſſemus benedictio Dei in ipſo; *quoad Deum*. denique *pretio redempti* cùm ſeipſum Iuſtitiæ divinæ ἀντίλυτρον pro nobis Chriſtus exhibuit. Quia verò non rarò Scriptura opus hoc Redemptionis mirabile, ſub gemina potiſſimùm σχέσει conſiderat & Dei & Diaboli à quibus diuerſimodè liberari debuimus; Ideo hæc duo peculiariter Chriſto Redemptori tribuere ſolet, *Iuſtitiam* & *potentiam*, illam quâ ab ira Dei nos eximit, iſtam quâ à tyrannide Diaboli nos liberat; Atque hinc gemina illa *Agni* & *Leonis* appellatio, quæ toties Chriſto tribuitur: Agnus victimam refert, Leo vi-

Digitized by Google

ctoriam, Agnus paſſionem, Leo triumphum. Agnus meritum, Leo virtutem; Agnus proprium ſanguinem fundit, Leo alienum, Agnus quia ſanguine ſuo redimit Eccleſiam, Leo quia robore ſuo deſtruit inimicos, Agnus reſpectu Dei ad eum placandum, Leo reſpectu Diaboli ad eum vincendum: Hinc etiam variæ mortis & crucis denominationes oriuntur, dum illa altare Sacerdotis aliquando Heb. XIII. 10. eſt quando currus triumphalis Victoris dicitur Col. II. 15. & λύτρον quo Deus placatur Matt. XX. 28. & ὅπλον quo Diabolus debellatur Heb. II. 14.

XXX. Huc pertinet etiam quod in V.T. de גאל refertur, nam & is typus eximius hac in parte fuit Chriſti redemptoris vnde ipſe Meſſias hoc nomine non rarò inſignitur Iob XIX. 25. *ego ſcio* גאלי *quod Redemptor meus vivit* Iſ. LIX. 20. veniet ad Sion גאל Targ. פריק Redemptor & Liberator, Ius autem habebat Goel. 1. res venditas & alienatas fratris aut cognati agrum puta, domum &c. redimendi Levit. XXV. 25. reddendo גאלתו pretium quo emptæ fuerant res illæ proportione ſcil. temporis ſeruata 2. Captiuum eundem vel ſeruum liberandi ibid. v. 47. 48. *ſi frater tuus attenuatus fuerit & ſe vendiderit peregrino & advenæ redemptio erit ei, vnus ex fratribus ejus redimet eum.* 3. interfectum vindicandi unde vocabatur גאל הדם *Vindex ſanguinis* de quo Num. XXXV. & Deut. XIX. 6. Hebræi, multa de eo tradunt, vt quòd perſequebatur homicidam & jus habebat eum occidendi ſicubi eum nactus fuiſſet vbi ad Magiſtratum appellare non poſſet, niſi ſe recepiſſet ad vrbes refugij, tunc enim non licebat manus illi violentas inferre: & ibi homicida maximè ſi erat שוגג id eſt ſi per errorem & ignorantiam homicidium patrauerat (nam מזיד qui ſponte & data opera id fecerat poſtquam in בית דין Conſiſtorio cauſa diſcuſſa fuerat & ille חייב מיתה reus mortis fuerat deprehenſus magiſtratus authoritate plectebatur) permanere debebat vſque ad mortem ſummi Pontificis, quâ reditus illi patebat ad domum ſuam & priſtina officia ſi quæ antea ſuſtinuerat (vbi illuſtrem habemus typum ingentis beneficij quod ſummus Sacerdos noſter commeruit, ejus enim morte peccata noſtra expiantur & condonantur ut deinceps ad patriam cœleſtem à qua propter crimina noſtra exulabamus reditus detur) Atque hinc fiebat referentibus Hebræis ut ſummorum Pontificum matres homicidis exulantibus ſæpius munera mitterent ne optarent ſummi Pontificis mortem, ferunt enim ſummum Sacerdotem eò citiùs mortuum fuiſſe ſi homicidæ plures enixiùs mortem ejus à Deo precibus efflagitaſſent. 4. Denique idem vxorem defuncti fratris vel propinqui ducere debuit ad progeniem illi excitandam, Deo ita pro ſumma ſua ſapientia in Rep. Iſraelitica peculiariter hoc diſponente ad familiarum & tribuum conſervationem Deut. XXV. 5. *ſi habitaverint fratres ſimul & mortuum fuerit vnus eorum abſque filio non nubat defuncti vxor foras viro alieno*, ne ſcilicet tranſeat in alienam familiam *ſed frater ejus ingrediatur ad eam ducatque eam in vxorem* atque in ejus rei fidem vir oram veſtimenti ſui extendebat ſuper eam ut conſtat ex Ruth. III. 9. Ruth Boot propinquum ſuum alloquens. *Extende* inquit *Alam tuam ſuper ancillam*

Digitized by Google

ancillam tuam כִּי גֹאֵל אָתָּה *quia tu propinquus es ſanguine* tacitè innuens cupere ſe ut matrimonium ſecum contraheret quod Chald. luculenter exponit וְיִתְקְרֵי שְׁמָךְ עַל אַמְתָךְ לְמִסְבַי לְאִינְתּוּ i. e. *vocetur nomen tuum ſuper ancillam tuam ad accipiendum in uxorem* hoc enim fieri apud Iudæos ſolebat ut ſponſus in ſignum juris & authoritatis quam in ſponſam acquirebat, & ſimul in pignus officij conjugalis mutui, amoris & protectionis oram veſtimenti ſuper eam extenderet quod colligitur ex Deut. xxii. 30. & Ezech. xvi. 8.

XXXI. Hæc autem omnia plenè ac perfectè in Chriſtum quadrant. Ille quippe carnem noſtram aſſumpſit, & frater noſter factus eſt ut poſſet eſſe noſter גֹּאֵל júſque Redemptionis ſuper nos haberet, habebat quidem antea *Ius proprietatis* quà Deus, ſed *Ius propinquitatis* non habuit niſi quà verus homo. Præſtitit verò quæcunque ab eo fieri ſolebant; Nam & captiuos nos ac peccato & diabolo mancipatos liberauit Luc I. 71. de hoſtibus qui nobis mortem intulerant vindictam ſumpſit. Col. II. 14. Rom. vi. 6. Heb. II. 14. bona deperdita & hæreditatem cæleſtem à qua malo merito noſtro excideramus, iuſto merito ſuo recuperauit 1. Pet. 1. 4. Tit. III. 9. Heb. IX. 12. Et nos à priori marito Lege putà & fœdere operum ſolutos æterno atque indiſſolubili connubio ex fœdere gratiæ ſibi copulauit Rom. vii. 4. Eph. v. 25. 26. atque in hujus rei fidem perfectiſſimæ Iuſtitiæ ſuæ veſtem ſuper nos extendit Gal. III. 27. quod adumbratum fuit in virgine illa ſordida & nuda apud Ezech. xvi. 8. ſuper quam Deus oram ſuam extendit & matrimonium cum ea contraxit, Eccleſia enim nuda & ſordida cùm ſit naturâ lembum veſtis ſuæ Sponſus ſuper eam extendit quâ & nuditas & ſordes obteguntur, atque is eo ipſo jus Mariti ſuper nos acquirit & arctiſſimam communionem nobiſcum colit.

XXXII. Quia verò rationibus hiſce premi ſe ſentiunt Aduerſarij κρυψούγετε varia conquirunt vndique quibus elabantur: pertendunt ergo ex Redemptione neutiquam poſſe colligi veritatem Satisfactionis 1° quia Redemptio non ſemper ſumitur propriè quo ſenſu includit aliquod pretium, ſed ſæpius metaphoricè & impropriè prout ſimplicem liberationem notat nullo intercedente pretio factam ut Exod. xv. 13. *Deus* dicitur *redemiſſe populum ſuum ex Ægypto* ſic Deut. vii. 8. Pſa. LXXVII. 16. &c. Itaque poſſe etiam hîc talem ſignificationem obtinere, atque eò magis quod Redemptio hæc noſtra ſæpiùs cum Iſraelitica conferatur & hæc illius typus fuerit & figura Luc. 1. 68. 2° Moſes etiam λυτρωτὴς dicitur Act. vii. 35. quem tamen nullam ſatisfactionem dediſſe certum eſt. 3° ſi Redemptio propriè eſſet intelligenda, ad Captiuorum liberationem ſolvendum fuiſſet detinenti pretium; At nec ſolutum illi eſt, nec ſolui potuit, quis enim dixerit quippiam ſolutum eſſe vel Diabolo, vel iniquitatibus, vel vanæ converſationi, vel Legis execrationi à quibus detinebamur. 4° Non poſſe dici Deum pretium illud accepiſſe ut vulgò creditur cùm ipſemet Redemptionem nobis fecerit & Filium ſuum pro nobis impenderit. 5° Addunt Chriſtum nos liberare ab ira per vitam Rom. v. 9. Ergo non per mor-

Digitized by Google

tem, non aliquod pretium ſolvendo pro nobis ſed potentiâ ſuâ in judicii die nos ab æterna morte vindicando. 6º Denique ita nos redimi quemadmodum fuimus venditi, at venditos eſſe gratis & ſine pretio cùm nos ipſos in ſervitutem diaboli & peccati mancipauimus E. & redemptos pariter ſine pretio. Ex quibus omnibus colligunt non poſſe urgeri loca quæ de redemptione loquuntur ut inde inferatur vera ſatisfactio cùm nihil aliud importent quàm ſimplicem liberationem quæ dicitur facta per mortem Chriſti quia eam noſtra à peccati ſervitute conſecuta eſt vindicatio: Sic *Soci. lib.* 2. *c.* 1. 2. *VolKel. de vera Rel. lib.* 3. *c.* 18. *Catec. Rakovi.* c. 8. q. 25. 26. &c.

XXXIII. Sed Θεῷ hæc ſunt φάρμακα quæ laboranti & deſperatæ cauſæ leuamen nullum afferre poſſunt. Nam quod ad 1m quis ferat Aduerſarios tam ineptè raciocinantes & à particulari ad particulare vel uniuerſale argumentantes. *Redimere* aliquando ſumitur metapho. & liberare ſimpli. ſignificat E. & hic vel E. ſemper ita vſurpandum, Quis enim conſequentiæ vitium non videat? Quaſi verò Spiritus S. ſibi hanc fixerit legem ut ſemper eodem ſenſu vocem eandem uſurpet? imò nihil frequentiùs occurrit quàm ut vocibus πολυσήμοις diuerſimodè vtatur κατὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην; Non negamus ergo ſæpius laxiori quodam ſignificatu ſumi in Scriptura neque ea quæſtio noſtra fuit, ſed an hoc in argumento obtinere debeat quod meritò reſpuimus, non modò ex ipſa vocis proprietate ſed ex aliis circumſtantiis variis quæ neceſſariò propriè dictam Redemptionem important, quod modò eſt oſtenſum: Et hoc ex ipſis Adverſariis vel invitis extorquere poſſumus, nam quatuor tantùm requiri contendunt in vera Redemptione, ut ſit Captiuus, captiuum detinens, Redemptor & λύτρον ſiue redemptionis pretium; At nullum ex his deſideratur in hoc negocio, homines ſunt Captiui propter peccatum, Deus quà Iudex detinebat eos ſub ira & maledictione aliiſque pœnis peccatum juſtiſſimè conſequentibus, Redemptor Chriſtus eſt & Mors ejus Redemptionis pretium, nihil Ergo cauſæ dici poteſt cur propria hic non poſſit aut debeat Redemptio intelligi, nam quod vitilitigantur requiri prætereà ut qui captiuum detinet pretium accipiat, quo loco ſit habendum mox dicturi ſumus.

XXXIV. Ex quibus facilè intelligitur quid in ſpecie reſpondendum ſit ad ea loca quæ de Redemptione Iſraelitica loquuntur, neque enim ſi non poſſint propriè ſumi continuò ſequitur hæc noſtra impropriè vſurpanda eſſe; Et ſanè longum latúmque diſcrimen intercedit inter *liberationem corpoream & externam* quæ facta eſt ſimpliciter à Tyranni manu & *liberationem ſpiritualem* & *Iuridicam* quæ fit à maledictione Legis & Ira Dei; Illa reuera potuit fieri abſque λύτρῳ & per Dei potentiam, at hæc non item ſiquidem intercedebant & Iuſtitia Dei immutabilis, & infallibilis ejus Veritas; vnde nulla pœna Liberatori inflicta legitur in illa quæ pro λύτρῳ veniret ut in iſta, neque unquam illa ut hæc ſæpiſſimè per λύτρον & ἀντίλυτρον dicitur facta; Non nego tamen ſæpius utramque inter

Digitized by Google

inter ſe conferri & alteram alterius figuram & typum gerere, ſed ſimilitudo eſt non identitas vel per omnia æqualitas, & ſi, collatio inſtituitur *quoad rem*, non ſtatim quoad *modum rei* quia ſubjectæ materiæ id non patitur ratio; imò ut rectè *Chryſoſt. Homil.* 61. *in Geneſ. oportet figuram minus habere quàm veritatem, quia alioqui non fuiſſet ſignum futurorum.* Sint ergo in eo ſimiles quod ſicut Deus populum ſuum ex diriſſima liberauit ſeruitute & à crudeliſſimis hoſtibus modo planè extraordinario debellatis iis quorum imperio ſubiiciebantur, ita hîc Eccleſiam ſuam liberat à ſæuiſſima Diaboli & peccati ſeruitute, modo plane extraordinario & mirabili fuſis ac proſtratis hoſtibus noſtris; ſed diſcrimen eſt multiplex; Ibi liberatio corporea, hîc ſpiritualis, ibi liberatio ſimplex, hîc talis quæ fit intercedente λύτρῳ, ibi liberatio per Dei potentiam à manibus hominum, hîc redemptio per Iuſtitiam ab ira Dei, ibi Moſis ſerui opera & miniſterio vti voluit Deus, hîc Chriſti ipſius Domini & ἀρχηγῦ σωτηρίας.

XXXV. Quid quod ſi accuratè loqui volumus neque Redemptio illa Iſraelitica facta eſt omni modo abſque ullo reſpectu ad λύτρον; nam cùm certum ſit ſpeciales omnes promiſſiones & liberationes veteri populo conceſſas, ſubnixas fuiſſe generali promiſſione venturi Meſſiæ, ſiquidem opem auxiliúmque à Deo expectare haudquaquam poterat niſi propitio & reconciliato, propitius autem eſſe nequit niſi per Chriſtum; unde Paulus promiſſiones omnes Dei aſſerit in Chriſto eſſe etiam & Amen 2. Cor. 1. 20; dubium etiam nemini eſſe debet quin ſingularis hæc & eximia liberatio nonniſi propter Chriſtum indulta fuerit patribus; quod & Agni Paſchalis ſanguine non obſcurè fuit adumbratum. Sed neque hoc ſilentio prætermitti debet duo fuiſſe in ea Redemptione imprimis memorabilia, inde liberationem ἀπὸ τῦ ὀλοθρεύτῦ primogenitos omnes Ægyptiorum occidentis à quo ſanguine Agni ſuperliminaribus ædium illito exempti ſunt: hinc verò vindicationem à ſæuiſſima Pharaonis manu & jugo ferreo quo premebantur & à quo liberati ſunt בְּיָד חֲזָקָה Hoc verò vtrumque hîc deprehenditur, & longè clariùs conſpiciendum ſe præbet; Chriſtus enim verus Agnus Dei tutos nos præſtat ſanguine ſuo cordibus noſtris fide aſperſo ab Abbaddone Ira ſcilicet Dei & morte quæ per vniuerſum mundi Ægyptum longè latéque graſſatur, & virtute potentiſſima eripit nos è manibus infernalis Pharaonis, & diriſſimâ quâ opprimebamur ſeruitute. Cùm Ergo neque hîc deſit aliqualis collationis ratio, patet hæreticum perperam ab illa ad hanc argumentum duxiſſe ad veritatem ſatisfactionis negandam.

XXXVI. Sed non ſolidiùs illud euincit quod 2° loco addit de Moſe qui λυτρωτὴς dicitur etiamſi nunquam ſatisfecerit: Nam etſi non negamus ſub hac σχέσει Moſem Typum geſſiſſe Chriſti non eſt tamen *typus* τελειὸς & *adæquatus* ſed μερικὸς tantùm & *inadæquatus*, vnde multifariam differunt, Ille homo tantùm fuit & ſeruus Heb. III. hic vero Deus & Dominus, Ille Redemptor typicus & temporalis vnius populi, hic autem verus & æternus omnium gentium. Ille Mediator μονόπλευρος ex

parte Dei ad nos verba Dei populo annunciando, *Deut.* v. 5. Iſte verò διπλάριος etiam à *parte noſtri* apud Deum illum placaturus, & nos ipſi reconciliaturus ſuo ſanguine. Ille à Pharaone redemit, Iſte à Diabolo, Ille ab Ægypto, Iſte à Iudicio, Ille abſque morte & ſanguine proprio, nuſquã enim dicitur quod morte & ſanguine proprio, tanquã pretio populum redemerit imò mortuus latet, ſed vitã tantùm & potentiã, at Chriſtus animam ſuam poſuit pro peccato, & proprio ſanguine æternam redemptionem nobis eſt conſecutus; Nec mirum videri debet, nam Moſes & alij liberatores typi erant muneris Regij non functionis ſacerdotalis, præſtabant quod poterant aduerſus hoſtes potentiã & virtute, ſed non quod requirebatur ex parte Iuſtitiæ ad ejus placationem, Itaque eum referebant non quà Sacerdotem qui ſacrificium offert ad propitiandum Numen, ſed quà Regem qui de hoſtibus triumphat prædam iis ſuam eripiendo; Denique omnes illi Seruatores liberarunt non aliquid faciendo circa liberandos quod Chriſto tribuitur, ſed amouendo tantùm libertatis impedimenta. Ergo non debet urgeri ſimilitudo quoad modum Liberationis aliàs multa abſurda ſequerentur, dicendum eſſet quippe Chriſtum nos miraculis ac prodigiis & per hominum mortem liberaſſe quod Moſes fecit, non autem proprio ſanguine quod Moſi nec tribuitur, nec tribui poteſt.

XXXVII. Ad 3. *Exc.* ℞. peccati falſ. hypoth. geminã 1. quod in omni vera Redemptione requiratur ſemper aliquis qui λύτρον accipiat, nam cùm λύτρον notet promiſcuè vel rem vel factum quo intercedente quis liberatur ab aliquo periculo vel incommodo, & factum aut pœna à nemine propriè loquendo poſſit accipi, nihil obſtat verum eſſe λύτρον quod tamen nemo præciſè accipiat, ſanè *Virgilius* propriam Redemptionem intelligebat cùm dixit, *ſi fratrem Pollux alterna morte redemit* et mors illa Pollucis nihilominus quà Caſtor frater ejus à perpetuo interitu liberatur tale eſt λύτρον de quo cui detur & à quo accipiatur bene dici non poteſt, Fateor in debito pecuniario ſolutionem pretij fieri creditori qui pretium illud accipit, adeo ut fiat tranſlatio dominij & eo ipſo ſit auctior & locupletior is cui perſoluitur, At alia eſt ratio debiti pœnalis neque enim ſupremus Magiſtratus qui pœnam exigit induit rationem Creditoris ſed Iudicis ut alibi oſtenſum, qui reſpicit non utilitatem propriam ſed bonum totius vniuerſitatis & Legum conſeruationem, vnde nihil opus eſt ab eo accipi pretium quo locupletior fiat, ſufficit modo ut in pœnarum latione reus vel vas ſatisfaciat Legi. Verùm quamuis propriè loquendo pretium iſtud à nemine accipi poſſit aut debeat: non diffitemur tamen laxo quodam ſignificatu poſſe dici datum & acceptum fuiſſe, quomodo is qui debet pœnas Magiſtratui eas dare & exoluere cenſetur cùm plectitur; ita Chriſtus verè Deo ſupremo Iudici pretium iſtud exſoluit unde dicitur ſeipſum obtuliſſe Deo, Eph. v. 2. Heb. ix. 14.

XXXVIII. 2°. Falſ. hypotheſ. nititur etiam hæretici ratio quaſi omnibus iis qui nos quocunque modo detinent ſoluendum ſit pretium, cùm *principali & primario detinenti* tantùm ſit expendendum. Qui reum

&

& facinoroſum à carcere & patibulo eximit, an carceri & patibulo an Lictoribus & Carnifici dependit pretium? Nequaquam, ſed Iudici tantùm cujus Leges violauit, & cujus dominio ac Iuriſdictioni ſubeſt, Ita hîc Peccata, Iniquitates, vana conuerſatio erant carcer in quo detinebamur, & vincula quibus conſtringebamur, Diabolus verò Iuſtitiæ divinæ Miniſter & Tortor nos continuò vexabat, at Deus eſt ſupremus Iudex, cui ut ſoli peccauimus ita illi & pœnas exigendi & pretium accipiendi jus propriè competebat & poteſtas. Itaque etſi captiuus ab his omnibus liberetur tamen redemptionis pretium nonniſi ſupremo Iudici & Carceris Domino perſoluitur, ſolui quidem debuit *pro iſtis* ſed non *iſtis*, unde ſophiſma facilè ſoluitur *Majoris limitatione*, Illi ſcilicet pretium ſolvendum fuit qui nos captiuos detinebat primariò, principaliter & ut Dominus & Iudex: at nec Satan nec peccata, nec Legis execratio, ita nos captiuos detinebant, ac proinde illis non potuit aut debuit tale pretium exhiberi, ſed Deo.

XXXIX. Porrò quod cauillatur 4° non potuiſſe Deo perſolui pretium cùm ipſe Redemptionem feciſſe dicatur Luc. 1. 68. & filium ſuum pro nobis tradidiſſe, inane eſt & ficulneum: Nam etſi Redemptionem ille procurarit, non obſtat tamen quominus ipſi pretium dari potuerit 1° quià non ἀμέσως & in propria perſona illud præſtitit quod fingebant Patripaſſiani, ſed in Chriſto & per Chriſtum, 2° κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο vtrumque illi rectè tribui poteſt, prius ſecundum miſericordiam, poſterius quoad Iuſtitiam, ad hanc pertinuit quod pretium exigeret pœnáſque nobis debitas poſtularet, ad miſericordiam verò quod cùm ſoluendo pares non eſſemus λύτρον ipſe nobis in filio ſuo lubenter ſubminiſtrare voluerit, ut ſi Rex in rei alicujus gratiam id omne dependi curet quod iſte fiſco deberet, ut hinc quidem Legum autoritatem ſartam tectámque tueatur, inde verò clementiam ſuam in reum quem vult liberatum exerceat, quo modo Zaleucus Locrenſis de ſuo tulit partem pœnæ filio debitæ ut autoritas Legis à ſe latæ maneret illibata.

XL. Ad 5um diſting. *Redemptionem* de *Iure* & de *facto* quemadmodum peccatum nos mancipabat 1° *quoad reatum* 2° *quoad labem* & pœnas conſequentes, Ita duplex redemptio vel potius unius redemptionis duo gradus eſſe debuerunt, prior per *meritum ſanguinis* poſterior per *efficaciam Spiritus*, de primo loquitur Paulus Epheſ. 1. 7. *redemptionem habemus in ſanguine*, de poſteriori Rom. VIII. 22. *Expectamus redemptionem corporis noſtri* & Eph. 1. 14. prior in morte Chriſti, poſterior per ejus vitam, Illa enim reatum peccati tollit remiſſionem ejus nobis acquirendo & jus ad vitam, hæc verò de facto nos à labe & pœnis peccati liberat, ac in vitam per varios gradus transfert, propterea dicimur ſaluandi per vitam Chriſti Rom. V. 10. Sed hæc Redemptio ſecunda non excludit primam ſed ſupponit, nunquam enim de facto nos Chriſtus in vitam introducere potuiſſet, niſi prius ius & poteſtatem id ipſum præſtandi fuiſſet conſecutus, unde Apoſt. ibidem conjungit tanquam ἀδιαίρετα *reconciliationem per ſanguinem* & *ſalu-*

tem

Digitized by Google

tem per vitam illa ſaluat merito, hæc efficacia, imò prior tanquam potior ſubſternitur ab ipſo, ſiquidem à majori ad minus argumentatur, ſi Deus per ſanguinem reconciliauit nos inimicos, multò magis jam reconciliatos ſeruabit ab irâ per ipſum, ſi obtinuimus quod majus eſt quum indigni planè fuimus, an non minus largiturus eſt cùm *ἱκανοὺς* nos fecit gratiâ ſuâ? Porrò *Ira* illa de qua loquitur non propriè Dei indignationem quæ eſt in ipſo, ſed metonymi. *effectum iræ* quod eſt ab ipſo denotat id. ſupplicium & mortem æternã vt Matt.III. 7. *quis vos docuit fugere ab ira ventura?*

XLI. Cæterùm quum ab ira Dei & Iudicio ejus redimi dicimur, hoc non ita intelligendum eſt quaſi per hanc redemptionem eriperemur ab ejus poteſtate, neque ideo redimimur vt abſtrahamur à Deo vt malo, quo modo hoſti pretium perſoluitur vt is quem captiuum detinet ab eius poteſtate liberetur, ſed potius in gratiam redeamus cum illo tanquam ſummo bono & illi conjungamur denuo à quo per peccatum fueramus alienati, Apoc. v. 9. ut ſubditus perduellis & læſæ majeſtatis reus cùm ſatisfactio pro eo præſtita eſt reconciliatur Principi & redit in gratiam cum eo à quo propter crimen lictori in carcerem compingendus, & carnifici morte mulctandus traditus fuerat; Itaque in redemptione diſtinguenda venit detinentis duplex *σχέσις* vel enim *hoſtis* eſt qui iniquè nos ſibi mancipauit, vel *Iudex & Princeps* qui juſtiſſimè propter perduellionis crimen nos incarcerauit; ab illo ita redimimur ut ab eodem abſtrahamur, quomodo bello captus dat *λύτρον* Imperatori ut ab hoſtis poteſtate vindicetur & libertati reſtituatur; at ab huius judicio ita liberamur ut ab eo alienati denuò illi reconciliemur: à Diabolo quidem ut hoſte redimimur & ab ejus poteſtate eripimur; at cùm Deus non hoſtis ſit ſed Iudex noſter & Princeps, redemptio non alienationem ſed coniunctionem & reconciliationem importat.

XLII. Ad 6m R. pecc. fall. pari. nam *venditio* quidem & *emptio* in eo conveniunt quod ſicut illa metaph. ſignificat abiectionem alienationẽ à Deo & mancipationem diabolo quemadmodum ea quæ venduntur in poteſtatem alterius tranſeunt ut iis pro libitu utatur, ita emptio ſeu redemptio importat acquiſitionem & peculiare jus quod obtinemus in rem emptam quæ propterea peculium noſtrum & סְגֻלָּה dicitur: at differunt in variis, gratis enim excidimus & in diaboli poteſtatem venimus culpa & inobedientia noſtra, & juſto Dei judicio, ſed redimi non potuimus niſi ſatisfactionis interuentu, quia liberandi fuimus ab imminente nobis maledictione, nec mirum, nam quod vili vœnit magno ſæpè redimitur, Adamus ſeipſum perdere potuit, ſed ſaluare vel à morte eripere nequaquam. Aug. Enarr. in Pſ. 95. *Tenebantur homines captiui ſub Diabolo & dæmonibus ſerviebant, ſed redempti ſunt à Captivitate, vendere enim ſe potuerunt ſed redimere non potuerunt.*

XLIII. Concluſum eſto E. Chriſtum quia nos ſanguine ſuo redemit verè pro nobis ſatisfeciſſe; Nam quod hæreticus mortem Chriſti pretium vocari contendit quo redimamur, quia intercedit ut liberationem à ſpiri-

tuali

Digitized by Google

tuali captiuitate conſequamur, & in ſpem vitæ æternæ nos erigit ex conſecuta reſurrectione, merum eſt ſubterfugium, Annon enim fides noſtra, pœnitentia, & Euangelij prædicatio ad idipſum intercedunt? An ergo per illas redimi dicimur aut unquam dixit Scriptura tanquam per pretium quo liberationem conſequamur? Quid verò illud eſt quòd cùm liberationem illam ex Chriſti reſurrectione multò magis quàm ex morte ſequi ipſe exiſtimet, morti tamen ſemper, nunquàm verò aut rariſſimè reſurrectioni ea Redemptio tribuatur? nam quod exiſtimat illud fieri quia in morte magis eluxit vel planè eſt *ἀπροσδιόνυσον* vel pro nobis facit: quicquid enim in morte fuerit non fuerit tamen Redemptio, ſi liberationis effectus ex illa non eſt ſecutus, nec ea re quæ non tam boni noſtri cauſa fuit quàm ſimplex occaſio, Dei charitas adeò magnificè & ſplendidè prout à Scriptura innuitur, potuit demonſtrari. At quàm luculenter ineffabilis Dei dilectio ex ſententia noſtra hîc ſe prodit, quòd cùm non alia commodior Satisfactionis occurreret ratio, proprio Filio non pepercit ut nobis impiis & rebellibus parceret Ro. v. 8. &c.

XLIV. III[m] Argu. ſuppeditat nobis *Reconciliationis* ratio quam Chriſtus Mediator moriens inter nos & Deum inſtituit & firmauit: nam ex eo quod reconciliaſſe nos Deo dicitur & quidem per mortem & ſanguinem ſequitur neceſſariò eum ſatisfeciſſe, quando iram aduerſus peccata noſtra nunquam poſuiſſet Deus niſi Iuſtitiæ ſuæ litatum fuiſſet. Nimirum *Reconciliare* nihil aliud eſt quàm amicitiam offenſione graui diremptam reſarcire & ſic inimicos in priſtinam concordiam reducere: Hîc autem in memoriam reuocandum eſt omnes Creaturas rationales Deo fuiſſe conjunctiſſimas ante lapſum, ſed per apoſtaſiam hominis facta eſt quaſi auulſio Creaturæ à Deo & auerſio Dei à Creatura, adeò ut idem ille Deus qui hominem à ſe creatum dilexerat tanquam filium, hominem jam lapſum & corruptum oderit quaſi perduellem; Itaque non potuit reconciliatio fieri niſi utrinque odij & inimicitiæ cauſa tolleretur, tolli autem non potuit niſi per mortem Chriſti quæ & iram Numinis placauit & peccata noſtra expiauit, non potuit framea illa ignea quæ nos arcebat à Dei præſentia, & aditum ad paradiſum intercludebat remoueri & extingui niſi in Chriſti ſanguine. Atque hinc eſt quod Paulus toties reconciliationis iſtius per ſanguinem Chriſti factæ meminerit Rom. v. 10. *Si cùm inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem filij ſui* & 2. Cor. v. 18. 19. 21. *Omnia ſunt ex Deo qui reconciliauit nos ſibi per Ieſum Chriſtum &c.* Sic Col. I. 20. *placuit Patri per eum reconciliare omnia ſibi pace per ſanguinem Crucis ejus facta.* Ita Eph. II. 16. *vt vtroſque in vno corpore reconciliaret Deo per crucem perempti per eam inimicitiis.*

XLV. Cæterùm ut *Reconciliationis* iſtius ratio clarior euadat obſeruandum eſt; *Reconciliationem* & *Deo Patri*, & *Chriſto* mediatori, & *ipſis fidelibus* quandoque tribui, ſed ſub alia & alia *χέσει*: Nam & is reconciliare dicitur, qui primaria eſt reconciliationis cauſa & qui aliquid efficit quod mereatur aut conſequitur reconciliationem, & qui reconciliationis ſibi ab alio

Digitized by Google

prometitæ gratiam ſibi applicat; *Deus* nos reconciliare dicitur primo modo quatenus ab æterno decreuit electos ſuos in peccatum prolapſos in gratiam reſtituere, & illud ex ordine gratiæ ſuæ præparauit quod ad componendam inter ſe & peccatores diſcordiam neceſſarium erat, Ita 2. Cor. v. 19. Deus dicitur ſibi reconciliaſſe mundum, *Deus*, inquit, *erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi*: *Fideles* dicuntur ſe Deo reconciliare tertio ſenſu quatenus jubentur beneficium oblatum amplecti, inimicitias omnes deponere & diligentem Deum viciſſim redamare; ſic 2. Cor. v. 20. Apoſtoli hortantur nomine Chriſti fideles ſingulos ut reconcilientur Deo, id eſt ſe convertant ad Deum & reconciliationē à parte Dei oblatam amplectantur; 3º Sed præter duas haſce loquendi rationes *Chriſtus* etiam nos reconciliare dicitur Ro. v. 11. Eph. 11. 16. non tanquam cauſa reconciliationis primaria quod facit Deus, non tanquam reconciliationem applicans quod faciunt fideles ope Spiritus S., ſed tanquam Mediator qui illam merito ſuo procurauit, non modò nos ad gratiæ ſuæ communionem vocando, ſed & illud Deo exhibendo propter quod & cujus intuitu ipſe iram omnem ponit nobiſque placatur; cùm enim diſſidium inter nos & Deum ortum duabus cauſis foueretur, inde Iuſtitiâ Dei quæ iratum eum atque infenſum nobis præſtabat, hinc peccatis noſtris quæ ad rebellionem continuò nos impellebant, ut reconciliatio ſolida ac firma inſtitueretur debuit vtrumque obſtaculum remoueri, prius quidem reſpectu Dei per ſatisfactionem, poſterius reſpectu hominum per juſtificationem & ſanctificationem, vtrumque verò Chriſtus peregit ſanguine ſuo, nam & eo Iuſtitiæ Dei ſatisfecit pleniſſimè & peccata noſtra deleuit, atque adeò conſcientias noſtras mundat ab operibus mortuis, ne amplius in ea peccata incidamus quæ Dei indignationem prouocent & reconciliationis vinculum abrumpant, ſed ſeruiamus Deo vero & viuo Heb. ix. 15. Ita rectè hæc reconciliatio & Patri & Filio tribuitur, *Patri vt* cauſæ primæ, *Filio* ut cauſæ propinquæ, Patri quoad conſilium, Filio quoad executionem; Patri inchoatiuè & originaliter, Filio formaliter & terminatiuè, Patri procuratoriè, Filio meritoriè.

XLVI. Ne verò dubitemus Chriſti mortem hîc tanquam meritoriam reconciliationis cauſam interceſſiſſe, aliâ vtitur phraſi Spiritus S. quæ clariùs idipſum euincit, cùm Chriſtum ἱλαστήριον & ἱλασμὸν vocat Rom. III. 24. 1. Io. II. 2. nam hæc vocabula hominum peccatorum converſionem primariò non reſpicere, ſed iræ diuinæ auerſionem aliquo placamine procuratam notius eſt quàm ut probatione indigeat; Hinc θεὸν ἱλάσκεσθαι eſt *Deum placare*: apud *Homer*: quod ſacrificiis ſolebat fieri. Ilia. β. ἐνθάδε μιν ταύροισι καὶ ἀρνειοῖς ἱλάονται Κοῦροι Ἀθηναίων. *Illic eam* ſcili. *Deam tauris & agnis placant Pueri Athenienſium.* Hinc ἱλάσκεσθαι teſte Heſych. idem quod ἐξιλεοῦσθαι, ſic ἱλάομαι eſt *propitium facio* pro quo vſitatius ἱλάσκομαι *placo propitio*, quod & paſſiuè vſurpatur apud LXX. Pſ. LXIV. 3. & LXVIII. 9. Exod. XXXII. 13. ἱλάσθη Κύριος περὶ τῆς ἁμαρτίας & ἐξιλάσκεσθαι *placare, expiare propitiationem facere*: reſpondet Hebræo כפר quod in Kal eſt *tegere, operire* In Pihel eſt; *placare propitium reddere, expiare*; Et quia illi

illi jungitur præpoſitio על, Levit. IV. 10. וכפר עלהם ἐξιλάσεται περὶ αὐτῶν *expiabit pro iis*, ita jungitur plerumque apud Græcos cum præpoſitione περὶ ut paſſim in Leviti: aliquando Deus dicitur ἱλάσκεσθαι ſcilicet paſſiuè ταῖς ἁμαρτίαις vel ταῖς ἀσεβείαις ὑμῶν Pſ. LXIV. 3. LXVIII. 42. aliquando peccata dicuntur ἱλάσκεσθαι Heb. II. 17. id eſt *expiari*, quia per expiationem à Chriſto factam Deus ſuper illis placatur. Hinc ἐξίλασμα quod eſt *placamen* ſeu munus placatorium & redemptorium quo quis placat judicem, vel vitam ſuam redimit Reg. XII. 3. Pſ. XLVII. 7. quod reſpondet τῷ כֹּפֶר quod ſignificat *redemptionis pretium*. Hinc ἱλασμὸς propriè eſt actus illius qui alterum propitium & placatum reddit iram ejus avertendo & gratiam conciliando. Vnde aries quo ſacrificium fiebat pro peccato vocatur Numer. v. 8. κριὸς ἱλασμοῦ *aries expiationum* & dies quo propitiatio pro peccatis populi ſolebat fieri Leui. XVI. dicitur ἡμέρα ἐξιλασμοῦ *dies propitiationum* Levi. I. 27. Cùm ergo Chriſtus dicitur ἱλασμὸς pro peccatis noſtris, hoc ipſo innuitur eum morte ſua feciſſe quicquid neceſſariũ erat ad expiãda peccata noſtra & iram Numinis placandã quod nihil aliud eſt quàm ipſiſſima quam quærimus Satisfactio. Eodẽ pertinet quod Paulus dicit Ro. III. 25. Chriſtum factum eſſe ἱλαστήριον per fidem in ſanguine ſuo; quod poteſt vel *maſculinè* intelligi ut notet *propitiatorem & reconciliatorem* ut Eraſmus interpretatur id. eum qui munus & vim habet Deum placandi peccatoribus ſuo ſanguine, vel *neutraliter* quo ſenſu alibi ἱλασμὸς & λύτρον dicitur illud cui ineſt virtus & efficacia Deum placandi & peccata expiandi. Sic reſpexerit Apoſt. tum ad ſacrificia ἱλαστικὰ V. T. quo ſenſu verè fuit κριὸς τοῦ ἱλασμοῦ aries expiatorius Agnus ſcil. Dei tollens peccata mundi Io. I. 29. tum ad ipſum Arcæ operculum quod Hebr. כַּפֹּרֶת LXX. per ἱλαστήριον ἐπίθεμα, Paulus ſimpliciter per ἱλαστήριον reddit Heb. IX. 5. Cum autem variis de cauſis Tegmen illud Arcæ hoc nomine veniret non modò quòd tegeret Arcam fœderis & Tabulas Legis in ea reconditas ad ſignificandam remiſſionem & propitiationem peccatorum admiſſorum in Dei Legem, ſed etiam quia Deus ibi ſe placari & propitiari pateretur ſuo populo & peccatis illius reſperſione ſanguinis victimarum quæ ibi fieri ſolebat ad hoc operculum Lev. XVI. 14. & quod conſequenter ſe propitium & placatum ac velut throno gratiæ inſidentem ſuo populo exhiberet; non mirum ſi Apoſtolus nomen figuræ & umbræ corpori reddendo Chriſtum ἱλαστήριον dixit: Is enim eſt propriè qui Legis accuſationem & peccatorum noſtrorum reatum juſtitiâ ſuâ perfectiſſimâ tegendo, ſeque inter Legis fulmina & Dei Iudicis majeſtatem medium ſiſtendo propitium nobis & fauorabile Numen reddidit, atque ita miſericordiam ſupra judicium, Euangelium ſupra Legem extulit; quemadmodum operculum illud tabulas Legis tegebat & medium erat inter Legem quæ in Arca erat repoſita & Dei Majeſtatem quæ in medio Cherubinorum ſe patefaciebat. Rurſus is eſt qui aſperſione ſanguinis ſui qui ideo ſanguis ῥαντισμοῦ dicitur Heb. XII. factâ plenam nobis expiationem apud Deum obtinuit; Is denique in quo thronum gratiæ ad quem accedere jubemur

Digitized by Google

Heb. IV. 16. & in quo ſe nobis placatum & propitium exhibet, erigit Deus 2. Cor. V. 19. Quia verò illud omne non aliter fieri potuit quàm plenariâ Legis impletione & pœnarum ab ea denunciatarum perpeſſione, ideò *ἱλα-ςήριον* dicitur *in ſanguine*; Atque hinc validiſſimum pro Veritate Satisfactionis colligitur argumentum, Is enim qui pro nobis id apud Deum operatur ut qui prius iratus fuit iram deponat & nobis placetur & reconcilietur, Servator eſt merito & non exemplo tantùm, nam qui nos ſolo exemplo ſeruat non opus eſt ut aliquid efficiat apud Deum, ſed tantùm ut operam ſuam impendat & occupet circa homines. Exemplum enim ad homines pertinet non ad Deum; At Chriſtus id efficit apud Patrem morte ſua ut irâ depoſitâ nobis reconcilietur, nec amplius nos ut filios iræ quales eramus naturâ, ſed ut dilectos filios reſpiciat & amplectatur E. Seruator eſt non exemplo tantùm, ſed & merito & efficaciâ.

XLVII. Hic verò reſponſant Aduerſarij 1. *Reconciliationem* hanc non fieri per iræ divinæ à nobis auerſionem ſed per noſtram ad Deum conuerſionem, quia nunquam legitur in Scriptura Deum nobis reconciliari vel Chriſtum nobis Deum reconciliaſſe, ſed tantùm nos eſſe Deo per Chriſtum reconciliatos, ut innuatur ſcilicet non Deum ſed nos inimico animo fuiſſe, non illum placari, ſed nos inimicitias noſtras deponere debuiſſe 2. quod ex eo fortius adhuc probari contendunt quòd non tantùm Chriſtus dicatur nos Deo reconciliaſſe, ſed Deus ipſe nos per Chriſtum reconciliaſſe 2. Cor. V. 19. At ſi Deus nos reconciliauit, vtique non iratus, ſed placatus jam & propitius fuit, neque de eo dubitari poteſt cùm nos dilexiſſe dicatur cùm inimici eſſemus Rom. V. 8. & ex illa dilectione Chriſtum miſiſſe 1. Io. IV. 10. qui verò infenſus & iratus dici poterit qui tam beneuolo & propenſo fuit erga nos affectu? 3° Deus dicitur nos reconciliaſſe *non imputans peccata* E. non per ſatisfactionem ſed per gratuitam & liberrimam condonationem 4. Eo modo reconciliatio eſt intelligenda quo modo Apoſtoli ejus præcones fuerunt, ſed miniſtri erant reconciliationis noſtræ cum Deo non Dei nobiſcum, nihil aliud enim poſtulant quàm ut reconciliemur Deo, ibid. 2. Cor. V. 20. 5° pertendunt Paulum Ep. II. 16. & Col. I. 20. agere de reconciliatione non Dei cum hominibus, ſed vel hominum inter ſe, Iudæorum ſcilicet & gentium, vel cum Angelis qui nobis propter peccatum infenſi erant; hos enim per *ea quæ ſunt in cœlis* intelligendos eſſe non diffiteri multos è noſtris 6° quod ad vocem *ἱλασμοῦ* attinet, addunt Chriſtum dici *ἱλασμὸν* non quatenus moritur pro nobis, de morte enim Iohannem nullam facere mentionem, ſed quatenus nunc apud Patrem degens Aduocatus noſter eſt & cauſam noſtram ſuſcipit, patrocinio ſuo nos fouendo & curâ ſingulari efficiendo ne iram diuinam experiamur aut pœnas quas meriti ſumus luamus quò pertinet illud Heb. II. 17. & VII. 24. 25. ubi fidelis dicitur pontifex ad expiandum peccata populi propter idipſum. 7° *ἱλάσκεσθαι* nihil aliud eſſe quàm propitium alicui fieri & illi ignoſcere, atque ita reſpondere verbo Heb. סָלַח ut סְלִיחָה redditur per *ἱλασμὸν* Pſ. CXXX. 4. ſed non importare propterea ſatisfactionem, ex

eo

eo facilè colligi quòd Arcæ operculum *propitiatorium* vocetur, in quo tamen nullum ſatisfactionis deprehenditur veſtigium; quandoquidem ita vocatur non quod Deum iratum populo placaret, ſed quod in eo loco reſponſa populo dabat Deus, & ſuam erga illum beneuolentiam declarabat Exo. xxv. 22. & Num. 7. 9. Denique etſi Chriſtus diceretur Deum nobis placaſſe non bene inde ſatisfactionem elici, cùm ad aliquem placandum ſatisfactio non ſit ſemper neceſſaria, fieri enim poſſe ut quis vel precibus vel perſuaſionibus ita permulceatur, ut de ſuo jure penitus concedat, & porro nulla ſatisfactione indigeat ſic *VolKeli.* ratiocinatur li. v. c. 22. *Schiltingi. contra Meiſner. de Iuſtifica. Soci. de Servato.* p. 2. & alij.

XLVIII. Verùm hæc inania ſunt hominum otio & ingenio ſuo abutentium figmenta ad crucem Chriſti evacuandam & ſummam erga nos Dei charitatem eleuandam. πρῶτον ψεῦδος eorum eſt Deum inimicum nobis atque infenſum propter peccata dici non poſſe ideóque ſatisfactione quâ reconciliaretur ipſe, neutiquam opus habuiſſe. At in ſuperioribus jam pluribus argumentis aſſertum iuimus eſſentialem Dei juſtitiam, quâ ſemel poſitâ ſequitur neceſſariò pœnam peccato ex ea deberi, nec ullam poſſe Dei cum hominibus amicitiam iniri niſi illi ſemel ſatisfactum ſit; falſiſſimum E. eſt quod pertendunt Reconciliationem hanc notare tantùm noſtram ad Deum conuerſionem & inimicitiarum à parte noſtri depoſitionem, non verò ipſam iræ Dei auerſionem & mitigationem: Nam cùm alienatio mutua fuerit & Scriptura inimicitiam hanc & odium ſtatuat non modò à parte hominum Rom. v. 10. Col. 1. 21. ſed & à parte Dei *quippe ira ipſius revelatur è cœlo aduerſus omnem impietatem &c.* Rom. 1. 18. *& nos naturâ ſumus filij iræ & maledictioni obnoxij.* Eph. 11. 3. Gal. 111. 10. vtique *reconciliatio* vtrinque præſtari debuit, & à *parte noſtri per converſionem* & à *parte Dei per iræ auerſionem*, hoc enim relatorum natura poſtulat, aliàs ſtatuendum eſſet Deum non auerſari nec odio habere peccata quod vel cogitare impium. 2. ſi reconciliatio iſta converſionem hominum tantùm notaret, non ipſius iræ auerſionem, multò rectiùs vitæ Chriſti glorioſæ quàm morti ferretur accepta, at conſtanter morti tribuitur, 3. Scriptura commendat in noſtri reconciliatione ſummum Dei erga nos amorem Rom. v., at quis crediderit ex eo intenſiſſimam Dei charitatem colligi quòd nos ab odio Dei diſceſſerimus? 4. Apoſtolo Rom. v. reconciliatio nihil aliud eſt quàm Iuſtificatio ut conſtat ex coll. v. 9. & 10. ubi tanquam æquipollentia ponit *Iuſtificari in ſanguine & reconciliari per mortem*, neque ulla ratio dari poteſt cur hîc Paulus de Sanctificatione loqueretur, de qua verbum hactenus nullum expreſsè fecit, ſed eſt tantum locuturus cap. vi. ubi ſecundum hoc beneficium à Chriſto fluens eſt explanaturus 5° 2. Cor. v. apertè diſtinguitur duplex reconciliatio, alia quam Deus per Chriſtum fecit v. 18 19. alia ad quam Apoſtoli nos hortantur v. 20. Iſta conuerſionem reuera infert quæ per fidem ſit & pœnitentiam; at illa *non imputatione peccatorum* deſcribitur, quæ quantum inter ſe diſcrepent nemo non videt. 6° ſi reconciliatio nihil aliud eſt quàm conuerſio ratio

nulla dari poteſt idonea cur ſanctificatio conſtituatur ab Apoſt. finis hujus reconciliationis, nihil enim ſui ipſius poteſt eſſe ſimul medium & finis, quod fit tamen ab eo Coloſſ. 1. 22.

XLIX. Neque obſtat quod Scriptura potius *nos Deo* reconciliari dicat quàm *Deum nobis*, hoc enim fit ex vſitato loquendi modo quo is qui offendit ideo reconciliari dicitur quia ſicut cauſam odio dedit, ita ipſi reconciliatione opus eſt & illius quem offendit placatione; cùm ſuâ culpâ fœdus fregerit & primus abſceſſerit, redeat neceſſum eſt & agnoſcat culpam, alter verò reconciliatione alia opus non habet, niſi ut ignoſcat atque juſtam deponat iram & odium; cùm E. nos Deum offenderimus non ille nos, non ſine cauſa Scriptura nos Deo reconciliari potius quàm Deum nobis dicit, ſic qui recordatur fratrem habere aliquid aduerſum ſe debet ex præſcripto Domini illi reconciliari Matt. v. 24. quia fratrem ſcilicet offendit, ſic vxor quæ maritum deſeruit reconciliari viro jubetur 1. Cor. VII. 11. Verùm quamuis reconciliatio ut plurimùm offendenti tribuatur, non excluditur tamen imò includitur offenſus, unde apud *Sophocl.* in Ajace καταλλάσσεσθαι θεοῖς Diis conciliari idem eſt quod iram Deorum effugere eoſque propitios reddere; Tecmeſſa inducitur narrans Aiacem profectum eſſe *ὡς καταλλαχθῇ θεοῖς χόλου vt reconcilietur Diis ob iram*: Itaque ſi nos Deo reconciliandi fuimus & ipſe nobis quoque, Nos per ſatisfactionem aut propriam aut vicariam, Ille verò per beneuolentiæ & gratiæ reſtitutionem & conteſſerationem; unde Syrus interpres Ro. v. 10. paſſiuè illud de Deo interpretatur. אֶתְרְעִי עַמַּן אֱלָהָא בְּמוּתָא דִבְרֵה *Reconciliatus eſt Deus nobiſcum* ſeu beneuolus factus *per mortem Filij ſui.*

L. Inſtant tamen ſecundò & Reconciliationem non poſſe iræ divinæ auerſionem notare pertendunt, eo quòd ipſe Deus dicatur reconciliationem illam per Chriſtum procuraſſe & quidem ex dilectione ſumma; ſed ne ſic quidem obtinere poterunt unquam Deum jam ante mortem Chriſti placatum fuiſſe vel reconciliatum, ſed tantùm miſericordem & placandum; neceſſe quidem fuit Deum miſericordiâ erga nos commotum fuiſſe, & animo beneuolo affectum ut ſalutem conferre vellet, at placatus dici nequit niſi ſublata inimicitiæ & alienationis cauſa, ideoque ſi iram deponere voluit & non punire, hoc nonniſi ſub conditione placaminis futuri per Chriſtum quod Iuſtitia exigebat, intendit. At quo pacto dilexiſſe dicetur ſi iratus fuit ac reconciliatione opus habuit? ℞. nihil obſtat Iram & Dilectionem circa idem objectum occupari ſed *κατ᾽ ἄλλο καὶ ἄλλο*: Iraſci potuit ut Iuſtus Iudex, & idem diligere ut Miſericors Pater; Iraſci nobis quà peccatoribus & diligere quà Creaturas ſic Beda in 5m ad Ro. *Deus miro modo quando nos oderat, diligebat, odit in vnoquoque noſtrum quod feceramus, amavit quod fecerat*; & ut loquuntur Scholaſtici dilexit humanum genus quantum ad naturam quam ipſe fecit, odit quantum ad culpam quam homines contraxerunt: Amor E. Dei erga naturam à ſe conditam illum mouebat ad procurandam hanc reconciliationem, odium Dei erga peccatum à ſe prohibitum à nobis commiſſum nos indignos reconciliatione

tione conſtituebat, unde rectè Thomas 3. q. 49. Arti. 4. *Non dicimur reconciliati quaſi Deus de nouo amare inciperet; nam æterno amore nos dilexit, ſed quia per hanc reconciliationem ſublata eſt omnis odij cauſa tum per ablutionem peccati tum per recompenſationem acceptabilioris boni.* Nobis quidem id durum ac difficile videtur ut qui odit idem & diligat, quia cùm affectus aliquis nos habet totos occupat, ſi ira accenſa ſit in aliquem, nullus tum in nobis gratiæ locus, ſi gratia, etiam iniuſtiſſima ſæpenumero indulgentia; ſed ſi præcidamus perturbationes & juſtitiæ habitu induamur facilè hæc inter ſe componemus: Pater offenſus filij petulantiâ, diligit eum ut filium, iraſcitur tamen ei ut petulanti, ſic Iudici licebit iraſci & ad pœnam excitari & nihilominus charitate affici ad ignoſcendum ſi modò extet qui fidejubeat, quidni E. Deus qui juſtiſſimus eſt & optimus potuerit & pœnam poſtulare ex Iuſtitia, & ex miſericordia ſatisfactionem nobis procurare?

LI. 2° Diſtinguendus *Amor* Dei, alius enim eſt *benevolentiæ* & antecedens qui fertur in objectum conſtituendum, alius *complacentiæ* & conſequens qui fertur in objectum jam conſtitutum, prior eſt quo Deus bene vult nobis & media conſtituit & ordinat ad id ut nobis reipſa benefacere poſſit, poſterior quo nos filios jam factos proſequitur, & nobis ad imaginem ſuam renouatis impensè delectatur; Hic ſanè non poteſt cum ira Iudicis & animo planè infenſo conſiſtere, nam quem ita diligit ut in eo ſibi complaceat illi iratus eſſe nequit, ſed placatus eſſe ſupponitur; at de illo aliter ſe res habet, nihil enim obſtat offenſum amare offendentem eatenus ut illi bene velit & media ad reconciliationem ſubminiſtrare dignetur qui tamen eo ipſo reconciliatus non poteſt dici; Exemplum hujus rei luculentum extat apud Iob. cap. XLII. 7. 8. Dixit Iehoua Eliphazo Themanitæ *Accenſa eſt ira mea in te & duos amicos tuos quia non eſtis loquuti rectè vt ſeruus meus Iob*; viden' Deum iratum, nec tamen prorſus ſine aliqua dilectione, nam ecce ſtatim beneuolentiæ argumentum, *Sumite nunc vobis ſeptem juvencos & ſeptem arietes & adite ſeruum meum Iobum vt offerendum curetis holocauſtum pro vobis nam verè perſonam ejus accipiam*: amat E. cùm media redeundi ſecum in gratiam ſuppeditat, necdum tamen eſt placatus, aliàs quid opus fuiſſet ſacrificiis ad reconciliationem obtinendam? Ita ſi Deus nos dilexiſſe diceretur amore complacentiæ ante Chriſtum, vtique nulla opus fuiſſet vel reconciliatione vel ſatisfactione, at quum dilectio ea fuerit tantùm beneuolentiæ quâ media reconciliationis ipſe procurauit, perperam ex eo ſatisfactionis veritas evertitur, quo ſolidiſſimè ipſa ſtabilitur.

LII. Atque hinc facilè etiam ſoluitur quod 3° loco adducebatur nimirum reconciliationem ſatisfactionem excludere cùm per *non imputationem peccatorum* deſcribatur, tantùm abeſt enim ut ex eo ſatisfactio evertatur ut disertè potiùs ſupponatur; Quippe nunquam nobis remitti aut non imputari potuiſſent peccata niſi Chriſto imputata fuiſſent; propterea Paulus ſtatim ℣. 21. modum reconciliationis iſtius per Chriſtum

factæ

factæ explicans addit elegantiſſimam ſatisfactionis Chriſti deſcriptionem, *nam fecit eum qui non noverat peccatum, peccatum pro nobis vt eſſemus Iuſtitia Dei in ipſo.* Nec dicendum eſt remiſſionē peccati non poſſe conſiſtere cum ſatisfactione; hæc enim non eſſe ἀσύςατα ſed ſubordinata jam antea evicimus, cùm remiſſio fiat pro nobis & ſatisfactio exigatur à Chriſto, & ideo ſatisfactio exigatur à Chriſto ut nobis remiſſio poſſit indulgeri, unde Paulus hæc duo connectit Rom. III. 25. Redemptionem per Chriſtum in eius ſanguine, & Iuſtificationem gratuitam: Remiſſio excludit ſolutionem ejus cui fit remiſſio, ſed non omnem ſimpliciter, excludit propriam non alienam, hominum non Chriſti.

LIII. Ad 4m peccatur falſ. hypoth. quaſi una tantùm & ſimplex in eo loco occurreret reconciliatio, cùm modò dixerimus duas diſtinctè notari ejus partes aliam à parte Dei, aliam à parte hominum, nam & ille debuit placari & ex infenſo amicus reddi, & nos beneficium oblatum amplecti, & rurſus ad ipſum redire à quo fueramus alienati, primam Deus per Chriſtum operatur: alteram inſtituit miniſterio Apoſtolorum qui nos Chriſti nomine hortantur ut reconciliemur Deo: Illa ab æterno decreta & in Chriſto ſemel facta per ſermonem annunciatur, hæc verò per ſermonem ipſum procuratur 2° Diſtinguenda eſt *reconciliationis acquiſitio* ab *ejuſdem applicatione*, illa ſanguine Chriſti peragitur, iſta verbo ejuſdem & ſpiritu, illa per Chriſtum ſolùm, hæc per Apoſtolos & alios Miniſtros promouetur, unde miniſterium reconciliationis illis traditum dicitur, nec poteſt ſine blaſphemia dici, Chriſtum non alia ratione circa hanc reconciliationem verſatum eſſe quàm Apoſtolos, quod foret tamen ſi quod volunt hæretici nihil aliud faceret quàm viam oſtendere quemadmodum nos ad Deum conuerti atque ad eum modum illi reconciliari oporteat, Idipſum enim fecerunt & Apoſtoli faciunt & Euangelij miniſtri. Itaque dicantur ſanè Apoſtoli & Miniſtri reconciliare *oblatiuè, applicatiuè, & miniſterialiter*: at ſolus Chriſtus reconciliat *meritoriè, principaliter & ſatisfactoriè*.

LIV. Ad 5m fatemur Ap. ad Eph. II. 15. 16. agere de Iudæorum & Gentium inter ſe reconciliatione, ſed negamus de ea agere excluſiuè ad reconciliationem hominum cum Deo: imò neceſſariò eam includere pertendimus: tum ex ipſius naturâ rei, nam amici eſſe non potuerunt inter ſe Iudæi & Gentes niſi per amicitiam cum Deo, quippe duo diuerſa quæ junguntur ita junguntur inter ſe ut prius ac potius jungantur ipſi vinculo; nec enim junguntur inter ſe niſi per & propter vinculum: tum quia expreſſè illius meminit ✠. 16. ἵνα ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ θεῷ ſi ergo Deo debent reconciliari, non utique tantùm inter ſe: Nam quod hæreticus vult poſtremum illud vocabulum *finaliter* eſſe intelligendum id. vt reconciliaret ipſos inter ſe ut Deo ſeruiant, non modò durum eſt & coactum, ſed & verborum ἀλληλουχία manifeſtè repugnat, illud ipſum ſiquidem jam jam poſuerat ✠. 14. 15. cùm dixit *vtraque vnum feciſſe vt ex duobus illis conderet in ſemetipſo vnum novum hominem faciens pacem*

quid

quid ergo opus fuit idem abſque neceſſitate hîc repetere? Itaque omnino ſtatuendum eſt Paulum poſtquam ℣. 15. de Iudæorum & Gentium inter ſe reconciliatione verba fecit, jam ℣. 16. de vtrorumque cum Deo reconciliatione quæ prioris illius & fundamentum eſt & finis agere, nam ut nulla ſolida eſt amicitia niſi in Deo fundata, ſic fruſtra fuiſſet omnis illa hominum inter ſe conciliatio niſi reconciliationem cum Deo ſecum traheret: Ideo dicit Chriſtum ſoluiſſe ſeptum intergerini parietis & inimicitias aboleuiſſe ut *conderet ex duobus vnum nouum hominem* &c. *& vtroſque in uno corpore reconciliaret Deo per crucem*; In eum ſiquidem finem vtrique ſibi invicem vniendi erant in unum corpus myſticum ut poſſent ambo velut in unum corpus compacti Deo per Chriſti crucem reconciliari; Ita eximiè Paulus more ſuo ordinem & modum iſtius reconciliationis vtriuſque notat. Primò enim docet quomodo Chriſtus ſeipſum Deo in hoſtiam viuam & ſanctam offerendo ſacrificiis omnibus Moſaicis finem impoſuit, vmbráſque præcedentes in corpore typos in veritate terminauit, quod ipſe ſub ipſum mortis articulum tum voce tum facto teſtatus eſt, cùm & *Conſummatum eſſe* dixit & vi ſuâ diuinâ Templi aulæum à ſummo ad imum diſcerpſit; Deinde ſublato illo pariete medianò qui Iudæos à Gentibus diſterminabat utroſque velut in unum gregem & in unum corpus in ſeipſo conjunxit atque compegit; Denique ſic in ipſo conjunctos Deo Patri reconciliauit; Idque ut proximè ſubiicit *per crucem ſuam* id. per ſacrificium illud ἱλαςικὸν in cruce oblatum, unam nempe victimam pro omnibus offerendo, uno omnes pretio mortis ſcilicet ſuæ merito redimendo; Quamuis enim hæc Redemptio & Reconciliatio non ſimul omnibus eodem momento communicata fuerit atque collata, quemadmodum nec omnes ſimul electi in mundo viuebant; hæc omnia tamen ſimul uno eodemque actu temporiſque momento in eorum gratiam à Chriſto præſtita & peracta fuerunt. Nec omittendum quod addit ad majorem modi iſtius declarationem hoc factum eſſe *peremptis in ea* ſcilicet cruce *inimicitiis* id. peccatis noſtris per ſanguinem ſuum expiatis quæ inimicitias illas inter Deum & homines pepererant, de iis quippe loqui Ap. res ipſa & verborum ſeries docet, quemadmodum enim ℣. 15. modum oſtenderat quo pax inter Iudæos gentéſque conciliata fuerat remoto ſcilicet impedimento ſeptóque rituum legalium hos ab illis dirimente quod Ap. vocat ἔχθραν. ita hîc modus declaratur quo per unicum illud Chriſti ſacrificium pax inter Deum & homines conciliata ſit, ſcil. expiatis illo ſacrificio abolitíſque prorſus omnium Electorum peccatis quæ flebilis illius diuortij & inimicitiarum cauſa extiterunt. Ex quibus patet perperam Aduerſarium à poſitione unius reconciliationis ad negationem alterius argumentari, cùm inſeparabiles ſint & ab Apoſtolo hîc connectantur.

L V. Sed non feliciùs rem exequitur ex alterius loci paralleli ad Col. 1. 20. conſideratione, quem de reconciliatione hominum cum Angelis aliiſque Creaturis non verò cum Deo agere pertendit etiam ex noſtrorum ſententia. Certum equidem hîc in varia abire Interpretes: Quoſdam

Digitized by Google

ad reconciliationem cum Angelis hæc verba referre, alios diuinam etiam complecti. Sed ut nihil dicamus de iis qui eam interpretantur de reconciliatione creaturarum omnium tum rationalium tum ratione deſtitutarum cum Deo, ita ut hîc non homines tantùm ſed & Angelos imò & totum mundum reconciliaſſe dicatur Deo Chriſtus, homines quidem *propriè* tollendo illorum peccata & Dei iram ortam ex peccato, Angelos *analogicè* tollendo poſſibilitatem labendi & incurrendi iram divinam; Vniuerſi huius machinam *metaphoricè* liberando eam à ſeruitute corruptionis & reſtituendo natiuæ ſuæ integritati & pulchritudini Ro. VIII. 20. 21. (quę tamen ſententia, ut obiter illud dicamus, neque Scripturæ phraſi neque huic loco videtur ſatis accommodari poſſe, nam cùm reconciliatio & pacificatio neceſſariò connotent offenſionem & inimicitiam antecedentem, Angeli autem beati nihil quicquam tale unquam admiſerint, cæteræ verò Creaturæ inanimæ & brutæ hujus non ſint ſubjectum δεκτικὸν vix eſt niſi admodum καταχρηστικῶς ut reconciliari dicantur: præterquam quòd Scriptura Chriſtum ſemper quidem hominum, nunquam verò Angelorum Mediatorem ſtatuit, 1. Tim. II. 5. Heb. II. 16.) ut nihil, inquam, nunc quidem vlterius de hac Virorum Doctorum ſententia dicamus: Quis neſcit non paucos etiam & non ignobiles Interpretes ad reconciliationem hominum cum Deo hæc verba referre? Ita ut *per ea quæ ſunt in cœlis* intelligantur fideles jam demortui & in cœlis collecti Heb. XII. 23. per *ea verò quæ ſunt in terris* fideles cæteri qui vel credebant jam & erant in viuis vel inpoſterum credituri erant? vtrique ſiquidem reconciliati ſunt Deo per Chriſtum Io. XIV. 6. Neque hæc ſententia ſuis caret rationibus graviſſimis non modo quòd frequentiſſimè in Scriptura hæc ſyncategoremata τὰ πάντα vel πάντες reſtringantur ad vniverſam Eccleſiam à Chriſto redemptam quæ complectitur omnes & ſingulos fideles tam V. quàm N. T. tam Iudæos quàm Gentes ut 2. Cor. V. 18. Gal. III. 22. Ro. XI. 32. &c. oppoſitè ſcil. ad œconomiam V. T. in qua ſalus erat tantùm Iudæorum Io. IV. 22. Verùm etiam ex eo quod addit ſtatim *vt reconciliaret omnia* εἰς αὐτὸν id. ἑαυτῷ vt Syrus habet ליה, neque nouum eſt præpoſitionem *In* cum accuſatiuo poni vice datiui cùm apud Hebræos frequentiſſima ſit אל & ל permutatio: Nam ſi hoc vellet iſta phraſis quod vult Aduerſarius *In vnum* ſcribendum fuerat εἰς τὸ αὐτὸ vel εἰς αὐτὸ non verò εἰς αὐτὸν vel εἰς αὐτὸν quod ad certam perſonam neceſſariò refertur. Verùm obtineat ſanè hæc ipſa quam vrget hæreticus ſententia de Reconciliatione hominum cum Angelis quam non neſcimus Viris Doctiſſimis poſt Chryſoſt. Theodoretum & Photiū placuiſſe, & quam non diffitemur rationibus ſuis niti, cùm non aliæ res cæleſtes intelligendæ videantur quàm quas commemorauerat ꝟ. 16. & quas ſigillatim deſcribit per Thronos, Principatus &c. quibus ut eſt in confeſſo Angelos innuit, An quicquam præſidij habiturus eſt ad cauſam ſuam tuendam? Nequaquam; nam Reconciliatio hominum cum Angelis neceſſariò ſupponit & infert reconciliationem cum Deo, quemadmodum ſubditi rebelles qui perduellionis crimine bonorum

ciuium

ciuium in ſe odia accerſiuerant non poſſunt ipſis reconciliari niſi prius cum Principe in gratiam redierint: Ita nunquam homines cum Angelis fuiſſent reconciliati, niſi poſita hominum cum Deo per Chriſtum reconciliatione; Itaque prior hæc tanquam baſis & cauſa poſterioris ſemper ſubſterni debet & conjungi, ut ſanè Apoſt. non tantùm ℣. 22. de ea peculiariter loquitur ſpeciatim applicans Coloſſenſibus quod univerſim dixerat ℣. 20. ſed & in hoc ipſo verſu non obſcurè eam innuit his verbis εἰρηνοποιήσας διὰ τ̃ αἵματος τ̃ ςαυρ̃ αὐτ̃ ut ſignificet nimirum Chriſtum non alia ratione infelix illud ſuſtuliſſe diſſidium inter nos & Angelos quàm compoſito eo quod nobis cum Deo intercedebat funeſtiſſimo bello & pace per ſanguinem partâ, nam ex quo ſemel Deus infenſus eſſe deſiit & noſter factus eſt ex eo etiam ſequitur neceſſariò nihil adverſus nos quicquam poſſe imò omnia noſtra eſſe 1. Cor. III. 22. & Angelos peculiariter qui jam ſunt πνεύματα λειτουργικὰ ad noſtram ſalutem Heb. I. 14. nos amare & commodis noſtris inſeruire Luc. II. 9. 10. & XV. 10.

LVI. Ad 6m ℞. impudentem eſſe loci iſtius corruptelam quaſi ἱλασμὸς Chriſti nihil aliud eſſet quam ejuſdem *Advocatio vel Interceſſio* de qua dixerat ℣. 1. cùm tamen manifeſtè ab ea diſtinguatur, Et ſanè longè latéque differunt, ἱλασμὸς factus eſt in terris ἐμφανισμὸς in cœlis, ἱλασμὸν moriens abſoluit Ro. III. 24. at ἐμφανισμὸν viuens continuò exequitur Heb. VII. 25. illo meritus eſt ſemel ſalutis beneficium, hoc verò idem conſeruat ſemper & applicat, Et verò non alia de cauſa Apoſtolus interceſſioni addit placationem niſi quia ea nititur tanquam fundamento ſuo, nec enim intercedere poſſet niſi virtute ſanguinis ſemel in cruce effuſi ut Pontifex ſub V. T. ſanguinem victimæ ſecum deferre debuit in Sacrarium interceſſurus pro populo; neque contrarium evincitur vel ex Heb. VII. 24. nam agitur ibi quidem de interpellatione Chriſti apud Deum cuius effectus dicitur perfecta ſaluatio accedentium per ipſum ad Deum, ſed non excluſâ ſatisfactione aut ſacrificij oblatione imò ea ſupponitur manifeſtè ℣. 27. ut ita duos hoſce actus ſacerdotales minimè à ſe invicem diuellendos Chriſto tribuat quod & alibi fecit Heb. IX. 12. 14. Vel ex Heb. II. 17. dicitur enim *fidelis Pontifex* non tantùm eo quòd promiſſum ſeruet inuiolatum, ſed potiſſimùm quòd munus ſuum mediatorium exequatur fideliter pro miſericordiâ quâ erga nos commotus eſt.

LVII. Denique ad 7m dicimus gratis ſupponere Aduerſ. quod eſt in quæſtione, Verbum ἱλάσκεσθαι nihil aliud importare quàm meram veniæ & gratiæ indulgentiam à parte offenſi vt סלח apud Heb. *ignoſcere* eſt; Iam enim & ex vi vocis & ex rei natura docuimus vtrumque connectendum eſſe, quando propitius Deus eſſe nequit ut condonet niſi Iuſtitiæ prius ſatisfactum fuerit. Deinde cùm non tantùm Deus dicatur ἐξιλάσκεσθαι ſed Chriſtus ipſe ἱλασμὸς noſter & quidem *in ſanguine*, ſanè iſte ἱλασμὸς pro actu ipſo remittendi qui à Deo eſt ſumi non poteſt, ſed pro cauſa meritoria qua remiſſio illa à Numine placato obtinetur; non tam *activè* & efficienter quod peccata tollat & remittat, quàm *objectiuè* &

Digitized by Google

meritorie quia procurat merito ſanguinis vt remittantur. Accedit quod Chriſtus dicatur iſta peragere, tanquam Pontifex apud Deum πιςὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ. Heb. II. 17. quod aliud eſt ab eo quod inde ſequitur apud homines & populum remittere illis peccata. Fruſtra verò hîc typum *Propitiatorij* veteris nobis reponit quaſi Chriſtus non alia de cauſa titulo hoc inſigniretur quàm *quia Deus in ipſo ſe nobis placatum oſtendit, & quicquid nos ſcire voluit per ipſum patefecit.* Nam præterquam quod non omnes conſentiunt Paulum Ro. III. 26. reſpexiſſe ad Arcæ operculum, ſed volunt potius ad ſacrificia ἱλαςικὰ V. T. attuliſſe, vel ἱλαςήριον *Propitiatorem* Chriſtum dixiſſe in maſculi. genere non *Propitiatorium* neutro. Accedit quod ne ſic quidem obtinere quicquam poſſunt; Quippe inter Typum & Antitypum occurrere quidem debet ὁμοιότης ſed non ſtatim ταὐτότης vel ἰσότης, *ſimilitudo*, ſed non *paritas.* Itaque etſi operculum Arcæ dictum fuiſſet *Propitiatorium* tantùm *declarativè*; non ſequitur Chriſtum non poſſe ita appellari *efficaciter* & *meritoriè*, quia illud fuit tantùm typicè & *ſymbolicè*; At Chriſtus verè & realiter, Ideóque non dicitur tantùm ἱλαςήριον, ſed ἐν αὐτοῦ αἵματι *in ſuo ſanguine.* ſcili. ſub ratione victimæ quæ ad propitiationem procurandam offertur; Et verò cùm Typi omnes V. T. inadæquati fuerint non mirum videri debet ſi ſinguli ſeorſim myſterium aliquod plenè & integrè exhibere non potuerint, quod in omnibus ſimul ſumptis demum repræſentatur; Operculum ergo fuerit ſanè Propitiationis typus aliquis, at idem etiam fuit *ſanguis* victimæ qui à ſummo Pontifice inferebatur in Sacrarium, & ad operculum reſpergebatur, cujus vi & efficacia obtinebatur benedictio illa Dei & εὐδοκίας teſtificatio quæ è medio Cherubinorum dabatur populo: Sicut ſuo ſenſu ἱλαςήριον V. T. Deum iratum Iſraelitis placabat nempe *typicè* per illam ſanguinis aſperſionem, Chriſtus id verè & realiter præſtitit ſuo ſanguine in quo & per quem & noſtrum ἱλαςήριον, & noſter ἱλαςήριος & noſter ἱλασμὸς pleniſſimus eſt apud Deum; Ita non tantùm *declaratiuè* quà *Propheta* in quo & per quem bona verba loquitur Deus, ſed & *meritoriè* quà *ſacerdos & victima* quæ iram numinis placat nomen hoc obtinuit; Quod & ex eo confirmatur euidenter, non modo quia dicitur ἱλαςήριον *in ſanguine* quod jam obſervauimus, ſed etiam πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ṽ. 26. hoc enim & falſum foret & fruſtra diceretur niſi juſtitiæ divinæ pro noſtris peccatis ſatisfactum fuiſſet Chriſti ſanguine; Nam quod *Volkelius* id ideo aſſeri ab Apoſtolo pertendit quod *tunc veriſſimè Deus ſe nobis placatum præbuit cùm filium ſuum vnigenitum ſalutis noſtræ conſtituendæ cauſa in truculentiſſimam mortem tradidit*, & ab omni ratione alienum eſt & vi vocis repugnat. Nam ſi antecedenter ad Chriſti mortem Deus nobis placatus fuiſſet quid opus fuiſſet Patrem proprio filio non parcere Ro. VIII. 32. eúmque ſubiicere Legis maledictioni Gal. III. 13. & filium animam ſuam ponere in ſacrificium pro peccato, Iſ. LIII. 10. & ſanguinem effundere in remiſſionem peccatorum Matt. XXVI. 28 quæ manifeſtè docent *ſanguinem* Chriſti non ut *effectum* vel ſignum placati numinis

minis ſed ut *cauſam* proponi? quod & ipſa vox ἱλαςήριον confirmat, nam ut σωτήριον dicitur non quod ſalutem datam indicat, ſed quod ipſam ſalutem efficit & procurat, καθαρτήριον, non quod purgationem declarat, ſed quod eam operatur: Ita ἱλαςήριον abſolutè notat id cujus efficacia non indicatur tantùm, ſed conficitur ipſa propitiatio.

LVIII. Denique ad 8um ℞. Aliam eſſe *placationem hominum*, Aliam *Dei*, Illa poteſt quandoque fieri precibus cùm iis homines ſe patiuntur demulceri, ſed hæc nequaquam, quia Iuſtitiæ ipſius naturali repugnat peccatum planè impunitum dimittere, Ro. 1. 32. nec poteſt magis de hoc jure ſuo æterno & immutabili remittere quàm ſeipſum abnegare, vel dominium ſuum in Creaturas exercere; Ita *placatio* hæc non fuit merè *deprecatoria*, ſed etiam *ſatisfactoria*, vt quæ non facta ſit precibus & perſuaſionibus, ſed reali pretio ſanguinis intercedente 1. Pet. 1. 18. 19. 1. Cor. 21. 20. nec Chriſtus diceretur factus pro nobis ἱλασμὸς niſi quatenus ſeipſum dedit pro nobis ἀντίλυτρον, & per ſeipſum purgationem peccatorum fecit Heb. 1. 3.

LIX. Ex hiſce omnibus autem ita diſputatis clarum jam euadit, quod quærebamus, nimirum Chriſtum verè pro nobis ſatisfeciſſe; Nam cùm Mediationis inter Deum & nos munere functus ſit, & hac ſua mediatione nos redemerit, ſeipſum pro nobis in ἀντίλυτρον dando, & hoc redemptionis pretium dando, nos Deo reconciliauerit odij & alienationis cauſas vtrinque remouendo, vtique veram & pleniſſimam eum pro nobis ſatisfactionem Deo exhibuiſſe neceſſum eſt, quod demonſtrandum fuit: Cæterùm non ea tantùm huic ſaluberrimo myſterio comprobando Argumenta ſufficit nobis Scriptura, àlia ſunt plura quæ ne prolixiores ſimus alias ἐὰν ὁ Κύριος θελήσῃ καὶ ζήσωμεν ſumus expenſuri. Jam enim tempus eſt ut manum de tabula ponamus. Tibi verò Domine Ieſu, Potentiſſime Redemptor & Soſpitator noſter, qui nos dilexiſti, & à peccatis omnibus noſtris precioſo ſanguine tuo lauiſti, ſicut & Patri & Spiritui S. ſanctiſſimæ & glorioſiſſimæ Trinitati ſit honos, laus & gloria in ſecula ſeculorum. *Amen.*

EPIMETRA MISCELLANEA.

I. *Scriptura ſacra ita eſt per ſe* αὐτόπιςος *vt nullatenus vel quoad ſe, vel quoad nos Authoritatem ſuam ab Eccleſia mutuetur.*

II. *Libero Arbitrio nunquam homo deſtituitur in quocunque demum verſetur ſtatu, rectè tamen aſſeritur nullum eſſe liberum Arbitrium in ſtatu peccati.*

III. *Quamvis Providentiæ divinæ ſubſint Creaturarum peccata, tamen citra blaſphemiam Deus author vel cauſa peccati dici nequit.*

IV. *Nulla datur mors naturalis.*

V. *In Iuſtificationis negotio rectè diſtinguitur Imputatio Iuſtitiæ à peccatorum remiſſione, vt cauſa ab effectu.*

VI. *Seceſſio noſtra ab Eccleſia Romana juſtiſſima fuit & ſummè neceſſaria.*

Digitized by Google

DISPVTATIO QVARTA

Quæ Secunda eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente IOHANNE DE TOVRNES *Geneuenſi.*

THESIS PRIMA.

TRES hactenus præcipuas Argumentorum *Claſſes* produximus & vindicauimus quibus *Satisfactionis veritas* demonſtrari poteſt, ab *Officio* ſcilicet Chriſti *Mediatorio*, geminóque ejus effectu *Redemptione & Reconciliatione*; *Quarta* jam ſuccedit ea loca complectens quæ paſſionum mortíſque cauſas ita recenſent ut vel expreſsè vel per neceſſariam conſequentiam eandem doctrinam ſecum trahant; Quia verò & numero ſunt quamplurima, & pondere ac momento grauiſſima ut faciliùs ſingulorum vis & robur expendi queat, ea in tres ordines tribuemus. In primo ea excutiemus loca quæ *ſubſtitutionem perſonæ* inferunt, in altero quæ *commutationem debiti* notant, in tertio denique quæ & *perſonæ ſubrogationem*, & *debiti compenſationem* clariſſimè evincunt.

II. Et ad prius illud quod attinet non obſcurè colligitur ex conſtanti Scripturæ ſententiâ quæ Chriſtum ὑπὲρ ἡμῶν mortuum eſſe non ſemel aſſerit ſic Rom. VIII. 32. *Deus proprio filio non pepercit ſed pro nobis omnibus illum tradidit* Rom. V. 6. 8. *pro nobis impijs & peccatoribus mortuus eſt* & I. Pet. III. 18. *Chriſtus ſemel pro peccatis paſſus eſt Iuſtus pro injuſtis*, Heb. II. 9. *pro omnibus mortem guſtauit* Matth. XX. 28. *Filius hominis venit vt miniſtraret & vt daret animam ſuam in redemptionis pretium pro multis.* Hæc enim & alia innumera loca ſimilia vel ſenſum frigidum & incommodum fundunt vel ſubrogationem importare debent neceſſariò, ita ut non *bono* & *commodo* tantùm noſtro, ſed & *vice* ac *loco* noſtro Chriſtus diriſſimam illam mortem ſubierit.

III. Quanquam enim non diffitemur, varium ac multiplicem eſſe vſum præpoſitionis ὑπὲρ apud Græcos & *pro* apud Latinos, eámque non rarò fructum atque vtilitatem tantùm rei aut perſonæ quæ connotatur deſignare, quomodo Paulus ait Col. I. 24. ſe *reliquias afflictionum Chriſti pro*

Digitized by Google

Eccleſia adimplere id eſt in vtilitatem & bonum Eccleſiæ ſiue ad Eccleſiam ſuo illo conſtantiæ & patientiæ exemplo confirmandam & ædificandam, tamen ubi de Chriſti morte & paſſionibus agitur progrediendum eſt vlteriùs & altius quid ac ſublimius attendendum, vt ſcilicet agnoſcamus paſſum eſſe Chriſtum non tantùm pro nobis erigendis & confirmandis ſiue vtilitatis & commodi noſtri causâ quatenus morte ſua confirmauit doctrinæ quam tradiderat veritatem, ſed etiam vice noſtra i. e. ut ea patiendo tanquam Sponſor noſter quæ nos commeriti eramus nos à morte æterna liberaret, & liberatos porro ad æternæ vitæ poſſeſſionem perduceret, & ita cumulatiſſimè Divinæ Juſtitiæ ſatisfaceret.

IV. Hunc eſſe ſenſum phraſis iſtius multa demonſtrant. 1°. *ordinaria & frequentiſſima vocum iſtarum ſignificatio*: nam receptum eſt in omni lingua ut cùm aliquid aliquis fecit aut paſſus eſt vice aut loco alterius, id pro illo paſſus aut feciſſe dicatur; profani Scriptores Græci & Latini paſſim ita loquuntur, ſic *Euripid.* in Alceſt. ſæpiſſimè *θνήσκω ὑπέρ σέθεν morior pro te μὴ θνῆσχ᾽ ὑπὲρ τοῦδ᾽ ἀνδρὸς οὐδ᾽ ἐγὼ πρὸ σοῦ ne moriaris pro hoc viro* i. e. pro me *δεικτικῶς, neque ego pro te*, quæ non aliter quàm ſubſtitutiuè intelligenda argumentum tragædiæ, vxoris loco mariti jam jam morituri morientis docet; ſic *Demoſth.* pro Corona *ἐρώτησον τούτους μᾶλλον δὲ ἐγὼ τοῦθ᾽ ὑπὲρ σοῦ ποιήσω hos interroga vel potiùs id tui loco faciam*: ſic apud Terentium *pro illo te ducam, Ego pro te molam* apud Virgil. *vnum pro multis dabitur caput* apud Cicer. *vnus Cato eſt mihi pro centum millibus.* Apud authores ſacros nihil frequentius, Dauid deflens obitum Abſalomi filij. 2. Samuel. XVIII. 23. *Abſalon fili mi quis tribuat mihi vt moriar pro te*: i. e. vtinam pro te & loco tuo mortuus eſſem Gen. XLVII. 16. 17. *Dixit Ioſeph date pecora veſtra & dabo vobis cibum pro pecoribus veſtris.* Exod. IV. 16. *Alloquetur ipſe pro te populum ut ipſe ſit tibi vice oris, tu verò ſis ei vice Dei* Num. VIII. 16. *Levitas dicitur Deus ſibi aſſumpſiſſe pro omni aperiente vuluam* &c. Ita in N. T. Rom. IX. 3. Paulus optat fieri ἀνάθεμα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν non tantùm in eorum gratiam, ſed vice & loco vt qui exitio ſuo fratrum Iudæorum redimere vellet ſalutem, ſiquidem fieri poſſet & Deo ita luberet, hæc enim vota cõditionata ſunt non abſoluta, ut ut conditio ſemper non exprimatur, quæ non inferunt ſtatim facti poſſibilitatem, ſed petentium demum exprimunt zelum & ardorem, ſic 2. Cor. v. 20. dicuntur Apoſtoli *legatione fungi ὑπὲρ χριστοῦ* i. e. non tantùm nomine & autoritate Chriſti, ſed ipſius vice & loco, *ac ſi Deus hortaretur per nos* inquit. Denique, ne plura congeramus, Rom. v. 7. *vix pro juſto quis moriatur* &c. non in gratiam duntaxat juſti, ſed ejus loco ut benè reddit Syrus per vocem חלף quæ commutationem notat. Ex his verò & aliis non paucis locis iſtiuſmodi colligimus ſolemnem eſſe & tritum in omni lingua vſum hunc iſtarum præpoſitionum à quo recedere religio nobis eſſe debet quum nihil nos cogit, imò multa eò nos euidentiſſimè manuducunt.

V. Nam & illud 2° euincitur certiſſimè ex *præpoſitione ἀντὶ* quæ in hoc argumento etiam adhibetur Matth. XX. 28. dicitur veniſſe Chriſtus ut

Digitized by Google

daret animam ſuam λύτρον ἀντὶ πολλῶν & Marc. IX. 25. hæc quippe communiſſimè & maximè propriè ſubſtitutionem & commutationem deſignat, ut Diſp. præced. Th. XXVI. jam probauimus, & luculentiùs ex locis ſequentibus demonſtrari poteſt, ſic 1. Cor. XI. 15. *Coma* dicitur *data mulieri* ἀντὶ περιβολαίου i. e. *velamenti loco*, Luc. XI. 11. μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ *an loco piſcis dabit illi ſerpentem*: ſic Rom. XII. 17. Matth. v. 38. &c. potiſſimùm verò cùm de perſonis agitur ſignificat ea particula alterum ſucceſſiſſe in alterius locum ut Matth. II. 22. Archelaus dicitur regnaſſe ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ *loco Herodis patris ſui*; & Matt. XVI. 27. jubetur *Petrus dare ſtaterem pro ſe & Chriſto* ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ neque aliter apud prophanos Scriptores εἷς ἀντὶ πολλῶν dicitur vnus loco multorum, quæ tam clara ſunt vt nullâ ſophiſticâ poſſint eludi: Nam quæ Adverſarij effugia hîc captant ut vocis iſtius pondus eleuent, leuia ſunt admodum & ſtraminea; *Crell.* contra Grot. pertendit particulas ἀντὶ pro ὑπὲρ & ἕνεκα ſimpli. poni ſæpe ex Doctiorum ſententia ut Luc. I. 20. & XIX. 44. Matt. XIX. 5. & Epheſ. v. 31. Sed licet concederemus aliquando eo ſenſu venire cùm rebus applicatur, at cùm ad perſonas refertur non aliter quàm ſubſtitutiuè intelligi poſſe jure ſtatuimus. Addit 2° nos in eo decipi quod putemus agi de commutatione inter Chriſtum & Nos in locis controverſis quaſi ſenſus eſſet, cùm nos animas noſtras eſſemus daturi, Chriſtum loco noſtro animam ſuam dediſſe, cùm commutatio notetur quidem, ſed inter rem & perſonas, inter λύτρον quod eſt anima ſeu vita Chriſti & inter nos tanquam captiuos; quis verò dixerit ſanguinem Chriſti pro nobis ſubrogatum aut in locum noſtrum ſucceſſiſſe? Sed ipſe turpiter fallitur dum alios falli contendit, nam ea non ſunt verba noſtra, ſed Scripturæ ipſius quæ commutationem illam inter Chriſtum & nos ſtatuit dum expreſsè dicit Chriſtum *ſeipſum dediſſe* pro *multis* Matth. XIX. 28. vel *pro nobis* Tit. II. 14. & *juſtum pro injuſtis paſſum* 1. Pet. III. 18. itaque *commutatio* duplex hîc attendenda alia *rei* alia *perſonæ*, in iſta Chriſtus locum noſtrum ſubiit, in illa mors nobis debita compenſatur per mortem Chriſto vadi noſtro impoſitam, & hæc quidem in ſequentibus demonſtrabitur, ſed prior clarè oſtenditur ex ea phraſi quâ Chriſtus vel ἀντὶ vel ὑπὲρ ἡμῶν mortuus dicitur. Deinde cùm λύτρον ipſum quod inter nos commutatum eſſe fatetur Aduerſarius aliud non fuerit quàm perſona ipſa Vadis noſtri, ſeipſum enim tradidiſſe dicitur, fruſtra diſtinguitur commutatio inter rem & perſonas. 3° ſi commutatio ea notatur quæ eſt inter pretium & perſonam pretio redemptam, vera infertur ſatisfactio, nihil enim nobis ſatisfacere aliud eſt quàm pretium ab alio debitum perſoluere ita ut debitor eo liberetur, atque hoc clarè innuunt verba Pauli 2. Cor. v. 14. *ſi vnus pro omnibus mortuus eſt E. omnes ſunt mortui* non obſcurè ſcil. deſignans ita Chriſtum omnium electorum loco ſubſtitutum eſſe ut mors quam pro ipſis ſuſtinuit ita iis imputetur ut eodem loco habeantur ac ſi ipſimet eſſent mortui, & morientes pro peccatis ſuis ſatisfeciſſent. Hoc verò poſito nimirum Chriſtum in locum noſtrum ſucceſſiſſe & pœnas nobis debitas tuliſſe

Digitized by Google

liſſe facilè colligitur ſatisfactionis veritas, quippe ſi loco noſtro conſtitutus id ipſum quod debebamus mortem ſcilicet perpeſſus eſt ut nos ab eâ liberaret, vtique neceſſe eſt eum verè ſatisfeciſſe, nam dare id ipſum quod alter debebat ut per id ipſum à debito liberetur & eo dato ipſo facto eum liberare eſt ſolvere aut ſatisfacere.

VI. 3° Non aliter phraſim hanc in ſubjecta materia intelligendam eſſe ex eo etiam probatur clariſſimè quod ea proponitur tanquam *Chriſto propria & peculiaris* quæ ita ipſi competit ut alteri tribui haudquaquam poſſit ſine ſumma in Chriſtum injuria, dicitur enim ille *vnus pro omnibus mortuus* 2. Cor. v. 14. & hoc ponitur tanquam ſummi amoris teſtimonium certiſſimum cui alius nullus æquiparari nedum præferri poſſit Ioh. xv. 18. vnde Paulus 1. Cor. 1. 13. hoc tanquam Chriſto ſoli proprium cæteris verò omnibus incommunicabile longiſſimè à ſe remouet, *An Paulus pro vobis crucifixus eſt?* Iam verò ſi phraſis hæc tantùm deſignaret commodum, & mors Chriſti vtilitatis duntaxat gradu differret à morte Apoſtolorum non proprio fine ſegregaretur, falſa eſſent hæc Scripturæ dicta, cùm certum ſit & Paulum & Martyres multos mortuos eſſe eatenus pro fidelibus, id eſt in eorum vtilitatem & gratiam. Nam quæ diſcrimina hîc ruſpatur Adverſarius *li.* de *Serv. li.* 2. c. 8. vt attributionem iſtam detrahat fidelibus & ſoli Chriſto eat tranſcriptum, vel nullius planè ſunt commatis, vel argumentum fortiùs ſtringunt: Contendit ſiquidem Chriſto non cæteris hanc phraſim ritè tribui quia Chriſtus primus omnium pro omnibus mortuus eſt, ita vt quicquid ex cæterorum morte vel afflictionibus beneficij ad nos redundat id omne Chriſto acceptum referri debeat. At, inquam, ſi diſcrimen tantùm eſt ordinis aut gradus non negaretur ſtatim res ipſa, non poſſent ſanè dici *primò* pro nobis crucifixi & mortui fideles aut Apoſtoli; ſed poſſent tamen pro nobis dici crucifixi, ſiquidem finis mortis Chriſti non differt quoad ſpeciem, ſed tantùm quoad gradum: at Paulus non negat tantùm prioritatem ordinis vel gradus, ſed rem ipſam tollit tanquam alienam, & ſoli Redemptori ac Domino in cujus nomen baptizamur propriam. *An Paulus pro vobis crucifixus? vel an in nomen Pauli eſtis baptizati?* colligens ſcilicet non alium pro nobis crucifixum poſſe dici niſi Dominum Ieſum in quem ideo propter jus quod in nos acquiſiuit rectè baptizari dicimur: Quod verò ſubiicit ſecundò ideo propriè hoc de Chriſto prædicari quia *propriè & verè is pro aliquo mori videtur qui morte ſuâ illum in vita conſervat & à morte eripit, quod morte ſua fecit Chriſtus, nemo autem præter ipſum aut fecit aut facere poteſt.* Vel nihil ad rem facit vel ſententiam noſtram luculenter confirmat: Nam cùm Chriſtus à morte nos eripere vel ad æternam traducere non poſſet vitam niſi pœnas nobis debitas ſubeundo & λύτρον dando pro nobis; vtique ſi per mortem nos à morte eripuit & ad vitam traduxit, pro nobis ſatisfeciſſe dicendus eſt; neque vtilitas vlla qualiſcunque demum illa ſit ſine ſubrogatione poterit phraſim hanc Chriſto peculiarem reddere.

VII. Denique hanc mortis Chriſti pro nobis vim ſatisfactoriam *circum-*

Digitized by Google

cumſtantia ipſa locorum adſtruunt evidentiſſimè. Neque enim dicitur tantùm mortuus pro nobis Chriſtus, ſed datus ut nos redimeret *Tit.* II. 14. vt nos juſtificaret & Deo reconciliaret, Rom. v. 10. vt à peccatis mundaret omnibus & Deo in æternùm conſecraret. Heb. IX. 14. & X. 10. 14. vt victima quæ peccatoris ipſius vicem ſubit & mortem illi debitam ſuſtinet Eph. v. 2. &c. quæ ſanè perperam dicerentur niſi ſubſtitutio & ex ſubſtitutione pœnæ inferretur compenſatio; Vnde jam colligere poſſumus argumentum: Is enim qui non bono tantùm noſtro & commodo, ſed vice etiam & loco noſtro, mortem crucis perpeſſus eſt, Servator eſt non exemplo tantùm, ſed & merito, nam peccatorum vicem ſubire vt ipſi ſalventur, non eſt tantùm exemplum dare, ſed & meritum exhibere. At Chriſtus hoc ipſum pro nobis præſtitit. E.

VIII. Excip. hîc 1° Non poſſe Satisfactionem ex iſtiuſmodi locis inferri quia etiam *fideles pro fratribus animas ponere jubentur* 1. Io. III. 16. & Paulus de ſe ſcribit Col. 1. 24. *ſe implere reliquias paßionum Chriſti* ὑπὲρ τ̃ σώματος *pro corpore ipſius quod eſt Eccleſia*. At certum eſt tamen nec fideles pro fratribus nec Paulum pro Eccleſia cuiquam ſatisfeciſſe aut ſatisfacere poſſe. 2° ſi Chriſtus loco noſtro mortuus fuiſſet & paſſus, non poſſemus eidem mortis & paſſionum generi ſubiici, & ad animam noſtram effundendam non minus illo incitari, ſiquidem loco noſtro patiendo ſupponitur ab ea neceſſitate nos exemiſſe; at Chriſtus ipſe nos ad id hortatur non ſemel Matt. X. & Luc. IX. 23. *ſi quis vult venire poſt me abneget ſemetipſum & tollat crucem ſuam &c.* & Apoſtoli exemplum hoc ad imitationem ſæpius proponunt Heb. 11. 9. 10. & 1. Pet. II. 20. *In hoc paſſus eſt Chriſtus relinquens nobis exemplum ut ſequamur ejus veſtigia.* 3° vis iſtius locutionis ex alia ſimili colligi debet cùm dicitur Chriſtus mortuus & traditus *pro peccatis noſtris*; vt ergo phraſis iſta non infert Chriſtum loco peccatorum noſtrorum mortuum eſſe, ſed tantùm peccatorum noſtrorum causâ ſiue propter peccata noſtra ut alibi dicitur; ita nec dicendum erit ſubſtitutum eum fuiſſe in locum noſtrum, etſi pro nobis fuerit mortuus, ſed tantùm noſtri gratiâ & *propter nos* vt dicit Apoſt. 1. Cor. VIII. 11.

IX. Sed peccant hîc more ſuo hæretici falla. παρὰ τὸ ὁμώνυμον quaſi eadem phraſis ſenſu eodem ſemper vſurpari deberet, cùm tamen nihil ſit frequentius quàm eandem vocem diverſiſſimas obtinere ſignificationes pro materia ſubjecta & locorum circumſtantiis, quamuis ergo probarent præpoſitionem hanc de qua quærimus alio ſenſu alibi venire nec ſubſtitutionem ſemper notare, ſed vel occaſionem duntaxat vel commodum, quod facilè illis largimur, fruſtra erunt tamen niſi in locis citatis & hoc in argumento ita vſurpandam eſſe evincant quod nunquam vel ex rationibus vel ex exemplis allatis ſunt conſecuturi. Nam ad primum vt reſpondeamus cùm ſenſu valde diſpari dicat Scriptura *Nos pro fratribus mori* debere & *Chriſtum pro nobis mortuum eſſe* perperam ab uno ad alterum argumentantur, quaſi non alio fine Chriſtus mortuus ſit pro nobis quàm eo quo pro aliis ſi opus ſit, id eſt ſi Dei gloria & proximi ſalus poſtulet mortis pe-

ricu-

Digitized by Google

riculum ſubire tenemur; nam pro aliis mori debemus in quantum ſaluti ipſorum prodeſſe poſſumus, non poſſumus autem hactenus prodeſſe vt pro iis ἀντίλυτρον pendamus vel eos ab æterna morte liberemus Pſ. XLIX. 8. quod vtrúmque Chriſtus & præſtare potuit & reuera præſtitit 1. Tim. II. 6. Heb. II. 14. fratres noſtri non poſſunt ſanguine noſtro Deo reconciliari, at ſanguine Chriſti Deo ſumus reconciliati Ro. V. 10. denique nemo poteſt morte ſua proximum Deo conſecrare & à peccatis mundare quod vtrúmque tamen moriendo Chriſtus pro nobis impleuit. Heb. X. 14. 1. Io. I. 7. Itaque Ioh. confert mortem Chriſti pro nobis, & mortem noſtram pro fratribus κατά τι non ἁπλῶς, ſecundùm finem aliquem, non ſecundùm omnes, ſecundùm *charitatis exemplum*, non verò ſecundùm *ſatisfactionis meritum*. Nimirum quod ritè tenendum eſt Chriſtus pro variis quæ pro nobis ſuſtinet muneribus varias etiam σχέσεις induit, & pro variis illis relationibus, mortis ejus varij eſſe fines poſſunt qui quanquam diuerſi, contrarij tamen non ſunt ſibi invicem, ſed ſubordinati; ut ergo tria exequi debuit ad ſalutis noſtræ complementum. 1° *juſtificationem coram Deo* peccatorum reatum tollendo, 2° *ſanctificationem in nobis* labem & maculam eorundem abſtergendo. 3° *glorificationem* omnimodam juſtificatos nos & ſanctificatos per bonorum operum viam ad vitam & felicitatem perducendo: Ita triplicem ille σχέσιν ſubiit, Primam *Vadis* & Sponſoris qui ſatisfaceret Heb. VII. 22. Secundam *Ducis & Capitis* quod influeret Eph. I. 22. 23. Tertiam *Doctoris* & *fratris primogeniti* qui dirigeret & præiret Ioh. XV. 12. & Rom. VIII. 29. illam quà *Sacerdos* implere debuit *merito*, iſtam quà *Rex efficaciâ*, hanc denique quà *Propheta doctrinâ* & *exemplo*. Iuxta tres autem illas rationes triplicem etiam mors Chriſti finem obtinere potuit. 1° *Iuſtitiæ divinæ ſatisfactionem* ad peccatorum jam admiſſorum expiationem, de qua loca ſunt Heb. IX. 15. Matt. XX. 28. XXVI. 28. Eph. I. 7. 2° *Spiritus Sancti impetrationem* ad labis inhærentis purgationem & peccatorum futurorum auerruncationem, de qua mentio fit Heb. IX. 14. 1. Pet. II. 24. 3° *charitatis, patientiæ,* humilitatis, obedientiæ, cæterarúmque virtutum ad ſanctificationem promovendam perfectiſſimam *demonſtrationem* ad quam reſpiciunt loca Phil. II. 5. 6. 7. 1. Pet. II. 21. Ioh. XV. 12. Eph. 5. 2. 1. Ioh. III. 16. Vnde diuerſimodè *mors Chriſti* pro variis illis finibus ſpectari poteſt, vel vt *ſatisfactoria* & fidei objectum, vel ut *efficax* & ſpei fulcrum, vel ut *Idealis* & imitationis exemplum; ratione illius Iuſtificationis cauſa eſt & fundamentum 2. Cor. V. 14. Gal. III. 13. 14. ratione iſtius Sanctificationis radix eſt & principium. Rom. VI. 4. 5. 1. Pet. IV. 1. 2. ratione hujus Vitæ Chriſtianæ norma & incitamentum 2. Cor. IV. 10. Phil. II. 5. Quoad primum & ſecundum ita ſoli Chriſto propria eſt vt cæteris omnibus incommunicabilis meritò dicatur. 1. Cor. I. 13. adoranda non imitanda, quis enim mortalium ad inſtar Chriſti vel peccati reatum tollere, vel Spiritum mereri & conferre queat? At quoad 3m tanquam *exemplaris* nobis proponitur, vt pote qui prædeſtinati ſimus vt imagini ipſius ſimus conformes Rom. VIII. 29. prius in cruce quàm in gloria, in

Digitized by Google

ſanctitate quàm in felicitate, in morte quàm in vita. Hinc pro variis quæ in morte Christi eluxerunt virtutibus modò ad hanc, modò ad illam, modò vniuersè ad omnes incitamur. 1. Pet. II. 21. in patientiæ & tolerantiæ proponitur exemplum, quia ibi ut ex ſerie patet de paſſionibus fidelium agebatur. Paulus ad Ro. VI. ex ea petit argumentum ad totius ſanctificationis ſtudium commendandum, quia in eo erat, vt alterum hoc beneficium à Iuſtificatione fluens deſcriberet; quia verò Iohannes dilectus Chriſti diſcipulus totus in charitate promouenda verſatur non aliunde fortius & efficacius exemplum petere potuit quàm ex ejus pro nobis morte. *In eo*, inquit, *cognoſcimus charitatem Dei, quòd ille animam ſuam pro nobis depoſuit, nos igitur debemus pro fratribus animas ponere,* vt ſignificet nimirum charitatem Chriſtianam eo vſque exemplo Chriſti extendendam eſſe non ſolùm ut in verbis conſiſtat vel amicitiæ profeſſione, ſed ut ſui etiam quiſque obliuiſcatur ut fratribus conſulat.

X. Cæterùm quod Apoſtoli hinc hortationum ſuarum argumentum petunt, quod Chriſtus pro nobis mortuus eſt, non propterea faciunt vt oſtendant nos eodem planè modo & fine quo Chriſtus pro nobis paſſus eſt debere etiam pro fratribus pati, nam argumentantur à ſimili aut exemplo: Iam autem ad exemplum ſufficit ſi generalis quædam adſit ſimilitudo etſi longum latúmque in modo ſpeciali intercedat diſcrimen, ſic perfectio Dei nobis in exemplum proponitur Matt. v. 46. *Eſtote perfecti ſicut Pater veſter qui eſt in cœlis perfectus eſt*; quamuis certiſſimum ſit perfectionem divinam ab humana in ſpeciali ratione longiſſimè diſcrepare; ſic Iohannes dum vult ad charitatem hortari quia nullum fortius & illuſtrius exemplum dare potuit, dedit exemplum Chriſti, ſed non ſtatim in omnibus imitandum, etiam iis quæ ſunt ἀκοινώνητα & illi propria, puta peccatorum expiatione & Iuſtitiæ divinæ ſatisfactione, (hoc enim Apoſtolus nunc quidem non reſpicit) ſed in aliis communibus puta charitatis & benevolentiæ demonſtratione qui Iohannis fuit proprius ac genuinus ſcopus: fateamur ergo mortem & paſſiones Chriſti cum noſtris conuenire poſſe in generalibus, ut eas adeamus non ſecus ac Chriſtus ex charitate & beneuolo erga fratres affectu, ut eas pariter feramus patienter & ſine murmure: ſed differentia ſemper longè maxima in ſpecialibus occurrit, ſiue *cauſam efficientem* reſpicias, ille enim percuſſus eſt à Deo Iudice, nos à Deo Patre caſtigamur, ſiue *paßionum naturam & gradum*; ille enim calicem indignationis divinæ ebibit vſque ad fæces, nos ſummis labris tantùm deguſtamus & quidem ſublata jam maledictionis amaritudine, ſiue *finem*, ille ad ſatisfactionem, nos ad medicinam, ille ad ſeruorum redemptionem, nos ad fratrum ædificationem, vnde patet neutrum ex iſtis vel Petri vel Iohannis loci phraſeos illius infirmare ex qua ſatisfactionem elicimus.

XI. Sed nec eam infringit meliùs locus alter Pauli ad Coloſſ. I. 24. vbi profitetur ſe *reliquias paßionum Chriſti ſupplere pro corpore ipſius.* 1° Supponimus cum Adverſariis contra Pontificios nullam à Paulo præſtitam fuiſſe ſatisfactionem quod ſuo loco demonſtraturi ſumus, & paſſiones Chriſti non

non propriè intelligendas eſſe de iis quas in corpore ſuo naturali perferendas habuit, ſed de iis quas in corpore myſtico nimirum Eccleſiâ patitur; quomodo Paulus, 2. Cor. 1. 7. vocat χριςȣ̃ παθήματα afflictiones quibus ad ſui ſimilitudinem fideles ſuos exercet, & ad Hebr. XI. 26. abjectam populi Iſraelitici ſortem quam Ægyptiacæ aulæ ſplendori & opulentiæ prætulit Moſes χριςȣ̃ ὀνειδισμὸν appellare non dubitauit. 2° fatemur Paulum dici paſſum *pro Eccleſia*, non *redimenda*, ſed *ædificanda & confirmanda*; non ſatisfaciendo apud Deum, ſed veritatem obſignando apud homines, non Eccleſiæ loco & vice ſe ſubſtituendo, (ſic enim unus pro omnibus mortuus dicitur 2. Cor. v. 14.) ſed commodo ac bono ipſius obeundo quod Paulus ipſe explicat 2. Cor. 1. 6. *ſiue premimur* ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως *hoc fit in veſtram conſolationem*: quippe ut Eccleſia occaſio fuit vinculorum ejus, quia dum ex impoſito à Chriſto munere illi miniſtrare ſtudet in carcerem conjectus fuerat & Romam traductus non ſine magnis & horrendis periculis, ita magna ad eam redundabat inde vtilitas; non dubitandum enim quin vincula & paſſiones illæ quas tam conſtanter ſuſtinebat mirum in modum pios confirmauerint ut profitetur ipſe Phil. 1. 12. 13. Sed à Paulo ad Chriſtum non valet conſequentia, longè enim aliter Paulus patitur pro Eccleſia, aliter Chriſtus pro nobis; Chriſtus enim non tantùm pro nobis ædificandis vel confirmandis, ſed redimendis & reconciliandis mortuus dicitur, quod procul à ſe remouet Paulus; Chriſtus mortuus eſt pro nobis vt Satana & morte devictis nos à mortis imperio liberaret, at nihil tale Paulus vel cogitauit vnquam vel perfecit.

XII. Ad ſecundum Diſtinguẽdi varii fines & formales rationes propter quas patiuntur & moriuntur adhuc fideles: Sanè ſi Chriſtus ea mala pro nobis perpeſſus eſt non debemus ex Iuſtitia iiſdem gravari, eodem ſcil. modo & fine *ſub ratione pœnæ &* λύτρȣ ad ſatisfaciendum Iuſtitiæ divinæ, hoc enim Chriſtus ita præſtitit pleniſſimè, ut qui alium illi vel ſocium vel vicarium adjungeret, horribilis blaſphemiæ reus eſſet, ſed nihil obſtat fideles iiſdem malis exerceri, ſed ad alios fines, non ad pœnam ſed *ad medicinam*, non ad ſupplicium ſed *ad pietatis experimentum*, non ad exitium & ruinam, ſed *ad immortalitatis inſtrumentum*; ſic rem materialiter vnam variant cauſæ, fines, vſus, circumſtantiæ: Crux facinoroſo ſceleris ſupplicium eſt; Martyri eadem non pœna ſed certamen; non ſupplicium ſed victoriæ materia eſt, mors impiis peccati pœna, piis quibus condonata peccata ſunt pœna non eſt, hunc ei aculeum ademit Chriſtus, ſed ad vitam tranſitus; Ita quia Chriſtus legem pro nobis impleuit, & implendo jus vitæ acquiſiuit exolvimur à neceſſitate implendi legem quoad meritum, nec enim amplius bene operari tenemur ad juſtificationem conſequendam; ſed tenemur tamen ſemper ad obedientiam Legis ad ſanctificationem promovendam & gratitudinem noſtram conteſtandam: Non aliter de morte Chriſti & paſſionibus philoſophandum eſt, quia Chriſtus pro nobis mortuus eſt & paſſus non amplius morti maledictæ quam ipſe tulit obnoxij ſumus, nulla enim amplius eſt condemnatio iis qui ſunt in Chri-

Digitized by Google

ſto. Rom. VIII. 1. nec paſſiones vllas pœnales Iuſtitia nobis imponit; ſed caſtigatorias tamen vel probatorias multas immittit Sapientia, ut ita membra Capiti, in cruce priuſquam in gloria conformentur, quemadmodum Princeps ille ſalutis per varias conſecratus afflictiones ad ſummum gloriæ faſtigium euaſit, & vitam per mortem adiit, ita hic eſt Sapientiæ divinæ ordo mirabilis, vt per multas tribulationes ingrediamur regnum cœlorum, nec vllus *ἀμάραντον* felicitatis coronam *ἀναιμακτὶ* ſine ſudore & ſanguine reportare queat; Hac viâ primus præiuit Chriſtus, hac ſequi nos omnes decet niſi degeneres tanti parentis filij haberi volumus; propterea toties Spiritus S. ad crucem fortiter poſt Chriſtum & ad ejus exemplum ferendam fideles hortatur.

XIII. Quod vero tertiò obiicitur ex ſimili phraſi cùm dicitur Chriſtus mortuus *pro peccatis* noſtris, vel *propter peccata* noſtra ut Rom. IV. 25. Gal. I. 4. quod tamen ad ſubſtitutionem loco peccatorum trahi non poteſt, huc non pertinet; Etenim cùm prædicata talia ſint qualia permittuntur eſſe à ſuis ſubjectis, ſit autem ridiculum aliquem dici loco peccatorum mortuum; Res ipſa ſiue ſubjectum nullatenus fert ut Chriſtus vice peccatorum dicatur mortuus ſiue ad ea liberanda, ſed mortuus eſt *pro iis* ſcilicet *expiandis & tollendis*: eſt enim Agnus Dei tollens peccata mundi Ioh. I. 29. & primò apparuit ut peccata noſtra tolleret, Heb. IX. 28. id eſt ferendo auferret; at *pro nobis redimendis & ſalvandis* mortuus eſt. Itaque peccatur fallac. figuræ dictionis, quaſi eadem particula vim eandem vbique obtineat cùm diverſitas ſubjecti diuerſum ſenſum poſtulet, & per ſe pateat aliter *pro re* dici aliquem mori, aliter *pro perſona*, quod ex ſequentibus clarius adhuc liquebit.

XIV. Nam etſi præpoſitio hæc peccatis juncta ſubſtitutionem non inferat, ſuum tamen aliis addita pondus non exiguum habet ad ſatisfactionis veritatem comprobandam: Quippe cùm bifariam vſurpetur vulgò vel pro *cauſa efficiente impulſiua* Rom. XV. 9. *vt Gentes ὑπὲρ ἐλέους pro miſericordia ſua Deum glorificent*, & Phil. II. 13. *Deus efficit velle & perficere ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας pro beneplacito*, vel pro *finali* ut Ioh. VI. 51. *Caro mea eſt quam dabo ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς pro mundi vitâ* hic enim hujus donationis finis eſt citra controuerſiam; alterutra ſignificatio locum habeat hìc neceſſe eſt, poſteriorem nonnulli ſequuntur ita ut *pro peccatis* idem ſit ac pro *expiatione peccatorum*, ſed quia non ſatis videtur Scripturæ phraſi convenire; nam neque peccata noſtra & expiatio eorum ſunt idem, ſed penitus diuerſa vt pote ſubjectum & accidens illius, neque ſignificatio hæc ſeorſim ſumpta vllo Scripturæ vſu demonſtrari poterit; Ideo commodior ſenſus alter ut *Cauſa efficiens impulſiua & meritoria* mortis Chriſti ſignificetur, nam cùm agatur de pœna, peccata pœnæ cauſa non ſunt, niſi per modum meriti, ſic apud Lati. Cicero *vlciſci pro injuriis*, *ſupplicia pro maleficiis metuere dixit*. Plautus *caſtigare pro commeritâ noxâ*. Terentius *pro dictis & factis vlciſci*, Trita etiam eſt phraſis Scripturæ ut *ſacrificium*

pro

pro peccato dicatur i. e. ob peccatum perpetratum, vt ſæpiſſimè hoc occurrit apud Moſem & præſertim Levi. vi. ſic *mori* & *perpeti pro peccatis* vel propter peccata ex ſtylo Spiritus S. eſt ſubire ac luere pœnam & τιμωρίαν peccati Leuit. xxvi. 18. 28. Deut. xxiv. 16. 2. Reg. xxiii. 26. Et res ipſa id evincit; nam peccata noſtra quatenus ex Iuſtitiæ divinæ rigore mortem merebantur Chriſtum mouerunt ut ſe pro nobis offerret & pœnam peccatis noſtris debitam in ſe reciperet, nec verò oſtendi poterit vſpiam voces iſtas *ob peccata*, vel *propter peccata*, *pro peccatis*, præſertim vbi morti & paſſionibus junguntur aliter ſumi in Scriptura quàm in hoc meriti ſignificatu. Nam etſi daremus priorem ſignificatum reſpici, non intelligi poſſet tamen ſeorſim ſine poſteriori hac σχέσει, ſiquidem nunquam finaliter pro expiatione & abolitione peccatorum mortuus eſſet, niſi peccata cauſa fuiſſent impulſiua & meritoria ejuſmodi paſſionum. Cæterùm etſi peccata noſtra intercedente reatu mortem mereantur; cauſa tamen impulſiua mortis Chriſti ſtatuuntur non abſolutè ac per ſe ſeu vi ſuâ reſpectu Chriſti; nihil enim peccatum in ipſum potuit qui fuit ſanctiſſimus, ſed per accidens concurrentis gratiæ Dei, & miſericordiæ Chriſti erga nos, quâ Vadem ſe pro pœna peccato debita exhibuit tanquam Sponſor & Mediator N. T. Heb. vii. 22. & ix. 15. Atque hinc non obſcurè colligitur quod intendimus. Nam ſi propter peccata dicitur paſſus, i. e. illorum demerito & reatu, reatus autem ille ſiue demeritum ad mortem obligare eum non potuit, niſi in quantum ipſi tanquam Vadi ex ordine Dei imputatum eſt, vtique nequit Chriſtus hoc ſenſu paſſus fuiſſe pro peccatis noſtris, quia moriendo pro nobis vices noſtras ſuſtinuerit, & hanc ſuam paſſionem, quæ pœna fuit nobis debita, loco noſtro adierit.

XV. Nolunt tamen eam hîc agnoſcere Aduerſarij, & in omnes formas ſe vertunt vt pondus iſtius argumenti quacunque tandem ratione eleuent: Ideo 1° cauſam finalem hîc vrgent quaſi Chriſtus non alio ſenſu dicatur paſſus & traditus pro peccatis quàm ut nos ab illis abſtraheret, ad ſceleris odium, & ardentiſſimum virtutis ſtudium hoc pacto nos incitando, quod ex iis videtur probari locis quibus pietatis & novæ vitæ ſtudium proponitur tanquam mortis Chriſti finis & fructus præcipuus, ut cùm dicitur *traditus pro peccatis ut ex præſenti ſeculo malo nos eriperet* Gal. i. 4. *ab omni iniquitate redemiſſe & purificaſſe ut ſimus populus peculij* Tit. ii. 14. *mortuus pro nobis vt non amplius nobis vivamus* &c. 2. Cor. v. 14. *paſſus pro peccatis juſtus pro injuſtis vt nos ad Deum adduceret* 1. Pet. iii. 18. & ii. 24. *tuliſſe peccata in corpore ſuo ſuper lignum vt mortui peccato vivamus Iuſtitiæ* ſic Heb. ix. 15. &c. 2° finaliter dici poteſt pro iis mortuus, quia moritur ut de eorum condonatione nos certos faciat, & ejuſdem nobis largiendæ ampliſſimam poteſtatem conſequatur. 3° licet cauſa antecedens hîc eſſet intelligenda, occaſio tantùm connotaretur, ſed quæ nec ſatisfactionem importat nec pœnam propriè dictam; non ſatisfactionem ut vel ex hoc 1. Reg. xiv. 16. loco patet vbi dicitur *Iehoua traditurus Ieroboam qui peccauit & peccare fecit Iſraelem*

Digitized by Google

tem neque enim plectitur Iſrael vt ſatisfaciat pro peccatis Ieroboam ſed tantùm ejus peccatorum occaſione & cauſâ: Quod ſi quis regerat ſaltem punitum poſſe dici Iſraelem propter peccata Ieroboam, reſpondetur ſtatim hoc non ex vi phraſeos poſſe exſculpi, ſed ex materia ſubjecta; nam ſæpe caſtigationes hujuſmodi propter peccata inferri, quæ nec ſatisfactionem nec pœnam inuoluunt, ut David non leuiter propter adulterium & homicidium à Deo punitus eſt, qui tamen pro ipſis non ſatisfecit; ſic Pſal. xxxix. 11. *In increpationibus propter iniquitatem corripis hominem* non hoc vult puniri hominem à Deo ut Divinæ Iuſtitiæ ſatisfaciat pro iniquitate ſua, ſed tantùm eum cauſâ & occaſione iniquitatis à Deo affligi ut diſcat ab iniquitate recedere; ſic *Soci. lib. 2. c. 7. Volkel. lib. 3. cap. 28.*

XVI. Sed quis non videat mera eſſe ſubterfugia quibus eâdem ſemper oberrant chordâ, quaſi neceſſe ſit phraſim aliquam ubique eodem ſenſu vſurpari, quod innumeris exemplis confutari poſſet; Neque verò cauſa finalis eo quem intendunt ſenſu ſine grauiſſima abſurditate vrgeri poteſt 1. quia non dicendus eſſet pro peccatis paſſus, ſed pro eo quòd maximè peccato repugnat ejus ſcili. deſtructione vel remiſſione, quis verò dixerit vnquam pharmacum ſumi propter morbum, id eſt morbum eſſe finem vel medicamenti vel medici, etſi illud miſceatur ſanitatis reſtituendæ & morbi expellendi gratiâ; non dicitur agere propter morbum medicus in ordine cauſæ finalis, ſed è contra propter morbi expulſionem & ſanitatem ſi finis οὗ ſpectetur, & propter ægrum ſi finis ᾧ attendatur. 2° omnis finis habet rationem boni, & ſub illa ratione expetibilis eſt, at peccata nullam talem χέσιν induere poſſunt cùm Chriſtus dicitur pro iis mortuus. 3° finis nondum eſt actu quum efficiens propter eum operatur, at peccata jam exiſtebant vel ut exiſtentia conſiderabantur in cauſæ ratione, nec enim mortuus eſt ut ſint vel fiant peccata, ſed quia erant ut deſtruantur: 4° Non negamus ſtudium nouæ vitæ & Sanctificationis eſſe conſequentem fructum mortis Chriſti, nam cùm venerit ad deſtruenda opera diaboli non poterat ea tollere planè niſi cum reatu tolleret etiam labem & maculam, ideo non cum ſanguine tantùm dicitur veniſſe, ſed & cum aqua 1. Ioh. v. 6. cum ſanguine expiationis, & cum aqua ablutionis, ita ut in ejus morte habeamus & λύτρον & λουτρον; Iuſtitia factus eſt & Sanctificatio, atque eò reſpiciunt illa omnia loca quæ pietatis ſtudium deducunt ex Chriſti morte: Sed non ſequitur etſi mors Chriſti etiam ad præcauenda peccata quæ poſſent committi extenditur, E. peccatorum commiſſorum illa non fuit Satisfactio & expiatio propriè dicta; Aliter enim reſpicit peccata commiſſa ut remiſſionem eorum nobis impetret, aliter ea quæ futura ſunt & poſſunt committi, ut ab illis nos abſtrahat: Illorum remiſſio debetur morti Chriſti ut *Sacrificio propitiatorio* in quo pœnas luit ipſis debitas, horum præcautio & remotio eidem morti debetur, ut *ſacrificio meritorio* quo nobis ſanctificationis gratiam & Spiritûs donum obtinuit; ad priora mors Chriſti eſt remedium therapeuticum, ad poſteriora nonniſi prophylacticum, qui duo vſus notantur Tit. ii. 14. *redemit ab iniquitate* admiſſa

& pu-

Digitized by Google

& purificat vt inpoſterum ſimus populus peculij Rom. v. 10. *reconciliat per ſanguinem & ſalvat per vitam*, quod ſicubi ſecundarius finis notatur pro loci circumſtantiis, non excluditur tamen ſed ſupponitur primarius ex quo alter neceſſariò pendet, ſiquidem nullum donum à Deo obtinere potuit niſi poſitâ prius ſatisfactione.

XVII. Quod ſi dici non poteſt mortuus pro peccatis vt nos ſcilicet ab iis abſtraheret, multò minus vt nos de eorum remiſſione certos redderet; quia aliud eſt pro peccatis mori, aliud pro certitudine remiſſionis peccatorum demonſtranda; neque vnquam dictum fuit aliquid fieri finaliter pro aliquo malo quod fit propter certitudinem ingenerandam mentibus noſtris de illius mali ceſſatione & ablatione: fiducia ſanè illius obtinetur quidem ex morte Chriſti, ſed eatenus tantùm quatenus eorum remiſſionem reapſe in cruce obtinuit pœnas nobis debitas ferendo, ita ut jam perſuaſi ſimus nos redemptionem habere in ipſius ſanguine hoc eſt remiſſionem peccatorum vt inquit Ap. Eph. 1. 7. Quod verò addunt inſuper mortuum eſſe pro peccatis ut remiſſionis peccatorum nobis largiendæ ampliſſimam poteſtatem conſequeretur, longè eſt abſurdius: nam ſi ad fidem faciendam remiſſionis peccatorum Chriſtus mortuus eſt, ut jam jam dicebant, certè remiſſio illa debet eſſe prior ſaltem ratione morte Chriſti, id enim de quo per aliquid aliud certiores reddimur ordine naturæ prius eſt ſui ipſius certioratione; at ſi duntaxat mortuus eſt ut conſequeretur poteſtatem largiendæ remiſſionis, vtique hæc remiſſio poſterior debet eſſe morte, quia omnis effectus poſterior eſt ſuâ causâ. Quid quod ſi Chriſtus pro obtinenda illa poteſtate mortuus eſſet non habuiſſet illam antea, at certum eſt Chriſtum in terris agentem hanc poteſtatem non ſibi vindicaſſe tantùm, ſed etiam præſentiſſimo & potentiſſimo miraculo comprobaſſe Matt. ix. 5. 6. quod factum ab eo non fuiſſet, niſi Ius illud atque autoritatem obtinuiſſet: fateor exercitium remiſſionis pendere ex mortis Chriſti vel jam præteritæ vel adhuc futuræ efficaciâ, nemini enim remitti poſſunt actu peccata niſi Chriſtus id morte ſua meritus ſit; at Ius & poteſtas haudquaquam fructus eſt mortis, ſed proprietas divinitatis, non poteſt remittere quia moritur, ſed quia filius Dei eſt, imò Deus ipſe cui ſoli condonare peccata competit. Marc. 11. 17.

XVIII. Ad tertium ℞. 1° per retorſi. Si Chriſtus occaſione peccatorum mortuus eſt E. non tantùm finaliter pro peccatis, occaſio enim antecedit & finis ſequitur rei executionem. 2° Chriſtus mortuus eſt pro peccatis ut ſacrificium fiebat pro peccato, at peccatum non occaſio duntaxat, ſed vera cauſa fuit hominem impellens ad ſacrificij oblationem, occaſio enim non connectitur niſi per accidens cum effectu; at effectus hic ſequitur per ſe & peccati ſenſus hominem eò impulit neceſſariò, E. & Chriſtus mortuus dici debet propter peccata non *occaſionaliter* tantùm ſed & *demeritoriè*. 3° falſa hypoth. nititur quaſi ex hac phraſi præciſè eliciamus ſatisfactionem Chriſti, cùm hîc tantùm cauſam impulſiuam meritoriam vrgeamus, ex qua legitimâ conſequentiâ deducimus poſtmodum ſen-

Digitized by Google

tentiæ noſtræ confirmationem, vt antea dictum & dicetur adhuc plenius in ſequentibus; Neque contrarium poteſt evinci ex locis allatis, nam ad primum quod attinet 1. Reg. xiv. 16. ſiue per *peccata illa Ieroboami* propter quæ traditurus erat Deus Iſraëlem, intelligamus, peccata Ieroboami ipſius qui turpiter à Deo defecerat, ſiue genus ipſum peccati Idololatriam ſcilicet cujus author populo fuerat Ieroboamus, quod notant ſequentia *quibus peccavit & peccare fecit Iſraelem*, hæc enim verior & cõmodior eſt expoſitio quàm altera Socini dum vertit *qui peccavit & peccare fecit*, ſiue vtrũq; quod omnino verius eſt complectamur, non deſinit tamen cauſa impulſiua hîc locum habere, nam peccatum illud cujus author erat Ieroboamus, & imitator populus traditionis iſtam pœnam omnino merebatur, vnde Deus jure populum hunc & propter ſua & propter aliena peccata quorum imitator erat caſtigare potuit, neque mirum hoc videri debet aut inſolitum Adverſariis cùm & ipſi fateantur *puniri aliquem poſſe etiam ob peccata aliena dummodo culpa ſit affinis* Soci. lib. 2. cap. 7.

XIX. Alter verò quem vrgent locus tantùm abeſt ut cauſæ eorum faueat ut potius noſtram non parum juvet, nam dum ait Pſaltes Pſ. xxxix. 11. *In increpationibus propter iniquitatem corripuiſti aliquem* id. ſi corripis illum, *liqueſieri feciſti ut tineam deſiderium ejus*, nihil aliud ſibi vult quàm ſi Deus ex rigore juſtitiæ quantum meretur peccatum punire quempiam velit, peccatorem de medio ſtatim ſublatum iri, neque vitam ipſam homini illi vitalem fore, quâ ratione David ut alibi non rarò Deum ad miſerationem vult permouêre vt ſi caſtigare velit caſtiget paternè & moderatè virgis humanis ex miſericordia, ratione habita noſtræ infirmitatis, non rigidè & ſeuerè ex juſtitia ſecundum ipſum peccati demeritum vt Pſ. cxxx. *Domine ſi iniquitates obſervaveris quis ſtabit? ſed apud te venia eſt vt colaris.* Cæterùm quòd ſubiiciunt non omnem pœnam eſſe ſatisfactionem, nec omnem animadverſionem pœnam, damus libenter in hominibus meris, nam & impij puniuntur nec ſatisfaciunt tamen, & pij caſtigantur qui non puniuntur propterea; ſiquidem peccatis eorum ſemel condonatis non amplius vlla ſupereſt illis ferenda condemnatio vel pœna; & ſi malis exerceantur porro, afflictiones illæ non ad pœnam, ſed vel ad μαρτύριον vel δοκιμασίαν vel παιδείαν à Deo Miſericorde diriguntur: Sed reſpectu Chriſti alia planè res eſt, nam hîc nec caſtigatio à pœna ſejungi poteſt, quippe nec venia vlla conceſſa Chriſto legitur, vt fidelibus, nec à Patre, ut ipſi, caſtigatus eſt ex amore & miſericordia Heb. xii. 6. ſed ab eo ut Iudice ex juſtitiâ propter quam maledictio dicitur factus & peccatum: nec verò pœna à ſatisfactione diuelli, cùm eam ita tulerit Chriſtus pleniſſimè ut eam pertulerit omnino & penitus exhauſerit, quod de aliis dici nequit; Quicquid ſit certum eſt nuſpiam dici pro peccatis vel propter peccata quempiam paſſum quin peccata ſtatuantur eo ipſo cauſa impulſiua ac meritoria ejuſmodi calamitatum: quod nobis nunc quidem ſufficere poteſt ut ſciamus *commutationem debiti* factam fuiſſe inter nos & Chriſtum; nam cùm antea ex altera phraſi cùm dicitur pro nobis mortuus jam evicerimus

ſub-

Digitized by Google

ſubſtitutionem perſonæ, hinc neceſſariò ſequitur Chriſtum loco noſtro ita mortuum eſſe ut pœnam nobis debitas in ſe receperit.

X X. Verùm & hoc luculentius liquebit 3° ex iis locis quæ vtrumque ſimul complectuntur & *perſonæ ſubrogationem* & *debiti ipſius compenſationem*, ut quum Chriſtus dicitur factus pro nobis *execratio* & *peccatum* Gal. III. 13. 2. Cor. V. 21. quæ duo loca quia maximi ſunt in hac controuerſia momenti ad veritatis confirmationem non leui brachio à nobis & obiter tantùm ſunt attingenda, ſed paulò pleniùs excutienda: Et ut de priori loquamur extat apud Paulum ad Galat. III. 13. *Chriſtus*, inquit, *nos redemit ab execratione legis dum pro nobis factus eſt execratio, ſcriptum enim execrabilis eſt quiſquis pendet in ligno*: quæ verba vt imprimis erant appoſita ad juſtificationem fidei demonſtrandam qui fuit ſcopus Apoſtoli, ita maximam habent emphaſim ad redemptionis myſterium explicandum, quod breuiter quidem, ſed neruoſè tamen & accuratè hîc ſi vſpiam alibi deſcribit, connotans 1° quid Chriſtus fecerit in noſtri gratiam, *nos redemit*, 2° unde, *ab execratione legis* 3° quomodo, *factus pro nobis execratio*; Primò quod redemiſſe dicitur, ſatisfactionem non obſcurè jam indicat ut antea demonſtratum eſt, ſiquidem emptio ſiue redemptio, propriâ ac primariâ acceptione relationem habet ad pretium, & ſicubi emptio quædam proponitur facienda à fidelibus gratis vt Iſ. LV. 1. Apoc. III. 18. non propriè ſed metaphoricè intelligendam eſſe res ipſa docet, propter nonnullam quæ inter donorum cœleſtium acquiſitionem, & bonorum terrenorum emptionem intercedit, convenientiam; nam ut emptor rem quam quærit permutare debet cum pretio, & ut eam ſibi comparet aliquid de facultatibus ſuis dare vel amittere: Ita in emptione hac ſpirituali felix quædam & ſalutaris debet eſſe commutatio, ut peccato, mundo, cupiditatibus noſtris quæ res ſunt nobis chariſſimæ nuncium remittamus (quod alibi dicit Chriſtus *vendere quotquot habemus* Matt. XIII. 44.) vt theſaurum hunc poſſideamus; Caue tamen hîc rationem vllam meriti cum Pontificiis imaginando fingas, nam ſi per particulam *gratis* longiſſimè jam non remoueretur, ſatis tamen ex ipſa hominis profligaretur conſideratione, quid enim pro gratia hac comparanda dare poſſet ille qui bona omnia à Deo, ex ſe nihil niſi peccatum, habet? Verùm hîc alia longè redemptio à Chriſto facta innuitur, non figurata & metaphorica, ſed vera & propria; quippe non dicimur tantùm empti, ſed *empti pretio* 1. Cor. VI. 20. *redempti ſanguine* 1. Pet. I. 18. dum Chriſtus ipſe pro nobis ἀντίλυτρον datus eſt qui Chirographum nobis aduerſum deleuit Col. II. 14. & quæ non rapuit ſoluit Pſ. LXIX. 5.

XXI. Illud verò clariùs etiam colligitur 2° ex mali à quo redempti dicimur notatione, redemiſſe enim Chriſtus nos dicitur ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου *ab execratione Legis*, quam docuerat antea ✝. 10. omnibus in vniuerſum hominibus incumbere, eo quod nemo mortalium reperiatur qui maneat in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis. Hæc autem Legis execratio tum *activè* tum *paſſivè* intelligi poteſt, priori modo nihil aliud eſt quàm ipſa Legis ſeu potiùs Dei Iudicis ſententia peccatores & legis tranſ-

Digitized by Google

greſſores execrans & condemnans vt innuitur ℣. 10. poſteriori pœnas omnes notat in tranſgreſſores Lege ſtatutas ſiue corporeæ ſint ſiue ſpirituales, ſiue quoad damnum per privationem boni, ſiue quoad ſenſum per inflictionem mali, has enim omnes creatura rebellione ſua merita eſt, quia verò pœnarum omnium maxima procul dubio & duriſſima eſt ipſius Dei maledictio & ira quæ cæteras omnes poſt ſe trahit, ideo ſub *execratione* pœnas omnes, quæcunque tandem illæ ſint complexus eſt, ut ſub benedictione oppoſita beneficia omnia quæ ad felicitatem & æternæ vitæ conſecutionem neceſſaria ſunt & Iuſtificationem imprimis connotavit; Cùm autem ſententia hæc Legis fuerit immutabilis nec apex vllus aut iota præterire poſſit uſque dum omnia facta ſint, nec Chriſtus venerit ad eam diſſolvendam ſed implendam Matt. v. 18. non poterat nos redimere ab execratione Legis & pœnis nobis debitis niſi eas in ſe recipiendo, non per potentiam, ſed per Iuſtitiam ut docet Paulus Rom. VIII. 3. 4.

XXII. Atque hoc 3° loco evidentiſſimè demonſtrat Paulus redemptionis iſtius modum notando, redemit enim nos ab execratione Legis *factus pro nobis execratio*, vbi quot ſunt verba tot ſunt rationum pondera: 1° execratio dicitur metalepſi abſtracti pro concreto quæ ἔμφασιν & emphaſim maximam habet, ut cùm *ſcelus* vocamus ſceleſtiſſimum hominem qui totus in ſceleribus jacet, ita execrabilis dicitur *execratio ipſa* ut Aquinas monet, *factus eſt ipſa maledictio* quia ſcilicet omnem maledictionem & calamitatem quam Lex minabatur tranſgreſſoribus ſubiit & pertulit; At quomodo inquies, filius Dei dilectus & omnis benedictionis author fieri potuit execratio? Ita horrida viſa eſt hæc locutio & dura Hiero. & aliis ut tropicam eam exiſtimarint & aliquo interpretamento leniendam, ideo ſubaudiri volunt particulam ὡς vt ſignificet eum ita tractatum fuiſſe quaſi eſſet Deo ἐπικατάρατος; ſed ſi cui durum hoc videatur pudeat ipſum Crucis Chriſti cujus confeſſione gloriamur: Imo in eo poſita eſt tota noſtra ſpes, ab eo pendet ſolatium noſtrum & ſalus, quòd Deus omnem iram in filium effuderit, vt nos in gratiam reciperet, quod maledixerit vt benediceret, quod dereliquerit vt in patrocinium & tutelam reciperet, quod condemnarit vt nos abſolueret, alias ſi ficta fuiſſet hæc Chriſti exinanitio & Patris execratio, ficta quoque eſſet & inanis ſpes gloriæ & benedictionis quam ab eo expectamus. Sed verò ne hîc impingamus diſtinguenda eſt imprimis gemina illa σχέσις ſub qua Chriſtus conſiderari poteſt, *primaria & naturalis* quà *filius* Dei, *ſecundaria & forenſis* quà eſt *Mediator & Vas* qui pro nobis ſpopondit; quoad primam Deo chariſſimus ſemper fuit & ſummè dilectus in quo voluntas & amor Patris plenè acquieuit, Is. XLII. 1. Matt. III. 17. quoad ſecundam inter peccatores numeratus eſt, & maledictionis reos non in *ſe* ſed *in nobis* quorum perſonam ſuſtinebat; Itaque nec extra gratiam Dei eſſe potuit, & tamen ſuſtinuit ejus iram, nam ſi extra gratiam fuiſſet quomodo patrem quem habuiſſet infeſtum & cui exoſus fuiſſet reconciliare nobis potuiſſet? Rurſus quomodo nos ab ira Dei liberaſſet, niſi eam à nobis in ſeipſum tranſtuliſſet? ideo percuſſus fuit propter

pter peccata noſtra & Deum expertus eſt tanquam iratum judicem, quod rectè Auguſt. lib. 14. cont. Fauſt. c. 96. expreſſit, *ſemper benedictus in ſua juſtitia, maledictus propter noſtra peccata in morte ſuſcepta ex pœna noſtra.* Itaque majeſtati Chriſti nihil derogat, quod ſine culpa reatum & pœnam in ſe ſuſceperit vt nos à pœna & culpa ſimul liberaret. Denique ſic Chriſtus maledictionem nobis debitam in ſe transtulit, vt eâ non fuerit obrutus ſed eam vicerit, ſuperauerit, aboleuerit, ut eſſet fons jugis & inexhauſtus benedictionis iis qui crediderint in eum.

XXIII. Atque hinc liquidò patet quo jure vel potius quanta cùm injuria Pontificij tanta ſtili diritate exagitent quod ab integerrimo Theologo Calvino noſtro ſectione x. Catechiſ. dictum fuit de doloribus & pœnis Chriſti ſatisfactoriis, eum ſcil. *in tali fuiſſe damnatione conſtitutum*, vt à Deo ſe derelictum conqueſtus ſit; quaſi inde ſequeretur, quod nonniſi ſumma cum impietate dici ut illis quidem videtur poteſt, *Chriſtum fuiſſe damnatum.* Nam ut non dicamus non eſſe quod propter illam vocem tantopere in nos excandeſcant & debacchentur, cùm Scriptura ipſa non abhorreat à *damnationis* voce, nam latro converſus alterum blaſphemias eructantem ſic compeſcebat. *Ne Deum quidem times cùm in eadem ſis damnatione*; cùm & Patres ea non ſemel legantur uſi Tertull. li. 3. contra Marci. c. 11. *non erit indignior morte nativitas & cruce infamia, & carne damnati*; Cyprianus de paſſione Chriſti *Damnatus eſt vt liberaret damnatos*: Gregor. magnus moral. li. 3. c. 11. *Qui Patri eſt æqualis per Divinitatem, venit propter nos ad flagella per carnem, quæ nimirum flagella non ſuſciperet niſi formam* damnati *hominis redimendo ſumpſiſſet.* Et poſtea *Eum qui ſine peccato eſt pro peccatoribus damnat*: Imò varij ex Aduerſariis ipſis, teſte Suareſio in 3. q. 53. Art. 8. diſp. 43. ſect. 1. *Refert Medina*, inquit, *ſenſiſſe aliquos Catholicos Chriſtum paſſum fuiſſe aliquas damnatorum pœnas, non tamen eodem modo quo damnati.* Cardinalis Cuſanus li. 10. Exercit. *Paſſio Chriſti qua major dari nequit fuit inſtar pœnæ damnatorum qui magis damnari nequeunt ſcil. vſque ad pœnam infernalem*; *In ejus nomine* dicit Propheta *Dolores inferni circumdederunt me, eduxiſti tamen ab inferno animam meam.* Ferus in Matt. 27. agens de verbis illis *Deus mi* &c. *Exuit*, inquit, *Chriſtus hac hora Deum, non abiiciendo ſed non ſentiendo, ſepoſuit Patrem, vt hominem ageret, ſic & Deus Pater nunc non Patrem, ſed Tyrannum agit, quamuis interim amiciſſimo ſit in Chriſtum animo*; Item *Chriſtus vt peccatores liberaret conſtituit ſeipſum in locum omnium peccatorum, non quidem furans, adulterans, occidens, ſed ſtipendium, pœnam & meritum peccatorum* (*quæ ſunt frigus, calor, eſuries, ſitis, tremor, horror mortis, horror inferni, deſperatio, mors infernus ipſe*) *in ſe transferens vt famem fame, horrorem horrore, deſperationem deſperatione, mortem morte, infernum inferno, Satanam Satana vinceret.* Quis hoc in Calvino ferret? Vt, inquam, hæc & alia id genus plurima nunc quidem non afferantur quæ tamen os calumniæ penitus occludere poſſunt, hic unus locus Pauli quem præ manibus habemus ſufficit ad vanitatem accuſationis demonſtrandam: Nam ſi dicitur factus *maledictio* cur non pariter eo reſpe-

ctu vel *damnatus* vel condemnatus dici queat, quum vox maledictionis grauius aliquid importare videatur, modo ſano ſenſu locutio hæc intelligatur; Nam *damnatus* bifariam dicitur 1° *abſolutè* qui pœnis addictus eſt pro peccatis ſuis quas tamen nunquam ſuperauit & ex quibus nunquam emergere potuit, hoc modo reprobi & diaboli dicuntur damnati in inferis: At hoc pacto Chriſtus Dominus noſter nec damnatus eſt vnquam neque verò damnari potuit: 2° damnatus dicitur etiam ille, ſed *hypotheticè* tantùm qui pœnas peccatis alienis debitas idque ex ordine diuinæ juſtitiæ ſuſtinet, quas tamen vincit & eluctatur, hoc pacto nihil prohibet quominus Chriſtus dicatur damnatus ſiquidem portauit pœnas peccatis noſtris debitas eaſque ex ordine juſtitiæ divinæ, *Deus enim filium ſuum in mortem tradidit* Rom. VIII. 32. quas tamen infinitâ meriti ſui virtute & efficaciâ ut patientiâ admirabili ſuſtinuit, ita inuictâ fortitudine ſuperauit. Ita condemnationi vel maledictioni obnoxius rectè dicitur *antecedenter* non *conſequenter*, quoad *cauſam*, non quoad *terminum*. *In nobis*, quorum peccata tulit, non *in ſe* qui ſanctiſſimus ſemper fuit. Vnde facilè colligi poteſt quid ſibi voluerit Calvi. in prædicto loco; non quod Chriſtus vel pœnas damnatorum abſolutè ſuſtinuerit, vel in deſperationem inciderit, quod vtrumque remouetur ibid. expreſsè à Chriſto, ſed tantùm quòd fuerit in eo ſtatu conſtitutus vt iram & maledictionem Patris ſenſerit quæ nobis erat debita quod Paulus in hoc noſtro loco expreſsè tradit.

XXIV. Cæterùm quomodo factus ſit execratio docet Apoſt. in ſequentibus in quibus ſupplicium maledictum & execrabile fuiſſe probat ex Deut. XXI. 23. vbi ſuſpenſio de ligno maledicta pronunciatur *ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου maledictus eſt qui pendet in ligno* Hebræa verò paulò aliter כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי quæ Aquila & Theodotio rectè vertunt *quia maledictio Dei* eſt *ſuſpenſus*; ſed Paulus pro ea qua pollebat παῤῥησίᾳ quod & alibi etiam non raro fecit ſenſum non verba præciſè reddit, & quæ obſcuriora videbantur illuſtrauit; Nam pro *maledictione* quæ metonymicè poſita fuerat repoſuit propriè *maledictum*, vocem *Dei* omiſit quæ ex loci circumſtantia & oppoſita benedictione ſatis colligebatur, addit verò *in ligno* expreſſa ellipſi ἀπὸ κοινοῦ ex præcedentibus, & indefinitam vniverſalem particula *omnis* eadem ratione definiuit. Quæri verò hîc poteſt 1° quàm bene Paulus ſententiam hanc Legis divinæ quæ de ſimplici ſuſpenſione in ligno agit accommodet ad crucis ſupplicium, quod veteribus Hebræis in uſu non fuiſſe ſed à Romanis deſumptum quicquid Baronius & Lipſius contendant, rationibus variis demonſtrari poteſt, quod fecit Doctiſſ. Caſaubonus contra Baroniũ Exerc. XVI. Vbi ex Iudæis ipſis obſeruat quatuor tantùm pœnarũ & mortis genera ab ãtiquo tradita fuiſſe Cõcilio Sanhedrin. סקילה *lapidationẽ* quæ λεύσιμος μόρος Tragicis Græcorũ, שרפה καίειν *viuicomburium* vt vocat Tertull. הרגה vel הרג בסיף *occiſionẽ per gladiũ* ſeu *decollationẽ*, & חנק *ſtrangulationẽ θάνατον δι' ἀγχόνης*, nullã verò crucis apud eos mentionem fieri, imò expreſsè illam reiici דבר זה לא היה בישראל לתחוב המסמרות ברגלי וידי אדם הנסקלים והנתלין

non

non fuit hic mos, inquiunt *in Iſraele vt clavos figerent in pedibus aut manibus hominum qui lapidati aut ſuſpenſi fuiſſent*, & paulò poſt, *non invenitur quòd homo clavis figi debeat ad crucem*, *ſed ſuſpendendus eſt blaſphemus & Idololatra juxta id quod dicitur maledictus Dei eſt ſuſpenſus*. Et illi quidem hoc argumento vtuntur ut hiſtoriæ Evangelicæ de Chriſti paſſione fidem detrahant; ſed fruſtra, ſiquidem conſtat ſupplicij hanc formam non ab ipſis Iudæis, ſed à Pilato Romano fuiſſe irrogatam, juxta vaticinium ipſius Chriſti qui judicium contra ſe à Gentibus reddendum prædixerat Matt. xx. 19. Neque ipſi Iudæi diffiteri poſſunt, cùm agnoſcant quadraginta annis ante Templi ſecundi deſtructionem poteſtatem Iudiciariam ipſis exemptam fuiſſe, eo quòd homicidæ invaluerant & diſſipauerant Iudicia animarum de Iſrael vt inquiunt ipſi, quod teſtati ſunt coram Pilato dicentes *non licere ipſis quemquam interficere*: Ex quibus colligere eſt crucifixionem Romanum ſupplicium fuiſſe non Hebræum quemadmodum *Sozome*. Hiſto. Eccleſ. li. 1. c. 8. vocat νενομισμένην Ῥωμαίοις τιμωρίαν. Et ſanè nullum veteris linguæ Hebræorum verbum eſt quod Crucem propriè dictam ſignificet aut crucifigendi actum; nam & תלה & יקע & עץ generalia ſunt quæ ſuppliciis variis accommodari poſſunt, quibus rei in altum tollebantur & fiebant μετέωροι ad majorem ignominiam. Cùm E. ignota fuerit Iudæis Crux iſta Romana, meritò quæritur cur Apoſtolus ad Crucem transferat quod de hac dici non potuit? Verùm facilè reſpondetur, optimè Paulum potuiſſe ea quæ de ſuſpenſione in genere dicta ſunt ad crucifixionem peculiariter applicare, cùm genus complectatur ſub ſe ſpecies omnes, nihilq; de illo dicatur quod iſtis applicari non poſſit, vnde ſi ſuſpenſio de lignò eſt maledicta, omnino & ipſa crucifixio quæ ſuſpenſionis eſt ſpecies: Itaque etſi damnatos Iudæi crucifigere non ſolerent, ſed vel de ligno ſuſpenderent, vel lapidatos palo affigerent, vel extinctorum corpora ad majorem infamiam in patibulum tollerent, quod Philoni lib. de Legib. eſt ἀνασκολοπίζεσθαι, & perperam à multis ad crucifixionem viventium refertur, quia tamen quod ad rem ipſam attinet idem ſemper eſt ignominiæ genus ex ligno ſuſpendi quomodocunque id fiat, utique non abs re Apoſt. ad inſtitutum ſuum transfert quod à Deo olim dictum fuerat, atque eò magis quod Spiritum S. ad mortem crucis jam tacitè reſpexiſſe cùm hoc ennunciaret dubitari vix poteſt.

XXV. Secundò Quæritur Cur maledicti dicantur ſuſpenſi & quamobrem hoc ſupplicij genus præ cæteris diuinâ Lege fuerit ſpeciali quadam infamiâ notatum? Iudæi quidem altiùs aſſurgere non poſſunt quàm ut dicant triſte & fœdum eſſe ſpectaculum hominem conditum ad obambulandum in terra de ligno pendulum in aëre ventis agitari, ideo execrabile à Deo pronunciatum; vt tum ſupplicij fœditate tum execrationis metu homines territi à ſceleribus tali ſupplicio dignis abſtinerent: Atque huc pertinet ipſorum effatum *ſuſpenſio hominis in ligno eſt vilificatio Dei*, vnde quotquot infami hoc plectebantur ſupplicio execrabiles meritò habebantur, & in altum ſublati, Soliqque ac omnium oculis expoſiti tanquam horren-

renda piacula & exempla ſtatuebantur, quibus ne terra aërque ipſe pollueretur debuerunt eorum cadauera eo ipſo die de medio tolli & ſepeliri; Deut. xxi. 23. quod ſi nondum fuiſſent mortui; mors *σκελοκοπίᾳ crurifragio* vel aliâ viâ fuit acceleranda, quod factum fuiſſe in latronibus vnà cum Chriſto crucifixis innuit Ioh. c. xix. 31. Nec inter Iudæos tantùm, ſed & Ethnicos ſupplicium hoc infame habitum, quo ſceleſtiſſimi quique apud Rom. & grandium atrociúmque criminum rei, ſerui imprimis afficiebantur, vnde *ſervili ſupplicio affici* eſt agi in crucem, quia ſeruorum plerumque fuit hoc ſupplicium: Iuuena. Saty. vi. *Pone crucem ſervo*: & Seruus ita loquitur apud Plautum in milite glorioſo *ſcio crucem mihi futurum ſepulchrum ibi majores mei ſiti ſunt pater avus abavus*: Quod ſi liberi aliquando ſunt in crucem dati, fuere viliſſima capita, & ob grauia crimina vt latrocinium, crimen ſeditionis & regni affectati; Paulus Iuriſconſultus li. 1. ſentent. ti. xxii. *Authores ſeditionis aut tumultus pro dignitatis qualitate aut in Crucem tolluntur aut beſtiis obiiciuntur*; ſic Pilatus Chriſtum hoc ſupplicio puniri juſſit, quaſi res nouas moliretur, turbas cieret, & regnum affectaret ut patet ex accuſatione facta apud ipſum Luc. xxiii. 2. & ex ipſo Crucis titulo: Porro liberi homines aut ciues Romani hoc ſupplicio affici non poterant niſi prius ſerui pœnæ fierent i. e. niſi libertas verberibus ſervilibus, flagellis puta iis adimeretur, quod & erga Chriſtum præſtitum; ſupplicij autem fœditatem indicant illa Ciceronis in Verrem; *facinus eſt vincire civem Romanum, ſcelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? verbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullomodo poteſt*; vnde crux *infelix arbor* vocatur apud Livi. in Carmine horrendo *Lictor caput obnubito infelici arbori ſuſpendito*, & apud Lati. *abire in malam crucem* ij jubentur quibus exitium imprecamur ſummo cum dedecore conjunctum.

XXVI. Itaque hoc ſupplicij genus meritò execrabile fuit & ex *natura* & ex *Lege*; *Naturâ* quia ſæuiſſimum & fœdiſſimum habitum eſt, nec temere Cicero crudeliſſimum & teterrimum dixit, & Iuriſconſulti nomine *ſummi ſupplicij* velut ob eminentiam iſtud deſignant, Paulus lib. v. ſent. ti. xxii. *ſummo ſupplicio i. e. Cruce afficiuntur*: ideo Apulei. li. 1. de Aſi. *crucem damnatam* dixit *Damnatæ* inquit *jam crucis candidatus*. Ita paſſim ſupplicium hoc in horrore fuit & vilitate; tria enim in eo conjungebantur *tormentum, infamia, diuturnitas pœna*: *ex Lege* verò quia à Deo fuit maledictum, non quidem abſolutè reſpectu reorum ipſorum coram Deo ac ſi deſperata eorum eſſet ſalus qui ſuſpenſi ſunt, contrarium enim patet in Latrone converſo; neque etiam ſupplicij hujus in ſpecie, nam ſuſpenſio coram Deo non magis ex ſe quàm mors alia maledicta eſt; ſed reſp. ſceleris quod hac ratione ex mandato Dei plectendum fuit: nimir. ut non pœna ſed cauſa martyrem facit, ita non ſupplicium ſed crimen maledictum reddit; tranſgreſſio pendentis maledictionem contrahit; neque enim cuilibet crimini pœna hæc ſtatim imponebatur, ſed atroci & publico quod iram Dei in vniuerſum populum concitaret, quodque ideo ad eam placandam expiari debuit vel reorum ipſorum morte, vel eorum qui peculiariter à

Deo

Digitized by Google

Deo notabantur, vt Num. xxv. 4. propter grauiſſimum peccatum quod admiſerunt Iſraelitæ copulando ſe Baalpeor jubetur Moſes aſſumere Principes populi & ſuſpendere eos Iehouæ coram Sole ut ſic auerteretur ira exſcandeſcentiæ Iehouæ ab Iſraele: ſic 2. Sam. xxi. 6. actis in crucem per Gabaonitas ſeptem filiis Saulis ob fidem publicam ab ipſo violatam, & iſtud ſcelus fuit expiatum, & Deus ita placatus vt fames quam ideo Iſraëlitis immiſerat ceſſarit: Ita genus hoc mortis quemadmodum fuit maledictioni obnoxium, fuit etiam ſuo ſenſu peccati expiatorium & propitiatorium iræ divinæ. Verùm præter has rationes quibus conſtat effatum hoc Domini Deut. xxi. veritatem ſuam in litera & typo obtinuiſſe, vlteriùs proculdubio reſpexit Spiritus S. & alia ſuberat myſtica ratio & ſupernaturalis, quatenus jam olim hoc ſymbolo, mortis Chriſti genus quod cum diuina execratione conjungi debuit ad redemptionem noſtram, adumbrare quadantenus voluit, & Chriſtus hanc mortis ſpeciem in tempore ſelegit, non modò quia ignominioſiſſima in ſe fuit & acerbiſſima, ut ita in forma ſerui exiſtens ſeruili ſupplicio affectus infamiam & tormenta omnia nobis debita perferret; verùm etiam ut implendo quod de ea prædictum fuerat, ſuſcipiendo maledictionem nobis propter peccatum imminentem nos ab ea liberaret, atque ita grauiſſima illa ſcelera quæ nos omnes reatu ſuo obſtringebant expiaret; Sic argumentum Pauli à poſteriori eſt non à priori, neque enim Crux cauſa fuit ut primò Chriſtus maledictus fuerit, ſed demonſtrat Crux vtpote maledictionis ſymbolum, illum jam ante fuiſſe à Patre maledictum: Cur verò maledictus ſanctiſſimus & dilectiſſimus Dei filius? niſi quia reatum in ſe noſtrum ſuſceperat qui ſine peniſſimo iræ & maledictionis divinæ ſenſu expiari non potuit, unde non tantùm dicitur *factus execratio, ſed pro nobis* ut nos ab ea eximeret noſtro ſcil. loco & vice, quia eandem quam eramus commeriti maledictionem inſons ipſe tulit, *ſuſcepit maledictionem* inquit Chryſoſt. in Gal. 3. *atque ita illam ſuſtulit, perinde faciens ac ſi morti adjudicato quopiam alius juſtus illius damnati vice ſponte mori volens eripiat illum*; hinc Oecumenius *Eam execrationem ſuſcepit cui obnoxius non erat cùm ſuſpenſus fuit in ligno, vt execrationem ſolveret quæ adverſum nos erat.* Ex quibus ita diſputatis certiſſimum pro veritate Orthodoxa deducitur argumentum; Nam qui ita pro nobis mortuus eſt ut in ſe ſuſciperet execrationem nobis debitam & ab ea nos liberaret benedictionem ſuam in nos deriuando, vtique non bono tantùm ille noſtro, ſed & vice mortuus eſt, nec exemplo duntaxat ſed merito & ſatisfactione Seruator eſt dicendus, quid enim ad exemplum, quid ad doctrinæ confirmationem facere potuit execratio? fecit verò quàm maximè ad Iuſtitiæ ſatisfactionem, & reatum peccatorum tollendum. At Chriſtus hoc præſtitit. E.

XXVII. Reponunt hic tria Adverſarij 1° Chriſtum non poſſe dic factum pro nobis execrationem ſubeundo execrationem nobis debitam, quia Execratio illa non alia fuit quàm mors æterna, quam tamen Chriſtus minimè ferre potuit ſiquidem reſurrexit. 2° Paulum nihil aliud ſignifi-

Digitized by Google

care voluiſſe quàm Chriſtum dum ipſe noſtri cauſâ in quandam Legis *exe-crationem* incidit *judicialem* ſcil. quatenus mortem crucis ſubiit quæ à Deo maledicta fuerat, nos à vera legis execratione interea liberaſſe; ſic enim Apoſtolum ut in aliis ſæpe ſolet in execrationis voce argutum eſſe voluiſſe, ut collatio inter id à quo Chriſtus fideles redemit, & id quod ipſe pro iis hunc in finem ſuſtinuit eſſet elegantior & concinnior fieret oratio, etſi in Chriſto hoc ſupplicij genus execrationis diuinæ rationem verè & propriè non haberet, vt nec in Apoſtolis & aliis martyribus qui è ligno fuerunt ſuſpenſi & capitis ſupplicio affecti. 3° quæcunque vel in hac epiſtola, vel alibi à Paulo de Lege & liberatione ab ea ſiue ejus execratione diſputantur ad Iudæos tantùm qui ſub ea erant non autem ad cæteros pertinere. ſic *Soci.* li. 2 c. 1. *Crelli. adu. Groti.*

XXVIII. Nihil hîc tamen eſt quod vim argumenti infringere poſſit: Nam ad primum quod attinet falſum ſupponitur Chriſtum non potuiſſe execrationem nobis debitam ſubire, Imò per retorſionem ſi ab execratione nobis debita nos liberare debuit ut Paulus teſtatur, utique & eam in ſe ſuſcipere tenebatur, alias maledictione nobis debitâ non perſolutâ liberatio noſtrûm omnium nulla eſſe potuit; neque obſtat quod Execratio hæc importet mortem æternam, cùm & Chriſtus hanc tuliſſe ſano ſenſu rectè dicatur; nimi. *mors æterna* ſeu maledictio illa quam Lex tranſgreſſoribus intentabat ſpectari poteſt vel *intenſiuè* quoad extremitatem dolorum & cruciatuum cum deſertione & ſenſu penitiſſimo *iræ* Dei; vel *extenſiuè* quoad æternam & nunquam finiendam pœnæ & cruciatuum durationem, & prior illa quidem χίους primaria videtur eſſe in pœna quam juſtitia Dei exigebat, adeo ut qui vel ad exiguum aliquod tempus cruciatus illos ſubiret morte æternâ ritè defunctus cenſendus eſſet; at poſterior ſecundaria eſt ex infirmitate Creaturæ orta, quia enim ipſa pœnas quoad atrocitatem immenſas quas Iuſtitia reo imponebat ferre non poterat quin fatiſceret, ideo ex ordine Sapientiæ pœnarum hac in parte commutatio facta eſt, ut quoad durationem infinitæ eſſent; at ſi aliquod ſubjectum occurreret quod grauiſſimas pœnas illas ſemel ferre & exhaurire potuiſſet, vtique nihil opus fuiſſet iſtud in omnem æternitatem affligi & puniri. Hoc verò in Chriſto deprehenditur, quemadmodum enim perſona fuit divina *pœnas infinitas* ferre potuit conſtantiſſimè, non quidem *infinitas in ſe*, nihil enim actu infinitum in naturam humanam quæ finita fuit cadere potuit, ſed reſpectu *ſubjecti* ob infinitam perſonæ patientis dignitatem; quemadmodum peccatum naturâ ſuâ finitum infinitum euaſit tamen reſp. *objecti* ob infinitam quam offendit Dei majeſtatem. Itaque quamuis mortem æternam non tulerit quoad durationem & extenſionem, ſiquidem à morte detineri non potuit Act. 11. 24 vt nec ſanè debuit quippe ab ea nos liberari oportuit, rectè tamen eam tuliſſe dicitur quoad pœnarū à perſona hac divina latarum acerbitatem & intenſionem, adeo ut mors ejus licet triduana tantùm tempore, verè nihilominus æternæ æquivalens fuerit valore & pondere; Atque ita illam ipſam maledictionem nobis de-

bitam

bitam ſi non numero ſaltem ſpecie in ſe recepit. Quid enim terribilis illa execratio importabat quàm acerrimum iræ Dei ſenſum & pœnas omnes tum corporis tum animi quæ ex Dei judicio infligendæ erant peccatori, eatenus ut juſtitiæ ipſius litaretur: at eas omnes ita tulit Chriſtus ut nihil hac in parte deſiderari potuerit; nam corporeas quidem quod attinet præter omnis generis miſerias & ærumnas quibus conflictatus eſt, in crucem tandem ignominioſiſſimum & atrociſſimum ſupplicium actus eſt; in animo verò quos non dolores quos cruciatus non ſenſit propter immenſum iræ Dei pondus ipſi incumbens? ἐκθάμβησις & ἀδημονία illa quæ ſanguineum illi ſudorem expreſſit, quæ animam ad mortem uſque afflixit & tam altè illum occupavit ut ſe lamentabili voce à Deo derelictum quereretur, ſatis ſupérque, ſi nihil aliud occurreret, demonſtrat planè ab ipſo Legi hac in parte fuiſſe ſatisfactum.

XXIX. Atque hinc etiam liquet quid ad ſecundum reſpondendum ſit, falsâ, ſcil. peccati hypotheſi, quaſi Chriſtus non eandem quæ nobis debita fuit *execrationem* Legis moralis ſuſtinuerit, ſed aliam quandam *judicialem*, eo quòd mortem crucis quæ à Deo maledicta fuerat tulerit, licet reſpectu Chriſti hæc rationem execrationis non habuerit; Nam ut antea jam inſinuauimus cùm de execratione Legis moralis agatur hîc, non potuiſſet ea à nobis tolli niſi in Chriſtum tranſlata fuiſſet, neque Legi Morali per judicialem ſatisfieri potuit; quid quòd Paulus dicere non potuiſſet Chriſtum ab execratione Legis nos liberaſſe, factum pro nobis execrationem, niſi illam ipſam execrationem quæ nobis imminebat in ſe ſuſcepiſſet, atque ita firmum fiduciæ & ſolatij argumentum nobis præberet, quod nullum eſſet omnino ſi aliam quandam & non noſtram ſuſtinuiſſet execrationem; hoc viderunt Patres, ideo paſſim eum verè maledictum fuiſſe factum tradunt ut nobis debitum maledictum aboleret. Athana. de paſſi. & Cru. *Pœnam noſtram ſolvendam in ſe ſuſcepit quia factus eſt pro nobis maledictio* Auguſti. contra Felici. *quomodo ſuſcipiendo mortem interfecit mortem, ſic ſuſcipiendo maledictum ſolvit maledictum.* Euſeb i. Cæſari. *Execratio pro nobis factus, execrationem qua nobis debebatur ad ſeipſum attraxit.* At ſecundùm Aduerſarios, eatenus tantùm dicitur factus maledictio quia ſupplicium crucis tulit quod ſub Lege fuit à Deo maledictum, licet reſpectu Chriſti maledictionis rationem non habuerit; quid verò eſt vim facere verbis Apoſtoli ſi hoc non eſt? nam quod pertendunt iidem Apoſtolum in execrationis voce argutum eſſe voluiſſe, abſit ut dicamus, indignum eſſet tanto Apoſtolo ludere in re tam ſeriâ, & inanes vocum ſonos captare vbi grauiſſima rerum tractantur momenta, imò ex rei veritate locutus eſt & maledictionem ipſum factum fuiſſe dicit quia ſenſit quicquid maledictionis Deus in peccatores interminatus fuerat: non ergo hujus maledictionis cauſa ſed ſymbolum fuit Crux, neque ideo Chriſtus maledictus fuit quoniam in cruce pependit, ſed ideo pependit quia fuit maledictus & omnem iram Dei in ſe Vadem Sponſoremque noſtrum ſenſit effuſam, ut Hiero. in c. 3. ad Gal. bene obſeruat.

Digitized by Google

XXX. 2° Falſiſſimum mortem crucis Christo inflictam execrationis rationem non habuiſſe; Nam etſi reſpectu fidelium benedicta verè ſit & pretioſa, quia ex funeſtiſſima mortis arbore dulciſſimos vitæ fructus colligimus, tamen reſpectu Christi maledictam fuiſſe quis negare ſuſtineat diſertè id teſtante Spiritu Sancto, ſi non quoad *terminum & exitum* ſaltem quoad *cauſam & argumentum*? Et ſanè cur tanto ad Crucis cogitationem horrore filius ille Dei perculſus fuiſſet, ita ut conſolatione etiam Angelicâ indiguerit, cur tantâ cum anxietate calicis iſtius amariſſimi remotionem etiam cum lachrymis & clamoribus deprecatus eſſet, ſi nihil niſi mortem corpoream quam gregarij homines alij innumeri non conſtanter tantùm, ſed cum gaudio & exultatione adierunt, vidiſſet? Aliud E. proculdubio vidit & tulit in ea Christus propter quod tanto mœrore & triſtitia dejectus fuit, ſcil. iram ipſam Dei & maledictionem cum qua illi certandum fuit. 3° fruſtra hîc exemplum Martyrum affertur quaſi eadem eſſet ratio mortis ipſorum & Christi, at longum latumque diſcrimen inter vtramque intercedit, ut ex jam dictis liquere poteſt, & ex dicendis in ſequentibus clariùs adhuc patebit, nam iſtorum ſupplicia etſi grauiſſima in corpore tamen hærebant, at Christi dolores & cruciatus cor ipſius animamque transfixêre; illi extrinſecus patiendo interiùs diuinæ gratiæ rore & dulcedine recreabantur, at Christus à Patre ſe derelictum queritur quia ad momenta quædam influxum ſolatij & gaudij illi ſubſtraxit ut poſſet pœnas omnes nobis debitas ferre, denique Christi mors juridica fuit & pœnalis ad placationem Numinis & peccati expiationem inflicta; at iſtorum nequaquam, ſed ad teſtimonium veritatis & explorationem fidei; vnde licet crudeliter excarnificarentur & adhiberentur ad eos torquendos gladij, aculei, flammæ, craticulæ, θηριομαχία, aliáque priſcæ crudelitatis inſtrumenta, nullius tamen Martyris mors dicta unquam fuit cum maledicto quia non fuit conjuncta cum ſenſu iræ diuinæ, ut mors Christi; de ipſis nunquam legitur eos factos fuiſſe pro nobis maledictionem vel peccata noſtra tuliſſe ut de Christo quàm ſæpiſſimè dicitur.

XXXI. Ad 3um Rz. falſiſſimum eſſe quod ſupponunt quoties Paulus in hac Epiſtola vel in aliis de Lege & de liberatione ab ejus execratione agit, hæc ad Iudæos duntaxat reſpicere, nam innumeris argumentis contrarium euinci poſſet, & vel ex eo luculentè patet quod Apoſt. non de Lege tantùm Cærimoniali quæ propria fuit Iudæorum loquitur; quod contra Pontificios conſtanter defendimus; ſed de Morali præſertim cui gentes etiam ſubiiciuntur: nam Legis moralis propria hæc eſt vox *qui fecerit hæc vivet in eis.* Item *maledictus omnis* &c. Ita non Iudæos tantùm ſed & gentiles maledictioni divinæ pariter obnoxios reſpexit quia vtrique ſunt in reatu, vtrique non alio medio quàm fide ſaluandi, quod fusè proſequitur Apoſt. ad Rom. ſed quid opus probatione cùm Paulus ſeipſum clariſſimè interpretetur v. 8. 14. dum ait propterea maledictionem fuiſſe factum Christum *ut benedictio Abrahami contingeret gentibus in Christo,* nimirum eos omnes redemit à Legis maledictione quos benedictione Abrahamitica

hæreditatе id. cœleſti & ſpirituali donat, at non Iudæos tantùm ſed & gentes hoc mactat beneficio, ut in ſequentibus multis oſtendit. E. non ad Iudæos tantùm ſed pariter ad gentes quæcunque dixit pertinent.

XXXII. Huic priori loco non abſimilis eſt alter ejuſdem Pauli 2. ad Cor. v. 21. *Eum qui peccatum non noverat peccatum fecit ut ſimus Dei Iuſtitia in ipſo*, vbi non minus perſpicuè idem myſterium aperit ut ex ſingulorum verborum examine accuratiori demonſtrari facilè poteſt; Nam hîc nullum verbum occurrit quod pondus ſuum non habeat 1. quod *factus dicitur peccatum* miræ eſt emphaſeos ad notandam hanc & perſonæ & pœnæ ſubrogationem, peccatum enim ea notione ſæpiſſimè venire in V. T. ut & pœnam ipſam peccati & victimam cui imponitur ferenda connotet, notius eſt quàm ut probatione indigeat: nam ex primaria & propria ſignificatione oritur impropria & figurata duplex, *metonymia efficientis pro* effecto, ut non ipſum peccatum ſed pœnam peccato debitam deſignet. Gen. IV. 13. *peccatum meum majus eſt*, id eſt pœna peccati & v. 7. *peccatum ad fores cubat* id eſt pœna imminet & certò ventura eſt; ſic Zach. XIV. 19. *hoc erit peccatum Ægypti & omnium gentium quæ non aſcenderint ad feſtum* Tabernaculorum id. ſupplicium & pœna, ſic ad Heb. IX. 28. dicitur *Chriſtus appariturus ſine peccato* non tantùm ab omni ejus labe immunis, ſiquidem & hoc ab initio habuit ſemper, ut pote ſanctus & ſegregatus à peccatoribus, ſed ab omni ejus reatu & pœna liber quam in primo aduentu in ſe receperat laturus eam & ablaturus. 2° *metonymia adjuncti pro ſubjecto* ut non tantùm pœnam peccati deſignet, ſed *victimam ipſam piacularem* & hoſtiam pro peccato connotet, ſic ſæpiſſimè in Levi. אשם & חטאת pro Sacrificio pro peccato vſurpantur, Levi. v. 9. *aſpergito de ſanguine illius peccati* id. victimæ; & ſtatim additur חטאת הוא *hoc eſt peccatum* ſcil. hoſtia pro peccato, ſic apud Hoſeam Sacerdotes dicuntur *comedere peccata populi* id. ſacrificia; Paulus Ergo ad conſuetum & receptum hunc loquendi modum reſpiciens Chriſtum hîc dicit factum fuiſſe peccatum non tantùm quia peccator ab hominibus habitus eſt, quod quibuſdam ſed perperam videtur, hîc enim de Dei non hominum judicio agitur, neque etiam quod factus fuerit *in ſpecie carnis peccati*, ut alibi Paulus loquitur Rom. VIII 3. quod aliis viſum eſt, dilutius enim hoc eſt quàm ut vim phraſeos Paulinæ reddere queat, aliud enim eſt ſimilitudinem carnis peccati geſtare, aliud verò peccatum fieri, ſed quia ipſe pœnas peccati omnes tanquam piacularis victima ſibi impoſitas tulit, ut ſacrificio *auctus* ἱλαστήριον ſummum Numen placaret & peccata noſtra purgaret.

XXXIII. 2° Atque hoc ipſum clariùs evincitur ex eo quod non tantùm dicitur *factus* ſed *factus à Deo* eum quippe deſignari ex præcedentibus liquet, vbi poſtquam dixit Apoſtolos nomine Chriſti legatione fungi & velut Deo per ipſos precante rogare ut reconcilientur Deo, jam fundamentum illius hortationis oſtendit in Redemptione à Chriſto ex Dei ordine nobis parta, quaſi diceret non eſſe cur dubitemus ad Deum accedere & reconciliari cùm ipſe reconciliare ſe nobis voluerit per Chriſti mortem:

Digitized by Google

fecit enim eum qui non noverat peccatum peccatum pro nobis: Hîc itaque notatur ordinatio illa Dei ſecundum quam Chriſtus Vas & Sponſor noſter conſtitutus eſt, illique propterea impoſita ſunt omnia peccata noſtra, planè ut Iſ. LIII. 6. *Deus dicitur conjeciſſe in eum iniquitates omnium noſtrûm* eumque percuſſiſſe ℣. 10. illi *non peperciſſe* Rom. VIII. 32. τὸ ποιεῖν ergo hîc non propriè *facere* aut producere eſt, ſed *ordinare*, *conſtituere* τιθέναι, καθιστάναι ut ſæpiſſimè hoc ſenſu vſurpatur Marc. III. 14. καὶ ἐποίησε δώδεκα *Chriſtus fecit duodecim* id. ordinauit & conſtituit; ſic Ioh. VI. 15. *facere Regem* Act. II. 36. *facere Chriſtum* quod refertur non ad *naturam* & ſubſtantiam ſed ad *ſtatum* & conditionem: quemadmodum ergo abſoluto Redemptionis opere in terris, Deus in acceptationis teſtimonium Saluatorem noſtrum in cœlos euectum dicitur *feciſſe Chriſtum* id. ſummâ gloriâ donaſſe & conſtituiſſe in mundi & Eccleſiæ Regem & Dominum; Ita idem ille Deus & Pater Cœleſtis qui œconomicè ſummam Numinis majeſtatem læſam refert, dicitur Filium ſuum *feciſſe peccatũ*, id. illum ordinaſſe in piacularem victimam ut opus Redemptionis exequeretur. 3° ne quis verò exiſtimaret his pœnis Chriſtum propter ſe factum fuiſſe obnoxium appoſitè ejus innocentiam & ſanctitatem periphraſticè commendat dum ait, *eum non noviſſe peccatum* eleganti vtens antanaclaſi, aliter quippe non novit peccatum, aliter peccatum factus eſt; non *novit peccatum practicè*, *notitiâ experimentali* & *approbatiuâ* ut noſſe Heb. ſæpe eſt diligere, habere, uſurpare, quia ab omni vitij labe immunis prorſus fuit, nullumque illi unquam cum peccato fuit commercium, vel ut admitteret vel ut probaret: at *peccatum* tamen rectè *factus* dicitur *conſtitutione juridicâ & forenſi* quia pœnæ peccati illi ut Vadi ſunt impoſitæ, non novit peccatum *inhæſiuè*, ſed factus eſt *imputatiuè*, nimirum ut peccatum bifariam ſpectari poteſt, vel quoad *labem* & vitioſitatem inhærentem, vel quoad *culpam* & *reatum* ex judicio Dei conſequentem, prius ut eſt in prædica. *qualitatis* quia inficit ipſum ſubjectum, poſterius ut eſt in prædicamento *Relationis* quia σχέσιν habet ad Dei judicium ſcelera vlciſcentis, priori ſenſu non nouit Chriſtus peccatum quia ἄκακος fuit & ἀμίαντος. Sanctus imò ſanctitas ipſa cujus in ore fraus nulla fuit, & in quo peccatum nullum inuentum eſt; ſed poſteriori peccatum factus eſt, quia etſi iſtud non fecit & labem non habuit, reatum tamen & pœnas ejus tulit. Vnde non obſcurè colligitur veritas quam quærimus; Nam ſi inſons planè & nihil tale commeritus ex ſe, pœnas tamen grauiſſimas inſtar victimæ piacularis pro nobis ſuſtinuit, utique non ad exemplum tantùm, nihil enim opus fuiſſet propterea peccatum fieri, ſed ad Satisfactionem mortuus eſt dicendus.

XXXIV. 4° Denique hoc ipſum comprobat finis propter quem factus dicitur peccatum *vt eſſemus Iuſtitia Dei in ipſo* ſcilicet ut juſti apud Deum compareamus, & quidem juſtitiâ non nobis inhærente, ſed quæ cùm in Chriſto ſit nobis tamen per fidem à Deo imputatur, neque enim temerè addit Apoſtolus ἐν αὐτῷ, ſed ut ſignificaret non propriâ nos ſeu inhærente juſtificari juſtitiâ, ſed alienâ tantùm & imputatâ, quod fusè

Apoſt.

Digitized by Google

Apoſt. probat ad Rom. c. III. & IV. in Epiſt. ad Gal. c. II. & III. quemadmodum E. Iuſtitia dicimur fieri in Chriſto ex imputatione quia ob juſtitiam Chriſti per fidem à nobis apprehenſam & à Deo imputatam juſti coram ipſo pronunciamur; Ita viciſſim vt antitheſeos ratio conſtet peccatum factus eſt pro nobis imputatione, quia reatus noſter quo in Dei judicio obſtringebamur illi ut ſponſori noſtro eſt impoſitus ut pœnas illi debitas ferret: eximiè Aug. in Ench. ad Laur. cap. 41. locum hunc exponit *Ipſe peccatum & nos Iuſtitia nec noſtra ſed Dei, nec in nobis ſed in ipſo, ſicut ipſe peccatum, non ſuum ſed noſtrum, nec in ſe ſed in nobis factus eſt.* Ita ſcil. mirabili permutatione mala noſtra in ſe recipit ut bona ſua nobis largiretur, recepit miſeriam, ut largiretur miſericordiam, recepit maledictionem ut benedictionis ſuæ compotes nos faceret, recepit mortem, ut vitam conferret, recepit peccatum, ut juſtitiam impertiretur. Quanquam verò hæc commutatio duplex inter ſe in eo conueniat: primò quod in vtraque alienum quid judicij diuini æſtimatione in perſonam transfertur, quæ translatio non eſt judicij aberratio, ſed ea diſpoſitio quâ propter aliquid ab alio præſtitum tibi nonnihil adſcribitur ac ſi ipſe ea perſona eſſes à qua ortum eſt id factum, propter peccatum noſtrum mors Chriſto impoſita ac ſi peccaſſet, & propter Iuſtitiam Chriſti vita & hæreditas nobis collata ac ſi juſti eſſemus legemque impleuiſſemus. Deinde quod vtrobique nexus debuit eſſe inter has perſonas, nam neque Chriſto imputari potuiſſent peccata noſtra niſi tum naturæ ejuſdem vinculo, tum voluntaria ſponſione nobiſcum vnitus eſſet, neque Iuſtitia Chriſti nobis imputaretur niſi in vnum cum ipſo corpus coaluiſſemus. Tamen in eo longè differunt quod Chriſto imputatio facta eſt ex Iuſtitia, Nobis ex miſericordia, in illum peccatum transfertur ſed abolendum, in nos Iuſtitia ſed conſeruanda, in illum maledictio ſed abſorbenda, in nos benedictio ſed continuanda, in illum ſordes ſed abjicienda in profundum, in nos veſtis noua primogeniti, ſed induenda; hinc eſt quod nos verè juſti & filij Dei dici poſſumus, at non propterea Chriſtus vel peccator vel filius iræ, quia nec peccatum ex ſe habuit nec ira Dei manſit, ſed tranſiit tantùm ſuper ipſum.

XXXV. Licet verò luce meridianâ clariùs fulgeat hîc cœleſtis veritas, non deſunt tamen ſua Adverſariis cauilla, quibus eam obſcurare & ſi fieri poſſet extinguere conantur: Aiunt Ergo 1° non poſſe ex eo quod Chriſtus peccatum dicitur ſubrogationem vel pœnæ vel perſonæ inferri, quia ut *peccatum* cùm denotet afflictionem, interdum notet afflictionem tantùm ejuſmodi quæ delicti quidem alicujus occaſione cuipiam infligatur, interim tamen pœnæ propriè dictæ rationem non habeat, ita etiam cum pro voce concreta peccatoris vſurpatur etiam eum qui *occaſione tantùm peccati* alterius affligitur ſignificare poſſe. Imò ut quis peccatum vel peccator dici queat, ne hoc quidem omnino requiri ut afflictio quam ſubit delicti alicujus occaſione ipſi infligatur, ſatis eſſe enim, ita tractari quemadmodum peccatores tractari ſolent & merentur, atque adeo id perferre quod alias pœnæ materia eſſe ſolet, ſic vocem *peccatoris* vſurpari 1. Reg. 1. 21.

vbi

ubi Bathſeba ad Davidem *Et erit cum dormierit Dominus meus Rex cum patribus ſuis & ero ego & filius meus Salomon peccatores*: id. tanquam peccatores tractabimur & perdemur; Idem etiam occurrere in voce *Iuſtitiæ* peccato oppoſitâ quæ cùm alias pro effectu ſeu præmio Iuſtitiæ vſurpetur, iis quoque tribuitur qui id quod alias juſtitiæ effectus & præmium eſſe ſolet, accipiunt ſeu qui ſimiliter tractantur ut juſti, nullâ habitâ ratione ejus quod id fiat occaſione juſtitiæ ab aliquo præſtitæ vel pietatis alicujus compenſandæ gratiâ, & hanc ſignificationem vbique locum habere ubi de juſtificatione noſtra per fidem ſermo eſt. 2° Contendunt E. Chriſtum ideo dici factum peccatum quia tanquam peccator habitus eſt, Deo ita permittente ut ab hominibus atroci & infami morte tanquam hominum peſſimus occideretur. *Sic Soci.* l. 1. c. 8. *& Crell. con. Groti.*

XXXVI. Sed nebulas haſce quas lucifugæ ad obſcurandam veritatem obducere nituntur fugare non eſt difficile: nam 1° gratis ſupponitur non probatur peccatum afflictionem non notare, quæ delicti occaſione infligatur quidem, ſed quæ pœnæ tamen rationem non habeat; Nuſpiam enim iſtiuſmodi apud Scriptores Sacros ſignificatio occurrit, imo conſtanter pro calamitate ea ſumitur quæ in pœnam peccati imponitur, conſulantur loca Gen. IV. 7. Num. XII. 11. & XXXII. 23. Lam. III. 39. & IV. 6. & V. 7. Zach. XIV. 19. neque contrarium evinci poteſt ex 1. Reg. I. 21. nam patet ex totius capitis ſerie Bathſebam id velle non tantùm ſe tanquam peccantem cum filio ſuo male habitum iri, ſed involuere etiam criminis alicujus quamvis ficti & falſi conſiderationem tanquam cauſæ meritoriæ pœnarum ab ipſis ferendarum regni ſcil. occupandi adeoque læſæ majeſtatis regis Adoniæ, ut patet ex ℣. 10. 12. 13. falſum pariter Iuſtitiæ vocem pro beneficio ſumi quod aliàs juſtitiæ effectus aut præmium eſſe ſolet, licet conferatur ſine vllo reſpectu juſtitiæ ab aliquo præſtitæ, nam cum judicium Dei ſit ſecundùm veritatem Rom. II. 2. non poteſt Iuſtos pronunciare vel pro juſtis habere, qui omni Iuſtitiâ vel ſuâ vel alienâ deſtituuntur; neque enim vnquam probare poterunt id in juſtificationis noſtræ negotio obtinere, imò quæcunque loca de ea loquuntur ea omnia vel Iuſtitiam imputatam Chriſti & meritum exprimunt apertè vel ſupponunt; ut ex locorum collatione patere poteſt.

XXXVII. Perperam E. addunt 2° verba hæc nihil aliud connotare quàm Chriſtum tanquam peccatorem habitum fuiſſe & tractatum, frigida enim hæc expoſitio ex eo 1. ſatis retunditur quod non dicitur tantùm habitus peccatum, ſed *factus* id. conſtitutus, nec factus ab hominibus ſed ab ipſo Deo, an verò Deus fecit eum haberi peccatum & impium ab hominibus, imò voce cœleſti editiſque miraculis hoc egit ut omnibus teſtatam faceret Chriſti innocentiam: aliud E. eſt loqui de Iudicio & æſtimatione hominum, aliud de judicio & ordinatione Dei, illud intendit apoſtolus Adverſarij gloſſis ſed phraſis Paulina iſtud diſertè connotat: adde etiam quod Iſ. LIII. 10. Chriſto ipſi hoc tribuitur *quod poſuerit animam ſuam* אשם ſive quod peccatum ſe fecerit, an verò id egerit ut pro execrabili & ſceleſto ha-

Digitized by Google

haberetur? Abſit. 2º refellitur etiam id ipſum ex antitheſi Pauli, opponit ſcil. *peccatum* & *juſtitiam* ut perinde nos factos Iuſtitiam dicat in Chriſto quomodo peccatum ille factus eſt pro nobis: at Iuſtitia ſumus non tantùm per falſam hominum æſtimationem quia pro juſtis habemur, imò tanquam retrimenta mundi & ſacra ac devota capita cenſemur, ſed per veram certamque Dei declarationem quatenus ille nos propter Iuſtitiam Chriſti nobis imputatam reipſa juſtificat, & à pœnis imminentibus liberat: ita pari planè pacto Chriſtus peccatum factus eſt, non quia inſtar peccatoris habitus, ſed quia verè ex Dei judicio reatus noſter in eum conjectus eſt, ut eum ferendo ab eo nos liberaret. Atque hæc hactenus dicta ſunto.

Bernardus Epiſt. CXC. ad Innocent.

Homo qui debuit, Homo qui ſolvit: Nam ſi unus, inquit, pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, ut videlicet ſatisfactio unius omnibus imputetur, ſicut omnium peccata unus ille portavit, nec alter jam inveniatur qui forefecit, alter qui ſatisfecit; quia caput & corpus unus eſt Chriſtus &c.

COROLLARIA RESPONDENTIS

I. *An Chriſtus ut pro nobis ſatisfaceret debuerit eſſe verus Deus? Aff.*

II. *An fundamentum Iuſtificationis noſtræ coram Deo ſit ſola Iuſtitia Chriſti nobis imputata, nulla autem juſtitia habitualis & inhærentis vel infuſio ex parte Dei vel præſtatio ex parte noſtri? Aff.*

III. *An rectè ſolâ fide dicamur juſtificari, licet ipſa ſola nec ſit unquam nec eſſe poſſit? Aff.*

IV. *An fides Satisfactionem Chriſti apprehendens ſit cauſa impulſiva Electionis?* N.

V. *An Iuſtificatio fidelium ſit immutabilis? Aff.*

VI. *An fidelis certus eſſe poſſit de juſtificatione & ſalute ſua? Aff.*

DISPVTATIO QVINTA

Quæ Tertia eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente DAVIDE WYS *Bernenſi.*

THESIS PRIMA.

INTER ea S. Scripturæ Teſtimonia quæ *Perſonæ ſubrogationem & commutationem Pœnæ* inter Nos & Chriſtum factam docent, ex quibus una argumentorum Claſſis pro *Satisfactionis Veritate* ducta eſt Diſput. præcedenti, nullum videtur luculentiùs eam confirmare eo quod petitur ex cap. LIII. Iſaiæ, & loco altero Petri parallelo 1ª c. II. ꝟ. 24., vbi divini Scriptores ſupra quàm dici poteſt apertiſſimè totum hoc negotiũ nobis pandũt; Ideò peculiarem horum locorum diſquiſitionem hâc Exercitatione inſtituere viſum eſt; antequam ad alia tranſeamus, ne quid prætermiſſum videatur, quod alicujus ſit ponderis ad ſanctiſſimi hujus Myſterij elucidationem & ſententiæ noſtræ confirmationem.

II. Et ad primum quod attinet, Propheta μεγαλοφωνότατος ita perſpicuè & graphicè vtrumque Chriſti ſtatum nobis ob oculos ponit & Exinanitionem & Exaltationem, paſſiones & gloriam, pugnas & victoriam, mortem & vitam, ut quaſi ex poſt facto omnia hiſtoricè referre, & ut benè obſeruauit Hiero. non tam Prophetam futura prædicendó, quàm Euangeliſtam, præterita narrando agere videatur: imprimis verò Satisfactionis myſterium de quo agimus tanta cum evidentia connotat, ut nuſpiam fermè illuſtrius de eo teſtimonium deprehendi queat, neque enim paſſiones varias & mortem ejus commemorare ſatis habuit, cauſas etiam tum efficientes tum finales mirâ dexteritate interſeruit quæ apertè illud ipſum important, atque ita non ſemel aut bis, ſed decies & quater hylaſticum hoc Chriſti officium διαῤῥήδην aſſeruit.

III. Ne autem gratis illud ita præfidenter ſtatuere videamur rem ipſam paulò accuratiùs excutiamus: Primò extra controuerſiam ponimus de *Meſſia* apud Prophetam agi; Nam etſi ſcrupulus hic multùm fatigaverit Eunuchum Candaces Reginæ Æthiopum præfectum, proſelytum, & Iudæos

Digitized by Google

Iudæorum myſteriis tantùm initiatum Act. VIII. 27. qui negabat ſe ſcire nunquid de ſe an de alio aliquo loqueretur propheta; nobis tamen in clara Evangelij luce jam verſantibus poſt tot illuſtria Apoſtolorum, Euangeliſtarum, imò Chriſti ipſius teſtimonia qui identidem ad hoc caput alludunt ut in eventu prædictionum veritatem & complementum, & ex prædictionibus eventus certitudinem demonſtrent Matt. VIII. 17. Luc. XXII. 37. Rom. X. 16. 1. Pet. II. 22. 24. dubium nullum ſupereſſe poteſt niſi ſponte cæcutire & ad tantam lucem caligare velimus; Neque hîc moramur Iudæorum hodiernorum deliria qui hæc vel Ioſiæ Regi ut Abrabaniel, vel Ieremiæ ut R. Saadiah à Gaon, vel Abrahamo aut Moſi ut R. Alſcech, vel populo Judaico ad captivitatem Babylonicam redacto, ut R. Selomo Iarchi, D. Kimhi & alij applicare magno molimine nituntur; Cùm ex ſuis Magiſtris revinci queant, qui ſinceriùs loquentes jam olim hoc Meſſiæ vindicarũt, ut patet ex Chaldaica paraphraſi Jonathanis ubi verba Prophetæ c. LII. 13. *Ecce intelliget ſervus meus* reddit הא יצלח עבדי משיחא *Ecce proſperabitur ſervus meus Meſſias* & ab hoc loco uſque ad caput LIII. omnia refert ad Meſſiam; ſic R. Selomo in hunc locum *Magiſtri noſtri piæ memoriæ affirmant hæc de Meſſia dici &c.* ſic in *Midraſch Ruth* & *Bereſchit Rabba* loca varia ex iſto capite Meſſiæ tranſcribuntur *vid. Raymund. Marti. pugio. fid.* p. 3. diſp. 3. c. 10. & qui fermè omnia ab eo hauſit *P. Galat. de arca Catho. verit.* lib. 8. cap. 15. &c. Nihil etiam nos mouere debent *Hugonis Grotij* Viri cæteroquin magni, ſed in rebus fidei, inconſtantis & ἀλλοπροσάλλου, obſervationes qui etſi in libello de Relig. Chriſtia. totum illud caput ad Chriſtum commodâ ac verâ interpretatione retuliſſet, & ad nullum alium congruere affirmaſſet, & in tractatu eximio de Satisfactione adverſus Socinum varia ex eo ad Orthodoxæ Sententiæ confirmationem argumenta petiiſſet, nihilominus in notis ſuis ad Iſaiam de Chriſto vel parum vel nihil planè dicit in tota capitis illius expoſitione dicam mentis depravatione, & id unicè quæſiuiſſe videtur ut oſtenderet hæc omnia de Ieremia commodiſſimè poſſe intelligi, atque ita in gratiam Iudæorum teſtimonia hæc omnia clariſſima Chriſtianis eriperet, quod & alibi non ſemel eum feciſſe deprehendimus in illuſtrium oraculorum V. T. explanatione; hæc inquam nos mouere haud quaquam debent; Nam præterquam quod ipſa verba aliò torqueri ſine vi manifeſta non poſſunt; quis enim vel Regum vel Prophetarum fuit unquam de quo dici potuerit eum *non feciſſe iniquitatem, neque dolum fuiſſe in ore ejus*, cùm nemo etiam juſtiſſimus ſine peccato vivat Proverb. XX. 9. 1. Ioh. cap. 1. 8? quis de quo perhibeatur meritò, eum non ſua ſed aliena luiſſe ſcelera? quis tantarum virium ut totius populi iniquitates ferre potuerit, & quidem ita ut ex caſtigatione ejus pax illi, ex livoribus ſanatio & ſalus ipſi contigerit? quis denique ita morti ut reſurgat, & ſemen videat æternum, quæ omnia de hoc noſtro dicuntur? Accedit etiam quod illi cum quibus jam agimus rei veritatem diffiteri non poſſint, nobiſque hac in parte adſtipulari cogantur; Remotâ itaque tandem hâc de Subjecto totius vaticinij controverſiâ, ad

peculiarem ejus applicationem tranſeundum eſt.

IV. Vt verò faciliùs vis argumentorum in hoc oraculo pro ſententia noſtra latentium deprehendatur, breuem analyſim & ἐξήγησιν verborum quibus hoc myſterium potiſſimùm deſcribitur inſtituere prius neceſſe eſt; Poſtquam ergo Propheta ℣. 2. & 3. tenuitatem & infirmitatem Chriſti, abjectiſſimamque ejus ſpeciem deſcripſit ſub ſimilitudine *virgulti teneri* aut *radicis de terrâ arenosâ & ſterili ſurgentis*, imò & calamitates varias attigit quibus exerceri debuit quibus fieret ut in contemptum hominum veniret, qui prædicationi Euangelicæ propterea fidem derogaturi erânt, eò quod in Chriſto nihil niſi dolor & infirmitas appareret, *deſpectus* inquit, *& rejectus inter homines vir dolorum, peritus infirmitatis; quaſi abſcondimus faciem ab illo & nihili reputavimus eum.* Iam ℣. 4. rationem reddit humiliationis & calamitatum Chriſti vt occurrat ſcandalo quod ex ea conſideratione oriri poterat, *ſanè languores noſtros ipſe tulit*, &c. nam particula אכן quæ hîc adhibetur non ſolùm eſt affirmantis, ſed cauſæ redditionem ſimul continet, maximè cùm aliquid præceſſit quod nouum & inſolens videri poſſit. Erat autem hoc verè inſtar portenti cum ita proſterni ac dejici cui Deus ſummum in omnia imperium daturus erat; quemque ut ſeruum electum & in quo anima ejus acquieſcebat ſummo amore complectebatur Iſ. XLII. 1. Id verò niſi cauſa redderetur abſurdum omnes judicare poterant, Itaque cauſa jam ſubijcitur quòd *languores & dolores noſtros tulerit* id eſt pœnas omnes & ærumnas nobis propter peccatum debitas: Ille non talia meritus, mala tulit quæ nos eramus meriti, quod Symmachus clarè reddit ὄντως τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνέλαβε, καὶ τοὺς πόνους ὑπέμεινεν, ut innuat *languores* ac *dolores* Chriſto impoſitos nihil aliud fuiſſe quàm *peccata* noſtra & *pœnas* iis debitas. Ea cæteroquin futura erat Iudæorum totiuſque populi incredulitas ut non agnituri eſſent rationem veram cur tam duriter affligeretur Chriſtus, ſed ob ſua propria ſcelera cæſum & percuſſum à Deo eſſent reputaturi, quem tamen innocentiſſimum nouerant, cuique Iudex ipſe innocentiæ teſtimonium erat perhibiturus; Vnde addit *Et nos* id. *ſed* (ו enim hic eſt adverſativum) *exiſtimavimus eum percuſſum à Deo vulneratum & humiliatum*; Verùm peruerſum & falſum hoc ac temerarium judicium redarguit, cauſam proximam meritoriam iſtorum dolorum preſſiùs notando ℣. 5. *Atqui ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras &c.* id. quicquid præpoſterè & peruersè judicet mundus, quaſi propter propria peccata à Deo affligeretur, certum tamen eſt eum non ſuo ſed noſtrô meritô punitum fuiſſe, noſtra illi peccata quorum reatum ipſe ſuſceperat tanti doloris & cruciatus cauſam & materiam attuliſſe.

V. Porrò quia Chriſtus ut perfectus eſſet Servator non tantùm mala depellere & auferre debuit, ſed & bona conferre, non tantùm à morte & exitio liberaſſe, ſed & ſalutem vitamque acquirere, ideo ſubdit ſtatim Propheta *Caſtigationem pacis noſtræ ſuper eum poſitam fuiſſe & nos ejus livore ſanatos fuiſſe.* Vox מוסר quâ hîc utitur propriè *diſciplinam & inſtitutionem* notat, quia verò pueri & rudes ac ignavi diſcipuli non verbis tan-

tum

Digitized by Google

tum ſed & verberibus nonnunquam opus habent ut ad officium impellan-
tur, hinc fit ut ſecundariò & metaphoricè pro *caſtigatione* ponatur, imò &
materialiter pro ipſa *pœna* ſeu ſupplicio propter peccatũ inflicto, Hoſe. v. 2.
Et ego מוסר *correctio ſeu caſtigatio omnibus illis* id. caſtigabo eos propter ſuas
prævaricationes. Ita notatur afflictio quæ habet rationem pœnæ ſiue illa ſit
νουθετικὴ ſiue *παραδειγματικὴ*; neque reperire licet in Scriptura vocis iſtius
vſum quum afflictionibus tribuitur ſepoſitum ab omni culpæ reſpectu.
Non ſimpliciter autem dicitur *Caſtigatio*, ſed *Caſtigatio pacis noſtræ*; ſcilicet
ut finis ejuſdem notetur id. quæ pacem nobis conciliet, phraſi hebraica,
quæ innuit calamitates & pœnas illi impoſitas non alium finem habuiſſe
quàm pacem noſtram & ſalutem; ſiue per pacem qualemcunque felicita-
tem intelligamus, ut *pacis* nomine Hebræi omnigenam benedictionem &
proſperitatem interpretantur, ſiue ſpeciatim fœdus pacis & reconciliatio-
nem noſtram cum Deo cum quo grauiſſimæ nobis propter peccatum inter-
cedebant inimicitiæ, qui primarius fuit mediationis ſcopus. Ita quia diſſi-
dium illud tolli non potuit niſi præuiâ ſatisfactione, quâ ira Numinis pla-
caretur & peccata expiarentur caſtigationem intercedere neceſſe fuit non
tantùm vt afflictionem, ſed ut pœnam ac λύτρον propriè dictum. Atque
id ipſum alia ſimilitudine perſequitur, *plagarum* & *ſanationis*, quemad-
modum peccata ſpectari poſſunt vel ut *crimina* quæ Deum offendunt,
vel vt *vulnera* ab antiquo ſerpente inflicta quæ grauiſſimè hominem ſau-
ciant & lædunt, ita ſub illa prima σχέσει opus eſt pœnâ caſtigatoriâ ad tol-
lendum reatum, in iſta verò liuoribus & plagis vtitur mirabiliter ad ſani-
tatem reſtituendam: חבורה ſiue μώλωψ *livor* eſt id. verberum in cute
veſtigium, vel cutis ex incuſſione vulnerum ſugillata, Lati. *Vibex* & meto-
ny. pro *vulnere* ponitur, quia à vulnere prouenit & ejus nota eſt & veſti-
gium: dicit E. Chriſtum ſanitatem nobis attuliſſe plagis ſuis, liuorem ejus
noſtram factam fuiſſe medicinam, ejus dolores noſtram ſanitatem, ejus
vulnera vulnerum noſtrorum emplaſtrum: quæ ſanè ſaluandi ratio eò ad-
mirabilior videri debet quod ex ipſis malis noſtris remedium aduerſus ea
ſalutare petit, & Diabolum illis ipſis armis quibus nos deuicerat debellat:
peccatum mortem nobis intulerat, at Chriſtus moriendo mortem ipſam
deſtruxit, & peccatum abolevit Heb. II. 14. Rom. VI. 6. Lex maledictioni
divinæ nos mancipabat, at per maledictionem benedictionis cœleſtis au-
thor nobis fuit, & ita in cruce Legis chirographũ deleuit, ut nulla ſit amplius
adverſus nos condemnatio. Gal. III. 13. Col. II. 14. Ro. VIII. 1. Diabolus [illegible]
viſſimam ſuam tyrannidem per metum mortis in nos exercebat, & Chri-
ſtus in morte ipſa quæ ultimum fuit Satanæ propugnaculum Diabolum
ipſum funditus deleuit & de eo triumphauit Col. II. 14. Heb. II. 14. 15.
Denique grauiſſima ſcelera noſtra lethale vulnus nobis intulerant, & ex
ipſis vulneribus ut ex ipſa vipera theriacam ſaluberrimam ad ſanationem
noſtram confecit, dum plagis ſuis remiſſionis peccatorum & ſanctificatio-
nis fontes nobis aperuit: quis ergo non miretur & venerabundus ſuſpiciat
admirabilem illam Sapientiæ divinæ rationem quâ ex malis bona, ex mi-

Digitized by Google

ſeriâ felicitatem, ex maledictione benedictionem, ex morte vitam ut olim ex tenebris lucem educere nouit?

VI. Sic Propheta mortem Chriſti ejuſque cauſam tum impulſiuam tum finalem connotauit, inde iniquitates, hinc pacem & ſanationem noſtram; Vt autem meliùs infigat mentibus hominum beneficium hoc mortis Chriſti eximium, oſtendit quàm neceſſaria fuerit ſalus illa cujus priùs mentionem fecerat & à quo procurata, niſi enim perſpecta nobis fuerit miſeria & neceſſitas noſtra, nunquam intelligemus quàm expetendum ſit remedium quod Chriſtus attulit, neque eâ qua par eſt reuerentiâ & gratitudine ſummum illud beneficium excipiemus, niſi primarium ejus authorem intelligamus; Itaque vtrumque attingit ℣. 6. & prius quidem cùm ait *Nos omnes tanquam oves erraſſe quemque in viam ſuam declinaſſe* id. perditos omnes fuiſſe donec ab ipſo vindicaremur: poſterius verò cùm addit *Iehovam traduxiſſe in eum noſtras omnium iniquitates*: quæ verba inprimis ad rem noſtram faciunt, tum quia iniquitates noſtræ dicuntur in Chriſtum *traductæ* non ſanè quoad *culpam* à qua immunis ille ſemper fuit, ſed quoad *reatum* tantùm & pœnam quam ſuſtinere ſponte voluit, tum quòd traductæ dicantur *à Iehova* quatenus ſapientiſſimo conſilio has illi pœnas ut Iudex Sponſori noſtro impoſuit, nihil enim hac in parte factum ab hoſtibus Chriſti quàm quod *manus & conſilium Dei* id. decretum efficaciſſimum & potentiſſimum, antea *præſtituerat* Act. IV. 28. Hîc verò Adverſarius nullum non lapidem mouet ut genuinum horum verborum ſenſum nobis extorqueat, aliam præpoſteram interpretationem commiſcendo quaſi nihil aliud vellet Propheta quàm *Deum occurriſſe per ipſum vel cum ipſo iniquitati omnium noſtrûm* nempe *prædicatione & dulci credentibus facta promiſſione*, Sed corruptela hæc per ſe corruit 1. quia repugnat apertè vox Hebræa הפגיע conjugationis Hiphil quæ non vnicam ſed duplicem actionem ſignificat, Ideo cùm פגע in Kal. propriè ſit *occurrere* ſequitur vt מפגיע in Hiph. ſit *fecit occurrere*; Cùm autem alicui occurratur, vel in malum nocendi cauſa, vel in bonum ad intercedendum & deprecandum vt infr. ℣. 12. לפשעים יפגיע id. *pro peccatoribus intercedet*. Ideo duplici ſenſu hæc vox vſurpatur in Scriptura, ſed poſterior hîc locum habere nequit, nam tum diceretur, *Deum rogare feciſſe pro eo iniquitates omnium noſtram* quod eſt longè abſurdiſſimum vel ipſo Socino judice; accedit etiam quòd omnia quæ proximè antecedunt & ſequuntur ad afflictionem non ad deprecationem pertinent: Ergo non ferunt verba alium ſenſum quàm hunc, *fecit Deus in illum occurrere* id. impegit, incuſſit, tranſtulit in ipſum pœnas iniquitatum omnium noſtrarum: ſic intellexerunt LXX: καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν *tradidit eum Deus iniquitatibus noſtris*; Symmachus Κύριος καταντῆσαι ἐποίησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνομίαν πάντων ἡμῶν, *Dominus fecit occurrere in ipſum peccatum omnium noſtrûm*. Vulgata *poſuit Dominus in eum* quaſi reſpiciens ad hircum emiſſarium. Syrus *Dominus fecit vt irruerent in eum peccata omnium noſtrûm*; Nam quod hæretici hæc ad prædicationem Chriſti & promiſſiones ejus referre

ſati

ſatis ex ipſa orationis ſerie refellitur, vbi de præconio vel promiſſionibus nihil, ſed de ſupplicio & pœnarum læſione multa habentur.

VII. Quod potiſſimùm ex ſequentibus liquet ubi fuſiùs rem eandem exequitur ℣. 7. *mulctatus eſt & afflictus nec aperuit os ſuum*. Traductio quippe illa & velut occurſus iniquitatum non potuit aliter fieri quàm per imputationem, quâ conſtitutus eſt pœnarum debitor pro nobis omnibus; debitum verò illud ita volente Deo contractum & filio impoſitum effecit vt mulctaretur & affligeretur; Quia verò pœna illa nullius fuiſſet ponderis & momenti apud Deum niſi libertimè à Chriſto lata fuiſſet, niſi enim voluntariam mortem ſubiiſſet inobedientiæ noſtræ culpam expiaſſe non videretur: Ideo ne quis hæc à Deo Patre ita diſpoſita eſſe arbitraretur ut filio inuito acciderint, aut qui conquereretur injuſtè ſecum agi, propterea ſummam ejus patientiam & obedientiam commendat, qui inter medias ærumnas & probra quibus impetebatur ne os quidem ſuum aperuerit. Notanda eſt autem verborum vis eoque magis quod difficultate carere non videntur נגש והוא נענה Vulgata ita reddit *oblatus eſt quia ipſe voluit*; ſed coactior hæc eſt interpretatio quàm ut admitti poſſit, nam etſi נגש per ש ſign. adducere & admouere, tamen per ש aliud planè deſignat, Itaque commodior eſt ſententia *Tremellij* & aliorum qui per *exigitur* interpretantur, nam cùm verbum נגש duos tantùm ſignificatus obtineat in ſcriptura, primum proprium *exigendi* ut 2. Reg. XXIII. 34. Zach. IX. 8. alterum figuratum & metaph. *opprimendi* & *affligendi* quia in exactione ſæpe eſt oppreſſio, alterutrer hîc obtineat neceſſe eſt; poſterior verò locum habere non poteſt, ſiquidem in eodem commate additur והוא נענה quod de ea afflictione & calamitate intelligendum eſſe patet ex ℣. 4. ubi dicitur מענה id. *attritus* voce ab eadem radice deriuata, at inanis eſſet tautologia ſi de eodem diceretur *opprimitur & ipſe affligitur*; ſupereſt ergo ut vox illa propriè ſumatur ut ſignificet *exactionem pœnæ* & referatur ad nomen proximè antecedens *peccatum*, quod hîc ſubaudiendum, *exigere* autem *peccatum* nihil aliud eſt quàm exigere pœnam peccati, atque ita optimè cohærebunt; exactio pœnæ à Chriſto & ejuſdem afflictio; nam à Chriſto Sponſore debitum noſtrum exegit Pater ſeueriſſimè vnde ipſe afflictus eſt; Exigitur ergo pœna propter quam ipſe affligitur. Ita ו נענה ad afflictionē & perpeſſionē referetur: Non malè quidam volunt vocem poſſe ſumi in proprio ſignificatu *reſpondendi* quod eodem recidit, ut ſic reſpondeat exigenti; quaſi dicas *ab eo exactum eſt* ſcilicet peccatum & *ipſe reſpondit* id. perſoluit pro nobis, reſpondit, inquam, *re* ſolvendo ut fidejuſſor, non *ore* obloquendo: quid enim ille interea an reluctatur aut moras nectit? imò contra ſponte ſe judicio Dei ſubiicit, & ne *os quidem ſuum aperit quaſi ovis ad mactationem deducta*: nam & ipſe agnus erat Dei qui tollere debuit peccata mundi; Quæ patientia admirabilis & à Petro commendatur, & ab Evangeliſtis non ſemel deſcribitur, dum ipſe nihil ad falſas Iudæorum accuſationes repoſuit; etſi juſta ſuppeteret defenſio, tacuit tamen coram tribunali Pilati Matth. XXVII. 12. 14. nimirum quia reatu

noſtro

noſtro ſe obſtrinxerat, voluit tacitus judicio acquieſcere, ut nobis pleno ore gloriari liceret in ejus abſolutiſſima juſtitia. Ita mortem ipſius verum fuiſſe ſacrificiũ docere voluit Vates ſacer in qua victima ſponte & lubenter ſeſe ſtitiſſet, quò pertinet illud Pſ. XL. 5. 6. *Ecce venio*, nam alias litatum non fuiſſet, quomodo apud Ethnicos non litabatur & ἄθυτον ἱερὸν exiſtimabatur ſi victima ſeſe retraheret ab aris aut mugitum ederet vnde illud Ovidij *mugitus victima diros edidit*. At noſter Agnus ne balauit quidem licet humeris ſuis ferret peccata omnium noſtrum.

VIII. Ex hac autem analytica verborum ἐξηγήσεω jam procliue eſt agnoſcere quanta exurgat argumentorum ſeges pro Satisfactionis Veritate. 1. Quum *Chriſtus* dicitur *languores & dolores noſtros atque iniquitates tuliſſe* ℣. 4. 6. 8. 11. 12, pœna hæc vicaria non obſcurè indicatur, nam ſi non ſuos ſed noſtros dolores tulit, vtique innocens reſpectu ſui, ſed noſtrâ culpâ tantùm reus percuſſus eſt, adeò ut peccata noſtra fuerint cauſa meritoria & impulſiua cruciatuum quos tulit: qui verò pœnas alteri debitas in ſe recipit & transfert, in alterius locum & vicem ſubrogatus meritò dicitur, atque adeo eadem vel æquivalentia patiendo pro ipſo ſatisfacere: Nam præterquam quod is eſt frequentiſſimus & tritiſſimus ſcripturæ vſus ut *peccata portare* is dicatur qui pro peccatis punitur & plectitur vide Leu. v. 1. & XIX. 8. & XX. 17. 20. & XXIV. 13. Num. XIV. 33. Ezech. XXVIII. 20. & alibi ſæpius; repugnat etiam ipſa ratio ut is alicujus peccatum portare dicatur, qui ſolâ peccati occaſione patitur, niſi pœnas etiam peccati perferat ac in ſe recipiat; quis enim dixerit dominum qui ex furis peccato damnum patitur illius peccatum portare, cùm etſi occaſione furti affligatur in bonis ſuis, furti tamen pœnas non ſuſtineat nec pro furto puniatur. Hanc verò lationem eſſe pœnalem & ſatisfactoriam evincitur ſecundò ex ℣. 10. *vbi dicitur animam ſuam poſiturus in ſacrificium pro peccato* תישם ▭ אשם ▭ נפשו; nam ▭ אשם hîc *piaculum* ſiue victimam piacularem notare dubitari non poteſt; quemadmodum verò victima in Rei locum ſubſtituta pœnam peccatoris ſuſtinendo, reatum ejus expiabat, quod manuum impoſitione ſignificabatur, & peccatum portare propterea dicebatur; ita pariter Chriſtus agnus Dei qui peccatum pro nobis factus eſt, peccata noſtra tulit verè, quia mortem nobis debitam in ſe recepit ut ab ea nos eximeret; cur verò poſitum *ſacrificium pro delicto* ſi delictum potuit expiari, vel expiatum eſt relpſa ſine ſacrificio hylaſtico?

IX. Accedit 3° quod non tantùm dicatur dolores noſtros tuliſſe ſed *& attritus fuiſſe & percuſſus à Deo propter peccata noſtra* quod diſp. præced. cauſam meritoriam notare probauimus. Item quòd *Deus in ipſum conjecerit & tranſtulerit iniquitates omnium noſtrûm* ℣. 5. 6, quòd *voluerit Iehova eum conterere* ℣. 10. vbi talis innuitur peccati latio quæ perpeſſionem conjunctam habet grauiſſimam & judiciariam peccatorum imputationem; peccata autem ferre patiendo, atque ita ut inde alij liberentur quid aliud indicare poteſt, quàm pœnæ alienæ ſuſceptionem voluntariam & juſtam inflictionem? Nam quod Aduerſarij hoc ad occaſionalem Chriſti calamita-

mitatem referunt, quia Deus voluit eum iniquitatum noſtrarum occaſione mori, dilutius eſt quàm ut vim phraſeos propheticæ reddat, quæ non occaſionalem tantùm, ſed veram & propriè dictam cauſam meritoriam importat; rurſus quo pacto diceretur Deus conjeciſſe in eum iniquitates omnium noſtrûm, quod non aliò quàm ad pœnæ transgreſſionem referri poteſt, ſi non alium in finem mors illi eſt illata quàm ad doctrinæ confirmationem vel conſtantiæ exemplum? 4. *Caſtigatio pacis noſtræ* dicitur *poſita ſuper ipſum* vt ſcilicet haberemus pacem cum Deo à quo per peccatum averſi fuimus, at quid opus fuit hâc intercedente caſtigatione ad pacem obtinendam ſi remiſſionem liberam abſque ſatisfactione nobis indulgere conſtituerat, quare ex liuore nobis ſanitas & plaga propter prævaricationem populi illi impoſita, ſi ſatisfactio hîc nulla fuit neceſſaria, hoc eſt nec liuor nec plaga? ſanè ſummus ille quo filium ſuum proſequitur amor Pater, non patitur nos credere illum vel nulla vel levicula aliqua de cauſa duriſſimæ morti exponere voluiſſe, ſed grauiſſimâ aliquam & ſummè neceſſariam rationem intercedere neceſſe fuit ad id ut hoc conſilium iniretur, hæc verò nulla dari poteſt alia quàm Iuſtitiæ divinæ ſatisfactio ad cujus placationem noſtra ille peccata in cruce portare & à Deo atteri atque vulnerari debuit.

X. Denique ſi totam contextus prophetici ſeriem attendimus, videbimus diſtinctè omnia & ſingula quæ ad hoc negotium pertinent connotari, tam quæ ſpectant Chriſti in locum noſtrum ſubſtitutionem, quàm ea quæ ad ejus pro nobis ſatisfactionem referuntur; Nam ſi ad veram & propriè dictam ſatisfactionem hæc vulgò requiri dicuntur ut ſit in eo qui ſatisfacit calamitatum & miſeriarum omnium nobis debitarum latio, ut lationis illius *cauſa impulſiua* & meritoria ſint peccata non ſua ſed noſtra, *Cauſa efficiens* Dei juſta imputatio & Vadis voluntaria ſuſceptio, *finalis* peccati expiatio, & plena debiti perſolutio, *effectum* denique ac fructus perfecta redéptio & æterna ſalus, hæc omnia ſigillatim hîc cõmemorantur, 1° pœnarũ latio nam *ille morbos noſtros tulit & dolores portavit* ✝.4.2. Cauſa impulſiua meritoria nam *ipſe dolore affectus fuit à defectionibus noſtris &c. à prævaricatione populi plaga ipſi* ✝.5.8. cùm ipſe interim inſons planè & abſq; peccato *violentiam non fecerit nec dolus fuerit in ore ejus* ✝.9.3. Dei juſta imputatio, *nam Iehova fecit in eum incurrere iniquitatem omnium noſtrum* ✝. 6. & *Deo ipſum placuit conterere* ✝. 10. 4° Chriſti voluntaria ſuſceptio, nam *afflictus fuit nec aperuit os ſuum. ſicut parva pecus ad occiſionem ductus eſt* ✝. 8. 5° peccati expiatio & debiti plena perſolutio, nam *poſuit animam ſuam hoſtiam pro delicto* ✝. 10. & *à coarctatione & judicio aſſumptus eſt* ✝. 8. 6° Denique ipſa redemptio & ſalus, *ex caſtigatione pax, ex vibicibus ſanitas* ✝. 5. & *ubi poſuerit animam ſuam reatum videbit ſemen, prolongabit dies, & beneplacitum Domini proſperabitur in manibus ejus* ✝. 11. *Pro labore animæ ſuæ ſatiabitur, ſervus ille Iuſtus Iuſtificabit plures cognitione ſui* &c. ✝.12. Quid clarius & ſignificantius dici potuit pro noſtra ſententia? ſanè nullis verbis magis emphaticis exprimi à nobis nunc quidem poſſet aut declarari

R At

Digitized by Google

At ſi alia planè fuit Prophetæ mens, ſi nihil minus in animo habuit quàm Satisfactionem Chriſti nobis commendare, cur iis verbis vſus eſt, quæ apertiſſimè & propriiſſimè eam deſignant, atque ita occaſionem periculoſiſſimè errandi toti Eccleſiæ præbuit? Sed non patitur ſanctiſſimus diuini Vatis zelus, & ingenuus candor ut quicquam tale de eo cogitemus; Imò hæc planè nos perſuadere debent non aliam fuiſſe ejus à noſtra hac in parte ſententiam, Ex quibus omnibus fortiſſimum jam colligitur argumentum. Qui ſubiit & præſtitit omnia à reis & debitoribus peragenda, ſic ut ipſius caſtigatio ceſſerit in imponentis ſatisfactionem, ipſius ſacrificium in delictorum expiationem, ipſius vibices & vulnera in delinquentium ſanationem; qui ita peccata omnia tulit noſtra, humeris ſuis Deo ita volente impoſita ut ea à nobis abſtulerit, qui ea tanquam piacularis victima expiauit & hoc pacto homines redemit & ſaluauit, Is reuera non exemplo tantùm aut præconio, ſed & merito ac Satisfactione Servator eſt dicendus; At hoc ipſum pro nobis Chriſtus impleuit ut ex ante dictis patet., E.

XI. Ita locus hic invictè militat pro ſententia noſtra, non diſſimulanda tamen ſunt quæ effugia hîc captare conantur Aduerſarij, quanto major enim eſt vis iſtius argumenti tanto majores ſunt eorum conatus ad illud eludendum 1° Hinc facilè probare ſe poſſe putant Satisfactionis veritatem nulla ratione ex iſto colligi loco, quia phraſis *portandi peccata* quâ nititur præcipuè argumentum ambigua eſt & πολύσημος & licet aliquoties pœnæ lationem ſignificet, tamen non raro etiam pro ſimplici *ablatione* ponitur, quemadmodum *ferre* & *portare* per metonymicam quandam tranſlationem *auferre* nonnunquam deſignat, cujus tranſlationis hæc fuiſſe videtur ratio quod qui aliquid aufert aliunde, tantiſper dum illud deponat aut abijciat, portare ſoleat ſic Exo. xxxiv. 7. Deus dicitur *portare iniquitatem & peccata*, non vtique ferendo, ſed auferendo & condonando *Iehoua ſervans miſericordiam millibus, portans iniquitatem & peccata* vbi occurrit verbum נשא quod hoc in loco legitur; ſic Num. xiv. 18. & alibi; nihil ergo abſurdi eſſe pertendunt ſi dicatur Chriſtus hoc ſenſu portaſſe languores & iniquitates, non quod ſuſtinuerit vniuerſas pœnas nobis debitas, ſed quòd à nobis omnes dolores & languores abſtulerit, & nos ab omnibus noſtris malis liberauerit. 2° non poſſe locum aliter intelligi quàm de peccati & pœnæ remotione probant ex Matth. VIII. 16. 17. vbi impletum dicitur iſtud vaticinium quando ægros ſanabat & varios morbos curabat; *veſpere autem facto* inquit Matth. *obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat ſpiritus verbo & omnes malè habentes curavit, ut adimpleretur quod dictum eſt per Iſai. dicentem Ipſe infirmitates noſtras accepit & morbos portavit* ut ergo morbos portaſſe dicitur non in ſe transferendo, ſed à nobis auferendo; Idem etiam de peccatis intelligendum eſſe. 3° confirmant eandem hanc expoſitionem ex typo Hirci emiſſarij, vnde videtur petita hæc loquendi ratio, de quo Levi. XVI. dicitur quòd ſuper eum Aaron juſſu Dei omnia populi delicta confitebatur & ejus capiti imponebat

Digitized by Google

nebat, quæ deinde emiſſus in deſertum ſecum aſportabat; non enim illi hirco verè peccata populi imputari potuiſſe, neque eum abeuntem verè ſecum illa portaſſe: ſed Dominum innuere tantùm voluiſſe non minus à populo ablata fuiſſe omnia peccata, quàm ſi hircus ille ſuper ſe vniuerſa habens in deſertum illa aſportaſſet; non potuiſſe dici ſatisfeciſſe pro peccatis quia nihil de ejus morte quæ tamen ſecundùm nos neceſſaria erat, perhibetur. 4° quod ſi locutio hæc vrgeatur & ad calamitatis inflictionem referatur ne ſic quidem ſatisfactionem poſſe elici contendunt, quia non ſemper pœnæ lationem connotat, ſed ſimplicem afflictionem occaſione peccati illatam, ut patet ex Num. xiv. 39. Thre. v. 7. 5° vellicant etiam verba ✝. quinti vbi dicitur *caſtigatio pacis noſtræ ſuper eum* quaſi nihil aliud ſignificent quàm Chriſtum flagella & afflictiones ſubiiſſe quæ nobis pacem id eſt felicitatem & quietem pepererunt; Nam מוסר pro flagello tantùm & afflictione poni, non pro vera punitione, innuere vocem *pacis* quæ ei non obſcurè opponitur; nempe quia antitheſis non eſt inter punitionem & pacem quemadmodum eſt, inter pacem & afflictionem. 6° Denique ✝. 8. vbi dicitur quod Iehoua הפגיע *fecit occurrere iniquitatem noſtram ſuper ipſum*, reponunt dupliciter reddi poſſe commodius quàm à nobis fieri ſoleat, aut & *Iehoua occurrit per eum iniquitati omnium noſtrum* ita ut Deus per Chriſtum omnes iniquitates vel iniquitatum pœnas à Nobis, illis quodammodo per ipſum vel cum ipſo occurrendo depulerit; vel & *Iehova occurrere fecit ei iniquitatem omnium noſtrum* id. ut Deus effecerit ut omnium noſtrum iniquitates Chriſto obuiam fierent & ipſum quodammodo aggrederentur cùm noſtrarum iniquitatum causâ mori eum voluerit: ſic illi peruerſiſſimè locum hunc detorquere conantur in propriam perniciem, vide *Socin. de Serva.* p. 2. c. 4. 5. *Catech. Racou.* c. 8. q. 33. *Crell. adu. Groti. Smalz. contra Frantzi.*

XII. Nos verò eorum peſtifera ſed imbellia tamen tela ſic repulſum imus. Nam in 1° ſe prodit ſolitus eorum *paralogiſmus* à *particulari*, *Portare* interdum ſignificat *auferre* & remouere, & vox Heb. נשא aliquoties eo ſenſu vſurpatur; Ergo & hîc pariter intelligenda venit: Quamuis enim daremus hunc ſignificatum quibuſdam in locis occurrere, tamen ut in omnibus, & eo præſertim de quo inter nos controuertitur Iſaiæ loco pro ſola peccatorum remotione & ablatione, non verò pro eorundem receptione & tranſlatione in Chriſtum accipi debeat nunquam à nobis impetrabunt: Nam cùm occurrit vox ambigua, ex circumſtantiis, orationis ſerie, & materia ſubjecta ſignificatio genuina petenda eſt, atque ita ſtatuendum eſt primariam & propriam ſignificationem quantum fieri poteſt retinendam eſſe nec ad tropicam & impropriam temerè & ſine graui cauſa recurrendum eſſe; Hîc verò grauiſſimæ ſunt cauſæ cur juxta receptam ſententiã verbum hoc de *geſtatione* vera, non de ſimplici remotione intelligamus, quia eſt *primaria & maximè propria vocis iſtius ſignificatio*, quæque frequentiſſima eſt vbiuis in Scriptura, conſulantur loca apud eundem Prophetam Iſ. c. xxx. 6. & xl. 11. & lii. 11. & lx. 6. & lxvi. 12. hîc enim

Digitized by Google

ut & alibi ſæpius verè ſignificat aliquid portare maximè cùm peccato ad-
jungitur; nam ut Hebræi ſignificent id quod Latini dicunt *pœnas pendere*
nullam phraſim habent magis receptam quàm hanc *ferre peccatum* ut La-
tini etiam dicunt *luere delicta* hoc eſt delictorum ſupplicia, ſic ex ordina-
rio vſu ſcripturæ ſumi probavimus antea; nec diffitetur Socin. Prælect.
c. 21. *fatemur* inquit *locutionem hanc portare ſeu ferre peccatum ſiue iniquita-
tem idem ſignificare ſolere, quod peccati pœnas dare ſiue vt verbum verbo redda-
mus peccati pœnam ferre. peccati enim & iniquitatis pœna potiſſimum ſignifi-
catur*, Cùm Ergo vſitatiſſima hæc ſit & communiſſima iſtius verbi accep-
tio cur nullâ ratione cogente ad aliam rariorem & inſolentiorem confu-
geremus, maximè cùm hanc eſſe retinendam non paucæ nec leues ex ipſius
textus viſceribus petitæ demonſtrent rationes?

§. XIII. Prima petitur ex conjunctione verbi סבל quod priori an-
nectitur *languores noſtros ipſe tulit & dolores noſtros bajulavit* סבלם quod
repetitur etiam ℣. 11. *& iniquitates eorum portabit* יסבל, quanquam enim
ipſa peccatorum ſuſceptio & latio ex priori voce ſatis colligeretur, ne quis
tamen argutaretur τὸ נשא de ſimplici *ablatione* vel *remotione* intelligen-
dum eſſe, ideo Propheta addere voluit verbum סבל ἐξηγητικῶς quod
non aliam quàm portandi ſeu oneris impoſitum bajulandi ſignificationem
obtinet, vnde quem *bajulum* vulgo vocamus Scripturæ vocant סַבָּל id.
νωτοφόρον dorſo ferentem ut LXX. vertunt 1. Reg. v. 15. & onus quod
geſtatur humeris ita ut portantem premat dicitur סְבָלָה סבל Exo. 1. 12.
& Pſ. LXXXI. 7. vnde nonnulli *ſabulum* Latinis dictum volunt, quod
arena valde ſit ponderoſa. Cùm Ergo vox hæc quæ unicum ſignificatum
bajulandi obtinet addatur præcedenti quæ πολύσημος eſt & ambigua, pa-
tet priorem ex poſteriori eſſe interpretandam. Nec ſine cauſa Spiritus
S. videtur duas haſce voces conjunxiſſe vt perfecta peccatorum latio in-
nueretur, quippe τὸ נשא ipſum actum tollendi onus in humeros atque
adeo ſuſceptionem propriè deſignat, סבל verò geſtationem oneris impo-
ſiti ac ſuſcepti. Ita Chriſtus gemina hac phraſi portaſſe peccata dicitur
quia non ita ſuſcepit impoſita ſibi peccata noſtra, vt ſub onere fatiſcens ea
depoſuerit & abjecerit impar oneri tanto, ſed ſuſcepta ritè portauit &
pertulit. Itaque ſiue conſideretur conjunctio vtriuſque vocis, ſiue relatio
& σχέσις vnius ad alteram neceſſariò vera peccatorum ſuſceptio & latio,
non ſimplex ablatio colligitur; Neque vllius eſt momenti Crellij inſtan-
tiâ quâ *auferendi* ſignificationem etiam in verbo סבל locum habere de-
bere contendit, ℣. 11. quum de Chriſto dicitur *de labore animæ videbit &
ſaturabitur; cognitione ſui juſtificabit ſervus meus multos, & iniquitates eo-
rum ipſe portabit. vbi iniquitatum bajulatio commemoratur tanquam aliquid
quod exſtiturum ſit poſt mortem Ieſu Chriſti & tanquam præmium laboris quem
in mortem ſubeundo pertulerit, quod profectò eſſe non potuit puniri in ipſo pec-
cata noſtra id enim neque mortem conſecutum eſſet. ſed vna cum ipſa morte
peractum fuiſſet. neque præmium laboris dici poſſet ſed labor ipſe* ℣. 11. Nam
etſi bajulatio peccatorum referatur à Propheta poſt juſtificationem quam
per

Digitized by Google

per fidem in ipſum conſecuturi erant fideles, & poſt ſatietatem id. præmium quod ipſe ex labore ſuo relaturus erat, non ſequitur tamen contigiſſe poſtea, imò debuit reipſa antecedere, quia his verbis cauſa redditur præmij quod obtinere debuit & fundamentum ponitur juſtificationis quam electis conferre debuit, quare enim juſtificare potuit ſeruus ille dilectus per cognitionem ſui fideles, niſi quia portando eorum peccata in cruce pro iis ſatisfecerat? Itaque copula ו quæ hîc apponitur *cauſaliter* eſt intelligenda ut ſæpe alibi, quod obſeruatum Tremellio qui vertit in præterito, *quorum iniquitates ipſe bajulauerit*; falſum etiam quod ſupponit portationem iniquitatis ſtatui à Propheta præmium laboris Chriſti, cùm potius recenſeatur tanquam ipſe labor qui fuit præmij cauſa, nam ſtatim ℣. ſequenti addit commemorans gloriam quæ illam calamitatem erat ſecutura *Ideo partem ei dabo in multis & dividet ſpolia, &c.* nim. propterea quòd animam ſuam morti expoſuerit & portauerit multorum peccata ut ibid. additur.

XIV. 2° *Ex modo portandi* qui eſt *vulneratio* & *attritio* ℣. 5. 6. *labor animæ* ℣. 10. neque enim dicitur ſimpli. peccata vel languores tuliſſe, ſed ita tuliſſe ut propterea fuerit vulneratus & contritus, ut propter præuaricationes noſtras plagâ affectus fuerit, atque adeò laborauerit anima ejus; quis verò hinc non videat non loqui prophetam de nuda & ſimplici peccatorum & pœnarum remotione, ſed de oneroſa & moleſta portatione ac geſtatione quâ Chriſtus pœnas peccatis noſtris debitas in corpore ſuo ſuſtinuerit ut ab illis liberaremur? quid enim attinebat hîc commemorare ſummam ejus ignominiam & exinanitionem, extremos cruciatus & dolores quos perpeſſurus erat, ſi nihil aliud præſtiturus erat Chriſtus in hac iniquitatum portatione quàm quod eas ſupremâ ſuâ authoritate & gratiâ remoueret & auferret? Accedit etiam quòd non tantùm portaſſe dicatur peccata, ſed & in ſe recepiſſe; caſtigatio enim pacis noſtræ dicitur fuiſſe עליו *ſuper eum* & Deus conjeciſſe *in eum* iniquitates omnium noſtrum, quod vtique fruſtra diceretur, ſi auferendo tantùm & non etiam ferendo & in ſe recipiendo pœnas iniquitatum portaſſet.

XV. 3° *Ex ſimili* ibidem allato, nam eodem modo dicitur portaſſe peccata quomodo victimæ portabant peccata, nam phraſis illa per iſtam exponitur ℣. 10. dum dicitur poſuiſſe animam ſuam ſacrificium pro delicto; peccata verò victimis ita fuerunt impoſita ut non tantùm ea auferrent per expiationem typicam, ſed & iis typicè imputarentur per æſtimationem juridicam, quò pertinebat ritus impoſitionis manuum ſuper caput hoſtiæ & confeſſio peccatorum quæ fieri ſolebat; Ita cùm Chriſtus verè ſit victima noſtra piacularis qui propterea *peccatum* dicitur factus à Deo 2. Cor. v. 21. ut antea viſum, portatio iſta non poteſt ſine vi quadam ad *portationem activam* tantùm vel authoritatiuam ſi fas ita loqui, id. meram ablationem referri, ſed optimè ad *geſtationem paſſivam* & ſatisfactoriam accommodatur. 4° denique ex ipſa Adverſariorum ſententia, nam ſi auferre debuit Chriſtus peccata, vtique & ferre debuit; nunquam enim ea auferre

Digitized by Google

potuiſſet ut Mediator, niſi eorum pœnas ſuſtinuiſſet ut Sponſor, primariis debitoribus indemnitatem & immunitatem à pœna præſtando. Ita hæc tanquam contraria & ἀντιδιῃρημένα non ſunt opponenda, ſed componenda ut ſubordinata; peccatum ferre & auferre, quia ut non tulit niſi ut auferret, ita non abſtulit niſi ferendo.

XVI. Atque hinc luculenter patet quid ad illa loca reſpondendum ſit in quibus *Deus dicitur portare iniquitatem* non *ſatisfaciendo*, ſed ſimpli. *condonando* Exod. XXXIV. & Num. XIV. nim. diſparem eſſe planè rationem, & diſſimilia conferri. Nam aliter *Deus* dicitur portare peccata, aliter *Chriſtus*, Chiſtus ita fert ut propterea dicatur peccatum & execratio fieri, propterea atteratur, vulneretur, occidatur, quod de Deo nuſpiam perhibetur, quid mirum ergo ſi Chriſtus ferat peccata pœnas luendo, Deus contra reatum condonando, & pœnam removendo? Ita pro ratione ſubjectorum phraſis diverſimodè explicari neceſſariò debet, ne ſenſum fundat abſurdum & alienum; Deus enim cùm ſit ἀπαθὴς & doloris omnis expers non poteſt portare peccata eorum pœnam ſuſcipiendo, ideo manifeſta ratio compellit nos deſerere ſignificationem propriam & figuratam aſſumere, at in Chriſto nihil tale occurrit; nam ex quo particeps factus eſt carnis & ſanguinis, obnoxius factus eſt iiſdem infirmitatibus & tentatus in omnibus nobiſcum excepto peccato, vnde nihil obſtat quo minùs verè in ſe pœnas peccatorum receperit ad patiendum pro ipſis, quemadmodum conſtat eum grauiſſimis doloribus & cruciatibus exercitum fuiſſe.

XVII. Secunda exceptio petita eſt ex collatione Euangeliſtæ cum Propheta, in qua mirè ſibi plaudunt quaſi nodus plane ἄλυτος ſit & inexplicabilis, quia oraculi illius complementum apud Matth. VIII. refertur ad morborum ſanationem quos Chriſtus non tulit ſed abſtulit, *quid* inquit Oſtorodus *an Chriſtus infirmorum morbos in ſe recepit & loco eorum ægrotauit & ſic eoſdem ſanavit? nemo hoc affirmabit, ſed potius dicet Chriſtum morbos illorum potentiâ ſuâ divina abſtuliſſe & abjeciſſe.* Difficultas hæc in ſpeciem grauis & ardua, ſed variè tamen reſponderi poteſt. 1° Vel Adverſarij pertendunt Prophetam de morbis tantùm corporalibus loqui vel non, illud vt opinor ne dixerint quidem, iſtud verò eorum hypotheſim deſtruit, nam ut diuerſi ſunt languores, ita diuerſimodè eos tuliſſe dicitur, & rei naturæ & ſtatui ſuo convenienter, corporeos quidem removendo non ferendo, ſpirituales verò & ferendo, & auferendo, quia ita rei natura poſtulabat; quod ſi quæritur qua tandem ratione applicatio hæc convenienter facta fuerit à Matthæo, diuerſimodè huic ſcrupulo ſatisfieri poteſt. Primò non malè quidam hæc *anagogicè* applicari à Matthæo pertendunt, quia enim Chriſtus multa hîc miracula edere incipiebat, facilè contingere poterat ut vulgus exiſtimaret eum tantùm excellentem eſſe Medicum aut præſtantiſſimum Chirurgum; ideo ad hoc præcauendum Matthæus hominum mentes per ἀναγωγὴν eleuare & altius de Chriſto ſperari voluit, nimi. hæc miracula ideo facta eſſe ut impleretur quod de eo prædictum

fue-

Digitized by Google

fuerat; non ut in externis illis & viſibilibus beneficiis hærerent, ſed ut ſublimius quid & ſalutarius attenderent, tam potentem ſcilicet eum eſſe & promptum ad tollendas ſpirituales & æternas noſtras miſerias, quàm promptum & potentem ſe exhibuerat in tollendis & ſanandis corporis morbis, ideoque in ſanatione animæ potiùs quàm corporis meditanda & quærenda quæ illius vmbra erat tantùm & exiguum ſpecimen, occupatos eſſe debere; Ita docere nos voluerit Matth. quis ſcopus & vſus præcipuè in miraculis Chriſti ſpectandus ſit & in quem finem ſanauerit Chriſtus eorum morbos, non ut ſe corporum medicum proderet, atque ita in caduco beneficio eos detineret; ſed ut à terrenis ad cœleſtia, ab externis ad interna, à corporalibus ad ſpiritualia eos eueheret, & ſub hac figura verum ſe animarum medicum demonſtraret; Ita cœcos illuminauit, ut ſe mundi lucem eſſe oſtenderet, reſtituit vitam mortuis ut ſe probaret vitam & reſurrectionem eſſe, atque ita in cæteris. Hæc porrò ſententia de ſenſu anagogico & accommodatitio non caret ſuis fundamentis, nam ſi Matt. nihil aliud intendiſſet quàm corporalium morborum curationem hinc ſtabilire, potuiſſet alia luculentiora laudare loca vbi expreſſa mentio morborum corporis ſit ut Iſ. xxxv. 5. 6. *Tunc aperientur oculi Cæcorum, aures ſurdorum patebunt; claudus ſaliet & muti loquentur* & ſic alibi non ſemel; deinde vſum iſtum anagogicum Chriſtus ipſe non ſemel in ſanationum miraculis requirit, ut Matt. IX. 2. Io. v. 14.

XVIII. Ad hanc primam ſolutionem accedit ſecunda non minus commoda eorum qui verba hæc *analogicè* interpretantur & per metonymiam exponunt quod dicitur *vt impleretur* id. ut ſignificaretur per eum impletum iri quod dictum eſt per Iſaiam &c. quia ſanatio morborum corporalium erat inſtar *ſigni* & *ſymboli* ſanationis morborum ſpiritualium per hunc Ieſum ſuo tempore in cruce perficiendæ ac proinde non fuerit tunc impletum hoc Iſaiæ vaticinium, ſed tantùm data veluti arrha & ſymbolum futuræ impletionis in morte Seruatoris, nam in miraculis iſtiuſmodi quæ circa corporum ſanationem edebantur ſpecimen exhibebatur ſalutis quam animis allaturus erat, ſic *Rupert.* lib. 7. in Matt. c. 7. *ſuum opus quod eſt ægritudines animarum ſanare Chriſtus cœpit ab ægrotatione corporis operari, vt dum prius illas viſibiliter curaret, medicus verus innoteſceret & tum denique ad curandas ægritudines animarum perveniret.* Neque nouum eſt ut verba quæ actionem vel paſſionem notant, declarationem tantùm vel ſignificationem importent, & hoc in verbo *implendi* præſertim eo ſenſu occurrit Iac. II. 23. *Itaque impleta eſt Scriptura quæ dicit credidit Abraham Deo & illi imputatum eſt ad iuſtitiam*; non ſanè quod tunc demum impleta fuiſſet, nam multò antequam filium ſuum obtuliſſet fides dicitur imputata Abrahamo in iuſtitiam, ſed quia impletam hanc eſſe hâc inſigni obedientiâ tanquam certiſſimo teſtimonio declaratum eſt; Quod ſi reſpectu præteriti ita vſurpari poteſt, quidni & reſpectu futuri? maximè ſi inter res illas varias intercedat aliqua analogia, & ex ea ſignificatio; quemadmodum hîc occurrit; non quidem ratione *modi* quo Chriſtus

pec-

Digitized by Google

peccata noſtra ſuſtulit, ſed ratione *finis* qui vtrobique idem fuit ablatio ſcilicet mali; nimi. vt diuinâ ſuâ virtute potenter ſanauit morbos corporeos, quibus homines vexabantur, ita mortis merito & efficaciâ ſpiritus morbos ſpirituales noſtros tollit & aufert; vnde pictura hîc eſt expreſſa beneficij ſpiritualis in ſpeculo rei materialis & externæ; ſic *impletio* intelligenda eſſet *impropriè* in ſenſu *tranſumptivo* & *analogico* quomodo Matt. II. 15. dicitur impletum oraculum Oſeæ c. XI. I. *ex Ægypto vocaui filium meum*, quæ verba primariò & propriè referuntur ad eductionem populi ex Ægypto, ſed propter quandam analogiam typicam benè accommodantur poſtea ad reditum Chriſti ex Ægypto quò propter Herodis perſecutionem à Ioſepho fuerat delatus? ſic alibi ſæpe verbum iſtud in N. T. ſumitur.

XIX. Licèt verò vtraque hæc ſententia vim exceptionis allatæ jam ſatis elidat, ſiquidem vtrobique ſtatuitur Propheta vlteriùs quàm ad morbos corporeos reſpexiſſe, tamen faciliùs adhuc videtur nodus poſſe ſolui ſi addamus cum aliis hæc à propria ſignificatione haud quaquam transferenda eſſe, & Matthæum appoſitè applicaſſe Iſaiæ verba; quippe Propheta loquendo de languoribus & doloribus noſtris generaliter complexus eſt ea omnia mala tum animi tum corporis quibus affligimur poſt peccatum, quemadmodum dicitur Chriſtus *ſanare omnes infirmitates noſtras* Pſ. CIII. 3. quia *Sol eſt Iuſtitiæ ferens ſanitatem in alis ſuis* Mal. IV. primariò quidem & directè de morbis animi locutus eſt qui ſcilicet fontes ſunt & cauſæ cæterorum, at ſecundariò & minus principaliter per quandam ſubordinationem & conſequentiam nihil obſtat quominus reſpexerit languores corporis, ſiue quia illorum morborum plurimi propter peccata infliguntur, tum etiam & imprimis quia à peccato omnes proueniunt ſicut mors, & fructus ſunt peccatorum per quæ morbis & morti obnoxij ſunt homines ut *Chryſoſt.* obſeruat in h. l. Iam verò Matthæus quod generaliter dictum fuerat à Propheta applicat peculiariter ad certum morborum ſpeciem, morbos ſcilicet corporis, non negat tamen propterea Iſaiam agere de morbis animi vel excludit eorum curationem, imò potiùs includit & ſupponit ut ſublatâ cauſâ effectum tolli demonſtret, neque enim ſanare potuiſſet morbos corporis, niſi vim habuiſſet ſanandi languores animi, & in hunc finem ſanauit illos ut ſanationis ſpiritualis argumenta & teſtimonia daret, primariò venit ad profligandas animæ infirmitates, ſecundariò ut earum effectus tolleret, itaque ab illis ritè ad iſtas argumentum procedit; Vnde hæc non ſunt opponenda ſed componenda, *morbi animi* corporis non *ſeponunt* morbos, *ſed morbi corporis ſupponunt* morbos animi, quod in ſanatione paralytici cap. ſeq. oſtendit Saluator Matt. IX. 2. *Confide fili remiſſa ſunt peccata tua* quæ ſunt ſcilicet cauſa infirmitatis tuæ; & ibidem aduerſus blaſphemantes defendit *vtrum facilius eſt dicere remiſſa ſunt tibi peccata* an dicere *ſurge & ambula*. Ejuſdem ſunt iſta authoritatis & de vtriſque textus rectè intelligitur apud Iſaiam, Matthæus morbis corporis, Petrus animi peccatis applicat; quia iſta ſe invicem vel ponunt vel ſup-

Digitized by Google

ſupponunt; vtroſque E. tuliſſe dicitur Chriſtus, ſed diuerſimodè pro diuerſa natura ſubjecti, illos quidem amouendo tantùm non ferendo, quia ad eorum ſanationem potentia tantùm requirebatur, at iſtos ferendo & in ſe recipiendo ut auferret, quia ad eorum expiationem cum potentia etiam juſtitia exigebatur; ut illos curaret non opus fuit Chriſtum ægrotum fieri; at ut tolleret peccata debuit ipſe peccatum fieri; Et ſanè quod non in morborum corporis ſanatione ſit immorandum, quaſi de ea tantùm ſermo fieret vel illud luculenter euincit quòd in ea languorum geſtatione quæ illi tribuitur dicitur à Deo percuſſus & vulneratus & ita de eo ſenſiſſe Iudæos, at ridiculum prorſus eſſet dicere homines exiſtimaſſe Chriſtum eſſe à Deo percuſſum & humiliatum, eo quòd morbos omnis generis curaret & dæmones ejiceret, cùm ex oppoſito ſi nihil aliud in eo homines vidiſſent, conſentaneum erat potius exiſtimare Chriſtum eſſe Deo gratum & ab eo exaltatum, E. hoc potiſſimum referendum eſt ad lationem pœnalem, quæ in morte & paſſionibus ejus locum habuit.

XX. Huic reſponſioni hoc vnum videtur regeri poſſe quod ſi mens fuiſſet prophetæ vtroſque morbos complecti & primariò ſpirituales reſpicere, non potuiſſet Matth. dicere tunc *impletum fuiſſe* illud oraculum, & Chriſtum hæc miracula præſtitiſſe ut illud *impleretur* ſiquidem nondum potuit compleri; Verùm facilis eſt ſolutio ſæpe *res* dici *impleri* in Scriptura non tantùm cùm perfectè & abſolutè complentur; ſed cùm impleri incipiunt quoad aliquam ſui partem; Nimirum cùm certum ſit *oracula* maximè *compoſita* & mixta diuerſas res ſignificare modò habeant aliquam *σχέσιν* ad ſe invicem & ſubordinationem, ita dubitari nequit quin ſecundùm varias illas res diuerſis etiam gradibus ſucceſſiuè impleantur, quemadmodum vnicus eorum ſenſus varios gradus continet, primum in typo alterum in antitypo: Sic Iſ. IX. I. in illuſtri vaticinio quod proponitur à Propheta, *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam* tres gradus impletionis notari poſſunt 1° *in liberatione à captivitate Babylonica*, nam eò reſpicere Iſai. conſtat ex ſequentibus vbi de *ſceptro exactoris* & *jugo confracto* ſit ſermo, & reuera tunc populus in calamitoſiſſima conſtitutus conditione quæ per tenebras & vmbram mortis denotatur in Scriptura viſurus erat lucem providentiæ paternæ & glorioſæ Dei potentiæ quâ liberandus erat: ſecundò *In prædicatione Evangelica* & temporibus N. T. ut conſtat ex Luc. I. 29. & Matt. IV. 16. vbi impletum dicitur hoc oraculum cùm Chriſtus concionatus eſt circa oram maritimam Galileæ; 3° in *reſurrectione vltima* cùm ex tenebris mortis in quibus jacebimus in ſepulchris noſtris traducemur ad lucem æternam gloriæ & immortalitatem quâ in communione Dei & Chriſti fruituri ſumus, quò videtur reſpicere Paulus Col. I. 12. Epheſ. V. 14. Sic myſterium Paſchatis diverſis momentis & gradibus impleri debuit 1° *ſub Lege* in immolatione & manducatione Agni Exo. XII. ſecundò *ſub gratia* in oblatione Chriſti in Cruce & ejuſdem manducatione in Euchariſtia I. Cor. V. 7. 8. 3° *in gloria* in communione Chriſti & participatione ejus beneficiorum

S cùm

Digitized by Google

cùm accumbentes menſæ ejus cum Abrahamo Iſaaco & Iacobo ſaturabimur pinguedine domus Dei, & potabimur torrente deliciarum ejus, & nuptias Agni celebrabimus Luc. xxii. 15. 16. 30. Ap. xix 9. Ita in aliis typis & figuris id ipſum demonſtrari facilè poſſet; Quemadmodum verò vel oracula vel typi illi dicuntur impleri etiam reſp. primi gradus vel ſecundi licet nondum acceſſerit tertius & vltimus: Ita hîc pariter vaticinium hoc dictum eſt impleri à Matthæo quia implebatur quoad alteram ſui partem, duos enim gradus habuit ſecundùm quos impleri debuit, primum in morborum ſanatione, cùm Chriſtus ſemet defatigans ad veſperam vſque aliorum morbis levandis vacaret non ſine graui moleſtiâ & labore; ſecundum cùm Crucis ſupplicium perferens remiſſionem peccatorum nobis impetrauit, & tunc multò perfectius in ipſa morte quæ animi morbos ſuſtulit impletum fuit. Nam quòd vaticinatio Prophetæ non fuerit tunc planè impleta cùm malè habentes curaret, patet ex eo quòd Chriſtus inſtante paſſione quædam ex hoc capite ſibi applicat & implenda adhuc eſſe dicit Luc. xxii 37. *Dico vobis*, inquit, *adhuc oportere ſcriptum illud in me impleri, & cum iniquis reputatus eſt.* Iſ. liii. 12. 2° quod Evangeliſta Act. viii. totum hoc caput de Chriſto toti mundo tunc innoteſcente per crucifixionem & reſurrectionem ſuam interpretatur, quod fieri commodè non potuiſſet ſi in primo tantùm gradu immorandum eſſet; Itaque inchoata quidem fuerit impletio & operibus illis tanquam ſignis & ſymbolis promiſſa & oſtenſa, ſed non abſoluta & conſummata donec alter gradus in morte acceſſerit.

XXI. Ad 3m Except. de Hirco ἀποπομπαίῳ &c. 1° peccare falſa hypotheſi quaſi phraſis iſta *portandi peccata* quæ habetur apud prophetam petatur tantùm ex ea cærimonia quæ circa hunc hircum peragebatur in anniuerſario illo feſto Expiationum, cùm in genere referri poſſit ac debeat ad omnia ſacrificia hylaſtica in quibus res eadem locum habebat, victimis enim imponi ſolebat peccatum ut illud ferendo expiarent, quod fuſiùs demonſtraturi ſumus in Diſp. ſequentibus; atque huc facit quod ℣. 10. dicitur *Meſſias poſiturus animam ſuam ſacrificium pro delicto.* 2° Etſi hirco iſti propriè peccata impoſita non fuerint quia non fuit ſubjectum δεκτικὸν pœnæ ut nec peccati, ſed tantùm ut aſportare cenſeretur, non ſecus ac ſi ſuper illum vniuerſa poſita fuiſſent, non ſequitur pari ratione hoc in Chriſto fieri, quia diſcrimen eſt longè maximum inter figuram & veritatem, vmbram & corpus, de typis bene illud dicitur quia in illos non cadebat propria illa & realis impoſitio, at de Chriſto qui fuit ſubjectum capax, nunquam tale quid vel in V. vel in N. T. occurrit, eum peccata noſtra aſportaſſe non aliter atque ſi ſuper ſe iniquitates noſtras habuiſſet, imò vbique abſolutè hoc de Chriſto aſſeritur nulla addita ſimilitudinis notâ diminuente, quaſi per ſimilitudinem tantùm & non verè Chriſtus noſtra in ſe ſuſcepiſſet peccata. 3° falſum etiam quod ſupponitur Hircum illum nullo modo poſſe dici tuliſſe peccata populi, nam etſi ea non tulerit *verè* & *ſpiritualiter*, tuliſſe tamen *typicè* & *cærimonialiter* evincitur primò ex

diſertis

Digitized by Google

diſertis Scripturæ verbis Leuit. xvi. 20. &c. *Imponet Aaron ambas manus ſuas ſuper caput Hirci vivi & confitebitur ſuper illud omnes iniquitates filiorum Iſraël &c. & ponet eas ſuper caput hirci ac emittet illum per manum viri parati in deſertum & portabit hircus ille ſuper ſe omnes iniquitates eorum in terram inhabitabilem, & abire ſinet hircum illum in deſertum.* Vnde luce meridianâ clarius liquet & peccata hirco reuera impoſita fuiſſe & illum ea tuliſſe: quod & ſecundò colligitur ex eo quòd hircus iſte *impurus* habebatur ob peccata ipſi impoſita, vnde quicunque hunc hircum tangebat pollutus erat & ablutionis vt mundaretur indigebat Levit. xvi. 26. Tertiò non magis poteſt ablatio peccati per Chriſtum facta ex hirco illo oſtendi quàm ejuſdem latio, imò clariùs latio probatur, ſiquidem diſertè dicitur portaturus peccata in deſertum, at non ita expreſſè quod ea eſſet ablaturus.

XXII. Inſtabis fortè Hircum hunc interimi non ſolitum, ad peccatorum autem remiſſionem fuſionem ſanguinis ſiue mortem requiri ex noſtra ſententia; non poſſe ergo cum ratione dici peccata tuliſſe ad eorum expiationem. Verùm reſpondeo 1° nullum locum fore huic exceptioni ſi audiatur Hebræorum ſententia; Tradunt enim hircum hunc è loco ſublimi per eum à quo abductus fuerat præcipitatum fuiſſe atque ita neci datum; & obſeruant filum vel funiculum rubrum quod לשון של זהורית *linguam coccineam* vocant, ad cornu hujus hirci alligatum fuiſſe, quod ſi Deum propitium & placatum haberent mox in albedinem, quod gratiæ & benevolentiæ ſignum erat conuerti ſolitum, quò reſpexiſſe volunt Iſai. c. 1. 18. *ſi peccata veſtra rubra fuerint ſicut coccinum ſimilia lana erunt*: ſin ſecus foret rubrum manſiſſe, vnde Vir ducens hircum in ſolitudinem cùm hanc coloris mutationem in filo videbat illicò cornu inflabat, quod vbi alij ordine quodam Ieroſolymam vſque conſtituti audiebant ſtatim & ipſi cornibus ſuis quæ in hunc vſum habebant ſonabant, ita ut breuiſſimo tempore intra horam ferè non tantùm Hieroſolymis, ſed in tota terra Iſrael ſonus iſte audiretur; vt iſta ratione populus ſciret ſibi Deum placatum eſſe, & ad laudandum & celebrandum nomen ejus excitaretur; Si verò filum rubrum non mutaretur quod irati & offenſi Dei ſignum erat, ſilebant cornua nullúſque ſonus terram perſonabat, atque tum vniuerſus populus per totum annum affligi, pœnitentiam agere & precibus ac jejuniis Deum ſibi rurſum placare tenebatur vide *Codic. Thalmud. Ioma* vbi aliæ habentur plures iſtius cærimoniæ circumſtantiæ. Quod ſi huic traditioni fidem minus adhibere velimus, tamen illa in vaſtam & inhoſpitam ſolitudinem abactio ſatis videbatur inferre mortem minimè naturalem aut ex fame aut ex ferarum laniatibus: Sed non opus eſt ut eò deveniamus, faciliùs enim hoc quicquid eſt difficultatis tolletur, ſi dicamus emiſſionem iſtius hirci non fuiſſe totum ſacrificium hylaſticum, ſed partem ejus tantùm & vim expiationis à ſacrificio alterius hirci pependiſſe; nam debebat præcedere oblatio hirci pro Domino ejuſque ſanguis fundi ad expiationem peccati populi ℣. 15. 16. vt ejus virtute poſſet hircus

Digitized by Google

viuus in deſertum emiti; Itaque hîc tenendum cæremoniam hanc non vno actu, aut vnâ re abſolutam fuiſſe, ſed ad ejus complementum tum oblationem hirci mactati, tum emiſſionem viui pertinuiſſe, in prima notabatur *vera peccati expiatio* quæ per ſanguinis fuſionem & pœnæ lationem fiebat, in altera verò *effectus hujus expiationis* ex latione ſcilicet *ablatio* & remotio *peccati* eatenus ut nunquam in conſpectum Dei contra nôs veniret; nam dum hircus mactabatur & ſanguis effundebatur ſuper Sanctuarium & Tabernaculum purgatio iniquitatis & ſatisfactio prô eadem fiebat; at cùm alter onuſtus peccatis populi amandabatur in deſertum & terram longinquam vnde non amplius rediret, fructus ſatisfactionis præcedentis notabatur geſtatio nim. & cum geſtatione ablatio peccati quod à peccatoribus longiſſimè amouebatur: vtrumque quidem præſtabatur in ſacrificiis ordinariis, ſed quia poſterius non ita conſpicuum erat in cæteris, peculiari hoc ſymbolo Deus adumbrare illud voluit in ſolenni hoc feſto ad majorem populi conſolationem; ſimile quid præceptum à Deo legimus in leproſorum mundatione Leuit. xiv. 6. 7. 52. 53. vbi duæ aues jubentur aſſumi altera ad mactationem, altera ad dimiſſionem, ſed quæ prius ſanguine auis mactatæ tingi debuit ut ita & ipſam purgationem & ejuſdem certiſſimam demonſtrationem in lepræ remotione oſtenderet; Nec nouum debet hoc videri aut inſolitum ut ad eandem rem ſignificandam plures aſſumantur typi; ſiquidem ut antea obſeruatum eſt unum idemque myſterium varias χέσεις obtinet quæ unâ aliquâ picturâ reddi & repræſentari non poſſunt; ideoque plures neceſſariò aſſumendæ ſunt ad ipſum aliqualiter in tota ſua latitudine exhibendum.

XXIII. Scio myſterium hoc *duorum hircorum* diuerſimodè exponi, dum alij *duas* hîc *naturas* Chriſti, alteram humanam quæ affligitur, alteram divinam quæ impatibilis cùm ſit libera manet & viuit in æternum, connotari contendunt quod viſum *Theodoreto Iſychio* & *Cyrillo*: Alij *duos ſtatus* ejuſdem indicari ante & poſt reſurrectionem, Chriſtum in cruce morientem & in reſurrectione viuentem; immolationem vnius hirci teſtatam eſſe in morte Chriſti ſatisfactionem pro peccatis quærendam eſſe; Alterius autem viui diſceſſum oſtendiſſe Chriſtum ex quo pro peccatis oblatus eſt & hominum maledictionem ſuſtinuit, viuum tamen manere & ſuperſtitem quod *Auguſtino, Procopio* & aliis placuit; Alij denique duplicem χέσιν ſignificari arbitrantur quam ſuſtinere Chriſtus Mediator debuit ad opus Redemptionis exequendum, primam erga *Deum Iudicem*, cui ſatisfaciendum erat per meritum mortis, alteram aduerſus *Diabolum hoſtem* cui colluctandum fuit per potentiam vitæ, reſpectu prioris jaciebatur ſors pro Domino in hircum mactandum, ratione poſterioris jaciebatur ſors ad Azazel in hircum emiſſarium, ut princeps ille tenebrarum experiretur quid poſſet cum eo qui omnium peccatis erat onuſtus, quemadmodum in plenitudine temporis in deſertum traductus eſt ut ab eo ibidem tentaretur; Sed quod antea retuli videtur ſimplicius ut duo hirci nihil aliud notent quàm perfectam expiationem à Christo factam, qui non tan-

Digitized by Google

tùm tulit peccata moriendo, ſed & abſtulit reſurgendo, non modò ſatisfecit per ſui oblationem, ſed & ſatisfactionis perfectionem & veritatem demonſtravit per ſui dimiſſionem, quâ certiores facti ſumus peccata noſtra à nobis in ipſum tranſlata procul abacta euanuiſſe; ita ut nulla ſit amplius condemnatio iis qui ſunt in Chriſto Rom. VIII. I. & impleatur illud Pauli, *traditum eſſe propter peccata noſtra & ſuſcitatum propter noſtri juſtificationem* Rom. IV. 25.

XXIV. Cæterùm ſi quæritur nomenclationis ratio & cur hircus ille vocaretur עזאזל *Azazel* non una eſt omnium ſententia, Quidam ex Iudæis recentioribus quos ſequuntur *Vatablus* & *Oleaſter* exiſtimant eſſe nomen montis in deſerto non procul à monte Sinai qui hoc nomen à capro illo qui eò mittebatur, obtinuit. Sed præterquam quod hoc nullo certo probari poteſt argumento, quamuis dari poſſet nomen montis inde petitum eſſe, ex occaſione hirci eò miſſi, primigenia tamen hæc non eſſet vocis origo; Commodior eſt aliorum ſententia qui volunt vocem propriè hirco iſti competere, eſſeque compoſitam ex duabus, ex voce עז quæ *caprum* ſignificat & radice אזל id. *abiit* q. diceres *caprum abeuntem* ſeu *emiſſarium* eò quod in deſertum dimitteretur, ſic R. D. K. in radice *Azazel*; ſic *Symmachus* & *Aquila* vertunt *caprum qui emittitur in ſolitudinem* teſte Theodor. LXX. vocant ἀποπομπαῖον quo nomine Græci vocant *malorum depulſorem* ἀποτροπαῖον ἀλεξίκακον, λύσιον, φύξιον quomodo vocabant Deos quos colebant ad fuganda & auertuncanda mala quibus vexabantur, *Apollod.* li. 6. *de Diis*; hinc & *depulſoria ſacra* dicta ſunt quæ diis depellentibus mala & auerruncis fieri ſolebant vide *Gyrald. Syntag.* Reſpexiſſe ergo videntur eò Græci, non tantùm quod in deſertum mitteretur, ſed etiam quod eſſet verè malorum depulſor, qui peccata populi malorum omnium cauſam in deſertum auferebat; atque ita propriiſſimè Chriſtum repræſentauit qui iram Dei ac pœnas æternas ab Eccleſia amouet & arcet, ut verè ſit ἀποτροπαῖος ἀλεξίκακος & ἀποπομπαῖος noſter. Porrò notatu dignum eſt ritum hunc imprecandi peccata omnia populi capiti hirci ad Ethnicos etiam perveniſſe; hinc de Ægyptiis Herodo. teſtatur in Euterpe, quòd victimas offerentes καταρέονται τάδε λέγοντες τῇσι κεφαλῇσι, ὅτι μέλλοι ἢ σφισὶ τοῖσι θύουσι, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι ἐς κεφαλὴν ταύτην τραπέσθαι. *Imprecantur illis in hæc verba, vt ſi quid mali aut ipſis immolantibus aut vniverſæ Ægypto futurum ſit, id in caput hoc convertatur.* Huc pertinet etiam non ſolùm quod Gentiles iidem in magnis periculis & publicis calamitatibus præcipuè placandæ iræ Divinæ cauſâ Homines Diis deuouere ſoliti ſunt ut ſua morte iram numinis offenſi placarent quod in Curtio, Deciis, Codro &c. patet, ſed & quod de Maſſilienſibus refertur anniuerſariam Vrbis ſuæ expiationem facere ſolitos eſſe Homine ſacro, quem verbenis veſtibúſque ſacris ornatum, & more victimarum redimitum, per vrbem circumducebant, & capiti ejus omnia quæ vrbi impenderent mala imprecantes in mare Neptuno immolantes præcipitabant additis his ſolennibus verbis *περίψημα ἡμῶν γενοῦ ſis pro nobis piaculum.*

Digitized by Google

XXV. Sed hoc obiter dictum eſto, non tamen præter rem omnino; redeamus ad argutationes Adverſariorum: *Quarta* jam ſequitur *Exceptio* quæ non difficiliùs præcedentibus ſolvitur, Eò enim tandem redeunt ut dicant, etſi peccata dicerentur portaſſe neque hinc poſſe colligi Chriſtum verè ſatisfeciſſe, quia rectè dici poteſt ille ferre peccatum qui peccatorum occaſione grande malorum cruciatuum ac mortis denique fert onus, etiamſi nulla vera in ea re ſit pœna ſiue vindicta; atque id probant ex Num. xiv. 33. vbi Dominus ait *filij veſtri paſcent in deſerto quadraginta annos & portabunt fornicationem veſtram donec conſumantur corpora veſtra*, at inquiunt, Deus hoc non vult quòd filios Iſraëlitarum verè puniturus eſſet cùm nihil tale ex loco colligi poſſit, nec vllo pacto ſit veriſimile, ſed quod illi occaſione delicti parentum ſuorum damnum non leue eſſent ſenſuri. Sic Thren. v. 7. *Patres noſtri peccaverunt & non ſuperſunt, nos verò pœnam eorum ferimus*; hoc verò verba non innuunt, iſtos pertuliſſe omnes pœnas debitas ſceleribus patrum ſuorum, aut minima etiam ex parte Deo pro patrum iniquitatibus ſatisfeciſſe; ſed occaſione tantùm iniquitatum ipſos afflictos fuiſſe, & ex illis iniquitatibus non leue damnum ad eos rediiſſe; hanc porrò vulgarem loquendi conſuetudinem eſſe pertendunt ut qui occaſione iniquitatum alicujus affligitur illius iniquitates perferre & ſuſtinere dicatur. Verùm fruſtra ſunt ita argutando, nam licet fortè vulgaris loquendi conſuetudo aliquando obtineret ut *portare peccatum* diceretur qui occaſione tantùm peccati patitur, hanc tamen primariam & propriam non eſſe phraſis iſtius ſignificationem diffiteri opinor non audebunt, quare ergo mirum videbitur ſi propriam retinemus maximè cùm & rei natura & loci circunſtantiæ exigant; primò Chriſtum non paſſum eſſe occaſionaliter ſed neceſſariò & meritoriè pro nobis probavimus antea; deinde damnum quod quis occaſione alicujus patitur perperam vocaretur pœna propriè dicta, at mors Chriſti talis, ſiquidem *execratio* dicitur, quâ pœnâ major nulla dari poteſt; accedit tertiò quod qui occaſione alterius patitur damnum, non ſtatim expiat illius delictum & eatenus res proximi ſui promouet ut à miſeriis & morte impendente ipſum liberet; at Chriſtus moriendo peccata omnia noſtra expiat, & ab eorum reatu & ſuppliciis eximit ſanitatem afferendo vibicibus ſuis, & pacem in caſtigatione; Itaque dici nequit Chriſtum occaſione tantùm peccatorum noſtrorum damnum aliquod eſſe paſſum.

XXVI. Non favent verò Adverſariis loca citata, nam in primo nihil obſtat quominus vſitatam ſignificationem retineamus, cùm certum ſit damnum illud reſpectu filiorum Iſraelis habuiſſe rationem pœnæ ex fornicatione parentum diuinitus ipſis imputata; neque tamen immeritò caſtigaſſe eos dicetur Deus, quia etſi pœnam alienam luerent, non erant tamen ipſi per ſe innoxij; In altero verò non major veri ſpecies, nam dubium non eſt quin Iſraelitæ pœnas auitorum & paternorum ſcelerum portarint, ſed ita ut proprias etiam luerent, ut teſtatur idem Propheta ỽ. 16. *væ nobis quia peccavimus*: Agnoſcit autem Socinus quoties filij patrum veſtigia ſequun-

Digitized by Google

quuntur, non propria tantùm, ſed & paterna delicta ipſis imputari; negat tamen hoc in loco ſibi diſſimilis imputata illis fuiſſe peccata patrum, ratio negationis eſt quod id eo loco commemorare, quamvis paulo inferius fateatur populum peccaſſe, ei quod animo intendebat Ieremias vehementer aduerſatum fuiſſet, Deum enim verbis illis ad miſericordiam flectere curabat; Sed in eo grauiter fallitur; nam Propheta ut eorum qui tum vivebant miſerias exaggeret atque ita flectat Deum ad miſericordiam, oſtendit ipſos non tantùm propriorum delictorum pœnas ferre, ſed & paternorum & auitorum, eòque multò meliorem ipſorum ſorte fuiſſe parentum ſortem qui pariter cùm eſſent rei ante tamen è viuis exceſſerant quàm iſta acerbiſſima ſupplicia effunderentur. Cæterùm etſi volumus in illis locis lationem pœnæ includi, non tamen ſtatim inde infertur ſatisfactio; ut ſit reſpectu Chriſti quia & ſubjecta diuerſa & diuerſa adjuncta id non patiuntur, nemo enim ita tuliſſe dicitur iniquitates patrum ut inde ipſi redimerentur, quod fecit erga nos Chriſtus.

XXVII. Ad quintam Excep. ℞. gratis ſupponi non probari vocem quæ hic adhibetur afflictionem tantùm quandam, ſed ſine punitione deſignare, nam tota orationis ſeries ſiue antecedentia ſiue conſequentia ſpectentur, clamat pœnam propriè dictam notari, quia dicitur *afflictus propter prævaricationes noſtras & attritus ab iniquitatibus* ut à cauſa meritoria impulſiua: deinde caſtigatio non tantùm dicitur fuiſſe ei, ſed *noſtra* & *ſuper eum*; tertiò ita caſtigatus eſt ut peccatis omnibus noſtris in eum conjectis reputatus fuerit מכה אלהים *cæſus Dei* & afflictus; denique ita caſtigatus ut ſalus & pax per id nobis fuerit acquiſita, quod nulla cujuſquam ſimplici caſtigatione fieri unquam potuit. Quòd verò addunt vocem *pacis* cogere nos intelligere ſimplicem afflictionem ſine pœna, quia non eſt antitheſis inter pacem & punitionem, quemadmodum inter pacem & afflictionem; inane eſt & abſurdum, nam ſi per pacem reconciliatio cum Deo venit intelligenda ut primaria hæc eſt eius ſignificatio in hoc negotio, nonne qui pacem illam nobis conciliat ſupponit iram Dei antecedentem quæ placanda fuit, & quare major eſt oppoſitio inter pacem & afflictionem quàm inter pacem & pœnam? Imò multi grauiſſimis poſſunt exerceri afflictionibus qui non deſinunt dulciſſimâ pace ſemper in animo frui ut in Martyribus viſum.

XXVIII. Non meliùs vero ſe expediunt quartâ quam addunt exceptione ad ℣. 6. Imò verſatile & doloſum ſuum ingenium in detorquendo Scripturæ genuino ſenſu palam produnt, quid enim aliud ſibi vult præpoſtera iſta loci peruerſio, quâ contendunt Deum dici occurriſſe per Chriſtum iniquitatibus noſtris, cùm tamen non occurſum Chriſti iniquitatibus, ſed occurſum iniquitatum in Chriſtum verba apertè innuant הפגיע בו את עונותם *occurrere fecit in ipſum peccata noſtra*; Altera etiam quam ſubijciunt expoſitio, vel nihil dicit, vel ſententiam noſtram confirmat pleniùs: nam quid ſibi vult omnium noſtrûm iniquitates Chriſto obuiam factas cúmque aggreſſas cùm earum cauſa moreretur, niſi ſtatuamus

mus imputatas ei fuiſſe & propterea mortuum? ſic reuera fecit Deus ut occurrerent in Chriſtum & conjectæ ac tranſlatæ in eum fuerint, non quoad culpam, ſed quoad pœnam, neque enim aliter fieri potuit.

XXIX. Ita ſatisfactum putamus exceptionibus illis quæ afferebantur aduerſus illuſtrem Iſaiæ locum; Quia verò luculentiùs etiam cõfirmari poteſt hoc quicquid eſt myſterij ex loco altero Petri parallelo 1æ cap. II. ℣. 24 Ideo breuiter antequam finem faciamus & proponendus eſt & vindicandus. Poſtquam Petrus multa de Chriſti patientia admirabili retulit, addit ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν, οὗ τῷ μώλωπι ἰάθητε. *qui peccata noſtra ipſe ſuſtulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui Iuſtitia vivamus; cujus vibice ſanati eſtis*; vbi Apoſtolus ad Iſaiam ita reſpicit ut ejus quoque adducat verba & clariùs etiam interpretetur, nam quod ille de doloribus dixerat, peccatis iſte peculiariter applicat, quod de conjectis à Deo in Chriſtum iniquitatibus fuerat vaticinatus, id ad crucis ſupplicium vel potius ſacrificium accommodat. Hæc autem non de ſimplici ablatione poſſe intelligi ſed geſtationem ſimul includere multa probant. 1. vox ipſa ἀνήνεγκεν quâ vtitur, nam cùm primò & propriè ſignificet *ſuſtollo* & *ſurſum fero* tum ex eo *perfero* & *patior* nihil cauſæ dici poteſt cur propriâ vocis acceptione relictâ aliam minus vſitatam ſequamur, maximè cùm plura nos cogant non aliter eam hîc accipere: nam ſecundò illa verba quæ ſequuntur *in corpore* & *ſuper lignum* nemini non perſuadebunt ſenſu proprio ſuſtollendi vocem accipi omnino debere, nec aliter poſſe, ita ut non loquatur Petrus de ſimplici ablatione, ſed de ablatione tali quâ in oblatione corporis ſui peccata noſtra tanquam onus grauiſſimum & nobis ἀβάσταχτον in ſe recipiendo ſurſum in crucem tulit, ſecumque cruci affixit. 3º & id ipſum ſcopus Petri & verborum ἀλληλουχία euincit, nam hortatur ille fideles ut patienter ferant calumnias & conuitia, & ſubſannationes impiorum, licet injuſtè traducantur; argumento ab exemplo Chriſti ducto qui non ſuas, ſed noſtras calamitates tulit, & tamen æquo animo & patientiſſimè illas ſemper ſuſtinuit; Ad amplificationem autem patientiæ Chriſti oſtendit vlterius quidnam Chriſtus pertulerit, nimirum peccata noſtra id eſt pœnam peccatis noſtris debitam metonymicè, & quidem in ligno crucis morte maledictâ, ne quis de grauitate injuriarum non ferenda ut fieri nimium ſolet conqueratur. Iam verò ſi τὸ ἀνήνεγκεν exponitur per ſimplicem remotionem connexionis nulla erit ratio, vel admodum frigida, Patienti animo ferte injurias &c. quia Chriſtus peccata noſtra abſtulit: at ex ſententia noſtra conſequentiæ neceſſitas evidens eſt, ſi Chriſtus licet inſons, & omnis peccati expers, noſtra in ſe peccata recepit, & eorumdem pœnam lubentiſſimè pertulit, annon æquum eſt etiam nos ad illius inſtar injurias quaſuis & calamitates æquo animo ferre? Porrò non ſine ratione Petrus non tantum ἤνεγκεν dixit ſed ἀνήνεγκεν ut & exaltationem Chriſti in crucem notaret quæ à Chriſto ipſo prædicta fuerat Io. III. 15. & XII. 32. & alluderet ad ſacrificandi ritum, & ad victimas quæ in aram ceu locum editio-

Digitized by Google

editiorem attollebantur, vnde dicebantur ἀναφόρια Heb. VIII. 27. quia offerebantur in altum ſublatæ; Nihil ergo præpoſitio de vi ſententiæ detrahit, imò potiùs aliquid ſuperaddit, non lationem tantùm pœnæ, ſed modum etiam ejus peculiarem deſignando, quod & optimè à Syro expreſſum qui duo hæc ſimul connectit, *qui portavit & aſcendere fecit peccata noſtra*, id. ita bajulavit peccata noſtra ea ſecum in crucem ferendo, ut maledictionem pro iis nobis debitam ſuſtinendo, à nobis ea abſtulerit & longiſſimè removerit.

XXX. Argutantur hîc pro more Adverſarij 1. Petrum non vſum ſimplici verbo φέρειν ſed compoſito ἀναφέρειν quod non tam lationem quàm ablationem ſignificet, & patere id ex Heb. IX. 28. vbi Chriſtus dicitur ſemel oblatus εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας quod V. V. reddit *ad multorum exhaurienda peccata* & Interpretes de ablatione interpretantur. Secundò verba ſequentia non poſſe urgeri eo quòd præpoſitio *In* ex Hebræi ſermonis proprietate non aliud ſignificet quàm *Per* ita ut vertendum ſit Chriſtum peccata noſtra abſtuliſſe *per corpus* ſuum ſuper lignum. Tertiò proprium iſtius geſtationis finem notari in ſequentibus nimi. ſanctificationem ut *mortui peccato vivamus juſtitiæ*, at hæc duo pœnas peccatorum perſolviſſe, & nos peccato mortuos juſtitiæ vivere debere naturâ eſſe admodum ſeparata, & non niſi ex accidente hoc illius conſequens eſſe, ſicut ex eo quod quis alicujus debita ſolverit, non ſequitur ſtatim eum velle nullum æs alienum ab ipſo contrahi. 4. Sanationem illam quæ facta eſt per vibices Chriſti referri tantùm ad converſionem ℣. 25. *nam* inquit *eratis ſicut oves errantes, ſed converſi eſtis ad Epiſcopum & Paſtorem animarum veſtrarum*: itaque non pertinere ad ſatisfactionem ab ipſo præſtitam, ſed tantùm ad præconium verbi ab eo inſtitutum.

XXXI. Ad 1um ℞. Dictum antea quorſum Apoſt. verbo compoſito potiùs quàm ſimplici vſus fuerit, non ad ſimplicem remotionem notandam quod eſt contra naturam vſumque vocis, ſed ad oblationem ſacerdotalem deſignandam; neque contrarium probat locus Heb. IX. imò facilè demonſtratur hîc etiam propriam ſignificationem ferendi retinendam eſſe, nam certum eſt Apoſt. in illis verbis conferre inter ſe & opponere duos adventus Chriſti & fines diverſos eorundem, in primo dicitur ſeſe obtuliſſe εἰς τὸ ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας πολλῶν in altero verò apparituros dicitur χωρὶς ἁμαρτίας *ſine peccato in ſalutem expectantibus ipſum*. Itaque ex poſteriori phraſi de ſenſu prioris judicium ferri debet ſiquidē hæc proponuntur tanquam ἀντίστοιχα, jam verò eſſe χωρὶς ἁμαρτίας *abſque peccato* nihil aliud innuere poteſt quàm non eſſe gravatū aut oneratum vllis peccatis, ſed ab iis ſolutū & immunē. E. viciſſim ut antitheſis conſtet prior phraſis debet lationem aliquam peccati propriè dictam deſignare, non quidem quoad *culpam* à qua Chriſtus ſemper immunis fuit quocunque in ſtatu fuerit etiam in media morte, ſed quoad *reatum & pœnam* quæ illi impoſita eſt, quo ſenſu peccatum ipſe dicitur factus; aliàs ſi hæc ad ſimplicem ablationem referimus ſibi hæc duo non reſpondebunt *auferre peccata* & eſſe χωρὶς ἁμαρτίας

T Sic

Digitized by Google

Sic ergo priori aduentui quo aduenit ſeſe oblaturus omnis infirmitatis & peccati pœnæ, exceptâ ejus labe, onere depreſſus opponitur, poſterior quo aduenit glorioſiſſimè triumphans, non ut ſeſe iterum offerat nec vllâ infirmitate vel languoribus circundatus, ſed plenus gloriæ & ſemel abjecto illo peccatorum noſtrorum ſibi impoſitorum onere ad conſummandum opus ſalutis in fidelibus ſuis; Cæterùm non negamus hunc etiam fuiſſe finem Chriſto propoſitum & mortis effectum ut auferret peccata quod notatur ℣. 26. vbi dicitur ſeſe ſemel obtuliſſe εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας, ſed ablationem illam neceſſariò lationem aliquam antecedentem ſupponere ex qua pendeat pertendimus, nunquam enim auferre potuiſſet per condonationem & abolitionem niſi prius ea tuliſſet per Satisfactionem. Itaque ſeſe obtulit ut ferret peccata, & eadem tulit ut auferret. Atque hinc patet, etſi nonnulli Interpretes hoc in loco vtantur voce auferendi vel exhautiendi peccata, non tamen eos excludere, ſed includere potius & ſupponere præcedentem lationem, ſine qua remotio illa obtineri non potuit; Quanquam neque omnes ita reddiderunt, *Syrus* planè ad mentem noſtram *in ſeipſo mactavit multorum peccata*; Iunius, Beza *vt in ſeipſo attolleret multorum peccata* alludendo ad holocauſti ritum. *Theodo.* ad hunc locum optimè *Chriſtus Dominus pro nobis ſemel oblatus noſtris ſuſceptis peccatis.*

XXXII. Quod verò ſecundo loco cauillantur de præpoſitione *In* quæ non aliud hîc ſignificet quàm *per* ex idiotiſmo Hebræorum mera vitilitigatio eſt, 1. etſi certum ſit apud Hebræos nonnunquam ita ſumi, quare hîc eum ſenſum vrgent, vel quo argumento vſurpandum eſſe evincent, proferant vel vnum Scripturæ locum vbi ἀναφέρειν ἐν τῷ σώματι de ablatione per corpus intelligendum ſit, annon verò longè meliùs fluit ſenſus ſi proprietatem vocis retineamus nullam verbis vim inferendo, maximè cùm id exigant verba ſequentia; nam ſi mens Aduerſariorum ſequenda eſſet quorſum adderetur *in lignum*, quod tamen hoc in loco tanti eſt ponderis & efficaciæ ut cogitationes noſtras ad crucem trahat & factam ibi peccatorum expiationem inferat? quorſum ſubijceret *per vibices ejus nos eſſe ſanatos*, quod plagas & vulnera quæ Chriſto ut *ſeruo* inflicta ſunt manifeſtè notat ad pœnæ lationem? Secundò quanquam daremus poſſe verba *per corpus* verti non in corpore, nihil inde contra nos pro Adverſariis elici poſſet. imò non minus nobis fauerent, quo enim ſenſu tandem diceretur Chriſtus *abſtuliſſe per corpus* niſi in corpore ipſo quodammodo geſtaſſet, alias ſi ſententia ipſorum retinenda eſſet ſequeretur, Chriſtum non modo peccata per corpus & ſuper lignum abſtuliſſe, ſed ne abſtuliſſe quidem, nam ſi ſecundum eos abſtuliſſe tantùm dicitur quatenus doctrinâ ſuâ viam monſtrauit quâ à peccatis liberemur ut ſic ea à nobis auferantur & remittantur, quis non videt ne abſtuliſſe quidem, cùm innumeri viam illam non ſequantur, nec ab iis liberentur? ne nunc dicamus, de omnibus qui martyrio coronantur poſſe dici pariter eos peccata auferre, quia doctrinam illam ſanguine confirmant quæ rationem oſtendit ablationis peccatorum & liberationis ab iiſdem, quod tamen neque dixit unquam

Scrip-

Digitized by Google

Scriptura, neque dici cum ratione poteſt.

XXXIII. Ad tertium Non negamus Petrum mortis Chriſti finem notare ſanctificationem, cùm ait tuliſſe peccata ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν, vbi eleganti vtitur verbo oppoſito τῷ γίνεσθαι quod bene per *denaſci* Varro olim reddidit, atque ita duas partes ſanctificationis noſtræ indicat, mortificationem & abolitionem veteris hominis, & viuificationem noui, auerſionem à malo, conuerſionem ad bonum, peccati odium & fugam, & juſtitiæ amorem & ſtudium. Verum ergo eſt hunc finem inter alios Chriſto propoſitum fuiſſe, & nos ex mortis ejus contemplatione ad illius executionem incitari, ſed falſum ſupponitur ab Aduerſariis ſanctificationē hanc & ſtudium pietatis connecti tantùm per accidens & non neceſſariò cum morte Chriſti, & eâ quæ inde pendet ſatisfactione, nam hæc beneficia tam arcto & indiſſolubili connexa ſunt inter ſe vinculo, ut diuelli unquam à ſe inuicem nec poſſint nec debeant, nam idem Chriſtus qui nobis factus eſt Iuſtitia, factus etiam eſt Sanctificatio 1. Cor. 1. 30. & eadem mors quæ λύτρον eſt ad expianda peccata coram Deo, eſt etiam λύτρον ad ea in nobis purganda, non tantùm ſub ratione *Cauſæ exemplaris* quæ normam & modum officij exhibet; ſed & ſub ratione *cauſæ meritoriæ* quæ virtutem & efficaciam ad ejus impletionem impetrat: hinc paſſim ſanctitas proponitur tanquam finis mortis Chriſti Luc. 1. 74. 2. Cor. v. 14. Tit. II. 14. 1. Cor. VI. 20. Rom. VI 3. 4. 5. non tantùm Chriſti ſed & fidelium reſpectu; Chriſti quidem quia vtrumque intendit in morte nobis promereri & juſtificationis gratiam & ſanctificationis donum, fidelium verò quia ad id peculiariter vocantur, neque enim *pro iis* mortuus cenſendus Chriſtus niſi *cum eo* id. ad ſimilitudinem ejus moriantur, nunquam ex morte ejus juſtificationis beneficium ſibi applicare poterunt, niſi ex vi ſpiritus quem in eadem morte impetrauit ſanctificationem ſuam promouere pro virili annitantur, tantùm abeſt ergo ut liberum ſit & integrum iis pro quibus mortuus eſt Chriſtus denuo in peccata prolabi & qualemcunque libuerit vitæ rationem ſequi, quod impiè colligunt Adverſarij, ut contra ea lege tantùm redemptionis & remiſſionis beneficium indulgeatur, ut priori vitæ inſtituto nuncium remittentes ad meliorem frugem redeamus, & in nouitate vitæ ambulemus ut Chriſtus dicebat paralytico Io. v. 14. *Ecce ſanus factus es ne pecca amplius vt nequid deterius tibi fiat.* Hoc poſtulat fœdus gratiæ quod duabus iſtis partibus abſoluitur, promiſſione gratiæ Dei quæ ſe in remiſſione peccatorum & ſpiritus dono exerit, & reſtipulatione obedientiæ noſtræ. Ier. XXXII. 39. Hoc gratitudinis vinculum quo Deo & Chriſto obſtricti ſumus exigit 1. Cor. VI. 20. Hoc ipſius Dei vox ſtatuit Pſ. LXXXV. 9. & CXXX. 3. de pace loquitur, ſed ut non reuertamur ad ſtultitiam, venia eſt apud ipſum, ſed ut colatur: ita qui aliter de eo cenſeret & evidentiſſimæ veritati reluctaretur, & ſe indignum tanto beneficio demonſtraret.

XXXIV. Denique ad quartum dicimus peccari fallaci. παρὰ τὸ ἑπόμενον, etſi ſanatio probetur ex conuerſione, non tamen eo ipſo in con-

Digitized by Google

verſione tantùm ſita eſſe dicitur, quippe eam hîc affert tanquam *inſtrumentum ſanationis* noſtræ, quô ſcili. remedium à Chriſto in morte præparatum nobis applicatur; & hoc indicat ex Iſ. c. LIII. oppoſitione eleganti conditionis prioris & præſentis, *nam eratis*, inquit, *velut oves errantes, nunc verò converſi eſtis ad Paſtorem & Epiſcopum animorum veſtrarum* id. ad Chriſtum Servatorem Paſtorem illum bonum qui vitam ſuam pro ovibus poſuit; Io. x. & per eum ſanati. Porro ut *malum* à peccato ortum duplex, fuit *labes* & *reatus* ita duplici opus fuit remedio, *Iuſtitiâ* quæ reatum tolleret, *Sanctitate* quæ labem elueret, vtramque Chriſtus nobis promeruit in morte, vtramque nobis actu confert in Euangelio, fides enim quæ reſpondet Euangelio, & inſtrumentum eſt juſtificationis meritum Chriſti ſibi applicando, & radix & principium ſanctificationis, corda noſtra purificando; Ideo rectè ſanatio hæc noſtra ſpiritualis tribuitur & vibicibus Chriſti & conuerſioni ac fidei noſtræ, illis quoad *meritum* & *remedij ipſius præparationē* quatenus fuerunt cauſa meritoria gemini iſtius beneficij quod per Evangelium nobis communicatur, iſti verò quoad *efficaciam* & *remedij applicationem*, quatenus per vocationem ad Deum conuerſi fructum meriti Chriſti recipimus & actu ſanamur, tum à *reatu* perfectè per Iuſtificationem quæ per fidem nobis intimatur, tum à *labe* ſucceſſiuè per ſanctificationem quæ per ſpiritum in cordibus noſtris ingeneratur, unde patet optimè Petrum hæc duo conjunxiſſe ut alterum ex altero probaret, & peſſimè Aduerſarios hæc diuiſiſſe ut alterum ex altero negarent; quod nobis nunc quidem ad illius quod intendimus demonſtrationem ſufficere poteſt; Ex quibus omnibus jam concludimus & Iſaiam & Petrū *Satisfactionis veritatem* in locis illis de quibus quæſtio fuit efficaciſſimè aſſeruiſſe: ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

CORONIDIS VICE QVÆRITVR.

I. *An Evangelij Vox jam ſub V. T. audita fuerit? Aff. contra Socinianos.*

II. *An Oraculum Iſaiæ c.* VII. 14. Ecce Virgo concipiet *&c. bene ad Chriſtum Ieſum à Matthæo accommodetur? Aff. contra Iudæos.*

III. *An Chriſtus veram naturam humanam aſſumpſerit in vtero* B. *Virginis in tempore, quemadmodum veram naturam divinam à Patre accepit ab æterno? Aff. contra Anabaptiſtas.*

IV. *An Chriſtus ſit Mediator ſecundùm vtramque illam naturam? Aff. contra Pontificios.*

V. *An Sanctorum Invocatio vel probata fuerit unquam in Scriptura, vel probari poſſit?* N. *contra Pontificios.*

VI. *An Cælibatus ab Apoſtolis fuerit annexus Miniſterio Eccleſiæ?* N. *contra Pontif.*

VII. *An mendacium ſub quocunque tandem prætextu licitum ſit?* N. *contra impium Loiolitarum commentum, qui mentales reſervationes, vel æquivocationes verbales, hoc eſt pejerandi & fallendi artem & ψευδορκοπανουργίαν impuris ſcriptis ſuis publicè docere, & peſſimo exemplo ut licitas approbare & vſurpare non erubeſcunt.*

DISPV-

Digitized by Google

DISPVTATIO SEXTA

Quæ Quarta eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

EX

Agoniâ & Deſertione ejus aſſerta.

Reſpondente PETRO SECRETANO *Lauſannenſi*.

THESIS PRIMA.

VARIA jam in antecedentibus vidimus Argumenta pro *Veritate Satisfactionis Chriſti*, potiſſimùm verò ea quæ ex *mortis paſſionumque Chriſti cauſis* peti poterant: Nunc alia depromenda ſunt ex *ipſis paſſionibus*, *earumque adjunctis*, quæ non minori evidentia & certitudine idem myſterium comprobant. Quia verò inter ea omnia quæ hac in parte ab Evangeliſtis recenſentur, nihil memorabilius videtur vel efficacius ad veritatis illius quam quærimus confirmationem eâ quam in horto ſenſit *Agoniâ* & quam in Cruce expertus eſt *Deſertione*. Ideo peculiariter utrique immorantes, demonſtrare jam aggredimur, neutram in Chriſto locum habituram fuiſſe, niſi pro nobis ſatisfaciendi munus in ſe recepiſſet quæ *Quinta* nobis erit Argumentorum *Claſſis*.

II. Ac ut de *Agonia* dicamus primùm quo inchoata fuit Animæ paſſio & quam in *horto* experiri voluit, ut peccatum quod in horto Paradiſi primus Adam commiſerat deleret; natura ejus & qualitas paucis eſt expendenda antequam veram ac genuinam ejus cauſam inveſtigemus; ut enim maximi fuit ad conſolationem noſtram momenti rem totam cognoſcere; accuratè à Spiritu S. nobis in Euangelio deſcripta fuit; Extat verò ejus deſcriptio tum apud Matt. xxvi. 37. 38. 39. tum apud Marcum xiv. 33. 34. 35. tum apud Lucam xxii. 42. 43. 44. tum apud Paulum Heb. v. 7. 8. ubi notamus tria; 1. *Gradus & partes* 2. *Adjuncta* 3. *Effectus*. *Partes* duæ ſunt *Triſtitia* & *Timor* illa ex intuitu mali præſentis, iſte ex apprehenſione mali

Digitized by Google

futuri originem trahit: *Triſtitia* deſignatur per λύπην Matt. xxvi. 37. per ταραχὴν Ioh. xii. 32. & xiii. 21. per ἀγωνίαν Luc. 22. 44. per ἀδημονίας Marc. xiv. 33. Timor per εὐλάβειαν Heb. v. 7. & ἐκθάμβησιν Marc. xiv, 33. *Adjuncta* duo 1° *Sudor ſanguineus* Luc. xxii. 44. 2° *Præſentia Angeli* eum corroborantis, Luc. xxii. 43. *Effectus* hujus Triſtitiæ & Timoris fuerunt *preces* illæ ardentiſſimæ quas Patri ter obtulit de Calice à ſe transferendo Matt. xxvi. 39. Marc. xiv. 38. Luc. xxii. 42. quarum fervor notatur cùm non tantùm oraſſe dicitur ἐκτενέστερον, ſed cum clamore valido & lachrymis. Heb. v. 7. Sic per varios gradus grauiſſima Chriſti lucta nobis ob oculos ponitur ut ſciamus non vmbraticam & ἀνώδυνον, ſed acerrimam fuiſſe hanc pugnam quam pro nobis ſuſtinere voluit, quod meliùs ex ſingularum partium breui examine patebit: ſed priuſquam hoc facimus amoliendum eſt falſiſſimum eorum commentum qui paſſionum iſtarum inficiatione impia ſalutarem hanc agoniam obſcurare ſunt conati.

III. Fuerunt enim jam olim nonnulli qui cùm diuinâ Chriſti gloriâ indignum cenſerent quòd mœſtitia & pauore correptus fuerit, eò uſque progreſſi ſunt ut ſenſerint Chriſtum non verè ſed κατὰ δόξαν & apparenter tantùm timuiſſe & contriſtatum fuiſſe, quò pertinet hæreſis *Aphtartodocetarum* & *Gaianitarum* qui corpus Chriſti incorruptibile & impaſſibile fingebant, de quibus *Nicepho.* hiſt. Eccleſ. li. 17. c. 29. & *Damaſce.* de hæreſ. c. 84. Ad eos videtur acceſſiſſe *Hilarius* qui lib. 10. de Trin. diſputat humanam naturam in Chriſto propter perſonalem vnionem cum Verbo nullis paſſionibus obnoxiam fuiſſe, ſed ſicut telum tranſit per aquam vel per ignem, & facit quidem diſtractionem ſed ſine ſenſu vulneris: Ita Chriſtum non ſenſiſſe illam quæ in paſſione facta eſt corporis lacerationem, atque ita nullum ſenſum doloris verum fuiſſe in Chriſto etiam in acerbiſſimis illis paſſionibus; quamquam *Petrus Lombardus* li. 3° ſenten. diſt. 15. opinionis hujus ſuſpicionem ab Hilario ſedulò amoliri conatur ut non tam verum timorem, doloris ac paſſionis ſenſum Chriſto ademerit, quàm cauſam & meritum patiendi timendi & dolendi quod in nobis eſt, quia in nobis eſt naturalis patiendi neceſſitas propter Adæ peccatum inducta, in Chriſto verò vltro ex ejus libera voluntate ſuſcepta; ſic *Epiphanius* hæreſ. 69. varias quærit expoſitiones ut doceat quî tam ingens conſternatio Chriſto tribui poſſit in hoc agone, maximè quia Arriani hoc argumento diuinam Chriſti naturam oppugnabant. *Iuſtinianus Imperator* teſte *Evagrio* hiſto. li. 4. c. 38. Chriſtum verè ſenſiſſe triſtitiam, dolores & angores in paſſione negauit, & edictum propoſuit in quo corpus Domini incorruptibile ſanxit, naturaliúmque & inculpatarum paſſionum haudquaquam capax fuiſſe dicit; nec ſacroſanctum illius corpus aliquam mutationem aut alterationem inde ab eo quo in vtero formatum eſt neque in voluntariis neque in naturalibus paſſionibus accepiſſe aſſerens.

IV. Verùm vt vt hæc opinio quotundam fuerit, à pluribus tamen & longè ſanioribus rejecta eſt ſemper; audiatur vel vnus *Ambroſius* li. 10. in Luc. c. 22. cujus aurea verba quia imprimis ad rem noſtram faciunt deſcri-

Digitized by Google

deſcribere hîc non pigebit; *Hærent*, inquit, *plerique hoc loco qui triſtitiam Salvatoris ad argumentum inolitæ potiùs à principio quàm ſuſceptæ ad tempus infirmitatis inclinant & naturalis ſenſum cupiunt retorquere ſententiæ*, *Ego autem non ſolùm excuſandum non puto, ſed etiam nuſquam magis pietatem ejus maieſtatemque demiror, minus enim contulerat mihi niſi meum ſuſcepiſſet affectum, Ergo pro me doluit qui nihil habuit quod pro ſe doleret. & ſequeſtratâ delectatione æternæ divinitatis, tædio meæ infirmitatis afficitur, ſuſcepit enim triſtitiam meam, vt mihi ſuam lætitiam largiretur, & veſtigiis noſtris deſcendit, vſque ad mortis ærumnam, vt nos ſuis veſtigiis revocaret ad vitam, confidenter ergo triſtitiam nomino, quia crucem prædico, neque enim ſpeciem incarnationis ſuſcepit ſed veritatem. Debuit ergo & dolorem ſuſcipere vt vinceret triſtitiam non excluderet.* Nec aliter Auguſti. l. 14. de Ciu. Dei c. 9. *Neque enim in quo erat verum hominis corpus & verus animus, falſus erat humanus affectus*; φύσει καὶ ἀληθείᾳ τὰ πάντα ἐγένετο, inquit Athanaſius. Et ſanè ſi Christus verè & non δοξαστῶς naturam noſtram aſſumpſit: quidni & cum ipſa omnes affectus innocuos & ἀδιαβλήτους qui eam comitantur eum ſuſcepiſſe credamus? Sed de eo dubitare nos non ſinit & oraculum propheticum Iſa. LIII. quod verè languores noſtros portaturum & dolores bajulaturum Meſſiam prædixerat, & ipſa hiſtoria Euangelica quæ grauiſſimos illos Chriſti dolores graphicè nimis deſcribit, quàm ut externæ tantùm ſpeciei, non verò & interno animi motui adſcribi poſſint: quid quod hoc ſemel poſito corruit totum Redemptionis noſtræ myſterium, nam ſi Chriſtus non verè, ſed ſimulatè tantùm dolores iſtos ſenſit, vtique etiam noſtra Redemptio non vera ſed ſimulata fuerit quod vel cogitare impium, vnde opinio illa vetus Aphtartodocetarum publico Eccleſiæ conſenſu jam olim exploſa & damnata eſt.

V. Sed nec admitti poteſt recentior Pontificiorum error qui ſi Agoniam hanc non tollunt penitùs, admodum tamen extenuant; dum Chriſtum in corpore quidem, ſed non in animâ paſſum eſſe contendunt, vel ſi quid doloris ſenſit in anima id partem inferiorem & ſentientem duntaxat paſſam eſſe, non autem ſuperiorem & rationalem: Sed vtrumque iſtud commentum facili negotio refellitur: Primò quod Chriſtus non corpore tantùm ſed & animâ paſſus ſit, vix opus eſt vt probetur cùm & Scripturæ vox & ſalutis noſtræ neceſſitas illud tam clarè prædicet; ecquid enim vel animam ponere diceretur Ioh. x. 15. vel eam in ſacrificium pro delicto tradere Iſ. LIII. 10. vel cur eadèm triſtis & conturbata perhiberetur Matth. XXVI. cur ἀδημονία illi & ἐκθάμβησις quæ propriè ſunt animæ affectiones tribuerentur ſi corpoream tantùm mortem externóſque cruciatus ſenſiſſet; Deinde qui animas debuit æquè redimere ac corpora nonne vtraque aſſumere & in vtriſque loco noſtro pati debuit ad pœnam nobis in vtroque debitam perſoluendam? Nec diffiteri tandem potuerunt Adverſarij, ſed eò ſe recipiunt vt dicant vel in anima tantùm *ſympatheticè* propter dolores & cruciatus corporis eſſe paſſum, vel in parte tantùm inferiori non ſuperiori; & de priori effugio nihil nunc vlterius addimus

quia

quia in ſequentibus pluribus erit diſcutiendum; poſterius verò ſatis ſuperque ex eo retunditur quòd Chriſtus non tantùm in hac vel illa parte animæ triſtis dicatur, ſed animam habuiſſe triſtitiâ vndique occupatam & obſeſſam, quis verò dixerit tantùm angorem hæſiſſe duntaxat in inferiori, non verò penetraſſe ad ſuperiorem Animæ partem? viderunt hoc non pauci ex Pontificiis qui ideo Thomæ ſententiam reijciendo Chriſtum in vtraque Animæ parte paſſum eſſe agnouerunt Maldo. in Matt. 26. *Eorum ſubtilitas qui voluntatem hîc interpretantur partis ſentientis appetitum probanda non eſt: melius alij diſpenſatione quadam factum fuiſſe, vt cùm Chriſtus beatus eſſet triſtitiam etiam in ſuperiorem animæ partem admiſerit, nam ſicut beatitudinem ſuam cobibere potuit ne deflueret in corpus, vt pati poſſet; ita premere eam potuit & quodammodo occultare vt ad tempus triſtitiæ cederet, quæ vna paſſionis ſuæ pars futura erat. Sic Canus* loc. com. li. 12. c. 13. *Ferus* in Matth. 26. alij. Nec alia Catechiſmi Romani fides cujus iſta verba ſunt in arti. 4. ſymb. poſtquam de externis paſſionibus egiſſet de internis ſic ait, *quod verò ad intimum Animi dolorem pertinet nemo dubitare poteſt quin ſummus in Chriſto fuerit* quid ſummo majus dici poteſt? rationem addit, *Chriſtus Dominus amariſſimæ paſſionis calicem quem bibit nulla ſuavitate permixtâ temperauit, humanæ enim naturæ quam aſſumpſerat ſentire omnia tormenta permiſit, non ſecus ac ſi homo non etiam Deus fuiſſet.* Sed clariùs hoc ipſum ex diſtincta ſingularum partium & circumſtantiarum iſtius agoniæ conſideratione patebit.

VI. Hîc verò primo loco occurrit λύπη quæ Chriſto tribuitur; nam appetente grauiſſimi certaminis tempore cœpit λυπεῖσθαι inquit Matth. xxvi. 37. licet quibuſdam præludiis filium ſuum exercuiſſet Dominus, nunc tamen propiore mortis conſpectu eum vulnerat grauiùs & inſolitum terrorem incutit, vnde non tantùm dicitur contriſtatus, ſed ipſe mœroris ſui magnitudinem diſcipulis ſuis aperiendo ait περίλυπός ἐστι ψυχή μου μέχρι θανάτου *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*, non triſtis tantùm ut vertit V. V. nimis molliter ſed *vndique triſtis* vt rectè Beza noſter vim vocis compoſitæ reddit, quod obſervauit etiam Franciſcus Lucas περίλυπος *valde triſtis, auget enim præpoſitio περὶ quaſi dicat triſtitia vndique obſeſſa & circumvallata eſt, ita vt nullus pateat exitus*: quo ſenſu paſſim occurrit apud Scriptores. *Plut.* in libro de edu. lib. dum lætitiæ & triſtitiæ exceſſum prohibet. μήτε ἐν ταῖς εὐπραγίαις περιχαρεῖς μήτε ἐν ταῖς συμφοραῖς περιλύπους ὑπάρχειν 3. non tantùm περίλυπος dicitur ſed *vſque ad mortem* quo bene ſignificari dicit *pondus tribulationis* Gloſſa interlinearis, nec enim hic terminus ſiue duratio triſtitiæ notatur *extenſivè* quod voluit Orige. & poſt eum Hiero. ſed ejus magnitudo & grauitas *intenſivè* quæ talis fuit ut lethale illi doloris vulnus infligeret & ad ipſius veluti Orci fauces eum deduceret, quomodo eandem phraſim alibi vſurpari conſtat I. xxxviii. 1. de Ezechia qui ægrotaſſe refertur ad *mortem*, item de Iona qui iratus dicitur fuiſſe *ad mortem* Ion. iv. 9. id. grauiſſimè.

VII. Vt autem grauitas illius Triſtitiæ deſignetur non tantùm dicitur

Digitized by Google

tur fuiſſe ταραξις Ioh. xxi. & λύπη, ſed etiam ἀγωνία Luc. xxii. quo nomine Græci exprimunt anxietatem illàm & animi angorem quo percellimur opus aliquod arduum aggreſſuri, potiſſimùm verò de iis dicitur qui acerrimum aliquod certamen ſunt inituri, deducitur enim à voce ἀγὼν quæ *certamen* notat vnde Heſych. ἀγωνία palæſtra eſt imò & bellum ἀγωνιῶ κινδυνεύω & Orion apud Etymolog. ἀγωνία ἐπὶ τ̃ εἰς ἀγῶνα μέλλοντος κατιέναι *de eo qui in certamen deſcenſurus eſt*; Cùm Ergo acerrimum Chriſtus cum Diabolo & inferis imò & cum ipſo Deo certamen eſſet initurus mirum non eſt ſi in agonia dicatur fuiſſe. III. Denique eadem Triſtitia per ἀδημονίαν graphicè deſcribitur, talis enim motus animi exprimitur hac voce ut animus veluti præ horrore concidat & ſub pondere mœroris quaſi fatiſcat. ſic apud Hippoc. qui in morbo lethali ſunt conſtituti ἀδήμονες dicuntur & Xenop. li. 4. hiſtoria. dicit ἀδημονεῖν τὰς ψυχὰς pro *graviſſimè angi* & pene præ dolore exanimari vnde Euſtat. deducit à voce ἄδος *ſatietas*, vt ſit quaſi nimia dolorum ſatietate fatiſcere, niſi malis ἀδημονεῖν idem eſſe quod ἐν ᾅδῃ μένειν eâ triſtitiæ mole grauari ut videri poſſis apud inferos agere.

VIII. 2° Cum *Triſtitia Timor* jungitur Heb. v. 7. vbi dicitur Chriſtus exauditus ἀπὸ τ̃ εὐλαβείας *à metu* & timore quod dici non poſſet niſi in hoc agone conſtitutus metû aliquo perculſus fuiſſet; Quia verò Bellar. & cæteri ex eadem communione grandem litem nobis intentant de corrupto & falſato hoc loco quaſi perperam εὐλαβείας vocem per metum reddiderimus, quæ potiùs per *reverentiam & pietatem* reddenda erat, quod imprimis vrſit etiam Cotonus Plagiarius; age videamus quàm inepta & abſurda ſit tota hæc accuſatio, quippe & appoſitè vocem hanc per metum reddi poſſe, nec aliter hoc in loco debere manifeſtè demonſtraturi ſumus. Non imus quidem inficias vocem εὐλαβείας nonnunquam pro pietate, religione, reuerentia ſeu metu reuerentiali, vt ipſi loquuntur, ſumi, quemadmodum *Timor* non rarò totum Dei cultum notat, atque eo ſenſu vſurpatur Hebr. xii. 28. inde etiam fit vt viri pij & religioſi dicantur εὐλαβεῖς Luc. II. Act. II. ſed vnam vel præcipuam iſtius vocis eſſe ſignificationem pernegamus, imò primarium & longè frequentiſſimum ejus uſum eſſe pertendimus ut Timorem ſignificet, metum ſcilicet impendentis alicujus mali quod vitare optemus; nec iſtud ignorare poſſunt qui Græcè aliquid ſciunt; ſic Phavori. εὐλάβεια φυλακὴ ἐπὶ κακοῦ, εὐλαβεῖσθαι ἀντὶ τ̃ φοβεῖσθαι, Gloſſarium εὐλαβὴς ὁ δειλός pauidus εὐλαβοῦμαι reuereor, vereor, formido Etymologici magni author εὐλαβὴς τινὲς τ̃ δειλὸν καὶ δειλαῖον *quidam timidum aut pavidum* ſic appellant, ſic Heſychius, Varinus, Ariſtoteles in tractatu de virtutibus & vitiis agens περὶ τ̃ δειλίας: ὕπεστι δέ τις εὐλάβεια *ſubeſt ei*, inquit *quidam timor*. Philo de vita Moſis dicit, *Moſem fuiſſe naturâ* εὐλαβῆ *timidum* Plutar. de Pericle περὶ τ̃ λόγον ἦν εὐλαβὴς *timidè ad dicendum accedebat*; ſic in Sacris LXX. ſæpius εὐλαβείας vocem vſurpant ad timorem & pauorem deſignandum quàm ad religionem & pietatem connotandam Ioſu. XXII. 24. εὐλάβεια reſpondet Heb. דאגה quæ anxietatem

Digitized by Google

notat 1. Sam. 18. 16. εὐλαβεῖτο ponitur pro יָגָר & Ierem. xxii. 25. Exod. iii. 6. pro יָרֵא ſic Acto. xxiii. 10. εὐλαβηθεὶς pro φοβηθεὶς ponitur *Tribunus timens ne Paulus diſcerperetur.* Cùm Ergo tritiſſima ſit & vſitata iſtius vocis ſignificatio, quid mirum ſi hîc retineatur?

IX. Hanc autem non tantùm retineri poſſe ſed neceſſariò hoc in loco retinendam eſſe multa ſunt quæ probent. 1° Scopus & ἀλληλουχία *verborum*, nam præceſſerunt illa *obtulit preces & ſupplicationes cum lachrymis & clamore valido*, at certe qui nihil metuunt neque precantur neque inter precandum exclamant, vel vociferantur & lachrymas fundunt, imò cùm preces ad eum dirigeret qui poterat eum ſervare ex morte, vtique metu aliquo conſtrictum fuiſſe neceſſe eſt; itaque ut ſequentia reſpondeant prioribus non aliter εὐλάβεια quàm per timorem reddi poteſt. 2° *aliorum locorum collatio* quæ metum eundem & longè grauiorem Christo tribuunt quum dicunt ἀδημονῆσαι ἐκθαμβεῖσθαι contriſtatum fuiſſe vſque ad mortem, an verò hæc gaudium & fiduciam annon potiùs metum & anxietatem important? ecquid ergo timeamus dicere metum filio Dei adſcribi ab Apoſtolo, cùm idipſum de eo jam antea efficaciùs prædicaſſent Euangeliſtæ? 3° *natura phraſeos* hîc vſurpatæ quæ alium ſenſum commodiorem non poteſt ferre, cùm dicitur εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, nam ſi vertamus *pro reverentia* vel *pietate* quod V. V. & Eraſmus habent non aliud declarabit *Pro* quàm *propter* vel *ſecundùm* vel aliquid ejuſmodi quod ſignificet quo reſpectu ſit exauditus; ita ut ſenſus ſit Chriſtum exauditum fuiſſe à Patre propter reuerentiam ſuam, quiá illi in omnibus obediens fuit tanquam filius dilectus; ſic reuerentia cauſa erit cujus gratia Pater eum exaudierit. At ſi hoc voluiſſet Ap. vſus fuiſſet potiùs præpoſitionibus διὰ κατὰ & ὑπὲρ quàm præpoſit. ἀπὸ cujus inſolens planè eſt vſus hoc ſenſu apud probatos authores, nam quæ exempla congerit Bellarm. l. 4. de Chriſti anima c. 8. ut doceat præpoſitionem ἀπὸ nonnunquam ſumi pro διὰ *propter* aliena ſunt, vt illa Matth. xiii. ἀπὸ τῆς χαρᾶς ὑπάγει *præ gaudio abit* & xxviii. 4. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου ἐσείσθησαν Luc. xxiv. 41. ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων *adhuc ipſis non credentibus præ gaudio & mirantibus.* Sic Act. xii. 24. & Luc. xxii. 45. nam in his omnibus exemplis ἀπο ſignificat *præ* & notat *cauſam intrinſecam* à qua movebantur agentia: at hîc nihil tale, non enim ipſe Chriſtus exaudiuit ſeipſum præ pietate, ſed cùm ipſe pius eſſet, vel potiùs quia pius eſſet, ſtatuitur exauditus ab alio nim. à Patre; & hæc ratio Chryſoſtomum mouit procul dubio vt reverentiam hanc Patri potiùs quàm filio tribueret, ita ut Deus eo in honore & reuerentia filium habuerit ut eum exaudierit, ſenſu tamen incommodo, quia reuerentia de honore potius dicitur inferioris erga ſuperiorem; præterquam quod ſi de Patre intelligenda eſſet addendum fuiſſet pronomen αὐτοῦ. Itaque cùm nec de reverentia filij erga Patrem, licet pia ſit ſententia phraſis intelligi poſſit, nec de reverentia Patris erga filium, ſupereſt ut timor hîc notetur & metus non ἄλογος & brutus ſed rationalis à quo Chriſtus liberatus ſit. Neque noua videri debet, aut inuſitata hæc phraſis ut *exaudiri aliquis* dicatur.

Digitized by Google

ex metu pro eo quod eſt *ab eodem liberari* poſito antecedente pro conſequenti, nam Pſal. xxii. 22. totius phraſeos exemplum habemus, *à cornibus vnicornium exaudias me* id. me ab iis liberando, ſic lxx. ex idiotiſmo Hebræorum Ierem. xxvi. 9. ἡ πόλις αὕτη ἐρημωθήσεται ἀπὸ κατοικούντων *vrbs iſta deſolabitur ab habitantibus*, non hoc ſenſu quod deſolent eam habitatores ipſi, ſed ut deſoletur ita ut nulli ſint habitatores, quod notant hebræa מאין יושב; nec aliter Paulus Col. ii. 20. εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi* Iuſtinianus ἀπορρίζει *mundi elementis liberi eſtis & ſoluti.* 4. Syrus interpres eandem vocem per metum reddidit, licet enim ſyntaxim perturbet & verba ἀπὸ εὐλαβείας à verbis præcedentibus ſeparando cum ſequentibus connectat, vertit tamen מן דחלתא *ex metu*: quæ omnia luculenter probant metum inter agonis iſtius partes ab Ap. numeratum eſſe.

X. Sed hoc clariùs adhuc evincitur ex alterâ illa voce quæ apud Marcum & Lucam occurrit cùm dicitur ἐκθαμβεῖσθαι, nam ut θάμβος aliquid eſt pluſquàm metus nimi. metus cum horrore ita ἐκθάμβησις intendit ſignificationem τοῦ θαμβεῖσθαι quum ita percellitur animus ut penè detur in ſtuporem ac mens eripiatur; eſt enim omnium facultatum ex vehementiſſimo & acerrimo mali vel præſentis vel futuri ſenſu obſtupefactio quod fieri ſolet in ſubita vel graui aliqua conſternatione, hoc Homerus Iliad. o exprimit cùm ait.

> θάμβησαν, καὶ πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλε
> *Obſtupuerunt & omnes pallidus timor cepit.*

Quod Virgilius reddidit

> *Obſtupuere animi gelidusque per ima cucurrit*
> *Oſſa tremor.*

Vnde θαμβεῖν deriuant à θάω quod eſt ſtupeo, admiror, attonitus ſum; ſic quod 2. Samuel xxii. 5. dicitur χείμαῤῥοι ἀνομίας ἐθάμβησάν id pſ. xviii. 5. eſt ἐτάραξαν ita redditur vox בעתו quam aliàs lxx. vertunt ἐκταράττειν καταπλήττειν, στροβεῖν id. *perturbare, exterrere, circumagere*, vnde בעותים φοβερισμοὶ *terrores* pſ. lxxxviii. 17: Iob. vi. 4.

X L. Vtriuſque verò & triſtitiæ & timoris magnitudinem vlterius demonſtrant Adjuncta duo, *ſudor ſanguineus* & *Angelus* Chriſtum corroborans; De primo ita Scriptor ſacer Luc. xxii. 44 καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύχετο, ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. *Et ipſe conſtitutus in agone intentius orabat, & erat ſudor eius ſicut grumi ſanguinis decidentes in terram.* Θρόμβος *grumus* propriè eſt rei in vnam maſſam concretæ fruſtum, dicitur ἀπὸ τοῦ θρέψαι ὅ ἐστι πῆξαι, teſte Euſtath. vnde θρόμβοι αἵματος, αἷμα πεπηγὸς vt Varin. reddit apud Dioſc. lib. 3. cap. 44. & Heſych. θρόμβοι αἷμα παχὺ πεπηγὸς ὡς βουνοί, ſanguis craſſus concretus inſtar grumorum. Quid poſtrò de *ſudore* hoc *ſanguineo* ſtatuendum ſit non conſtat inter doctos. Primò certum eſt hunc verſiculum à temerariis nonnullorum vnguibus quondam fuiſſe eraſum, adeo ut in multis codicibus tum græcis tum latinis nulla vel ſudoris ſanguinei vel

Digitized by Google

Angeli confortantis fieret mentio ut obſeruat Hilarius lib. 10. de Trin. & Hier. lib. 2. contra Pelagium & ex iis Eraſmus & Sixtus Senenſis Bibl. l. 2. c. 22. idque ab iis præſtitum fuiſſe potiſſimùm quod Ariani abuterentur hoc loco ad detrahendam Chriſto diuinitatem, quodque ipſis videretur fieri non poſſe ut in humanam Chriſti naturam divinitati perſonaliter vnitam tam ingens conſternatio caderet; Sed temerariam imò ſacrilegam iſtorum audaciam meritò execramur, cùm cæteri omnes codices conſtanter hoc retineant. Alij non delent quidem ſed obſcurant ejus veritatem, quaſi non reuera Chriſtus ſanguinem ſudarit, ſed hoc tantùm παροιμιακῶς dictum ſit, ſicut qui amarè flent ſanguinem flere, & qui valdè laborant ſanguinem ſudare dicuntur, ſic Euthym. & Theophy. quod præcipuè colligunt ex voce ὡσεὶ quæ hìc vſurpatur, quæ ſimilitudinem notat non rei veritatem, quos ſequitur Grotius in h. l. Sed perperam prouerbialem locutionem hìc inducunt eleuaturi magnitudinem iſtius miraculi; quia non tantùm dicitur ſudor fuiſſe inſtar grumorum ſanguinis, ſed inſtar grumorum ſanguinis decidentium in terram, quod planè dici non poſſet niſi verus ſanguis in terram decidiſſet; neque obſtare poteſt particula ὡσεὶ. ſiquidem ut notum, hæc ut & ſimiles particulæ non tantùm comparationem, ſed & rei veritatem, ſignificant vt apud Hebr. eſt כ ארמון & ב האמיתית modò *ſimilitudinis* modò *veritatis* vt Luc. XXIV. 21. & Ioh. 1. 14 δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρὸς vbi rectè Theophyl. τὸ ὡς ἐνταῦθα οὐκ ὁμοιώσεως ἐστιν ἀλλα βεβαιώσεως καὶ ἀναμφισβητήτου διορισμοῦ. Ergo extra omnem controuerſiam poſitum eſſe debet Chriſtum verum ſanguinem ſudaſſe.

XII. Quis verò ſanguineus iſte ſudor fuerit naturalis an extraordinarius & ſupernaturalis diſquiritur; Quidam naturalem ex eo fuiſſe colligunt quod non diſſimilia exempla aliquando contigiſſe legantur, *Ariſt.* lib. 3. de part. anima. cap. 5. & lib. 3. de hiſto. anima. cap. 19. refert accidiſſe aliquando ut quidam cruentum aliquod excrementum ſudarent quod ipſe vocat αἱματῶδες περίττωμα διὰ καχεξίαν propter vitiatum corporis habitum, fluxo nimirum laxóque corpore inopiâ & imbecillitate caloris in venis qui cùm ſanguinem non probè concoquat humeſcit tandem & ſeroſior redditur; Quod confirmatur à *Theophr.* lib. de Sudoribus. *Fernelius* lib. 6. de partium morbis & ſymptomatis de hepatis ἀτονίᾳ agens, ait ſe interdùm animaduertiſſe ſanguinem ab extremis venis quæ in cutem deſinunt multis in locis effundi, & *Sennertus Inſtit.* lib. 2. p. 3. ſect. 1. notat ex Beniuenio cuidam ſingulis menſibus per cutem qua ima pars jecoris ſubiacet ſanguinis libram effluxiſſe, cùm tamen nullum foramen nulla cicatrix in cute appareret, huc facit quod de Scanderbergo Heroë narratur ex labiorum ejus venulis ſanguinis guttulas efflúxiſſe quoties in acie hoſtem adoriretur, & quod Maldo. in Matth. refert quendam Lutetiæ audita in ſe capitali ſententia ſudore ſanguineo totum perfuſum fuiſſe. Ex his concludunt nihil obſtare quominus Sudor iſte Chriſti naturalis pariter dicatur. Verùm alij alienum planè & diuerſum ab his aliiſque ſimilibus exemplis exiſtimant, ex quibus quædam incerta & ſubleſtæ fidei, alia longè latéque ab

Digitized by Google

ab iſto differunt: Nam cùm ex ſententia Ariſtotelis duæ præcipuæ ſint hujus ſymptomatis cauſæ, cutis nempe raritas cum corpore fluido, ac ſanguinis tenuitas & ſeroſa nimis ſubſtantia, quibus ex ſententia aliorum addas licet facultatum nutritioni famulantium imbecillitatem, retentricis puta languorem & expultricis vehementiam nulla harum cauſarum hîc afferri poteſt in Chriſti corpore temperatiſſimo quod nulla καχεξία vel δυσκρασία laborauit, ſed optima conſtitutione & ſummâ primarum qualitatum harmonia procul dubio fuit præditum. Atque huc pertinet quòd cùm hoc ipſi contigit ἐν ἀγωνίᾳ fuiſſe dicitur qui cœperat ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, hi enim affectus contrarium planè in corpore motum efficiunt, in metu ſiquidem calor omnis & ſpiritus ac ſanguis exteriora deſerunt & ad cor ſubitò reuocantur, in mœſtitia verò ſeu mœrore ſpiritus diſſoluuntur & corpus refrigeratur ac ſiccatur. Cauſam itaque planè miraculoſam & ſupernaturalem eſſe oportuit quæ per denſatos frigore cutis poros ſanguinem concretum ac grumoſum extraxerit. Quidquid ſit, (nos enim litem hanc noſtram non facimus, ſed Medicorum filiis diſcutiendam relinquimus,) certum eſt hoc effectum fuiſſe diri cujuſdam & inſoliti timoris & anxietatis. Nam cùm ſudor aqueus extremum metum, & animi anguſtiam jam arguat, quàm immanem fuiſſe dolorem illum neceſſe eſt qui ſudorem ſanguineum ipſi expreſſit?

XIII. Sed & hunc non minus euidenter teſtatur Angeli eum corroborantis præſentia quod eſt alterum iſtius ἀγωνίας adjunctum de quo Luc. XXII. 43. quantum enim & qualem oportuit eſſe hunc angorem in quo Angelo Conſolatore opus habuit, Dominus à Seruo, Creator à Creatura, Deus ab Angelo ſolamen petiit? Angelos quidem ut tanti Regis Satellites & miniſtros ab initio incarnationis Chriſto adfuiſſe videmus, natiuitatem nuntiaſſe, poſt tentationem miniſtraſſe, ſed ut cœlitus ad corroborandum Dominum ſuum & Principem deſcenderent nunquam antea viſum, nunquam antea auditum fuerat; Itaque grauiſſima Chriſti lucta notatur & profundiſſima ejus exinanitio quâ præ angelis ipſis ad tempus minoratus fuit ut Pſaltes jam antea prædixerat Pſ. VIII. 6. & ita minoratus ut eorum etiam ſolatio indiguerit: Quod ita tamen intelligendum eſt ut non confortauerit eum *communicatione virtutis & potentiæ* quaſi partem oneris Chriſto impoſitam angelus in ſe recepiſſet vel vires ad illud ferendum Chriſto ſuppeditaſſet, ſic enim Chriſtus ſolus calcauit torcular Iſ. LXIII. 6. ſolus tulit peccata mundi, vnde Veteres *Angelus confortat* ſed *non portat*, ſed *repræſentatione efficaciſſima auxilij divini promiſſi & gloriæ* ac victoriæ quæ Chriſti certamen certiſſimè erat ſecutura.

XIV. Denique hujus triſtitiæ & angoris ſummi teſtimonium luculentum fuerunt preces illæ & ſupplicationes feruentiſſimæ quas cum clamore valido & lachrymis Patri obtulit ad id ut calix ille ab ipſo tranſiret, nam ſi neceſſitas aliqua vel impendentis mali ſenſus vel metus homines ad precandum impellit, vtique grauiſſimum fuiſſe timorem neceſſe eſt quo Chriſtus æternus Dei filius ad orandum impulſus eſt, & quidem ita oran-

Digitized by Google

dum ut non ſemel iterúmue, ſed ter eaſdem preces iterarit, non manibus in cœlum elatis, ſed corpore in terram proſtrato, non ſubmiſsè aut tacitè; ſed cum clamore valido, cum lachrymis & ſumma quadam animi contentione: quæ omnia non ordinarium & leuem; ſed maximum & intenſiſſimum dolorem & anxietatem notant ex præſentis vel imminentis grauiſſimi alicujus mali apprehenſione ortam. Quod & *Calicis* vox non obſcurè indicat, tralatitium enim eſt ut per calicem metaph. ſors hominis quæcunque vel bona vel mala, vel proſpera, vel aduerſa denotetur, metaphora ducta à more in conviuiis olim vſitato in quibus Patrisfamilias vel Sympoſiarchæ hoc munus erat ſingulis cibi & potus demenſum aſſignare; quia verò modò ad neceſſitatem tantùm vel modeſtam hilaritatem apponebatur, modò vlterius vrgebantur conuiuæ ad intemperiē uſque quod non poterat non eſſe ipſis ingratum & moleſtum, hinc factum ut calix vel portio calicis modo in bonam, modo in malam partem ſumeretur, vel ad *beneficia* Dei erga homines, vel ad *calamitates* & pœnas ab eodem immiſſas deſignandas, vnde duplicis calicis apud ſcriptores ſacros mentio, *Calicis gratiæ & benignitatis* de quo Pſ. XVI. 5. *Dominus eſt portio calicis* mei, & Pſ. XXIII. 5. *Calix meus exundat,* & *Calicis iræ* & *indignationis* de quo toties Prophetæ Iſ. LI. 17. Ierem. XXV. 15. XXIX. 12. Thren. IV. 21. Pſ. LXXV. 9. Eadem phraſi utitur Chriſtus ſæpius ad paſſionem & mortem notandam Io. XVIII. 11. *Nonne bibam ex calice* &c. & hîc in oratione *transfer à me poculum iſtud*, Cujuſmodi autem fuerint iſtæ preces & quomodo in filium Dei abſque vlla peccati labe vel ἀταξίᾳ cadere potuerint dicemus inferius,

XV. Ex ipſis verò agoniæ Chriſti effectis omnium maximis meritò concludimus terrorem & triſtitiam in eo fuiſſe omnium quæ fuerunt vnquam maximam; Quænam verò iſtius cauſa vera & genuina fuerit jam inquirendum ſupereſt ut ad Veritatis quam quærimus demonſtrationem deueniamus: Dubium enim nulli eſſe poteſt, quin grauiſſimum aliquod malum vel præſens vel futurum has in eo voces motuſque concitarit, ſed quodnam illud ſit non omnes conſentiunt aliis aliam rationem aſſignantibus. Quidam angoris Chriſti cauſam fuiſſe volunt Apoſtolorum fugam & diſperſionem ut Hilar. c. 21. in Matt. *Dominus non timuit propter ſe, ſed propter diſcipulos quos prævidebat fugituros & negaturos.* Alij Iudæorum peccatum & rejectionem & Iudæ proditoris caſum quod Hiero. placuit in 26. Matth. Alij nudam hominum pereuntium commiſerationem. Alij denique mortis corporeæ & quidem acerbiſſimæ neceſſitatem; Sed facilè eſt oſtendere omnes iſtas cauſas vel nullas eſſe omnino, vel non ſolas & præcipuas: Nam quod ad diſcipulorum diſperſionem attinet cùm eos calidiſſimè protectioni patris commendaſſet Ioh. XVII. 11. eoſque denuo congregandos eſſe certiſſimè nouiſſet Luc. XXII. 32. nihil erat cur propterea tantopere angeretur, ſed illi hac in parte jam quieto eſſe licuit: Iudæorum verò rejectio neque hac hora accidit à qua ſe ſeruari petit Marc. XIV. 35. nec in ea exauditus fuit quemadmodum ab agoniæ metu tandem eſt libe-

ratus

Digitized by Google

tatus Heb. v. 8. præterquam quòd ingratos Iudæos juſtiſſimas ſcelerum ſuorum pœnas luituros non ignorabat. Non potuit etiam turpiſſimus ſceleſtiſſimi Iudæ vel lapſus vel exitus animum ſuum adeo grauiter ſauciare, quia jam ante filium eſſe perditionis morti & exitio deuotum & nouerat, & prædixerat Ioh. xvii. 12. Denique hominum pereuntium commiſeratio etſi procul dubio affecerit animum Christi, non tamen huc pertinere poteſt, ſiquidem & aliorum temporum communis fuit & tantos motus excitare non potuit: At hæc agonia paſſio fuit ſingularis & huic horæ propria quæ proinde peculiarem aliquam cauſam habere debuit.

XVI. Sed fortè metus fuerit mortis corporeæ impendentis quam naturali affectu horruerit & deprecatus ſit. Ita quidem nonnulli ex Veteribus ſenſiſſe videntur; Ita Pontificij qui ſolam mortem & cruciatum Chriſti corporalem nullum verò animæ agnoſcunt, vel ſi quæ fuit animæ paſſio ortam demum fuiſſe ex condolentia & ſympathia cum corpore, non autem ex proprij alicujus mali ſenſu vel metu contendunt. Nos verò non imus quidem inficias inter metus & angoris Chriſti cauſas hanc etiam eſſe reponendam, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως (inquit Theophy.) τὸ δειλιᾶν θάνατον διότι καὶ παρὰ φύσιν εἰσῆλθεν ὁ θάνατος, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φύσις φεύγει τοῦτον, Natura non poteſt non horrere mortem tanquam ſui deſtructionem & interitum, vndè Philoſophus vocat eam τῶν φοβερωτάτων φοβερώτατον, atque eò grauior eſt anxietas cùm mors illa & cum dolore acerrimo & cum maxima infamia conjuncta eſt, à quibus duobus natura vehementer refugit & boni omnes maximè percelluntur. Cùm ergo mors Chriſto eſſet ſuſtinenda, nec tantùm mors ordinaria, ſed omnium acerbiſſima & ignominioſiſſima dubium non eſt quin ad ejus vel cogitationem, vel præſentiam vehementer commotus fuerit. Verùm audacter tamen pronuntiamus non eam ſolam, nedum præcipuam iſtius metus tanti triſtitiæque cauſam fuiſſe. Primò quia Chriſtus tanquam Sponſor eam pœnam & mortem pro nobis ſuſtinuit quæ peccatis noſtris debebatur Ieſa. liii. 4. 5. 6. at vtraque debebatur & animæ & corporis, cùm vtraque hominis pars peccauerit. Ergo non tantùm ſympatheticè ſed propriè & idiopatheticè anima pati debuit, imò & præcipuè pati debuit anima ut anima principaliter peccauerat; vnde Iren. l. 5. c. 1. & ex eo Theod. dial. 3. *Dominus dedit animam ſuam pro animabus noſtris & carnē ſuam pro carnibus noſtris.* 2. Atque hujuſce proprij doloris animæ Chriſti argumentum fuit, quod multa jam paſſa ſit anima cùm neque doleret neque quicquam adhuc pateretur corpus Ioh. xii. 17. & Matth. xvi. 28. Huc etiam pertinet quod ſcriptura loquens de paſſione Chriſti non tantùm *mortem* in ſingulari memoret, ſed *mortes* in plurali Iſ. liii. 9. vt utraque hæc pæna & animæ & corporis connotetur. Neque hîc objiciendum Scripturam ſemper tribuere morti Chriſti corporali ejuſque ſanguini in cruce effuſo redemptionem noſtram; nam morti quidem & ſanguini ac cruci attribuit ſcriptura redemptionem, ſed morti ſoli corporali & excluſiuè nequaquam: Imò cùm de Chriſti oblatione & ſacrificio loquitur ſæpius animæ mentionem facit Iſa. liii. 10. Ioh. x. 15. 17. 18. neq;

Digitized by Google

17. 18. neque cùm mors crucis memoratur ſola mors corporea intelligenda eſt, ſed mors maledicta, maledictionis autem nomine veniunt potiſſimum ſummi illi angores quos in anima Chriſtus pertulit.

XVII. Quamuis autem non aliunde conſtare poſſet Chriſtum in anima propriè aliquid perpeſſum fuiſſe, vel ex hoc uno demonſtrari poſſet euidentiſſimè non ſolos corporis cruciatus vel mortis horrorem hanc illi triſtitiam ingeneraſſe, quia alias longè mollior & timidior videretur Chriſtus innumeris hominibus qui non tantùm patienter ſed & læto promptóque animo mortem cruciatúſque diriſſimos ſuſtinuerunt: Nam ut profanorum gentilium ἀναιϑησίαν vel inſaniam non commemorem qui imperterrita mente mortem aduentantem exceperunt, imò & ipſi ſponte adiuerunt, quis neſcit multa martyrum millia, fideliſſimorum nubem teſtium ſæuiſſimis tormentis & crudeliſſimæ morti expoſita fortiſſimo tamen & lætiſſimo eam animo pertuliſſe? ita ut non tantùm nullum metus doloríſque teſtimonium darent, ſed lætitiam potius ſummam atque exultationem etiam in mediis flammis proderent, non illos ignes accenſi terrebant, non enſes diſtricti, non craticulæ ardentes, vngulæ, cruces, beſtiæ, aculei, cæteráque priſcæ crudelitatis inſtrumenta quæ ad eos torquendos adhibebantur, nemo ex iis lugere viſus eſt, nemo poculum à ſe remoueri poſtulauit, imò ſummâ alacritate ad ſupplicium ut ad triumphum properant & tortoribus etiam ignoti vltrò ſe offerunt, Deo gratias agentes cum Apoſtolis quòd digni judicati ſint qui paterentur pro nomine Ieſu, Quænam tanti diſcriminis ratio ſubeſſe poteſt? Infirmi & miſeri homunciones ſummam conſtantiam & gaudium in mediis tormentis præ ſe ferunt, Petrus crucifigitur, Paulus decollatur, excoriatur Bartholomæus, torretur Laurentius, laniatur Ignatius, alij aliis diriſſimorum tormentorum generibus ſine ullo doloris & triſtitiæ ſigno cruciantur: At Chriſtus æternus Dei filius vel ad primam mortis cogitationem expaueſcit, conſternatur, lachrymas fundit, clamores edit, in faciem procumbit, ſudorem ſanguineum emittit. Quid E. alterutrum ex hiſce duobus fuerit neceſſe eſt, uel ut in Chriſto aliquid mollius & timidius fuerit quàm in cæteris hominibus, vel ſanè in hiſce tormentis quæ perpetiebatur aliquid fuerit planè extraordinarium & grauius ipſa morte corporis quæ in ſenſus incurrebat. At prius illud vehementer falſum & blaſphemum quod Chriſtianæ aures ferre nequeunt; Ergo poſterius verum eſſe neceſſe eſt.

XVIII. Itaque eò tandem deueniendum eſt ut dicamus veram & genuinam doloris & anxietatis iſtius cauſam fuiſſe non mortem ſimpliciter, ſed *mortem maledictam* quæ illi obuerſabatur ante oculos, horrendum illud & terrificum irati Dei judicium; Peccata non vnius hominis aliqua, ſed omnium electorum omnia quæ homo vnus ipſe fragilis & imbecillis ex Sponſoris officio portare debuit: Videbat ſcil. formidabile Dei tribunal cui ſiſtendus erat ut quæ non rapuerat ſolueret Pſ. LXIX. 5. Iudicem ipſum incomprehenſibili vindictâ armatum, legem fulmina execrationum & anathematum vibrantem, Diabolum & poteſtatem te-

ne-

Digitized by Google

nebrarum cum omnibus inferorum portis imminentem, denique Iuſtitiam ipſam inexorabilem & rigidiſſimam cui ad vltimum vſque quadrantem ſatisfieri oportuit: Hæc ſunt quæ Chriſto metum pavoremque non immeritò incuſſerunt, hæc quæ gemitus, ſuſpiria, lachrymas expreſſerunt. Timuerit Ergo mortem, quomodo ſolemus omnes ex inſtinctu naturæ humanæ, ut oſtenderet τὸ ἀνθρώπινον ut ait Chryſoſt. non diffitemur, ſed ut tanta conſternatio animum ejus ſubiret ut nullum vnquam talis commotionis exemplum vſquam occurrat, nunquam ratio ſufficiens reddi poterit niſi aſcendamus ad Dei judicium cui ſatisfaciendi pro nobis onus in ſe receperat: Non illum premebant vincula & catenæ Iudæorum quibus vinciri debuit, ſed vincula & compedes peccatorum noſtrorum quibus onerandus fuit: Non terrebant cohortes Romanorum quæ eum captivum abducturæ erant, eas enim ſi libuiſſet potuiſſet uno oculi nictu proſternere & fugare, prout ipſe ſatis demonſtravit Ioh. XVIII. 6. Sed principatus & poteſtates, Princeps mortis cum copiis omnibus infernalibus cum quibus certandum fuit; Non angitur propter injuſtam Pilati ſententiam, noverat enim nullam ipſi eſſe poteſtatem, niſi cœlitus data eſſet; ſed propter ſeveriſſimum & juſtiſſimum Patris cœleſtis judicium, qui pœnas à nobis debitas ab ipſo expoſcebat: Non horret manus hominum quantumvis duras & crudeles, ſed ipſam Dei manum in quam cadere eſt horrendum: Non fremit propter ſeparationem animæ & corporis, ſed propter deſertionem Patris quam brevi experturus erat.

XIX. Rem autem ita ſe habere non uno argumento demonſtrari poteſt ſive prophetica de morte & paſſione Chriſti vaticinia, ſive complementum eorundem hiſtoricum apud Evangeliſtas intueamur, legatur vel unum Iſa. c. LIII. de quo antea. An non majus quid aut atrocius omni corporali communive cruciatu, quod *Chriſtum propter tranſgreſſionem & iniquitates noſtras plagâ affectum, à Deo percuſſum, vulneratum* teſtatur ℣. 4. 5. quod *iniquitatum omnium noſtrarum pœnam* atque ita Deum ipſum punientem hoſtiliter *in ipſum* dicit *incurriſſe* ipſique ut Sponſori luendam eam fuiſſe ℣. 6. 7. quod *ſublatum* docet *ex anguſtiis* ſive anxietate animæ propter ſenſum iræ Dei, itemque *ex judicio* ℣. 8. quod deprecantur fideles & in quod nunquam venturi ſunt Ioh. v. 24. quia Chriſtus in illud venit? An mors vlla quantumvis aſpera & violenta talis eſſe potuit ut in ea adeunda & ferenda ipſe filius Dei in perſona Davidis conqueſtus ſit *deſertum ſe eſſe à Deo*, Deum *longinquum à ſalute ſua receſſiſſe, ſe verba rugitus ſonare & non exaudiri* Pſ. XXII. 1. 2. 3. &c. & Pſ. LXIX. *ſe cœno profundiſſimo immerſum, fluento inundante abripi, perveniſſe aquam vſque ad animam, & quæ non rapuit rependere cogi* ℣. 1. 2. 3. 4. 5. ſed dubitationi locum non relinquit Apoſtolus cùm dicit factum fuiſſe κατάρα Gal. III. 13. maledictio enim illa cùm opponatur *benedictioni* Abrahæ id eſt juſtificationi & vitæ æternæ Abrahæ promiſſæ, non poteſt ad mortem corpoream tantùm reſtringi, ſed ſimul etiam æternam vel æternæ æquivalentem complecti debet.

Digitized by Google

XX. Vnde jam liquidò patet quid diſcriminis intercedat inter *mortem Chriſti* & *mortem Martyrum* & cur tantopere ad ejus præſentiam conſternatus ſit, cùm ipſi eâ potius lætari & gloriari fuerint. Nimirum Martyres licet eſſent peccatores, ſciebant tamen ſe Deo eſſe per Chriſtum reconciliatos, adeóque nihil condemnationis in ſe habere, quod ſi patiendum ipſis aliquid imponeretur, non propter ſua peccata ſe pati ut pro iis ſatisfacerent, ſed propter gloriam Dei ut ſanguine ſuo veritatem Evangelij obſignarent. At Chriſtus licet in ſe ſanctus & innocens, inter peccatores tamen reputatus eſt Iſa. LIII. 12. & tanquam reus coram tribunali Dei habitus, ut alienorum peccatorum ſibi impoſitorum pœnas lueret. 2. Martyres ab hominibus patiebantur, ſed Deum ſemper benignum & propitium experiebantur qui certaminibus ipſorum præerat, virtutemque ferendi crucem ſuppeditabat: At Chriſtus non tam ab hominibus quam à Deo percuſſus eſt, cujus manum vltricem ſentire debuit, unde dicitur מכה אלהים Iſa. LIII. 5. & deſertus à Deo. 3. Martyres extrinſecus cruciabantur in corpore, ſed intus recreabantur ſolatio Spiritus S. qui in media fornace rorem gratiæ & gaudij affundebat, quo perfuſi refocillabantur, ne ſub onere fatiſcerent. At Chriſtus totus & anima & corpore paſſus eſt; nullum illi ſolatium, nulla mitigatio doloris extrinſecus acceſſit, & verè aſſatus ad ignem iræ divinæ ut olim in Agno Paſchali adumbratum, ita ut abſque vlla conſolationis & refrigerij guttula, ſolo propriæ juſtitiæ & ſanctitatis, ſi fas ita loqui, ſucco in mediis ardoribus judicij diuini ſeſe ſuſtentarit. 4. Martyres mortem quidem ſibi ferendam ſciebant, ſed corporalem tantùm, nam ab æterna ſe liberatos per Chriſtum nouerant Ioh. v. 24. At Chriſto cum vtraque luctandum fuit, quia vtraque peccati noſtri fuit ſtipendium. 5. Martyres calicem bibere debuerunt, ſed cujus amaritudo per Chriſtum ſublata fuerat, ita ut nihil lethale & mortiferum in eo amplius ſubeſſet, ſed Chriſtus calicem indignationis divinæ ad fæces uſque ebibit, mortem enim guſtare debuit pro omnibus Heb. II. 9. 6. Illi mortem & tormenta patiebantur, ſed ſinguli pro ſingulis ut loquitur Leo, pro ſe vnuſquiſque moriebatur non pro aliis. At Chriſtus omnium peccata unus portabat & publicè pro iis ſatisfaciebat. Martyres denique cum morte, Satana & inferis pugnabant, ſed jam à Chriſto devictis & proſtratis Col. II. 14. 15. Hebr. II. 14. ita ut ἐπινίκιον in medio certamine cantare poſſent. 1. Cor. XV. 55. ô *mors vbi eſt victoria tua* &c. At Chriſtus eos omnes adhuc integros & vegetos adoritur, imperio mortis etiamnum ſtante & vim ſuam in homines exerente; quod non potuit meliùs explicari quàm factum à Baſilio Seleucienſi: Χριστὸς σὺν ἀγωνίᾳ τὸν σταυρὸν ὑποδέχεται, καὶ προλαμβάνει φόβος τὸ πάθος. Διὰ τί; ὅτι Χριστὸς μὲν κατὰ ζῶντος ἔτι θανάτου στρατεύεται, ὄυπω λελυμμένης τῆς τυραννίδος συμπλέκεται, ἔτι γὰρ τὴν ἐξ Ἀδὰμ καθ' ἀνθρώπων δυναστείαν ὁ ᾅδης ἐκόμπαζε. *Chriſtus cum angore crucem excipit paſſionemque pavor anticipat. Quamobrem? nimirum quia Chriſtus contra viventem, mortem adhuc armatur cumque nondum ſoluta tyrannide manus conſerit, etenim imperium quod in homines jam inde ab Adam obtinebat etiamnum*

eſſen-

oſtentabat, quæ omnia luculenter teſtantur mortem Chriſti toto genere diuerſam fuiſſe à morte Martyrum ſiue *principium*, ſiue *modum*, ſiue *finem* paſſionum attendas: nam illi à Deo Patre ex amore caſtigabantur in corpore ad gloriam Dei, & obſignationem veritatis: At Chriſtus à Deo Iudice ex Iuſtitia punitur & in corpore & in anima ad peccatorum expiationem: in illis *paßiones* erant vel *probatoriæ* vel *medicinales*, at in Chriſto *pœnales* & *ſatisfactoriæ*.

XXI. Huic argumento nihil hactenus à Socinianis directè quod quidem nobis viſum fuerit reſponſum eſt. Crellius tantùm aduerſus Grotium p. 24. & 25. c. 1. aliquid reponere conatur, Chriſtum ſcilicet cùm preces illas fudit in horto, vel in cruce ſe à Deo derelictum exclamauit, reſpexiſſe procul dubio ad illos dolores & cruciatus quos tum perpetiebatur cùm ea verba proferret, dolores ſcil. crucis qui per ſe corporis erant, inde verò ad animum ut ſit redundauerint, quibus addi poſſunt contumelioſæ voces & inſultationes hoſtium calamitates ipſi acerbiſſimè exprobrantium: de tanta triſticia quæ græcis verbis exprimitur nihil legi ab eo tempore quo ex horto Getſemane fuerit abductus, ceſſaſſe iſtam animi perturbationem poſtquam ei apparuit Angelus. Hunc fuiſſe calicem de quo Chriſtus patrem tam ſollicitè rogauit ut à ſe tranſiret; non verò mortem; Earum autem precum ſtatim ſecutum fuiſſe effectum apparente Angelo. Ideo Chriſtum animo imperterrito reliqua mala excepiſſe, nec quicquam poſt id tempus feciſſe aut dixiſſe quod pauorem & conſternationem iſtam animi argueret, licet dolores & cruciatus acerrimos ſuſtineret.

XXII. Sed multifariam hîc peccat Hæreticus. 1. Dum ſupponit triſtitiam & preces illas ardentiſſimas Chriſti non aliò reſpexiſſe quàm ad dolores corporeos quos perpeſſurus erat vel etiam ludibria & inſultationes hoſtium quibus impetebatur. At jam jam oſtendimus non eam fuiſſe ſufficientem talis anxietatis cauſam niſi in Chriſto Dei filio Principe gloriæ eam animi conſtantiam deſiderari volumus quæ in miſeris homuncionibus ſe ſe tam luculenter prodidit, quod Chriſtianus nemo dixerit; Ergo durior quædam manus illum premebat, grauius illi incumbebat onus ſub quo ſuccumbere veritus eſt. 2. Supponit etiam gratis Chriſtum poſt agoniam illam quam paſſus eſt in horto nullum amplius dolorem & animi perturbationem ſenſiſſe, nullum ſanè ejus ſignum dediſſe: Nam licet certum ſit Chriſtum non ſemper eo animi angore preſſum fuiſſe, ſed dilucida (ut ita dicam) habuiſſe intervalla, prout ſcil. obuerſabatur animo promiſſio patris & certa ſpes victoriæ; quod & fideles ipſi experiuntur non ſemel, qui in maximis ſuis anguſtiis querimonias ſuas miſcent conſolationibus vt Pſ. LXXVII. & XLII. & Iobi XIX. 11. 25. & alij de quibus Auguſt. in Pſ. X. *Interdum clauſis Dei oculis exercentur ut quærant, interdum apertis illuminantur ut gaudeant.* Quis tamen neſcit in cruce etiam grauiſſimè perturbatum eſſe cùm in hæc flebilia erumpit verba ut ſe à Deo derelictum quereretur? Itaque fortiter quidem & conſtantiſſimè mortem tulit, ſed tamen cum exquiſitiſſimo mali ſenſu, ita vt voces pugnæ & doloris cum

Digitized by Google

vocibus conſtantiæ & victoriæ permixtæ ſemper fuerint, donec abſolutiſſimo redemptionis operi hâc triumphi voce τετέλεσαι colophonem impoſuit. 3° Falſum etiam eſt quod ſtatuit calicem pro cujus remotione tam ſollicitè orabat non fuiſſe ipſam mortem, ſed tantùm iſtam animi perturbationem quæ poſt apparitionem Angeli ceſſaverit; nam contrarium liquet ex Ioh. XVIII. 11. vbi cùm Chriſtus captus eſſet à militibus & Petrus vim facere vellet; *Annon bibam* inquit *calicem quem Pater mihi dedit?* manifeſtè innuens mortem cui deſtinabatur; Et ſanè cur tanta perturbatio animum ejus ſubiiſſet niſi ad hanc mortem impendentem reſpexiſſet? E. certum eſt Chriſtum propter mortem imminentem timuiſſe, non corpoream tantùm ſed ſpiritualem imprimis & maledictam.

XXIII. Quia verò varia hîc quæri poſſunt circa hanc Chriſti agoniam preceſque ab eo fuſas, quaſi indignum ſit Chriſto vel ſenſiſſe Deum iratum & infenſum, vel eas preces illi obtuliſſe quæ decreto ipſius apertè repugnarent; breuiter ea expedienda ſunt antequam ad alia tranſeamus. Primò Quæritur quomodo talis metus & agonia in Chriſtum cadere potuerit qui fuit ſemper in gratia & amore patris, quique adeo iratum eum & infenſum ſibi experiri non potuit? ℞. Chriſtus duplicem *perſonam* ſuſtinuit & *ſuam & noſtram*, ſuam ex natura, noſtram ex officio, Et ſecundum geminum illum reſpectum potuit metus & fiducia in eo locum habere, potuit gratia & ira patris erga ipſum ſeſe exerere, Nam reſpectu ſui patri ſemper dilectus fuit & gratiſſimus, nec aliter potuit, cùm enim Deus non iraſcatur creaturæ niſi ob peccatum, in filio autem nullum vnquam viderit vel videre poſſit vtique non potuit illi vllatenus ſuccenſere, ſed anima ejus in eo ſibi complacuit: Sed quia idem ille filius perſonam noſtram ſuſcipere voluit & peccatorum reatum ſuſtinere ſub hac χέσει nihil obſtat quo minus dicamus Deum iratum ſenſiſſe non ſibi, ſed peccatis noſtris quæ in ſe receperat, quomodo dicitur κατάρα pro nobis factus: ita hîc optimè concurrunt & amor & indignatio, Amor in filium, Indignatio in mediatorem, Amor propter juſtitiam & ſanctitatem propriam ipſi inhærentem, Indignatio propter peccata aliena nempe noſtra ipſi imputata. Quod ergo hîc clamitant Adverſarij Bellar. & alij grandem nos cum Calvino injuriam Chriſto facere cùm dicimus Deum metuiſſe iratum & infenſum, atque adeo non fuiſſe eum in gratia Dei, vel impudens eſt calumnia, vel craſſiſſimus error qui confundit ea quæ in Chriſto ſunt diſtinctiſſima: Nam ſi id volunt Deum iratum fuiſſe filio ſuo quà tali & in ſe conſiderato, eam nobis ſententiam affingunt quam toto pectore averſamur, ut qui ſciamus Chriſtum nunquam non gratiſſimum & dilectiſſimum Deo fuiſſe quod & ipſe Calvinus apertiſſimè docuit Inſtit. l. 2. c. 16. ſ. 11. *Neque tamen innuimus Deum fuiſſe vnquam illi vel Adverſarium, vel iratum quomodo enim dilecto filio in quo animus ejus acquieſcit, iraſceretur? Aut quomodo Chriſtus patrem aliis ſua interceſſione placaret quem infenſum haberet ipſe ſibi?* At ſi negant Deum iram ſuam & maledictionem effudiſſe in filium quatenus noſtra in ſe peccata receperat, non nobis, ſed Scripturę ipſi

apertè

apertè repugnant quæ eum à Deo percuſſum & afflictum, peccatum & maledictionem factum docet; Hoc vidit Ferus in Matth. c. 26. *Hic inquit ſi perſonam ejus attendas videbis eum innocentiſſimè patientem, ipſe enim peccatum non fecit nec dolus inventus eſt in ore ejus. At ſi attendas eos in quorum perſona patitur videbis eum nocentiſſimum ut qui peccata totius mundi in humeris ſuis habeat &c.* Deinde diſtingui debet τὸ *Eſſe in gratia Dei* nam vel illud intelligitur quoad amorem & omnia effecta ejus tam ea quæ ſanctitatem quàm quæ felicitatem important, vel quoad quædam tantùm. Ille qui in gratia Dei eſt, utique amorem ejus experiri debet ſi non in omnibus ſaltem in pleriſque ejus effectis, & ita Chriſtus nunquam non ſenſit hanc patris gratiam: at non ſtatim qui eſt in amore fruitur ejus effectis quoad pleniſſimam beatitatem, v. g. qui caſtigantur fideles ſunt ſub ſenſu miſeriæ nec deſinunt tamen à Deo diligi: Ita nihil obſtabat Chriſtum & diligi à Deo ut filium ſuum, & affligi ab eodem ut Vadem & Sponſorem noſtrum, potuit amare ut patrem, & ſummam in eo fiduciam collocare, & timere ut judicem atque ejus iram & indignationem deprecari.

XXIV. Secundò Quæritur Quî timere potuerit & expaveſcere cùm certa & indubitata victoria eſſet ex Dei conſilio immutabili [illegible]. Ut hic ſcrupulus tollatur meminiſſe oportet utrumque hunc affectum metûs & ſpei in homine ſæpe reciprocari & alternantes experiri vices pro ratione objectorum ſeſe ingerentium, nam ſi res grata & læta objiciatur continuò ſpes inde efflorescit, ſin verò triſtis & moleſta fuerit metus, ſubitò exaſcitur; Cùm verò duæ iſtæ res utique uno conſpectu ſe ſe ingerunt eodem temporis [illegible] fieri nequit quin graviſſima inter eas pugna & conflictus oriatur, altera faciente metum & dolorem, altera ſpem & conſolationem efficiente: Rurſus cùm in iſto conflictu altera alteri prævalet v. g. malum præſens bono futuro acriùs ſe ingerit, & quod præſens eſt naturâ ſuâ vehementius homines afficit quàm quod eſt futurum, metus & dolor ita videtur totum hominem occupare ut nihil in eo ſpei ſit reliquum, quia in defixus hæret in malo quod intuetur ut cætera quæ aliquomodo illius dolorem lenire vel metum minuere poſſent eo momento non attendat, quemadmodum ea eſt naturæ noſtræ conditio ut ingentia viſa cùm vehementiùs ingruunt ex nobis eo momento abigant omnem aliam cogitationem, & in omni vehementi commotione ita totus occupatur animus ut velox illa facultatum aliarum progreſſio mirum in modum impediatur, dum ſingulæ facultates præſenti objecto affixæ rem totam diutius ſuſpendunt. Ex quibus facilè tota hæc difficultas expeditur, quippe Chriſtus nobis ὁμοιοπαθὴς tale quid in ſeipſo expertus eſt, nam ut duplex objectum Chriſti animo ſe ſe ingerebat, 1°. mors illa maledicta & paſſio ad quam perferendam miſſus fuerat, Deinde eventus & finis lætiſſimus qui promiſſus erat, malum præſens & imminens graviſſimum, & victoria certa & glorioſiſſima, duplicem etiam affectum in ipſo excitavit, inde timoris & triſtitiæ, hinc ſpei & fiduciæ, cùm enim in malum impendens oculos reflectebat non poterat non timere & contriſtari, videbat quippe mortem & mortem diriſſimam

Digitized by Google

ipſi paratam, at cùm idem attendebat ad finem paſſionum, & conſilij divini immutabilitatem, prævidebatque adeo & victoriam quam reportaturus erat de Diabolo & morte, & redemptionem quam acquiſiturus erat Eccleſiæ, non poterat non in ſpem erigi & lætari, hinc fit ut in hoc agone alternantes & ſibi invicem ſuccedentes hos affectus ſubinde videamus, ſi timet & angitur: cùm petit calicem removeri; at confidit ſtatim cùm in beneplacito patris acquieſcit, ſi tremit cùm queritur ſe à Deo derelictum, at ſpem illico prodit cùm Deum ſuum compellat & Spiritum ſuum in manus ejus commendat: Sed cùm inſtantis mali cogitatio animum ſubit ita totus occupatur animus ut eo momento circa aliorum objectorum apprehenſionem quieſcat, hinc cùm ait Ioh. XII. 27. *nunc anima mea turbata eſt pater quid dicam?* animus in illam iræ infinitæ cogitationem ita defixus eſt ut ſingulæ facultates pro ſe nihil decernant, ſed toto interrupto progreſſu fluctuent, Ita cùm petit liberari ab hac hora & removeri calicem, cùm ſe derelictum eſſe poſtea vociferatur in illa eadem cogitatione ita occupatur ut in unam partem totus vergens pene ſibi perſuadeat de ſe actum eſſe, nec fieri poſſe ut tantum pondus ſuſtineat: Non tamen in illa cogitatione ita hæſit quin mox invicta ſpes illum erigeret, idem enim qui perculſus *libera me* inquit *ex hac hora* eodem tempore ſubjicit, *ſed propterea veni in hanc horam*, qui ter petit ut transferatur calix, addit ſtatim non ſicut volo, ſed ſicut tu vis fiat, qui clamat ſe derelictum à Deo, idem tamen ad Deum ut patrem Deumque ſuum accedit: unde patet quomodo Chriſtus & timere potuerit & angi dum certa ſpes victoriæ facta fuerat.

XXV. Tertiò Quæritur quomodo Chriſtus ejuſmodi preces Deo offerre potuerit quæ apertè videntur conſilio & voluntati divinæ repugnare, atque adeo pietati & obedientiæ quam patri conſtantiſſimè exhibuit. Quid enim? nonne propterea natus erat & mediator factus ut calicem hunc pro ſalute noſtra ebiberet? nonne noverat hoc eſſe decretum patris? at ipſe non ſemel teſtatus eſt oportere ſe multa pati & occidi. Matt. XVI. 21. Imò cùm caperetur à militibus Petrum iis obſiſtentem increpat, *Annon bibam poculum iſtud quod mihi dedit pater?* Qui ergo ſibi contrarius & patri, tanto molimine calicem à ſe transferri poſtulat?

R. Hic verò multa ſunt quæ reponi poſſunt. 1° Supponimus contra Monotheletas geminam fuiſſe in Chriſto voluntatem ut & naturam divinam & humanam, eaſdem non adverſas quidem & ſibi repugnantes, ſed diverſas tamen fuiſſe prout in objecta diverſa ferebantur, Divina voluit mortem quia ſic conſtitutum fuerat apud patrem, ad redemptionem noſtram; Humana verò horruit & deprecata eſt, quia eam intuebatur ut naturæ deſtructionem & malum omnium quæ eſſe poterant diriſſimum; nec tamen humana voluntas bene dicitur repugnaſſe divinæ, quia non abſolutè, ſed conditionatè petiit, non voluntate deliberatâ & electivâ, ſed velleitate potius inefficaci & naturali. Itaque obſervandum eſt 2° *Voluntatem* multifariam dividi poſſe, alia enim *efficax* dicitur, alia *inefficax*; *Efficax* dicitur ea quæ principium eſt agendi, hominemque movet & impellit

pellit ad exequenda ea quæ vult & amolienda quantum poteſt quælibet operationis impedimenta; *Inefficax* quæ in effectum non deducitur, ſiue propter impedimenta aliunde accedentia, ſiue quia ſimplex eſt vel boni complacentia, vel diſplicentia mali, nec vlterius pergit ut ſit operandi principium, nec ad rei executionem reipſa impellit quæ velleitas potius quàm voluntas dici meretur. Cùm ergo Chriſtus dicitur voluiſſe ut tranſiret calix non debet hoc intelligi de voluntate efficaci quæ in ipſo produxerit aliquem euadendi conatum, & ſe expediendi ex iſtis laqueis, imò videmus eum ductum *fuiſſe vt ovem ad mactationem* Iſ. LIII. 8. ut ipſe nulla ratione obſtiterit, vel mortem refugere tentauerit, ſed de voluntate inefficaci quæ nihil aliud ſignificat quàm ſimplicem diſplicentiam ortam ex naturali inclinatione quâ voluntas abhorret à malo naturam deſtruente.

XXVI. 3° *Voluntas* alia eſt *naturalis* & *indeliberata*, alia *deliberata* & *electiva*. Illa dicitur voluntas per *modum naturæ*. Iſta per *modum rationis*, ſic Thom. p. 3. q. 18. art. 5. *Voluntas vt natura* ſiue per modum naturæ eſt facultas phyſica habens inclinationem naturalem ad conſervationem totius compoſiti, ſeu eſt deſiderium commodi, vocatur voluntas indeliberata quia fertur ad objectum abſolutè conſideratum circa vllam rationem circumſtantiarum. *At voluntas per modum rationis* eſt facultes rationalis ad proſequendum bonum generale totius hominis ut homo eſt, vel ad ſequendum dictamen intellectus practici recta & juſta monentis, vocatur *voluntas electiva* quia eſt deſiderium & affectus juſtitiæ potius quàm vtilitatis propriæ, dicitur & *voluntas deliberata* quia reſpicit objectum omnibus ſuis circumſtantiis veſtitum, & hæc voluntas refertur ad cognitionem rationalem tanquam ad cauſam, quia non naturæ inſtinctum ſed rationis dictamen ſequitur; Voluntas naturæ naturaliter fugit ea quæ naturæ ſunt contraria, ut mortem, cruciatus &c. Voluntas per modum rationis poteſt ferri etiam in ea quę naturæ adverſantur dummodo juſta & honeſta ſint vel neceſſaria, ſic v. g. is qui voluntate naturali potionem amaram refugit & auerſatur, eandem tamen voluntate rationali ſuſcipit, quia ſcit non aliam eſſe ſalutis recuperandæ rationem, ita martyres mortem naturâ non poſſunt non horrere, ſed iidem tamen eam ut glorioſiſſimum benevolentiæ Dei teſtimonium ex ratione alacres adeunt, & in ea gloriantur, pari planè pacto Chriſtus mortem voluit & noluit diuerſo reſpectu, Voluntas per modum naturæ eam noluit, at eadem per modum rationis voluit ipſam, noluit quatenus naturalis appetitus deſiderium erat ut viueret mortemque abſolutè & in ſe ut naturæ deſtructionem intuebatur, At quatenus eandem ſpectabat cum circumſtantiis ſuis id: ut à Deo decretam & ad ſalutem electorum neceſſariam in ipſam propenſiſſimo ferebatur affectu, prout alibi teſtabatur *cibum ſuum hunc eſſe ut faceret voluntatem patris ſui*. Ioh. IV. 34.

XXVII. 4° *Voluntas* diſtinguitur in *ſimplicem* & *abſolutam*, & *hypotheticam* ſeu *conditionatam*. Illa eſt qua quis aliquid vult abſolutè & efficaciter ita ut nihil reliqui faciat ut ea voluntas in effectū deducatur, Iſta

qua

Digitized by Google

qua quis aliquid vult ſub conditione, quæque intra certos limites ſe continet, ſic abſolutâ voluntate petunt fideles remiſſionem peccatorum ſuorũ, & ſi quæ ſunt neceſſaria ad eorum ſalutē. At voluntate conditionali ea quę ſalutē non attingunt per ſe neque vel data promonent, vel negata removēt puta opes, ſanitatē, robur, pacem externam, in quibus petendis eam ſemper conditionem addere debent expreſsè vel implicitè ſi ita fert Dei voluntas: hujus conditionatæ voluntatis geminum exemplum ſuppeditat nobis Scriptura, alterum in Moſe Exo. xxxii. 3. dum optat deleri de libro Dei, alterum in Paulo Ro. ix. 3. dum cupit anathema fieri pro fratribus, vtrumque enim iſtud votum non abſolutè, ſed conditionatè tantùm eſt intelligendum, ſi poſſibile eſſet & liceret, ſi Deo ita liberet, ita ut non rei ipſius poſſibilitas, ſed petentium tantùm zelus & ardor innuatur. Idem in Christo obſeruari poteſt, nam voluntate abſolutâ ac ſimpliciter dicta Christus mori voluit; prout ſe moriturum prædixerat Matt. xviii. 11. & xx. 18. 19. Ioh. xiii. 21. ita vltro & libentiſſimè ſe morti expoſuit *Annon* (inquit) *bibam calicem?* &c. E. quod mortem refugiebat referendum eſt ad voluntatem conditionalem & hypotheticam, De quo ne quis dubitare poſſet voluit ipſe Chriſtus conditionem, eamque geminam apponere: Prior eſt conditio *poſſibilitatis rei*, *Pater ſi poſſibile eſt* non vtique per abſolutam Dei potentiam; quia non neſciebat omnia Deo eſſe poſſibilia ut apud Marcum profitetur, ſed per æterni patris decretum, quod etſi non ignorabat ſcindi non poſſe, tamen libenter per φυσικὴν στοργὴν optaſſet aliter inſtitui. Altera eſt *conditio voluntatis divinæ* cui ſe Chriſtus illico ſubmittit *verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis* ut agnoſcamus omnes iſtos motus deſiiſſe tandem in abſolutam voluntatem moriendi.

XXVIII. Etſi igitur inter geminam hanc Chriſti voluntatem aliqua diverſitas occurrit nulla tamen eſt pugna & contrarietas propriè dicta, quia nec ſunt ad idem, nec eodem reſpectu, Altera eſt ſimplex & abſoluta, altera tantùm conditionalis, altera bonum naturæ, altera gloriam & conſilium patris reſpicit, altera ſe habet per modum naturæ & velleitatis inefficacis, altera per modum rationis & voluntatis plenæ. Hic ergo attendenda ſunt *duo volita* Chriſti, ſeu objecta duo in quæ ferebantur diuerſæ volitiones Chriſti, primò *bonum naturæ*, & immunitas ab omni malo, natura enim per inclinationem omnibus creaturis adeoque & homini ipſi inditam Eph. v. 29. non poteſt non refugere malum & inclinari in ſui bonum & conſeruationem, ſiquidem teſte Ariſtotele *bonum eſt quod omnia appetunt*. Secundo *gloria & voluntas patris* cum ſalute noſtra; vtrumque objectum ab intellectu monſtratum volebat, ſed modo & reſpectu longè diuerſo, illud ſimpliciter & præciſè in ſe abſque circumſtantiis conſideratum volebat voluntate naturali conditionatâ, & velleitate potius ſeu voluntate imperfecta, ſecundum hanc petebat conditionaliter rem ex hypotheſi impoſſibilem & optabat quod illi denegandum erat ut hoc pacto teſtaretur quid ſentiret, pateretur & appeteret miſera & egena natura & à quo maximè refugeret; at verò iſtud cum omnibus circum-

circumſtantiis, cauſis, & effectis conſideratum voluntate abſoluta per modum rationis ad finem qui mediis in ſe malis amabilitatem ſolet conciliare, quomodo potio amara appetitur propter ſanitatem, quam voluntatem Chriſtus declarat eâ quam appoſuit ſtatim limitatione & conjunctione πλὴν ἀλλά. Ita etſi votum primum voluntati patris quadantenus aduerſum concepiſſet, quia tamen ſub conditione illud ita concepit ut velleitati huic ſuæ ſtatim frænum injecerit, eamque Dei arbitrio ſubjecerit non poteſt vlla culpabilis hîc occurrere diuerſitas.

XXIX. Inſtabit tamen aliquis, Si correctio aliqua addita fuit à Chriſto in poſtrema precationis parte omnino modum exceſſerit oportet, atque adeo non ſatis compoſita fuerit. Hinc Calvinus in commentario ſuo in Matt. dixit *Chriſtum votum illud ſubitò ſibi elapſum caſtigare & revocare*, quod dici non poteſt quàm proteruè Bellarminus exagitet quaſi Chriſtum peccati alicujus & vitioſitatis inſimularet, qui aliquod votum fuderit quod correctione opus habuit. At ut de Calvino primùm dicamus Ieſuita more ſuo ſatis prodit calumniandi œſtrum quo percitus eſt dum ea integerrimo Viro affingit quæ ab ejus mente ſunt alieniſſima; quod vel idem ipſe commentarius luculenter docet vbi variis in locis, pluribuſque rationibus hos Chriſti angores, querelas, preces & affectus puriſſimos fuiſſe omniſque vitij expertes ſolidè euincit. Quod verò vim facit in correctionis voce de nihilo eſt; quia nemo negare poteſt particulas ἀλλά πλὴν quibus vtitur Chriſtus eſſe correctionis formulas, ſed in eo hallucinatur Adverſarius quod *Correctionem* omnem ſupponere errorem præcedentem arbitretur, quod etſi de *Correctione Logica* & *Ethica* verum ſit, falſum tamen eſt de *Rhetorica*. *Logica* pro falſo verum, *Ethica* pro malo bonum reponit, ſed *Epanorthoſis Rhetorica* non eſt ſemper emendatio ejus quod malè dictum ſit, ſed limitatio rei conditionalis in abſolutam, vel repoſitio ejus quod magis videtur idoneum pro eo quod prius etiam non malè, ſed vel indifferenter vel conditionaliter dictum fuerat. Sic *Cicero* ad *Quirit. contra Verrem* exclamat *ô ſummam veſtram clementiam, vel potius patientiam*, & autor ad Herennium *quod ſi iſte ſuos hoſpites rogaſſet imò innuiſſet modò hoc facilè perfici poſſet &c.* Paulus 1. Cor. xv. 10. *amplius laboravi quàm omnes Apoſtoli, non ego tamen ſed gratia Dei quæ mecum eſt*, Correctio eſt verum apponens pro vero ſine errore, nam & ipſe laborauerat, ſed ſub gratia tanquam cauſa primaria & principali: Sic correctio hæc Chriſti non eſt emendatio erroris ſed remotio conditionis antea poſitæ ſeu conuerſio precationis conditionalis in ſimplicem: Non ergo reponit verum pro falſo ſed categoricam voluntatem bonam loco hypotheticæ itidem bonæ in ſuo genere: non corrigit prius effatum tanquam incompoſitum, ſed exponit quod dixerat ne quis noſtrûm id malè cogitatum aut dictum autumaret, & voluntatem illam conditionatam quæ ex recto ſui amore mortem horrebat ſubiicit voluntati patris, ideoque amorem ſui amori Dei tanquam primo & maximo mandato rectum ordinem ſeruans ſubmittit.

XXX. Quartò Quæritur quomodo Chriſtus æternum patris decre-

tum reſcindi poſtulet cujus minimè ignarus erat, & quomodo pura fuerit ab omni vitio hæc ipſius voluntas quæ tamen cum Dei voluntate minimè congruebat? ℞. Ad 1um Noluiſſe Chriſtum abſolutè reſcindi conſilium patris quod immutabile nouerat, ſed quia defixus erat totus in contemplatione inſtantis mali eo momento facultates erga aliorum objectorum apprehenſionem quieſcebant, itaque non ex dubitatione vel ignorantia loquitur, ſed omiſſo conſilij diuini intuitu ad breue momentum deſiderium hoc quo æſtuabat in patris ſinum deponit, quomodo fideles in fundendis precibus & grauiſſimis tentationibus non ſemper ad ſpeculanda Dei decreta aſcendunt, ſed votorum feruore interdum celeres feruntur in malorum quibus premuntur acerbitatem vnicè intenti, eorum liberationem naturali propenſione ardentiſſimis votis expetentes, licet cæteroquin alia ſit Dei voluntas & conſilium; Atque hinc patet ſolutio ſecundæ difficultatis quomodo pura & vitij expers illa voluntas Chriſti eſſe potuerit quæ voluntati diuinæ repugnabat; Nam primò certum eſt non omnia quæ voluntati occultæ ſiue decreto non congruunt ſtatim peccata eſſe, quippe cùm hæc non ſit actionum noſtrarum norma & regula, ſed reuelata, non poteſt quod aduerſus illam admittitur ſtatim peccatum cenſeri; ſic Paulus Phil. 1. cupit diſſolui & eſſe cum Chriſto, idque arbitratur ſibi eſſe longè optimum; at hoc voluit contra voluntatem Dei occultam quæ diutiùs voluit eum Euangelio miniſtrare, ſic filius probus orat pro vita patris ægroti quem tamen Deus certò mori vult, nec peccat filius, imò peccaret aduerſus debitum parenti amorem ſi non præſtaret: ſic fideles plerumque florentem & tranquillum expetunt Eccleſiæ ſtatum, cuperent ærumnis liberatos eſſe Dei filios & ſublata omnia ſcandala & regni Dei obſtacula, & hæc cùm per ſe recta ſint piè poſſunt à fidelibus expeti, quamuis aliter Deo conſtitutum ſit qui vult filium ſuum regnare inter hoſtes ſuos, exerceri ſub cruce, & Euangelij ac fidei victoriam contrariis ſatanæ & mundi molitionibus illuſtrari. Hoc Auguſt. eruditè obſeruat Enchir. ad Laur. c. 100. & 101. *Propterea namque magna* (inquit) *opera domini exquiſita in omnes voluntates ejus vt miro & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem quod etiam fit contra ejus voluntatem* &c. Et paulò poſt *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult etiam ipſe bona amplius multoque certiùs voluntate* &c. Chriſtus ergo potuit abſque ullo peccato & petere & velle quæ voluntati diuinæ repugnabant.

XXXI. Sed inquis, Chriſtus non ignorauit hanc patris voluntatem, itaque non potuit non peccare cùm illi reſtitit. ℞. Peccaret is qui contra voluntatem Dei cognitam peteret aliquid abſolutè & ſine ſubmiſſione tacita vel expreſſa quod fecit Chriſtus; nam voluntas abſoluta conditionatam ſtatim ſuperauit & abſorbuit, vnde æſtimandum eſt obſequium ex eo quod præualet & ſuperius eſt, non verò ex eo quod obnititur & corrigitur, ea enim demum veri nominis eſt volũtas quæ abſoluta & determinata eſt ita ut hominem efficaciter impellat ad rem volitam proſequendam, voluntas verò ac deſiderium inefficax non tam voluntatis quàm velleita-

Digitized by Google

tis appellationem meretur: at voluntas Christi abſoluta, fuit ſemper conformis voluntati divinæ in volito formaliter ſpectato cum omnibus ſuis circumſtantiis, Imò & velleitas ipſa Christi conformis rectè illi dicitur ratione cauſæ dirigentis, voluit enim Christus ſemper quod & quomodo pater voluit eum velle, Pater enim volebat ut Christus vellet vivere ſecundum inclinationem naturæ ut hoc modo demonſtraret ſe verè affectus noſtros naturales ſuſcepiſſe, licet hoc ipſum deſiderium videretur, quoad cætera quodammodo arietare in conſilium æternæ prædeſtinationis. Fateor in nobis iſtiuſmodi motus non eſſe ſine aliqua ἀταξίᾳ & peccati labe, quia cum immundi ſimus natura ex ſordido fonte non poſſunt riuuli niſi ſordidi & lutulenti fluere, quemadmodum ſi aquam in vitro ſordido & impuro agitaueris & ipſa ſordida & impura reddetur. At in Christo aliter ſe res habuit, dum enim purus eſſet ab omni labe, ſic triſtitiâ & metu turbatus fuit ut nunquam tamen modum exceſſerit vel aduerſus Deum murmure vel impatientiâ fremuerit, ſed ita potentiam Dei implorauit, ut voluntati patris illico ſe reuerenter ſubmitteret, ut aqua quæ in vitro puro eſt & nitido quantum libet agitetur non impurabitur tamen, quia nihil fæcis ſordiúmve admixtum habet. Ita turbatus fuit, ſed non perturbatus, concuſſus, ſed non excuſſus, oppugnatus ſed non victus, naturæ motibus ad deprecandam mortem innocentiſſimè excitatus, ſed rationis conſilio ad eam ſuſcipiendam ſtatim reuocatus; Vnde notandum multiplex diſcrimen inter affectus Christi & noſtros, quadrupliciter enim potiſſimùm ſolent noſtri aberrare, 1. Quoad *originem* quòd rationem præueniant eâque inconſultâ ſæpius oriantur. 2. Quoad *terminum* quòd longiùs digrediantur quàm par eſt & ſeſe ſub imperium rationis minimè contineri patiantur. 3. Quoad *modum* quòd rationem ipſam captiuent & tranſuerſam agant ut accidat nobis poeticum illud, *fertur equis auriga nec audit currus habenas*. 4. Quoad *obiectum* quia in nobis plerumque ejuſmodi paſſiones feruntur ad illicita & injuſta. At ab hiſce omnibus immunes fuerunt affectus Christi, Nam nec quicquam illiciti vnquam appetiuerunt, nec oriebantur niſi ex dictamine rationis, unde dicitur *ſeipſum turbaſſe* Ioh. xi. 33. neque latiùs diuagabantur quàm oportuit, nec rationem vnquam obſcurarunt & abripuerunt, ſed illi ſemper obtemperarunt; Non æſtimandum ergo querulas haſce Christi voces vel à dubitatione & diffidentia vlla profectas eſſe, vel ab aliquo alio affectu inordinato & vitioſo, ſed tantùm à penitiſſimo doloris ſenſu qui naturam non potuit non afficere, ſed qui tamen non ſtatim à ratione in ordinem coactus eſt & Dei arbitrio ſubmiſſus.

XXXII. Quæritur tandem hîc quomodo Christus in ea oratione exauditus poſſit dici à metu ut teſtatur Apoſtolus Heb. v. 7. & alibi Christus profitetur ſe ſemper à Patre exaudiri Ioh. xi. 42. cùm tamen mors ſubeunda illi fuerit neceſſariò. Rꝶ. Quod Christus ſimpliciter & abſolutè voluit in eo nunquam repulſam tulit, ſed quod voluit ſub conditione tantùm, nihil mirum ſi non obtinuit, quando ea non tam erat voluntas quàm

velleitas, nec tam rationali illud deſiderio erat deputandum quod primas ſemper obtinere debet, quàm inclinationi naturali & appetitui ſenſitivo cujus nunquam præcipuæ ſunt in oratione partes. 2. Chriſtus exauditus eſt à metu mortis non abſolutè quidem quaſi à mortis obeundæ neceſſitate liberatus eſſet, ſed ſecundùm quid quatenus nempe Deus qui illum exaudivit timorem illum ita excuſſit ut mortem conſtantiſſimè exciperet, ſeque totum voluntati divinæ ſubmitteret, atque ita fuit confirmatus ut omnem pavorem mortis depoſuerit. Chriſtus quippe duo timebat potiſſimùm. 1. Ne malis obrutus ſuccumberet quæ videbat graviſſima eſſe. 2. Ne morte abſorberetur, ita ut nullus inde pateret exitus. Deus verò eum *exaudivit* id. liberavit ab utroque illo metu. 1. Quia eum ita virtute Spiritus ſui corroboravit in medio agone ut conſtantiſſimè & invictè ſuſtinuerit graviſſimum illud certamen. 2. Quia eum à morte liberavit ſolutis doloribus inferni glorioſâ ejus reſurrectione, itaque veriſſimè hac in parte exauditus fuit, non quidem ne mortem lueret, ſed ne ab ea abſorberetur, non ne guſtaret, ſed ne in ea periret, non in pœnarum ſubterfugio, ſed in earundem conſtanti tolerantiâ & forti atque invictâ liberatione & victoriâ. Atque hæc de *Agoniâ* Chriſti dicta ſunto. Cætera quæ pertinent ad ejus *Deſertionem* ne ulteriùs protrahatur hæc Diſputatio in aliam mox ſecuturam cum bono Deo differemus.

COROLLARIA RESPONDENTIS.

I. *Scriptura S. ita plenè & perfectè continet omnia credita & facta ad ſalutem neceſſaria ut nullis Traditionibus* ἀγράφοις *poſt Verbum ſcriptum locus jam eſſe poſſit aut debeat.*

II. *Etſi idem Verbum Evangelij omnium externè vocatorum auribus inſonet, non eundem tamen in omnibus eventum ſortitur, nec eodem fine ſimpliciter proponitur.*

III. *Ut vera & ſalviſica fides acquiri nequit propriis viribus ab homine, ſed unius Dei donum eſt: ita nec poteſt ab eodem jam fideli amitti, cùm dona & vocatio Dei ſint* ἀμεταμέλητα.

IV. *Hinc ut nec David, nec Salomon, nec Petrus à ſalviſica iſta fide exciderunt, ut ut graviſſimè ſint lapſi, Sic nec Saul impius, nec proditor Iudas, nec profanus Simon magus eâ unquam donati ſunt.*

V. *Iuſtificatio gratuita non excludit opera fidei, ſed ea potius ſtabilit.*

VI. *Nullus hominum à lapſu Adami ſolo Chriſto excepto Legem perfectè implere potuit.*

DISPV-

Digitized by Google

DISPVTATIO SEPTIMA.

Quæ Quinta eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

EX

Deſertione ejuſdem & Morte demonſtratâ.

Reſpondente SAMVELE VIOLLERIO *Geneuenſi.*

THESIS PRIMA.

CVM in tota humiliatione & paſſione Chriſti Seruatoris & peccatorum grauitas, & iræ divinæ pondus, & Miſericordiæ immenſitas luculenter ſe prodant, nullibi tamen clariùs elucent, quàm in ſummis illis animæ cruciatibus quos pro nobis ſuſtinere non recuſauit; Quia verò in duplici gradu ſpectari vulgò ſolent, vel ut *inchoati* in horto per agoniam, vel ut *completi* in cruce per *deſertionem*, & de priori gradu nouiſſimè à nobis actum eſt: Ordo jam poſtulat ut ad ſecundum tranſeamus, atque adeò demonſtremus triſtiſſimam hanc derelictionem certiſſimum fuiſſe *Satisfactionis* quam præſtare debuit ex munere ſibi demandato argumentum.

II. Hujus autem *Deſertionis* teſtimonium præbet luctuoſiſſima Chriſti in Cruce querela, cujus primò notanda Temporis circumſtantia quæ ab Euangeliſtis obſeruatur quum dicitur clamaſſe circa *horam nonam* Matt. XXVII 45. & Marc. XV. 34. id. tertiam noſtram pomeridianam, poſt ſolemnes ſcil. illas tenebras quæ à meridie cœperant: Nam *ab hora ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper vniverſam terram* ℣. 45. ſiue per vniuerſam terram intelligas tantùm terram Iudæam quod variis viſum quomodo Romanum Imperium vocatur πᾶσα οἰκουμένη Luc. II. 1. ſiue quod aliis placet totum orbem, vt œcumenica Eclipſis fuerit quod videtur amplecti Tertulli. in Apol. c. 21. ſolis hoc deliquium vocans *mundi caſum* quem Romani in ſuis Archiuis habeant;

Digitized by Google

habeant; Et huc facit quod ipſis Ethnicis non videtur planè ignota fuiſſe qui ejus meminerunt, vt Phlegon Trallianus Adriani libertus Chronographus accuratiſſimus teſte *Euſebio* in Chronicis ad annum Dominicæ paſſionis, qui eam refert ad annum quartum 262. Olympiadis qui incidit in annum 18. Tiberij quo Chriſtus eſt paſſus, ſic Dionyſius teſtis ejus αὐτόπτης dicitur fuiſſe in Ægypto, & eam intuitus in hæc verba erupiſſe ἢ ἡ φύσις ἢ τὸ θεῖον τι πάσχει ut habet in epiſto. ad Polycarpum *Aut natura aut Deus aliquid patitur.* Quicquid ſit certum eſt non naturalem ſed planè extraordinariam & miraculoſam fuiſſe hanc Eclypſim vtpote quæ non tempore novilunij quod alias fieri ſolet, ſed in plenilunio contigerit. Deúmque portentum hoc non ſecus ac cætera non ſine grauiſſimis cauſis immiſiſſe, ſiue ut grauitatem & horrorem ſceleris Iudæorum oſtenderet quaſi nefas foret ſolem tantum ſcelus aſpicere, ſiue ut portenderet genti Iudaicę excæcationem & calamitates illas quæ non multo poſt populo iſti erant immittendæ & terror ac metus judicij divini incuteretur; ſiue ut Chriſti in cruce morientis majeſtatē ex tantis prodigiis indicaret, ſiue denique ut paſſionum Chriſti magnitudinem innueret quibus ſcilicet fiebat ut Oriens ex alto tenebris denſiſſimis iræ Dei immergi, & Sol juſtitiæ eclipſim pati & occumbere deberet; hinc Tenebras iſtas externas ſtatim excepit amariſſimus dolor internus quo ſe à Deo derelictum queritur, nam tenebris illis depulſis circa horam tertiam dicitur alta voce exclamaſſe *Eli Eli lamma ſabactani, Deus mi Deus mi quare me dereliquiſti?*

III. Quia verò verba hæc ex Pſ. XXII. petita eſſe conſtat, hinc quæſtio primò naſcitur an bene ad Chriſtum referantur quæ Dauid de ſe olim protulerat, Iudæi enim hæc ita ad Davidem vel alium quempiam ex ſua gente reſtringunt ut aliò referri nec poſſe nec debere arbitrentur; Sed miſsâ proteruâ hâc Iudæorum incredulorum cauillatione, qui nihil intentatum relinquunt vt clariſſima quæque loca nobis eripiant: Nobis pluris eſſe debet Euangeliſtarum omnium & Chriſti ipſius teſtimonium qui ſibi verba Pſaltis applicando non obſcurè Davidem ad ſe reſpexiſſe demonſtrat: conſulantur loca Matt. XXVII. 35. 39. 46. Luc. XXII. 33. 34. Ioh. XIX. 23. 35. Heb. II. II. Et ſanè non opus hîc eſt operoſâ aliquâ demonſtratione, vel ſola enim verba Pſalmi ſi paulò accuratiùs expendantur ſatis docent in neminem accommodatiùs quadrare quàm in Chriſtum, & in eo ſolo perfectum complementum ſortiri. Itaque licet David ut typus Chriſti de ſe potuerit loqui proximè, dum occaſione ſuarum tribulationum & perſecutionum ad has querelas redactus eſt, certum tamen eſt in ſeipſo non hæſiſſe, ſed ſpiritu prophetico abreptum fuiſſe ad contemplationem Chriſti patientis in cruce, cujus paſſionem, tormenta, crucifixionem & omnium cruciatuum ſenſus juxta ſingulas circunſtantias tam exquiſitè, & tanta verborum luce & ἐνεργείᾳ deſcribit, ut non tam prophetiam quàm hiſtoriam, ut Caſſidorus ait, ſcribere videatur; quod facilè ex ſingularum partium examine oſtendi poſſet ſi id nunc ageremus. Vnde colligimus verba hæc prima Davidis etſi in ipſo ut Chriſti typo fundamentum aliquod habere

poſſint

Digitized by Google

poſſint, quatenus ſummis preſſus anguſtiis & de auxilio Dei deſperans in querulas haſce voces prorupit, quibus non abſimiles [illegible] eruruit non ſemel Pſ. XLIII. 2. & XLIV. 24. 25. &c. tamen ad Chriſtum primariò & principaliter eſſe referenda, prout ipſe Chriſtus complementum iſtius Oraculi verba eadem iterando in cruce exhibuit.

IV. Verba autem referuntur à Chriſto juxta Hebraicam veritatem & non juxta LXX. verſionem quæ nonnihil hîc à fonte recedit additis vocibus duabus quæ in Hebræo non leguntur ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου πρόσχες μοι ἵνα τί ἐγκατέλιπές με quam V. V. ſecuta eſt *Deus mi, Deus mi reſpice ad me quare me dereliquiſti*; ſive LXX. אלי *ad me* pro אלי legerint quod nonnulli conjiciunt, ſive alia quæpiam cauſa fuerit, Chaldæus tamen & Syrus planè cum Hebræo faciunt, quod Chriſtus hîc ſequitur omiſſâ LXX. verſionis additione (quod ſatis docet, ut hoc obiter dicam, non rarò ab ea diſcedere Scriptores N. T. atque adeo ipſis non fuiſſe authenticam.) Porro fatendum eſt verba illa ex Hebræo pauliſper immutata referri, nam verba Pſal. ita ſe habent למה עזבתני אלי אלי hîc verò legimus שבקתני, ſic quippe communis ferebat tunc temporis loquendi ratio, quæ nec fuit vetus Hebræorum ſermo, nec Syriacus merus, ſed mixta dialectus ex utroque quæ tum in Judæa vigebat, quæ quædam retinebat avitæ pronunciationis ut אלי, pro quo Syri dicere ſolent אלהי, quædam cum Syris habebat communia, ut שבק pro עזב quod Hebræum eſt: *Eli* autem à Chriſto pronunciatum fuiſſe, ipſe ſonus ad Eliam proximè accedens evincit, unde ſumpta eſt acerba illa paſſionis irriſio Chriſti, qui ex dictione Eli materiam ſumebant Chriſtum calumniandi eo ſcilicet quaſi fiducia in Deum [illegible] ſe ad ſanctos demortuos & præſertim Eliam. Marc. XV. 35. Ideò veriſimile eſt in Syriaca verſione quæ איל habet tranſpoſitas eſſe literas, & quod אלי ſcriptum fuerat mutatum fuiſſe in איל, inde nato errore quod אלי minus Syris eſſet notum: Neque aliter ſcriptum fuiſſe à Syro indicio eſt ipſius interpretatio apud Marcum, quæ habet אלהי cum affixo primæ perſonæ, unde non malè *Druſius* in textum Syriacum אלי reponendum eſſe ſtatuit, quamvis *Ludov. de Dieu* contrarium ſentiat.

V. Sed parum intereſt quomodo legerit aut ſcripſerit hæc aut illa Verſio, cùm textus Græcus Evangeliſt. interpretationem ſubiiciat à quâ diſcedere eſt nefas Θεέ μου Θεέ μου ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, Videndum ergo potius cujuſmodi fuerit iſta *deſertio* de qua tam lamentabili conqueritur voce: Neque hoc difficultate gravi carere videtur, quo tandem enim pacto Deus Chriſtum deſeruiſſe dici poteſt vel Chriſtus à Deo deſertus qui intimè & arctiſſimè illi unitus fuit ſemper? Nonne ἀδιάλυτος fuit divinæ & humanæ naturæ conjunctio, nonne filius fuit ſemper in patre, & pater in filio? ut ipſe teſtatur Ioh. XIV. 11. 20. Fateor altiſſimum hoc myſterium intellectus noſtri captum longiſſimè ſuperare, ut hîc ſi uſpiam alibi ſapere nos deceat ad ſobrietatem, & longè tutior ſit docta ignorantia quàm temeraria ſcientiæ præſumptio. Non modò autem etiam hinc inde periculoſiſſima præcipitia occurrunt, ne Chriſtum vel ex vulgi opinione magis quàm

Digitized by Google

... ecutum existimemus, vel ſi ex propriæ calamitatis ſenſu ... eſperaſſe & de ſalute dubitaſſe arbitremur. Quia tamen maxi- ex rei ... las afflictæ conſcientiæ ſolamen bene intellecta hæc Chriſti oratio affer- re poteſt, videamus quid hac in parte ſentiendum ſit, & facem verbi divini nobis allucentem ſequentes pro virili hoc explicare aggrediamur. Vt in Deo hæc præcipuè attendimus τὸ ἅγιον καὶ τὸ μακάριον *ſanctitatem* & *feli- citatem* ita duo hæc creaturæ rationali, quam beare vult, communicare ſolet, *ſanctitatem* quæ in bono *Ethico*, *felicitatem* quæ in *phyſico* verſatur, *ſanctitatē* in gratia, *felicitatem* in gloria. Ita autem hæc duo cōparata ſunt ut nunquam felicitatem & gloriā det ſine ſanctitate, quia ſine ſanctitate nemo videbit Deum; Heb. XII. 14. Sed aliquando ſanctitatē largitur ſine felicitate, cùm nimirum creaturam ad aliquod tempus ſub crucis & calamitatis pon- dere vult exerceri; Quum ergo Deus vel utramque, vel alterutram creatu- ræ ſubtrahit tum eam deſerere meritò dicitur, Chriſto autem denegatam fuiſſe *ſanctitatem* impius eſt qui dixerit, cùm ſanctiſſimus fuerit ſemper, ab omni peccati labe vel conſortio immunis, fideſque & charitas abſolu- tiſſimæ in eo fuerint omnibus numeris. Itaque deſtitutum fuiſſe tantùm quoad *felicitatem* & gloriam neceſſe eſt, quatenus ad breve temporis ſpa- tium gaudium illud ἀνεκλάλητον & radiantem gloriam quâ coruſcabat ſub- traxit Deus ut iræ ſuæ nobis incumbentis pondus experiri poſſet.

VI. Sed ut plenius res tota cognoſcatur obſervandum eſt variis mo- dis Chriſtum Deo adhæſiſſe, quæ fuerunt totidem vincula iſtius mirabilis conjūctionis: Primò fuit *Vnio naturæ* quatenus non modò per intimā illam ἐμπεριχώρησιν Filius eſt in Patre, Pater viciſſim in filio Ioh. X. 30. in S. S. Trinitatis myſterio, ſed & beneficio incarnationis in unam eandemque perſonam humanitas cum divinitate coaluit, cùm Immanuel factus eſt. 2. *Communio amoris* quo Pater complectitur Filium & Filius viciſſim Patrem Ioh. III. 35. *Pater amat filium & omnia dedit in manus ejus.* 3. *Com- municatio ſanctitatis*, nam plenus fuit gratiâ & veritate, nec admenſus eſt illi ſpiritum pater, ſed ἀμέτρως in illum dona ſua & gratias effudit Ioh. III. 34. *vt ex ejus plenitudine hauriamus omnes*, Iohan. I. 16. *placuit enim patri omnem plenitudinem in eo habitare* Col. I. 19. 4. *Suſtentatio virtutis* dum expertus eſt continuò potentiam Dei quæ illi præſto fuit in grauiſſimis illis certami- nibus quæ ſuſtinenda illi fuerunt, prout ipſe agnoſcit ſe non eſſe ſolum, ſed patrem ſecum Ioh. XVI. 32. Sic *Deus* dicitur *adeſſe* iis quos tuetur, pro- tegit & potenti brachio ſuſtinet ut ſæpe in Pſ. 5. *Participatio felicitatis* quatenus unitus divinitati intimè viſione beatifica frui poterat, & ſummo ex ea gaudio & ſolatio perfundebatur; nam & iis ſe præſentem teſtatur Deus quibus ſe propitium exhibet, quoſque adeò dulciſſimis præſentiæ ſuæ gratioſæ & ſalutaris radiis recreare & ſolari dignatur ut non ſemel hoc Pſaltes profitetur.

VII. Dicamus adhuc clariùs, Chriſtus adhærebat Deo, Deus aderat Chriſto per *Spiritum*, Spiritus autem quinque hæc effecta potiſſimum operari ſolet. 1. *Vitam* unde *Spiritus vitæ* Ro. VIII. 2. dicitur 2. *Pacem* & tran-

Digitized by Google

tranquillitatem ex amoris & beneuolentiæ divinæ teſtimonio, unde *Spiritus gratiæ* nominatur Zach. XII. 12. Et Euangelium quod miniſterium eſt ſpiritus, eſt Euangelium pacis Eph. VI. 15. 3. *ſanctitatem* & *fidem* quapropter *Spiritus Sancti* denominatio illi aſſignata, item *Spiritus ſanctificationis* Ro. I. 4. *Spiritus fidei* 2. Cor. IV. 3. 4. *fortitudinem* & *robur*, hinc Spiritus roboris dictus 2. Tim. I. 7. & Virtus Altiſſimi Luc. I. 35. & XXIV. 49. 5. *Beatitatem & gaudium* vnde Oleum lætitiæ Pſ. XLV. 8. Paracletus Ioh. XIV. 16. Spiritus gloriæ I. Pet. IV. 14. indigitatur: *Vita* opponitur morti in qua jacemus, *Pax diffidentiæ* & trepidationi quâ agitamur. *Sanctitas vitioſitati* quâ inficimur. *Robur infirmitati* cui obnoxij ſumus. *Felicitas miſeriæ* in quam decidimus, Spiritus E. in Chriſto quinque hæc perfectiſſimè operatus eſt, vnde quinque iſtis modis Deo adhærere potuit, ſed non pariter potuit iſtis omnibus ab eo deſeri.

VIII. Primò non derelictus eſt Chriſtus quoad *Vnionem naturæ*, nam quod ſemel Filius Dei aſſumpſit nunquam dimiſit; nunquam ſeparata fuit & reuulſa humanitas à diuinitate. vinculum iſtud arctiſſimum nec ſolutum eſt vnquam nec poterit in æternum ſolui; ſiquidem ut bene Synodi Chalcedonenſis Patres ſanciuerunt unio hypoſtatica facta eſt ἀχωρίστως καὶ ἀδιαιρέτως ut ἀτρέπτως καὶ ἀσυγχύτως, mors ipſa quæ corporis & animæ vinculum diremit, non abrupit tamen vinculum diuinitatis cum humanitate, quæ perpetuò unita manſit hypoſtaticè cum anima & corpore licet divulſis; Et ſanè ſi diuinitas ab humanitate ſejuncta fuiſſet, neque iſta tanto oneri ferendo par fuiſſet, neque dici poſſet Dominus gloriæ crucifixus, I. Cor. II. 8. vel Deus acquiſiuiſſe Eccleſiam ſanguine ſuo Act XX. 28. II. Non derelictus eſt quoad *amorem*, ſemper enim dilectus fuit patris in quo anima ejus acquieuit Eph. I. 5. Iſ. XLII. nec aliter eſſe potuit, quando enim filius eſt ἀπαύγασμα τῆς δόξης τοῦ πατρὸς καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ perfectiſſimum ejus exemplar & ipſiſſima ejus natura, non poteſt non quocunque in ſtatu intensè eum diligere & ſumma beneuolentia proſequi. Imò ſi creſcente obedientia creſcit amor nunquam ardentiùs dilexit filium quàm in cruce, quia nuſquam tam illuſtre obedientiæ & humilitatis teſtimonium dedit Phil, II. 7. Io. X. 17. *propterea* inquit *ipſe amat me pater quia pono animam meam pro ovibus.* III. Non quoad *ſanctitatem*, ex quo enim ſpiritus in eum illapſus eſt, nunquam deſiit efficacitatem ſuam exerere, unde ſemper ſanctiſſimus fuit & puriſſimus qui nec fecit nec nouit peccatum; neque verò alius eſſe potuit: nam perſonæ quæ Deus eſt conditio pati non poterat ut à ſanctitate vel leuiſſimè deſciſceret, ratio muneris verò quod ſalutis nobis impetrandæ causâ conſtitutum erat finem ſuum non eſſet aſſecuta, ſi ab ea vel tantillum deſciuiſſet; debuit agnus ille eſſe ἄκακος & ἀμίαντος Heb. VII. 26. & talem decebat nos habere Pontificem qui innocens eſſet & ſeparatus à peccatoribus: potuit ſcili. filius Dei cum miſeria conjungi quæ eſt malum phyſicum quod miſeratione non vituperio dignum, non potuit cum peccato quia eſt malum Ethicum quod labem & maculam vitioſitatis infert, quodque adeò in eo qui Deus

Digitized by Google

eſt ne ad momentum quidem eſſe potuit. IV. Non quoad *auxilium* & virtutem & præſentiam prouidentiæ, nam Deus illi ſemper fuit à dextris Pſ. XVI. *Dominus à dextris meis non movebor* & Pſ. CX. 5. vnde Chriſtus ad diſcipulos *me reliquiſtis ſolum, ſed non ſum ſolus, nam pater eſt mecum* Ioh. XVI. 32. vt dominus antea per Iſa. XLII, 1. teſtatus erat: ſic diuinitas in ipſa Chriſti morte mirificè operata eſt vimque & efficaciam ſummam contulit cum humanitate ad hoc opus exequendum, vnde brachium ejus ipſi dicitur operatum ſalutem Iſ. LXIII. 5. & *ſe obtuliſſe per ſpiritum æternum* Heb. IX. 14. Hinc opera redemptionis Θεανδρικὰ dicuntur ad quorum omnino præſtationem divinitas ſimul cum humanitate concurrere debuit, Et reuera hoc imprimis neceſſe fuit, nam niſi divinitas influxu continuo roboris & virtutis humanitatem ſuſtentaſſet, præterquam quòd λύτρον ſufficiens id pretij infiniti dare non potuiſſet, ipſa etiam ſuccubuiſſet ſtatim oneri, neque ſumma illa & extrema tormenta nobis debita potuiſſet perpeti.

IX. Supereſt E. vt *derelictus* dicatur tantùm quoad *participationem felicitatis & gaudij*, quoad communionem gloriæ & viſionis beatificæ in qua lætus antea exultabat & ſolatio pleniſſimo perfundebatur. Nimirum vt humanitas dolores omnes & cruciatus tum externos tum internos animi & corporis nobis debitos ſentire poſſet, ac potiſſimum indignationem illam & iram acerrimam Dei qua peccatum perſequebatur, diuinitas radios lucis & felicitatis pauliſper continuit, & ſenſum fauoris ſui atque influxum gaudij & ſolatij ad momentum ſuſpendit, licet de cætero eadem diuinitas virtutem roburque ſubinde ſuppeditaret, ut eos poſſet perferre & vincere; Sic derelictio hæc non infert humanæ naturæ à diuina ſeparationem, nec ſublationem totalem aut receſſum interni principij & objecti omnis gaudij, æternæ ſcilicet Deitatis cum qua humanitas *inſeparabiliter* ſemper fuit vnita, ſed tantùm deſitionem aut potius ſuſpenſionem influxus gaudij, haud aliter ac in eclypſi Solis, lumen ejus non ceſſat nec in ſe inhibetur, ſed nobis propter interpoſitionem alieni corporis ſubtrahitur. Fuit ergo *deſertio* quoad *actum ſecundum*, non quoad *primum*, quoad *ſenſum* potiùs quàm *rem ipſam*, ad *ſubſtractionem viſionis* non ad *diſſolutionem vnionis*, ad ſuſpenſionem effectus *gaudij* ac *ſolatij*, non ad *principij & radicis* everſionem, ad carentiam ſenſus ſuavitatis divinæ non ad ablationem omnimodam gratiæ ex vnione perſonali promanantis: Neque aliter intellexerunt Patres; Bernardus de verbis Iſaiæ Serm. 5. *Dicere-ne audebimus quod aliquando fuerit etiam ſine patre nemo id præſumeret ſi non prior ipſe dixiſſet, Deus meus, Deus meus ad quid me deſeruiſti? Habemus itaque Chriſtum ex patre naſcentem, in patre cubantem, cum patre ſedentem, à patre ambulantem, ſub patre pendentem, ſine patre quodam modo morientem. Quædam ibi derelictio fuit vbi nulla fuit in tanta neceſſitate virtutis exhibitio, nulla majeſtatis oſtenſio.* Et alibi *Continuit radios Deitatis vt humanitas pateretur.* Sic Iren. li. 3. 21. *Quemadmodum homo erat vt tentaretur, ita & Sermo fuit vt glorificaretur* ἡσυχάζοντός μεν τ̃ λόγυ ἐν τῷ πειράζεσθαι καὶ σταυροῦσθαι καὶ ἀποθνήσκειν, συγγινομένυ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῷ νικᾶν καὶ ὑπομένειν καὶ ἀνίστασθαι. *Quieſcente quidem*

Digitized by Google

dem Sermone cùm tentaretur, crucifigeretur & moreretur, aſſiſtente verò homini cùm vinceret, toleraret & reſurgeret Ambroſius in Luc. lib. 10. *Sequeſtrata delectatione divinitatis æternæ tædio meæ infirmitatis afficitur.* Sic Leo. 1. *Non ſoluit vnionem, ſed ſubſtraxit viſionem:* hoc voluit Catechiſta noſter Secti. x. cùm ait *pauliſper interea delituiſſe divinitatem ejus* h. e. vim ſuam non exeruiſſe. Scotus in IV. ſen. d. 46. q. 4. In Dei amiſſione duo inſunt. 1. *Carentia virtutis* illius per quam Deo adhæreſcere anima debuit. 2. *Carentia illius beatitatis* quæ in Deo reperiri ſolet: hanc non illam pro nobis Chriſtus experiri debuit. Quid igitur? *Affectione Iuſtitiæ* ſeparatus à Deo Chriſtus non fuit, ſed *Affectione commodi* fuit à patre derelictus.

X. Rurſus *Deſertio* alia eſt *abſoluta, totalis, æterna* quâ Deus ita hominem derelinquit & quoad gratiam & quoad gloriam ut prorſus à facie Dei abalienetur, & in æternum excluſus à regno Dei tormentis horribilibus addicatur, hanc reprobi magno ſuo malo experiuntur, hanc Dauid deprecatur ſollicitè Pſ. XXVII. 9. *Ne abſcondas faciem tuam à me, ne avertas ex ira ſervum tuum, auxilium meum fuiſti, ne igitur deſeras me, neve relinquas me ô Deus ſalutis meæ.* Alia eſt *deſertio temporalis, partialis, & ſecundum quid,* non per totalem Dei receſſum ab homine, ſed per gratioſæ ejus præſentiæ occultationem & auxilij ſeu potentis liberationis dilationem, hâc Deus nonnunquam vel caſtigat fideles, vel probat, vnde illa Iudaicæ Eccleſiæ querela *dereliquit me Iehova* Iſ. XLIX. 14. & Deus ipſe *ad momentum parvum dereliqueram te* ibidem c. LIV. 7. Sic paſſim fideles queruntur ſe à Deo deſeri quum vel externam differt liberationem & auxilium quo eripiantur à malis, vel interno ſolatio deſtituit faciem ſuam abſcondendo vt Pſ. XI. & XIII. 2. & LX. 3. Primam deſertionem abſolutam & æternam Chriſtus experiri non potuit propter dignitatem perſonæ, ſed hanc debuit ex officio; Derelictus ergo verè dicitur quia ad quædam momenta dulciſſimo paterni fauoris ſenſu caruit, dum ſub pondere nobis ἀβαςάκτῳ acerrimæ iræ ingemuit, non quoad corpus tantùm, ſed & quoad animam: Derelictus fuit quia Pater cœleſtis non ſolùm externam liberationem aliquandiu diſtulit, ſed etiam interioris ſolatij dulcedinem ei tum temporis denegauit vt dolores omnes nobis debitos perſentiret; Ita autem verba intelligenda eſſe quæ ſequuntur manifeſtè evincunt: Cùm enim vocet *Deum ſuum* & bis illud repetat ad majorem fiduciam denotandam, cùm ibidem ſubijciat ℣. 11. *Tu es ſpes mea ab uberibus matris meæ* teſtatur ſatis ſe non planè & omnimodè deſertum à Deo, ſed tantum queritur ſe non liberari ex anguſtiis eo modo quo Patriarchæ Prophetæ & alij pij ſæpe miraculosè ſunt liberati, Ideo ſtatim addit poſt prima verba *remotus à ſalute mea & à verbis rugitus mei* vt innueret ſe propterea derelictum dicere quod Deus eum non liberaret à grauiſſimis quibus premebatur malis.

XI. Sed quomodo, inquies, deſeri potuit manente vnione? Nam ſi apud Deum eſt fons vitæ Pſ. XXXVI. 10. vtique ſi Chriſtus Deo ſemper vnitus fuit, mori non potuit, ſed vitam, & gloriam ſemper eum habuiſſe neceſſe eſt. 2. Sic licet de corpore argumentari ſi corpus Chriſti ſemper

Digitized by Google

vnitum fuit divinitati, mori ergo non potuit, ſed ſemper habuiſſe vitam neceſſe eſt, quod tamen nemo non videt abſurdiſſimum eſſe, *mortuus* inquit Aug. cont. felic. cap. 14. *Chriſtus eſt, non diſcedēte vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia.* Vidit ſcil. vir acutiſſimus mori potuiſſe Chriſtum & pati ſubtrahente Deitate virtutem ſuam & operationem, quanquam eſſentialiter à vita & potentia divina ſeparatus Chriſtus minimè ſit. Quod eò clariùs patet quod divinitas non vivificat *formaliter* vt anima, quâ præſente & vnitâ formaliter neceſſe eſt corpus eſſe viuum, ſed *effectivè* tantùm, ideóque non eſt neceſſe ut manente vnione divinitatis ad carnem caro ſit viva, quia Deus non ex neceſſitate agit, ſed ex voluntate ut bene Thom. p. 3. q. 50. ar. 2. Ita reſpectu animæ dicimus potuiſſe divinitatem vnitam illi manere quoad *vinculum perſonalitatis*, licet eam deſeruerit quoad *influxum ſuavitatis*: Neque hic reponendum participationem Dei in Chriſto conſiſtere in effectis abſque quorum communione vnio duarum naturarum in Chriſto non poſſit ſubſiſtere: Nam aliud eſt priuari ſenſu iſtius communionis, aliud carere communione ipſa, caruit corpus in morte ſenſu omni conjunctionis divinæ, quidni & anima in pœna hac ſua carere hoc ſenſu potuerit ut interim illa perſonæ vnio non diſſolueretur? 2° aliud eſt carere omnibus effectis iſtius conjunctionis, aliud quibuſdam tantùm, vbi eſt carentia omnium effectorum, ibi etiam conjunctionem eſſe non poſſe facilè damus, ſed hîc quædam effecta ſemper ſunt, ſi non omnia; influxus ſanctitatis, ſuſtentatio virtutis, licet defuerit communicatio felicitatis: Ita *Derelictus* eſt *diſpenſativè* & ad tempus ut *ſponſor*, ſed *amatus* ſemper *naturaliter* vt *Filius*.

XII. Hîc verò vlterius quæritur quomodo hanc derelictionem ſentire potuerit Dominus ſine peccato, cùm ex ſenſu ejuſmodi conſequi videatur, ut in peccatum diffidentiæ & deſperationis prolapſus ſit; Hinc Aduerſarij tanta ſtyli diritate exagitant quòd à noſtris de hac derelictione Chriſti dicitur, quaſi & fremitum Chriſto & deſperationem tribueremus; Sed quàm iniqua ea ſit accuſatio jam jam liquebit; Nunc de peccato paucis reſpondemus, Chriſtum derelictionem hanc ſine peccato omnino ferre potuiſſe ut alios angores tulit in anima & dolores in corpore *pœnam* nimirū *ferens, ſed neſciens culpam* (vt Bern. loquitur): *Separari à Deo per virtutis & officij defectum crimen* eſt, At ab eo ſeparari per defectum beatitatis, per ſenſum aliquem triſtitiæ & ignominiæ non crimen eſt, ſed *pœna*. Peccatum eſt priuare ſe Dei gratiâ per culpam, ſed per ſe ſenſu divini favoris carere peccatum non eſt, etſi in nobis vitium ſit; qui hanc carentiam culpâ noſtrâ contrahimus, quique fidei debilitate eandem polluimus, & in ea ipſa ſemper peccare ſolemus aduerſus promiſſiones divinas quæ nobis in Chriſto exhibentur: Chriſti alia ratio fuit, non hanc carentiam ſuâ culpâ contraxit, ſed eam propter culpas noſtras perfert, non debilitatus fide erat in illa naturæ puritate quâ pollebat, non promiſſionem hîc aliquam habuit quâ contra ejuſmodi derelictionem ſe ejus fides erigeret, ſed mandatum potius habebat ut ad eam patiendam ſe per obedientiam ſubmitteret

Digitized by Google

mitteret, non ſuâ culpâ, ſed merito noſtro quorum cauſâ Sponſor erat, ſicut in Adamo labente fuit deſiderium beatitudinis cum ſumma injuſtitia, ita in Chriſto illum & nos erigente opotuit eſſe damnationem ſeu miſeriam cum ſumma juſtitiâ: Cæterùm quia horribilis fuit ille iræ ſeu derelictionis diuinæ ſenſus, Chriſtus non ex impatientiâ, vel ignorantiâ vllâ, quaſi ignoraret cauſam ſuæ paſſionis, aut non libenter ferret ſe à Patre in illis doloribus derelinqui, ſciebat enim hoc ita conſtitutum eſſe propter hominum ſalutem, ſed in declarationem acerbiſſimæ & duriſſimæ paſſionis ſuæ exclamat *Cur me dereliquiſti?* vulgata in Scripturis ſacris loquendi ratione hac interrogationis formula à Deo ſe derelictum conquerendo.

XIII. Vt autem omni peccato caruiſſe eum dicimus, ita potiſſimùm ab ipſo *fremitum* & *deſperationem* alieniſſimam fuiſſe credimus, ita ut neque ille neque iſta in eo locum habere potuerit: Non *fremitus*, quia ſicubi exoritur, ex odio Dei & impatientia pœnæ tanquam non juſtè inflictæ oritur. At Chriſtus non odit, ſed dilexit ſemper Deum in mediis etiam cruciatibus, quinimò mera Dei dilectione inductus lubens volenſque mortem adiit & ſubiit, ut ipſe teſtatur Ioh. XIV. 31. *Vt norit mundus patrem à me diligi & prout præcepit mihi pater facere, ſurgite abeamus.* Non *deſperatio*, inde enim eſt, vel quod Dei auxilium nullum ſentientes fidem omnem illi detrahimus, vel quia ex malis noſtris nullum elabendi modum animadvertentes ſpem ſinimus noſtram obrui, & omnem de ſalute cogitationem abiicimus, At neutrum in Chriſto locum habere potuit, Non prius, quia in mediis angoribus Chriſtus Deum vt patrem & Deum ſuum compellare non deſtitit, atque in ejus manus animam ſuam commendat, quod fidei & ſpei argumentum eſt evidentiſſimum, ſciebat Deum eſſe patrem ſuum, etſi rigidè ſecum ageret tanquam judex & vindex peccatorum, hinc à quo *Iudice* ſe deſeri vociferatur *Sponſor*, eum in horto *Patrem* ſuum Matt. XXVI. 39. In cruce *Deum* ſuum c. XXVII. 46. appellat *Filius*; Non etiam poſterius, quia ſi natura mali magnitudinem exhorruit, at ſciebat tamen fides impoſſibile eſſe ut à morte detineretur Act. II. 24. partim quod peccatum meritò mortis plenè eſſet expiaturus; partim quod virtute Deitatis ſuæ mortem eſſet ſuperaturus & ab ea reſurrecturus ut paſſim ſe ſolatur Ioh. II. 19. Matt. XX. 18. 19. vbi autem certa eſt liberatio, ibi locum non invenit deſperatio, itaque non eſt vox deſperantis, Abſit, ſed luctantis contra deſperationem propter ſenſum iræ Dei & dilationem liberationis ut teſtantur verba ſequentia *longinquus*, ait, *à ſalute mea* ℣. 2. Et hîc habemus *fiduciam* & ſpem Chriſti, & *triſtitiam* ejus & terrorem, terror eſt ex ſenſu derelictionis, fiducia ex amoris perſuaſione quo impellitur ad Deum compellandum ut Deum ſuum, ita ut non tam *de Deo* quàm *ad Deum* querimoniam ſuam inſtituat, in ſinum ejus paternum effundendo dolorem animi ſui quem omnium maximum facilè concipiebat.

XIV. Hinc liquidò patet quàm ſtrenuè calumnientur Adverſarij dum Chriſto deſperationis vocem elapſam fuiſſe à noſtris & Calvino im-

Digitized by Google

imprimis dictum pertendunt, ſic enim Maldo. Genebr. Bellar. locuntur *Occludenda ſunt hoc loco aures hæreticorum blaſphemia* inquit Maldo. in Matt. XXVII. *quorum magiſter Calvinus deſperationis vocem hanc fuiſſe dicit, impium errorem impio etiam errore confirmans*, ſimilia habet Genebrardus, *Calviniſtas hinc colligere Chriſtum in cruce de Deo deſperaſſe, vel deſperantis vocem emiſiſſe* &c. quæ omnia fuſiùs & virulentiùs exaggerat Bell. li. 4. de Chr. c. 8. Sed meræ calumniæ ſunt. Cùm enim conſtans ſit Eccleſiarum noſtrarum ſententia fidem Chriſti firmam & inconcuſſam ſtetiſſe ſemper in medio agone quomodo deſperatio illi tribueretur? Neque tale quid ex verbis Calvini in Matth. XXVII. elici poteſt; verba ejus ſunt in Harmonia. *Sed abſurdum eſt Chriſto elapſam eſſe deſperationis vocem* quæ verba non ut ſua proponit, ſed μιμητικῶς ſuſceptâ aduerſariorum perſona, ſibi objiciens quæ ſibi à malè feriatis hominibus objicienda præuidebat, nimi. ſi tales fuerint Chriſti angores quales deſcripſerat, videri deſperationem Chriſto affingi, quod tamen ibidem ſolidiſſimè refellit, *ſolutio*, inquit, *facilis eſt, quanquam ſenſus carnis exitium apprehenderet, fixam tamen ſtetiſſe fidem in ejus corde, qua Deum præſentem intuitus eſt, de cujus abſentia conqueritur*, ſic & Inſtit. li. 2. c. 16. ſ. 12. *Quanquam ſeſe ad momentum occultavit divina vis ſpiritus, vt locum infirmitati carnis cederet; ſciendum tamen eſt talem fuiſſe tentationem ex doloris & metus ſenſu qua cum fide non pugnaret; Et hoc modo impletum eſt quod habetur in concione Petri non potuiſſe eum teneri à doloribus mortis; quia ſe quaſi derelictum à Deo ſentiens ne tantillum quidem deflexit à bonitatis hujus fiducia. Quod docet celebris illa invocatio, in qua præ doloris vehementia clamavit Deus meus Deus meus vt quid dereliquiſti me? nam etſi ſupra modum angitur, non tamen deſinit vocare Deum ſuum à quo ſe derelictum exclamat.* &c. Vnde patet quàm falsò tribuantur ſinceriſſimo Interpreti quæ ipſe à ſe longiſſimè repellit & toto pectore auerſatur. Ne jam dicamus *Ferum* & alios ex ſuis longè duriùs eſſe locutos.

XV. Cùm E. ex pathetica hac Chriſti exclamatione derelictum eum fuiſſe à patre conſtet, & ex dictis liqueat quomodo deſertio hæc ſit intelligenda, ſupereſt inquirenda propria iſtius deſertionis ratio, & cauſa cur Deus Chriſtum deſeruerit, hoc enim non feciſſe ſine graui quadam & memorabili cauſa extra controuerſiam eſſe debet. Cùm E. triplici potiſſimum de cauſa Deus deſerere ſoleat creaturam, 1° vel ad *explorationem* quomodo Deus dicitur à quibuſdam Adamum deſeruiſſe cùm nouam illi ad perſeverandum gratiam non contulit, ad explorandam obſequij fidelitatem, Deo quaſi eminus concedente, ſic 2. Chron. XXXII. 31. dicitur Ezechiam deſeruiſſe cùm legati ex Babylonia venerunt ut eum exploraret, *dereliquit eum Deus tentando eum vt experiretur quidquid erat ei in animo*: 2° vel ad *correctionem* quo ſenſu dicitur derelinquere fideles & Eccleſiam nonnunquam, ut hoc pacto ad humilitatem, pœnitentiam, & peccati odium magis ac magis incitentur, cùm ſcilicet ab iis ſubtrahit ad tempus gratioſæ ſuæ præſentiæ teſtimonia, opem ſuam ad eos liberandos ſtatim non exerens, ſed ſinens eos in afflictione diutius verſari quaſi eos non curaret, quomodo

Digitized by Google

intelligenda ſunt Iſaiæ verba c. LIV. 7. &c. *Deſerui te per momenta aliquot, ſed colligam te in miſerationibus æternis* & illa Thre. v. 20. *quare in æternum obliviſceris noſtri, derelinqueres nos quandiu longa erunt tempora* 3. vel ad *vindictam & pœnam* ut deſeruit Saulem, 1. Sam. XXVIII. dum ei nec per Vrim, nec per Tummim reſpondebat, deſeruit Iudæos Ro. XI. deſeruit gentes profanas Ro. 1. dum tradidit eas *εἰς ἀδόκιμον νοῦν*, deſerit reprobos omnes in hoc mundo & deſeret in æternum in inferis, Videndum quæ ratio Patrem movere potuerit ut Chriſtum deſereret, an fuerit tantùm deſertio *explorationis*, aut *Correctionis*, aut etiam *Pœnalis*.

XVI. Et ad *explorationem* quidem quod attinet etſi non diffitemur Chriſtum in horum cruciatuum perpeſſione luculentiſſimum dediſſe patientiæ & conſtantiæ ſuæ admirabilis experimentum, quò ſpectat Apoſtolus Hebr. v. 7. cùm dixit *didiciſſe ex iis quæ paſſus eſt obedientiam*, tamen non facilè adduci poſſumus ut credamus non alia de cauſa inflictum fuiſſe iſtum dolorem quàm ad explorandum ejus conſtantiam: neque enim videbatur convenire optimi patris ſapientiæ & bonitati ut dilectiſſimum filium non aliâ de cauſa tam diris cruciatibus exponeret quàm ut eum duntaxat tentaret: Accedit etiam quod cùm Chriſtus nec ſibi ipſi ut ſunt ſæpe homines ex inani virium præſumptione, neque patri ignotus eſſet, nihil opus erat eum propterea hoc modo exerceri: Neque audiendi ſunt Sociniſtæ qui hanc deſertionem vt & cæteras calamitates, Chriſto inflictam ſtatuunt tantùm, ut in exploratione obedientiæ exemplum nobis imitandum præberet; Quamvis enim certum ſit Chriſtum patiendo nobis dediſſe abſolutiſſimum exemplar ut ſequamur ejus veſtigia 1. Pet. II. quis tamen dixerit propter hoc vnum debuiſſe filium dilectiſſimum à patre hoc cruciatu qui omnium maximus eſt affligi? Quid quod propriè non poſſumus aut debemus imitari hac in parte Chriſtum per omnia, nam ſi crux ferenda eſt, non debemus horrere amplius Deum tanquam Iudicem iratum, qui ſeſe Patrem in caſtigationibus noſtris nobis oſtendit, Itaque non fuit iſta deſertio tantùm *exploratoria* vel *exemplaris*.

XVII. Sed nec poteſt dici *deſertio correctionis* niſi reſpectu *noſtri* quatenus *correctio pacis noſtræ fuit ſuper eum* Iſa. LIII. 8. Nam quoad Chriſtum ipſum cùm purus & immunis ab omni labe fuerit ſemper, qui nec peccatum novit, nec fecit, quid tandem in ſanctiſſima illa natura corrigendum vel caſtigandum pater haberet? Supereſt E. vt fuerit *Deſertio pœnalis* ad vltionem peccatorum noſtrorum ſumendam & ſatisfactionem juſtitiæ ſuæ exigendam: nam hîc Chriſtus non in propria perſona ſpectandus quaſi cauſam vllam in ſe habuerit propter quam à Deo deſeri mereretur, ſed in perſona Sponſoris cujus officium pro nobis ſuſceperat: Deſeritur E. Chriſtus vt ſatisfaciat pro omnibus deſertionibus noſtris, In Adamo peccante Deum omnes deſerueramus, imò ſingula peccata nihil aliud ſunt quàm deſertio & averſio à Deo, & converſio ad creaturam Ier. II. 13. Cùm igitur homo per culpam ſuam id meritus eſſet ut in pœnam à Deo deſereretur, Chriſtus ipſe deſeri voluit ne nos deſereremur; ſeparari voluit ab ipſo

Digitized by Google

ipſo ne vlla amplius eſſet inter nos & Deum ſeparatio, ſed vt æternùm cum ipſo viuamus, *Cauſa E. impulſiva* fuit *ſeparatio* noſtra à Deo, *finalis* noſtra cum Deo *conjunctio*, deſertus eſt quia deſerueramus eum olim, & ne in poſterum eum deſereremus: derelinqui debuit, quia id à Deo merueramus, & voluit idem ne vnquam ab eo pro merito derelinqueremur. Hinc deſertio iſta ut ut Chriſto acerbiſſima, nobis tamen dulciſſimum ſuppeditat ſolatium, quemadmodum enim maledictio Chriſti noſtram poſt ſe traxit benedictionem, paupertas ejus noſtras divitias, vulnera ſanitatem, ignominia gloriam, mors vitam, ita deſertio hæc noſtram cum Deo communionem obtinuit & operatur. Ambr. de Incarn. c. 5. *quoniam delicta aliena ſuſcepi, etiam delictorum alienorum verba ſuſcepi vt me derelictum à Patre dicerem.*

XVIII. Hinc colligitur quantùm à veritate diſcedant qui hujus querimoniæ cauſam vel ad humanæ naturæ declarationem referunt, ut Epiph. qui exiſtimat hæc dici à Chriſto ἀνθρωποπαθῶς ἐκ προσώπου τοῦ ἀυτοῦ ἐνανθρωπήσαντος & Euthym. in hunc locum *Hæc dicit confirmans quod ſicut in veritate aſſumpſit naturam humanam, ita quoque verè crucifixus ſit & non phantaſticè, neque enim niſi doleret ita clamaſſet.* Vel ad mortis corporeæ tantùm metum & horrorem, vt Pontificij: Quamuis enim vtriuſque euidens argumentum in hac exclamatione præbeat quo conſtat non fuiſſe eum ἀναίσθητον, ſed verum hominem nobis ὁμοιοπαθῆ, non erat tamen quod tam flebiliter & amarè conquereretur ſi nihil aliud eum vrſiſſet: nam ſi dolores corporis ſpectemus, aut eoſdem, aut etiam majores vel certè prolixiores ſenſit alter ille latro qui tamen non conqueſtus eſt ſe à Deo deſeri, Petrus etiam fertur crucifixus & quidem inuerſo capite quod crudelitatis augmento tribuunt, confidit tamen ſe à Deo ſuſtineri. Ergo neceſſe eſt præter dolores corporis aliquid longè majus fuiſſe & grauius in anima Chriſti quod Chriſto hanc vocem magnam & hunc clamorem expreſſerit; Non poteſt autem aliud eſſe quàm hic iræ divinæ ſenſus quem deſertio iſta ſecum trahebat, quid enim horribilius quàm Deum ſentire judicem cujus ira mortes omnes ſuperat? ut E. cum variis certandum Chriſto fuit, Diabolo, mundo, & Deo ipſo ut judice, ita diuerſimodè erga ipſos affectus fuit, Diaboli quidem potentia etſi terrifica nihil eum mouit, imò confidenter illi inſultat cùm teſtatur Principem mundi eiici foras Io. XII. 31. & veniſſe eum, ſed nihil habere in ſe Io. XIV. 30. ſic mundum ejuſque conatus omnes deſpicit, quia ſcit eum jam à ſe victum eſſe Io. XVI. 33. ideo cùm captus eſt, flagellatus, conuitiis affectus, non clamat, imò obmuteſcit, quia tunc videbat rem ſibi eſſe cum hominibus; At cùm Dei manum ſentit & cum juſtitia ipſius luctatur, tum clamat, & clamat *voce magna* quia ſcit horrendum eſſe in manus Dei viuentis cadere, Heb. X. 31.

XIX. Non ergo deſertio iſta extrinſecus tantùm eſt inteligenda quòd pater eum dereliquerit in manibus Iudæorum, præſtito ei aduerſus ipſos auxilio nullo quominus morti traderetur, quod vellet Bellar. l. de anima Chr. c. 8. neque enim ſtatim derelinquuntur qui perſecutoribus permittuntur

Digitized by Google

tantur, *persecutionem patimur.* (inquit Paulus) *Sed non derelinquimur* 2. Cor. IV. 9. Deinde derelictum ſe ad mortem corpoream horum hominum ſenſu quiritari Chriſto opus non erat ſemotâ quam nos tuemur ſatisfaciendi neceſſitate, cùm vitam illi Iudæi eripere non potuiſſent ſi ipſe ſe ex manibus illorum eripere voluiſſet, vnde Chryſoſt. *Niſi ſeipſum tradidiſſet nihil etiam tunc ipſi potuiſſent*; Itaque vlterius omnino extendenda eſt, & aſcendendum ad Dei judicium coram quo ſe ſiſti Chriſtus intelligebat, ut ex Sponſoris munere quod ſuſceperat ea patiendo quæ commeriti eramus, ſatisfaceret juſtitiæ diuinæ, & æternam ſalutem nobis promereretur.

XX. Iſta porro Chriſti *derelictio* non malè ad *pœnas infernales* peccato debitas refertur, quatenus in ea circundederunt eum dolores mortis & angores inferni obuenerunt ei, ut habetur Pſ. XVIII. 6. & virtus divina ſe ad tempus cohibendo permiſit ut ſecundum carnem ſentiret quicquid mors habet acerbitatis & maledictionis non tantùm per *pœnam damni* ſeu carentiam & privationem gaudij & delectationis quam ei viſio & fruitio Dei afferebat, ſed etiam per *pœnam ſenſus* ſeu immiſſionem graviſſimi mali injucundi, deguſtationem ſcilicet iræ & maledictionis divinæ, quæ per calicem denotatur: ſic enim non rarò *inferni* nomen pro abjectiſſima, miſerrima & luctuoſiſſima conditione ponitur, quod annotavit, *Arias Monta.* lib. de arca. ſerm. *ſæpe inferni nomine non tam ſepulchrum aut animarum ſedem, quàm extremam miſeriæ & calamitatis conditionem exprimimus*, Quo pacto Latini dicunt eum Orci faucibus ereptum, & ab inferis extractum, Græci ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ Ἀχερόντος qui capitali aliquo periculo vel ſummâ miſeriâ liberatur, ſic Pſ. CXVI. 3. חבלי שאול *dolores inferni*, acerrimos quoſque vel animi vel corporis dolores exprimunt.

XXI. Et verò cùm Chriſtus *dolores noſtros* portaſſe dicatur Iſ. LIII. nulli autem ſint acriores, nulli vehementiores quàm qui in penitiſſimo illo iræ diuinæ ſenſu verſantur, negari non poteſt, eum ex acerrimo iræ diuinæ ſenſu, mortiſque horrore maximos in anima dolores & verè infernales ſuſtinuiſſe: Rurſus cùm dicatur factus *maledictio* pro nobis, debuit illos omnes cruciatus ſuſtinere quos Lex ſtringit in tranſgreſſores dum intonat horrendum iſtud carmen, *maledictus qui non perſtiterit* &c.; at hi non externi tantùm & corporei ab hominibus infligendi fuerunt, ſed interni & penitiſſimi. Denique cùm damnati in inferis nihil patiendum habeant præter cruciatus corporis & angores animi, adeoque perſonæ totius infamiam & maledictionem, pœnas infernales non immeritò tuliſſe is dicitur qui iiſdem rebus eadem de cauſa, ab eodem judice obnoxius factus eſt, etſi quoad locum in inferis nunquam fuerit. Neque hîc dicendum pœnas infernales nonniſi in inferis ſentiri poſſe, quaſi locus ipſe inferni pars aliqua debiti fuerit; falſum eſt enim locum carceris vllam partem debiti facere; In foro Sponſor creditori ſatisfacit, hinc debitor ipſe liberatur à carcere, quid obſtat etiam quominus debitas infernales pœnas perſoluere Chriſtus potuerit ut interim inferni carcerem ipſum adire mi-

Digitized by Google

nimè cogeretur, 2° infernus etiam hìc inchoatur vt & paradiſus: Infernus animæ & carcer quidam, rea conſcientia eſt; Vt non ſpem tantùm cæleſtis gaudij prælibare pij ſolent, ſed & cæleſtis hujus gaudij primitias quaſdam, Annon in illa Christi cohabitatione nobiſcum & conuiuatione plus quàm ſpes eſt? Ioh. XIV. 23. Annon in illo jugi bonæ conſcientiæ conuiuio vt ait Sapiens Prover. XV. 15. deliciæ quædam præſentes ſunt? *Eccleſia & ſanctus quiſque cælum eſt* dixit Ambroſius in Pſ. CXVIII. ſerm. 12. *Tu ſi vis cælum eris* dicit Aug. in Pſa. XCVI. & *anima juſti cælum eſt* in Pſ. CXXI. quod in ipſis Scripturis fundamentum habet, cùm πολίτευμα noſtrum dicatur eſſe in cælis Phil. III. & in Apocalypſi Eccleſia in terris militans *Cæli* nomine deſignetur; Si E. fideles cæli gaudia hìc prægustare poſſunt etſi nondum in cælum aſcenderint; Cur non & impij infernum geſtare ſecum dicentur cùm conſcientiæ tormentis vexantur? Cur non & Chriſtus cùm maledictionem Dei ſenſit, quæ grauiſſima eſt inferni pœna, etſi nunquam inferos viderit, gehennalem pœnam tuliſſe dici poteſt?

XXII. Non me latet hìc clamitare Aduerſarios grauem fieri Chriſto injuriam ſi *pœnas infernales* dicatur paſſus, ſic enim ſequi 1. Chriſtum *deſperaſſe* cùm deſperatio pœnis damnatorum neceſſariò conjungatur 2. *damnatorum locum ſubiiſſe* & proinde damnatum poſſe dici 3° *damnationi æternæ* addictum fuiſſe ſiquidem hæc nobis reſeruabatur pœna & hanc experiuntur reprobi; Sed hæc omnia gratis ſupponuntur non probantur, & ex conſequentiæ ſententiæ noſtræ attribuuntur quæ nullis ſidiculis exſculpi ex ea vnquam poterunt; ut ex ſingularum refutatione conſtare poterit: Nam ad primam de *deſperatione* præter ea quæ à nobis modò ſunt obſeruata, diſtinguendum eſt accuratè inter ea quæ ſunt de ipſa ratione pœnæ quatenus à Iudice infligitur, & ea quæ ſunt de ejus adjunctis quæ ex vitio & imbecillitate ſubjecti in quod recipitur proficiſcuntur, ſiue quæ vel *eſſentialiter* includuntur in ipſa pœna, vel *accidentaliter* eam conſecuntur; Chriſtus illa in ſe recipere debuit pœnas nobis debitas ferendo, ſed non ſtatim iſta; At deſperatio eſt ex poſteriorum genere, non enim eſt de ipſa pœnæ eſſentia, ſed de vitio ſubjecti patientis quod perpetuitatem mali ſentiendi cognoſcit & defectum mediorum ex eo emergendi, hoc verò in reprobis & damnatis locum habere poteſt, & habet reuera qui omnem eluendi modum ſibi præcluſum vident; at in Chriſto qui certus erat de futura reſurrectione & de proximo Dei auxilio, neutiquam; poſtiſe autor eſt Deus, Diabolus & peccator Deſperationis; Deſperatio non reſpicit propriè pœnam ipſam, ſed tantùm ejus continuationem in æternum, nullum E. locum habere poteſt in eo qui eandem pœnam ſubit ad tempus breue conſtitutum & ipſi notum, cum certa ſpe liberationis, imò cum poteſtate illam amouendi cùm ipſi placet.

XXIII. Ad 2um R. Chriſtum non tam *damnatorum* quàm *damnandorum* pœnas tuliſſe & locum ſubiiſſe, eos ſcilicet cruciatus qui electis ex Dei juſtitia perferendi veniebant, niſi Chriſtus loco ipſorum ſeſe ſubſti-

tuiſſet

Digitized by Google

tuliſſet; unde colligitur falſò dici Christum *damnatum* fuiſſe, ſi damnatum intelligas ſimpliciter *& abſolutè*, eum nim. qui pœnas peccato debitas ita ſuſtinet ut nunquam ſuperet vel eluctetur, quomodo reprobi damnati dicuntur, quando Chriſtus à morte detineri non potuit & propter dignitatem perſonæ & propter perfectionem meriti Act. II. 24. fatendum eſt tamen nihil obſtare quominus *damnatus* id. condemnatus dicatur *hypotheticè*, quomodo damnari ſponſorem illum æquum eſt, qui electorum delicta & pœnas in ſe recepit; non aliter quàm cùm & ipſe dicitur factus maledictio, ut nos à maledictione eximeret; quanquam verum ſit Chriſtum non tam *damnatum* eſſe, quàm *noſtrum peccatum* in ipſo, ut disertè Apoſt. notat Rom. VIII. 3. cùm ait *Deum miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati & pro peccato condemnaſſe peccatum in Carne* ut pœna & condemnatio non tam ad Chriſtum, quàm ad peccatum quod ſuſceperat referatur.

XXIV. Ad 5um R. non neceſſe fuit Chriſtum *æternitatem* pœnæ ſubire, ſed tantùm ejus *extremitatem*, neque propterea cenſendum eſt defuiſſe quicquam ejus paſſionibus, quia æternitas durationis abundè ex dignitate Perſonæ & gravitate ſupplicij compenſata eſt; Neque hoc de ſubſtantia pœnæ infernalis eſt ut ſit æterna, ſed de infirmitate creaturæ patientis quæ non poteſt pœnam ferendo ſatisfacere & vincere, imò peccata peccatis cumulando & in ipſa pœnæ latione fremitu & impatientiâ Deum offendendo continuationem pœnæ in ſe accerſit; at ſi eâ virtute aliquis hominum eſſet præditus, ut pœnam totam ſimul & ſemel exhaurire & plenè ſatisfacere poſſet, nihil opus foret eum in æternùm puniri; hoc ipſum verò in Chriſto deprehenditur; itaque mirum non eſt ſi infernales quidem pœnas tulerit, non æternas tamen, ſed temporales & brevi finitas & circumſcriptas ſpatio.

XXV. Antequam manum de tabulâ ponamus huic ex *Deſertione Chriſti* petito argumento. Aliud ex ipſa ejuſdem *Morte*, attexere libet, quo eadem Satisfactionis veritas evidentiſſimè colligitur. Si Chriſtus mortem pro hominibus tulit, utique & pro ipſorum peccatis ſatisfecit; Ratio conſequentiæ duplici fundamento nititur; 1um eſt quòd mors eſt pœna & ſtipendium peccati, Itaque qui eam fert, pœnam peccati ferre cenſendus eſt, Alterum quod Chriſtus *θεάνθρωπος* non tantùm potuit pœnam eam ferre, ſed & perferre & exhaurire, propter ſummam ſuam dignitatem & potentiam, Ergo mortem ferendo ut pœnam, eam etiam abſorpſit & ſic plenè pro nobis ſatisfecit. *Socinus* lib. 3. de *ſervat*. c. 7. ſubdolè argumentum noſtrum proponit, ut eò faciliùs viam ejus eludat, ita enim nos inducit argumentantes, Quicunque moritur, aut pro ſuis aut pro alienis peccatis moritur, at Chriſtus non pro ſuis quæ nulla in ipſo fuerunt mori potuit peccatis, Ergo pro noſtris, Ita totum facilè concedit argumentum quaſi nihil contra ſe faciens, qui contendit etiam Chriſtum pro peccatis noſtris id. *eorundem causâ* mortuum eſſe; ſed ne ulterius fucum faciat in propoſitione *Pro* de cujus vero ſenſu dictum fuit à nobis Diſput. IV. ſic

Digitized by Google

argumentum formamus, Qui mortem ſuſtinet peccati pœnam, eam ſuſtinet, vel peccati ſui pœnam, vel alieni; At Chriſtus ſuſtinuit mortem pœnam peccati E. vel ſui vel alieni, non ſui E. alieni ſcil. noſtri.

XXVI. Varia hîc excipit Aduerſarius 1. falſum eſſe mortem omnem eſſe peccati pœnam; nam hoc neque in *morte naturali* neque in violenta locum habere poſſe; Non in *naturali* quòd ea non ſit peccati ſtipendium, ſed naturæ noſtræ quam ipſemet Adamus in Creatione accepit propria ſequela, Cùm enim corpus animale habuerit & ex puluere terræ formatum, mortale fuiſſe naturâ ſuâ; 2. hoc etiam ex eo colligi quod Chriſtus qui ab omni prorſus peccato i. e. peccati pœna & reatu, nos liberauit, mortem tamen hanc naturalem non ademit, ſed tantùm mortem æternam & moriendi neceſſitatem, Itaque Chriſtum naturali huic morti quoque ſubjectum fuiſſe non quidem propter peccata vlla vel ſua vel aliena, ſed quia homo natus erat, mortuum quidem eſſe propter peccata noſtra, non quatenus illi alioqui poſtquam homo natus fuerat, naturaliter moriendum erat, ſed quatenus violentam mortem ſubiit volens 3º. mortem naturalem non eſſe pœnam ex eo liquere, quod fideles quotidie moriantur, nec tamen mortem ut pœnam peccati ſui ferant: Non etiam *in morte violentâ* ſemper obtinere, ut quicunque eam ſuſtinet, ferat eam ut pœnam, peccati vel ſui vel alieni; innumerabiles enim reperiri qui nec propter ſua nec propter peccata aliena interficiuntur, quales ſine dubio ſunt Martyres Dei & Chriſti omnes, & quicunque innocentes cùm ſint tamen occiduntur. *Soci. li. 3. de Serua.* c. 7. 8.

XXVII. Sed nihil hîc eſt tamen quod facilè refelli non poſſit 1º. ſupponitur gratis *mortem* aliquam dari *naturalem*, quæ non ſit peccati ſtipendium, ſed naturæ ſequela, quod πρῶτον eſt ejus ψεῦδος; Nos contra nullam mortem cenſemus naturalem dici poſſe eatenus ut naturæ integræ ſit ſequela, ſed omnem eſſe violentam ex Dei judicio promanantem 1º quia Deus homini mortem in peccati pœnam comminatus eſt, Gen. II. 17. *qua die comederis morte morieris*, quæ verba cùm indefinitè loquantur de morte, ad omnes pariter extendenda ſunt mortis ſpecies, mortis autem nomine etiam mortem corporalem intelligendam eſſe, nemo ut opinor inficias iuerit. 2º quia Deus hanc ipſam mortem Adamo poſt peccatum jam admiſſum in pœnam denunciauit Gen. III. 19. *Pulvis es & in pulverem reverteris*; fruſtra verò hoc, ſi jam ex naturæ ſuæ conditione in pulverem rediturus erat. 3º quia hanc mortem Scriptura paſſim ut peccati ſtipendium proponit Ezech. XVIII. 4. 20. Ro. v. 12. & omnium clariſſimè Rom. VI. 23. Nec hîc audiendus Socinus qui prætendit Ap. loqui de morte æterna, non verò corporali; Nam cùm Ap. ſimpli. mortis meminerit noſtrum non eſt ea reſtringere quæ non reſtrinxit; imò ſcopus eſt c. v. probare in omnes homines peccatum tranſiiſſe quia omnes moriantur, non utique morte æternâ ſimpli. ſed corporali quæ in ſenſus incurrit. Imò verò utramque innuit, quia utraque à Deo denunciata fuerat. Moriuntur E. homines non quà *homines*, ſed quà *peccatores*, quà ab Adamo inquinati, non

quà

quà ab illo propagati.

XXVIII. Vana verò & futilia ſunt quæ contra objiciuntur 1. de *mortalitate & corruptibilitate Adami*, Aliud enim eſt Adamum *mortalem* fuiſſe & corruptibilem *potentiâ remotâ* reſpectu materiæ ex qua conſtabat, aliud mortalem & corruptibilem *potentiâ proximâ*, id. ita diſpoſitum ut certò moriturus & corrumpendus eſſet, Prius in eo fuiſſe concedimus reſp. *corporis*, ſed poſterius negamus reſp. *perſonæ*, quandiu enim perſtitiſſet in integritate anima juſta & ſancta corpus terrenum hominis præſtitiſſet immune ab interitu, ita ut homo etſi potentiâ mortalis, tamen nunquam fuiſſet actu moriturus quomodo Concilium Mileuita. c. 1. bene ſancivit olim contra Pelagianos. Hinc *immortalitas* Adamo in primo ſtatu rectè tribuitur, non ea quidem *abſoluta & neceſſaria* quæ in *impotentia moriendi* verſatur, & quæ *immortalitas patriæ* dicitur, ſed *conditionata & poſſibilis* quam dicebam tantùm *potentiam non moriendi* non interveniente peccato & *immortalitas viæ* vocatur, illa potentiam ſimul & actum moriendi abolebit, iſta actum quidem impediuit, at potentiam non ſuſtulit. Ita *mortalis* & *immortalis* κατ᾽ ἄλλο καὶ ἄλλο bene dici potuit; *mortalis* per materiæ ex qua conſtabat imbecillitatem, & qualitatum elementarium ipſi adhærentium conditionem, *immortalis* verò per originalis juſtitiæ & gratiæ ſingularis firmitatem; Sic poterat mori ut etiam poſſet non mori. Unde patet etiam longè aliâ ratione mortalem fuiſſe hominem ante lapſum & poſt lapſum, tunc ita erat mortalis ut poſſet mori & non mori, poterat enim ut non peccare ita non mori; at nunc ita eſt mortalis ut neceſſariò ſit moriturus, & non poſſit non mori.

XXIX. Non eſt ſolidius quod afferunt ſecundò de liberatione per Chriſtum facta ab omni pœna peccati, nam ſi formetur argumentum facilis erit reſponſio, A quo Chriſtus nos non liberat illud non eſt pœna peccati, Atqui à morte naturali nos non liberat Chriſtus E. Rʒ. 1. ad *majo.* per diſtinct. A quo Chriſtus nos non liberauit, nec liberabit illud non eſt pœna peccati, Concedo, nam etſi Chriſtus de *jure* & quoad meritum liberationem perfectam à peccato ejuſque pœna in morte ſit conſecutus, tamen *de facto* & quoad efficaciam nos actu non liberat ſimul & ſemel, ſed per varios gradus & intervalla, ut reſpectu peccati, primò nos liberat à reatu, poſtmodum à tyrannide, tertiò à labe & reliquiis, ita quoad pœnam non ſtatim totam tollit, ſed paulatim & ſucceſſiuè, ita ut eam plenè ſit tandem ablaturus quando abſterget omnem lachrymam ab oculis noſtris & mortem abſorbebit in victoriam, ſic falſa erit Minor, Unde per retorſionem ita colligo, A quo Chriſtus vel jam nos liberat vel tandem liberaturus eſt, id à peccato & non à natura originem traxit. At nos liberaturus eſt Chriſtus, à morte etiam corporali, cùm traducet nos de morte ad vitam E. 2o. Mino. nega. Chriſtus enim à *morte* nos liberauit quatenus illa pœnæ rationem habet, ita ut ſi moriendum ſit nobis, non moriendum ſit amplius ut pœnas feramus peccati noſtri, ſed ut à ſordibus peccati expurgati in cœleſtem felicitatem traducamur, ideo mors noſtra

Digitized by Google

non eſt amplius maledicta, ſicut maledictio eſt omnis pœna peccati, ſed beata Apo. XIV. 13. precioſa in oculis Iehouæ. Pſ. CXVI. 15. dulcis ſomnus, requies laborum, depoſitio ſarcinæ peccati & tranſitus in vitam æternam; à peccato eſt quidem quod homines etiam fideles moriuntur, non morerentur enim niſi peccatores eſſent, ſed ex merito & gratia Chriſti eſt, quod homines per mortem ad vitam traducuntur, quia ita immutauit ejus naturam Chriſtus, ut etſi peccatum ſemper ſit occaſio moriendi, non ſit tamen ejus pœna vel λύτρον finis propter quem morti obnoxij ſumus.

XXX. Hinc liquet quàm falſò pertendat Aduerſarius Chriſtum morti naturali quatenus homo natus erat fuiſſe ſubjectum, nam cùm ubique teſtetur Scriptura eum non propter ſe, ſed propter nos mortuum eſſe, & conſtet eum ſanctiſſimum & juſtiſſimum ſemper fuiſſe, illi vita tantùm ex præſcripto Legis non mors debebatur, ita ut deteſtandum ſit meritò impium Aduerſarij dogma quod Chriſtum per ſe mortalem ſtatuit: Non meliùs dicit etiam Chriſtum nos à morte non exemiſſe, ſed tantùm à moriendi neceſſitate, nam cùm omnibus adhuc incumbat moriendi neceſſitas teſte Ap. Heb. IX. 27. quomodo ab eadem liberati cenſeri poſſumus? Neque huic veritati derogat, quod illi qui in extremo judicio ſuperſtites ſunt futuri non morientur, Etſi enim non *morientur*, *mutabuntur* tamen 1. Cor. XV. 51. & hæc *immutatio* illis erit inſtar mortis, quâ depoſitâ & aboſita terreni Adami imagine quam nunc portamus ſubitò in cæleſtis imaginem ſunt transformandi; Adde quod ſi hinc colligendum eſſet, Chriſtum nos liberaſſe à moriendi neceſſitate; ſequeretur eos ſolos fuiſſe liberatos, alios autem qui antea obierant nequaquam, quod abſurdiſſimum.

XXXI. Ad 3um *Mors* bifariam conſideratur, vel *in ſe* prout infligitur iis qui ſunt extra Chriſtum, vel reſpectu fidelium *in Chriſto*, *In Chriſto* ſi ſpectatur non eſt amplius mors ut diximus id. pœna peccati, hunc illi aculeum ademit Chriſtus Rom. VIII. 1. quod locum dedit gloriationi Paulinæ, *vbi eſt mors victoria tua* &c. 1. Cor. 15. 50. 51. At *in ſe* & extra gratiam, naturam retinet ſuam, & nemini incumbit niſi in pœnam, reprobis quidem propter peccata propria, at Chriſto propter aliena nimir. noſtra ipſi imputata, non valet E. conſequentia, fideles mortem non ſuſtinent ut peccati pœnam E. mors non eſt ſemper peccati pœna; quia quæſtio eſt de natura mortis in ſe ſpectatæ, non verò prout in fidelibus per Chriſtum eſt immutata, quia enim ſemel hanc pœnam luit pro ipſis Chriſtus, non patitur juſtitia eam rurſus ipſis eum in finem imponi, ſed in aliis omnibus qui hoc beneficio non fruuntur primarius finis ſemper obtinet, ita ut nemo niſi vel propter ſua vel propter aliena moriatur peccator.

XXXII. Neque vilius eſt momenti quod 4° loço affertur *de morte violenta*. Nam 1° diſtinctio inter mortem naturalem & violentam non ſatis eſt accurata, ſiquidem nulla mors propriè eſt naturalis, ut ante dictum, id. naturæ ſequela, ſed omnis violenta & contra naturam, 2° ſi per mortem

Digitized by Google

vio-

violentam intelligat eam quæ foris per vim infertur dico 1° non ſatis firmem eſſe conſequentiam, nemo propter aliena peccata violentâ morte jure occiditur. E. nemo propter aliena peccata violenta morte jure moritur. Aliud quippe eſt *mori*, aliud *occidi*, poteſt quis morte violentâ propter vel ſua vel aliena peccata non injuſtè mori, qui tamen injuſtè occidetur, verbi gratia ſi quis impius ab alio interficitur, ex priuato odio ac vindicta, jure quidem reſpectu Dei moritur propter ſua peccata, ſed non jure tamen ab alio ſed iniquiſſimè occiditur; ſic Chriſtus jure quidem morti traditur à Deo propter noſtra peccata in ſe ſuſcepta, ſed injuſtè tamen à Romanis occiditur. 2° axioma illud quod nemo propter aliena peccata jure moriatur, vel intelligitur de *judiciis humanis* vel *de divino*, In illis fatemur ordinariè locum hoc non habere, quia Leges non permittunt alium pro alio occidi, quanquam & nonnunquam hoc uſu venire ſoleat ut in crimine læſæ majeſtatis & aliis atrociſſimis ut hæredes & poſteri in partem veniant pœnæ cum principalibus reis quod probatum fuit antea *Diſſ. 2. de Neceſſitate Satisfactionis*; ſed reſp. *Dei* qui ſummum jus vitæ & necis habet in Creaturam, nihil obſtat quominus alij pro aliis plectantur juſtiſſimè, maximè ſi inter eos intercedat aliquod communionis vinculum ut ex variis exemplis conſtat Ioſ. VII. 5. 2. Sam. XXIV. 5. 2. Sam. XXI. 6. quod & antea in Lege ſanxerat ſe viſitaturum peccata parentum in filios. Itaque etſi hoc non obtineret inter homines, quia tamen in judicio divino non ſemel occurrit, falſum ex eo deprehenditur hoc Aduerſarij Axioma & quod illi ſuperſtruitur dogma, Chriſtum ſcil. jure propter aliena peccata non potuiſſe morti tradi ex Dei diſpenſatione.

XXXIII. Hîc verò excipitur rurſus, Sed demus, inquit, omnia peccata noſtra Chriſto imputata fuiſſe, & ob eam rem ipſum eſſe mortuum, num idcirco eum pro ipſis peccatis etiam ſatisfeciſſe credendum erit? Minimè, inquit, quia ſequeretur ſic, quod quilibet noſtrum qui Chriſtiani ſumus ideo morimur quia imputantur nobis delicta noſtra, nemo tamen noſtrum pro ſuis delictis moriendo ſatisfecit. R. Sed nititur falſa hypothesi quaſi fideles cùm moriuntur, ideo moriantur quod ipſis peccata ſua imputentur, at verò licet occaſione peccatorum moriantur, non ipſis tamen imputantur amplius ad pœnam quia Chriſto imputata fuerunt, qui peccatum pro ipſis factus eſt ut eſſent juſtitia Dei in ipſo 2. Cor. V. 21. Ita ſi moriuntur non moriuntur amplius ut pœnas ferant & ſatisfaciant, ſed ut à corpore mortis liberentur & per mortem ad vitam tranſeant; De cæteris qui ſunt extra Chriſtum damus mortem illis in pœnam cedere, eoſque mori in peccatis & reatu ſuo qui ipſis imputatur & pro quo quidem ſingulis pœnis quas patiuntur ſoluunt, ſed non ſatisfaciunt tamen, quia ita eas ferunt ut nunquam perferant, ita eas patiuntur ut nunquam propter infirmitatem ſuam queant ex iis eluctari, ideoque quia nunquam ſolutio eſt perfecta, nunquam etiam ſatisfactio poteſt illis tribui, In Chriſto verò aliter, quia ſemel pleniſſimè ſolvit, verè etiam patiendo *ſatisfecit*.

XXXIV. Denique perſuadit non ſatis accuratè poſſe dici Chriſto

peccata

Digitized by Google

peccata noſtra fuiſſe imputata, quia alias immerens non fuiſſet mortuus, quod tamen in perſonâ Davidis de ſe palam profitetur Pſ. LXIX. 5. *qua non rapui tunc reddidi.* Item quod antea dixerat *oderunt me gratis* quod ad ſe transfert Io. XV. 25. quæ verba nullam juridicam cauſam fuiſſe demonſtrant cur Chriſtus eam mortem ferre teneretur, quod omnino falſum eſſet, ſi noſtra illi imputata peccata fuiſſent; ſiquidem jure & meritò poſſet dici interfectus. Sed peccat falla. à dicto 2um quid; non poſſet dici *Chriſtus immerens* mori reſpectu *noſtri* concedo, reſpectu *ſui* nego; nam etſi pro nobis ſolvat, pro ſe tamen nihil debuit. Deinde aliud eſt *Chriſtum immerentem* interfici *à Iudæis* hoſtibus qui eum gratis oderant, aliud immerentem morti tradi *à Deo* Iudice; prius verum, ſed non poſterius. Nec aliud innuunt verba Pſaltis; nam ut nulla fuit cauſa juſta propter quam eum hoſtes perſequerentur; ita revera non debuit ipſe quod ſolvit pro nobis, *juſtus* enim *pro injuſtis paſſus eſt* 1. Pet. III. 18. Verum etſi nihil pro ſe debuerit Chriſtus, non obſtat tamen quominus jure ab ipſo pœnas repetierit Pater, poſtquam noſtrum Sponſorem eum fecit.

XXXV. Itaque cùm ſit mentio *addictionis Chriſti in mortem* duo iſti actus inprimis ſunt diſtinguendi. 1. *Deſtinatio Chriſti in vadem* qui pro nobis ſatisfaceret. 2. *inflictio pœnarum* nobis debitarum in Chriſtum Sponſorem conſtitutum. Prior non eſt *actus juſtitiæ*, ſed tum *ſupremi dominii* erga Chriſtum hominem, tum *miſericordiæ* erga nos; nulla ſiquidem [illegible]o fuit in Chriſto propter quam teneretur hoc officium ſuſcipere, & [illegible] pro nobis ſiſtere: at alter bene dicitur *actus juſtitiæ*, juſtum enim fuit Chriſtum Sponſorem conſtitutum pro nobis ſatisfacere, imò aliter fieri non potuit ex ordine Dei. Ita licet *perſonaliter* & *intrinſecè* ſeu *inhærenter* fuerit innocentiſſimus, & hoc pacto puniri jure non potuerit, tamen quia *ſubſtitutivè* & *judicialiter* fuit nocens, propter peccata noſtra in ſe recepta, Iuſtitiæ ratio omnino poſtulabat ut pro iis pro quibus ſpoponderat plecteretur, & ſic *verè* pro ipſis *ſatisfaceret*. Et de his quidem hactenus.

EPIMETRA RESPONDENTIS.

I. *Sicut contra Fanaticos Anabaptiſtas Chriſtum ita naturam humanam aſſumpſiſſe ut revera nobis fuerit* ὁμοούσιος *certè aſſerimus.*

II. *Ita contra Pontificios Chriſti Corpus omnes veras & eſſentiales veri corporis proprietates ſemper habuiſſe, adeo ut neque fuerit inviſibile, neque illocatum, neque ubique diffuſum confidenter aſſeveramus.*

III. *Unde licet veram Idiomatum communicationem in* concreto *reſp.* perſonæ *faciliè admittamus; eandem tamen in* abſtracto *reſp.* naturæ humanæ *quaſi ipſa omnipotens, omnipræſens, & omniſcia facta fuerit conſtanter negamus.*

IV. *Nomen* שולח *ſive ſimplex ſtatuatur ut nonnullis placet derivatum à radice* שלח *id eſt mittere mutato* ח *in* ה, *vel à radice* שלה *hoc eſt quietum*

&

& felicem eſſe; ſive compoſitum dicatur ex nomine [illegible] & pronomine affixo [illegible] ejus [illegible] ut Ionathan & Aben Ezra exponunt, filius ejus; vel quod [illegible] verisimile ex pronomine relativo [illegible] & præpoſitione [illegible] ita ut ſit idem quod [illegible] cui repoſitum eſt ſupple regnum, ut Onkelos, Ieroſolymitanus Paraphraſtes & [illegible] verſio: quicunque tandem modo explicetur, Nomen hoc [illegible] Gene. XLIX. apprimè Chriſto competere cenſemus.

V. Nomen [illegible] ex ſuperſtitione aliqua Iudaica, ſed ex mera ejus punctorum ignorantia, (nihil tamen temere à nobis definitum volumus) exercitij cauſa [illegible] eſſe defendemus.

VI. Hoc nomen [illegible] Dei ſoli proprium eſſe, nullique creaturæ poſſe tribui [illegible] contra Socinianos defendimus.

DISPVTATIO OCTAVA.

Quæ Sexta eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente BENEDICTO CALANDRINO *Genevenſi*.

THESIS PRIMA.

QVAM VIS varia illa argumenta quæ Diſputationibus ſuperioribus allata ſunt ſufficere poſſent adſtruendæ Sententiæ Orthodoxæ, *De Satisfactionis Chriſti Veritate*, quia tamen Spiritus S. tantam in ea tradenda [illegible] adhibuit, ut nihil [illegible] ejus in mentibus noſtris plenè ſtabiliret & contradicentium impietati occurreret, Mirum videri non debet ſi [illegible] mam quæſtionem, de qua hactenus multa ſatis jam verba fecimus, denuò retentemus, [illegible] noſtrumque [illegible] vice adijciamus, necnon ab Adverſariorum exceptionibus vindicemus.

II. Ut ergo [illegible] pertexamus, *Sexta* nobis argumentorum [illegible] hac diſputatione inſtruenda venit, quam ex *Sacrificiorum V. T.* collatione petimus, utpote quæ multifariam & [illegible] Satisfactionem [illegible] Argumentum [illegible] nobis

Digitized by Google

hoc eſt, Qui tanquam Sacerdos & Victima ſub Vet. Teſt. præfiguratus, & ſub N. oblatus, peccata noſtra ſuper lignum tulit, utique is non [illegible] noſtro, ad confirmationem puta doctrinæ, & patientiæ exemplum mortuus eſt, ſed *vice* etiam *noſtra* ſubſtitutus [illegible] expiando, *verè* pro nobis ſatisfecit. At hoc ipſum pro nobis præſtitit Christus E [illegible] duobus fundamentis nititur: Primo eſt Chriſtum verè Sacerdotem fuiſſe & Victimam, & ut talem ſe obtuliſſe: Poſterius hanc utramque [illegible] neceſſariò importare peccati expiationem & ex conſequenti Satisfactionem.

III. Et ad illud quidem quod attinet vix opus eſt ut [illegible] in eo demonſtrando: Nam præterquam quòd hoc non diffitentur ipſi Adverſarij cum quibus res nobis eſt, adeo di[illegible] Scriptura [illegible] fit in meridie quærere de eo adhuc dubitare; Nam ut jam non dicamus hanc eſſe muneris Mediatorij non minimam partem, quæ expreſſa Dei ſanctione imò & jurejurando ad ejus æternitatem conteſtandam Chriſto commiſſa legitur Pſ. cx. 5. quis neſcit hunc fuiſſe præcipuum finem totius Sacerdotij Levitici & Sacrificiorum quæ ſub Lege ſubinde offerebantur; ut ſub hiſce veluti umbris & figuris Chriſtus ſummus Pontifex Eccleſiæ & Sacrificium ejus expiatorium quod in morte peragere debuit adumbraretur? ut fusè Apoſt. docet in Epiſt. ad Hebr. Nec alia de cauſa ipſi toties & *Sacerdotis* & *Agni* nomen tribuitur quàm ad utramque hanc muneris ſui partem deſignandam quæ neceſſaria fuit ad Redemptionis & Reconciliationis noſtræ opus perficiendum; cùm enim ad placandam Numinis iram & gratiam ejus conciliandam & *pœnæ* eſſent ferendæ quæ à *Sanctionibus* Legis imponebantur, & *actiones* exequendæ quas Legis *mandata* ad vitam conſequendam poſtulabant, ut ex utriſque ſimul *Satisfactio meritoria* Sponſoris noſtri exurgeret, quæ & liberationem à morte impendente, & jus ad vitam deperditam impetraret, debuit utraque in Chriſto concurrere & ſacerdotij & victimæ ratio: Sacerdos eſſe debuit qui offerret, Victima quæ offerretur: Sacerdos qui ageret, Victima quæ pateretur. Sacerdos in Spiritu, Victima in carne, quod utrumque in ipſo reverà impletum videmus cùm per Spiritum æternum ſe obtulit Heb. x. v. ix. 4. ſi quidem non opus habuit ſanguine alieno taurorum & hircorum ut Sacerdotes Levitici, ſed ipſe & Sacerdos & Victima per proprium ſanguinem æternam redemptionem adeptus [illegible] ſibi fecit in cœlum ibid. & alibi dicitur ſe tradidiſſe [illegible] Θεῷ: Eph. v. 2. & *ſanguine ſuo nos redemiſſe* Rom. [illegible] 8. quod certiquè dici non poſſet niſi geminus ille reſpectus & Sacerdotis & Victimæ in Chriſto [illegible] habuiſſet.

[illegible] Alterum autem [illegible] non [illegible] comprobari poteſt. Primò [illegible] poſtulat. Nam ſi Sacerdos fuit is non tantùm docere debuit & revelare [illegible] Patris doctrinamque ejus confirmare [illegible] aliquod [illegible] expiationem [illegible] Propheticæ partis, Prophetici [illegible]

Digitized by Google

hominibus; eſt enim interpres voluntatis Divinæ cui id curæ eſt ut homines intelligant quid ſit ipſis ad ſalutem & credendum & faciendum neceſſarium: Itaque cùm Scriptura de prophetico Chriſti munere loquitur, docet Deus ſe in ipſius ore verba ſua poſuiſſe & jubet audiri [illegible] pœnáſque repoſcendas minatur ab eo qui ipſi non auſcultaverit. Deut. XVIII. 18. At Sacerdotis munus propriè & contradiſtinctè ad Propheticum in iis occupatur quæ agenda ſunt apud Deum, [illegible] inquit Ap. Hebr. V. 1. & VIII. 3. τὰ πρὸς τὸν θεὸν ut ſcil. offerat dona & ſacrificia pro peccatis atque adeo aliquid operetur quo Deus homini propitius fiat & reconcilietur. Quum itaque Chriſtus ſit veri nominis Sacerdos, non id tantùm habet quod doceat homines, vel quod intercedat pro nobis apud Deum, ſed quòd etiam verum & reale ſacrificium obtulerit pro peccatis noſtris. unde conſequitur aliud omnino intendiſſe Chriſtum in morte ſua quàm doctrinæ confirmationem, quod vellet Socinus, nam ſic mortuus fuiſſet tantùm ut Propheta, non ut Sacerdos & Victima; Accedit etiam & illud quod Chriſtus non pro iis tantùm hominibus Sacerdos fuerit qui poſt ipſum vixerunt, ſed & pro iis, qui vixerunt ſub Vet. Teſt. [illegible] omnium ſit Mediator, 1. Tim. II. 5. qui heri & hodie idem eſt, Hebr. XIII. 8. Unum nomen in quo ſalutem conſequi poſſumus. Act. IV. 12. Cujus gratiâ ſervantur pariter illi nobiſcum Act. XV. 11. An verò Chriſtus dici poteſt ſerviſſe eos ſolo exemplo quibus ſcil. tale exemplum propoſitum nunquam fuit? Nemo ſanè dixerit. Servavit ergo merito [illegible] mortis quæ intercedere debuit, tanquam redemptio peccatorum præcedentium ſub Vet. Teſt. Hebr. IX. 15. Rom. III. 25. ut virtute ſolutionis à Sponſore certo tempore futuræ, debitor à carcere liberatur.

V. Id ipſum verò luculentiùs etiamnum probat Victimæ [illegible] quam Chriſtus in hoc negotio induit; Primò quia inter gentes communi conſenſu receptum eſt victimam loco peccatoris offerri ad placandum Numen offenſum, & reum ipſum à pœnâ eximendum. quod vel ex iſtis poëtæ verbis tanquam vulgatiſſimum colligitur.

Quum ſis ipſe nocens, moritur cur Victima pro te?
Stultitia eſt morte alterius ſperare ſalutem.

Pro te id eſt *tui loco* & vice: neque alia videtur cauſa fuiſſe & origo horrendæ illius ἀνθρωποθυσίας quæ inter tot Gentes olim etiam celeberrima obtinuit. Quum enim iſtæ [illegible] ductu non ignorarent, quò majus eſſet quod daretur Deo, eò faciliùs veniam poſſe impetrari, præſertim ſi ἀντίλυτρον cum eo, quod redimerent, aliqua eſſet æqualitas, ſi homo pro homine hoſtia foret, Ideo à pecudum mactatione in piacularis faciendis ventum eſt ad mactationem hominum; cauſam affert Cæſar de Gallis loquens, *Pro vita hominum*, inquit, *niſi vita hominis reddatur non poſſe Deorum Immortalium Numen placari arbitrantur*. Hoc factitaſſe primi reperiuntur Phœnices ſeu Cananæi, quos notum ex Scripturis Molochum qui Saturnus fuit placare liberorum ſuorum mactatione ſolitos, quò Tertul. Apol. c. 19. reſpiciens dicit *Saturnum imprimis humana victima* [illegible]

Digitized by Google

non fuiſſe, idoque ſimulum [illegible] fuiſſe appellatum. Inde ad Tyrios & Pœnos mos tranſiit, quod Iuſtinus poſt Diodorum tradidit lib. 18. *Homines vt victimas immolabant & impuberes aris admovebant, pacem Deorum ſanguine eorum expoſcentes.* Vſitatiſſima quietiam fuiſſe olim per Græciam, Italiam, Siciliam id genus ſacrificia narrat Plinius, neque Romæ abrogata ante annum 657. Huc pertinent etiam publicæ illæ hominum devotiones quibus veteres placari Deos cenſebant quod de Deciis notat Cic. lib. 3. de nat. Deor. & Livius vocat eos *piacula omnis Deorum iræ* quæ eius homines ipſi pro patria ſe devovent [illegible] pœnam quæ cæteris impendebat in proprium caput accerſentes ab illis avertebant. Hæc autem vtraque conſuetudo apud Gentes [illegible], niſi conſtans fuiſſet apud eos ſententia, vindictam [illegible] peccatoris ſubire [illegible] ejus Redemptionem.

VI. Secundò ſubrogationem hanc & ſatisfactionem Deus expreſſius tradidit in Sacrificiis Leviticis. Primò, *in victima integra & pura oblatione* quæ pro eo fieri debuit, de ſuo enim dare debuit victimam vt teſtaretur loco ſuo ſupponi ad eam ferendam pœnam quam ipſi debebant: Secundò *in ſanguinis effuſione* quæ mortis & ſupplicii condemnati imaginem expreſſiſſimam habuit, ipſo ſubſtitutionem non obſcurè arguit, quia ſanguis [illegible] pro anima ſeu vita hominis ponitur Levit. xvii. 11. *Anima*, inquit, *carnis* [illegible] *in ſanguine, ego verò dedi eum vobis* [illegible] *ad expiationem faciendam pro animabus veſtris, nam ſanguis eſt qui pro anima expiationem facit.* Ex quibus conſtat ſanguinem à Deo [illegible] ad expiationem Animarum, quia in eo eſt anima, id eſt vita, non quod propriè ſanguis ſit ipſa anima, ſed propter ſpiritus vitales qui animæ organa & virtutis ejus vehicula ſunt, vnde effuſo ſanguine [illegible] vitam extingui neceſſe eſt. Atque hinc [illegible] propter quam Geneſ. ix. vbi liber eſus pecorum conceditur, hoc interdicitur expreſſè, *ne caro cum ſanguine comedatur*, quia *anima ejus eſt ſanguis* vel in ſanguine, ita ex vetuſtiſſima Lege [illegible] ſanguinem eſſe loco animæ, quo reſpicit illud Virgilianum,

Sanguine [illegible] vomit ille animam.

Si E. ſanguis datur ad expiandas animas quia eſt loco Animæ, vtique Anima ſeu vita pecoris datur & offertur pro anima ſeu vita hominis, & pœnas ſuſtinendo loco & vicem ipſius hominis pro eo moritur. Neque alia de cauſa Heb. ix. 22. dicitur *ſine ſanguinis effuſione non fieri remiſſionem*, niſi quia conſtituerat Deus [illegible] ſatisfactione, quæ mortem violentam & judicialem per ſanguinis effuſionem, peccatori debitam neceſſariò poſtulabat. Tertiò, [illegible] *impoſitionem manuum* [illegible] in ſacris iſtis ſolitus, [illegible] de quo Levit. i. 4. & Exod. xxix. 10. [illegible] tenebatur ille qui offerebat vel per ſe vel per ſacerdotem manus capiti victimæ imponere: fiebat illud quidem ad majorem [illegible] conſecrationem [illegible], ſed per hanc χειροθεσίαν animal [illegible] potiſſimum *ſubſtitutionem* victimæ loco [illegible] transferebat [illegible] ab iſto ad illam, inde

portare

Digitized by Google

portare peccata imo & *peccatum* & execratio ipſa dicebatur. Quartò *Peccatorum confeſſio* quæ exigebatur vel à Sacerdote vel à populo, de qua Leu. XVI. 21. In deſcriptione ſolennis & anniuerſarij ſacri expiatorii, *Imponet manus Aaron & confitebitur omnes iniquitates filiorum Iſrael.* Quid ita? ut ſcil. deuoluta in eam ſignificarentur peccata omnia quæ expianda erant, & eorum purgatio ab ipſa victima peti innueretur: hujus confeſſionis apud Gentiles vſum in ſacris fuiſſe docet nos Alex. ab Alex. l. 4. c. 17. *rem divinam facturus ad ſuam levandam culpam debet ſe in primis reum dicere & noxæ pœnitere ac fateri admiſſam* &c. Quintò huc facit etiam illa *iræ Divinæ deprecatio* quæ in caſu homicidij fieri ſolebat Deut. XXI. 8. Nam homicida non reperto; populus qui confoſſo proximus erat, pecude cæſa debuit purgari, ne ſanguinis innoxij reatum ferret, alioqui non poterat terra expiari à ſanguine effuſo niſi per ſanguinem effuſoris, vt lex ait Num. XXXV. 34. Cur verò? ſi ſola Dei miſericordia abſque vlla ſatisfactione reatus iſte tolli potuit? ſed populus agnoſcit hoc offerri ſacrificium ad tollendum reatum, *Expia,* inquiebat, *populum tuum Deus* acceptando victimam oblatam; & *ne imputes ſanguinem innocentem* demonſtrans ſcil. hanc victimam populi vicem hac in parte ſuſtinere ad tollendum reatum qui cæteroquin illis impoſitus fuiſſet.

VII. Sextò denique *Effectus* iſtorum Sacrificiorum hoc evincit clariſſimè, *Expiatio* ſcil. & *Litatio* quæ in illis fieri ſolebat; nam ſi ſacrum ritè peractum erat, & victima Deo dicebatur acceptabilis לרצנו Leu. 1. 3. & oblatio in odorem bonæ fragantiæ ריח ניחח Leu. 1. 13. 17. & remiſſio peccati cum liberatione rei ſequebatur, vnde paſſim in Levi. IV. V. &c. legas *Expiabit eum ſacerdos & remittetur ei:* hoc Græci καλλιερεῖν Latini *Litare* dixerunt, ſcil. Sacrificio ritè peracto Deum placare; Non omnis qui ſacrificat, etiam litat; Plautus in Pœnulo *ſi Hercule iſtud vnquam factum eſt, tunc Iupiter faciat vt ſemper ſacrificem & nunquam litem!* Sacrificando veniam quærimus, ſed litando impetramus, vt benè Nonius obſeruat. Porro effectus iſte duabus vocibus vt plurimum exprimitur apud Hebræos כפר & חטא quæ etſi promiſcuè vſurpentur pro expiare, placare, reconciliare, peculiariter tamen prior videtur *perſonam* reſpicere, poſterior *rem* ipſam & factum, quod per luitionem pœnæ ſuccedaneam expiatur, Græci tribus potiſſimum vocabulis duobus iſtis reſpondentibus deſcribere ſolent primò per ἱλασμὸν *placationem & propitiationem* 2. per καθαρισμὸν ῥαντισμὸν ἁγιασμὸν, ἄφεσιν, *purgationem, remiſſionem, ſanctificationem.* 3. per ἀπολύτρωσιν *redemptionem,* liberationem quibus appoſitè deſignantur tres præcipuæ σχέσεις ſacrificiorum; referebantur quippe *ad Deum*, *ad peccatum*, *ad hominem*, ad Deum vt ira offenſa *placaretur*, *ad peccatum* vt admiſſa culpa *expiaretur*, *ad hominem* vt perſona rea veniam *impetraret* & à pœna *liberaretur.* Tria ergo per illa ſacrificia obtinebantur, Dei *placatio*, peccati *expiatio*, hominis *liberatio*; ſed neutrum ex his tribus obtineri potuit ſine aliqua ſatisfactione, nam nec perſona liberari potuit ſine victimæ ſubrogatione, nec Deus placari ſine ſanguinis fuſione, nec peccatum purgari ſine pœnæ

Digitized by Google

latione ; vnde colligimus in Sacrificiis & ſubrogationem & ſatisfactionem typicam ſaltem & cærimonialem locum habuiſſe.

VIII. Quum E. Chriſtus ipſis fatentibus Adverſariis tale obtulerit Sacrificium expiatorium, negari non poteſt, Eum eatenus ſatisfeciſſe loco noſtro ſubſtitutum. Et ſanè quod olim victimis tribuebatur, id ipſum & Chriſto, ſed longè excellentiori ratione, tribui non ſemel animaduertimus. Is Victima eſt cœleſtis ἄμωμος & ἄσπιλος quæ à Deo loco noſtro ſubſtituta pro nobis offerri debuit Ro. VIII. 32. Eph. V. 2. Heb. IX. & X. & reuera tradita eſt. Nam qui humanas auerſabatur victimas Deus, quique ſanguine Taurorum & hircorum ſibi minimè ſatisfieri teſtatus eſt ſæpe, in ſola Θεανθρωποθυσία acquieuit, & ſibi ipſi de victima proſpexit in holocauſtum, ita ut impletum hîc videas quod olim in Sacrificio Abrahami adumbratum fuerat Geneſ. XXII. quemadmodum enim Iſaacus liberatur & pœna in Arietem transfertur ; Ita Eccleſia cujus ille figuram geſtabat, à morte eximitur, dum iſta in hunc Agnum Dei cœlitus miſſum deuoluitur. Rurſus ſi ſanguis pro anima poni debuit, nonne ſanguinem pro multis effudit, Luc. XXII. 20. Imò & animam ipſam poſuiſſe dicitur in ſacrificium pro delicto Iſa. LIII. 10? ſi peccata imponenda fuerunt victimæ deuoluta legimus per Dei imputationem in eum peccata omnia noſtra Iſ. LIII. 5. eatenus ut ipſe peccatum & κατάρα factus dicatur 2. Cor. V. 21. Si mactari & offerri debuit Victima ſuper altari, nonne & ipſe pro nobis θύθη & peccata ſuper lignum tulit? 1. Pet. 2. 24. 1. Cor. V. 7. Si ſanguis fundendus & aſpergendus fuit coram Domino ſepties verſus velum, nonne hic eſt ſanguis ῥαντισμοῦ Heb. XII. 24. qui effuſus coram Deo, ita perfectè expiationem peregit ut nihil amplius deſideretur, numerus enim ſeptenarius ex vſu Scripturæ perfectionem innuit, Denique ſi expiatio & placatio oblationem ſequebatur ritè peractam, numquid Chriſtus plenè & perfectè peccata noſtra expiauit, perſonas liberauit & redemit & Deum iratum nobis & infenſum propitiauit? Loca ſunt manifeſtiora quàm vt ſophiſtica vlla poſſint eludi, quid enim aliud ſibi volunt Scriptores Sacri cùm Chriſtum nos reconciliaſſe Deo & pacem per ſanguinem feciſſe, aſſerunt Rom. III. 24. V. 10. Eph. II. 16. Col. I. 20. 21. peccata omnia noſtra expiaſſe & purgaſſe ut Heb. I. 3. & IX. 14. 15. 1. Io. 1. 7. Apoc. 1. 5. &c. perſonas noſtras precioſo ſanguine ſuo redemiſſe Eph. 1. 7. 1. Pet. 1. 18. Heb. 17. 15.

IX. Quid verò hîc Adverſarii? Quia ſe hoc argumento conſtringi ſentiunt, nihil non moliuntur vt vim ejus qualicunque ratione eleuent, miróque artificio totam hanc de ſacrificiis Vet. Teſt. doctrinam obſcurant & corrumpunt: Priuſquam verò ſigillatim falſas eorum hypotheſes euerſum imus, confutanda eſt generalis Exceptio quæ ſubinde in eorum ſcriptis occurrit circa naturam *Expiationis* à Chriſto factæ de qua jam jam egimus. Fatentur quidem Chriſtum expiaſſe peccata noſtra, & expiationem hanc factam eſſe per oblationem Chriſti: *Expiata eſſe peccata noſtra per Chriſti mortem ex parte Dei nos ipſi ſentimus*, Soc. p. 2. c. 14. & ibi. *Chriſti*

mors

Digitized by Google

mors, inquit, *& à præcedentium omnium delictorum & à futurorum reatu liberos nos reddidit nóſque in perpetuum ſanctificat , & coram Deo inculpabiles in ſempiternum efficit*; Sed cùm ad modum iſtius expiationis explicandum ventum eſt, nihil aliud volunt eſſe, quàm plenam à peccato & peccati pœnali liberationem Soci. par. 2. c. 13. *Nihil aliud eſt reipſa peccatorum noſtrorum expiatio quàm à morte peccati plena & perpetua liberatio.* Liberationem porro iſti Sacrificio non *effectivè & meritoriè* tribui, quaſi in eo λύτρον aliquod Divinæ Iuſtitiæ ſit oblatum ad ejus Satisfactionem , ſed tantùm vel *antecedenter* vel *exemplariter* vel *declarativè*. Primò, Quia interveniente victimâ & morte Chriſti expiatio hæc ſeu liberatio à peccato reipſa nobis concederetur per exaltationem ejus, niſi enim Chriſtus ſanguinem ſuum fudiſſet, poteſtatem ſuos ab æterna morte vindicandi, quæ in re peccatorum remiſſio continetur, nullo modo adeptus fuiſſet. Secundò, Quia mortis & paſſionis Chriſti conſideratio efficaciter nos movet ad converſionem & pœnitentiam, cui Deus propriè remiſſionem pollicetur. Tertiò, Quia hæc ipſa oblatio certiſſimam remiſſionis fidem apud nos facit. Horum autem rationem petunt à victimis legalibus quemadmodum inquit Soci. prælect. c. 23. *Legales victimæ non ideo peccata expiabant pro quibus offerebantur, quia vel Deum ad illa condonanda moverent, vel aliquid in ipſis eſſet quod culpam ex ipſis peccatis manantem reſarciret, ſed quia Sacrificio peracto expiatio ejus ante benignitate Dei decreta conſequebatur, ſic Chriſti morte non ideò peccata noſtra expiat, quod vel Deum ad ea nobis condonanda moveat, vel culpam peccatorum noſtrorum ullo modo reſarciat, ſed quia Chriſti ſupplicio peracto liberatio à reatu peccatorum noſtrorum conſequitur, quæ jam antea erga nos Dei miſericordiâ fuerat conſtituta. Rurſus ut victimis illis oblatis, jam populus ſe à reatu peccati liberatum, ſibique Deum placatum agnoſcebat, ita ſupplicio Chriſti peracto non modò à reatu peccati liberi ſumus, verum & id ipſi agnoſcimus, Deumque nobis placatiſſimum eſſe intelligimus, &c.* Liberationem E. fieri concedunt interventu Mortis, ſed hanc tanquam cauſam meritoriam intercedere negant: Neque contrarium probari poſſe ex voce *expiationis*; Primò, Quia expiatio etiam de Deo prædicatur non ſemel ut Deut. xxi. 8. *Expia populum tuum Deus* & Pſ. li. 9. *Expiato me hyſſopo ut mundus ſim.* At is tamen nec ſatisfecit nec ſatisfacere dici poteſt. Secundò verbum כפר quo expiatio denotatur in primâ & propriâ ſignificatione *tegere* ſignificat, *operire* oblinere ſeu oblinendo obturare, unde metaph. *expiandi* reatúmque peccatorum auferendi ſenſum obtinuit, quia eatenus peccata expiari atque auferri dicuntur quatenus quodammodo teguntur. Pſ. xxxii, 1. Tertiò verbum *mundandi* & *expiandi* ſæpiſſimè non effectivè ſed *declarativè* tantùm intelligitur, ut Levit. v. 6. 10. & xvi. 6. maximè c. xiii. & xiv. vbi de leproſo mundo vel immundo pronunciando agitur, nam quod ſubinde reperitur quòd ſacerdos *mundum* vel *immundum judicabit*, id in textu hebr. effectivè ponitur, *mundabit* vel *contaminabit*. Itaque nihil alienum fieri ab uſu Scripturæ ſi expiatio peccatorum quæ morti tribuitur declarativè non effectivè intelligatur. [illegible]

X. Sed.

X. Sed hîc multifariam peccatur ab Adverſariis. Primò dum ſupponitur *expiationem* nihil aliud eſſe quàm ipſam peccatoris *liberationem*, ſic enim perperam confunditur *cauſa* cum *effectu*, antecedens cum conſequente, liberationem quidem per expiationem & poſt eam fieri non negamus, ſed non propterea liberatio ſtatim eſt ipſa expiatio, liberationem præſtat Dominus, expiationem reus vel alius quis ejus nomine; omnis quidem expiatio liberationem poſt ſe trahit, ſed non ſtatim omnis liberatio expiationem ſupponit; nam *Expiatio* propriè infert purgationem noxæ ſeu reatus ablationem per pœnæ alicujus vel propriæ vel vicariæ luitionem debitam & juſtam ad placandam alterius iram; Sic paſſim apud authores profanos *expiare* eſt *punire*. Cicero in Piſo. *Tuæ ſceleris Dij immortales in noſtros milites expiaverunt* id. propter te punierunt. Saluſt. de Repp. conſtit. *Neque barbarò ritu cæde cædem, & ſanguine ſanguinem expiandum.* Nihilque vſitatius apud eos quàm ut peccata dicantur *piari* id. lui ſive ſolvendo pœnam propriam ſive ſuccedaneam Virg. Æneid. 2.

Et culpam miſerorum morte piabunt

Hinc *piaculum* dictum illud omne quod pro ſatisfactione peccati debatur, piacularis hoſtia quæ ad piaculum faciendum offerebatur, quò reſpiciunt illa Plautina,

Me nunc piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam
Ut meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum.

Id. oportet ut tuam ſtultitiam meâ pœnâ expiari? ſic vox hæc ad ſacra translata liberationem quidem notat à peccati pœna ſed quæ non fit niſi per afflictionem ſeu pœnam ſuccedaneam, neque Sacrificium expiatorium alio modo concipi poteſt aut intelligi: Vt hîc tria neceſſariò concurrant 1. *Afflictio* & quidem *pœnalis* tanquam cauſa 2. *pœnæ ſuccedaneæ* pro crimine & peccatore, vnde Veteribus θυσίαι ἀντιπεριβαλλόμεναι dictæ quæ in aliorum locum ſuccedebant, cujuſmodi ſubrogatio fit in omni piaculari victima. 3. *liberatio* rei & purgatio reatus quæ fit per talis pœnæ ſatisfactionem, patet hoc ex ordine expiationis legalis; nam vt peccator *liberaretur* debuit *purgari* à peccato ſuo, ἄφεσις καθαρισμὸν ſupponebat; purgatio non fuit *aquæ*, ſed *ſanguinis* id. quæ fieret morte violentâ ſimplici aliquâ interjecto; ſanguinis fuſio nihil profuit niſi eſſet victimæ ſelectæ & ad altare adductæ; *Victima* non quævis ſed quæ fieret *peccatum* & execrabilis offerenti vt illi eſſet nefas eam guſtare, ita quod homo merebatur huic jam intentabatur vt liber homo abſcederet; vndeliquet liberationem obtineri non potuiſſe niſi præviis multis actibus ad Satisfactionem neceſſariis; Quare quum Socinus expiationem nihil aliud eſſe vult quàm ſimplicem liberationem, id omne in quo propria ratio expiationis ſita eſt omittit & invertit id. veram expiationem negat. Et ſanè ſi expiatio mera & ſimplex eſſet liberatio, non poſſet à remiſſione diſtingui quod disertè fit tamen; Levit. v. 6. *Adducet reatum ſuum Iehovæ propter peccatum ſuum quo peccavit* &c. *Ita expiabit eum ſacerdos à peccato ſuo & remittetur ei.* Sic v. 13. 16. 18. 25. 26. *Sacerdos expiabit eum per arietem illum reatus & remittetur ei*

Aliud

Digitized by Google

Aliud E. eſt expiatio reatus, aliud verò liberatio & remiſſio, quæ per eam obtinetur. Denique *Expiatio* propriè ſpectat *peccatum* ſeu reatum qui tolli debet, *liberatio* verò *perſonam* ipſam peccatoris, quæ à pœna impendente eſt eximenda; vnde etſi conjungantur neceſſariò vt cauſa & effectus non debent tamen confundi.

XI. Secundò, hallucinantur etiam grauiter dum ſtatuunt Mortem etſi ad hanc expiationem faciendam interceſſerit, interceſſiſſe tamen vt *antecedens* aliquod remotum, quatenus per mortem aditum ſibi fecit in cœlum vbi expiationem ſeu liberationem noſtram procurat, ſummam poteſtatem adeptus nos à mortis vinculis emittendi, & ſempiternâ felicitate donandi, quod Soci. diſertè ſtatuit in 1. Ioh. IV. 10. *expiat peccata noſtra Chriſtus Dei filius, non quod Iuſtitiæ Divinæ pro peccatis noſtris ſatisfaciat, ſed quia vitam æternam nobis confert, qua noſtrorum peccatorum expiatio, id eſt, ab iisdem & pœna liberatio pleniſſimè continetur.* Verùm ſi huic ſententiæ locus eſſet, reſurrectioni Chriſti & vitæ ejus tribuenda eſſet hæc expiatio, longè potiùs quàm morti & ſanguini; nam mors Chriſti ex hac hypotheſi eſt tantùm *cauſa ſine qua non* iſtius expiationis, quia niſi mortuus fuiſſet non ingreſſus fuiſſet in gloriam in qua expiationem hanc nobis procurat; *Cauſa* verò propria & *per ſe* eſſet exaltatio, at Scriptura nuſquam exaltationi, ſed ſemper Morti & Paſſioni hanc expiationem tribuit. Secundò ſi mors antecedens tantùm fuit iſtius expiationis, non vera ac propria cauſa, nihil cauſæ dici poteſt, cur idem effectum non pariter tribuatur vitæ, doctrinæ, & miraculis Chriſti, quæ etiam antecedentia fuerunt iſtius exaltationis. Tertiò, Confunditur *jus* remiſſionis & liberationis cum *ejus exercitio*. Illud quidem ad exaltationem Chriſti pertinet, quatenus jam glorificatus plenè nos liberat à reatu & pœnis peccati, ſuæ propitiationis & ſatisfactionis vim atque efficaciam nobis potenter applicando. Sed jus ipſum fundatur in Sacrificio ejus cruento & ἱλαστικῷ quod in morte obtulit, inde per mortem & in ſanguine ejus redempti & juſtificati dicimur Rom. v. 10. & Eph. 1. 7. 1. Pet. 1. 18. & antequam in cœlos aſcenderit ipſa expiatio cum oblatione peracta dicitur Hebr. 1. 3. vt infra probandum erit; Quartò, eneruantur Scripturæ loca quæ de Expiatione loquuntur, nam voces iſtæ omnes καθαρίζειν, ἁγιάζειν, ἱλάσκεσθαι & ſimiles quibus vtuntur Apoſtoli ſuapte natura & vſu perpetuo, non ſolùm ordinis *antecedentiam*, *ſed & efficientiam quandam* deſignant, neque auditum vnquam ut *expiare* illud dicatur quod requiritur tantùm vt antecedens remotum ad obtinendam expiationem.

XII. Tertiò, Sed neque recipi poteſt hæc altera ipſorum gloſſa falſiſſima quæ expiationem refert ad exemplum, per ceſſationem à peccato, & peccatorum ſequentium deſtructionem; Nam etſi non diffitemur mortis Chriſti hunc etiam eſſe fructum & finem vt vetus homo in nobis crucifigatur, & moriamur peccato ad exemplum Chriſti quod docet Paulus Ro. vi. hunc tamen primarium & principalem eſſe pernegamus; 1. quia expiatio reſpicit peccata præterita vt reatum tollat, non futura ut ab

Digitized by Google

iis abſtrahat, reſpondet enim *remiſſioni* & *juſtificationi* quæ abſolutionem à peccatis præcedentibus notat, non *ſanctificationi* quæ avocationem à ſequentibus infert; 2. Expiatio fit *de nobis apud Deum*, ideo altari circumfundebatur ſanguis ſub lege & Sanctuarium verſus fiebat aſperſio ut ſignificaretur hæc omnia peragi apud Deum; At ceſſatio hæc à peccato fit *in nobis* à Deo. 3. Expiatio ſimul facta & quidem à ſolo Chriſto, at deſtructio hæc actualis vel exemplaris nec ſemel fit, ſed continuò, nec per ſolum Chriſtum procuratur, ſed etiam per Spiritum S. qui mortificat facta corporis Rom. VIII. 13. & per fideles Dei ſeruos qui exẽplo ſuo nobis hîc præiverunt. 4. Sacrificia non deſtruebant peccatum avocando à peccato, ſed remiſſionem impetrando; vt ſanè expiatio nunquam fiebat vel intelligebatur fieri remotione vel ceſſatione à peccato, ſed reatus ablatione, quod & vox καθάρματος impoſita victimis quæ pœnæ tranſlationem ſignificat ſatis innuit: Neque vox καθαρισμοῦ quæ vſurpari in hoc negotio ſæpius ſolet Heb. 1. 3. & 10. 14. aliud evincit, licet prima fronte ad ſanctificationem melius videatur referri quàm ad remiſſionem; cùm enim duo in peccato vulgò attendantur, *reatus adhærens*, & *labes inhærens*, ille coram Deo, iſta in nobis, duæ etiam iſtius purgationis partes conſtituuntur, prima à reatu per *remiſſionem*, altera à labe per *ſanctificationem* vtraque ſanguini Chriſti benè tribuitur, ſed illa ratione *meriti*, iſta verò reſpectu *efficaciæ* quam in nobis exerit per Spiritum S.; atque ita conjunctæ ſunt & conſociatæ, vt poſterior neceſſariò priorem ſupponat, & prior poſteriorem infallibiliter poſt ſe trahat.

XIII. Quartò, Multò minori cum veri ſpecie aſſeritur expiationem hanc tribui morti & ſanguini *declarativè*, quòd remiſſioni aut decreto de ea facto teſtimonium nobis præbeat; Nam Primò quis non videt hoc eſſe vim facere manifeſtam ipſis vocibus? quis enim vnquam declarationem alienæ voluntatis expiationem appellavit, aut nominatâ expiatione tale quid concipere potuit aut intelligere? quis non per eam ſignificari potius colligat luitionem pœnæ ad ſatisfactionem & reconciliationem rei cum ſuo Domino? quum E. ſenſus iſte planè invertat propriam verborum ſignificationem, eo ipſo ſuſpectus eſſe meritò nobis debet. Secundò Si hoc obtineret nihil ampliùs contuliſſet Chriſti mors ad expiationem quàm Victimæ Legales, nam & iſtæ pariter poterant declarare remiſſionem, Imò ex præſcripto Dei confectæ nullum de ſupplicii remiſſione dubitandi locum relinquebant, vt Volkel. loquitur, At Scriptura tamen diſertè negat potuiſſe ſanguine hircorum tolli & expiari peccata, quæ Chriſti ſanguine ſunt expiata: Itaque aliud quid efficacius præter declarationem contuliſſe neceſſe eſt. Tertiò Quum declaratio hæc rebus etiam aliis competat, & quidem multò luculentiùs vt reſurrectioni Chriſti, vocationi ad gratiam, miſſioni Spiritus S. ejuſque teſtificationi internæ, Verbo & Sacramentis, Cur morti & ſanguini conſtanter tribueretur expiatio, aliis verò nequaquam, ſi expiatio declarativè tantùm eſſet intelligenda? Quartò Quo ſenſu nos redemit Chriſtus morte ſua, eo ſenſu ſanguine ejus expiamur. At

Digitized by Google

non redimi morte, non eſt morte redemptionem declarari. E. expiari & mundari non declarationem, ſed actionem deſignat: ſic quomodo dicitur portaſſe peccata eatenus & expiaſſe cenſendus, iſtæ enim phraſes in Script. ut æquipollentes vſurpari notum, At portauit non declaratiuè, ſed judicialiter & meritoriè ut ſupra viſum. E. pariter expiat. Quintò, Si expiatio hæc eſſet declaratiua, pertineret ad officiũ *Propheticum* non *Sacerdotale*, At Chriſto hanc tribui non ut Prophetæ, ſed ut *victimæ*, non ut Paſtori & Doctori ſed ut *Agno* notius eſt quàm ut probatione indigeat. Sextò, *declaratio* reſpicit *homines* quibus fieri debet ad fidem remiſſionis ingenerandam; At *expiatio* quæ fit in ſanguine ipſum *Deum* qui tali λύτρῳ placandus & reconciliandus venit: Illa ad divinam voluntatem pertinet quæ hominibus innoteſcere debet, iſta ad peccata quæ removenda ſunt à Dei conſpectu, alio verò modo Dei voluntas nobis patefit, alio Deus nobis conciliatur, prius præſtat Chriſtus verbo & ſpiritu, poſterius morte & ſanguine.

XIV. Quintò, Fruſtra recurritur ad *victimas legales*, ut aliquod huic errori quæratur fulcrum, quaſi ipſæ tantùm *antecedenter* & *declarativè* expiaſſe dicerentur. Nam vt nunc non excutiamus modum expiationis victimarum legalium, de quo dicendum erit poſtea fuſiùs, obiter obſeruamus nihil eſſe hîc præſidij Adverſariis, quippe victimæ iſtæ duplicem χέσιν inducere poſſunt, vel *abſolutam* & carnalem in ſe, vel *relativam* & typicam reſpectu Chriſti quem adumbrabant, priori reſpectu, non tantùm non expiabant antecedenter & declaratiuè, ſed ne expiabant quidem vllo modo, imò ordinabantur potiùs ad homines peccatores ſui reatus convincendos, quatenus peccatores in victimis quæ pro ſe moriebantur videbant ſe mortis reos, & in illarum mactatione chirographum dabant Deo illarum ſanguine conſcriptum quo ſe maledictioni obnoxios & pœnæ debitores agnoſcebant, hinc Apoſt. diſertè negat illis partam fuiſſe remiſſionem coram Deo. Hebr. IX. 9. 10. & X. 1. 2. 4. Sed poſteriori, reuera poſſunt dici expiaſſe non propriè, & per ſe ſed *typicè* & *figurativè* virtute ſacrificij olim per Chriſtum offerendi cujus illæ vmbræ erant & figuræ, ita ut ſanguis Chriſti effundendus, jam efficaciam ſuam extenderet ad fideles Vet. Teſt. purgandos, Apoca. 13. 8. Rurſus ut reatus duplex fuit, *typicus* quoad immunditiem carnis, & *realis* quoad conſcientiam, Ita *expiatio* illa vel fuit *typica & cærimonialis* vel *realis* & *myſtica*, ad hanc nihil reuera conferre potuerunt per ſe, impoſſibile ſiquidem fuit ſanguine taurorum tolli peccata, ſed quoad illam nihil obſtabat quominus eam efficaciter procurarent, vt Apoſt. teſtatur *purgaſſe quoad puritatem carnis.* Heb. IX. 14. Quippe vt reatus iſte vi conſtitutionis legalis conſtitutus fuerat, alioqui naturâ ſuâ nullus, ita eadem conſtitutione tolli potuit & purgari: priori reſpectu *oppoſitè* conſiderantur ad Chriſtum, poſteriori verò *comparatè*. Ita collatio optimè inſtituetur, quemadmodum victimæ iſtæ expiationem legalem efficienter & meritoriè præſtabant, non tantùm vel antecedenter vel declaratiuè, ita & Chriſtus veram & realem ſanguine ſuo abſoluit: Sed de his in ſequentibus. Nunc [illegible] ſatisfacientium eſt.

Digitized by Google

XV. Ad primam Rꝫ. peccari fall. à dicto ſecundum quid, nam etſi *expiatio* de Deo prædicetur qui non ſatisfacit, non ſequitur tamen pariter quum victimæ applicatur vel ſacerdoti, nullam inferre ſatisfactionem; nam pro ratione ſubjectorum quibus tribuitur diverſimodè eſt interpretanda, modò *Deo*, modò *Sacerdoti*, modò *Victimæ*; ſed alia atque alia ratione, in *Deo* eſt expiationem *admittere*, in *Victima facere*, in *Sacerdote offerre*. Deus expiat peccatum reatum dimittendo quia placatus ſit, Sacerdos iſtam remiſſionem per victimam procurando, Victima per ſui ſubſtitutionem & pœnæ luitionem eam impetrando, Deus *authoritativè* & *judicialiter*, Sacerdos *miniſterialiter* & *organicè*, Victima *efficaciter* & *meritoriè*: Non valet ergo ſi Deus expiat peccatũ per miſericordiam condonando. E. pariter & victima, imò non poſſet peccata expiare per abſolutionem, niſi antea expiata eſſent in victima per ſatisfactionem: non fit expiatio niſi interpoſitâ pecude & ſanguine fuſo, ſine ſanguine non fit remiſſio, non opponenda ergo ſunt hæc ſed componenda. Deus & ſanguis Chriſti peccata expiant, nempe Deus per ſanguinem Chriſti qui in ſe ſatisfaciendi vim habet, *Deus* ut *cauſa efficiens* principalis, *ſanguis* Chriſti ut *cauſa procatarctica* & meritoria: Quamvis autem de Chriſto ut eſt *filius Dei* poſſet verè dici eum expiare authoritativè & judicialiter, quatenus ipſe cum Patre poteſtatem habet remittendi peccata, & ea reipſa nobis remittit, quia tamen hîc conſideratur non ut Deus, ſed ut *Mediator*, non ut judex, ſed ut *ſacerdos & victima* cujus partes ſunt placare nobis Patrem, non poteſt aliter expiatio quàm per pœnæ lationem ſuccedaneam & vicariam mortem explicari.

XVI. Ad ſecundam Rꝫ. 1. Neg. conſeq. quia vis argumenti noſtri non pendet tantùm ex verbo כפר quod certum eſt ſumi diverſimodè, ſed tum ex aliis non paucis quæ in hoc negotio uſurpari ſolent, tum ex natura ipſius rei quæ iſtiuſmodi voce deſcribitur: nam cùm expiatio ita dicitur fieri per ſanguinem victimæ, ut & reatus tollatur, & reus liberetur à pœna quæ illi impendebat, quis non videat ſanguinem hîc tanquam λύτρον aliquod intercedere ad remiſſionem hanc conſequendam? 2. min. falſa eſt, ſcil. כפר tantùm ſignificare *tegere* & *oblinere*; nam etſi hoc dari poſſit in quibuſdam locis & potiſſimum in conjugatione Kal, non obtinet tamen in omnibus; nam in conjug. Pihel frequentiſſimè uſurpatur pro *redemit*, *expiavit*, *placavit* etiam interveniente alicujus pretii, Geneſ. xxxii. 20. Iacob inquit אכפרה non tegam *ſed placabo vultum ejus* id. fratris hoc *munere*, & 2. Sam. xxi. 5. David Gibeonitis læſis à Saule *quo* כפר *mediopenſabo* vel *redimam injuriam vobis à ſalute illatam*? nec alio ſenſu venit vox iſta quoties Sacrificiis tribuitur. Hinc nomen כפר quod ſignif. Redemptionis pretium λύτρον ἄποινον & quicquid datur vel Judici ad animum ejus placandum, vel hoſti irato & potentiori ad vitam redimendam. LXX. modò per λύτρον ut Ex. xxi. 30. & xxx. 12. Num. xxxv. 31. 32. &c. modò per ἄλλαγμα ut Iſ. xliii. 3. Amo. v. 12. reddunt; hinc dictum feſtum כפורים ſive *propitiationum* quo Deus placabatur ſanguine victimarum & propitius fiebat Iſraeli propter Sacrificiorum oblationem. Ex quibus patet præpo-

ſtere

Digitized by Google

ſtere & falsò ſignificationem verbi כפר ad *tectionem* reſtringi. Quod ſi ratio aliqua quærenda ſit primæuæ illius ſignificationis quod eſt *tegere* & obtinere, petenda erit ab effectu quem obtinet expiatio per λύτρον hoc facta, ſcil. quia per eam fit ut peccata noſtra tegantur, dum condonantur, quatenus illius intuitu placatus & propitius factus condonat peccatori quicquid deliquerat, nec vult amplius delictorum ejus meminiſſe: Sic operculo Arcæ fœderis inditum nomen כפרת quo ſignificaretur merito & Satisfactione Christi cujus intuitu factus eſt nobis Deus propitius ſic contegi peccata noſtra in legem admiſſa, vt nunquam amplius in conſpectum Dei venire poſſint ad nos condemnandos. Itaque ad expiationem quidem ſequitur tectio peccatorum ut effectum & conſequens neceſſarium, ſed in tectione non eſt ipſa ratio formalis expiationis, non expiantur peccata quia teguntur, ſed ideo teguntur quia per victimæ oblationem expiata cenſentur.

XVII. Ad tertiam ℞. Primò per συγχώρησιν damus Hebraiſmum hunc frequentem eſſe in Scriptura agnoſcimus, vt verba quæ actionem ſignificant ad ejus tantùm declarationem & patefactionem referantur, cujus locutionis alibi exempla varia dedimus. Gen. xxii. Iac. ii. & Act. xiii. 33. &c. non negamus etiam in locis laudatis quæ ſpectant judicium quod pronunciari debet à Sacerdotibus circa lepram Levit. xiii. 15. 16. verba hæc declaratiuè eſſe intelligenda. Sed 2° negamus hinc ſequi perpetuò id locum habere poſſe, talia enim ſunt prædicata qualia permittuntur eſſe à ſuis ſubjectis; hîc autem in eo de quo agitur negotio declarationem locum habere non poſſe ſeorſim ab ipſa effectione docuimus, & ſicubi *expiatio declarativa* tribuitur Sacerdoti, innumeris aliis in locis *effectiva & realis* connotatur, ex g. quum ſubinde verba hæc repetuntur, *expiabit eum Sacerdos & remittetur ei*, hæc non ad *declarationem* referri, ſed ad ipſam *effectionem* palam eſt, quatenus juxta legem offerebat victimam piacularem pro peccatore, adeoque efficiebat & procurabat expiationem ejus legalem. Sic expiatio proponitur tanquam actus qui fit à Sacerdote fuſione ſanguinis hoſtiæ, & aſperſione rerum ſacrarum vt Altaris, Veli, Aræ ſuffitus, quò reatus auferatur peccatoris: & in altari quidem reconciliationem & remiſſionem peccatorum, in Sacrario verò libertatem aditus, & partem nanciſcatur, non vtique declaratiuè tantùm ſed effectiuè. Tertiò, Si loca expendantur in quibus expiationis à Christo factæ fit mentio, vt Apoc. i. 5. i. Ioh. i. 7. Hebr. i. 3. patebit non ſine inſigni detorſione ad declarationem referri, quum in iis non rei patefactio attendatur, ſed ipſum Christi beneficium celebretur.

XVIII. Ita in antecesſum explicatâ naturâ Expiationis per Christum factæ, progrediendum eſt ad Exceptiones ſpeciales varias quibus argumentum noſtrum à Sacrificio expiatorio petitum infirmare conantur, Varia enim hîc movent. Primò, Oblationem Christi & Sacrificium non peractum fuiſſe in terrâ, ſed demum in cœlo poſt ejus introitum quum verè deſignatus eſt & conſtitutus Sacerdos: hoc ſcil. diſcrimen volunt eſſe inter Christum & ſummum Pontificem, quod iſte antequam ingrederetur in

Sacrarium verè Sacerdos eſſet, At Chriſtus non ante verè conſtitutus ſit Sacerdos quàm in Sacrarium cœli ſit ingreſſus, neque obtulerit niſi per ſuum in cœlum introitum, cætera verò vt mortem & paſſiones requiſita quidem fuiſſe antecedenter, ſed tanquam præparationem ad Sacrificium, non tanquam Sacrificium ipſum. Secundò pertendunt Sacrificia in genere Chriſtum non reſpexiſſe, ſed ſola publica & anniverſaria à ſummo Pontifice oblata, quorum ſanguis in Sancta Sanctorum inferebatur, non alia quæcunque; atque adeò perperam nos ab iſtis omnibus argumentari. Tertiò non pro gravioribus peccatis, ſed pro ſolis levioribus oblata fuiſſe ſiue quotidiana, ſiue anniuerſarium Sacrum, pro iis ſcil. quæ *ignorantiæ* appellari poſſunt. Quartò, Sacrificia iſta verè & propriè vi quadam ſuâ expiaſſe, quia ad eorum oblationem ſequebatur remiſſio, non autem ὡς τύπῳ tantùm vt ſtatuimus per χέσιν ad Sacrificium Chriſti. Vnde quatuor in controverſiam veniunt. Primò, An Chriſtus etiam in terris Sacerdos fuerit, an demum in cœlis poſt aſcenſum ſuum, & an in cœlo tantùm & non etiam in Cruce propriè dictum Sacrificium obtulerit. Secundò, Annon omnia Sacrificia Vet. Teſt. ἱλαςικὰ typi fuerint Sacrificii Chriſti. Tertiò, Annon pro gravioribus etiam peccatis oblata. Quartò, An vllam vim habuerint per ſe reatum ſpiritualem expiandi? de quibus quatuor quid ex Scripturâ ſentiant Orthodoxi paucis eſt aperiendum.

XIX. Vt à primo initium faciamus Smal. lib. de Divin. Chriſti c. 23. Sententiam ſuam exprimit, *Chriſtum ſacerdotem tum primùm reipſa & perfectè factum eſſe quum in cœlos aſcendit, id eſt quum cœpit noſtræ ſalutis curam talem gerere qualem ſe geſturum antea promiſerat.* Agnoſcit quidem *afflictionem & mortem ab ejus ſacerdotio non eſſe ſeparandam, in morte tamen Sacrificium ejus nullomodo perfectum eſſe, & mortuum eſſe Chriſtum antequam Sacerdotium ſuum obiret, Ejuſque mortem ipſius ſacerdotium nondum fuiſſe.* Soci. de Serua. p. 2. c. 15. *Per Chriſti oblationem*, inquit, *totâ illâ Epiſtolâ Author nihil aliud intelligit quàm per proprij ſanguinis fuſionem Chriſti in cœlo Deo factam ſui ipſius pro nobis, vt ita dicam, præſentationem*, &c. & ibid. *Relativa ſunt ſacerdos & oblatio, Itaque vbi verus ſacerdos nondum eſt nec vera oblatio eſſe poteſt, Chriſtum autem à Scriptore illo non ante ſacerdotem verè dici, quàm poſt ejus in Cœlum aſcenſionem conſtare poteſt* &c. Non aliter Volkel. c. 37. de Chriſti ſacerdotio, *Illud inter hunc noſtrum & illum legis ſacerdotem intereſt, quod ille etiam antequam pecora mactaret, ſacerdotis ſummi munus verè perfecteque obtinebat, Chriſtus verò, nonniſi acerbiſſima illius morte antegreſſa Sacerdos verè ac perfectè fieri potuit.* Sententia verò Orthodoxorum eſt, diſtinguendum eſſe *duplicem actum* Officij ſacerdotalis, (vt legales victimæ primùm offerri debuerunt in Atrio per Sacerdotem, deinde ab eodem earum ſanguis deferri in Sacrarium,) *primum* in *mactatione* & oblatione victimæ, *alterum* in ejuſdem *oſtenſione* & applicatione, illum ad expiationem pertinuiſſe, iſtum ad interceſſionem, illum in terris peractum ſemel; iſtum in cœlis continuari quotidie, priorem non Sacrificij præparationem, ſed ipſum fuiſſe Sacrificium, poſteriorem non tam Sacrificium quàm Sacrificij

facti

facti repræſentationem : Rurſus Chriſtum quidem in terris omnes muneris ſacerdotalis partes non impleviſſe fatentur, inferendum enim fuiſſe ſanguinem in Sacrarium, tum ad ipſius conſecrationem, tum ad interceſſionem pro populo, ſed negant mortuum eſſe Chriſtum antequam ſacerdotium ſuum obiret, negant oblationem nihil aliud eſſe, quàm Chriſti pro nobis in Cœlo præſentationem, negant perfectam non fuiſſe oblationem ante ſanguinis in Sacrario oſtenſionem, adeoque contendunt & Chriſtum verum ſacerdotem in terris fuiſſe, & Sacrificium expiatorium verè in cruce oblatum fuiſſe, quod jam nobis demonſtrandum incumbit.

XX. Argumenta in eam rem ſuppetunt varia, Primò, Sacerdos ſub Vet. Teſt. verè fuit talis antequam ingrederetur in Sacrarium, & quum hircos vel victimas piaculares mactabat, Sacerdotii officio verè defungebatur, ipſis fatentibus Adverſariis, Quidni E. Chriſtus qui in illo adumbrabatur verè in terris Sacerdos fuerit & Sacrificium obtulerit? nam diſcrimen aliquod hic fingere eſt ἄνευ γραφῆς λέγειν & petere τὸ ἐν ἀρχῇ. Secundò, Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus conſtituitur apud Deum ut dona offerat & hoſtias pro peccatis Heb. v. 1. At hoc non in cœlis, ſed in terrâ, nec enim alibi hoſtiæ offeruntur. Ita nec Chriſtus alibi offerre debuit. Tertiò, Vbi eſt oblatio & Sacrificium ibi debet eſſe ſacerdos, At in terris & cruce Chriſti verum fuit ſacrificium & oblatio, teſte Apoſt. Heb. VII. 27. *Cui non ſit neceſſe quotidie quemadmodum illis Pontificibus prius pro peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi, hoc enim ſemel fecit quum ſemet ipſum obtulit.* Ex quibus verbis duo colligimus, Primò perfectam Chriſti oblationem qua ſemetipſum obtulit reſpondere ei quam quotidie faciebant Pontifices legales pro peccatis populi, hæc autem, ut notum, peragebatur victimarum mactatione & immolatione, E. & iſta Chriſti morte quæ fuit victimæ mactatio pro peccatis noſtris peragi debuit. Secundò, Oblationem hanc dici factam *ſemel, ἐφάπαξ*, oppoſitè ſcil. ad oblationes legales quæ fiebant καθ' ἡμέραν vel ἐνιαυτὸν, At non poſſet dici facta ſemel niſi in morte facta fuiſſet, nam quod jugiter & continuò fit uſque ad conſummationem ſæculi, ut præſentatio in cœlo, haud quaquam ſemel factum dici poteſt.

XXI. Quartò, Confirmatur hoc ipſum ulterius ex Hebr. IX. 25. 28. ubi Ap. de Chriſto Sacerdote loquens *Non ut ſæpe offerat ſemetipſum, ut Pontifex ingreditur in Sacrarium quotannis cum ſanguine alieno (alioquin oportuiſſet eum ſæpe paſſum fuiſſe à jacto mundi fundamento) ſed nunc ſemel in conſummatione ſæculorum εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ factus eſt manifeſtus, &c.* ubi quot ſunt verba tot fermè ſunt rationum pondera, 1º Oblatio Chriſti non facta eſt πολλάκις ſed ἐφάπαξ. E. non in cœlo ſed in cruce. Secundò ſi Chriſtus ſæpius ſe offerre debuiſſet, ſæpiùs debuiſſet pati. E. oblatus eſt quum paſſus eſt, alias non procederet argumentum. Tertiò tum ſemetipſum obtulit ad peccatum per ſui ipſius immolationem tollendum, quum apparuit & manifeſtus factus eſt. At ingreſſu in cœlum ablatus eſt ab oculis noſtris; itaque apparitio in carne intelligenda & adventus in

Digitized by Google

mundum, de quo 1. Tim. 3. 16. Quartò ſimilitudo quam addit Apoſt. manifeſtè immolationem ad mortem reſtringit ✝. 25. 28. fruſtra enim diceretur oblatio Chriſti ſemel facta eodem modo quo omnibus ſtatutum eſt vt ſemel moriantur, niſi in una illa Chriſti morte peracta fuiſſet. Quintò tunc oblatus cenſendus Chriſtus quum abſtulit peccata noſtra, ſiquidem in eum finem oblatus dicitur εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρτίας; At hoc in cruce & morte præſtitit. 1. Petr. 2. 4.

XXII. Quintò, Adſtruitur eadem veritas non minus evidenter ex c. x. v. 10. 12. vbi Ap. ait, *nos hac voluntate Chriſti ſanctificari per oblationem corporis Chriſti ſemel factam, & illum vna pro peccatis oblatâ victimâ, in perpetuum conſediſſe ad dexteram Dei.* Ex his enim liquet. Primò, Vnius victimæ oblationem opponi ſeſſioni εἰς τὸ διηνεκές. At ſi oblatio Chriſti conſiſteret in jugi comparitione Chriſti ad dextram Dei pro nobis, non amplius foret μία θυσία, ſed θυσία æquè εἰς τὸ διηνεκές ac ipſa ejus ſeſſio ad dexteram Dei. Secundò, non ante conſediſſe Chriſtum ad dexteram Patris regnaturum in æternum quàm oblatâ vnâ illâ pro peccatis victimâ, quî poterit verò oblatio hujus victimæ præceſſiſſe ſeſſionem Chriſti ad dextram Dei, adeóque ejus aſcenſionem in cœlum, cujus illa fuit terminus ad quem, quin facta fuerit in ipſa paſſione & cruce. Neque aliud ſibi vult idem Apoſt. c. 1. 3. quum teſtatur eum non prius aſcendiſſe in cœlum quàm *factâ per ſemetipſum peccatorum noſtrorum purgatione*; & c. IX. 12. non ante ingreſſum eſſe in ſacrarium quàm æternam Redemptionem adeptus eſſet. Scio regerere hic, iſtos Aoriſtos anteactum tempus connotantes junctos cum verbis non ſignificare duo ſucceſſiuè facta eſſe, ſed vnum & idem ſimul & ſemel factum exprimere, ita ut idem ſit, *factâ purgatione peccatorum noſtrorum conſedit*, quod *conſidendo ad dextram Dei fecit purgationem peccatorum noſtrorum.* Sed primò hæc reſponſio ipſorum placita convellit: Nam ſi Chriſtus non minùs pro ſe quàm pro nobis offerre debuit ut percendunt, quia infirmitatibus erat circundatus, obtulit autem tantùm quum ad dextram Dei conſedit, quid aliud ſequitur quàm Chriſtum ad dextram Dei ſedentem infirmitatibus eſſe circundatum, & Chriſtum moriendo præparaſſe ſe ut poſt reſurrectionem & aſcenſionem in cœlos a morte liberaretur? non diffitentur enim mortem præcipuum illud fuiſſe malum à quo ſacrificio ſuo liberatus eſt quum illud pro ſe obtulit. Secundò, Aoriſtorum iſtam explicationem admittere non poſſunt loca laudata ſine vi manifeſtâ, ſupponunt enim, vt vel intuenti patet, purgationem præceſſiſſe ſeſſionem; & quod Apoſt. dicit, purgationem peccatorum noſtrorum *per ſeipſum* (quæ verba perperam hic à V. V. omiſſa) feciſſe, nihil aliud eſt quàm tradendo ſe in mortem, vel vt exponit Iohan. ſanguine ſuo purgaſſe nos ab omni peccato. 1. Ioh. 1. 7. Tertiò, Expiationem peccatorum Chriſto ad dextram ſedenti nunquam tribuit Scriptura, ſed interpellationem Hebr. VII. 25. & Rom. VIII. 34. quos duos ſacerdotales actus licet indiuulſos & inter ſe connexos, peſſimè tamen confundunt: Præſentatio in cœlo non eſt noua oblatio, ſed tantùm peracti ſacrificij commemoratio.

nec

Digitized by Google

nec Chriſtus in Sancta Sanctorum per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ut ibi eum novo ritu funderet; ſed ut & corpus morti traditum inferret, & Sacrificii ſui vim & meritum repræſentaret.

XXIII. Inſtant, Apoſtolum ad Hebr. x. 5. 9. de tali *oblatione* loqui quæ facta ſit in *ingreſſu* quo abrogata ſunt ſacrificia Legalia v. 5. 6. 8. At ingreſſu Chriſti in mundum viſibilem Legalia Sacrificia non eſſe abrogata. E. de ingreſſu in cœlum intelligendam eſſe. ℞. Sed hoc commentum non ferunt verba Ap. quæ expreſſè aduentum *in mundum* ſiſtit item notant *quapropter*, inquit, v. 5. *ingrediens in mundum dicit Sacrificium & oblationem noluiſti*: Primò ex vſu tritiſſimo Scripturæ nuſquam *ingreſſus in mundum* aliud notat quàm incarnationem & nativitatem. Ioh. III. 17. 19. & VI. 14. & IX. 39. ℣. XVI. 28. & XVII. 18. & Hebr. I. 5. & alibi paſſim. Secundò aſcenſio Chriſti non poteſt dici ingreſſus, ſed potius egreſſus & diſceſſus è mundo. Io. XVI. 28. Tertiò, Mundus abſolutè poſitus nunquam de futuro, ſed de præſenti intelligitur. Quartò, tunc ingreſſus eſt in mundum cum corpus illi aptatum eſt ut in illo faceret Patris voluntatem, patet ex ℣. 5. & 7. *Ideo ingrediens in mundum dicit ſacrificium & oblationem noluiſti, Corpus verò aptaſti mihi* & ℣. 7. *Tunc dixi ecce venio in volumine libri Scriptum eſt de me, facere voluntatem tuam ô Deus*, &c. At corpus aptatum eſt Chriſto in terris per incarnationem & fecit voluntatem Patris cùm ſe demiſit ad mortem crucis Phil. II. 8. Rurſus, Aliud eſt loqui de ipſo ingreſſus momento, aliud de toto illo intervallo quod fluxit ab incarnatione ad aſcenſionem; Primo quidem ingreſſus momento non fuiſſe abrogata damus, ſed tamen abrogata fuiſſe primo illo aduentu ad nos ſtatuimus, quum ſc. Corpus ſuum ſemel Chriſtus obtulit quod vicem implebat omnium victimarum, Corpori enim vmbræ & veritati figuræ locum facere debuerant. Itaque aduentus ἐν ὅλῳ τῷ ſumendus eſt, non pro ingreſſu ſolo, ſed pro toto intervallo quo in terris verſatus eſt; præterquam quod non notatur ipſa præcisè abrogatio, ſed tantùm quod is fuerit finis aduentus Chriſti. Tertiò, *Abrogatio* duplex etiam vel *de jure* vel *de facto*, poſteriori reſpectu ſecuta poteſt dici exaltationem Chriſti, non potuerunt enim abſolutè abrogari omnes cæremoniæ niſi poſt Evangelij præconium, quo earum vanitas & οὐδένεια demonſtrabatur; Sed priori omnino facta eſt in cruce, Cæremoniæ enim ſunt cum Chriſto mortuæ, Cruci affixum ac deletum illud eſt Chirographum rituum. Col. II. 19. Eph. II. 14. ruptus eſt paries iſte intergerinus, qui Iudæos à Gentibus diſterminabat.

XXIV. Sextò, Argumentamur ex c. v. Epiſt. ad Eph. ℣. 2. vbi Ap. docet *Chriſtum nos dilexiſſe & ſeipſum pro nobis tradidiſſe* προσφορὰν καὶ θυσίαν Θεῷ εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, *oblationem & Sacrificium Deo in odorem ſuavitatis* ſeu bonæ fragantiæ, ex quibus conſtat ex mente Pauli traditionem Chriſti pro nobis & ejus oblationem ſeu ſacrificium coincidere, At Chriſtus ſeipſum tradidit pro nobis quum mortuus eſt pro peccatis Rom. IV. 25. & VIII. 31. E. & tum ſe ipſum obtulit. Neque hîc admittenda gloſſemata hæreticorum, qui pertendunt non dici Chriſtum ſeipſum obtuliſſe Deo

Digitized by Google

pro nobis quamvis multi crediderint, quia verbum παρέδωκεν non ſit conjungendum cum voce προσφορὰν, & hoc ſuadere tum ipſum verbum παραδιδόναι, cujus in victimis offerendis nullus fortaſſe yſus invenitur, tum Apoſtoli mentem, quæ ea tantùm fuit ut ſummam charitatem Chriſti exprimeret & apertè diceret quod ſe pro nobis in mortem tradiderit, quod non ita expreſſiſſet ſi dixiſſet Chriſtum ſe obtuliſſe Deo pro nobis, cùm quis poſſit ſe offerre Deo nec tamen mori: ſenſum E. loci eſſe Chriſtum ita nos dilexiſſe ut ſeipſum pro nobis in mortem tradiderit; deinde ut Epheſij ad ſingulare hoc facinus Chriſti imitandum magis accenderentur, per *appoſitionem* ſubjunxiſſe hanc Chriſti eximiam charitatem, hoc ipſius egregium opus fuiſſe oblationem & hoſtiam gratiſſimam, planè ut Phil. IV. 18. de beneficentia & eleemoſyna Philippenſium loquens dicit *eam fuiſſe in odorem ſuavitatis hoſtiam acceptam, placentem Deo*, itaque non de oblatione corporis, ſed præſtantiſſimi facti agi, ſic *Socinus* & *Volkel.*

XXV. Sed impudentem iſtam loci corruptelam vel ſola verborum inſpectio evertit; Nam quum Ap. dicat ſeipſum tradidiſſe προσφορὰν καὶ θυσίαν Θεῷ, quis non colligat Chriſtum ſeipſum in oblationem & hoſtiam tradidiſſe? aut quæ alia θυσία & προσφορὰ hìc fingi poterit Deo facta, quàm ſui ipſius, adeóque ea ipſa de qua toties ad Hebr. fit mentio? Nihil E. hîc opus ellipſim ſomniare, ſupplendam per hæc verba, *nempe in mortem*, quum ſermo Pauli ſit adeo planus, quo innuit, non *traditionem ipſam* fuiſſe oblationem illam & victimam, ſed *Chriſtum* ipſum *traditum*, vnde non dubium eſt loqui, non de præſtantiſſimi facti tantùm, ſed de ipſius corporis oblatione: *ita* divelluntur conjungenda, quaſi verbum παρέδωκε à voce προσφορὰν ſejungendum eſſet, quum res ipſa doceat conjungendum eſſe, nec aliud verbum occurrat quo regatur; non dicit ſimpliciter παρέδωκε, ſed ἑαυτὸν παρέδωκε προσφορὰν καὶ θυσίαν, quæ vel nullum ſenſum habent, vel hunc, nimi. Chriſtum ſeipſum in victimam & oblationem tradidiſſe: Non E. tantùm innuere voluit Apoſt. Chriſtum ita nos dilexiſſe vt ſeipſum pro nobis tradiderit oblationem & victimam Deo. Et ſanè ſi *Traditio* per *appoſitionem*, vt ipſi loquuntur *oblatio* dicitur, & traditio fuit corporis & perſonæ, non facti tantùm, ſed perſonæ ipſius oblatio intelligenda eſt, ut alibi paſſim mentio fit oblationis ſui ipſius. Quod de verbo παραδιδόναι additur, rarum nimirum & inſolitum eſſe in ſacrificiis, impertinens eſt: nam verbum hoc ſacrificiis brutorum Vet. Teſt. applicari non potuit, ſiquidem bruta erant quæ trahebantur ad ſacrificium, non verò ipſa ſe ſiſtebant & tradebant ſponte, At Chriſtus ſeipſum tradidit: Itaque Paulus hoc memorabile diſcrimen attingere voluit inter ſacrificium Chriſti & Leuitica, atque eò magis charitatis ejus præſtantiam extollere. Quod verò ſubiicitur poſtremò de loco Phil. IV. 18. nihil habet cum iſto ſimile, nam beneficentia & eleemoſyna Philippenſium dicitur Paulo ὀσμὴ εὐωδίας θυσία δεκτὴ, &c. ſed non dicuntur Philippenſes ſe ipſos dediſſe ὀσμὴν εὐωδίας; vt Chriſtus dicitur ſeipſum tradidiſſe, itaque peccatur fallacia parium, nos & opera noſtra ſumus bonus odor, ſed in Chriſto, quia *placemus* Deo propter ipſum,

ſum, Chriſtus verò quia *placat* ipſum Deum, ille per ſe, nos in ipſo.

XXVI. Fruſtra Volkel. addit Paulum reſpicere ad ſacrificia *pacifica* & voluntaria, non ad *hylaſtica*, illudque patere ex poſtremis verbis, ὀσμὴν enim εὐωδίας ipſis potiſſimum applicari. Nam falſum eſt *odorem ſuavitatis* applicari tantùm pacificis, imò perſæpe & expiatoriis, vt Gen. VIII, Noachi holocauſtis poſt diluuium oblatis & Exod. XXIX. Sacrificio iugi, quod offerri debuit quotidie mane & veſperi *In odorem gratum*, & paſſim de aliis cap. 1. & 10. Leuit. Sic aptiſſimè denotatur *placatio iræ* Dei & conciliatio ejus benevolentiæ in fideles, quæ fuit fructus ſacrificij ejus expiatorii, nam quum peccatorum noſtrorum fœtor ſpiritualis, nares divinas jugiter feriret, juſtitiaque ipſius tam grauiter offenſa eſſet, vt ab ira ſua in nos effundenda temperare ſibi non poſſet niſi pleniſſimâ quadam data Satisfactione, Chriſti ſacrificio reatus noſtri fœtor teterrimus ita abolitus eſt ex olfactu, vt ita dicam, juſtitiæ Divinæ, haud ſecus ac ſi nunquam fuiſſet, itaque ejus æſtuans & inflammata omnino ſedata & pacata fuit, imò in placidiſſimam amoris & benevolentiæ ſerenitatem deſiit erga omnes hujus victimæ cruore perfuſos. Secundò, perperam opponuntur conjungenda, *ſacrificium expiatorium & pacificum*, vtriuſque enim veritas in Chriſti ſacrificio deprehenditur, fuit enim & *propitiatorium* ad expianda noſtra ſcelera, & *pacificum* ſeu impetratorium ad ea omnia conſequenda beneficia quæ ex remiſſione peccatorum pendent: vnde hic duo ſimul concurrunt, ut antea diximus, & *Satisfactio & meritum*, ſatisfecit enim merendo, & meruit ſatisfaciendo, obedientia ejus fuit τιμὴ & λύτρον, ad redemptionem à malo, & ſimul δικαίωμα ad acquiſitionem boni. Rom. v. 18.

XXVII. Denique Chriſtus dicitur in cœlum ingreſſus vt in quietem ſuam, Heb. IV. 10. conſummato ſalutis noſtræ opere quod illi à Patre demandatum fuerat, vt teſtatur ipſe Ioh. XVII. 5. & XIX. 28. E. debuit in terris prædictum ſacrificium obtuliſſe, alias non poſſet verè profiteri omnia conſummata eſſe, ſi nihil dum perfectum fuit ex iis omnibus quæ agenda habuit. Neque hîc obſtare debet perpetua functio ſacerdotalis muneris quæ Chriſto in cœlo peragenda quotidie incumbit, aliud enim eſt loqui de *acquiſitione & merito*, aliud de *conſervatione & applicatione* iſtius beneficii, hæc quidem debet eſſe continua, ſed prior ita perfecta & abſoluta in terris fuit, vt nihil jam vel addendum vel mutandum ſuperſit. Quemadmodum divina rerum conſervatio non efficit quominus opus Creationis perfectum fuerit & abſolutum ſex primis diebus, neque quieti ad quam tranſiuiſſe Deus dicitur die ſeptimo intercedit, ita Chriſtus poſt opus nouæ creationis peractum σαββατισμὸν æternum ingreſſus eſt, in quo non acquirit vel applicat noua quædam beneficia quæ antea nondum acquiſita fuerint, ſed ea tantùm applicari & conſeruari curat quæ pro noſtra Redemptione olim eſt adeptus.

XXVIII. Ex quibus concludimus, Chriſtum etſi non omnes Sacerdotalis muneris partes in terris impleuerit, præcipuas tamen obiiſſe, potiſſimum verò ſacrificium illud ἱλαστικὸν quod pro nobis obtulit, adeó jue

 mortem

Digitized by Google

mortem ejus non fuiſſe præparationem quandam & antecedens ipſius ſacrificij, ſed propriiſſimè ipſum ſacrificium: Neque nos à receptâ ſententiâ dimouere debent quæ in adverſum afferuntur rationes. Primò Chriſtus inquiunt, *vt fieret miſericors & fidelis Pontifex ad expianda peccata noſtra debuit per omnia fratribus ſuis ſimilis fieri, & tentari in omnibus ſimiliter, abſque tamen peccato*, Hebr. II. 17. & IV. 15. E. *debuit mortem experiri & alia ejuſmodi mala pregustare antequam factus fuerit Pontifex.* Ʀ. Sed præter rem & ſcopum Ap. hæc adducuntur, loca non docent *quando* Chriſtus factus fuerit Pontifex, ſed *qualis* eſſe debuerit, requirebatur quippe Pontifex particeps carnis & ſanguinis qui nobis aſſimilaretur in omnibus vt verè eſſet noſter ἐγγύος & גאל ſanguine conjunctus: Rurſus requirebatur Pontifex qui ut ἐλεήμων poſſet συμπαθῆσαι & quem in tentationibus noſtris cum fiducia acclamare poſſemus: Ad vtrumque hunc aſſequendum finem duplex illi nobiſcum intercedere debuit *ſimilitudo*, prima *eſſentiæ* & *naturæ* participando carni & ſanguini de qua, ℣. 14. 17. quæ eò ſpectauit ut poſſet eſſet *πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεὸν*, ad expianda peccata noſtra, ſiquidem peccatum in eadem in qua admiſſum fuerat natura expiari debuit. Altera *infirmitatum, tentationum* & miſeriarum quas ſubire & experiri debuit, vt ita miſeriis noſtris promptiùs affici & nobis tentatis faciliùs opitulari poſſet, ad inſtar illius quæ dicebat apud *Virg.*

Haud ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Hæc verò omnia demonſtrant quidem qualis eſſe debuerit, ſed non per quid & quando factus Sacerdos: Deinde non in morte tantùm vel poſt eam aſſimilatus nobis fuit in omnibus; ſed jam ante cùm & carnem noſtrã paſſibilem aſſumpſit, & tẽtationes varias in diebus carnis ſuæ ſuſtinuit, itaque non poſt tãtùm, ſed jam ante eam cœperat eſſe Chriſtus miſericors Pontifex. 3. Non dicit Ap. debuiſſe aſſimilari in omnibus & quidem per tentationes & miſerias ut *eſſet Pontifex*, ſed ut *eſſet miſericors* & fidelis Pontifex, vnde ex verbis Ap. rectè concluſeris Chriſtum ante mortem non perpeſſum eſſe omnes calamitates ex quibus plenè miſericors Pontifex eſſet, ſed non rectè inferes non fuiſſe ante mortem Pontificem. Neque vis facienda in his verbis *ἵνα γένηται ἀρχιερεύς*. Nam præterquàm quod non ſatis commodè à V. V. redduntur, *vt fieret* quæ meliùs vertuntur *ut ſit* vel *vt eſſet*, aliud eſt eſſe miſericordem Pontificem ex ſenſu infirmitatum, aliud eſſe ſimpliciter Pontificem; Chriſtus quidem per afflictiones & miſerias prius potuit obtinere, ſed poſterius antea habuit ab ipſo vocationis momento. Porro quod dicitur factus miſericors Pontifex ex ſenſu infirmitatum non ſimpliciter & abſol. intelligendum, ſed κατά τι ratione notitiæ *experimentalis & effectivè*, quo ſenſu dicitur *didiciſſe* obedientiam ex iis quæ paſſus eſt Heb. v. 8. non ratione *theoriæ* tantùm & *affectivè*, hoc enim habuit ſemper ex conſtitutione naturæ.

XXIX. Secundò, Obij. Chriſtus Sacerdotium non obiit antequam ei dictum fuerit *filius meus es tu, hodie genui te.* Heb. v. 5. Id autem tunc demum factum fuiſſe quum eum Deus, à mortuis excitatum, Dominum

Digitized by Google

& Chriſtum conſtituit, teſtatur Paulus Act. XIII. 33, Rom. I, 4. Vnde colligitur Chriſti ſacrificium expiatorium non in crucis morte peractum fuiſſe, ſed in cœleſti Tabernaculo adminiſtrari. ꝶ. 1. per συγχώρησιν, damus Chriſtum ſacerdotale munus non adiiſſe antequam ad id vocaretur à Patre, ſic enim non ſeipſum glorificaſſe dicitur, id eſt vltrò nemine vocante ſe ſe intruſiſſe & involaſſe in illud munus. Secundò per ἄρνησιν, neg. verba hæc *filius meus es tu*, eſſe præcisè ordinatiua ad munus Sacerdotale, licet illud fundare poſſint, Aliud enim eſt filium eſſe & filium genitum, aliud Sacerdotem conſtitutum, illud naturæ communicationem neceſſariam, iſtud officij inſtitutionem liberam notat: is quidem conſtituit Chriſtum Pontificem *qui* ei dixit, *filius meus es tu*, ſed non neceſſariò *quà* ei hoc dixit, hac ſcilicet periphraſi deſignare voluit Apoſt. Authorem vocationis & legitimum fundamentum dignitatis iſtius collatæ indicare, nam ſi filius Virginis à Deo Patre vocatur filius quem genuit, ſequitur eum quoque à Deo Patre conſtitutum Pontificem: Nam talis Sacerdos verè Immanuel, per Prophetas promiſſus eſt & θεάνθρωπος, Qui populum à peccatis ſacrificio ſuo ſeruaret Iſ. VII. 14. Mat. I. 21. At hæc vt olim Sacerdotalis dignitas fuit inter jura primogenituræ, ita Deus bene Chriſtum Pontificem conſtituit quod eſſet filius ſuus vnigenitus, ſolus idoneus qui tam ſublimi munere defungeretur. Hæc itaque declaratio Patris de Chriſto quod ſit Filius ſuus, continet *cauſam* delati ipſi Pontificatus, & vocationis *authorem*, ſed tempus ejus inſtitutionis non indicat, non dicit Ap. Chriſtum non prius creatum eſſe verè Pontificem, quàm ei diceretur *filius meus es tu*, ſed ſimpli. ab eo conſtitutum eſſe Pontificem à quo ei dictum *filius meus es tu*. Tertiò, falſum etiam hæc verba vel dicta fuiſſe tantùm Chriſto in reſurrectione, vel poſt eam impleta, jam enim antea ſæpiùs, & in Baptiſmo Matt. III. & in transfiguratione Matt. XVII. 5. hæc vox cœlitus audita fuerat, imò ejus filiatio ab æternitate preceſſitur Mich. V. 2. cùm *egreſſus ejus dicuntur eſſe ab initio à diebus ſeculi* & Prou. VIII. 22. *Sapientia dicitur genita ante colles*. Cur E. Paulus ad reſurrectionem refert? Diſtinguamus *rem à patefactione rei, cauſam conſtitutivam à priori, à cauſa declaratiua à poſteriori*, ut notum in Scriptura ſæpe rem dici fieri quum innoteſcit, & manifeſta fit quæ antea latebat, vt ſtellæ tum demum dicuntur oriri quum incipiunt nobis apparere: Reſurrectio Chriſti non fuit cauſa *conſtitutiva* filiationis, quaſi tunc demum factus fuiſſet filius, ab æterno enim talis fuit, imò & & ante reſurrectionem ex hypothe. Aduerſ.; ſed fuit cauſa *declaratiua*, quâ reuera per reſurrectionem tanquam inuictum argumentum talis comprobatus & agnitus eſt. Neque aliud innuit Paul. Rom. I. 4. quum ait: non quidem factum eſſe, ſed ὁρισθέντα, *declaratum* & veluti ſolenni judicio promulgatum Dei filium per reſurrectionem ex mortuis. Sic Act. XIII. non ideo genitus dicitur Chriſtus in Dei filium quòd ſuſcitatus eſt à mortuis, ſed ideò ſuſcitatus eſt à mortuis, quod quum talis eſſet impoſſibile fuit eum detineri vinculis mortis, & Sanctum hunc Dei ſentire corruptionem, vnde ex ea reſurrectione certiſſimè conſtitit eum eſſe filium vnigenitum

Digitized by Google

Patris. Accedit etiam & iſtud quod Oraculum hoc Pſ. referatur ab Apoſtolo, non tam ad probandam reſurrectionem Chriſti, quod facit expreſſè ✝. 34. 35. laudato loco ex Pſ. LXXXIX. 29. & Pſ. XVI. quàm ejus exhibitionem & manifeſtationem in carne, quæ fuit promiſſio patribus facta.

XXX. Tertiò, Obij, Hebr. VIII. 4. *Si eſſet in terra ne Sacerdos quidem eſſet manentibus illis Sacerdotibus qui ſecundum legem offerunt dona vt qui exemplari deſerviant & vmbra rerum cæleſtium.* Ex quibus colligitur ad Sacerdotium ejus conſtituendum neceſſe fuiſſe vt in cœlis conſiſteret, alioqui Sacerdos non futurus. ℞. Neg. conſeque. neque enim ſi Chriſti exaltatio requirebatur ad continuationem & conſummationem ejus Sacerdotij continuò ſequitur requiſitam fuiſſe ad ejus conſtitutionem; damus quidem Chriſtum ſummum Pontificem vt Sacerdotium ſuum conſummaret & compleret debuiſſe tandem cœlos ſubire, ut Sacerdotes terreni continuaturi ſuum ſacerdotium debebant ex atrio in ſanctuarium tranſire, nam ingreſſus in Sacrarium fuit de neceſſitate & plenitudine Sacerdotii, & ſi ita loqui licet, ſcopus ſacrificii, quippe non alio conſilio Sacerdos offerebat extra ſanctuarium quàm ut ingrederetur in ſacrarium, neque expiatio illa in alium finem inſtituta fuit, nec alia lege quàm ut ingreſſus in ſanctuarium, ſiſteret ſe peracto ſacrificio coram Domino. Ita ſi Chriſtus non ingreſſus fuiſſet in cœlos, ſed manſiſſet in terris, ne Sacerdos quidem eſſet quoad functionem, non abſoluta actione ſacerdotali, Quia verò in Chriſto qui Sanctus eſt ſanctorum non poteſt officium à legitima functione officij ſejungi, ex eo quod non fungeretur officio rectè inferri poſſet, ne officium quidem ei competere: Verùm etſi Sacerdotium Chriſti in terris completum non fuerit, non ſequitur non fuiſſe conſtitutum & verè inchoatum. Imò tantùm abeſt vt Chriſtus Sacerdos non fuiſſet futurus niſi in cœlis eſſet, vt contrà in cœlum non fuiſſet aſcenſurus, niſi jam Sacerdos conſtitutus fuiſſet, ſic enim ſub lege Aaronicus Sacerdos non conſtituebatur Sacerdos eo ipſo quo ingrediebatur in ſanctuarium, imò non habuiſſet jus intrandi, niſi jam & Sacerdotio confirmato & ſacrificio oblato: Itaque duo iſta confundi non debent quæ ſunt diuerſiſſima, Chriſtum in morte Sacerdotem nullomodo fuiſſe, & Chriſtum ſi in terris manſiſſet Sacerdotem non futurum fuiſſe, iſtud enim conſummationem Sacerdotij reſpicit, illud verò ejus primam conſtitutionem, hoc aſſerit Paulus, ſed illud non item.

XXXI. Cæterùm vt vis Apoſtolicæ ratiocinationis quæ obſcurior videtur clariùs pateat, obſervandum Apoſtolum in eo eſſe ut probet Chriſtum in cœlos conſcendiſſe & Sacerdotem cæleſtem eſſe quod dixerat ✝. 1. Oſtendit autem ex eo quod ſi eſſet in terris adhuc *ne Sacerdos quidem eſſet, manentibus illis Sacerdotibus qui ſecundum Legem offerunt dona &c.* vbi duæ rationes latent. Prima quæ petitur à perſonis. Secunda ab officio. A perſonis, nam quum Sacerdotium terrenum ſolis Leuitis aſſignatum eſſet expreſſo Dei mandato, non potuit à Chriſto poſſideri qui ex alia tribu oriundus fuit. Heb. VII. 10. *Palàm enim eſt è Iuda exortum eſſe Dominum noſtrum.*

cui

Digitized by Google

cui tribui nihil de Sacerdotio locutus est Moses. Ab officio. Quia non poſſunt ſimul de jure obtinere & exerceri duo illa Sacerdotia Leuiticum & Chriſti, quia illud vmbræ & figuræ, iſtud corporis & veritatis rationem habuit. At Chriſto in terris manente, manere debebant Sacerdotes Leuitici, quia quamdiu veritas & res per typum figurata non eſt exhibita, tamdiu vmbram & typum manere neceſſe eſt: Chriſto autem manente in terris & non ſubeunte Sacrarium non poterat dici veritas perfectè exhibita, ſiquidem poſtremus Sacerdotij actus qui prioris eſt complementum & finis nondum acceſſerat, Ingreſſus ſcil. in ſacrarium: Vnde colligit optimè Apoſt. quod ſi in terra adhuc eſſet Chriſtus ne ſacerdos quidem eſſet. Dices At nonne in ipſa Chriſti incarnatione corpus vmbrarum & veritas figurarum exhibita eſt cur E. oportuit in cœlos conſcendere ut cultus ille legalis & typicus abrogaretur? R. Damus Chriſto aduentante exhibitum fuiſſe corpus vmbrarum & veritatem figurarum, ſed non ſequitur ſtatim abrogationem factam fuiſſe omnium: Primò abrogatio facta eſt *de jure* per mortem, vt diximus, ſed *de facto* tantùm & perfectè poſt reſurrectionem & aſcenſionem. Quamdiu enim verus Sacerdos in terris agebat, & nondum intulerat ſanguinem in Sacrarium, tamdiu oportuit typicum ſacerdotem ſtato & ſolenni tempore ingredi Sancta Sanctorum, proindeque victimas immolare & ſacrificia offerre, quia oportuit hoc pacto ſignificari verum ſacerdotem nondum introiiſſe in verum ſanctuarium nempe Cœlum. Hæc eſt autem ratio τοῦ τύπου, καὶ τοῦ συμβόλου, *figuræ & rei figuratæ*, ut non cedat per partes figura veritati, ſed per ſe totam, ſtare quippe debet tota figura donec in ejus locum veniat tota veritas. Itaque duplex illa ſummi Pontificis functio *immolandi extra Sancta Sanctorum, & ingrediendi in Sacrarium*, non debuit cedere per partes actioni Chriſti offerentis ſe in terram & ſiſtentis ſe in Cœlo, ſed tota Sacerdotis actio toti Chriſti actioni deceſſit, vnde ſequitur tum demum ſublatum eſſe Sacerdotium Leviticum quum Chriſtus ingreſſus in Cœlum vltimam manum huic operi adhibuit. Et hoc ipſum teſtatur Ap. Hebr. IX. 8. *Stetiſſe prius Tabernaculum quamdiu verus Sacerdos non ingreſſus eſt Sancta Sanctorum.* Stante verò Tabernaculo ſtare debet & ejus cultus. At illo ſtante Chriſtus Sacerdos eſſe non potuit quia duo Sacerdotia ſimul ſtare nequeunt. Neque hîc reponendum, ſic ſequi neque Chriſtum in terris offerre potuiſſe ſi Sacerdos eſſe non potuit alio ſtante Sacerdotio, nam aliud eſt perfici & compleri functionem ſacerdotalem, aliud inchoari, non potuit quidem prius fieri ſtante cultu Levitico, ſed nihil obſtat quominus veri Sacerdotis functio inceperit ſtante adhuc Sacerdotio typico. Deinde aliud eſt offerre in terrâ, aliud peractâ oblatione manere in terrâ, Apoſt. non dicit, ſi Chriſtus obtuliſſet in terrâ non eſſet Sacerdos, ſed ſi Chriſtus manſiſſet in terrâ, ſi non conſediſſet ad dextram Patris ne Sacerdos quidem eſſet, non eſt enim Sacerdos qui cœpit, ſed non abſoluit actionem Sacerdotalem.

XXXII. Quartò, Obiic. Sacerdos noſter debuit *ſublimior cœlis fieri*. E. quoad ſublimior cœlis factus eſt, Sacerdotem eſſe noſtrum non decuit,

nec

nec porrò fuit. Prius patet ex Heb. VII. 26. *Talis nos decebat Pontifex pius, innocens, ſeparatus à peccatoribus ſublimior cœlis factus.* Rꝫ. Sed nulla hic conſeque. Aliud eſt Pontificem noſtrum debuiſſe ſublimiorem cœlis fieri quia in cœlis peragenda quædam pro nobis habuit; Aliud eſt Pontificem non fuiſſe niſi poſtquam ſublimior cœlis factus eſt, prius agnoſcimus cum Apoſt. ſed non poſterius; ſic Levitico Sacerdoti fuerunt quædam in ſanctuario peragenda, quis tamen dixerit eum non fuiſſe Sacerdotem, quum ea quæ Sacerdotis ſunt extra ſanctuarium perageret? non E. quando cœperit eſſe Pontifex, ſed quod Pontifex non debuerit manere in terris, ſed oblatione factâ ſublimior cœlis fieri docet Apoſt., alias ſequeretur etiam pium & impollutum non fuiſſe antequam cœlis ſublimior fieret quod quàm ſit abſurdum nemo non videt.

XXXIII. Quintò, Obi. Si Chriſtus morte ſuâ oblationem & expiationem perfeciſſet, non opus fuiſſet ad eam peragendam ſe in cœlis denuò offerre, At opus fuit eum in cœlis denuò offerri ad eam perficiendam, quia debuit ſe ſiſtere pro nobis in Dei conſpectu ad interpellandum Hebr. VII. 24. quod fieri non potuit ſine ſui oblatione. Rꝫ Neg. min. etſi enim debuerit ſe ſiſtere Chriſtus coram Deo in cœlis, non hoc debuit ut oblationem inchoatam aut imperfectam perficeret, abſoluta enim fuit, ut teſtatus eſt in cruce, ſed tum ut veritas typo reſponderet, tum ut expiationem ſemel factam in terris per mortem, in cœlis quoque ratam faceret & applicaret per efficaciam interceſſionis. Secundò, confunditur ἐμφανισμὸς Chriſti cum ejus ἱλασμῷ, Chriſtus debuit quidem comparere coram Deo in cœlis ad intercedendum; ſed non debuit propterea ſe offerre ad expiandum: & Apoſt. hoc ipſo loco *apparitionem* ab *oblatione* manifeſtè ſeparat, negat enim Chriſtum apparere ut ſe ſæpiùs offerat, E. apparitio non eſt oblatio ex mente Apoſt., oblatio fuit unica, ſed apparitio eſt continua, oblatio cruenta, apparitio glorioſa, oblatio ad ἱλασμὸν, apparitio ad ἔντευξιν. Ex quibus jam liquet Chriſtum non in cœlis tantùm, ſed & in terra verè Sacerdotem fuiſſe, & propriè dictam oblationem ſeu ſacrificium in cruce peregiſſe.

XXXIV. Quæritur Secundò, An omnia Vet. Teſt. ſacrificia expiatoria fuerint typi ſacrificij Chriſti, an quædam tantùm? Adverſarij ut faciliùs ſe expediant ab eo argumento quod petitur à ſacrificiis iſtis expiatoriis, reſpondent non omnia hæc ſacrificia Chriſtum reſpexiſſe, ſed ſola publica & anniverſaria à ſummo Pontifice oblata, & quorum ſanguis in Sancta inferebatur, cætera verò ſpiritualia noſtra ſacrificia adumbraſſe. Diſerta ſunt Socini verba p. 2. c. 9. *Quare quum non omnia ſacrificia legis quamvis pro peccato facta Chriſti morti tanquam imago veritati reſpondeant: non omnia mortem Chriſti figurabant, ſed figura mortis Chriſti erant tantummodo ſacrificia illa quæ publicè, & ſtatis quibuſdam temporibus fiebant, præſertim verò illud quod ſemel in anno ſummus Sacerdos in Sancta Sanctorum ingrediens peragebat, &c. In hoc igitur ſacrificio, ut dictum eſt, potiſſimum mors Chriſti, adeóque ipſe Chriſtus quà Deo pro nobis Sacrificavit, adumbratus fuit. In cæteris verò*

Digitized by Google

Sacrificiis quæ pro peccatis fiebant, non figurabatur Chriſti mors, ſed tantùm in ſummi Sacerdotis perſona Chriſtus ipſe adumbrabatur, ſacrificia autem ipſa ſpiritualia noſtra ſacrificia adumbrabant. Noſtra verò ſententia eſt, non ſolum anniuerſarium illud ſacrum Chriſti ſacrificium adumbraſſe, quanquam non diffitemur illuſtrem præ cæteris fuiſſe ejus figuram, ſed & cætera omomnia ſacrificia *ἱλαστικὰ* quæ vel publicè pro omnibus, vel privatim pro ſingulis offerrentur, quod pluribus rationibus comprobare poſſumus.

XXXV. Primò, Quia tota Lex Cœrimonialis typica fuit & figuratiua Chriſti & beneficiorum ejus; Nam etſi varij fines fuerint iſtius diſpenſationis, tum ad diſtinctionem Iudæorum à Gentibus, tum ad profeſſionis notam, præcipuam tamen rationem typicam fuiſſe dubitare nos non ſinit Apoſt. quum eam vocat Pædagogum ad Chriſtum Gal. III. 25. & Chriſtum ejus finem Rom. x. 4. Illam habuiſſe vmbram Heb. x. 1. hunc verò eſſe corpus Col. II. 17. Et ſanè ut Chriſtus eſt fundamentum fœderis gratiæ, ita baſis eſt totius Scripturæ, & centrum ad quod omnes reuelationum lineæ confluunt, vt in illo promiſſiones omnes, ita & typi ſunt etiam & Amen 2. Cor. I. 20. Sic ſcil. Deus Veteres Patres ad fidem venturi Meſſiæ erigere voluit & *ſermonibus* & *actionibus loquendo*, vt ait Auguſt. ad Fauſt. non tantùm promiſſiones ejus & oracula varia tradendo quæ rei certitudinem probarent, ſed & typos & figuras complures oculis exhibendo, quæ modum & circumſtantias varias tam admirabilis myſterij efficaciùs repræſentarent, vt ita vmbris iſtis & picturis populus rudis adhuc & minorennis veluti elementis quibuſdam deduceretur ad bonorum cœleſtium per Chriſtum acquirendorum apprehenſionem: hinc factum ut nihil in Chriſto impletum fuerit, cujus idea aliqua & exemplar olim non præextiterit, nihilque illuſtre & memorabile vel in perſonis vel in rebus vel in actionibus fuerit quod ad Chriſtum non reſpexerit: ut E. in Sacerdotibus Sacerdotium ejus, ita in ſacrificiis adumbrari ſacrificium ejus debuit, totidem quippe fuerunt picturæ paſſionum Chriſti, & veluti conciones quædam, quæ populum & de miſeriâ peccati, & de remedio gratiæ in victima hac cœleſti conſequendo commonefacerent: neque aliud vult Apoſt. quum paſſim ea omnia vocat in Epiſt. ad Hebr. *σκιάς*, *παραβολάς*, *ὑποδείγματα*, *ἀντίτυπα*: c. VIII. 5. IX. 9. 23. X. 1. talibus enim titulis totus ille cultus Leviticus inſigniri non potuiſſet, niſi rationem typi ad Chriſtum habuiſſet.

XXXVI. Secundò, Omnes illæ victimæ & ſacrificia fuerunt typi Chriſti, quæ per Chriſtum ſunt abrogata, niſi enim legalia illa ad Sacerdotium Chriſti ſe habuiſſent ut vmbra ad corpus, Apoſt. non firmiter illorum abrogationem per hujus aduentum demonſtrare potuiſſet, typus enim per veritatem, vmbra per corpus tollitur: facilè enim excipere potuiſſent Iudæi, vnius poſitionem non inferre alterius deſtructionem: ſiquidem iſta ſacrificia Chriſtum non reſpiciebant: At ſolidè Ap. ad Heb. argumentatur ab vno ad alterum & prius per poſterius abrogari, firmis euincit argumentis, E. neceſſe eſt fuiſſe inter ea relationem typicam, cujus ea

Digitized by Google

eſt ratio, ut typus τῷ τυπωθέντι, & figura veritati cedere debeat. Tertiò, Si holocauſta & ſacrificia alia quæ in die propitiationum offerebantur mortem Chriſti figurabant, vt fatentur adverſarij nihil cauſæ dici poteſt cur eadem illa ſacrificia, quum pro priuatis aut quotidie offerebantur, eodem etiam non reſpexerint, idem enim vtrobique fuit & finis & effectus, deſtructio nim. victimæ per ſanguinis fuſionem, & per eandem peccatorum expiatio & peccantium liberatio, neque diſcrimen vllum occurrit quod formalem rationem ſacrificij in illo potiùs quàm in iſtis collocet.

XXXVII. Quartò, Sacrificia quotidiana & communia conferuntur cum ſacrificio Chriſti ut figura cum veritate, E. non tantùm in anniverſario fuit præfiguratum, prius patet ex Apoſt. Hebr. VII. 27. *Chriſtus*, inquit, *non neceſſe habet* καθ' ἡμέραν *quotidie quemadmodum Pontifices pro ſuis, inde pro populi peccatis hoſtias offerre, hoc enim fecit ſemel ſeipſum offerens.* Sic c. X. II. *omnis quidem Sacerdos adſtitit quotidie ſacra peragens, & eaſdem ſæpiùs offerens hoſtias, quæ numquam poſſunt auferre peccata,* &c. vbi duplex prærogatiua Chriſti ſupra Sacerdotes Leuiticos proponitur, prima quòd illi quotidie offerrent, eadem iterando ſacrificia ſæpiùs, Chriſtus verò ſemel; ſecunda quòd illi pro ſe & pro populo, Chriſtus verò pro nobis tantùm, non autem pro ſe; quæ fruſtra dicerentur niſi Chriſtus in ſacrificiis iſtis quotidianis adumbratus fuiſſet: Duo hîc reponunt. Primò, Aduerbium *quotidie* non *ſingulis diebus*, ſed ſæpe vel certo quodam tempore perpetuo ſignificare, *quotidie dicit*, ait Soci., *quum tamen id fieret à Sacerdotibus ſemel tantùm in anno.* Secundò. In his locis ſacrificium publicum notari, tum quia Hebr. X. 3. 4. diſertè commemoretur, tum quia Hebr. VII. 27. mentio fit ſacrificiorum quæ Pontifex non tantùm pro populo, ſed & pro ſe offerre debuerit, at nuſquam legi ſummum Sacerdotem in ſacrificiis quæ pro populo fiebant pro ſe offerre debuiſſe, niſi in ſacrificio illo anniuerſario. Ꝗ. Sed vtrumque falſiſſimum. Primò, Quis ferat audaciam hanc in os contradicendi Spiritui Sancto? Apoſt. ait hæc ſacra offerri *quotidie*, iſti verò *quotannis* interpretantur, quaſi Apoſt. vbi de ſacro anniuerſario agit non expreſſè iſtud diſtinguat c. IX. 7. ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς & c. X. 3. κατ' ἐνιαυτὸν dicit ſacrificia oblata. Secundò, Falſum eſt Pontificem nunquam in ſacrificiis quæ pro populo fiebant pro ſe offerre debuiſſe niſi in ſacro illo anniuerſario, nam Leu. IV. 3. 13. Sacerdos jubetur & pro ſuis & pro populi peccatis offerre, quoties ſcil. ſibi peccati erat conſcius. Tertiò, non negamus mentionem fieri ad Hebr. X. ſacri anniuerſarij, ſed non excluſiuè ad cœtera, quæ vel quotidie vel in certis quibuſdam caſibus offerebantur, imò ſatis expreſſè denotantur ℣. II. vbi mentio fit cujuſcunque Sacerdotis qui quotidie adſtet λειτουργῶν, hoc E. vult Apoſt. vnico Chriſti ſacrificio peccata omnia noſtra expiata fuiſſe, quæ neque publico & ſolenni quod ſemel in anno fiebat, nec priuatis quibuſcunque quæ quotidie offerebantur auferri poterant.

XXXVIII. Quintò, Sacrificia Agnorum ἱλαστικὰ in publico & ſolenni locum non habebant, ſed in priuatis tantùm & ordinariis, puta ſacri-

Digitized by Google

ficio jugi & aliis, At hæc tamen Chriſti ſacrificium adumbrarunt, inde toties illi *Agni* nomenclatio tribuitur; non tantùm ratione *virtutum*, innocentiæ, patientiæ, humilitatis, &c. ſed potiſſimùm relatè ad *ſacrificium*, nam dicitur tollere peccata Ioh. I. 29. redimere nos ſanguine 1. Pet. I. 18. mactatus eſſe Apoc. v. 12. & XII. 1. 8. Neque hîc vitilitigatio Aduerſ. admittenda, in nullo ſacrificio quod pro peccato fieret agnum immolatum fuiſſe, ſed tantùm agnam ſiue capellam pro peccato priuati, Leu. IV. 34. Nam primò in ſacrificio jugi quis neſcit agnos immolatos? at hoc erat ἱλαστικὸν. Secundò in contaminationibus expiandis Leu. XII. 6. XIV. 2, Num. VI. 12. 14. vnde dicebatur agnus ad reatum & delictum offerri. Leu. XIV. 12. Tertiò, Siue agnus ſiue agna fuerit parum refert, quum vterque bene Chriſtum referre potuerit. Huc pertinet etiam typus eximius Agni Paſchalis, quem ad Chriſtum reſpexiſſe & Paulus docet manifeſtè vocans illum *Paſcha* nomen ſigni ſignato tribuendo metonym. 1. Cor. v. 7. & Petrus qui hujus Agni ſanguine nos redemptos ait 1. Pet. I. 18. vt Iſraëlitarum primogeniti aſperſione ſanguinis Agni à morte imminente per Abaddonem liberati ſunt: Ita per ſanguinem Agni iſtius ἀσπίλου καὶ ἀμώμου, aſperſum non poſtibus & ſuperliminari domus, ſed in intimo receſſu conſcientiæ 1. Pet. I. 2. redimitur ab ira Dei & morte æterna: Quò reſpicit etiam quod Ioh. XIX. 36. impletum dicitur verè in Chriſto, quod de agno Paſchali dictum fuerat, *os ei non confringendum eſſe*. Cæterùm duo hîc notanda. Primò, in ſacrificio iſto Paſchali fuiſſe aliquid extraordinarij quod à regulâ poſtea præſcripta in ſacrificiis diſcedebat; vnde quibuſdam minùs propriè ſacrificium dici videtur. Secundò, non fuiſſe tantùm *ſacrificium* Exod. XII. 27. ſed etiam *Sacramentum*, illud in immolatione agni, fuſione ſanguinis, aſperſione ejuſdem ad ἀπολύτρωσιν, iſtud in epulo & manducatione: notabat E. dupliciter Chriſtum, Primò in ſacrificio vt Victimam quæ Deo ſatisfacit, Secundò in Verbo & Sacramentis ut cibum qui animas nutrit, 1° vt offertur Deo ad expiationem, 2° vt offertur nobis ad applicationem, vtrumque indicatur ab Apoſt. 1. Cor. v. 7. mactatus dicitur in *ſacrificio*, & manducandus in *Epulo*.

XXXIX. Sextò, Cùm tam accuratè Spiritus S. totam hanc ſacrificiorum doctrinam tradiderit, neceſſe fuit omnino grauiſſimam fuiſſe rationem tam operoſi cultus inſtituendi, nulla autem conuenientior reddi poteſt quàm typica ſacrificij Chriſti repræſentatio; nam victimis iſtis piacularibus neque doctrina confirmabatur, neque fœdus percutiebatur, neque exemplum aut officij aut futuræ conditionis legem obſervantium proponebatur, neque ira Dei per ſe placabatur, ecquid enim vel ad fidem & pœnitentiam homini commendandam, vel ad gratiam Dei conciliandam neceſſe fuit tot victimarum ſanguinem fundi, adipem adoleri, carnes comburi? quaſi Deus inſtar Iouis Homerici, nidore victimarum paſceretur Pſ. L. 13. ſed reatus typicus morte ob peccata inflictâ auferebatur; vbi quis non videat expreſſiſſimam victimæ cœleſtis imaginem, quæ ſanguine ſuo numen propitiare, & peccata noſtra delere debuit?

Digitized by Google

XL. Septimò, Hinc factum ut omnia ſacrificiorum hylaſticorum genera ad Chriſtum ſæpe referantur in N.T. Primò, *Holocauſtum & Iuge ſacrificium Agnorum* quum dicitur *Agnus Dei tollens peccata mundi* Ioh. 1. 29. & quidem in *præſenti* ad continuam ejus vim notandam, & Agnus occiſus ab origine mundi Apo. XIII. 8.II. *Vitula rufa* ex cujus cineribus aqua purgationis fiebat Num. XIX. nam *ſi ſanguis Taurorum & Hircorum & cinis iuvencæ aſpergens inquinatos ſanctificabat quoad puritatem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, &c.* Heb. IX, 14. III. Sacrificium pro peccato Heb. חטאת dictum, Græc. περὶ ἁμαρτίας. *Deus miſſo filio in ſimilitudine carnis peccati* καὶ περὶ ἁμαρτίας id. vt eſſet victima pro peccato *condemnavit peccatum in carne* Rom. VIII. 3. ſic Heb. X. 5. 6. corpus Chriſti ejuſque oblatio opponitur & ſuccedit holocauſtis & ſacrificiis pro peccato, & Heb. XIII. 12. Sacrificia illa pro peccato quorum corpora cremabantur extra caſtra, & ſanguis inferebatur in ſacrarium dicuntur in Chriſto impleta. 4. *Hoſtia pro delicto quæ* אשם dicebatur, quia Chriſtus poſitus eſt לאשם Iſ. LIII. 10. & peccatum eſt factus 2. Cor. V. 21.

XLI. Et ſanè vel ſola ſacrificiorum iſtorum attentior paulò conſideratio, ſi id nunc ageremus docere nos poſſet non alibi quàm in Chriſto quærendum eſſe complementum: Quis non videat eum, *in Holocauſto* totum ſe nulla ſui parte reſeruata, nulla ſui habita ratione, offerentem Deo maſculè & generosè, inculpatum, & immerentem per Spiritum æternum, & ſumma vi charitatis igne verè cœleſti accenſum & combuſtum, ſiſtentem ſe coram æterno Patre ad cœli oſtium & ſanguinem ſuum circum Altare fundentem, ac paſſione ſua & animæ effuſione pleniſſimè Iuſtitiæ Dei ſatisfacientem, ità vt in hac oblatione ignita verè acquieſcat Deus & odoretur odorem quietis? Epheſ. V. 2. Heb. IX. 15. 14. Rom. V. 6. 10. Quis non agnoſcat in *vitula rufa abjuga* eundem carnis infirmitate circundatum 2. Cor. XIII. 2. & propter peccata in ſe recepta rubeis veſtibus indutum Iſ. LXIII. 2. 3. Iſ. I. 18. licet ipſe in propria perſona nec peccati nec Satanæ jugo vlla ratione ſit ſubditus; eum inquam eductum extra caſtra velut piaculum Heb. XIII. 11. Ioh. XIX. 17. 18. igne iræ divinæ combuſtum, ſanguine tamen tabernaculum & cœleſtia conſecrantem & ex cineribus in *mundo* loco repoſitis id. corpore occiſo in cælum illato *aquas purgationis* efficientem per efficaciam ſpiritus cœlitus miſſi, quibus aſperſæ conſcientiæ ab operibus mortuis & mortiferis peccati purgantur Heb. IX. 14. 15. *Venit* enim *cum aqua & ſanguine* 1. Ioh. V. 6. & *dedit ſe pro Eccleſia ut eam ſanctificaret lavacro aquæ in verbo* Eph. V. 26.

XLII. Quis denique non animaduertat ejuſdem Chriſti morientis veſtigia in *ſacrificiis pro peccato*, illis vel maximè quorum caro extra caſtra comburebatur, & ſanguis vel in Sacrarium inferebatur ſolenni illâ expiationum die Leu. XVI. vel in Tabernaculum, cujus fiebat aſperſio ſepties contra velum, & quo tingebantur cornua altaris thymiamatum Leu. IV. Nam & extra portam paſſus eſt Heb. XIII. & per proprium ſanguinem in Sacrarium ingreſſus Heb. IX. 12. & X. In eo aliquid pretioſiſſimum fuit &

Digitized by Google

ſanctiſſimum Deo offerendum, nim. obedientia & Iuſtitia propria, aliquid verò maximè exoſum & deteſtabile quod eiiciendum & deſtruendum fuit; nim. peccatum noſtrum ipſi imputatum. 2. Cor. v. 21. aſperſio eſt ſepties facta quia perfecta fuit expiatio, & altaris aurei cornua verè inunxit, quia ejus interceſſio ſacrificij ſemel oblati virtute ſemper peragitur; Rom. VIII. 32. Heb. IX. 12. & X. 12. Apoſt. certè non vno in loco hæc myſteria nobis aperuit, ſed potiſſimùm Heb. XIII. 12. vbi docet Chriſtum *extra portam paſſum vt ſanctificaret populum*, & alluſione concinnâ oſtendit eos qui ſacrificiis & ritibus templi Hieroſolymitani adhuc adhæreſcunt, participes minimè eſſe poſſe fructus mortis ſuæ, quia extra hujus Templi ſepta quærendus eſt, in hoc enim Templo verum pro peccato ſacrificium non eſt oblatum; Exire E. extra vrbem & Templum vmbratico cultui deſtinatum neceſſe eſſe, neque retinendum externum Legis Moſaicæ cultum, vt redemptione quam pretioſo ſuo ſanguine nobis comparavit Chriſtus potiamur, denique alacri animo ſequendum eſſe minimè impeditos curis hujus vitæ, quaſi terræ hujus ſeptis incluſi eſſemus, quia hîc fixam & permanentem non habemus ciuitatem, ſed cœleſtem expectamus, quæ omnia citato loco perſequitur Apoſt. Poſſemus hoc ipſum in aliis pleriſque ſacrificiis ſigillatim demonſtrare, niſi breuitati conſultum vellemus; aliàs forte fuſiùs de hoc argumento diſſerendi ſeſe dabit locus: Interim fixum manere debet & ratum, Chriſtum Corpus fuiſſe omnium iſtarum vmbrarum, eaſq; non aliâ præcipuè de cauſâ inſtitutas fuiſſe quàm tantiſper dum adueniret tempus διορθώσεως, atque ipſe Sol juſtitiæ illuceſceret. Inde Hieron. Ep. 103. præclaro hoc elogio Leuitici librum in quo ſacrificia hæc inſtituuntur ornat, quòd ſingulæ penè ejus ſyllabæ *Cœleſtia ſpirent Sacramenta.*

XLIII. Sed antequam hinc diſcedamus omittere non poſſumus illuſtrem quæ refertur à Moſe hiſtoriam Exod. XXIV. de *fœderis dedicatione*, variorum ſacrificiorum oblatione peractâ. Cujus myſterium aperit nobis Ap. ad Hebr. IX. 19. 20. &c. in ea enim ſi vſpiam alibi, expreſſum veritatis quam quærimus occurrit documentum; Moſes juſſus à Domino, ſuper altare extructū varia offert ſacrificia, ſanguinem victimarum partim ad Altare fundit, partim eo populum, Legis librum, Tabernaculum & vaſa ſacra conſpergit, conteſtans hunc eſſe ſanguinem fœderis quod Deus pangere volebat cum ipſis: quo peracto Seniores Iſraëlis qui antea dum promulgabatur Lex accedere erant vetiti, Deum Iſraëlis vidiſſe dicuntur ita ut non extenderit manum ſuam in ipſos, ſed comederint & biberint in ejus conſpectu, v. 6. 7. 8. 10 Quæ omnia μυστηριώδη erant & typica. Primò quod fœdus illud dedicari debuit *ſanguine* luculenter docuit fœdus Dei cum creatura peccatrice non poſſe pangi niſi interventu Satisfactionis quæ in ſacrificiis illis expiatoriis adumbrabatur, vnde alibi fœdus contraxiſſe dicitur *ſuper ſacrificiis* Pſ. L. 5. vt in Abrahamo viſum. Gen. XV. 9. ſed quod vmbraticè tantùm & typicè ſanguis animalium præſtabat, hoc verè præſtat ſanguis Chriſti, qui eſt fundamentum fœderis noui, vnde *ſanguis noui Teſtamenti* dicitur. Luc. XXII. 20. Secundò, aſperſus eſt ſanguis diuerſimodè ſu-

Digitized by Google

pra *Altare, populum, Legis librum & Tabernaculum*, nam etſi nec de Legis libro nec de Tabernaculo expreſſam mentionem faciat Moſes, ſatis tamen ſubinnuit cùm ait altare fuiſſe ſanguine aſperſum, & poſtea librum aſſumptum v. 7. ſcil. ex Altari cui probabile eſt librum impoſitum fuiſſe cùm fieret conſperſio, vnde Ap. Heb. IX. 19. ex divina inſpiratione diſtinctè *libri conſperſi* meminit, ut & *tabernaculi* ℣. 21. analogiæ ſcili. & conſequentiæ ratione ex Leui. XVI. Ita aſperſio multiplex ſanguinis Chriſti fit, *in Cruce, Corde, Verbo & Cœlo.* 1ª *eſt Altaris* coram Deo *ad expiationem* quia iram placauit, & juſtitiæ ſatisfecit. 2ª *Populi* ad *remiſſionem* & *Sanctificationem* 1. Pet. I. 2. Heb. IX. 14. quia in iſto ſanguine pacis & juſtitiæ noſtræ fons eſt & origo Eph. I. 7. Ro. V. 1. 1. Io. I. 7. 3ª *Libri legis* ad *promiſſionum & fœderis confirmationem*; quia in eo ut Lex eſt impleta, ita promiſſiones omnes fundantur 2. Cor. I. 20. 4ª *Tabernaculi* ad *conſecrationem* quia cultus noſter λογικὸς qui per Tabernaculum & vaſa deſignatur Deo acceptus eſſe non poteſt niſi in virtute Satisfactionis Chriſti in qua & perſonæ & opera noſtra Deo ſunt grata 1. Pet. II. 7. vel quia ſanguine Chriſti via in Tabernaculum cœleſte nobis aperta eſt Hebr. IX. 23. X. 19. III. *Effectus* notatur in acceſſu Seniorum Iſraëlis ad Deum, quem vidiſſe dicuntur & comediſſe in ejus conſpectu ℣. 10. Ita virtute ſacrificij Chriſti, Deus qui alias hominem peccatorem à ſe repellit, quod per interdictum accedendi ad montem in latione Legis ſignificabatur, fit nobis ita propitius & placatus, ut non modò nobis non ſit metuendum amplius ne moriamur, ut in veteribus olim viſum, ſed placidò poſſimus ejus conſpectu frui per fidem 2. Cor. III. 18. & bonorum omnium communionem & vſum nobis polliceri Iſ. LV. 1. 1. Cor. III. 21. Atque hinc colligitur diſcrimen memorabile inter duo fœdera, *Legale* cujus ſpecimen datum fuit in νομοθεσίᾳ de qua Exo. XIX. & XX. & *Evangelicum* quod hîc adumbratum eſt: Illud homines fugat & longiſſimè à Deo repellit Exo. XIX. 12. Iſtud benigniſſimè vocat & proximè accedere faciat Matt. XI. 28. Eph. II. 13. Hebr. IV. 16. Illud terret & conſternat Hebr. XII. 19. 20. 21. Iſtud conſolatur & erigit Iſ. LXI. 1. 2. Rom. VIII. 1. 16. Illud ad *ſervitutem* inſtar *Agaris*, Iſtud verò ad modum *Saræ* ad *libertatem* parit Gal. IV. 24. 25. 26. Illud litera eſt occidens & miniſterium mortis, Iſtud ſpiritus vivificans & miniſterium juſtitiæ 2. Cor. III. 6. 7. Sub illo *Dei Iudicis* conſpectum & vocem *homo reus* ferre non poteſt, hinc illa populi vox, *Deus nos non amplius alloquatur ne moriamur*, Exod. XX. 19. ſub iſto *Dei Patris* vocem intrepidè poſſunt *filij* excipere, & ejus gratioſo & ſalutari conſpectu frui, Exod. XXIV. 10. 11. Pſ. LXXXV. 9. Io. XIV. 9. & 1. Io. I. 1. Sed de his ſatis.

XLIV. Ita aſſertâ ſententiæ noſtræ veritate, ſubiiciendum paucis quid afferant ad confirmationem ſuæ Aduerſarij: Sic verò illi arguunt, Rem adumbrantem, rei adumbratæ reſpondere oportet, Atqui ſacrificia priuatorum quæ pro peccato fiebant Chriſti morti non rectè reſpondent: Chriſtus enim pro omnibus eſt mortuus, idque ex Dei ipſiuſque Chriſti ſolâ voluntate ac decreto, abſque vllo eorum pro quibus mortuus eſt aſſenſu

an-

antecedente, & non pro uno quopiam peccato, ſed pro omnibus peccatis eſt mortuus: Priuatorum autem illa ſacrificia non ſolùm pro omnibus non offerebantur, ſed neque etiam pro omnibus illorum priuatorum peccatis, ſed pro uno quopiam ſingulorum peccato, idque non ſine antecedente voluntate vniuſcujuſque, ſacrificia igitur pro peccato in quibus Chriſti mortem adumbratam fuiſſe dici poteſt, ea erant quæ ab ipſa tantùm Dei ordinatione pendebant, & à ſummo Sacerdote ſtatis quibuſdam temporibus, nullâ populi expectata voluntate, pro vniuerſo populo offerebantur, præſertim verò anniuerſarium illud, alia verò, ſacrificia noſtra ſpiritualia meliùs adumbrabant. *Socin. prælect.* c. 23. Duabus E. de cauſis potiſſimùm ſtatuunt mortem Chriſti in illis non fuiſſe adumbratam, Primò quia non fuerunt præſtita pro omnibus peccatis vniuerſi populi, ſed pro uno tantùm. Secundò, quia populi voluntatem requirebant præcedaneam, ideóque non tam *Sacerdotis* quàm *populi ſacrificia* erant, & meliùs ſacrificia noſtra *ſpiritualia* quàm Chriſti ſacrificium quod ſolius Dei & Chriſti voluntate peractum eſt, repræſentabant.

XLV. Verùm nihil hîc eſt quod negotium faceſſere nobis poſſit aut debeat. Primò, non negamus in ſacro anniuerſario præſtantiſſimam & præ cæteris illuſtrem fuiſſe ſacrificij Chriſti figuram, quod in causâ fuit procul dubio ut toties Apoſt. ad illud reſpiceret, ſed non ſequitur propterea in aliis nullam fuiſſe: notum enim vnius ejuſdemque rei varios & diuerſiſſimos eſſe typos, ut multiplex ejus perfectio ſecundùm varias ejus σχέσεις & aſpectus repræſentetur, quæ in unâ aliquâ picturâ reddi non potuiſſet: hinc tot tamque variæ figuræ vnius Chriſti occurrunt ſub Vet. Teſt. multiplices vmbræ vnius corporis, diuerſiſſimi typi vnius veritatis, quia plura fuerunt in ipſo & quoad perſonam & quoad officia & beneficia, quoad paſſiones & gloriam, mortem & vitam, quàm ut vno aliquo typo adæquato repræſentari poſſent; ſed ita tamen varij illi typi ſpectandi ſunt ut non ſeorſim, alias plena rei veritas non haberetur, ſed ſimul & conjunctim conſiderentur, ut quod in uno deeſt ex altero ſuppleatur. Quum E. Sacrificium Chriſti perfectiſſimum ſub diuerſa σχέσει ſpectari poſſit, & quà pro omnibus in vniuerſum omnium peccatis offerendum fuit, & quà pro ſingulis cujuſque, tam pro iis quæ per errorem & imprudentiam admiſſa ſunt, quàm pro vltroneis & voluntariis quæ fiunt ἐκ προαιρέσεως; ideo pluribus figuris opus fuit, ad hoc myſterium quadantenus demonſtrandum, & quemadmodum in publico & anniverſario efficaciæ ipſius amplitudo & extenſio ad omnes clariùs demonſtrabatur, ita in priuatis, applicatio ejus ad ſingulos expreſſiùs patuit: Propterea non bene infertur Chriſti ſacrificium pro omnibus fuit, E. in privatis quæ pro ſingulis offerebantur Chriſtus adumbrari non potuit: Ita enim Chriſtus pro omnibus mortuus, ut pro ſingulis ſuis; & ita fideles in communi λύτρῳ illius participant, vt ſpecialiter vnuſquiſque vim ejus ad propriorum peccatorum expiationem referre debeat & poſſit.

XLVI. Secundò, Etſi quædam diſcrimina occurrunt inter ſacrificia priua-

priuatorum & Christi, vt quòd illa antecedente conſenſu populi & voluntate offerrentur, iſtud non item, non obſtat tamen quominus typi fuerint, ſimilitudo enim talis non eſt quæ omnimodam conformitatem inferat, ſed tantùm partialem, cùm typi illi omnes fuerint inadæquati qui objectum alterâ tantùm ſui parte, non per omnia repræſentabant, ideo mirum non eſt ſi multiplex ſæpe occurrat diuerſitas; quod & in ſacro illo publico oſtendi poteſt, in illo multæ erant hoſtiæ, hîc vna, ibi aliæ à Sacerdote, hîc idem Sacerdos & victima, ibi quotannis iterabatur oblatio, hîc ſemel facta, Sacerdos pro ſe, Chriſtus tantùm pro nobis, aliud erat holocauſtum, aliud pro peccato, aliud ἱλαςικὸν, aliud pacificum, hîc vtrumque habemus, vnum Sacrificium Chriſti veritatem omnium continet, & eſt loco omnium. Tertiò, Voluntas offerentium ſacrificia nihil tollit de ſacrificio, quominus aut ſacrificium, aut inter figuras Chriſti eſſe poſſit: nam ea non minùs debuit adeſſe & reſpectu Sacerdotis & reſpectu populi in ſacro anniuerſario. Quartò, falſum ea à populi voluntate pependiſſe, non verò à Dei præſcripto, nam ab expreſſa Dei ordinatione fluebat tam horum, quàm illorum, publicorum & priuatorum inſtitutio, nec ideo populi magis dicenda quàm Sacerdotis ſacrificia, populus quippe per Sacerdotem, Sacerdos nomine populi λατρείας ἐπιτελεῖ. Quintò, non negamus iſta ſacrificia *ſecundariò* λογικὴν λατρείαν fidelium reſpexiſſe, ſed ita ut *primariò* ac principaliter ad Chriſtum deduxerint verum peccatorum ἱλασμὸν: Nec nouum eſt typum vnum rebus diuerſis ſubordinatis applicari, vt *Tabernaculum* & Templum & *Chriſti humanitatem* adumbrauit Ioh. I. 14. Col. I. 19. Heb. IX. 11. & *Eccleſiam* Eph. II. 20. 1. Tim. III. 15. & *ſingulos fideles.* Eph. II. 21. 1. Cor. VI. 19. & 2. VI. 16. & *Cœlum* Apoc. XXI. 2. Heb. IX. 8. Sic ſacrificia fuerunt *ſpecula miſeriæ* & debiti per peccatum contracti Col. II. 14. Hebr. X. 2. 3. Secundò, *picturæ miſericordiæ* Dei, & meriti per Chriſti obedientiam & mortem ad ſalutem acquirendi Heb. IX. 13. 14. & X. 5. 6. Tertiò, *tabulæ officij* & cultus Deo exhibendi Rom. XII. 1. miſeriam aperiebant ad humilitatem, remedium gratiæ proponebant ad conſolationem, & gratitudinem docebant ad ſanctificationem, ſed prima & potiſſima relatio fuit ad Chriſtum, ſine quo & miſeria fruſtra detecta fuiſſet, & vitæ ſanctitas incaſſum præſcripta: Concluſum E. eſto, in ſacrificiis iſtis omnibus Chriſtum latuiſſe, nullamque vim qualiacunque demùm fuerint, niſi ab ipſius morte, in qua complementum ſuum aſſequi debebant, habuiſſe.

COROLLARIA.

I. *Datur notitia Dei naturalis quæ tamen non eſt ſalutaris.*

II. *Præſcientia Dei non eſt rerum cauſa.*

III. *Imagines SS. Trinitatis, nec effingere nec effictas colere licet.*

IV. *Mundi Creatio ex nihilo, non tantùm claris Scripturæ teſtimoniis, ſed etiam ex rectæ rationis lumine poteſt demonſtrari.*

V. *Quæ de mundi immutatione & innouatione dicuntur in Scriptura, non* in-

Digitized by Google

intrinſecè & quoad ſubſtantiam, ſed extrinſecè & quoad accidentia ſunt intelligenda.

VI. *Electionis decretum ita eſt gratuitum ut citra omnem vel mortis Chriſti antecedentis vel fidei & operum præviſionem factum ſit.*

VII. *Determinatio voluntatis ab intellectu, cum naturæ rationalis libertate non pugnat.*

VIII. *Diſtinctio boni & mali moralis, non tam pendet ex voluntate & mandato, quàm ex natura ipſius Dei.*

IX. *Tranſubſtantiationis Pontificiæ monſtrum, non tantùm Scripturæ adverſatur, ſed etiam ſanioris Philoſophiæ fundamenta convellit.*

DISPVTATIO NONA.

Quæ Septima eſt

DE SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente IOH. GEORGIO MVLLERO *Lauſannenſi.*

THESIS PRIMA.

DIXIMVS antea quatuor potiſſimum quæri inter Nos & Socinianos circa collationem Satisfactionis Chriſti cum ſacrificiis V. T. 1. An Chriſtus in terris fuerit jam Sacerdos & propriè dictum Sacrificium obtulerit, an demum in cœlis poſt Aſcenſionem? 2. An omnia Sacrificia ἱλαστικὰ Vet. Teſt. typi fuerint ſacrificij Chriſti, an quædam tantùm? 3. An Sacrificia vetera pro levibus peccatis duntaxat oblata ſint, annon etiam pro gravioribus? 4. An ullam vim veram habuerint expiandi peccata? De duabus prioribus quæſtionibus actum fuit noviſſimè, ſupereſt ut de duabus poſterioribus diſputemus.

II. Vt verò à prima ducamus initium, quæritur inter Nos & Socinianos, an Sacrificia Vet. Teſt. pro leuioribus tantùm peccatis oblata fuerint, putà ignorantiis & infirmitatibus, non verò etiam pro granioribus & vltroneis? Adverſarij enim, ut faciliùs eleuent vim argumenti noſtri pro Satisfactione Chriſti à Sacrificiis veteribus ducti, ſtatuunt non pro omnibus,

Digitized by Google

ſed quibuſdam tantùm peccatis oblata eſſe, ideoque non potuiſſe hoc ipſo ſatisfactionem Chriſti quæ pro omnibus peccatis facta ſupponitur adumbrare: Sic ergo ſentiunt Sacrificia Vet. Teſt. non pro gravioribus peccatis oblata fuiſſe, ſed pro leuioribus tantùm, quæ ſcilicet vel per ignorantiam vel per errorem admitterentur, pro aliis autem nullum ſacrificium fuiſſe inſtitutum, ſic Socin. de Seru. p. 2. c. XI. *Veruntamen, quia ſacrificia illa levem quandam Dei obedientiam continebant, vt pro levibus duntaxat quibuſdam peccatis offerrentur à Deo inſtituta fuerunt; quæ ſcilicet per incogitantiam, & errorem admitterentur; Quod ſi pro quibuſdam etiam voluntariis, ſiue vt vocant vltroneis peccatis ſacrificia inſtituta fuerunt, ſola ſacrificia non expiabant, ſed ad expiationem peragendam, proximo etiam qui in iis peccatis læſus fuerat cumulatè ſatisfaciendum erat, vt videre eſt in lege ſacrificij pro peccato vltroneo Leu. 6. Pro peccatis autem gravioribus nullum ſacrificium à Deo inſtitutum fuerat.* Volkel. lib. 3. cap. 38. non aliter, *ſacrificia illa non expiabant flagitia quæ verè ac propriè peccata ſunt appellanda, ſed externas quaſdam corporis labes & lapſus ex ignorantia imbecillitateque profectos. Ad ea enim quæ gravia nefandáque facinora erant, quibus ſeſe homines per ſuperbiam, vel contumaciæ animi pervicaciam contra divinam legem adſtringebant delenda, nullam vim habebant.* Noſtri verò longè aliter: Etſi fateantur quædam eſſe peccata pro quibus nulla ſint vel inſtituta vel oblata ſacrificia, puta illa quibus expreſsâ aliqua legis ſanctione mors infligenda fuit à *Domo Iudicij*, vt fuerunt idololatria, adulterium, inceſtus, homicidium, ſabbathi violatio, falſus propheta, incantator, filius rebellis &c. aut ea quibus edicto legis pœna excidij ſtatuebatur, vt ſi quis *adipem* animalis quo oblatio ignita facta eſſet Leuit. VII. 25. vel *fermentum* die paſchatis comediſſet. Exod. XII. 15. Levit. XXIII. 29. & alia complura ejuſdem generis. Etſi inquam hæc vltrò agnoſcunt, pertendunt tamen in cæteris, ſacrificia iſtiuſmodi, non pro quibuſdam leuioribus tantùm, ſed pro grauioribus etiam oblata fuiſſe, non quòd propriè vim vllam per ſe habuerint talia peccata expiandi, ſed quia veram & propriam expiationem in ſacrificio Chriſti olim peragendam vt typi adumbrabant. Rationes cur ita ſentiant variæ ſunt.

III. I. Quia ſiue Sacrificia publica ſiue priuata attendantur patebit non pro certis quibuſdam leuioribus fuiſſe oblata, ſed vel pro omnibus ut publica, vel pro vltroneis etiam grauioribus vt priuata; de Publicis res manifeſta eſt, non tantùm quia ſacrificia hæc dicuntur indiſcriminatim *pro peccato* περὶ ἁμαρτίας, ſed etiam quia nota vniuerſalis additur, vt in feſto anniuerſario expiationum: Levit. XVI. 21. 22. *Imponet Aaron binas manus ſuas ſuper caput viventis iſtius hirci & confitebitur* את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם *Omnes iniquitates filiorum Iſrael & omnia delicta ipſorum*, &c. *Ita portabit hircus ſupra ſe omnes iniquitates filiorum in terram deſertam.* Inde Ap. dicit in genere peccatorum fieri ἀνάμνησιν in ſacrificiis illis quotannis Hebr. x. 3. Quomodò verò vel Moſes vel Paulus peccatorum meminerunt in genere, & ille quidem omnium iniquitatum & prævaricationum, ſi pro levibus tantùm puta ignorantiis erroribus & infirmi-

tatibus

Digitized by Google

tantibus quæ carnem potiùs quàm animam pollueren ordinata fuerunt; Nam quod omnia hæc peccata referri volunt tantùm ad ea quibus à Deo expiatio in lege concedebatur, expreſſis & peculiaribus conſtitutionibus de iis factis, exceptio eſt *de lege,* ſed non *ex lege,* ideoque abſurda.

IV. II. Accedit & illud quod non tantùm omnes iniquitates expiandæ dicantur, ſed peculiariter omnia peccatorum nomina recenſeantur, non modò peccatum שגגה per errorem admiſſum, ſed & alia omnia quæ ſub nominibus חטאות, פשעים, עון, רשעים, זדונות veniunt, vide Levit. v. 10. & xvi. 16. 21. iv. 3. vi. 2. & alibi paſſim, iſtis enim vocibus nemo neſcit graviſſima & maximè vltronea peccata deſignari, quæ non facta ſint ἀκουσίως ut LXX. vertunt quod dicitur בשגגה, ſed libenter & cum quadam animi pervicacia & ſuperbia; ſic תועבה vſurpatur Levit. xviii. 24. de peſtilentiſſimis libidinibus Chananæorum: Ezech. xxii. 3. 4. de Idololatria & ix. 7. de homicidiis; פשע notat pertinaciſſimam rebellionem: 1. Reg. xii. 12. חטאה vituli aurei idololatriam: Exod. xxxii. 31. & grauia illa peccata propter quæ immiſſa eſt captiuitas Babylonica Thren. 1. 8. עון maledicentiam Simeï: 2. Sam. xix. 20. ſuperbam enumerationem populi per Davidem factam: 1. Paral. xxi. 8. & in genere omnes prævaricationes quæ captivitates varias in populum accerſiuerunt Daniel ix. 5. cum E. peccata pro quibus ſacrificia offerebantur iſtis omnibus vocibus reddantur, & nuſpiam reſtrictio ſit adhibita, imò expreſsè extendatur ſacrificiorum expiatio ad quævis peccata, injuriam fecerit Spiritui ſancto qui ad certi generis peccata reſtringere voluerit.

V. III. Sed fortiùs adhuc id evincitur ex peculiari enumeratione peccatorum variorum pro quibus ſacrificia privata inſtituta legimus, ea enim talia ſunt quæ non ignorantiis tantùm aut leviuſculis peccatis ſint accenſenda, ſed vltroneis & gravibus; ſanè alterius blaſphemiam diſſimulare, temerè jurare, res ſacras intercipere, peierare de depoſito, facere vim proximo, & doloſè cum ipſo agere, talia ſunt quæ veris & propriè dictis peccatis & quidem atrocibus annumeranda ſunt, Interim tamen pro iſtis omnibus ſacrificia inſtituta legimus; Levit. v. 1. 2. 4. 5. & vi. 2. 35. imò vniverſalius adhuc Numer. v. 6. 7. *Vir aut mulier quando fecerint* כל חטאת האדם *Quodcunque peccatum hominis transgrediendo contra Iehouam anima ipſa rea eſt* atque ei præſcribitur ſacrificium. Ex quibus luce meridianâ clariùs liquet falſiſſimam eſſe hanc Adverſariorum hypotheſim, & pro omnibus in vniverſum peccatis iis ſolùm exceptis quæ capitali ſupplicio plectenda erant vt jam jam dicemus, oblata fuiſſe ſacrificia. Neque hîc audiendus eſt Adverſarius lib. 2. cap. 12. qui fatetur quidem pro quibuſdam vltroneis peccatis *Sacrificia* fuiſſe inſtituta, ſed addit 1. ideo id factum quia proximè accedebant ad ea quæ per imprudentiam admittebantur, quia in iis contumaciter adverſus Deum non peccabatur, ſed fragilitate humana & perverſo atque inveterato quodam vſu, quo vnuſquiſque bona alterius ad ſe ſi poterat ſub aliquo ignorantiæ vel juſtitiæ prætextu trahebat & rapiebat, nec alia de cauſa *peccata* vocari *hominum* & quæ *facere ſolet homo*: Leu. vi. 3. 7.

Digitized by Google

Num. v. 6. 2º ſola ſacrificia hîc non expiaſſe, ſed ad expiationem pœnâ quadam proximo etiam qui in eis peccatis læſus fuerat cumulatè ſatisfaciendum fuiſſe, vt videre eſt in Lege ſacrificij pro peccato vltroneo Leuit. vi. Nam quod ad primum attinet & turpiter ſibi ipſi contradicit, & ipſi naturæ rei apertè aduerſatur, paulò ante enim faſſus fuerat eſſe vltronea peccata, & jam ad ignorantias pertinere ait; at ex ipſius hypotheſi nihil poteſt eſſe voluntarium quod fit per errorem, deinde quis exiſtimauerit rapinam, violentiam, furtum, perjurium, &c. quæ hîc notantur peccata, fragilitatibus & ignorantiis accenſenda eſſe? quis non videt contra in his hominem non invitum nec ignorantem planè ſed interpoſitâ deliberatione & conſulto peccare? neque contrarium ſuadet quod dicuntur hæc eſſe peccata quæ *facere ſolet homo*, Tantùm abeſt enim vt hæc inueterata peccandi conſuetudo tolerabiliorem peccatoris reddat conditionem, vt potiùs eam multùm aggrauet, quia non ſubito impetu, & per ſubreptionem facta ſunt, ſed ex vitioſo habitu & inveterato peccandi vſu. Alterum verò illud quod reponit, non meliùs ſoluit nodum, nam reſtitutione ablati damnum quidem proximi ſarciri potuit, ſed non potuit peccatum quatenus ad Deum refertur expiari, hæc enim peccata & proximum & Deum lædebant, vt taceam perjurium eſſe ex iis ſceleribus quæ immediatè Deum offendunt, & contra diuinam ejus majeſtatem perpetrantur.

VI. IV. Confirmant hoc ipſum exempla varia ſacrificiorum pro grauibus peccatis oblatorum; Grande nefas & ſcelus fuit illud procul dubio quo Iſraëlitæ contra Moſem & Aaronem murmurantes præſentiſſimum exitium in capita ſua accerſiuerunt, Aaron tamen juſſu Moſis ſtans medius inter mortuos & viuentes accepto thuribulo expiat populum & plagam diuinam jam inchoatam cohibet. Num. xvi. 45. 46. 47. &c. Nec minus graue fuit peccatum Davidis cùm numerauit populum, propter quod vniuerſus populus peſtiferâ plaga affectus fuit, ſed & hoc etiam ſacrificiis expiatum legitur: 2. Sam. xxv. 24. 25. *ædificavit altare Iehovæ, obtulitque holocauſta & pacifica & placatus eſt Iehova terræ, ac cohibita eſt plaga ab Iſraele.* Sic quando homicida ignorabatur vrbs vicina purganda fuit ſacrificio, ne reatus tanti ſceleris populo imputaretur Deut. xxi. Ita innumeris aliis in locis quoties Dei ira aduerſus hominum peccata concitata placatur ſacrificiis, toties innuitur ſacra hæc non pro quibuſdam tantùm, ſed in genere pro omnibus niſi quæ excepta fuerint in Lege, facta fuiſſe.

VII. Obii. 1. Sacrum anniuerſarium non pro omnibus in vniuerſum peccatis ſed pro *ignorantiis* tantùm oblatum fuiſſe teſte Apoſt. Hebr. ix. 6. 7. *in ſecundum Tabernaculum ſemel in anno ingreditur ſolus Pontifex, non ſine ſanguine quem offert pro ſeipſo & pro populi ignorantiis*, ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων, verbum autem ἀγνόημα exprimere eleganter vocem Hebr. שגגה quâ vſus eſt Moſes cùm de peccatis ageret pro quibus expiatio concedebatur; Eam autem ſignificare vbique errorem & ignorantiam ſiue peccatum quod non à cordis malitiâ, ſed ab incogitantia & imprudentia proficiſcitur; probari hoc manifeſtè ex Numer. xv. 25. vbi Moſes de ſacri-

ficiis

ficilis iſtis loquens ea refert tantùm ad errores. *Expiabit ſacerdos vniverſam congregationem filiorum Iſraël & condonabitur illis quia error eſt.* Reſp. Sed nihil eſt hîc tamen quod errori faueat. Nam etſi pro *ignorantiis* offerre dicatur Pontifex non ſequitur eum pro peccatis gravibus non obtuliſſe. 1. quia ἀγνόημα nomen eſt generale quod quibuſlibet peccatis etiam gravibus rectè competit, nullum enim peccatum eſt qualecunque demum ſit, quod ex errore & ignorantia aliquâ non cõmittatur, ſi non *abſolutâ & theticâ*, ſaltem *relativâ* & *hypotheticâ*, nam cùm voluntas malum ſub ratione mali appetere non poſſit, vt apud Philoſophos eſt in confeſſo, ſi peccatum ſectatur aliquod, neceſſe eſt, ut ſub ſpecie boni illud ab intellectu præmonſtretur, non poteſt autem malum ſub idea boni offerri ſine errore; Itaque nunquam peccat voluntas quin ſimul & ſemel erret intellectus; Nec tamen propterea diſcrimen omne tollitur inter peccata *ignorantiæ* & *malitiæ* quæ contra *ſcientiam* vel *conſcientiam* admittuntur, Diſtinguenda enim duplex *cognitio* vt & *ignorantia*. *Theorica* vna, altera *Practica*, illa quâ ſcimus vel ignoramus rem eſſe & quid ſit, iſta quâ rem cognoſcimus, vel ignoramus vt expetendam vel fugiendam quæ Ethica benè dicitur: Iam qui peccant ex ignorantia deſtituuntur omni cognitione tum Theoreticâ tum Practicâ, qui verò ex malitia, non carent ſanè cognitione Theoreticâ, & propterea contradiſtinguuntur ab ignorantibus, iis ſcil. qui labuntur ex ignorantia abſoluta & ſimplici, ſed deſtituuntur ſemper cognitione *practicâ* vel *abſolutâ* vel *comparatâ*; alias nunquam peccare poſſent, ut ſeruus ille malus nouerat *Theoreticè* quæ eſſet heri voluntas, non nouerat *practicè* eam eſſe faciendam. Rurſus *cognitio practica* bifariam ſpectari poteſt vel *in theſi* vel *in hypotheſi* vel *abſolutè* vel *comparatè*; prout duplex *judicium intellectus practici*, aliud *primum* & *abſolutum*, aliud *vltimum* & *comparatum*, illud quod rem conſiderat abſolutè & in ſe, iſtud quod eam ſpectat relatè ad ſuas circunſtantias, prout res eſt mihi hîc & nunc vel bona vel mala; qui peccant contra conſcientiam habent quidem cognitionem practicam abſolutam, ſciunt enim rem eſſe malam in ſe & fugiendam, ſed carent cognitione practicâ comparatâ & hypotheticâ, quia licet in judicio primo intellecticus practicus judicauerit eam eſſe malam; tamen cùm ad comparationem ventum eſt & ad περιστάσεις varias & temporis & loci & perſonæ, judicat idem intellectus melius hoc eſſe ſibi hîc & nunc, verbi gratia mundum ſequendum eſſe potius in deliciis, quàm Chriſtum cum cruce, adulterium, ſcortationem, furtum, &c. dulciora eſſe carni quàm exercitium virtutum Chriſtianarum: pari plane pacto quo apud Poetam *Medea* dicitur *videre & probare meliora, ſed deteriora ſequi.* Hic verò cùm ſit craſſiſſimus error idemque grauiſſimus, ſequitur nullum eſſe peccatum etiam quod contra conſcientiam & ex animi malitiâ admittitur quod non factum ſit ex errore, adeoque bene omne peccatum ignorantiam dici poſſe.

VIII Sed ut pleniùs hoc ipſum confirmetur, libet & Philoſophiam ipſam & Scripturam audire, Philoſophus ſanè diſertè hoc profitetur lib. 3. Ethi. cap. 2. ἀγνοεῖ μὲν οὖν πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἃ δεῖ πράττειν, καὶ ὧν ἀφεκτέον, καὶ διὰ

Digitized by Google

τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν, ἄδικοι καὶ ὅλως κακοὶ γίνονται: *Ignorat quidem improbus omnis quænam ſint agenda & à quibus abſtinendum, injuſtique & omnino mali ex eo errore naſcuntur.* & paulò poſt addit ἄγνοιαν τὴν ἐν προαιρέσει ἄγνοιαν τὴν καθ' ὅλου αἰτίαν εἶναι τοῦ κακοῦ, *ignorantiam quæ eſt in intellectu practico, & ignorantiam vniverſalem cauſam eſſe vitij*, vocat ignorantiam καθ' ὅλου quæ non oritur ex ignorantia facti, hæc enim excuſat, ſed ex ignorantia juris, hinc alibi dicit malos decipi, quia inquit ἃ δοκεῖ φαίνεται αὐτοῖς ἀγαθὸν, οὐχ ὄντα, *videtur ipſis bonum licet non ſit.* Huc facit etiam illud Socratis, *præſente ſcientiâ non peccatur*, & Scholaſticorum Axioma *omnis peccans eſt ignorans.* Sed ne quis dicat myſteria fidei hîc à nobis ad Philoſophorum Canones exigi, (licet ſuum etiam ſit pondus Philoſophiæ ſanæ & ſobriæ ad illuſtrationem dogmatum Theologicorum, verum enim vero non contradicit, imò ſibi ipſi lumen afferre poteſt) audiamus ipſam Scripturam, hîc verò pro nobis apertè facit; impios enim omnes *ſtultos* & ἀνοήτους vocat Pſalm. xiv. 1. Prov. i. 7. 22. & viii. 5. & ix. 4. 1. Tit. iii. 2. Cæcos, Tenebras, Epheſ. v. 8. & iv. 18. *qui peccant ex ignorantia obtenebratum habentes intellectum, qui Deum nec noverant nec viderunt*: 1. Iohan. iii. 6. Quomodo verò hoc verè dici poſſet, niſi peccatum ipſorum qualecunque ſit, cum errore & ignorantiâ aliquâ ſemper conjunctum eſſet? huc pertinet etiam quod peccatum primum *deceptio* vocetur ab Apoſt. 1. Tim. ii. 14. nam deceptio omnis errorem ſupponit, & quorſum pertinebant rationes Diaboli per ſerpentem loquentis niſi vt deciperet? adeo non poteſt invadi arx voluntatis niſi capiatur primo intellectus veluti propugnaculum, ſic Salomo Prov. xiv. 22. *Errant qui operantur malum*; nec aliud docent ipſæ voces חטא apud Hebræos, & ἁμαρτάνειν apud Græc. quæ à *ſcopo aberrare* & *deviare* ſignificant, quia nullum eſt peccatum in quo non ſit quædam aberratio à vita ad mortem, à Deo ad mundum, à cœlo ad terram, à beatitate ad exitium.

IX. Hinc patet ſine ratione Adverſarium ex eo quod Pontifex offerret pro ignorantiis & erratis colligere voluiſſe pro gravibus peccatis non obtuliſſe, ſiquidem vox eſt generalis, quæ omnibus indiſcriminatim peccatis rectè tribuitur; vnde apud LXX. ἄγνοια idem eſt quod אשם & אשמה quæ voces etiam *atrox ſcelus & delictum* ſignificant, item id ipſum eſt quod פשע *tranſgreſſio* & rebellio, ſic שגה de peccatis in genere imò de grauioribus dicitur: Pſal. cxix. 21. *perdis ſuperbos* maledictos השוגים ממצותיך *Aberrantes à præceptis tuis*: & cxix. 118. Prob. xix. 27. *aberrare* à ſermonibus ſcientiæ eſt ſimpliciter peccare, & Iſaias dum deſcribit graviſſima ſui temporis peccata ad errorem ea refert. Iſ. xxviii. 7. *Verum tamen iſti vino errant* שגו *& potu inebriante, abſorbentur à vino, aberrant præ potu inebriante errant in functione videntis, titubant in judicatione*, ſic crucifixio Chriſti quæ facta eſt ab *impiis manibus* dicitur opus ignorantiæ Actor. iii. 17. & 1. Corinth. ii. 8. Sed quid anxiè vſum vocum inquirimus, cùm Deus ipſe apertè hæc ἀγνοήματα referat ad omnia peccata, nam Leuit. xvi. princeps ſacerdotum jubetur confiteri die propitiationum כל עונות

etiam

Digitized by Google

etiam פשעי Iſraëlis & עונותם כל *Omnia peccata eorum*, qui dicit *iniquitates & rebelliones* imo *omnia peccata* vniuerſaliter, an ſolas infirmitates & ignorantias intelligit? nemo ſanæ mentis id crediderit.

X. II. Sed vt liberaliores ſimus, demus Apoſtolum de *ignorantiis* & erroribus loqui; An propterea excludenda erunt peccata grauiora? Nequaquam, quia non loquitur *excluſiuè* quaſi iſta expiatione opus non haberent, ſed oſtendere tantùm voluit etiam ea peccata quæ nobis leuiora videntur, in judicio Dei nos condemnare poſſe, adeoque expiatione opus habere, quia Lex requirit ut tota mente, totis viribus Deum colamus ita ut ſi quis in vno deliquerit reus ſit omnium. Tantùm abeſt E. vt inde probetur ſacrificia inſtituta fuiſſe pro leuioribus peccatis tantùm, vt potiùs à comparatis & per μείων firmiùs colligi poſſit argumentum, ſi pro leuioribus peccatis opus fuit expiatione, ergo multò magis neceſſaria fuit pro grauioribus, ſiquidem enim errores & infirmitates ſine ſacrificio condonari non potuerunt, ecquis arbitretur atrociora ſcelera quæ ex contumacia & peruerſitate ortum habent, ſimplici pœnitentiâ hominis ſine ſanguinis effuſione deleri potuiſſe? Eodem etiam reſponſo ſolvitur locus Numer. xv. 25. non negamus enim ſacrificia pro peccatis per errorem admiſſis inſtituta fuiſſe, negamus tantùm pro iis ſolis fuiſſe ordinata, nam ſi peccata quædam quæ ſacrificiis legalibus ſunt expiata vocantur שגגת *peccatum per ignorantiam* alia ſunt pariter iiſdem ſacrificiis expiata quæ dicuntur חטאת Leuit. II. 3. מעל Levit. v. 20. עונות פשעים Leuit. xvi. 21. Itaque à poſitione illorum ad iſtorum excluſionem ratiocinari eſt à particulari ad vniuerſale argumentari.

XI. II. Ob. Pro grauioribus peccatis & deliberatæ malitiæ nullum inſtitutum fuiſſe ſacrificium, punita fuiſſe non expiata, ſic enim disertè teſtari Dominum Num. xv. 30. *Anima quæ fecerit in manu excelſa, tam civis quam peregrinus Iehovam probris affecit, omnino exſcindetur anima illa è medio populi ſui quia verbum Iehovæ ſprevit, &c.* Hinc pro homicidio & adulterio & ſimilibus criminibus nulla legi ſacrificia inſtituta, & Davidem ob id Pſalm. LI. 18. cùm adulterium homicidio cumulatum commiſiſſet ingenuè fateri Deum illis victimis, ſacrificiiſque nequaquam delectari ut ad diriſſimum ſcelus eluendum valerent, atque huc reſpicere Apoſt. ad Hebr. x. 26. *Si vltrò peccaverimus poſt acceptam cognitionem veritatis non adhuc pro peccatis reliqua eſt hoſtia.* quibus verbis liquet pro vltroneis peccatis non fuiſſe ſacrificia. Reſp. 1. per συγχώρησιν damus fuiſſe quædam peccata pro quibus nullum inſtitutum erat ſacrificium ut adulterium, homicidium, Idolatriam, &c. non quod non poſſet fieri, ſed quia puniri illa Deus voluit capitali ſupplicio, ne ſcelerum impunitas Rempub. & Eccleſiā everteret: Itaque eorum mors erat expiatio quædam publica, nec opus habuerunt purgari ſecundum carnem quæ peritura erat, nam hæc omnia ſacrificia eò pertinebant in typo, vt peccatores ita purgati dènuo ſacris intereſſe poſſint, & in Eccleſiæ externam communionem recipi, à qua ejecti fuerant: at capitali ſupplicio afficiendi, & morien-

tes

Digitized by Google

tes qui exſcindebantur è medio populi, tali remedio non indigebant. At cùm talia ſcelera non puniebantur, ſiue quod ignorarentur, ſiue alia quapiam de causâ, quis dubitat offerri pro peccato à pœnitente potuiſſe non minùs quàm licebat furi raptori & perjuro? quod ex eo ſatis liquet quod ſi author ſceleris ignorabatur, nec poterat puniri & morte ſontis grande nefas piari, vrbs vicina ſacrificio vniuerſali & publico erat purganda Deut. XXI. 8. Imò ne ſolatium peccatoribus pœnitentibus deeſſet, dies expiationum inſtituta erat in qua *καθ᾽ [illegible]* omnia peccata & ſua & populi confitebatur Pontifex, eorumque veniam mediante ſacrificio conſequebatur.

XII. 2° Etſi Dauid Pſ. LI. teſtetur Deum non delectari ſacrificiis legalibus, non ideo negat ſacrificia pro delicto ſuo gemino offerri potuiſſe, nam & ipſe in expetenda criminis ſui venia reſpicit manifeſtè ad eadem, cùm petit ſe *expiari hyſſopo* vt *mundus ſit*, oſtendens ſe in expiatione legali & typica per ſacerdotem peragi ſolita cum faſciculo hyſſopi, ſymbolum & pignus quærere remiſſionis ſui peccati coram Deo per aſperſionem ſanguinis Chriſti olim pro ſe effundendi, & meliora loquuturi ſanguine Abelis Heb. XII. 24. vnde illis quoque victimis & ſacrificiis ſe vacaturum profitetur Dauid ibid. ℣. vlti., non promitteret autem Euchariſtica ſi Propitiatoria omnino inutilia agnouiſſet, & quæ perſolvenda neutiquam fuiſſent E. David loquitur de *victimis* iſtis vel *in ſe* & abſolutè conſideratis, ex quibus nemo ſanus ſub Vet. Teſt. potuit peccati ſui expiationem expectare, quod multis aliis ſcripturæ teſtimoniis demonſtratur: Pſal. XL. 7. & L. 8. 9. Hebr. X. 3. 4. &c. non relatè ad Chriſtum cujus erant figuræ, hoc enim ſenſu verè expiatoria erant prout ab ipſo Deo in eum finem erant inſtituta. Vel de iis agit non ſimpliciter, ſed *comparatè* ad *cultum internum* & moralem vt ejus neceſſitatem & præſtantiam ſupra externum & cærimonialem doceat; ſic enim ſæpe ſolet ſcriptura abſolutè aliquid affirmare vel vrgere quod comparatè tantùm intelligendum eſt, vt in eodem argumento Hoſe. VI. 6. *benignitate delector & non ſacrificiis & cognitione Dei magis quàm holocauſtis*, & 1. Sam. XV. 22. *obedientia melior ſacrificio* vbi non excluditur cultus cæremonialis abſolutè, ſed comparatè tantùm infra moralem & ſpiritualem deprimitur, vt quem primariò & principaliter Deus à nobis requirat, hinc illa Davidis Pſ. LI. *ſacrificia Domini ſpiritus contritus*, quia in ſpiritu contrito veritas eſt ſacrificiorum legalium reſpectu fidelium, & eum ante omnia exigit Dominus ut ſibi ſummè gratu[illegible]

XIII. 3° Non negamus diſcrimen inter peccata conſtitui Num. XV. ita vt alia dicantur fieri per *errorem* & *infirmitatem* בשגגה alia ביד רמה manu *excelſa* vel *elata*, & illis quidem ſacrificia deſtinata fuiſſe, iſtis verò non item, ſed præſentiſſimum exitium; ſed non ſequitur omnia peccata *voluntaria* & gravia talia fuiſſe quæ fierent *manu excelſâ* & quibus mors neceſſariò & infallibiliter repoſita eſſet; nam vt antea obſervatum etiam pro multis vltroneis peccatis & grauibus ſacrificia fuerunt inſtituta, & judicium iſtud capitale exciſionis in ea quæ videbantur per ſe leviora, vt in peccatum

Digitized by Google

patum lignatoris qui ligna colligens in ſabbatho deprehenderetur, exercitum videmus. Itaque peccatum illud ביד רמה non quoduis peccatum graue ſeu voluntarium innuit, ſed illud tantùm cui adjuncta ſit ſuperbia quædam & contumacia inſignis, quod deliberatâ fiat malitiâ ex mero Dei contemptu & rebellione, ita ut peccator in eo glorietur ſic Pſ. xix. 14. opponuntur *errores & peccata occulta, ſuperbiis* i. peccatis pervicaciæ & rebellionis manifeſtæ de quibus Leu. xxvi. 21. & Iob. xv. 25. pro eo ergo qui ita manu elatâ peccabat nullum ſacrificium dabatur, ſed mors tantùm imminebat, quia nullam expiationem & reconciliationis ſpem contemptori ſupereſſe Deus vult; nemini niſi pœnitenti gratiam facit & veniam largitur, nemo ad Deum ſacrificaturus admittebatur niſi qui ad eum ſe conuertiſſet & à contemptu hoc etiam in leuiſſimis diuertiſſet: vnde qui graui crimine obſtrictus tenebatur ſeſe ad Deum convertens potuit legitimè Sacramentis reconciliationis vti, alias ſi in hac peruicacia perſtaret, mera erat hypocriſis & illuſio, nec poterat vllum offerri Sacrificium, nec enim veniæ & abſolutionis gratiam poſcit qui condemnationem non curat ſed irridet, & qui præfractè in peccato ſuo perſtare vult; ideo Chriſtus relinquendum donum notauit ut reconciliatio cum fratre ineatur Matth. v. Sic leue quidem in ſe peccatum videbatur lignatoris qui ἐπ' αὐτοφόρῳ deprehendebatur ligna colligens in Sabbatho, ſed quia malitiæ & contemptus acceſſit, nec enim prætexere ignorantiam & infirmitatem in tanta luce coram ipſo Deo potuit, excindendus erat à populo; ſed ſi idem antequam deprehenderetur, culpæ conſcientiâ motus confeſſione crimen aperuiſſet, oblatâ hoſtiâ vt puto potuit expiari, non minus quàm qui rebus ſacris abutens excidium erat promeritus; niſi pœnam præuertiſſet confeſſione, reſtitutione, oblatione.

XIV. 4º Paulus ad Hebr. x. 26. non negat abſolutè pro vltroneis peccatis eſſe hoſtiam, nam ſic nulla eſſet omnium omnino peccatorum expiatio, cùm nullum actuale peccatum dari poſſit verè & propriè dictum quod non ſit voluntarium, ſed tantùm loquitur de illo peccati genere quod plenâ voluntate & deliberata ac pertinaci malitiâ committitur. Hîc ergo paulò accuratius ponderanda eſt phraſis quâ Apoſtolus vtitur ἑκουσίως ἁμαρτάνειν, magnam enim vim habet, nec ſimpliciter & prout vulgò ſonat intelligenda eſt; nam cùm peccatum ſit actio mentis & voluntatis, voluntas autem cogi non poſſit ut notum, neceſſe eſt ut voluntarium ſit, ita nemo peccare poteſt qui non ſponte & motu voluntatis ad id feratur; ſed non eo tamen ſenſu Apoſtolus loquitur de iis qui voluntariè peccant, nam innumera ſunt peccata quæ maximè ſunt vltronea quibus tamen venia conceditur; David ſponte & nemine cogente adulterium & homicidium commiſit, Petrus volens & deliberato animo Dominum ſuum abnegauit non ſemel ſed bis terue, & tamen vterque in gratiam receptus eſt, Ergo hîc *voluntariè peccare* ſumitur ſenſu quodam anguſtiori pro peccato quod pleno conſenſu perpetratur, abſque vlla luctâ vel dolore, voluntate obſtinatâ non ſolùm antecedenter, ſed & conſequenter quod

diximus antea in Vet. Teſt. eſſe *ſuperbè agere* & *manu elata* peccare, ἑκούσια enim vulgò fieri dicuntur quæ ita ſponte à quouis deſignantur, vt omnis non modò ignorantiæ & erroris, ſed metus & violentiæ ſuſpicio abſit: Quæ facimus metu inducti, illa inviti facere perhibemur, repugnat enim mens aliquandiu, etſi metu victa poſtea ſuccumbat, vt qui merces in mare jactat ex metu naufragij, facit quidem illud volens, ſed & invitus quodammodo, niſi enim immineret periculum non faceret, quod Homerus dixit eleganter hominem facere ἑκόντα ἀέκοντι γε θυμῷ. At vbi omnis metus & violentia abeſt, adeſt tantùm contumacia & rebellio ibi eſt ἑκούσιος ἁμαρτία pro quâ nulla datur hoſtia, quandiu enim peccatum eſt ita voluntarium vt inſideat animo & adlubeſcat voluntati vt perficiat ipſum ſcienter & contumaciter contra Deum, tandiu eſt impoſſibilis ejus remiſſio, & quo magis eſt voluntarium & pertinacius, eò majus impedimentum gratiæ diuinæ obiicitur, quia nulla venia, niſi pœnitenti promittitur. Duplex ergo peccatum poteſt diſtingui aliud *repugnans* aliud *regnans*, illud ob ſanctificationem inchoatam & peccati originis reliquias verè fidelibus convenit Roman. VII. 23. Galat. V. 16. hoc verò infidelibus tantùm quia peccatum nobis non dominatur Roman. VI. 14. quo ſenſu dicitur 1. Iohan. III. 9. natum ex Deo peccatum non facere, nec peccare poſſe quia ſemen Dei manet in ipſo. Apoſtolus hîc non quoduis peccatum voluntarium intelligit, ſed ſolum *regnans* & quidem non omne, vel in legem ſolam admiſſum, ſed directè aduerſus veritatem Evangelij agnitam vt non modò antitheſis addita *v.* 28. docet, ſed & ipſa peccati deſcriptio quod ad tria refertur, *Filij Dei conculcationem, ſanguinis Teſtamenti profanationem, & Spiritus gratiæ contumeliam* quorum prius *perſonam* & *officium* Chriſti Salvatoris attingit, cætera duo verò ad duo præcipua ejus *beneficia* referuntur, *juſtificationem* & *ſanctificationem*, illam quæ eſt in ſanguinis merito, iſtam quæ à Spiritus ſancti pendet efficacia, vnde liquet peccatum *defectionis* & *apoſtaſiæ totalis* hîc deſignari.

XV. Porrò cùm *defectionis* ab Evangelio & Apoſtaſiæ varij ſint *gradus* diſquirendum eſt vlterius, quis gradus intelligatur hoc loco, vbi peccatum iſtud irremiſſibile deſcribitur; Primus *abnegationis & peccati* gradus eſt, cùm quis per *errorem & ignorantiam* Chriſtum nondum cognitum reiicit & aſpernatur, qualem fuiſſe in Paulo ante converſionem videmus qui δι᾽ ἄγνοιαν peccaſſe dicitur 1. Timoth. 1. 13. ſed de hoc non loquitur Apoſtolus quia de voluntariè peccantibus agit & quidem *poſt acceptam cognitionem veritatis*, vnde Paulo non interdicta fuit ſpes veniæ quia ignorans fecit. Secundus gradus eſt cùm quis *metu* territus amittendæ rei ad hanc vitam planè aut pene neceſſariæ vitæ, puta, bonorum, dignitatis & ſimil. Chriſtum ex infirmitate turpiter abnegat, quomodo Petrus Chriſtum Dominũ ſuum metu abnegauit, & multi ex infirmitate carnis & metu mortis abnegant, ſed neque hoc peccatum hîc innuitur, quia quod vi ac metu à nobis extortum ἀκούσιον, melius dixeris quàm ἑκούσιον nec denegatur pœnitentibus ejus remiſſio; vt ex Petro liquet. Tertius eſt cùm nec ex ignorantiâ vel infirmi-

tate

Digitized by Google

tate & metu, ſed *cupiditate* & ſpe melioris fortunæ, vti loquuntur, impulſus homo à Christo deficit, ut vel magnas diuitias vel honorum ſplendorem vel ſi quæ ſunt ejuſmodi terrena bona conſequatur; & hoc quidem peccatum longe grauius eſt præcedentibus & magis ad noſtrum ἑκουσίως accedit, vnde Apoſtatarum iſtiuſmodi longè rarior pœnitentia eſſe ſolet, cæterùm non videtur planè penituſque illi accommodari adhuc poſſe: nam quamvis lautiſſimâ ſpe illectus videatur plenis velis in illud objectum ferri, & ſæpe ex hoc gradu in vltimum præceps agatur, Deo ſatanæ illum juſtiſſimo judicio ſuo permittente, quia tamen vehemens illa ἐπιθυμία quam tantorum bonorum ſpecies excitauit, ingentem animi perturbationem in eo concitat, imò nonnunquam luctam quandam & reniſum voluntatis comitem habet, quo non planè extinctum in corde ſuo veræ religionis amorem declarat, cujus interventu aliquando etiam ad ſanam mentem revertitur, non poteſt ad ea quæ ſunt plenè planeque voluntaria referri: Itaque quartus & vltimus addendus eſt gradus cùm nec ex ignorantiâ, nec metu, nec cupiditate quis ſimpliciter impellitur, ſed *obſtinatâ malitia, pertinaci contemptu* & odio veritatis reuelatæ quia dura & moleſta eſt carni, mouetur ad eam deſerendam; cujus typus eſt in profano Eſauo qui aſpernatus jus primogenituræ Heb. XII. 16. fruſtra ejus privilegium etiam cum lachrymis requiſiuit. Ita qui per contemptum vel deſtinatam malitiam Chriſtum abnegant totaliter & abnegando oppugnant, peccatum tale admittunt, pro quo nulla ſuperſit hoſtia, & quod planè ſit irremiſſibile; Non quod tale ſit naturâ ſuâ quod veniam conſequi planè ſit ἐκ τῶν ἀδυνάτων; nam nulla eſt tanta ſceleris magnitudo cujus veniam peccator ſi ab eo reſipiſcat conſequi non poſſit; ſed quia ipſum remedium gratiæ aſpernatur & reiicit, ſine quo nullus vel fidei vel reſipiſcentiæ locus eſſe poteſt, nam cùm Chriſtus vnica ſit hoſtia peccatorum expiatrix, ſi quis eum ſemel abjecerit, nullam aliam expectare poteſt, hunc verò iſtiuſmodi homines peccato ſuo proteruè reſpuunt, & commodis ac deliciis ſuis profanè poſtponunt, non mirum ergo ſi ab omni ſpe ſalutis excluſi maneant.

XVI. Ex quibus mens Apoſtoli jam manifeſta eſt, quo enim potentiùs à crimine Apoſtaſiæ nos deterreat fœditatem iſtius peccati & grauitatem pœnæ conſequentis à comparatis demonſtrat v. 28. 29. nam ſi morte abſque miſericordiâ ex duorum aut trium teſtimonio in politia Moſis mulcatus fuit qui irritam feciſſet legem Num. XV. 30. & Deut. XIX. 15. id. non qui quouis modo in legem deliquiſſet, ſed qui malitioſè flagitio grauiore legem violaſſet puta blaſphemiâ, violatione Sabbathi, contumacia in parentes, homicidio, adulterio, &c. Quanto acerbiori ſupplicio dignus cenſebitur in politia & Eccleſia Dei qui coram infinitis pene teſtibus malitioſâ apoſtaſiâ & Diabolicâ oppugnatione cognitum Euangelium & Chriſtum reiecerit? Hîc ergo confertur Moſis Lex cum Euangelio Chriſti, contemptus illius cum hujus profanatione; Vt nulla fuit olim hoſtia pro ſpernente, & elatâ manu peccante, ita nulla Redemptio expectanda reiicienti Redemptionem & à Redemptore apoſtatanti; ut ἐκούσιως χείρονος

Digitized by Google

ποβερά eum ſtatim manebat, ita certiſſima & grauiſſima pœna apoſtatam manet non lapidationis, aut teli è monte, non hiatus terræ aut ignis, ſed iræ Dei quæ ad inſtar ignis adurentis deuoratura eſt aduerſarios; Itaque ut peccatum tollatur, de volentibus debemus fieri nolentes, tunc enim demum fit remiſſibile cùm voluntarium eſſe deſinit, hominè per veram pœnitentiam illud auerſante, vnde qui per ignorantiam peccat faciliùs hanc remiſſionem conſequitur & remedium malo ſuo inuenire poteſt exemplo Pauli 1. Tim. 1. 13. at qui per malitiam, dubiam ſibi reddit ſalutem, quia voluntatem ſuam in malo obfirmans reditum ſibi ad Deum intercludit.

XVII. III. Ob. Paulus ait Actor. XIII. 38. in Chriſtum credentes juſtificari ab omnibus à quibus lex Moſis juſtificare non poterat, ſatis indicans, à quibuſdam levioribus tantùm, vt ipſoſmet Iudæos quos alloquitur optimè nouiſſe ibidem innuit, per Moſis legem juſtificationem contigiſſe; ſed per Chriſti fidem omnium etiam graviſſimorum delictorum remiſſionem dari. *Notum eſt,* inquit, *viri fratres, quod per hunc vobis remiſſio peccatorum annuntiatur: & ab omnibus à quibus non potuiſtis in lege Moſis juſtificari, in hoc omnis qui credit juſtificatur.* Reſp. ſed locus hic vel nihil probat, vel Adverſarium ipſum jugulat, non dicit Paulus quædam fuiſſe peccata à quibus per legem Moſis potuerint abſolui, neque dicere hoc potuit, invicta enim eſt regula Deut. XXVIII. 26. Galat. III. 13. *maledictus qui non manet in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis vt faciat ea;* vnumquemque autem ſua convincit conſcientia quod non manſit in omnibus; non fit ergo antitheſis inter peccata quorum quædam à Moſe quædam à Chriſto expientur, ſed inter *ἀδυναμίαν* legis & ceremoniarum ejus ad juſtificandum, & pleniſſimam Chriſti ſatisfactionem quâ omnia peccata expiantur; Ita ut ſenſus ſit, quod qui à nullis potuerunt per legem abſolui, ab omnibus credentes juſtificentur per Chriſtum; qua ratione dicitur Roman. III. 20. *πᾶσα σάρξ omnis caro non juſtificatur ex lege,* id eſt, nulla; Nec aliam poſſe eſſe Apoſtoli mentem confirmatur ex innumeris aliis ſcripturæ locis vbi abſoluta illa legis impotentia deſcribitur, Roman. VIII. 3. Heb. X. 3. 4. & prævaricationes & peccata Vet. Teſtam. expianda dicuntur in & per Chriſtum Hebr. IX. 15. Roman. III. 25. 2º Si ea eſſet mens Pauli quam fingit Aduerſarius videlicet nunc nos per Chriſtum obtinere expiationem earum tranſgreſſionum quæ in primo fœdere erant, id eſt quæ ſub priſco fœdere omni verâ expiatione deſtituebantur, & quibus olim lex veniam denegabat; duo grauia ſequerentur abſurda. 1º nemini olim conceſſam fuiſſe graviorum illorum peccatorum pro quibus nulla erant inſtituta ſacrificia ſingularia, remiſſionem, quod falſum eſſe evincunt exempla Sanctorum qui ſub Vet. Teſt. vixerunt. 2. nos ſub Nou. Teſt. remiſſionem conſequi in ſanguine Chriſti illorum tantùm peccatorum quæ expiari non poterant ſub lege, adeoque leuiores illas culpas quæ per ſacrificia illa expiabantur non tolli ſacrificio Chriſti, ſed vel nullo modo expiari, vel per hominum ſatisfactiones elui, quod vtrumque abſurdiſſimum. Ergo ſupereſt ut dicamus omnem vim peccati expiandi

Digitized by Google

denegari legi ut ea in ſolidum Chriſto tribuatur, quia Lex vmbram quidem habuit bonorum; At Chriſtus imaginem ipſam & corpus. Illa peccatorum omnium & leuiorum & grauiorum expiationem in typo adumbrabat, hic verò ſanguine ſuo reipſa peragit.

XVIII. 11° Quæritur An ſacrificia Vet. Teſt. vllam vim habuerint veram expiandi per ſe peccata pro quibus offerebantur; Nam illi cum quibus res nobis eſt agnoſcunt quidem peccata quædam pro quibus offerebantur verè iis expiata fuiſſe, ſed ideo tantùm quia actiones erant obedientiæ Deo gratæ, quas præſtantibus Deus indulgebat veniam, cæterùm nequaquam juſtitiæ divinæ ſatisfeciſſe, ideóque vt figuræ reſpondeat veritas, & vmbræ imago, Chriſtum etiam iis adumbratum non ſatisfeciſſe; Itáque vlterius demonſtrant hoc dilemmate; Nam, inquit *Soci. prælect. cap.* 22. argumentari poſſumus à victimis iſtis ad Chriſtum vel per *collationem*, vel per ſimplicem *adumbrationem*; ſi priori modo neceſſe eſt vt ſi vis ſatisfaciendi in morte Chriſti fuit, eadem etiam ſeruatâ proportione fuerit in victimis illis, At victimas iſtas nullam ſatisfaciendi pro peccatis vim habuiſſe probat, quia nulla ſit inter hominem & beſtiam ſpeciei communio; Itaque nulla etiam fuit vis propriè dicta ſatisfaciendi in morte Chriſti; Quod ſi poſteriori modo argumentum ducatur, id eſt per adumbrationem tantùm, ne ſic quidem melius rem evinci; Nam in re adumbrante aliquid ejuſdem generis eſt cum eo quod in re adumbrata præfigurat; Ideo ſi in victimis illis aliqua fuit adumbratio ſatisfactionis pro peccatis per Chriſti mortem, in iiſdem quoque aliquam ſatisfactionem fuiſſe neceſſe eſt, quod cùm falſum ſit, & falſum eſſe illud quod ex eo elicitur. Ita expiationem quidem aliquam & quidem veram certorum peccatorum concedit illis quo nomine figuras vult fuiſſe Chriſti, ſed ſatisfactionem planè penitúſque illis denegat vt & eam à Chriſto removeat p. 2. c. XI. *ſtatuendum omnino eſt per victimas & ſacrificia illa expiatoria, non modo expiationes quæ ſub N. fœdere fieri debebant adumbratas eſſe, verum etiam peccata pro quibus offerebantur verè expiata fuiſſe, &c.* Nos verò *expiationem* nullam niſi *typicam & ſymbolicam* eorum quæ verè & propriè peccata ſunt iis tribuimus, non minus tamen ideo Chriſti ſatisfactionem adumbraſſe cenſemus, ita ut duo demonſtranda jam nobis ſint, Victimas & Sacrificia legalia nullum propriè dictum expiaſſe, vel expiare potuiſſe peccatum, expiaſſe tantùm impuritatem quandam carnis & cærimonialem. 2. bene tamen ex iis argumentum duci ad probandam ſatisfactionem Chriſti.

XIX. Vt verò prius illud facilius percipiatur: duplex præmittenda videtur diſtinctio. Prima *Reatus* qui ſacrificiis tolli debuit & expiari. Altera *Vſus* ſive χρῆσις variæ *ſacrificiorum* iſtorum ſecundùm quam poteſt vel concedi vel negari talis expiatio. *Reatus* ergo duplex hîc attendendus *typicus* & cærimonialis quoad impuritatem carnis; *Realis* & ſpiritualis quoad conſcientiam, iſte contrahebatur ex peccatis contra legem moralem admiſſis quæ ſita erant in offenſione Dei & proximi, & rebus naturâ ſuâ malis, unde & pœnam mortis æternam in homines acceſſebat. Ille oriebatur ex vio-

Digitized by Google

latione præcepti alicujus cærimonialis, quod cùm res eſſet per ſe media conſcientiam per ſe non attingebat, nec ejus violatio eam inficiebat, ſed per accidens tantùm ex vi conſtitutionis divinæ, idéoque nullam impuritatem propriè loquendo niſi cærimonialem afferebat in foro externo politiæ Eccleſiaſticæ, nullamque pœnam niſi temporalem poſt ſe trahebat, ne peccator ſacris cœtibus poſſet intereſſe & reliquorum convictu frui, verbi gratia, ſi quis cadaver tetigiſſet, vel tabernaculum in quo cadaver erat fuiſſet ingreſſus, vel aliquid quod in lege immundum cenſebatur attrectaſſet, reus non poterat dici eo ipſo peccati alicujus moralis & propriè dicti, nihil enim erat vel in mortuo vel in lepra vel in ſimilibus quod conſcientiam inficere poſſet, reus tamen erat cærimonialiter ex vi conſtitutionis legalis, quæ immundum pronuntiat, & à ſacris excludit eum qui talia præſtiterit; Vt ergo duplex fuit reatus, duplex etiam dabatur *expiatio* vel purgatio, alia quoad *carnem*, alia quoad *conſcientiam*, id. typica & cærimonialis vna, realis & myſtica altera: diſcrimen hoc Apoſtolus disertè notat Hebr. IX. v. 13. 14. *ſi ſanguis taurorum hircorumque & cinis juvencæ aſperſus coinquinatos ſanctificat ad puritatem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, &c. purgabit conſcientiam ab operibus mortuis &c.* vbi *puritas carnis & puritas conſcientiæ* diſtinguuntur, illa ſanguini victimarum legalium adſcribitur, iſta ſanguini Chriſti, illa externam & legalem illam immunditiem tollebat, efficiebatque adeo vt homo ſacrorum communioni reſtitueretur, & in Templo cum cæteris cultui divino vacare poſſet, iſta veras animæ ſordes ſpirituales quibus ab intima & ſalutari Dei præſentiâ, quæ olim per Tabernaculum & Templum adumbrabatur removebatur, abluit, & jus denuo poteſtatemque confert ad Deum accedendi, & gratioſa ejus communione fruendi. Ita per *carnem* de qua loquitur Apoſtolus non poteſt intelligi corpus ipſum ſeu altera hominis pars, nam puritas hæc per ſanguinem & cinerem dicitur fieri, quæ maculare potius & deturpare corpus quàm abluere ſolent, ſed notatur lex ipſa cærimonialis ejuſque ritus quia in externis & carnalibus vt plurimùm occupabantur, quo ſenſu lex vocatur *mandatum carnale* Heb. VII. 16. & ejus præcepta δικαιώματα σαρκὸς: Heb. IX. 7.

XX. Secundò ſacrificia legalia bifariam poſſunt ſpectari vel *abſolutè* in ſe, vel *relatè* ad aliud, priori reſpectu erant inſtrumentum πολιτείας Iudaicæ & cultus ſub ea præſcripti, quatenus in ea Republ. quæ verè θεοκρατία fuit ex ipſius Dei voce 1. Samuel. VIII. 7. Deus iſtiuſmodi leges ſancire voluit, quæ populum ad inſtar fræni & jugi in officio continerent; atque ſub hac σχέσει verum eſt expiatam fuiſſe & ſublatam ex iis impuritatem carnalem de qua diximus, ſiquidem ad horum præſentiam removebantur ſtatim pœnæ illæ quæ in foro externo iſtius politiæ Eccleſiaſticæ immundis repoſitæ erant; ſed non eadem fuit ratio vſus relativi, quemadmodum enim tota illa *œconomia Vet. Teſt.* duplicem ſemper σχέσιν includebat, alteram *Legalem* quatenus erat appendix fœderis operum, alteram *Evangelicam* quatenus ſubſerviebat fœderi gratiæ, ita bifariam in eſſe ſuo relativo ſpectari poſ-

poſſunt, vel relatè ad *Legem* vel ad *Evangelium*, ſi conſiderentur priori modo quatenus ſubſerviebant rigori legis vrgendo & inculcando, magis faciebant ad peccati demeritum explicandum & aggrauandum quàm ad illud auferendum, quippe Deus patefacturus jus ſuum in peccatum & peccatores non modò atrocioribus criminibus pœnas capitales in foro civili decreuerat, ſed etiam delictis quotidianæ incurſionis quæ vt plurimùm vel negliguntur vel diſſimulantur ab aliis legiſlatoribus, ordinauerat quædam pœnarum capitalium ſimulachra in deſtructione victimarum quæ offerendæ veniebant; & hac de cauſa Coloſſ. II. 14. vocantur *Chirographum in ritibus quod nobis erat contrarium*: quia erant teſtimonia reatus humani in quibus erat potius confeſſio peccati quàm ejuſdem expiatio, nam circumciſio verbi gratia teſtabatur natiuam pollutionem; ablutiones, ſordes peccatorum fatebantur; Victimæ capitalem offerentis reatum indicabant, ſic nihil aliud erant quàm miſeriæ humanæ publica profeſſio. At verò ſi ſpectentur poſteriori modo & in ſuo *vſu Evangelico* certum eſt ea *typicè* & *ſignificativè* verè & propriè dicta peccata expiaſſe id. verorum & propriè dictorum peccatorum expiationem per Chriſtum futuram adumbraſſe & ſignificaſſe, & in vſu legitimo poſt ſe traxiſſe, atque hoc ſenſu ſacra hæc dicuntur Deo acceptabilia Levit. I. & fertur Deus ex iis odorari odorem quietis ibidem & paſſim alibi.

XXI. His ita præſtructis duo jam demonſtranda ſunt 1. nullum verè & propriè dictum peccatum quantumvis leviſſimum potuiſſe hiſce ſacrificiis verè expiari κατὰ συνείδησιν, 2. hæc tamen omnia appoſitè mortem Chriſti & ejus ſatisfactionem ſignificaſſe: Prius illud adeò clarè & expreſsè ſtatuitur ab Apoſtol. vt mirum ſit hoc in dubium à quodam adhuc revocari: Nam Heb. IX. 9. disertè teſtatur dona & hoſtias oblatas eſſe quæ non potuerunt κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα & fuſiùs cap. X. 1. 2. 3. 4 5. vbi variis rationibus hoc ipſum probat quæ ad duo capita poſſunt referri; prius *legalium hoſtiarum impotentiam* docet, poſterius *voluntatem & definitionem divinam* declarat: Hoſtiarum legalium impotentiam tribus rationibus euincit, vnâ generali, & duabus ſpecialibus: Generalis petitur à *legis ceremonialis, & hoſtiarum fine*; *quia* inquit *habebat vmbram futurorum bonorum, non autem expreſſam rerum imaginem*, ſiue enim *vmbram* intelligamus *naturalem* quæ imagini eſſentiali id. corpori opponitur quo ſenſu vſurpatur Coloſ. II. 17. ſiue *artificialem* hoc. rudem rei adumbrationem & delineationem quæ opponitur imagini rerum expreſſæ & viuis ſuis coloribus conſummatæ, quomodo pictores vultum alicujus repræſentaturi carbone primùm ſumma ducunt lineamenta quibus vultus vtcunque repræſentatur & agnoſcitur quidem, ſed obſcurè & confusè; mox viuis coloribus inuectis εἰκόνα expreſſam ſcilicet imaginem effigiant, quæ vultum depictum ad viuum repræſentat, ſiue inquam illo ſiue hoc ſenſu vocem vmbræ ſumamus, quanquam veriſimilius eſt Apoſtolum ad poſteriorem reſpexiſſe, veritas ſemper eadem manet: Quod vmbra eſt, non autem imago, vel corpus ipſum rei, non poteſt accedentem perficere. At hoſtiæ legales fue-

fuerunt tantùm vmbræ, ergo non poterant accedentes ſanctificare, & per conſequens nec expiare nec ſatisfacere poterant quod præcipuum fuit & primarium ex futuris bonis in N. T. obtinendis.

XXII. Secunda ratio ſpecialis eſt ab *oblationum iſtarum repetitione* hoc modo. Quæ hoſtiæ ſingulis annis iterantur non poſſunt accedentes cultores ſanctificare, ratio conſequentiæ manifeſta eſt, quia ſi perfeciſſent iteratione anniuerſaria opus non fuiſſet, ſed peractæ ſemel deſiiſſent deinceps offerri, nam ſacrificantes ſemel purgati nullorum peccatorum reatui amplius fuiſſent obnoxij. At quotannis ſacrificantes ſub lege peccatorum ſibi erant conſcij quia in iis confeſſio generalis peccatorum denuo fiebat; vnde colligit Ap. non potuiſſe expiationem per iſta ſacra ſæpius iterata expectari v. 2. 3. *Alioqui non deſiiſſent offerri, propterea quod ſacrificantes ſemel purgati nullorum peccatorum amplius eſſent ſibi conſcij, At in iſtis repetita fit mentio peccatorum quotannis*: Dices fortè non videri rationem hanc uſque adeo firmam, quia quotidie confeſſionem peccatorum facimus, nemo tamen dixerit ea nondum per Chriſtum eſſe expiata. Reſp. aliud eſſe confeſſionem facere peccatorum ſimpliciter, aliud confeſſionem facere in & cum oblatione alicujus ſacrificij, prius non infert negationem expiationis factæ, ſed tantùm ſupponit neceſſitatem continuæ applicationis iſtius beneficij ad ſolatium noſtrum, ſed poſterius omnino eam evincit, vt qui fatetur debitum & ſimul ſolutionem offert, eo ipſo agnoſcit nondum perſolutum eſſe, ſic qui confitetur peccatum, & confitendo pro ejuſdem expiatione ſacrificium offert, omnino plenè pro ipſo ſatisfactum nondum fuiſſe credere ſe demonſtrat; ita Veteres, qui non tantùm confitebantur ſua peccata, quomodo & nos quotidie facere ſolemus, ſed confitendo ſacrificabant eo ipſo imperfectionem & *ἀδυναμίαν* ſacrificiorum ſuorum ſatis prodebant.

XXIII. Tertia ratio petitur à natura rei v. 4. *Impoſſibile eſt ſanguinem taurorum & hircorum auferre peccata.* Impoſſibilitas autem iſta ſe tenet tum ex parte *ſubjecti* quod expiationem facere tenetur, tum ex parte *objecti* cui ſatisfactio præſtanda eſt, tum ex parte *cauſæ meritoriæ ſive peccati*, pro quo ſatisfactio danda fuit. 1. ex parte *ſubjecti* peccatum enim in eadem naturâ expiari debuit, in qua commiſſum fuit, homo peccauit, homo luere debuit, *anima quæ peccauit ipſa morietur*: Ezech. XVIII. cùm ergo nulla inter pecudem & hominem intercedat naturæ communio impoſſibile fuit hac in parte ſacrificiis legalibus expiationem fieri. 2. ex parte *objecti*, Deo peccatum fuit, Deo ergo ſatisfieri debuit, at nec ejus Natura, nec Sapientia nec Iuſtitia patiebantur vt ſanguine hircorum tollerentur peccata: Non *Natura* quia Deus *Spiritus* eſt Ioh. IV. 24. non poteſt ergo ſanguine corporeo & materiali placari. *Nunquid comedam carnem taurorum & ſanguinem hircorum bibam?* Pſal. L. 13. Quid tam vilis & abjecta res, potuit ad conciliandam tam glorioſi Numinis majeſtatem? Non *ſapientia* vt enim peccatum fuerat admiſſum à creatura rationali, ita rationalem victimam non brutam poſtulabat quæ culpam iſtam elueret; non tam ſanguis coram

altari

Digitized by Google

altari fundendus fuit, quàm anima ipſa Deo ſiſtenda, non tam corpus doloribus & cruciatibus atterendum & frangendum, quàm cor ſenſu maledictionis & iræ divinæ conterendum, vnde dicit Chriſtus ſe *ponere* non corpus tantùm *ſed animam pro ovibus.* Non *juſtitia* quia æqualitatem pœnæ & λύτρου cum peccati reatu exigebat, infinita Dei majeſtas læſa fuerat, infinitum ergo meritum & ſatisfactio illi placandæ poſtulabatur, quod cùm penes ſacrificia legalia non occurreret, vtpote quæ non tantùm brutorum eſſent & ἀλόγων creaturarum, ſed & finitarum, impoſſibile fuit hactenus ſanguinem hircorum tollere peccata. 3. tollere peccata non potuerunt ex parte *peccati*, remedium aptari debet malo & parti affectæ, peccatum macula eſt non corporea, ſed ſpiritualis in animâ primariò & per ſe ſedem habens & conſcientiam ipſam vulnerans, quid verò ſanguis pecuinus & materialis ad eluendam hanc maculam valere poteſt, quæ proportio carnis cum mente, vel corporis cum corde, ſanguinis cum cupiditate? peccatum fuerat incredulitate, odio Dei & rebellione, vt ergo remedium malo reſpondeat, expiatio debuit fieri juſtitiâ perfectiſſimâ, obedientiâ accuratiſſimâ, & ſummâ atque intenſiſſimâ erga Deum & erga proximum charitate, ſic reuera ἀδύνατον fuit ſanguinem hircorum tollere peccata ex naturâ rei.

XXIV. IV Sed hoc ipſum impoſſibile fuit ex *ordinatione divinâ*, Deus enim jam olim teſtatus fuerat ſe nolle iſtiuſmodi ſacrificia ad expiationem hanc faciendam quod Apoſtolus v. 5. 6. probat ex Pſal. xl. *Hoſtiam & oblationem non voluiſti, Corpus autem adaptaſti mihi, Holocautomata & hoſtiam pro peccato non approbaſti, &c. Tum dixi ecce adſum vt faciam Deus voluntatem tuam, aufert prius vt alterum ſtatuat*, vnde colligimus ſi Deus noluit ſacrificia & holocauſta, fieri non potuit ex hypotheſi voluntatis & decreti divini vt per iſtas hoſtias tollerentur peccata. Atqui verum prius ex loco Pſal. ergo & poſterius. Cæterùm quia difficile videtur ad intelligendum quomodo Deus dicatur nolle & non probare ſacrificia quæ tamen ipſe inſtituerat & ad quorum obſervationem Iſraelitas tam expreſsè adſtringebat, & quibus ſe delectari alibi non ſemel profeſſus eſt, paucis diſquirendum eſt quomodo remotio hæc ſacrificiorum intelligenda veniat. Sæpius quidem ita loquentem audimus Deum apud Prophetas, Iſa. Ezech. Oſe. Ierem. &c. ſed non ſemper vnâ eademque de cauſa. Primò certum eſt rejectionem hanc ſacrificiorum non ἁπλῶς & *abſolutè*, ſed tantùm κατά τι & *comparatè* eſſe intelligendam, alias Deus ſibi ipſi repugnaret & Scriptura Sacra quæ toties cæremoniarum & ſacrificiorum in primis inſtitutionem ad Deum refert, ſed quænam σχέσις illa ſit & relatio, non una ratione explicari poteſt, Aliquando enim reiiciuntur *ſacrificia* non quatenus inſtituta erant à Deo, ſed ut ab *hypocritis, impiis & profanis* oblata, qui ita ſacrificiis iſtis externis adhærebant, quaſi totus Dei cultus in iis verſaretur, Deuſque ea grata haberet & accepta, etſi alioqui impuras & fide vacuas in iis offerendis conſcientias afferrent hoc ſenſu intelligenda ſunt loca, Iſa. 1. 11. 12. &c. *Quorſum mihi multitudo ſacrificiorum veſtrorum, ſatur ſum holocauſtis arietum,*

Digitized by Google

& adipe pinguium, ſanguine juvencorum non delector, quod advenitis vt compareatis in meo conſpectu, quis quæſivit hoc à manu veſtra? &c. Iſa. LXVI. 3. *Qui jugulat bovem ac ſi percuteret virum, qui mactat parvam pecudem ac ſi decollaret canem, &c.* Sic Pſal. L. 8. 9. *Non propter ſacrificia tua arguam te vt holocauſta tua ſint coram me jugiter, non accipiam è domo tua juvencum, è caulis tuis hircos, &c.* Sic paſſim Prophetæ docent ſacrificia hæc impiorum non placere Deo nec ab eo requiri, imò illi abominationi eſſe.

XXV. 2° Aliquando reiiciuntur *comparatè ad cultum internum & ſpiritualem* qui à Deo ante omnia & principaliter vt longè excellentior requiritur; nam quod per ſe Deo non placet, ſed per aliud, dicitur non placere per comparationem ad id quod per ſe placet; notum autem ſacrificia non primariò & per ſe fuiſſe inſtituta, ſed tantùm ſecundariò ut ſubſeruirent interno cultui, & eſſent ſtimuli & incitamenta ad pietatem & ſanctitatis ſtudium, hoc ſenſu ſæpe ſacrificia externa extenuantur vt quod præcipuum eſt præferatur, ſic explicandus eſt locus Pſalm. LI. 18. ante laudatus ſic 1. Sam. XV. 22. Samuel inquit Sauli, *An delectatur Iehova holocauſtis & ſacrificiis vt quum auſcultatur voci Iehovæ, ecce auſcultare melius eſt ſacrificio, attendere, adipe arietum.* Idem Hoſe. VI. repetitur & Mich. VI. 6. 7. 8. Ierem. VII. 21. 22. 23. &c. Denique reiiciuntur non relatè ad impiorum profanationes, vel ad cultum internum & moralem, ſed *relatè ad ſacrificium perfectiſſimum Chriſti*, vt hinc demonſtretur *τὸ ἀδύνατον* legis & pleniſſima Chriſti ad ſatisfaciendum vis & efficacia; quo ſenſu intelligendus locus Pſalm. XL. qui redditur ab Apoſt. Hebr. X. 5. 6. vbi oppoſitio inſtituitur inter ſacrificia Vet. Teſt. & Sacrificium Chriſti, illis tanquam inutilibus & imperfectis denegatur peccatorum expiatio, huic verò ſoli vt perfectiſſimo & efficaciſſimo tribuitur: *ſacrificium* inquit & *oblationem noluiſti corpus autem aptaſti mihi.* Pſaltes paulò aliter dixerat אזנים כרית לי *aures perfodiſti mihi.* At Paulus ſecutus LXX. vt ſæpe ſolet reddit per iſta *σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι* verbis quidem diuerſis, ſenſu tamen eodem; vtrobique enim deſcribitur *ſtatus* & conditio *ſervilis* Chriſti, ejuſque diſpoſitio ad obedientiam cui ſe addixerat, vt oblatione corporis ſui expiationem peccatorum & redemptionem nobis procuraret quæ nullis ſacrificiis legalibus obtineri poterat; Notum quippe *aurium perforationem* eò reſpexiſſe apud Iudæos ex Lege Exod. XXI. 6. quæ nouæ obedientiæ ſeruum ſubiiciebat, & jus nouum hero in ſeruum acquirebat, ad quam alluſiſſe Davidem omnino eſt veriſimile. Cùm verò hæc Iudæorum conſuetudo Græcis eſſet ignota, LXX. Interpretes qui in eorum gratiam potiſſimùm ſcribebant, prudenter phraſim eam mutarunt in aliam generaliorem & minus obſcuram *corporis* ſcilic. *aptationem*, quod eò lubentius fecerunt quod Græcis & Romanis in more poſitum eſſet ſeruorum corpora nota aliqua ad majorem mancipationem oſtendendam ſignare, & tergum aut faciem cauterio inurere, qui ideo *literati* dicebantur, quia notæ ſiue ſtigmata inuſta literarum ſimilitudinem referebant, quâ occaſione de divitibus indoctis loquens Seneca qui oſtentatione librorum docti videri volebant,

ait eos,

Digitized by Google

ait eos *ne ſervorum quidem literas noſſe*. Paulus verò hanc phraſim retinuit, quia non abludebat à ſenſu Pſal. & convenientior videbatur ad myſterium incarnationis & ſacrificij Chriſti per oblationem corporis facti deſignandum de quo loquebatur; Itaque ſenſus eodem redit, ſiue dicamus aures Chriſto perfoſſas fuiſſe, ſiue Corpus aptatum: Nihil quippe aliud voluit Spiritus S. quàm Chriſtum in naturâ humanâ quam aſſumpſit devinctum fuiſſe Deo in Servum & convenienter diſpoſitum ad faciendam voluntatem ejus, id eſt, ad opus glorioſum redemptionis noſtræ peragendum per ſacrificium corporis ſui, vnde ſtatim ſubiicit, *Ecce venio facturus voluntatem tuam* v. 7. quaſi diceret, quia tu me ad hoc opus ſelegiſti ſupra omnes victimas legales & peculiari quodam modo notare voluiſti adſum etiam reſponſurus vocationi tuæ, & meipſum in ſacrificium oblaturus, *aufert* enim *prius ſacerdotium vt poſterius ſtabiliat*, v. 9. Porro quia videtur Deus abſolutè reiicere & abrogare iſta ſacrificia cùm ait Apoſtol. Deum prius tollere ut poſterius ſtabiliat, diſtinguenda ſunt duo intervalla ſecundum quæ vel *totalis* vel *partialis* intelligitur *remotio*; Nam ſacrificia hæc vel *ante vel poſt Chriſtum* ſpectari poſſunt, *Ante Chriſtum* verum eſt Deum noluiſſe nec poſtulaſſe victimas, & holocauſta ad faciendam expiationem propriè dictam pro peccatis, quia hoc non potuerunt vt jam dictum eſt; ſed non verum eſt Deum non requiſiuiſſe ſacrificia ad ſignificandam redemptionem & reconciliationem; huc enim totus ille ſacrificiorum apparatus potiſſimùm ſpectabat: ſed *poſt Chriſtum* non tantùm κατά τι reiiciuntur vt inutilia ad expiationem veram procurandam, ſed abſolutè etiam quoad vſum & durationem, quia præſente corpore vmbræ evaneſcunt, & figuris non amplius opus eſt vbi veritas ipſa exhibita eſt; Poſteriori hoc ſenſu Apoſtol. loquitur de ſacrificiis legalibus vt abrogatis & ſublatis.

XXVI. Ex quibus luce meridiana clariùs liquet, ſacrificia iſta nullam veram & realem propriè dictorum peccatorum peragere potuiſſe expiationem; Sed non minus tamen Chriſti ſatisfactionem & inde promanantia beneficia adumbraſſe jam oſtendendum eſt. Hoc verò ex ante dictis facilè colligitur & ex naturâ rei non obſcurè elicitur; Nam cùm nulla ſit horum rituum carnalium proportio vel cum naturâ Dei, vel cum hominis peccato expiando, vel cum ſalute conſequenda non potuerunt per ſe in eum finem inſtitui, non potuit tamen Deus ſapientiſſimus legem hanc tam ſolenniter promulgare & ſancire in populo niſi memorabili aliqua & graui de cauſa, quænam autem eſſe potuit niſi futurorum bonorum & myſteriorum per Chriſtum implendorum præſignificatio, vt ſub hiſce veluti picturis & figuris, populus rudis ad tantorum bonorum fidem paulatim manuduceretur? hinc lex vocatur, vt diximus, *vmbra* cujus corpus eſt in Chriſto Coloſſ. II. παραβολὴ ſeu typus ad inſtans tempus Nou. Teſt. inſtitutus Hebr. IX. 9. & ſanctuarium mundanum ἀντίτυπον τῶν ἀληθινῶν, v. 23. ὑπόδειγμα, v. 23. nam vt cærimoniæ quatenus erant appendices legis reatum docebant & picturæ erant miſeriæ noſtræ, ita quatenus ſubſerviebant fœderi Euangelico & erant appendices gratiæ, λύτρον proponebant & ſymbola

Digitized by Google

erant remedij & ſatisfactionis per Christi ſanguinem procurandæ, priori modo *opponuntur* Chriſto, poſteriori *ſubordinantur*, hinc locutiones variæ de illis habentur, quæ videntur contradictoriæ dum aliàs detrahitur ipſis peccatorum remiſſio & expiatio, aliàs verò iiſdem adſcribitur, ſed facilè poſitâ hac diſtinctione ſolvuntur, denegatur ipſis expiatio quatenus *in ſe* conſiderantur & *relatè ad legem*, ſed iiſdem tribuitur quatenus in fœdere gratiæ *conjuncta cum Chriſto* ſpectantur & *relatè ad Evangelica myſteria* quorum erant ὑποδείγματα & ἀντίτυπα.

XXVII. Sed hîc obſtare videtur Aduerſarij ratiocinatio, quæ ex hac collatione non ſolùm nullum argumentum pro ſatisfactione dari poſſe demonſtrat, ſed etiam expreſsè eam ex hac ipſa vult everti; Nam ſi ſacrificia illa vetera & victimæ legales ſatisfacere non potuerunt juſtitiæ divinæ nec vllam expiationem peccati propriè dicti procurare, ergo nec Chriſti ſacrificium ſatisfecit vi ſua & expiauit, at prius verum ex Antecèd. ergo & poſterius. Ratio conſeq. quia figura & imago debet reſpondere veritati, & aliquid ſit oportet in figurâ adumbrante ejuſdem generis cum eo quod in re adumbrata præfigurat, verbi gratia Serpens æneus Chriſtum adumbrauit, & in eo exaltationem ſiue in crucem ſiue in cœlum, ſalutemque quam adepturi eſſent quicunque ei fidem habuiſſent præfigurauit. At interim ipſe ſerpens quoque exaltatus fuit, omneſque in eum intuentes ſervabantur. Itaque vtrobique exaltatio, vtrobique ſalus; ſed hîc omnia multò præſtantiora quàm in vmbra, in veritate quàm in figura, ſi ergo conſtet victimas nullam vim ſatisfaciendi pro peccatis habuiſſe, nullam figurare potuerunt, ſic colligendum eſſet potius ex ipſis Chriſti mortem nullam ad ſatisfaciendum vim habuiſſe; ſic *Soci. prælect. cap* 22. *& part.* 2. *c.* 10.

XXVIII. Hoc verò quicquid eſt ratiocinij facilè ſoluitur ex ante allatâ diſtinctione *expiationis typica & realis*; Damus enim in figura adumbrante debere aliquid eſſe analogum illi myſterio quod in veritate impletur, aliàs ne figura quidem eſſet, quomodo enim aliquid præſignificare poſſet, niſi aliquod eſſet ſymbolum quo adumbraretur, ſed non propterea neceſſe eſt ut imago illa quæ in figura deprehenditur ſit planè ejuſdem ſpeciei & ordinis cum ea quæ figuratur, nam veritatem præſtantiorem eſſe typo & figurâ oportet in omnibus, vt benè dixit Chryſoſtom. ſufficit vt analogia ſit quædam & ſimilitudo quâ vnum ex altero colligatur, verbi gratia ſerpens æneus fuit illuſtris typus Chriſti ut conſtat ex Ioh. III. 14. typus autem non potuit eſſe niſi per relationem typi ad antitypum, ut in typo vmbra eſſet & ſymbolum rei in veritate expreſſæ, ita & ſerpentis conditio qui formam quidem ſerpentis habuit externam ſed non virus, conditionem Chriſti oſtendebat, qui in forma carnis peccati, ſed ſine peccato tamen factus eſt Roman. VIII. 3. exaltatio illius, iſtius exaltationem primò in crucem, mox in cœlum, intuitus Iſraëlitarum, fidem fidelium, ſanatio illorum, iſtorum ſalutem; ſed nec exaltatio, nec ſanatio, nec cæteræ circumſtantiæ in typo expreſſæ ejuſdem erant generis & ordinis cum myſteriis Evangelicis

Digitized by Google

in iſtis adumbratis, imò diuerſæ planè & toto genere diſcrepantes, illæ enim corpus reſpiciebant, hæc verò animum, illæ vitam hanc animalem; iſta verò ſpiritualem & cœleſtem, illæ virtutem & efficaciam à ſolo Deo non à ſerpente pendentem notabant, iſta virtutem ab ipſo Chriſto efficaciter manantem; Ita in hoc de ſacrificiis argumento colligendum eſt non potuiſſe figuras & ſymbola eſſe ſacrificij Chriſti niſi in iis vmbra fuerit quædam & imago rerum earum quæ in iſtâ victimæ cœleſtis oblatione perficiuntur, hinc fuſio ſanguinis pecuini fuſionem ſanguinis Chriſti deſignavit, expiatio quæ per fuſionem ſanguinis & victimæ oblationem peragebatur, expiationem veram per *αἱματεκχυσίαν* in cruce factam, ſubſtitutio victimæ in locum Rei & compenſatio pœnæ, ſubſtitutionem Chriſti Sponſoris noſtri in locum noſtrum; & pœnæ compenſationem cum noſtri liberatione; reditus ad populum, communionem cum ſanctis, liber acceſſus ad Tabernaculum & ſacra omnia, viam apertam in cœlum & aditum ad Patrem cœleſtem cujus conſpectu remoti antea fueramus, & relaxatio pœnæ temporalis, quæ ob immundiciem legalem debebatur, remiſſionem pœnæ æternæ quæ peccatis imminebat adumbravit, ut aptiſſimâ analogiâ vmbra corpori & figura veritati reſpondeat, vtrobique enim & Clementia & Iuſtitia divina elucet, quòd cùm ex rigore Legis peccator ipſe luere teneretur per ſpecialem quandam *ἐπιείκειαν* voluerit locum dare ſubſtitutioni victimæ loco ipſius mactandæ, ut illâ pro ipſo luente ſatisfieret juſtitiæ Dei & ipſe interea reus ejus morte vicariâ immunis & indemnis à pœna præſtaretur. Cæterum licet aliqualis occurrat ſimilitudo non neceſſe eſt ut ſit æqualitas, ſufficit ſi ſit analogia quædam & proportio quæ & ſimilitudinem quandam habeat & diſſimilitudinem, vt diſcrimen inter vmbram & corpus eo facilius percipiatur, & iſtius ſupra illam prærogativa; ibi ſanguis fundebatur, ſed *ἄλογος*, hîc ſanguis funditur, ſed victimæ cœleſtis & *λογικῆς*, illic altare æneum, hîc myſticum, illic expiatio cæremonialis & externa quoad carnem, hîc realis & interna quoad conſcientiam, illic immunitas obtinetur pœnæ temporalis in foro Eccleſiaſtico, hîc liberatio à pœna æterna in foro Cœleſti; vnde ad argumentum facilis eſt reſponſio, per diſtinct. major. peccat enim fallac. à dicto ſecundum quid, Si ſacrificia non potuerunt ſatisfacere nec expiare, non potuerunt ſatisfactionem Chriſti adumbrare, vel intelligitur ſatisfactio & *expiatio realis & propriè dicta* vel *cærimonialis & ſymbolica*, ſi de illa intelligatur argumentum neg. mai. conſeq. nam etſi non potuerint verè ſatisfacere & expiare realiter, non ſequitur non potuiſſe ſignificare ſacrificium Chriſti, vt non valet, ſi ſerpens æneus non potuit ſanare peccatores, non potuit ergo adumbrare Chriſtum ſalvatorem; Nec enim idem omnino requiritur in figurâ quod in figurato, aliàs figura & typus non amplius eſſet. Si verò de iſtâ, conceſsâ mai. neg. min. falſum enim eſt ſacrificia iſta & victimas nullomodo expiaſſe & ſatisfeciſſe, quippe ſi expiare non poterant *κατὰ συνείδησιν*, expiabant tamen ſecundum carnem & cærimonialiter, typicè & ſignificatiuè quod ſufficiebat ad fundandam relationem & adumbrationem illam Chriſti

Digitized by Google

mortis, & ſatisfactionis quam quærimus.

XXIX. Dices, non potuiſſe errata hominum in beſtiis puniri & expiari, nequidem carnaliter, tum quia nulla ſit inter hominem & beſtiam ſpeciei communio, quæ tamen omninò neceſſaria eſt ad hanc ſatisfactionem, tum quia nulla eſt proportio inter mortem beſtiæ, & capitale hominis ſupplicium ut iſtud potuerit illâ tanquam pretio ſufficienti compenſari: Itaque ſi expiarunt peccata ſacra illa, non expiaſſe dando pretium aliquod vel pœnam vicariam Deo ad ſatisfactionem, ſed tantùm quatenus cum fide & pœnitentia juncta, erant actiones Deo gratæ, quibus movebatur ad remiſſionem concedendam; hoc enim ſenſu ſacrificia expiatoria à fidelibus rectè offerri potuiſſe vt patet exemplo Dauidis qui Pſal. LI. agens de expiatione ſceleris ſui ait *ſacrificia Dei ſunt Spiritus confractus & contritus*, vt innuat Deum talibus ſacrificiis ſpiritualibus duntaxat moueri ad remiſſionem largiendam; Quò pertinet etiam illud Salomonis Proverb. XVI. 6. qui *miſericordia & veritate redimi* ait & *expiari iniquitatem*. Reſp. quoad prius ſi de *reatu morali* & propriè ita dicto quæſtio eſſet, facilè largimur non potuiſſe illum duplici hac de causâ ſanguine brutorum tolli, vt antea probatum, quia agitur hîc cum juſtitia Dei quæ ſolutionem adæquatam poſtulat, & acceptilationem non agnoſcit; ſed de *carnali & cærimoniali* aliter ſe res habet, quia cùm non pendeat ex jure naturali & indiſpenſabili juſtitiæ Dei, ſed ex libero & poſitiuo, quod per conſtitutionem legalem definitum eſt, potuit ſapientiſſimus Legiſlator pœnam poſitam pro libitu relaxare & modum ſatisfactionis ſtatuere, quod factum ab eo convenienter dum victimas expiatorias admiſit vice peccatoris, & illarum interventu, ac non aliter peccatorem à pœna liberare voluit; (vt hîc interim omittam, aliquam etiam conjunctionem eſſe hac in parte inter hominem & beſtiam, non modò in genere animantis, ſed & in ea relatione quæ eſt inter poſſeſſorem & rem poſſeſſam, eſt enim beſtia ſub hominis dominio, & expiandus de ſuo dare jubebatur: Leuit. v. 6.) Non ergo expiare dicebantur quaſi ἀντάλλαγμα æquivalens darent pro peccato, ſed quia Deus ea ordinauerat tanquam media convenientia quibus ſatisfieret conſtitutioni legali, quibuſque moveretur Deus ad pœnam carnalem & cæremonialem remittendam, atque eo vel maximè quod inſuper ſymbola erant aptiſſima & figuræ perfectiſſimi ſacrificij quod à Chriſto loco noſtro offerri debuit.

XXX. Quod verò ſecundo loco additur ſacrificia non expiaſſe per modum ſolutionis & pœnæ vicariæ, ſed tantùm virtute fidei & pœnitentiæ cum quibus offerebantur, facile refellitur; Cùm enim Deus teſtetur non ſemel, ſe *ſanguinem* dediſſe ad expiationem faciendam, & diſertè Apoſt. doceat *ſine ſanguinis fuſione non fieri remiſſionem* Heb. IX. cùm paſſim in Leu. expiatio oblationi ſacrificiorum tribuatur, quis non videt hoc beneficium ad ſacrificia ipſa referendum eſſe, non ſimpliciter ad fidem & pœnitentiam licet hîc etiam requirerentur? alias tam abſentibus quàm præſentibus ſacrificiis potuiſſet expiatio iſta procurari quod falſiſſimum; fateor virtutes iſtas à parte hominis neceſſarias fuiſſe ut oblatio accepta foret Deo, verùm

ut

Digitized by Google

ut *diſpoſitiones previas* in ſubjecto *ſine quibus* remiſſio non concedebatur, ſiquidem nulli niſi pœnitenti & credenti beneficium hoc indulgetur, non vt *cauſam meritoriam* quæ jus illius virtute ſua ipſis acquireret, & *propter quam* conferretur. Nec alio ſenſu David vocat *cor contritum ſacrificia* Dei, per enallagem numeri pro ſacrificio præſtantiſſimo: Non enim agitur de expiatione peccati facienda, ſiquidem cùm Pſalmum hunc caneret jam audierat à Nathane. 2. Sam. XII. v. 13. peccatum ablatum & condonatum eſſe, ſed de ſenſu ejus conſequendo, ad quem omnino neceſſaria erat fides & contritio cordis, non ergo hîc diſſerit quid pretij perſoluere Deo debeant homines, vel quo merito remiſſionem peccatorum obtineant, imò data operâ ſpiritum afflictum fictitiis compenſationibus opponens nuditatem hominum detegere voluit, nec enim aliò tendit Spiritus dejectio quàm vt hominem exinaniat, & in nihilum redigat, ſed docet tantùm quo medio beneficium hoc à Deo paratum obtineri & ſentiri in corde poſſit. Locus Proverb. XVI. non magis vrget, nam vt non dicamus poſſe hîc *miſericordiam & veritatem Dei* intelligi non *noſtram* quod quibuſdam placet, quomodocunque ſumatur certum eſt nec propriè dictam expiationem virtutibus iſtis tribui, nec ſatisfactionem Chriſti excludi, dicitur ergo *miſericordiâ & veritate*, id eſt charitate & fide *redimi iniquitas* quia ſunt conditiones neceſſariæ in ſubjecto ad redemptionem conſequendam, vt Chriſtus ait *miſericordes miſericordiam* conſecuturos Matth. V. 4. vel quia *tegitur* & purgatur in nobis, ſic enim verbum כפר ſæpe ſumitur, quo ſenſu Iac. V. 20. dicitur *charitas operire multitudinem peccatorum*, & Dan. IV. 27. *redimi* id. *abrumpi iniquitas miſericordiâ*. Cæterùm non excluditur ſed ſupponitur ſemper λύτρον Chriſti ſine quo nec fidei nec charitati locus eſſe poteſt.

XXXI. Atque hæc hactenus dicta ſunto de ſacrificiis relatè ad Chriſti mortem & ſatisfactionem, Vnde *Sextam* argumentorum *Claſſem* deduximus: Sequitur jam *Septima* quam ſuppeditabunt craſſiora nonnulla Abſurda quæ ſententiam Adverſariorum grauant. 1. Abſur. Si Chriſtus ad exemplum tantùm & doctrinæ confirmationem mortuus eſt, neutiquam verò ad ſatisfactionem & meritum, ſequitur Martyres multos idem cum Chriſto præſtitiſſe, nihilque hîc Chriſto ἐξόχως tribui poſſe quod cæteris pariter competere non poſſit, nam & ipſi mortui ſunt ad obſignationem & confirmationem doctrinæ quam verbo & ſcriptis prædicaverant, vnde mors eorum propterea μαρτύριον dicta, & ipſi Ieſu Chriſti *Martyres*, qui luculentiſſima patientiæ, ſpei, charitatis, obedientiæ, fidei; & cæterarum virtutum Chriſtianarum dederunt exempla. At nuſquam tamen legere eſt eos pro nobis mortuos & crucifixos eſſe, eos peccata noſtra expiaſſe, & nos Deo reconciliaſſe, eos ſanguine ſuo remiſſionem peccatorum noſtrorum conſecutos eſſe, & redemptionem æternam procuraſſe, quod toties & tam expreſsè de Chriſto perhibetur, imò diſertè hoc interdicitur & ipſis denegatur, cùm in Ieſu Chriſti nomine ſolo ſalus eſſe dicitur Act. IV. 6. Et ille unus non alius quiſpiam pro nobis crucifixus: 1. Cor. 1. 13. Cur verò hoc

quæſo,

Digitized by Google

quæſo, ſi nihil proprij & peculiaris fuit in Chriſti morte, ſi eundem vtrique finem ſibi propoſuerunt? An potuit Scriptura hæc tanquam oppoſita in hoc negotio conſiderare quæ conjungenda erant, & illis quidem conſtanter denegare, huic verò ſoli conſtanter tribuere, niſi hoc ſolius mortis Chriſti effectum eſſe ſeorſim à quorumuis hominum morte nobis perſuadere voluiſſet?

XXXII. *Crellius* contra *Grotium* varia excipit 1. ex morte Martyrum non ita eluxiſſe charitatem illam Dei erga genus humanum adhuc impium; quemadmodum ex morte Chriſti vnigeniti ejus filij. 2. Ipſos morte ſua non teſtari ſuum erga genus humanum Deo inimicum amorem, quemadmodum Chriſtus qui jure quodam ſingulari poterat ab ea eſſe immunis, & noſtri præcipuè cauſâ eam ſubiit. 3. Chriſto hæc peculiariter tribui, quia primus ſalutis viam humano generi promulgauerit, & ad doctrinam ſuam confirmandam & probandam mortem diram & truculentam adierit, Martyres autem doctrinæ illius cauſâ eſſe mortuos, & tantùm ab altero iſto Dei legato ac primo ſalutis præcone de ejus veritate ſe edoctos eſſe profeſſos, veritatem teſtimonij totam pendere à primo teſte, & poſteriorem teſtem priori teſtimonio hoc ſuo tantùm ſubſeruire. Ideo Chriſtum ſimpliciter teſtem fidelem ac veracem appellari, cæteros autem Ieſu Chriſti Martyres vocari; vt Apoſtoli Chriſto teſtimonio ſuo ſubſeruierunt in Euangelio prædicando, qui licet dicantur alios ſeruare non tamen ſint Chriſto comparandi, quia nec primò nec perfectiſſima ratione id præſtant, ſed Chriſto hac in re aliquouſque tantùm ſubſeruiunt; idipſum de Martyribus dici poſſe.

XXXIII. Reſp. ad 1um peti principium, probandum enim fuit non dicendum majorem charitatem eluxiſſe in morte Chriſti quàm in morte Martyrum; Nam cùm Aduerſarij Chriſtum ψιλὸν ἄνθρωπον ſtatuant in mortem à Deo traditum ad ſanciendam Evangelij doctrinam de remiſſione peccatorum, & poſt eam demum filium Dei factum, aut ſaltem verè & perfectè ad iſtam dignitatem evectum, Martyres autem Filij Dei etiam fuerint, divinæ naturæ ſuo modo participes, eandemque doctrinam ſanguine ſuo obſignauerint, imò cùm ſemen Eccleſiæ dicatur fuiſſe ipſorum ſanguis, oſtendi debuiſſet cur charitas Dei in morte Chriſti exhibita tantopere ſuperet charitatem Dei in morte Martyrum, toties tamque mirabiliter ad fidei confirmationem demonſtratam. Deinde aliud eſt charitatem Dei illuſtriùs in morte Chriſti demonſtratam fuiſſe, aliud eum morte ſua redemptionem & ſalutem eſſe adeptum, non debuit ergo ejus ſanguini remiſſio peccatorum & reconciliatio tribui excluſiuè ad martyres, ſi nihil aliud fuit in ea quàm clarior amoris diuini teſtificatio. Ad 2. ſupponitur falſum Martyres debuiſſe pati mortem truculentam quam ſubibant, Chriſtum autem minimè, ſed ab ea jure quodam ſingulari cùm immunis eſſe poſſet, noſtri cauſâ eam ſubiiſſe; Nam etſi martyres à *morte* immunes non poterant eſſe *naturali* & *ordinariâ* quâ homines miſeri & peccatores, ſiquidem mori omnibus ſemel eſt conſtitutum Hebr. IX. 27. potuerunt tamen à *violentâ* &

dirâ

Digitized by Google

dirâ illa morte quæ illis inflicta eſt vt Chriſtianis eximi, ſi Deo ita libuiſſet, vt erga innumeros alios fideles præſtitum. In 3. non plus eſt roboris, 1. fallacia eſt à dicto a^{um} quid, ſi Chriſto hæc tribuuntur quia ſalutis viam primus commonſtrauit, & doctrinam morte diriſſimâ probauit, ſequitur hæc illi *primò* & præcipuè fuiſſe tribuenda, ſed non *ſoli* & ſingulariter excluſiuè ad cæteros omnes qui in eadem operâ poſt Chriſtum laborarunt. 2. ſupponitur gratis Chriſtum fuiſſe præconem Euangelij & primum martyrem; Quis enim ignorat prophetas viam ſalutis annuntiaſſe imò multos ſanguine ſuo eam comprobaſſe ut exprobrat Iudæis Chriſtus Matth. XXIII. 34. 35. quò *pertinet etiam nubes illa teſtium* de qua Apoſt. Hebr. XII. 1. qui conſtantiam fidei ſuæ in mediis tormentis & morte ipsâ tam fortiter teſtati ſunt: Fuerit ergo Chriſtus *primus* Teſtis *ordine dignitatis & natura*, quia omnes in Chriſto & nomine ejus ſunt locuti, ſed *ordine temporis* dici nequit, niſi à ſalute excludere velimus veteres patres qui pro fide iſtius teſtimonij obire non detrectarunt. Adde quod veritas teſtimonij pendet à veritate rei, non ab ordine tempóris, quo primum ſecundum aut centeſimum dici poteſt. 3. conferuntur diſſimilia *externa prædicatio* Euangelij quæ pars fuit muneris Prophetici Chriſti potuit admittere miniſtros & ſocios quales fuerunt Apoſtoli & Paſtores, qui propterea dicuntur *ſervare* auditores ſuos *miniſterialiter*, ſed *oblatio* ſui ipſius per Spiritum æternum in *ἱλασμὸν* quæ fuit actio ſacerdotalis eſt planè incommunicabilis, adoranda non imitanda, quia ſupponit virtutem & meritum divinum & infinitum quod in hominem non cadit. Denique quamuis hac in parte aliqua eſſet Chriſti prærogatiua ſupra Martyres in confirmatione doctrinæ & exemplo quod non diffitemur, mutare quidem poſſet *gradum* ſed non *ſpeciem*, nec talis eſſet quæ cæteros abſolutè ab iiſdem functionibus excluderet, quod dum fit non ſemel à Spiritu Sancto, argumento eſt aliquem alium finem Chriſto morienti propoſitum fuiſſe qui in Martyres cadere non poterat, qui alius eſſe non potuit quàm expiatio peccatorum noſtrorum, & juſtitiæ divinæ ſatisfactio.

XXXIV. II. Abſur. Si Chriſtus non alio fine quàm quo ſtatuitur ab Adverſariis mortuus fuiſſet, idem effectus & *Miraculis* & *Vitæ* Chriſti aſſignari potuiſſet non minus convenienter, ſiquidem in illis non minus, imò aliquanto magis quàm in morte teſtimonium perhibuit doctrinæ ſuæ & in iſta innumera ſanctitatis charitatis & conſtantiæ & fidei & cæterarum virtutum data ſunt exempla: at nec miraculis nec vitæ Chriſti ſimpliciter vſpiam tribui animaduertimus expiationem & remiſſionem peccatorum, ſed ſemper morti & ſanguini, vnde paſſim quoties de ea ſermo eſt mentio fit mortis crucis & ſanguinis; Euangelium dicitur *ſermo crucis*: 1. Corinth. I. 18. baptiſmus fit in mortem Chriſti Roman. VI. 3. Euchariſtia ad mortis memoriam & fuſi ſanguinis monumentum refertur: 1. Corinth. XI. 28. Cur verò iſtud niſi propria quædam intercederet cauſalitas in morte Chriſti ad hæc beneficia nobis procuranda? Excipit *Crellius* Miraculis quidem magis confirmatam fuiſſe doctrinam generatim conſi-

Digitized by Google

deratam, ſed mortem, peculiarem habuiſſe conjunctionem cum remiſſione peccatorum, Chriſtum enim potuiſſe ſtupenda miracula edere ſicut Moſes & nil niſi minas Dei nomine vt ei parere vellemus proponere, at fieri non potuiſſe vt Chriſtus vnigenitus Dei filius moreretur ad doctrinam ſuam & ſalutis viam in ea propoſitam confirmandam, quin ſimul ingens Dei erga peccatores charitas appareret & ſic certa ſpes remiſſionis in animis noſtris oriretur; adde quod morte Chriſti nominatâ ſæpe comprehendant S. Scripturæ quæ mortem Chriſti ſunt conſecuta, quod miraculis non competit.

XXXV. Reſp. Sed hæc exceptio vim argumenti haud quaquam elidit, nam ſi mors Chriſti nihil aliud debuit quàm doctrinam de remiſſione peccatorum & ſalute confirmare & obſignare, nullam habuit peculiarem *σχέσιν* ad hoc ſupra miracula, imò miracula videntur idipſum aliquanto clariùs demonſtraſſe vt colligitùr ex Matt. IX. 6. 7. 8. vbi Chriſtus ex ſanatione paralytici probat poteſtatem & jus ſuum remittendi peccata, inuiſibile ex inviſibili; vt *autem ſciatis authoritatem habere filium hominis in terra remittendi peccata tunc dicit paralytico ſurge attolle lectum tuum & abi domum tuam.* Sic in morte Centurio & cæteri Cuſtodes colligunt Chriſtum eſſe verè Filium Dei ex terræ motu & aliis miraculis Matth. XXVII. 54. Et ſanè quis non videt miraculoſam dæmoniorum ejectionem, leproſorum mundationem, cæcorum illuminationem, & mortuorum ſuſcitationem & cætera id genus habuiſſe majorem analogiam cum beneficiis noſtris ſpiritualibus & clariùs potuiſſe obſignare liberationem noſtram ex poteſtate ſatanæ, purgationem à peccatis, ſpiritualem mentium noſtrarum illuminationem & myſticam reſurrectionem, quàm ſimplicem Chriſti mortem? quid enim magis à vero alienum quam mortem truculentiſſimam hominis innocentiſſimi per ſe ad hoc valere vt nobis perſuadeat ſanctè viuentibus peccata ſua remiſſum iri & æterna gaudia illis eſſe parata? Fateor ſi reſurrectio & exaltatio cum morte connectantur luculentius id poſſe demonſtrari, ſed aliud loqui de morte ipſa, aliud de conſequentibus mortem, & ſic non morti, ſed reſurrectioni potius tribuenda eſſent, vt jam jam dicemus. 2. Quod verò addit Chriſtum potuiſſe ſtupenda miracula edere & tamen nil niſi minas proponere inſtar Moſis, in eo aberrat à quæſtione & extra oleas vagatur, neque enim argumentum noſtrum ſimpliciter petitum eſt à miraculis, ſed à *miraculis Chriſti*, non negamus enim quædam eſſe miracula quibus non poteſt confirmari remiſſio peccatorum, qualia ſunt *miracula legalia* quæ in eum tantùm finem edebantur vt terrorem incuterent peccatoribus & reuerentiam Numini conciliarent, vnde Moſes profitetur ſe ἔκφοβον & ἔντρομον eſſe, ſed *miracula Evangelica*, quæ Chriſtus edidit, alia planè fuerunt, prodigia erant gratiæ, quæ in ſalutem & conſolationem hominum dirigebantur; vt enim Chriſtus venerat ſeruare quod perierat, huc & doctrina & miracula, & omnia vitæ geſta referuntur, illa metum incutiebant, hæc fidem ingenerant; illa procul amandabant peccatores, hæc illis acceſſum præbent, & aditum parant; illa mortem & exi-

tium

Digitized by Google

tium intentabant, hæc vitam & ſalutem pollicentur. Quis ergo ſanus ab illis ad iſta velit argumentari? Deus quippe voluit doctrinæ accommodare portenta & miracula quibus eam confirmare tanquam ſignis decreuerat, Lex quæ fuit miniſterium condemnationis & litera occidens nulla debuit niſi ſtupenda & terrifica habere miracula, ſed Evangelium quod eſt doctrina gratiæ & reconciliationis miracula debuit ſortiri homogenea, hoc eſt viuifica & ſalutaria; Quemadmodum ergo ex miraculis Moſis doctrina ejus illuſtrem in modum coram toto Iſraële fuit confirmata; ſic Chriſtus miraculis ſuis doctrinæ ſalutaris veritatem luculenter demonſtrauit: Non poteſt ergo hactenus finis iſte, morti ſeorſim à miraculis tribui.

XXXVI. III. Eadem abſurditas longè clarius ſe prodit reſpectu *Reſurrectionis* & exaltationis Chriſti, nam ſi in morte Chriſti habemus tantùm obſignationem remiſſionis peccatorum, & viæ ſalutis exemplum; Cur idem beneficium *Reſurrectioni* Chriſti pariter non adſcribitur, quæ non minus ad hoc effectum contuliſſe deprehenditur, imò multo propiùs & efficacius id attingit? nam ſi credimus Aduerſariis hac demum ratione mors ad remiſſionem hanc intercedit, quia anteceſſit ipſam reſurrectionem, nempe remiſſio peccatorum ex ipſis non contingit niſi ſanctè viuentibus ita loquitur *Socinus* lib. 3. cap. 11., ſanctimoniam vitæ facit fides & ſpes certa præmij, hanc fidem ingenerat exemplum Chriſti ob vitæ ſanctimoniam à mortuis excitati & glorificati, iſtam excitationem mors anteceſſit, & mortis toleratio antecedens conditio fuit gloriæ ſubſecutæ, ſic non proximè & immediatè, ſed mediatè tantùm & remotiſſimè mors erit cauſa remiſſionis vel potius ejus confirmatio; Quis vero tantas ambages ferat vbi Spiritus Sanctus tam apertè loquitur? Nam ſi mors beneficium hoc nobis procurat tantùm interventu reſurrectionis, cur conſtanter morti tanquam propriæ & ſingulari cauſæ tribuitur, nuſquam autem vel rarò admodum reſurrectioni, idque nonniſi reſpectu applicationis, at reſurrectioni multò veriùs & melius competebat quàm morti ex Adverſariorum hypotheſi. Deinde Scriptura modũ connexionis inter mortem Chriſti & remiſſionem peccatorũ explicat voce *placaminis*: Roman. III. 24. 1. Ioa. II. 2. Epheſ. 1. 7. quod morti quidem optimè, reſurrectioni autem nequaquam poſſit aptari. 3. Paulus morti ſeorſim à reſurrectione & vitâ effectum redemptionis & reconciliationis tribuit Roman. v. 10. *ſi cùm inimici eſſemus reconciliati fuimus Deo per mortem filij ejus, multò magis reconciliati ſervabimur per vitam ipſius*, vbi mors opponitur vitæ glorioſæ, & illi quidem reconciliatio inimicorum tribuitur, per ſanguinis ſcilicet fuſionem & oblationem corporis quæ actus fuit ſacerdotalis, Sacerdotis enim eſt peccata expiare, Deum placare, atque ita pacem facere, iſti verò conſeruatio & plena liberatio amicorum quæ virtutis eſt regiæ quam Chriſtus in glorioſa ſua exaltatione exercet. Cùm ergo Scriptura conſtanter hoc beneficium morti Chriſti tribuat, nullaque ratio dari poſſit, cur ipſi potius quàm reſurrectioni adſcribendum ſit ex Aduerſariorum ſententiâ, imò magis proprium & immedia-

Digitized by Google

tum ſit reſurrectionis effectum, inde deducitur quod nos intendimus diuerſo planè modò morti tribuendum eſſe, per viam ſcilicet meriti & ſatisfactionis.

XXXVII. Regerit hic *Crellius*, rationes varias dari cur morti potius quàm reſurrectioni hic effectus tribuatur; 1. quia in ea ſumma Dei & Chriſti erga genus humanum adhuc impium & ipſi inimicum charitas apparuit, ideo nihil eâ aptius fuiſſe ad remiſſionem peccatorum in nouo fœdere promiſſam, demonſtrandam & ſanciendam, & jus quoddam nobis concedendum, quo eam repetere à Deo & Chriſto queamus ſi ad eum conuerſi fuerimus. 2° quia in morte ſit ſancitum nouum illud fœdus in quo ſe ad remiſſionem peccatorum nobis concedendam obſtrinxerit Deus, idque vel σχετικῶς ad vetera fœdera, quemadmodum humana fœdera cæſo animali & ſanguine fuſo ſanciri & confirmari ſolebant, & fœdus antiquum fuit ſanguine ſtabilitum & initiatum, vel etiam quòd per mortem Chriſti ſalutis æternæ via in Nou. Teſt. primum præſcripta, exemplo ejus fuerit inſigniter comprobata & ut loquitur Spiritus Sanctus initiata & dedicata Hebr. x. 19. 20. Atque hinc patere dicit cur Chriſtus ſanctiſſimum Euchariſtiæ ritum non propriè ad vitæ & reſurrectionis, ſed ad mortis fuſique ſanguinis memoriam & annuntiationem inſtituerit, quia eâ fœdus nouum eſt ſancitum, in quo remiſſio peccatorum nobis promittitur. 3. quia alludere voluerunt Scriptores S. ad varia quæ meliùs morti quàm vitæ & reſurrectioni reſpondent, vt ad ſanguinem fœderis antiqui & ejus aſperſionem, quâ Iſraëlitæ quodammodo fœderi adſcripti fuerunt. 2° ad ſanguinem victimarum legalium. 3° ad voces redemptionis, acquiſitionis, pretii, 4° ad ablutiones, & purgationes varias, ſiue in lege olim præſcriptas, ſiue vulgares & profanas: at omnis elegantia & argutia quam eos ſectari nonnunquam videmus periret, ſi loco mortis, vel vita vel reſurrectio Chriſti ſubſtitueretur.

XXXVIII. Sed hic eadem ſemper oberrat chorda & vel nihil dicit, vel quod pro nobis non obſcurè facit. Nam quod ad prius, etſi charitas Dei ac Chriſti luculenter ſe in morte Chriſti exhibuerit, non facit hoc tamen, vt illi ſoli peccatorum remiſſio tribui debeat, non verò potius reſurrectioni, quæ cauſa propria eſt iſtius beneficii, ſi nihil aliud eſt remiſſio quàm potens & efficax à pœna liberatio vt illi ſtatuunt. Adde quod major eſt charitas peccata ipſa actu remittere, & ad cœleſtis gloriæ poſſeſſionem nos vocare, quod Chriſtus vivens & exaltatus præſtitit, quàm remiſſioni iſti & gloriæ fidem facere moriendo: Illuſtriſſimum ſane & maximum dicitur Chriſtus in morte nobis dediſſe amoris teſtimonium Iohan. xv. 13. ſed id longe alia de cauſa dicitur quàm ab Adverſariis intelligitur; quia ſcilicet moriendo animam poſuit pro nobis, hoc eſt, non tantùm doctrinam ſuam confirmauit, ſed loco ac vice noſtra ſe ſubſtituendo pro nobis ſatisfecit. Secunda ratio Adverſarium jugulat, nam ſi ſuper morte & ſanguine Chriſti ſancitum ſit nouum fœdus, vtique in morte ſolui debuit λύτρον pro nobis debitum, & ſatisfactio juſtitiæ divinæ quæ fœderis iſtius

Digitized by Google

iſtius fuit fundamentum, non potuit enim Deus in gratiam redire cum creatura, illamque in communionem fœderis recipere, niſi prius juſtitiæ quæ peccato læſa fuerat probè litatum eſſet ut oſtenſum fuit in Diſput. de Neceſſitate ſatisfactionis, ad cujus adumbrationem Deus ſanguinem adhiberi voluit ad fœderis antiqui confirmationem: Exod. xxiv. Heb. ix. Verum quidem victimas etiam locum habuiſſe in fœderibus humanis ſanciendis, vnde phraſis orta *ferire fœdus* à feriendis victimis ad majorem certitudinem & perennitatem ab vtraque contrahentium parte conteſtandam, ita feriendum eſſe docentes eum qui primus fœdifragus fuiſſet, de quo ritu vide *Livium* lib. 1. qui formulam fœderis antiquiſſimi inter P. R. & Regem Albanorum icti latiſſimè perſequitur, & *Virgil.* lib. 8. Æneid. *Suet.* in *Claud.* cap. 25. ſed à fœderibus humanis ad divinum argumentari quis velit? maximè cùm inconſtantia & mutabilitas quæ in humanis facilè locum habet ab hoc quod à Deo pangitur, & in eo ſolo totum fundatur procul remouenda ſit, ideoque ſanguinem adhiberi ad conſtantiam hanc teſtandam neceſſe nihil fuit; Quid ergo? ad iram ejus placandam effuſus eſt, qui finis præcipuus fuit ſacrificiorum: Atque hinc patet quo ſenſu dicatur via per ſanguinem dedicata: Hebr. x. 19. non tantùm quia eam ſuo exemplo nobis præmonſtrauit, ſed quia eam merito ſuo aperuit, nam ante ejus mortem via ſalutis erat planè inuia, οὐρανὸς ἄβατος, Iuſtitia Dei aditum paradiſi gladio ſuo flammeo intercludente, ſed jam ſanguine Chriſti placatâ Dei irâ omnia nobis patent, cœlum panditur fidelibus, ita ut liberè & cum fiducia eò ſequi poſſimus Chriſtum præcurſorem noſtrum Heb. vi. 19. 20. Vnde colligitur Chriſtum appoſitiſſimè ſacram Cœnam inſtituiſſe non in memoriam vitæ & reſurrectionis, ſed præcipuè mortis, quia in ea nobis dare voluit ſigillum fœderis gratiæ & Sacramentum remiſſionis peccatorum & reconciliationis noſtræ cum Deo, quod à morte Chriſti vnicè & ἐξόχως pendet. Tertia ratio non inſcitiam tantùm ejus prodit, ſed & impietatem, dum in vanas argutias & elegantias ſermonis conuertit eas locutiones, quæ recondita proponunt myſteria, quaſi S. Scriptores per merum ingenij luſum vſi fuiſſent alluſionibus abſque vllo fundamento, quod quàm alienum ſit à grauitate & majeſtate Spiritus S. in Scriptura loquentis piis omnibus judicandum relinquimus; Imo κατὰ τὸ βίαιον fortiùs argumentamur, ſi ſanguis fœderis antiqui & ſacrificia victimarum legalium ad quæ alludit Spiritus S. expiationem carnalem faciebant, ſi redemptio & acquiſitio propriè dicta pretium & ſatisfactionem important, omninò neceſſe eſt Chriſtum in morte & expiationem & ſatisfactionem aliquam præſtitiſſe, vt veritas figuris, & res vocibus apprimè reſpondeant.

XXXIX. IV. Abſur. Poſitâ ſententiâ Aduerſariorum nulla erit Iuſtitia illa Chriſti quæ toties à Paulo commendatur, tanquam fundamenmentum juſtificationis noſtræ, & fons omnis noſtræ conſolationis & ſpei, cùm ait per eam nos juſtos conſtitui Roman. v. 18. in eâ nos inueniri Phil. iii. v. 6. & eſſe in ipſo 2. Corinth. v. 21. eâ indui & tegi aduerſus crimi-

Digitized by Google

nationes Legis & Diaboli Roman. IV. 7. 8. Nam ſi vera eſt ipſorum mens, Chriſtus nil niſi exemplum nobis contulit & tota juſtitia fidelis in fide & obedientià mandatorum diuinorum conſiſtit, ita ut fides ipſa nobis imputetur in juſtitiam & reputetur per acceptilationem pro perfecta juſtitia apud Deum vt *Socinus* part. 4. c. 11. fusè probare conatur; Quid verò eſt totum Euangelium euertere ſi hoc non eſt? ſi enim fides imputatur pro juſtitia, falsò ergo dixerit Apoſtolus nos alienâ juſtitiâ *juſtos* conſtitui Rom. V. nos eſſe juſtitiam in Chriſto non in nobis, & deprehendi habentes non *juſtitiam* noſtram quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt ex fide Ieſu Chriſti, nam quis dicere ſuſtineat fidem vel obedientiam non eſſe noſtram? Imò quod grauius adhuc eſt & magis intolerandum confunditur Lex cùm Euangelio, vetus Fœdus operum, cum nouo gratiæ Fœdere, cùm ex iſtorum mente vtrobique per propriam obedientiam *juſtificemur*: Nec Paulus potuit antitheſim toties inſtituere inter fidem & opera, cùm ex iſtis fides quà opus Deo gratum juſtificet.

XL. V. Abſur. Metaphoricè & figuratè ſine neceſſitate exponuntur quæcunque Scriptura de redemptione per Chriſtum partâ, de pretio ſanguinis, & ἀντιλύτρῳ quod pro nobis dedit, de ſponſione & vadimonio ejuſdem loco noſtro ſuſcepto expreſsè dicit innumeris in locis; Cùm tamen nuſpiam hæc metaphora à Spiritu ſancto notata ſit, & verbis propriis explicata, quod neceſſarium erat inprimis ne in errorem periculoſum incideremus, propriè interpretando quòd figuratè tantùm & impropriè dictum eſt: vnde vel defeciſſe Spiritum Sanctum in neceſſariis dicendum eſt, & non ſatis ſuorum ſaluti & fidei proſpexiſſe; quod impium eſt vel cogitare, vel ſtatuendum iſtas omnes locutiones propriè & verè prout ſonant intelligendas eſſe, non figuratè tantùm & metaphoricè. VI. Si mors Chriſti infligi debuit ad teſtimonium perhibendum doctrinæ ſuæ de peccatorum remiſſione; Ergo remiſſio prius fuerit neceſſe eſt; Nam res ante ſit oportet quàm teſtata fiat, rei enim exiſtentia cauſa eſt teſtimonij non contra, ſic mors potius effectus erit remiſſionis quàm remiſſio mortis. At Scriptura tamen dicit nos remiſſionem conſequi per ſanguinem Epheſ. 1. 7. Col. 1. 14. & ſanguinem delere peccata noſtra 1. Ioh. 1. 7. Item ſanguinis effuſionem eſſe aliquid antecedens ſine quo non fiat remiſſio: Heb. IX. 22.

XLI. VII. Abſurdum *Officium Sacerdotale* Chriſti tollitur, vel cum Prophetico & Regio confunditur; ſiue oblationem mortis, ſiue interceſſionem vitæ ſpectes, qui duo ſunt actus muneris Sacerdotalis: Nam ad priorem quod attinet cùm mortuus ſupponatur Chriſtus tantùm ad doctrinæ confirmationem, hoc ipſo mortuus erit ut Propheta, & Doctor, non ut Sacerdos: Poſteriorem verò non minus euertunt, Interceſſionem dico, tum quia non poteſt ſtatui actus propriè ſacerdotalis niſi quatenus ſacrificij peracti virtute nititur, tum quia ἔντευξιν illam nolunt ipſi peragi precibus, & repræſentatione meriti, ſed aſſiduâ & potenti ſalutis noſtræ curâ, quod ad Regium munus, non verò ad ſacerdotale pertinet: Scio paſſim id diſcriminis ab iis ſtatui inter hæc duo munera, vt Regno quidem poteſtatem

Digitized by Google

ſtatem, Sacerdotio verò voluntatem nos iuuandi & ſervandi adſcribant: Sed quis ſanæ mentis poteſtatem à voluntate tanquam duos diverſos duplicis muneris actus diſtinguat? Annon boni Principis eſt, non tantùm poſſe juvare & ſeruare ſuos ſubditos, ſed etiam ipſis benè velle? Cùm ergo diſcrimen illud nullum ſit, patet duo hæc munia perperàm confundi & poſterius planè abrogari. Neque hîc obſtare poteſt quod iidem reponunt quicquid à Sacerdote expectamus, id omne ab ipſo vt Rege proficiſci poſſe, vt quod peccata expiet & purget, id enim fieri per deſtructionem hoſtium ſpiritualium peccati, mortis & Satanæ quæ Chriſto vt regi tribuitur: 1. Cor. xv. 24. 25. quòd afflictis promptè ſuccurrat Hebr. II. 17. 18. id enim regij etiam eſſe muneris ad thronum ſuum accedentibus opem ferre. Nam 1° nihil obſtat vt duæ cauſæ ſociæ concurrant ad unum eundemque effectum producendum, quæ tamen eædem non ſint, aut in ſe mutuo incluſæ. 2° Etſi varia munera Chriſti ſeorſim in variis actibus conſiderentur, vt Propheticum in Euangelii præconio, Sacerdotale in mortis ſacrificio, Regium in Eccleſiæ & fidelium regimine; tamen plerumque in ſingulis actibus conjunguntur ſecundum varias illorum χέσεις verbi gratia, in morte, Chriſtus egit ſimul vt Propheta, vt Sacerdos & Rex, Sacerdos *reſpectu Dei*, qui placandus fuit juſtitiâ perfectâ, Eph. v. 2. Rex *reſpectu Diaboli* qui debellandus fuit virtute & potentiâ ſummâ: Heb. II. 14. Col. II. 14. Propheta, Rex & Sacerdos *reſpectu hominum* qui *docendi* fuerunt hoc admirabili fidei & conſtantiæ *exemplo*, *purgandi pretioſo ſanguinis merito*, & *victoriâ ac triumpho donandi* divinâ hujus mortis & ſanguinis efficaciâ Apoc. XII. Quanquam ergo ad mortem qui propriè fuit actus ſacerdotalis concurrerit Chriſtus etiam quodammodo vt Rex & Propheta, non ſequitur tamen hæc munia permiſceri, vnumquodque enim agit quod ſuum eſt, quemadmodum in iſtis operationibus θεανδρικαῖς diuina & humana natura pariter concurrunt; Idem dicendum reſpectu interceſſionis, ad eam enim Chriſtus concurrit ut Sacerdos meritum ſanguinis ſui repræſentando, & ſimul ut Rex efficaciter illius virtutem applicando.

XLII. VIII. Abſ. Denique ne plura congeramus, ſequeretur vnum Socinum cum pauculis ſuis aſſeclis vidiſſe in hoc palmario ſalutis articulo quod vniuerſam latuit puriorem Antiquitatem, imò cujus contrarium conſtanter propugnatum fuit. Nec difficile eſſet ſi Theſium ratio id pateretur, demonſtrare per ſingula ſecula conſtantem fuiſſe hanc noſtram de *Veritate Satisfactionis* in Eccleſia Orthodoxa ſententiam, nec vnquam niſi à Pelagianis, & maleferiatis iſtiuſmodi hominibus vel in dubium vocatam vel negatam. Sed tempus eſt vt manum de tabula ponamus & diſputationi huic κατασκευαστικῇ quæ ſenſim & præter mentem plus juſto videtur progreſſa, colophonem tandem imponamus. Cùm ergo ex antecedentibus conſtet Chriſtum *verè Sponſorem* noſtrum factum fuiſſe, *verè* & non metaphoricè nos *redemiſſe*, *verè pro nobis* & loco noſtro *mortuum* eſſe & maledictionem factum, *verè peccata* noſtra non authoritatiuè tantùm per gratiam auferendo; ſed paſſiuè in ſe recipiendo *portaſſe*, *verè agoniam & deſertionem*

pœna-

Digitized by Google

pœnalem ſenſiſſe, *verè in ſacrificiis* hilaſticis Vet. Teſt. *adumbratum* fuiſſe: concludamus fidenter ex præmiſſis D. N. Ieſum Chriſtum θεάνθρωπον divinæ Iuſtitiæ pro peccatis noſtris *verè ſatisfeciſſe* ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Vt conſtet Sententiam Orthodoxam non deſtitui purioris Antiquitatis ſuffragio, paucula ex innumeris damus Veterum Teſtimonia, quibus liquet piam hanc de Satisfactione Chriſti doctrinam conſtanter agnitam fuiſſe & creditam.

Iuſtinus Martyr qui floruit circa ann. C. 150. *Dialo. cum Tryphone Iudæo* pag. 177.

Τοῦτο ἐκεῖνο τὸ σωτήριον λουτρὸν ἦν ὃ εἵπετο τοῖς μεταγινώσκουσι καὶ μηκέτι αἵματι τράγων καὶ προβάτων, ἢ σποδῷ δαμάλεως, ἢ σεμιδάλεως προσφοραῖς καθαριζομένοις, ἀλλὰ πίστει διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὃς διὰ τοῦτο ἀπέθανεν ὡς αὐτὸς Ἠσαΐας ἔφη. &c. *Hoc illud ſalutare lavacrum fuit, quod eos eſt conſequutum qui pœnitentiam egerunt; neque amplius hircorum & ovium ſanguine, aut vitulæ cinere, ſimilave oblationibus ſunt expiati, ſed fide per ſanguinem Chriſti & mortem ejus, qui ea ipſa de cauſa mortuus eſt quemadmodum Iſaias dicit* &c. vbi cùm expiatio facta dicatur non per ſanguinem hircorum & ovium, ſed per ſanguinem Chriſti & mortem ejus qui ea potiſſimum de cauſa mortuus dicitur, ut fusè idem Author ibid. probat ex c. LIII. Iſaiæ, ſatis ex eo liquet Chriſti Satisfactionem connotari quæ in expiatione neceſſariò includitur. Hoc ipſum verò luculentiùs probat p. 252. vbi diſertè habet Deum voluiſſe Chriſtum omnium maledictiones in ſe recipere, quod fieri nequaquam potuiſſet, niſi ipſe omnium loco ſubſtitutus, eorum pœnas reuera tuliſſet, εἰ οὖν καὶ τὸν ἑαυτοῦ χριστὸν ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων ὁ πατὴρ τῶν ὅλων τὰς πάντων κατάρας ἀναδέξασθαι ἐβουλήθη εἰδὼς ὅτι ἀναστήσει αὐτὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα &c. *Si ergo Deus rerum vniverſarum parens, Chriſtum ſuum ex omni mortalium genere omnium maledictiones excipere voluit, ſciens quod eum crucifixum & mortuum ſuſcitaturus eſſet &c.*

Tertullianus qui ſub finem ſecundi ſeculi vixit.

Lib. adverſus Iudæos c. 13.

Chriſtum oportebat pro omnibus gentibus ſacrificium, qui tanquam ovis ad victimam ductus eſt, & velut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum.

Origenes Adamantius qui circa annum 230. floruit.

Homil. IV. in Numer.

Si non fuiſſet peccatum, non neceſſe fuerat Filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne poſitum jugulari, ſed manſiſſet hoc quod erat in principio, Deus Verbum. Verùm quoniam introiit peccatum in mundum, peccati autem neceſſitas propitiationem requirit, & propitiatio non fit niſi per hoſtiam, neceſſarium fuit provideri hoſtiam pro peccato.

& in Matt. c. 16. tract. 11. Homo quidem non poteſt dare aliquam commutationem pro anima ſua, Deus autem pro animabus omnium dedit commuta-

Digitized by Google

mutationem pretioſum ſanguinem filij ſui; Nec enim empti ſumus corruptibili argento vel auro, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati.

Cyprianus qui Martyrio coronatus eſt circa annum 258.

Epiſt. 63. ad Cæcil. parag. 9.

Nos omnes portabat Chriſtus, qui & peccata noſtra portabat.

Idem de Paßione Chriſti.

Cauſam mortis in te, *Chriſtum alloquitur*, non eſſe Pilatus ipſe prædixerat, & Caiphas mortem tuam pro inimico populo ſatisfacturam, cùm eſſet anni illius Pontifex, prophetauerat, & *mox*, Cùm originali morti nullum niſi in Chriſti morte potuerit eſſe remedium, nec reconciliare Deo potuerit exules & damnatos quælibet oblatio, niſi ſanguinis hujus ſingulare ſacrificium.

Euſebius Cæſarienſis qui tempore Conſtantini Magni vixit.

Lib. x. de demonſtra. Evangel. c. 1.

Γέγονε γοῦν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὃν καὶ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων ἡμῶν προέμενος αὐτὸν ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ. *Factus eſt ergo pro nobis Execratio Agnus Dei qui tollit peccatum mundi, quem etiamſi non noviſſet peccatum mundi, peccatum pro nobis fecit Deus, loco omnium noſtrum vicarium eum ſubſtituens vt eſſemus juſtitia Dei in ipſo.*

Et paulo poſt clariùs hoc ipſum argumentum exequitur cùm addit οὐ μόνον δὲ ταῦτα πράξας ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν κολασθεὶς καὶ τιμωρίαν ὑποσχὼν ἣν αὐτὸς μὲν οὐκ ὤφειλεν, ἀλλ' ἡμεῖς τοῦ πλήθους ἕνεκεν τῶν πεπλημμελημένων, ἡμῖν αἴτιος τῶν ἁμαρτημάτων ἀφέσεως καθέστη, ἅτε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξάμενος θάνατον μάστιγάς τε καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ἡμῖν ἐποφειλομένας εἰς ἑαυτὸν μεταθείς, καὶ τὴν ἡμῖν προστετιμημένην κατάραν ἐφ' ἑαυτὸν ἑλκύσας, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. *Non ſolùm verò hæc agens Agnus Dei, autor remiſsionis peccatorum nobis factus eſt, ſed & pro nobis ſupplicio & pœna affectus, quam ipſe non debebat, ſed nos propter multitudinem peccatorum noſtrorum; tum loco noſtro mortem ſuſcipiens & in ſeipſum transferens flagra, injurias & ignominias nobis debitas, & ad ſe trahens maledictionem nobis paratam factus pro nobis maledictio.*

Athanaſius Epiſcopus Alexandrinus qui ſub Conſtantino floruit circa ann. 340.

De Incarnatione Verbi Dei. p. 52.

Θανάτου γὰρ ἦν χρεία, καὶ θάνατον ὑπὲρ πάντων ἔδει γενέσθαι, ἵνα τὸ παρὰ πάντων ὀφειλόμενον γένηται· ὅθεν ὡς προεῖπον ὁ λόγος ἐπεὶ οὐκ ἐξῆν τε ἦν αὐτὸν ἀποθανεῖν (ἀθάνατος γὰρ ἦν) ἔλαβεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν ἵνα ὡς ἴδιον ἀντὶ πάντων αὐτὸ προσενέγκῃ &c. & ibid. p. 66. καὶ τῷ τοιούτῳ τοῦ θανάτου τρόπῳ ἡ σωτηρία πᾶσι γέγονε καὶ ἡ κτίσις πᾶσα λελύτρωται; οὗτος δέ ἐστιν ἡ πάντων ζωὴ, καὶ ὡς πρόβατον ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ἀντίψυχον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα εἰς θάνατον παραδοὺς &c. *Morte enim opus fuit & mortem pro omnibus inferri neceſſum erat, vt quod ab omnibus debitum erat lueretur; Quamobrem, vt dixi, Verbum quoniam mori non potuit vtpote immortale, corpus ſibi ſumpſit quod mori poterat, illudque vt*

Digitized by Google

ſuum pro omnibus obtulit &c. Et alibi p. 66. *Hoc mortis genere omnium ſalus parata eſt, & omnis creatura redempta; Hac eſt omnium vita, & vt ovis pro omnium ſalute, vicarium ſuccedaneumque ſuum corpus in mortem tradidit &c.* idipſum fusè in eodem loco variis rationibus perſequitur.

Baſilius Magnus Archiepiſcopus Cæſarienſis in Cappadocia qui Valente imperante floruit an. 370. & ſub Gratiano obiit.

Homil. in Pſ. 48. qui Hebr. 49.

Εὑρέθη ἕν, ὁμοῦ πάντων ἀντάξιον, ὃ ἐδόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τὸ ἅγιον καὶ πολύτιμον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. *Inventum eſt vnum cæteris omnibus praſtantius pretium quod datum eſt in redemptionem animæ noſtræ, ſanctus & pretioſus ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus qui Gratiano & Theodoſio Imperantibus vixit ann. 374.

Lib. de Ioſeph. Patriar. c. 4.

Venditus eſt Ioſeph in Ægypto quia Chriſtus venturus erat ad eos quibus dictum eſt Peccatis veſtris venditi eſtis. Et ideo ſuo ſanguine redemit quos propria peccata vendiderant. Sed venditus Chriſtus conditionis ſuſceptione non culpa, peccatique pretio non tenetur, quia peccatum ipſe non fecit. Pretio igitur noſtro debitum, non ſuo are contraxit, chirographum ſuſtulit, fœneratorem remouit, exemit debitorem, vnus abſolvit quod ab omnibus debebatur.

Et li. de Eſau. ſeu fuga ſeculi c. 7.

Deus ideo ſuſcepit carnem, ut maledictum carnis peccatricis aboleret, & factus eſt pro nobis maledictum vt benedictio abſorberet maledictionem, integritas peccatum, indulgentia ſententiam, vita mortem, ſuſcepit enim mortem vt impleretur ſententia, ſatisfieret iudicato per maledictum carnis peccatricis vſque ad mortem. Nihil ergo factum eſt contra ſententiam Dei, cùm ſit divina conditio impleta ſententia. &c.

Et li. III. de Virgin. ſub finem.

Eramus oppignerati malo creditori peccatis; contraximus chirographum culpæ, pœnam ſanguinis debebamus. Venit Dominus Ieſus ſuum pro nobis ſanguinem obtulit; Et mox *Ergo & te dignum gere tali pretio, ne veniat Chriſtus, qui te mundavit, qui te redemit, & ſi te in peccato invenerit, dicat tibi, Quæ vtilitas in ſanguine meo? Quid profert tibi dum deſcendo in corruptionem? &c.*

Auguſtinus qui in initio V. Seculi vixit

Lib. 14. *contra Fauſtum Manichæum c.* 4.

Suſcepit Chriſtus ſine reatu ſupplicium noſtrum, vt inde ſolueret reatum noſtrum, & finiret etiam ſupplicium noſtrum.

Enarratio. in Pſ. 95.

Tenebantur homines captiui ſub diabolo, & dæmonibus ſerviebant, ſed redempti ſunt à captiuitate. Vendere enim ſe potuerunt, ſed redimere non potuerunt. Venit Redemptor, & dedit pretium, fudit ſanguinem ſuum, & emit orbem terrarum: Quæritis quid emerit? Videte quid dederit, & inuenite quid emerit; Sanguis Chriſti pretium eſt. Tanti quid valet? Quid niſi totus orbis? Quid niſi omnes gentes? &c.

Et

Digitized by Google

Et Serm. 141. de Tempo.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus communicando nobiſcum ſine culpa pœnam, & culpam ſoluit & pœnam. &c.

Idem lib. 4. contra duas Pelagianorum Epiſtolas. c. 4.

Sicut ſolus ideo factus eſt hominis filius, vt nos per illum Dei filii fieremus: Ita ſolus pro nobis ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ut nos per illum ſine bonis meritis conſequeremur gratiam. Quia ſicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali, &c.

Leo Magnus qui tempore Theodoſii junioris florebat an. 440.

De paſſi. Serm. XIII.

Quamuis in conſpectu Domini multorum ſanctorum precioſa mors fuerit, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Acceperunt juſti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata ſunt patientiæ non dona juſtitiæ. Singulares quippe in ſingulis mortes fuerunt, nec alterius quiſquam debitum ſuo funere ſoluit, cùm inter filios hominum ſolus Dominus noſter Ieſus Chriſtus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes ſepulti, omnes etiam ſunt ſuſcitati.

Anſelmus qui Cantuarienſis Archiepiſcopus factus eſt ann. D. 1093.

Lib. de Concepti. Virgi. & pecca. Orig. c. 21.

Dicit aliquis, ſi non habent ſinguli peccatum Adæ, quomodo aſſeris nullum ſaluari ſine ſatisfactione peccati Adæ? Nam qualiter juſtus Deus exigit ab illis ſatisfactionem quod non habent? Ad quod dico, Deus non exigit ab vllo peccatore plus quam debet; ſed quoniam nullus poteſt reddere quantum debet, ſolus Chriſtus reddidit pro omnibus qui ſalvantur, pluſquam debetur.

ΕΠΙΜΕΤΡΑ RESPONDENTIS.

I. *An in probanda S. Scriptura committamus Circulum, an verò Pontificij?* N. prius. A. poſterius.

II. *An Dei Decretum & Concurſus tollat contingentiam rerum vel eum peccati authorem faciat?* N.

III. *An Chriſtus ſit vnicus noſter Mediator?* A.

IV. *An Paulus de ſe vt regenito loquutus ſit in poſtrema parte capitis ſeptimi Epiſtola ad Rom.?* A.

V. *An verba S. Cœnæ,* Hoc eſt corpus meum *tropicè ſint intelligenda, an literaliter?* A. Prius N. Poſterius.

VI. *An decretum ſynodi Hieroſolymitanæ fuerit perpetui Iuris?* D.

VII *An quis bonâ conſcientiâ Pontificiorum Sacris intereſſe poſſit?* N.

DISPVTATIO DECIMA.

Quæ Octava eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente IOHANNE MELONO *Syiacenſi Aquitano.*

THESIS PRIMA.

QVAMVIS abſolutâ priori & potiſſimâ Diſceptationis, quam inſtitueramus, parte, quæ circa Orthodoxæ ſententiæ *κατασκευὴν* verſatur, animus non eſſet vlterius progredi ad *ἀνασκευὴν* argumentorum quibus *οἱ ἐξ ἐναντίας* ſalutarem hanc veritatem eunt oppugnatum, ne terminos theſium videremur prætergredi. Quando tamen hoc etiam non ingratum fore cognovimus, pio ſtudioſorum deſiderio ſatisfacere non grauamur, & præcedentibus diſputationibus hanc etiam attexere, quæ præcipuorum ſophiſmatum, quibus hac in parte vti ſolent hæretici, ſolutionem aperiat.

II. Cùm verò multiplici argumentorum genere pugnent, quo faciliùs & clariùs procedat tota hæc velitatio, ad ſex capita ea revocamus. Primò enim contendunt *Satisfactionis* doctrinam *ἄγραφον* eſſe quæ nec expreſsè, nec æquipollenter in Scriptura tradatur, 2° eſſe *impoſſibilem* ratione *Dei* Iudicis cui ſatisfaciendum fuit, 3° ratione *Chriſti* ſatisfacientis, 4° ratione *pœna* quæ ad ſatisfactionem requiritur. 5° ratione *hominum* reorum, pro quibus ſatisfactio fieri debuit, 6° denique varia abſurda graviſſima inducere. Itaque ſi ſemel demonſtrauerimus nec inauditam in Scriptura, multominus illi aduerſam eſſe, nec impoſſibilem vel à parte Dei, vel Chriſti, vel pœnæ, vel hominum ipſorum, ſi nihil abſurdi poſt ſe trahere probatum fuerit, cauſæ nihil erit cur admitti non poſſit & debeat.

III. Primò Ergo à *Scripturæ ſilentio* argumentantur: Quæcunque doctrina, inquiunt, nec expreſsè & totidem verbis in Scriptura traditur, nec terminis æquipollentibus, falſa eſt & erronea, quia nobis cum ſcriptura loquendum eſt & cum ea tacendum: At nec ſatisfactio nec quidquam quod ſatisfactioni æquipolleat, in ſcriptura docetur; Vbi enim legas Chriſtum pro nobis ſatisfeciſſe? omnem pœnam juſtitiæ Dei pro nobis perſolviſſe?

Digitized by Google

uiſſe? peccata noſtra in ſe vt vadem deriuaſſe & cætera ejuſmodi quæ ſatisfactioni reſpondent? Rationem hanc vrget imprimis *Chriſtoph. Oſtorod.* Inſtitu. c. 35. & *Catechc. Racovi.* c. 8. de morte Chriſti q. 14. *iſtius opinionis* (noſtram intelligit) *aſſertores nunquam perſpicuas ſcripturas afferunt, ad probandam iſtam opinionem, verum quaſdam conſecutiones nectunt, quibus, quod afferunt efficere conantur, quas admittere æquum eſt cùm ſcripturis neceſſariò adſtruuntur, ita vbi ſcripturis repugnant, eas nullam vim habere certum eſt.*

IV. Reſpondeo 1. ad major. peccari inſufficienti enumeratione, res enim aliqua poteſt eſſe in Scriptura, non tantùm expreſsè & αὐτολεξεὶ, vel explicitè, & κατ᾽ ἰδίαν σημασίαν, ſed etiam implicitè & κατὰ συνακολουθίαν: ſane quod nullo modo in Scriptura traditur, meritò ſuſpectum eſſe debet, imò tanquam falſum & adulterinum explodi, at quod non extat quidem αὐτολεξεὶ & κατὰ τὸ ῥητὸν, ſed κατὰ τὴν διάνοιαν vel *æquipollenter*, vel *conſecutivè*, neceſſariâ, proximâ & evidenti conſequentiâ, non continuò erroris poteſt argui, non minus enim de Scriptura eſſe cenſetur, quàm id quod totidem verbis in ea traditur, *nec enim*, vt bene olim Hieronymus in Cap. 1. Gal. *in verbis Scripturarum eſt Evangelium, ſed in ſenſu, nec in ſuperficie, ſed in medulla, non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis.* Imò cùm norit Deus quid ex dictis ſuis legitimè colligi poſſit, eo ipſo dixiſſe cenſendus eſt quicquid ex Verbo ſuo neceſſariò & evidenter colligitur. Atque huc pertinet vtiliſſimus aphoriſmus Gregorij Nazianzeni qui diſputans aduerſus Pneumatomachos, Spiritus Sancti divinitatem nullo Scripturæ loco proditam vociferantes, de Scripturæ more & vſu agit his verbis Oratione XXXVII. τὰ μὲν, inquit, οὐκ ἔστι, λέγεται δέ, τὰ δὲ ὄντα, οὐ λέγεται, τὰ δὲ οὔτε ἔστιν, οὔτε λέγεται, τὰ δὲ ἀμφότερα καὶ ἔστι, καὶ λέγεται, *Rerum alia non ſunt, ſed dicuntur*, ut cùm Deus dicitur in Scriptura dormire, *& alia cùm ſint minimè dicuntur* ut ingenitus ἄναρχος, *& alia nec ſunt nec dicuntur*, vt improbus Deus, homo non compoſitus, *alia & ſunt & dicuntur* vt Deus, homo, Angelus. Sic licet voces ipſæ quibus vtimur ad explicandum aliquod myſterium non extent, modò res ipſæ vel aliis verbis, vel conſecutivè ex Scriptura colligantur, ſufficit: Nec alia fuit praxis Chriſti & Apoſtolorum, qui ſæpiſſimè per conſequentias dogmata varia demonſtrant, vt reſurrectionem mortuorum, Matth. XXII. v. 29. ex Exod. III. v. 6. & præcipuum totius Evangelii articulum, Ieſum Mariæ filium, eſſe Meſſiam illum in Vet. Teſtam. partibus promiſſum paſſim in libr. Act. & Epiſt. Apoſt. hoc enim totidem verbis non habetur in Vet. Teſtam., ſed per Conſequentias tantùm elicitur: Non alia Patrum veterum, qui ad imitationem Chriſti & Apoſtolorum conſequentiis ex Scriptura in confutandis hæreticis paſſim vſi leguntur, nam vt iſto ſtratagemate plerumque vtebantur hæretici in hæreſibus ſuis defendendis vt exigerent à patribus probationes ex Scriptura αὐτολεξεὶ deductas, vt de Arianis, Macedonianis & aliis probari facilè poſſet; Ita methodus illa velut abſurda & futilis à patribus ſemper fuit exploſa, vide *Tertullian.* lib. *de ſpecta.* c. 3. *Athan.* de *Syn. Arimi. & Seleuc. & de decre. Syn.*

Nic. & *Dial. contr. Macedon.* T. 2. Atha. qui tamen *Maximo* ab Eruditis tribuitur; Adde *Gregor. Nazianz.* orat. 57. vbi egregiè perſtringit hærentes ſyllabis & litteris, & elegantiſſimo elogio iſtos vocat alphabetarios ſophiſtas, συκοφάντας τῶν ὀνομάτων, & inquit eos συλλαβαῖς ἀκολουθῶν καὶ ἀφιέναι τὰ πράγματα, innuitque ſe potius reſpicere τὰ νοούμενα, quàm τὰ λεγόμενα: Et *Maximum Monachum* qui ſolidè hoc ipſum argumentum aliquot orationibus exequitur præſertim oratione πρὸς τοὺς λέγοντας μίαν θέλησιν, *Auguſtin.* epiſt. 174. & lib. 3. contra Maximinum c. 3. Maximino improbiùs flagitanti vt diſertis ac nudis ſcripturæ verbis probaret Spiritum ſanctum eſſe adorandum: *quaſi non ex iis*, inquit, *quæ legimus, aliqua etiam quæ non legimus intelligamus*, quibus & iſta Chryſoſtomi conſentanea ſunt tom. 7. in 1. Cor. λέγεται γὰρ γεγράφθαι, καὶ ὅταν μὴ τὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων κεῖται ἢ ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν ἢ ὅταν αὐτὸ μὲν τὸ νόημα κεῖται οὐ μὴν ὑπ' αὐτῶν δὲ τῶν ῥημάτων: *dicitur enim ſcriptum eſſe etiam quando non verbis, ſed rebus ipſis ſita fuerunt in hiſtoriis, aut quando ipſe quidem ſenſus fuerit poſitus, ſed non ipſis iiſdem verbis.*

V. Ex quibus, vt hoc obiter dicamus, luculenter colligitur, quàm abſurda ſit & ludicra illa noua & ſyllabica Sophiſtarum diſputandi ratio, quam à veteribus hæreticis deſumptam, infœliciter hoc noſtro ſeculo renouarunt poſt *Cardin. Perronium*, *Gontherius*, *Veronius*, *Regurtius Ieſuitæ*, *Vallenburchij* fratres, aliique iſtiuſmodi agyrtæ & Circulatores, quà putant ſe de noſtris poſſe facilè triumphare ſi petant expreſſa loca Scripturæ quæ dicant v. g. Pontificem Rom. eſſe Antichriſtum, Miſſam non eſſe ſacrificium ἱλαστικὸν, non dari purgatorium, &c. Sed vt jam olim à Patribus profligatum eſt hoc hæreticorum vaniſſimum commentum, ita & nunc à noſtris non ſemel jam confutatum eſt ſolidiſſimè; vtpote quod non modo Scripturarum ſacrarum & veterum Patrum praxi repugnet, omnem vſum ſiue theoreticum ſiue practicum Scripturæ tollat, hominem homine exuat, ſed & arma atheis deriſoribus, & quibuſlibet hæreticis ſubminiſtret ad fidei myſteria convellenda. Neque ſic tamen putandum nos ſufficientiæ & perfectioni ſcripturarum quidquam detractum ire, nam & de Scriptura eſſe dicimus, quidquid vel explicitè vel implicitè in ea continetur, & perfectio hæc ad dogmata ipſa propriè pertinet, non verò ad voces ipſas eſt extendenda, quas liberum & integrum Eccleſiæ fuit ſemper excogitare ad explicandas res ipſas Scripturis contentas aduerſus novatorum & hæreticorum fraudes & corruptelas: Fatemur Eccleſiam potuiſſe vocibus iſtis, quæ in ſcriptura non comparent *abſolutè* carere contentam rei veritate prout in ſcripturis proponitur, nec de iis contendendum anxiè putaremus, modo res ipſa vocibus expreſſa arctè retineretur, vt bene obſeruat *Calvinus* noſter lib. 1. Inſtit. c. 13. Verùm *relatè* ad hæreticos quorum fraudes & præſtigiæ patefaciendæ erant & latebræ excutiendæ, prudenter olim repertæ & vtiliter hactenus ſunt vſurpatæ ad ſaniorem doctrinam ab ipſorum cavillis tum ſecernendam tum vindicandam: nam ſi in confeſſionibus fidei & formulis conſenſus nulla adhiberentur verba, niſi quæ in Scriptura extant

diſ-

Digitized by Google

diſcerni non poſſent fideles ab infidelibus qui Scripturam admittunt: Sed id ſemper cavendum eſt, vt, ſi verba mutentur res tamen eadem ſemper maneat: Ita in argumento de quo agimus, etſi vox ipſa *Satisfactionis* vel meriti Chriſti, ut & *vox Trinitatis*, & ὁμοουσίυ non expreſsè legatur in Scripturis, reiici tamen non debet quaſi planè ἄγραφος, quum & res ipſa clariſſimè in ea contineatur, & phraſes aliæ ſint & voces æquipollentes plurimæ ex quibus non minus certè & perſpicuè eadem veritas eruitur: Quid enim ſibi vult Scriptura cùm toties teſtatur Chriſtum eſſe ſponſorem noſtrum, ἱλασμὸν & ἀντίλυτρον qui peccata noſtra portavit & propter iniquitates noſtras traditus eſt, qui factus eſt peccatum & maledictio pro nobis, qui ſuo ſanguine nos redemit, & pro nobis ac loco noſtro mortuus, vt ex ejus vulneribus ſanatio nobis extaret, quid, inquam, hiſce & innumeris aliis phraſibus hujuſmodi ſibi vult Scriptura, ſi ſatisfactionem veram & propriè dictam Chriſti non docet? Sed quia hæc in antecedentibus jam excuſſa ſunt, non opus eſt vt actum agamus, hoc tantùm notamus, noſtros Satisfactionis voce vſos eſſe magis, quia cum pontificiis humanas ſatisfactiones aſſerentibus res ipſis erat, qui ideo mutuata à pontificiis voce ſatisfaciendi vim ſoli Chriſto adſcripſerunt.

VI. 2° Agnoſcimus cum Adverſariis diſtinguendas eſſe conſequentias quæ educuntur ex Scripturis *neceſſarias & evidentes* ab *obſcuris & probabilibus, proximas à remotis*, ἐμφύτους & *innatas* à *violentis illatis* & παρεισάκτοις & illas tantùm non has eſſe recipiendas, ſed negamus ſecundi ordinis eſſe conſecutiones illas quas ad myſterij hujus probationem elicimus, imò neceſſarias & proximas ac evidentes eſſe pertendimus; nam ſi Chriſtus nos à maledictione redemit ipſe factus pro nobis maledictio, quid clarius eſt quàm loco noſtro ſatisfeciſſe, & eas quas commeriti eramus pœnas tuliſſe, ſi ſe dedit ἀντίλυτρον pro nobis, ſi proprio ſanguine nos redemit, ſi habemus ἱλασμὸν in ejus ſanguine, quid proclivius eſt quàm inde colligere Chriſtum pretium illud quod debebatur Iuſtitiæ divinæ pro nobis perſolviſſe & ſubrogatione ſui in locum noſtrum factâ, ut in victimis olim fieri ſolebat, noſtram redemptionem obtinuiſſe: ita ex aliis facile eſt oſtendere, tantùm abeſſe vt conſequentiæ iſtæ repugnent Scripturæ ut falsò clamitant aduerſarij, vt apertiſſimè & maximè propriè ex iis educantur.

VII. 3° Κατὰ τὸ ῥητὸν ſi omnes phraſes & terminos quibus articuli fidei explicantur in ſcripturis κατὰ τὸ γράμμα extare oportet, nihilque neceſſarium ſit ad ſalutem & de fide, quod in Scripturis de verbo ad verbum non extet vt *Smalcius* aſſerit contra *Graverum*, cadunt multi articuli religionis Socinianæ: oſtendant enim nobis vbi legatur Chriſtum Servatorem tantùm exemplarem eſſe, Redemptionem ejus metaphoricam, mortem eſſe ſequelam naturæ, non pœnam peccati, vbi ſit vox *acceptilationis*, qua in hoc myſterio tam frequenter vtuntur & alia id genus. 4° Etſi hoc vocabulum totidem ſyllabis ſcriptum legeretur, nondum tamen ſatisfactum eſſet impietati Socinianæ, nec aduerſarij à præconcepta opinione recederent, ſed ſuis etiam gloſſematis iſtud corrumpere & eludere conarentur, quod

Digitized by Google

quod in aliis phraſibus ejuſdem generis factum; Nam qui τὸ ἀπολυτροῦν & ἀπολύτρωσιν, ἀντίλυτρον, ἱλασμὸν, καθάραι variis ſophiſticationibus eneruare ſatagunt quid ni pariter ſatisfaciendi & ſatisfactionis verbum depravarent? Et ne de eo dubitemus audiamus *Socinum* ipſum, quem non puduit hæc verba effutire, lib. 3. de Serua. c. 2. *ſi vel vnus ſaltem locus inveniretur in quo ſatisfactionis pro peccatis noſtris Deo per Chriſtum exhibita mentio fieret excuſandi fortaſſe viderentur. Ego quidem etiamſi non ſemel. ſed ſæpe in ſacris monimentis ſcriptum extaret, non idcirco tamen ita rem prorſus ſe habere crederem.* Eant ergo qui proprias & expreſſas voces hîc requirunt, quando ne quidem ſe Scripturæ credituros profitentur licet apertè & expreſsè loqueretur, quis fucum & fraudem non animaduertat, quis impietatem non execretur? quæ ſcripturam procul eſſe jubet, vt ratio ſola judex & norma fidei hîc ſedeat: ſed nos non ſic didicimus Chriſtum.

VIII. II. Obii. *ex parte Dei impoſſibilem* eſſe *Satisfactionem* ex eo probare conantur, quod Deus proponatur paſſim in Scriptura vt condonans gratis & miſericorditer peccata omnia noſtra; Iam ſi remittit gratis, inquiunt, quomodo ſatisfactionem vel poſtularet vel admitteret, quid remiſſioni magis contrarium quàm vera & plena ſatisfactio: Si reſpondeas inviçem quidem pugnare Remiſſionem & Satisfactionem, ſed tum demum cùm ab eo ſatisfactio proficiſcitur, qui remiſſionem vel conſecutus eſt vel conſequi debet, poſſe autem optimè conſiſtere, cùm uni remittitur, alius verò pro eo ſatisfacit, regerunt inanem eſſe reſponſionem; 1° illi non poſſe dici debitum remitti pro quo datur qui plenè ſatisfaciat, quid enim opus remiſſione vbi nullum amplius debitum eſt, nullum autem eſſe amplius debitum, vbi jam plene pro eo ſatisfactum eſt, 2° vt debitum remittatur non ſatis eſſe debitorem, quamuis ipſe nihil ſoluerit, liberari, ſed neceſſe eſſe obligationem illam ſolà creditoris liberalitate omnino extingui, vt jam nec ipſe debitor, nec alius ejus loco ſubſtitutus creditori quidquam pendere debeat, 3° ſi alius debitum in ſe transferat, commutatum quidem bene dici debitorem, ſed non poſſe dici debitum remiſſum, quando ad vltimum vſque quadrantem creditor recepit quod debebatur, 4° ſi Chriſtus loco noſtro ſoluit, in eo & cum eo nos ſolviſſe cenſeri, at ſi ſoluiſſe cenſemur, non jam ex gratia diceretur Deus peccata remittere, ſed ex juſtitia, quia injuſtum eſſet apud Deum ſolutione ſemel præſtita nos non abſoluere. 5° nos Pontificios ſolere refellere qui gratiam & remiſſionem peccatorum cum ſatisfactionibus ſuis conciliant, hoc potiſſimum nomine, quod hæc ſimul ſtare non poſſint, non poſſe ergo hîc duo hæc benè conjungi; ſic argutatur Socinus de *Serva. lib.* 3. *c.* 2. & *Crelli. cont. Grot.*

IX. Sed has profanorum hominum vitilitigationes non difficile eſt refellere 1° *per conceſſionem* fatemur nos ſolâ Dei gratiâ & mera miſericordia noſtri reſpectu ſaluari, adeoque per veram & propriè dictam peccatorum remiſſionem, ſic enim fœdus legale ab Evangelico diſtinguitur, in illo ſiquidem in nobis propriâ obedientiâ fœlicitatem conſequi debuimus ex juſtitia Dei, in iſto vero ſalutem in alio obtinemus ex gratia. Sed negamus

Digitized by Google

mus tamen inde ſequi non poſſe nos ſatisfactione Chriſti ſaluari; peccatur
enim *Elench. oppoſit.* opponuntur hîc tanquam contraria & ἀντιδιηρημένα,
quæ componenda ſunt ut ſubordinata, *gratia Dei* & *pretium* à Chriſto per-
ſolutum, *remiſſio* & *ſatisfactio*: Fateor quidem ſi reſpectu *ejuſdem* & ad idem
referantur, aliquam eſſe contrarietatis ſpeciem, neque enim gratiâ poteſt
dici ſaluari qui proprio merito ſalutem obtinet, nec remiſſio illi fieri cen-
ſetur qui ſolutionem debiti in propria perſona præſtitit: at ſi de diverſis di-
cantur, ita ut gratia fiat debitori, pretium verò vel ſatisfactio exigatur à
Vade, tantùm abeſt ut ſe mutuò tollant, quin potiùs neceſſariò ſe ponunt,
potiſſimum vbi agitur de Iudice qui & ſummè ſit miſericors & ſummè
juſtus, qui non poſſit proprietatem alteram cum diſpendio alterius exerce-
re, quod hîc etiam factum videmus; nam vt gratia fieret nobis pretium
exactum fuit à Chriſto, & ut poſſent remitti nobis peccata noſtra, pro no-
bis ille ſatisfacere debuit; Vnde Scriptura hæc duo tanquam indivulſo ne-
xu conjuncta paſſim proponit, *gratiam Patris*, & *juſtitiam ſeu* redemptio-
nem *Filij*, juſtificationem noſtram ſeu remiſſionem peccatorum à Deo no-
bis indultam, & ſatisfactionem ſeu pretium à Chriſto perſolutum, vt ſub
lege expiatio peccati per victimas facta, conjungitur cum remiſſione ejuſ-
dem quæ peccatori concedebatur, *expiabit eum ſacerdos & remittetur ei*,
Levit. IV. 5. ſic nihil frequentius in Scriptura occurrit quàm Chriſtum
ſeipſum pro nobis ἀντίλυτρον dediſſe, & tamen nos gratiâ ſaluari, vnde
miſſio & paſſio Chriſti pro nobis præcipuus dicitur eſſe dilectionis divinæ
effectus, Ioan. III. 16. Rom. V. 8. I. Ioan. IV. 9. & locus eſt imprimis illu-
ſtris, Rom. III. 24. 25. vbi vtrumque conjungitur *juſtificamur gratis gratia
Dei per redemptionem quæ eſt in Chriſto quem Deus præſtituit placamentum in
ejus ſanguine per fidem*, Vides, vt juſtificatio gratuita non opponatur, ſed
componatur & ſubordinetur redemptioni & pretio per Chriſtum ſoluto.
Itaque *gratia Dei* quum prædicatur in negotio ſalutis excludit tantùm *me-
rita* & *opera noſtra*, quæ nulla dari poſſunt vbi illi locus eſt, non verò
Iuſtitiam & ſatisfactionem Chriſti, quâ magis ſtabilitur & efficax reddi-
tur.

X. Fruſtra verò adverſus hanc reſponſionem noſtram reponunt,
1° non poſſe dici debitum remitti quod planè ſolutum eſt & pro quo da-
tur qui plenè ſatisfaciat; Quia aliud eſt loqui de *rebus* aliud de *perſonis*,
aliud de *debito pœnali* ſeu *reatu perſonali*, vt aliter judicabant Iudæi בדיני
ממונות in *litibus pecuniariis*, aliter בדיני נפשות in *litibus animarum* ſeu cri-
minalibus. In rebus pecuniariis perinde eſt à quocumque ſolvatur debitum,
ſiue à debitore ipſo ſiue à ſponſore fiat ſolutio, ſufficit ad liberationem vt
alius idipſum quod in obligatione erat ſoluat, nec creditor dici poteſt re-
mittere, ſi ipſi ſemel ſolutio fuit præſtita, & hæc ſolutio talis eſt quæ ipſo
facto reum vel debitorem liberat, quia illud ipſum ſolvitur quod eſt in ob-
ligatione: Sed longè aliter de *reatu* ſeu *debito pœnali* judicandum eſt, illud
enim eſt *perſonale* quod ex rigore legis perſonam ream efficiendo pœnæ
eam ſubiicit; Ideoque ad id ut ipſo facto reus liberetur non ſufficit vt alius

Digitized by Google

pro ipſo ſolvat, ſiquidem in obligatione eſt pœna illius qui peccatum commiſit, & *noxa caput ſequitur* niſi accedat indulgentia judicis; ſi ergo iſta pœna non infligatur ipſi reo, ſed in alium quempiam transferatur, & ſi judex ſolutionem illam ab alio præſtitam, quam non tenetur admittere, ſed ex rigore juris recuſare poteſt, in gratiam Rei acceptat & admittit, nonne rectè eo ſenſu & ſatisfactionem à Vade recipere, & ſimul pœnam peccatori & Reo remittere dicetur, debitum exigere & tamen perſonæ debitrici parcere, quatenus alium in ejus locum ſubrogari ex mera miſericordia paſſus eſt? Ita nihil obſtat quominus Chriſtus id ipſum quod debebamus ſoluerit, & tamen Pater nobis ſemper ex gratia peccata remittat, quando non modò vadem & ſponſorem qui ſatisfaceret ipſe de ſuo dare voluit, non à nobis expectare, ſed etiam ſolutionem ab ipſo præſtitam liberè acceptare, & nobis abſque vllis meritis noſtris imputare dignatur, vt hîc habeamus ſemel & ſimul *legis impletionem* & *relaxationem*, opus gratiæ & juſtitiæ, ſolutionem debiti & eius condonationem, lex impletur quia ſolvitur pœna lege ſancita, ſed relaxatur quia non ſolvit præcisè is qui debebat ſed alius, juſtitia eſt quod peccatum punitur, gratia quod peccatori parcitur, ſolutio eſt quia pretium datur & ἀντίλυτρον juſtitiæ divinæ perfectè reſpondens, remiſſio verò quia nihil tale à delinquente exigitur, prius in Chriſto, poſterius in nobis locum habet. Porrò cum legis aliquam relaxationem vrgemus non admittimus *acceptilationem* Socinianam, nam acceptilatio ſolutio eſt imaginaria tantùm, & fictio juris quâ acceptum fertur quod quis ſoluere tenebatur, perinde ac ſi vera interveniſſet ſolutio, at nos veram ſolutionem à Chriſto eſſe datam antea probavimus.

XI. Neque hîc putandum per relaxationem iſtam Deum aut *mutabilitatis* alicujus argui, aut *peccati*; Nam ad prius quidem quod attinet, quamuis diuerſiſſimi ſint voluntatis divinæ effectus, non poteſt tamen mutabilis dici, quia hos ipſos effectus ex decreto ſuo immutabili producit, ita enim ab æterno immutabiliter apud ſe conſtituerat diſpenſationis ſuæ rationem in hoc vel illo mutare; mutaretur ſanè ſi cum mutatione effectuum mutaret voluntatem, ſed cùm eadem ſemper ſit & immota, ne mutationis quidem vmbra in eo deprehenditur. Poſterius verò multo minus illi poteſt tribui, nam etſi juſtitia ex qua naſcitur pœnarum retributio ſit Deo naturalis ac proinde immutabilis, exercitium tamen iſtius juſtitiæ liberum eſt & à ſapientia determinatur diverſimodè in iis ſcilicet quæ ſunt *juris poſitivi*: Nam quædam ſunt *juris naturalis* & indiſpenſabilis vt pœnam peccato omni deberi, quædam verò *juris liberi*, vt peccatorem omnem in propria perſona plectendum eſſe: ſic relaxabiles non ſunt leges ſcelus prohibentes, vel quæ ex irrevocabili aliquo decreto fluunt, qualis eſt hæc de damnandis impœnitentibus, ſed leges pœnales in quibus irrevocabilis decreti nota non apponitur, quæque in jure poſitiuo aliquomodo fundantur, ſi non quoad rem ipſam, ſaltem quoad modum & circumſtantias, diſpenſationem aliquam admittere poſſunt juxta Dei bonitatem & ſapientiam.

XII. Sed

Digitized by Google

XII. Sed quid opus, inquies, remiſſione vbi nullum amplius eſt debitum? nullum enim eſt amplius debitum, vbi jam plenè pro eo eſt ſatisfactum. *Reſp.* damus nullam poſſe concipi remiſſionem vbi nullum amplius eſt debitum, & nullum eſſe debitum vbi plena debiti ſolutio & ſatisfactio intercedit, ſed plena ſatisfactio diſtinguenda eſt, alia enim ita dicitur quoad *rem* ſiue ſubſtantiam ipſam pœnæ quæ ferenda eſt, quando ſpecies pœnæ à lege denuntiata fertur, alia quoad *modum* ſiue *perſonam* & ſubjectum quod pœnam illam ferre debuit, priori ſenſu pleniſſima ſatisfactio data eſt à Chriſto, ſiquidem mortem à lege impoſitam tulit, at poſteriori non item; quia debebamus legi *pœnam propriam*, hoc enim eſt ejus ἀκριβοδίκαιον, vt reus in propria perſona pœnam debitam ſuſtineat juxta illud *anima quæ peccavit morietur*, Ezech. XVIII. & Chriſtus *pœnam* tantùm *vicariam* pro nobis ferre potuit; nec enim pœna propria in alium transferri potuit, ideoque ſoluit quidem id omne quod debebamus pleniſſimè, ſed non planè eodem modo quo debebamus: Vnde hac in parte locus ſemper fuit gratiæ ac remiſſioni, quatenus judex acceptando pœnam vicariam per quandam ἐπιείκειαν remittit nobis propriam & perſonalem, quæ ex rigore legis debebatur, in admiſſione vicarij eſt pœnæ remiſſio, in ejuſdem loco noſtro ſubrogatione eſt ſatisfactio.

XIII. Quod verò ſecundo loco afferunt vt debitum remittatur non ſatis eſſe debitorem nihil ſoluere, ſed requiri etiam vt creditor nihil exigat, ſed merâ ſua liberalitate obligationem illam extinguat; In eo peccant ſemper falſa hypotheſi, non poſſe remiſſionem cum ſatisfactione conſiſtere, quod ut de *propria* damus, ita de *aliena* negamus: Neque ad remiſſionem ſtatim requiritur ut creditor nihil exigat, ſufficit vt à debitore nihil exigatur, remiſſio enim hîc propriè ad debitorem ſpectat, non ad creditorem, itaque vbi plenè liberatur, ita ut nihil ab eo creditor exigat, quis illi debita remiſſa neget? liberalitas & gratia creditoris ſiue potius judicis ſatis luculenter in eo demonſtratur quod illi abſolutè parcat, licet aliunde juſtitiæ ſuæ voluerit proſpectum. Dices, ſed remiſſio debet eſſe omnimoda juris extinctio reſpectu ejus quod verè dicitur remitti. *Reſp.* *totalis* eſt & non partialis *juris extinctio* reſpectu *perſonarum* quæ erant in obligatione, & à quibus juſtè potuiſſet exigi pœna, ſed non obſtat quin *totalis* etiam & plena ſit *ſatisfactio* reſpectu *ſponſoris* nobis ab ipſo Deo pro ſua miſericordia dati.

XIV. *Inſtit.* 3. Sed ſi ſolutio ab alio præſtita eſt, bene cõmutatus quidem dicitur debitor, ſed non poteſt dici debitum remiſſum, quando ad vltimum vſque quadrantem creditor exigit quod debebatur. *Reſp.* & commutatus debitor eſt, & debitum remiſſum bene dicitur; Nam etſi ex tranſlatione peccatorum in Chriſtum, & ſolutione ab ipſo præſtita bene dicatur in locum noſtrum ſubrogatus; non minus tamen rectè principali debitori debitum cenſetur remiſſum, quando ſolutio propria quæ ab ipſo debebatur ipſi remittitur & acceptatur aliena, nec tantùm nihil ab eo exigitur, ſed Deus ipſe de ſuo vadem ipſum qui ſolueret dedit; itaque ſumma Dei liberalitas

Digitized by Google

ralitas hîc locum habet, tum quia ſolus per ſe licet offenſus πολυποικίλῳ ſapiẽtia & ineffabili miſericordia viam hanc reconciliationis faciẽdæ illibatâ ſuâ juſtitiâ invenit, ſolus ad eam viam aperuit per miſſionem filij, ſolus acceptat & nobis imputat ſolutionem præſtitam; Sic gratia duplex eſt, 1° in datione Vadis qui ſatisfaceret. 2° in ſatisfactionis admiſſione, quæ reiici poterat: Fruſtra vero hîc reponitur liberationem fieri propter ſatisfactionem, ſiquidem ſatisfactione præſtita vi illius liberatur ab obligatione debitor aut reus, ideoque non oriri à liberalitate creditoris: nam vtrumque optimè conjungi poteſt, & ſatisfactio in Chriſto debitum ſoluens, & gratia in patre ſatisfactionem illam dans & acceptans, libertatio ergo fit quidem poſitâ ſatisfactione, ſed vis liberandi ſiue fundamentum liberationis non eſt ſimpliciter à ſatisfactione ſeu ſolutione illa quà tali, ſed ab ea quatenus pro ſolutione admiſſa eſt per liberalitatem creditoris aut judicis, ſic obligatio perimitur intercedente ſemper ipſius creditoris aut judicis actione, qui prius illam ſatisfactionem admittit vt fiat, deinde factam ratam habet & debitorem aut reum conſequenter liberat.

X V. *Inſt.* 4 Sed quo tandem pacto remittere Deus poteſt ex gratia ſi remittit ex juſtitia, remittit autem ex juſtitia quia ſolutione ſemel præſtita non poteſt non remittere, injuſtum quippe eſſet peccatores pro quibus Chriſtus ſatisfecit, non abſoluere. *Reſp.* ſcrupulus facilè tollitur diſtinctione *juſtitiæ*, nam vel ſumitur pro *juſtitia diſtributiva* quæ obligationem & commenſurationem quandam infert, vel pro *juſtitia fidelitatis & decentiæ*, quæ meram diſpoſitionem liberalitatis divinæ & conſtantiam in promiſſis notat. priori modo verum eſt, ſi peccata condonentur ex juſtitia, non condonari ex gratia, quia gratia & juſtitia opponuntur, ſed negamus ex hac juſtitia condonari nobis peccata etiam poſita ſolutione, nam ut jam diximus Deus ex rigore legis non tenebatur admittere hanc ſatisfactionem, & potuiſſet ſolutionem propriam exigere quæ à nobis debebatur: Itaque quod voluit admittere ſolutionem & pœnam vicariam gratiæ fuit & miſericordiæ divinæ, per benignam quandam ἐπιείκειαν ſummum jus legis temperantis; ſi verò poſteriori ſenſu juſtitia intelligitur, concedimus quidem ex juſtitia condonari, quia ex pacto gratiæ Deus pollicitus eſt remiſſionem peccatorum credentibus in Chriſtum, ita vt propter veracitatem & fidelitatem ſuam non poſſit non beneficium hoc nobis concedere; Cæterùm juſtitia hæc tantùm abeſt ut pugnet cum gratia, quin potius eam ſupponat & adſtruat, 1. Iohan. 1. 8. Rom. III. 26. 27.

X VI. Quod 5° loco affertur de ſatisfactionibus humanis quæ à nobis vulgò reiiciuntur, ea potiſſimum de cauſa quòd gratiæ Dei repugnent, & cum ea ſtare nequeant, neque cauſam Aduerſariorum juuat, neque noſtræ obeſt; quaſi eadem eſſet ſatisfactionis Chriſti ratio: At longum latumque intercedit diſcrimen; ſatisfactiones humanæ noſtræ ſunt, ideòque cum gratia ἀσύςατοι quæ opera omnia noſtra excludit, nam *ſi ex operibus, non ex gratia*, Rom. XI. 6. quis enim gratis remiſſum ei debitum dixerit à quo pars ejus aliqua exſoluta eſt? quis ſonti gratis condonatum crimen pro quo

pœnas,

Digitized by Google

pœnas dedit? Satisfactio verò Chriſti aliena eſt & diuina, ideo gratiæ conjuncta eſt & ſubordinata, quæ eam non excludit, ſed ſupponit.

XVII. Secunda Claſſis rationes continet ex quibus conantur probare à *parte Chriſti* impoſſibilem eſſe iſtam ſatisfactionem, 1° Quia ſi Chriſtus pro nobis ſatisfecit, ſatisfecit ergo ſibi ipſi, quando ex hypotheſi noſtra ſupponitur eſſe Deus cui debet fieri ſatisfactio: at hoc abſurdum eſſe vel ex hac una ratione evincitur, quia ſic ſequeretur eum ſimul & ſemel dare & accipere ſolutionem, ſimul & ſemel fore iratum & placatum, iratum qui poſtulat, placatum verò quia exhibet ſatisfactionem, quæ omnino contradictionem aliquam involuere videntur. *Reſp.* I. neg. conſeq. pecca. falla. à dicto ſecundum quid &c. Si Chriſtus ſatisfecit non ſtatim ſatisfecit ſibi ipſi præciſè loquẽdo ut *Chriſto*, ſed ſatisfecit ſibi *vt Deo* & Dei filio, differunt verò vt notum Θεὸς & Θεάνθρωπος, Filius Dei & Mediator, illud enim naturam notat, hoc officium, illud abſolutè & in *genere entis* eum deſignat, iſtud vero relatè ad Oeconomiam & in *genere moris*: Sanè ſi Mediator fuiſſet tantùm Deus, ſatisfaciendo, ſibi etiam abſolutè & ſimpliciter ſatisfeciſſet, ſed cùm duæ ſint naturæ in perſona Mediatoris divina & humana, non ſtatim ſatisfacit apud ſeipſum omnimodè, imò contra quia ſatisfactio fit à natura humana, & exhibetur naturæ divinæ, ſatisfactio poteſt dici quadantenus terminari ad alterum. 2° cùm Pater in hoc myſterio per miram quandam accommodationem referat perſonam Iudicis offenſi apud quem fieri debet ſatisfactio, vt Chriſtus ſuſcepit perſonam Vadis, & Pater ſit alius à filio, vt Filius eſt alius à Patre, eo ſenſu ſemper ſatisfactio & mediatio erit ad alterum.

XVIII. 3° Min. neg. neque enim ſtatim abſurdum eſt eundem ſatisfacere ſibi ipſi, diſtinguatur modo *ſatisfactio*, quæ duplex eſt, vel *privata*: quâ compenſatur damnum priuatum, vel *publica* quâ reparatur injuria publica, primo modo damus neminem ſibi ipſi propriè ſatisfacere, quia ſic de ſuo acciperet, & ſibi ipſi ſolueret, quod reuera eſſet abſurdum, & ſcenam aliquomodo ſaperet: ſed alio non item, ut ſi quis incurrit in mulctam poteſt magiſtratus mulctam pro illo ſoluere ut legibus ſatisfiat, ſic ſibi ut priuatus judici ſatisfaciet; quid nonne poteſt contingere vt judex ipſe reus fiat legis violatæ? fac ergo eum ita juſtum eſſe vt ſemetipſum damnet, tunc certè ſibi ipſi tanquam reus judici reuera ſatisfaciet: At nemo, inquit Socinus, ſibi ipſi aliquid ſolvit: Eſto, neque enim agitur de pecunia ſolvenda, ſed de pœna luenda, quid obſtat autem cur non poſſit aliquis ut legis comminationi & judicis officio ſatisfaciat, ſibi ipſi pœnam lege denunciatam, vel per ſe vel per alios infligere? Iam autem in condonatione peccatorum vel ſatisfactione iſta de qua diſputamus, vt alibi fuſiùs eſt oſtenſum, Deus non eſt ſpectandus ut perſona privata vel creditor & ut pars offenſa, quæ damnum aliquod patitur, ſed ut perſona publica, vt Dominus & Iudex ut Rector vniuerſitatis, cujus eſt majeſtatem Legum ſartam tectámque tueri, non agitur ergo vel de ſolutione pecuniæ, vel de reparatione damni illati, vel de priuata ſatisfactione, quâ ſatisfit perſonæ offenſæ quà offenſa eſt, ſed

Digitized by Google

de ſatisfactione publica quâ ſatisfit legis comminationi, atque adeo Iudici quà Iudex eſt, ſiue is ſit pars offenſa ſiue non, ſic modo id fiat quod lex exigit, vel à peccatore vel ab eo qui ſuſtinet ejus perſonam, ſiue ſit à judice ſeparatus ſiue conjunctus perinde eſt, ſatisfactum eſt legi, & quia legi, etiam judici, id quod ſatis eſt: Deinde quid eſt cur hoc genere ſatisfactionis non poſſit aliquis ſibi ipſi ſatisfacere, nonne poteſt aliquis ſibi ipſi lex eſſe, ſe accuſare & condemnare, de ſe judicare vt de gentibus perhibet Paulus Rom. II. 12. & de fidelibus, 1. Ioan. III. 20. 21. cur ergo non poterit ſibi ipſi ſatisfacere?

XIX. Quia ſequeretur, inquies, eundem dare ſimul & accipere ſolutionem, eſſe debitorem & creditorem, eſſe iratum & placatum quæ ſunt ἀσύςατα. *Reſp.* 1. falſum ſupponi eundem ſecundum idem & eodem reſpectu dare & accipere ſatisfactionem, dat eam ut homo, vel ut Immanuel, accipit eam ut Deus, dat eam ut θεάνθρωπος, accipit eam ut λόγος, dat eam ut Mediator, accipit eam ut Iudex 2° falſum etiam eſt hîc Deum & Chriſtum ſimul & ſemel iratum & placatum, aliud enim eſt eſſe actu jam *placatum* poſitâ irâ & vindictæ deſiderio, aliud beneuolum & *placandum*, Deus qui dat vadem & Vas qui ſoluit, non ſtatim poteſt dici placatus eo ipſo, quia placatio ſupponit ſatisfactionem præſtitam, ſed bene poteſt dici placabilis vel placandus, quia prono & beneuolo affectu fertur ad placationem vel admittendam vel faciendam, placabilem autem eſſe & iratum non pugnant, ſed optimè poſſunt ſimul conſiſtere, vel maximè, quod vt ira ſatisfactionem exigit quâ fiat placatio, ita placabilitas eò tendit vt aliquâ commoda ratione ira tollatur & juſtitiæ ſatisfiat: Nihil ergo abſurdi eſt ſi dicamus Deum & Chriſtum iratum ſimul fuiſſe & miſericordem ac placandum, neque vel iram quâ accendebatur in peccatum meritò, miſericordiæ viam præcluſiſſe quâ ferebatur erga peccatores, vel miſericordiam quâ nos complectebatur & quâ impulſus fuit ad dandum ἀντίλυτρον pro nobis abrogaſſe juſtitiam quæ legis comminationi vult abſolutè ſatisfieri: nimirum vt Deus duas veluti perſonas in hoc negotio ſuſtinebat, vnam partis offenſæ, alteram judicis, is quatenus vt pars offenſa ſpectatur, odium & cupiditatem vindictæ omnino depoſuit, verſaque in miſericordiam irâ, quoniam quominus peccatores reſipiſcentes juſtificarentur impediebat legis comminatio & officium judicis, conſtituit hoc impedimentum tollere, & cùm aliter fieri hoc non poſſet quàm transferendo pœnam in Filium Dei vadem noſtrum, & Pater miſericordiâ motus illum miſit, & Filius charitate ineffabili inductus ſeipſum tradidit, ſed ut Iudex & legum Cuſtos non potuit iram deponere, antequam legi violatæ factum fuiſſet ſatis; planè ut inter homines idem Magiſtratus & Princeps qui ab alio offenſus eſt, poterit & ſimul iratus eſſe reo quà *publicus Magiſtratus* legiſque vindex, ne delictum patiatur abire impunè, quod legis authoritatem violaret, & ſimul miſericors & propitius ad priuatum affectum non modò injuriam ſibi illatam condonando, ſed & modum ſapienter excogitando quo legi publicæ ſatisfiat, vel ipſe fidejuſſorem dando, vel mulctam aut pœnam ferendo.

XX. Obj.

Digitized by Google

XX. *Obj.* II. Ratione *Christi impoſſibilem* eſſe ſatisfactionem probant, quia pro ſe debuit eam legi obedientiam, quam in meritum & redemptionis noſtræ λύτρον impendere neceſſe habuit; at ſi pro ſe debuit non potuit pro nobis & loco noſtro præſtare, nam quod debetur eo ipſo quo præſtatur & ſolvitur, propriè dicti meriti rationem habere nequit, quippe inter conditiones meriti notum eſt eam ſemper recenſeri ut res ſit indebita: Quòd autem Chriſtus pro ſe hoc ipſum debuerit quod pro nobis tenebatur pendere, obedientiam ſcilicet vitæ ſeu legis mandatorum impletionem triplici ratione probant, 1° quia *homo* fuit & filius Adæ, at omnis Creatura quà Creatura obſequium tenetur præſtare Creatori ſuo & legem ab eo poſitam implere, 2° quia fuit *Iſraëlita & filius Abraha* adeoque fœdere illo populi ſancti comprehenſus & ſub eo natus: vnde dicitur *factus ὑπὸ νόμον*, Gal. IV. 6. Sic dicit *implendam eſſe ſibi omnem juſtitiã*, Matth. III. 15. 3. quia ſummus Sacerdos fuit, qui ut illo munere defungi poſſet, debuit eſſe Legi perfectè cõformis Heb. VII. 26. Si ergo pro ſe debuit legẽ implere, non poteſt ea in meritũ & ſatisfactionem ſeu debiti noſtri ſolutionẽ imputari: hoc argumentũ vrget imprimis Socinus p. 3. c. 5. Iam *verò manifeſtũ eſt*, inquit, *Chriſtum quia homo natus fuerat, & quidẽ vt inquit Paulus, factus ſub lege, legi divina quæ æterna eſt & immutabilis ſervanda, non minus, quàm cæteros homines obnoxium fuiſſe, alioqui potuiſſet Chriſtus æternam Dei legem negligere, ſive aliam vniverſam ſi voluiſſet infringere quod impium eſt vel cogitare*; & paulò poſt, *quocirca nec etiam pro aliis magis quàm quilibet alius homo legem divinam ſervando ſatisfacere potuit, quippe qui ipſe eam ſervare omnino teneretur.*

XXI. Grauis hîc in ſpeciem attingitur difficultas *de ſubjectione Chriſti legi divine*, quæ Orthodoxos ipſos inter ſe non ita pridem in partes diuiſit. Nos litem hanc noſtràm non facimus, paucis tantùm obſervamus quæ facere poſſunt ſatis argumento quod hinc petitur ab Aduerſario contra Satisfactionis veritatem; Duo ergo hîc demonſtranda breviter ſuſcipimus. 1° ſubiectionem illam legi ſiue obedientiam vitæ debitam fuiſſe à nobis, & ad redemptionem noſtram omnino neceſſariam. 2° potuiſſe illam pro nobis à Chriſto præſtari, atque adeo eam rectè in partem meriti & ſatisfactionis ejus venire, & nobis imputari. Et ad prius quidem quod attinet; Cùm lex duo vulgo contineat, *mandata* quæ facienda ſunt, & *ſanctiones pœnales* quæ peccatori ferendæ imponuntur, duobus etiam modis impleri cenſetur; primò *quoad mandata* obedientiâ vitæ ſeu actionibus à lege præſcriptis: 2° *quoad ſanctionem* paſſione mortis ſeu latione pœnarum, quæ à lege tranſgreſſoribus denunciantur: Vtraque verò hæc impletio reſpectu hominis peccatoris requirebatur ad ipſius liberationem; Nam licet in *ſtatu integro* ad vnum tantùm obligatus eſſet, nimirum ad obedientiam, quia nondum peccauerat; tamen in *ſtatu deſtituto* & poſt peccatum ad vtrumque obligari tantùm abeſt ut abſurdum ſit, vt non poſſit aliter fieri; ad *obedientiam obligatur* quà *Creatura & homo* qui nunquam non tenetur ad obedientiã Deo præſtandam, *ad pœnam quà peccator & reus*, qui eſt debitor pœnæ ex peccato; obligatio ad obedientiam abſoluta eſt, quæ ſemper manet poſitâ ſemel

Crea-

Digitized by Google

Creaturâ & Creaturâ fœderatâ in quocumque ſtatu; at obligatio ad pœnam eſt tantùm ex hypotheſi præcedentis inobedientiæ, illa de ratione officij eſt quod exhibere tenemur Deo ut Creatori & Domino, iſta de ratione reatus & pœnæ quam ſoluere debemus Deo ut Iudici & legiſlatori; Vtraque verò ſimul conſiſtere poteſt, nam ut ſeruus nequam qui herile mandatum exequi neglexit, eóque officij neglectu pœnas commeritus eſt, non deſinit propterea ad illud idem præſtandum obligari, non ſecus ac ſi res adhuc integra eſſet, & qui decoxit omnia ſua bona non propterea ſolvitur à nexu æris alieni; Sic etiam qui peccando ſic Dei legem tranſgreſſus eſt, ut pœnæ conſtitutæ ſit factus obnoxius, ad eam tamen implendam obſtrictus manet nihilo ſecius; Ita vtraque illa impletio quia à nobis debita à Chriſto ſponſore noſtro debuit perfici.

XXII. IIò Neceſſitas vtriuſque iſtius impletionis patet ex natura Legis & ſalutis noſtræ ratione; Nam cùm ſalus non tantùm in liberatione à morte ſita ſit, ſed & in vitæ donatione; Et Lex promiſſionem vitæ non det *patienti*, ſed *facienti*, *fac hoc & vives*; vtique neceſſe fuit ad vitæ iſtius & ſalutis conſecutionem, legem patiendo & faciendo implere, ut & remiſſio peccati per ſatisfactionem, & jus ad vitam per meritum obtineretur, ex illa redemptio à morte, ex iſto introitus in cœlum: Nam quod quidam hæc duo neceſſaria ſimul eſſe negant, ſed alterutrum tantùm, quia inter vitam & mortem nihil ſit medium, & qui ſemel per pœnarum lationem à morte liberatus ſit, eum eo ipſo jus ad vitam obtinere, ac per conſequens aliâ impletione activâ nequaquam indigere; in eo falſa hypotheſi nituntur, quòd hæc duo ſtatuant contraria ἄμεσα inter quæ nullum dari poſſit medium: Fateor inter *mortem & vitam* ſimpliciter, non dari medium; ſed inter *mortem* & *vitam beatam* intercedere poteſt vita miſera & mortalis, vel vita pia & ſancta, ſed quæ ſit adhuc in ſtatu viæ non patriæ; Quis enim neget poſſe Deum aut potuiſſe ſic hominem peccatorem ab inferis & æterna morte liberare, vt interim eum in gloriam cœleſtem ſtatim non eveheret, & vitæ æternæ fruitione non bearet & cumularet? Nempe vel vitam ei in terris largiendo, vel in Adami ſtatum reiiciendo ad opera, vel etiam annihilando. Ita multa intereſſe poterant inter flammas gehennæ, & cæli gaudia, inferni dolores & paradiſi delitias: liberationem à carcere ſequitur ſtatim libertas, ſed non ſtatim diadema & thronus, Ioſephus poterat quidem ſolui ex vinculis, ſed non erat neceſſe ſtatim ut Ægypto præficeretur; Mephiboſeth potuit è ſqualore & ſitu educi, ſed non ſtatim neceſſe erat eum ad Davidis menſam vocari; Multum erat manumitti, & libertos fieri, ſed liberos pronunciari & hæredes, hic cumulus & apex eſt miſericordiæ. Sic aliud eſt beneficium quum Iudex facinoroſum à morte abſoluit condonando ei delicta, aliud quum Senatoria dignitate dignum judicat; Ita aliud eſt beneficium quo nos Deus abſoluit à pœna, aliud quo nos dignos judicat præmio. Fateor quidem duo iſta beneficia individuo nexu inter ſe conjungi, ita vt cuicunque remittuntur à Deo peccata, illi etiam detur jus ad vitam: ſed certum tamen eſt eſſe diſtincta; & ſi ſeſe in-

vicem

Digitized by Google

vicem non ſequuntur, id non fit ſtatim ex natura rei; ſed ex voluntaria Dei diſpenſatione, quæ ita ſtatuit vt nullus eſſet ſtatus intermedius, in quo peccatores ſic æternæ morti eximerentur, vt regni cælorum non forent participes.

XXIII. At Paulus tamen, inquies, videtur Rom. IV. ℣. 6. 7. 8. ex Davidis teſtimonio iſta duo beneficia confundere, & Imputationis Iuſtitiæ & Remiſſionis peccatorum innuere æquipollentiam, quum ait Davidem hominis beatitudinem conſtituere in Imputatione Iuſtitiæ abſque operibus, quia eandem fœlicitatem collocat in Remiſſione peccatorum, *Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata* ubi prius per poſterius probat, quod abſurdum eſſet niſi eſſent æquipollentia & reciproca. ℞. Paulus non argumentatur ab æquipollentia, ſed ab ἀλληλεχίᾳ & indiuiduo nexu, & mutua conſecutione iſtius beneficij, quæ nititur indiuiduo nexu cauſarum vtriuſque, non quidem ex natura rei, ſed ex Dei gratioſa & liberali ordinatione qui nemini remittit peccata, quin ei imputet juſtitiam; 2. quando Apoſt. remiſſioni peccatorum beatitatem tribuit hoc fit oppoſitè ad juſtitiam inhærentē, non imputatam quam neceſſariò ſupponit, & ſic ſynecdo. partem pro toto intelligit quia vbi eſt remiſſio non poteſt non eſſe beatitudo. Cæterùm quòd in ſola peccatorum remiſſione totum juſtificationis beneficium non conſiſtat, & ex jam dictis conſtare poteſt, & ex eo quod aliud ſit à reatu peccati exolui, aliud Ius ad vitam conſequi; nimirum Iuſtificatio dupliciter intelligi poteſt, vel ut liberetur à pœna reus, vel ut inſuper mercede & præmio coronetur, prior reſpectus ſola remiſſione peccatorum abſolvitur, ſed poſterior qui hic locum habet cum liberatione à pœna quæ habetur per remiſſionem, poſtulat juris ad vitam collationem quæ obtinetur per obedientiam.

XXIV. Dices, ſed poſitâ ſemel peccatorum remiſſione per pœnæ lationem ſuperflua videtur obedientiæ impletio, quia ſi peccata omnia remittuntur tum commiſſionis tum omiſſionis, eo ipſo cenſentur peccatores nihil commiſiſſe mali, & nihil omiſiſſe boni, qui verò eo loco habentur perfectè juſti ſunt, eoque ipſo jus habent ad vitam ℞. Sed hîc iterum pecca. falſ. hypoth. Nec enim cui peccata omiſſionis & commiſſionis remittuntur, ſtatim judicatur nihil mali commiſiſſe, & nihil boni omiſiſſe, hoc enim & rei ipſius veritati, & juſto Dei judicio repugnaret; Sed tantùm à debita propter omiſſionem officii, & delicti commiſſionem pœna liberatur; ſed ut juſtus perfectè cenſeatur qui jus ad vitam habeat, neceſſaria eſt præterea perfecta legis obedientia quæ conditionem ſemel poſitam impleat; *Iuſtus* E. dicitur cui peccata omnia remittuntur *juſtitiâ Innocentiæ* quia poſita hac remiſſione innocens cenſetur & nulli amplius pœnæ ſubjacet, ſed non *juſtitiâ obedientiæ* cui præmium vitæ debetur, quia non poteſt dici adhuc eo ipſo impleuiſſe mandata. Nimirum aliud eſt carere vitio, aliud omnia quæ præſcripta ſunt præſtitiſſe, Adamus illud habuit non hoc; Vnde etſi injuſtus non poterat dici, quia nullum dum peccatum in illo ſtatu commiſerat, non poterat tamen Iuſtus vocari Iuſtitiâ perfecta

Digitized by Google

quæ ad felicitatem requirebatur, Ita non quiſquis nihil omiſit, ſtatim omnia impleviſſe cenſetur.

XXV. Hoc verò vtrumque in vna Chriſti obedientia & juſtitia occurrit, quæ duplicem hanc χέσιν habuit & *meritoriam* & *ſatiſfactoriam*, quia & à reatu mortis nos liberat, & jus vitæ & immortalitatis nobis acquirit, ideo dicitur *liberare à maledictione* & *adoptionem conferre*, Gal. IV. 4. *propitiare peccata*, & *juſtitiam ſeculorum adducere*, Dan. IX. 24. *lavare à peccatis* & *facere Reges & Sacerdotes* Apo. I. 5. quò pertinet illuſtris locus Act. XXVI. 18. vbi apertè *remiſſio peccatorum* diſtinguitur *à ſorte inter ſanctos* id. à jure quod conſequimur ad vitam, *vt accipiant* inquit Chriſtus de gentibus, *remiſſionem peccatorum & ſortem inter ſanctificatos per fidem quæ eſt in me.* Non modo educit ex carcere, ſed in throno regio collocat, ex inferno in paradiſum, ex cœno in cælum evehit; Clavis obedientiæ Chriſti non tantùm aperit abyſſum mortis vt ex ea egrediamur, ſed & ſacrarium cœli reſerat ut eò intremus.

XXVI. Nec hìc audiendus *Socinus* qui meritum negat dari poſſe ubi eſt ſatisfactio, quòd hæc ſit ſolutio debiti de jure, hoc verò opus indebitum. Hoc enim etſi verum eſſe poſſet de ſatisfactione quâ quis exſolvit debitum proprium. qui enim ita ſatisfacit nihil meretur, nec ſui nec creditoris reſpectu, quia præſtat opus debitum de jure; At de Satisfactione quâ quis ſoluit debitum alienum falſum eſt, poteſt enim dici pro alio mereri dupliciter & reſpectu *Debitoris* de quo bene meretur indebitè ſolvendo pro eo debitum, & ſic opere indebito acquirendo ei immunitatem à debito, & faciens eam ei ex indebita debitam de Iure. Tum reſpectu *Creditoris*, maximè ſi pactum aliquod ſingulare interceſſit poſitâ tali ſolutione admittendi eam non modo in remiſſionem debiti, ſed & in acquiſitionem juris indebiti. Iuxta duplicem hanc χέσιν bene Chriſtus dicitur meritus gratis exolvens juſtitiæ divinæ debitum alienum 1° reſpectu noſtri quia nobis immunitatem id. remiſſionem peccatorum acquiſivit Eph. I. 7. 2° reſpectu Dei ex pacto & diſpenſatione ſingulari quâ Deus obedientiam filii ſui non tantùm in ſatisfactionem peccatorum, ſed & in meritum vitæ acceptare voluit de qua Iſ. LIII. 10. *Poſtquam animam poſuerit in ſacrificium pro peccato videbit ſemen prolongabit dies & beneplacitum Domini proſperabit in ejus manu*, ſic Paulus ad Hebr. c. IX. 15. hoc pactum indicat cùm ait *Ideo factum eſſe Mediatorem novi Teſtamenti, vt morte interſedente ad redemptionem transgreſſionum quæ in primo fœdere fuerunt; promiſſionem æternæ hæreditatis vocati accipiant*, nec aliud vult Apoſt. Col. I. 19. 20. cùm ait *Placuiſſe Patri vt in eo habitaret omnis plenitudo & per ipſum reconciliare ſibi omnia, factâ pace per ſanguinem ipſius &c.* Eodem etiam reſpiciunt alia loca Ro. III. 24. 25. Phil. II. 7. 8. Heb. II. 9. 10.

XXVII. Cæterùm quibus actibus Chriſtus vel ſatisfecerit vel meritus ſit anxiè diſquirendum non putamus, quia vtrumque hoc effectum conjunctim à tota & integra cauſæ virtute puta Chriſti obedientiâ & juſtitiâ proficiſci exiſtimamus, nec enim jus ad vitam nobis ante partum eſt, quàm

pec-

Digitized by Google

peccatum fuerit expiatum; nec rurſus ante expiatum eſt peccatum, quàm Lex ipſa fuerit impleta, non alio potuit quàm obedientiæ ſacrificio fauor Dei conciliari: nec vlla potuit obedientia reatum & pœnam amôliri, præter eam quæ ad extremum uſque demiſſionis gradum producta eſt: Meruit ergo ſatisfaciendo, & merendo ſatisfecit; Tantæ efficaciæ fuit ejus perfecta obedientia & tanti meriti ejus pleniſſima ſatisfactio vt per illam *Jus Legis in nobis impleatur*, Rom. VIII. 4. nec tantùm à morte liberemur ſed & vitam conſequamur. Atque hinc colligimus quo loco *Iuſtitiæ* Christi *imputatio* habenda ſit in juſtificatione; non tanquam pars quæ reſpondeat peccatorum remiſſioni, vt quidam ex noſtris non ſatis accuratè videntur ſtatuiſſe, qui volunt remiſſionem peccatorum præcedere, cui ſuccedat imputatio juſtitiæ; ſed vt fundamentum & cauſa quæ geminum effectum poſt ſe trahat *remiſſionem peccatorum & jus ad vitam*; Nam ex eo quod juſtitia Christi nobis imputatur, ſequitur & peccata nobis remitti, & jus ad vitam concedi, & ratio eſt evidens, quia nihil poteſt à Dei conſpectu peccata noſtra tegere, niſi veſtis illius applicatio, ſeu Iuſtitiæ imputatio, quemadmodum non prius animo concipi poteſt tegi nuditatem corpoream quàm corpori veſtis applicetur & induatur; Itaque in Iuſtificatione concipimus per & propter vnius juſtitiæ perfectiſſimæ Christi imputationem, tum tegi, & deleri peccata noſtra, ac proinde nos ab ira & maledictione æterna liberari, tum etiam vt perfectè juſtis jus ad vitam & hæreditatem cœleſtem dari, quia vna eademque illa juſtitia tam fuit perfecta ut non modò pro peccatis in quæ incurreramus ſatisfecerit, ſed etiam vitam à qua excideramus nobis acquiſiverit.

XXVIII. Ex quibus jam liquet vtramque legis impletionem à nobis debitam fuiſſe, & à Christo præſtitam; hoc autem bene potuiſſe jam demonſtrandum eſt, quod ex ſolutione objectionis antea poſitæ conſtare facile poterit, ſic verò illa ſe habet. Quod quis pro ſe debet, non poteſt pro alio ſoluere, at Chriſtus pro ſe debuit hanc legi obedientiam E. Rⁿ. 1. ad majo. pecca. falla. *à dicto ſecundum quid*, Quod quis pro ſe debet non poteſt pro alio præſtare, Si ſit *perſona privata* concedo, ſi ſit *perſona publica* Nego. Nam perſona publica ſub duplici χέσει conſiderari poteſt, ut ſuam & ſimul aliorum fœderatorum vel ſibi intimè conjunctorum vicem ſuſtinens, ſic Conſul ſuo & civitatis nomine cum hoſte inducias facit, Rex pro ſe & pro populo fœdera cum principibus ſancit: ſic primus Adam ſecundi typus, Rom. v. 14. ſibi ſuiſque lapſus eſt, Levi fuit decimatus in perſona Abrahæ, Hebr. VII. Ita etſi Chriſtus pro ſe debuiſſet legem implére, non ideo tamen minus pro nobis præſtare potuiſſet, quia hic non ſpectandus eſt vt *perſona privata*, ſed ut *publica*. vt *Caput* Eccleſiæ, vt *Sponſor* & Vas fidelium qui omnia pro ipſis factus eſt, vt Pater noui ſeculi, Iſa. IX. 6. & ſeminis ſancti quod poſt ſe videre debuit; Iſa. LIII. 10.

XXXIX. 2ᵒ ad Min. per negat. Chriſtus enim pro ſe non debuit obedientiam illam per quam legi ſatisfecit, ſed pro nobis, ratio eſt, quia non pro ſe homo & Mediator fieri voluit: itaque ad probatio Mino. reſp.

Digitized by Google

per limita. Quicumque pro ſe & ſuo loco vel Adæ vel Abrahæ factus eſt filius, is quoque pro ſe & ſuo nomine ad legem implendam tenebatur, qui verò non pro ſe, ſed pro aliis vel homo fieri vel Iſraelita naſci voluit, is quoque non pro ſe, ſed pro aliis ad legem quamlibet implendam obligatus eſt. At Chriſtus non pro ſe, ſed pro nobis homo factus eſt juxta illud, *Puer natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis* Iſa. IX. 6. Nec enim ulla ratio erat in Chriſto qui æqualis erat Patri propter quam vel carnem noſtram ſuſciperet & in ea non formam hominis tantùm ſed & ſerui aſſumeret, in ea ſe exinanire & obedientiam fieri vſque ad mortem crucis deberet, ſed pro nobis iſta omnia præſtita fuerunt; Vt propter nos homo factus non propter ſe: Ita propter nos non propter ſe Legi ſe ſubiicere voluit. Simili res poteſt illuſtrari, quemadmodum qui pro alio fidejuſſit, antea liber jam debitor factus eſt, ac debitum ſoluit non pro ſe, ſed pro alio, ita ut ſolutio illa alteri imputetur, ita Chriſtus hominem ſe pro nobis faciendo, ſe quoque non pro ſemet, ſed pro nobis legi diuinæ debitorem fecit ac debitum exſoluit, id eſt legi obſequium non pro ſe, ſed pro nobis præſtitit, adeo vt nobis à Deo imputetur quidquid Chriſtus hac in parte geſſit. Sic qui prius liber & ſui juris, amici liberandi cauſâ ſe alieno ſubiicit imperio, ſiue ſe ei in ſeruitutem tradendo, ſiue alia quauis ratione libertate ſua cedendo, ſimulatque in ditionem conceſſit alienam, illius jam ſeruus & ſubditus factus eſt, cujus regnum eſt ingreſſus: Sed quemadmodum illuc ſe contulit, non ſui ipſius, ſed amici ſui gratiâ; Ita etiam non pro ſe, ſed pro amico ſuo ſeruitutem illam ſeruit, & quodcunque obit in ea conditione miniſterium id in amici bonum cedit, illique à Domino imputatur. Id ipſum de Mediatore ſerui formam pro nobis aſſumente, ut in ea ſe Legi divinæ per omnia ſubiicere poſſet meritò aſſeritur, adeoque vt non pro ſe, ſed pro nobis venit, Ita non pro ſe ſed pro nobis ſeruitutem illam ſeruiit, non pro ſe ſed pro nobis ſe Legi paternæ ſubjecit vt Mediatoris munus pro nobis exequeretur.

XXX. Hinc ad triplicem rationem antea allatam patet reſponſio, ſiue enim Chriſtum vt hominem ſimpliciter & Adæ filium ſpectes, ſiue ut filium Abrahæ & Iſraelitam, ſiue ut ſummum Sacerdotem non bene inde colligas pro ſe ſimpliciter Legem implere debuiſſe; Senè ſi pro ſe ſimpli. ex aliorum hominum ſorte & conditione factus eſſet vel Adæ vel Abrahæ filius id. vel homo vel Iſraelita, vtique pro ſe & ſuo nomine ad Legem implendam obligatus fuiſſet, moralem quidem quà homo (quippe homini latam abſolutè) cæremonialem autem & politicam qua Iſraelita, quippe ſolis Abrahæ poſteris latam, & eos ſolos obligantem; Sed quia non pro ſe, ſed pro aliis & homo fieri & ex Iſacidarum ſtirpe naſci voluit, ideo non pro ſe, ſed pro aliis ad Legem quamlibet implendam obligatus eſt, pro iis nempe, pro quibus aut humanam naturam induit, aut ex tali gente & familiâ naturam illam aſſumere dignatus eſt. Denique ad Sacerdotis munus quod attinet, Fateor eum cui tale munus commiſſum erat ut eo defungi poſſet, debuiſſe eſſe purum, ſanctum, ab omni macula & labe alienum

ut ait,

Digitized by Google

vocat Apoſt. Heb. VII. id. legi perfectè conformem; Sed nego proptereà pro ſe & ſuo nomine eum Legi divinæ ſubjectum fuiſſe; Alias pro ſe debuiſſet hoſtias & victimas offerre, id. ſui ipſius eſſe Mediator quod contradictionem involvit; Debuit quidem purus & ſanctus eſſe & legi divinæ perfectè conformis ad hoc ut Pontifex & victima eſſet idonea; Sed aliud eſt eſſe Legi conformem, aliud eidem ſubjectum eſſe. Aliud eſt Legi obſequium debuiſſe quà Pontificem, vel ut illo ſummi Sacerdotis officio fungeretur, aliud verò id debuiſſe pro ſe; Imò contra ſi debuit ut Pontifex, debuit ut Mediator, quicquid autem fecit ut Mediator, illud non pro ſe debuit aut fecit, ſed pro nobis tantùm.

XXXI. III. R. Ad mino. Diſtinguenda eſt *Subjectio Legi divinæ*, duplex enim eſſe poteſt, Alia *naturæ* Alia *œconomiæ*, prout Lex poteſt conſiderari vel ut generalis & communis quæ fertur omnibus in quocunque ſtatu conſtitutis, vel ut ſpecialis quæ homini fertur in certo ſtatu & peculiari aliquà de cauſa. Illa *abſoluta* eſt & indiſpenſabilis quæ Creaturam reſpicit in *ſtatu naturæ* ſimpliciter quà Creatura eſt; Iſta *relativa* eſt & *positiva* quæ refertur ad hominem in *ſtatu viæ* conſtitutum, cum conditione laboris, & operis, & ſub obligatione vitam ex ea merendi; Illa *æterna* eſt & immutabilis quandiu enim Creator eſt & Creatura, tandiu hæc illi ſubjecta debet eſſe, nec magis de hoc jure diſpenſare poteſt Deus quàm ſeipſum abnegare; At iſta *libera* eſt & mutabilis quæ tandiu durare debet quandiu homo eſt in ſtatu viæ, poſtquam enim metam attigit, & curriculum ſeu ſtadium obedientiæ propoſitum abſolvit, tunc ſubjectione illa exolvitur; Creatura nunquam eximi poteſt à ſtatu naturali, ſed poteſt à ſtatu viatoris, in quo debet mandata implere ad vitam conſequendam; Illius fundamentum eſt Jus Creatoris αὐτοκρατορικὸν in Creaturam, & dependentia naturalis Creaturæ à Creatore; Sed iſtius fundamentum eſt voluntaria diſpenſatio Creatoris, qui hoc vel illo modo poteſt cum Creatura paciſci; Supponitur quidem dependentia naturalis quæ in nullo ſtatu à Creatura ſeparari poteſt, ſed non ſufficit niſi ſuperaddatur ſpeciale pactum; Ita juxta diverſum Creaturæ ſtatum, & diverſum Legis finem & modum poteſt diverſa eſſe ſubjectionis ratio, & modo negari, modo affirmari.

XXXII. Sic ut ad præſens inſtitutum hoc applicetur, Dico duplicem fuiſſe in Chriſto ſubjectionis ſpeciem; Prima *naturalis* fuit & neceſſaria, Secunda, *œconomica* & libera. Illa in *ſtatu naturæ* quà fuit Creatura quæ Creatorem ſuum amare & illi morem gerere tenetur, Iſta in *ſtatu humiliationis & viæ* quà fuit Mediator, qui perſonam peccatorum debuit ſuſtinere, & pro aliis ſatisfacere & mereri; Nec enim mandatum fuit tantùm datum Chriſto generale obediendi Deo, cui omnes ex æquo tenentur, ſed in ſpecie ſeſe tanquam vadem loco peccatorum ſubſtituendi, & ea omnia præſtandi & patiendi quæ neceſſaria erant ad opus redemptionis exequendum vi fœderis cum ipſo initi. Quoad priorem damus Chriſtum ſubjectum fuiſſe legi communi ſubjectione naturali quatenus homo & creatura fuit, huic enim legi etiam Angeli ipſi in cœlo & ſpiritus conſum-

Digitized by Google

mati qui ſunt in patria, ſubiiciuntur, nemo enim eſt qui non teneatur ſummè amare Deum & illi obſequi; Sed reſpectu poſterioris verum eſt dicere Chriſtum non fuiſſe *καθ' ἑαυτὸν* quoad ſe, ſub lege ſcilicet illa Oeconomica & ſpeciali, quæ lata illi eſt in ſtatu viæ, & in eum finem ut in forma ſerui & humilitatis curriculo vitam nobis perfectiſſimam ſua obedientia conſequeretur; nec enim tenebatur pro ſe ad Mediatoris officium ſuſcipiendum, peccatorum perſonam ſuſtinendam, & ea omnia facienda & patienda quæ non modo à nobis erant debita, ſed quæ neceſſaria erant per ſe ad ſalutem obtinendam; Homo poterat naſci & Viator hoc modo non fieri, vt ſi creatus & collocatus fuiſſet ilico in paradiſo, ſi munere mediatorio non fuiſſet inſtructus. Verum quidem eſt humanitatem Chriſti eſſe conditionem ſine qua non, quia niſi homo fuiſſet viator eſſe non potuiſſet, ſiquidem ad homines tantùm pertinet ſtatus ille viæ de quo loquimur, ſed non ſequitur ex eo quod homo eſt, continuò viatorem eſſe, potuit enim homo eſſe & non viator; Cùm ergo Chriſtus dicitur Legi ſubjectus *quatenus homo* bifariam poteſt intelligi, *vel ſpecificativè* vt notetur principium *& ſubjectum* quod ſubiicitur; Et ſic vera eſt propoſitio, quia in Chriſto non diuina natura, ſed humana ſola poterat ſubeſſe Legi, & ſuſtinere perſonam viatoris, vel *reduplicativè* vt indicetur *ratio formalis* propter quam ſit ſubjectio & conditio viatoris, Et ſic falſa eſt, nam ſi hoc foret conditio viatoris deberet eſſe inſeparabilis à Creatura, quod tamen falſum eſt, cum nunc Chriſtus ipſe nulli tali neceſſitati amplius ſubſit & beati qui ſunt in patria comprehenſores non poſſint amplius dici viatores; Ex quibus clarè conſtat, Chriſtum cùm iſti ſubjectioni voluntariæ & Oeconomicæ non teneretur naturaliter, & pro ſe, ſed tantùm pro nobis ex peculiari Mediatoris officio, Legem etiam non pro ſe ſed pro nobis tantùm eo reſpectu implere debuiſſe, atque adeo poſſe eam obedientiam juſtè nobis imputari quod negabat Aduerſarius.

XXXIII. IV. ℞. Ad min. *Chriſtus* conſiderari poteſt, vel ratione *Perſonæ* vel ratione *naturæ humanæ*; Licet poſteriori reſpectu debuiſſet obedientiam *quà homo*; non potuit tamen priori debere *quà Deus* vel ratione perſonæ, quia cùm ſit diuina eximebatur eo ipſo à Iure illo communi cui homines ſunt obnoxij; Quia autem Chriſtus Mediator eſt ſecundum vtramque naturam, & Actiones & Paſſiones, ut notum ſunt Suppoſitorum, etſi fuerunt alterius naturæ *ἐνεργήματα*, fuerunt tamen totius perſonæ ἀποτελέσματα. Itaque quod de Perſona diuina dici non poteſt rectè de Chriſto negatur, licet hoc ſuo ſenſu reſpectu humanæ naturæ illi tribui poſſit: Sic negat Apoſt. Chriſtum decimatum fuiſſe in lumbis Abrahæ cum Leui Heb. VII. licet non minus quàm Leui in ipſo fuerit ratione carnis utpote ex Iuda oriundus, quia non erat in ipſo ſecundum totam perſonam & diuinam naturam quæ potior eſt & nobilior pars perſonæ Mediatoris; Pari planè pacto quia obedientia Chriſti Mediatoris fuit θεανθρωπικὴ hominis veri, ſed non meri, ipſius ſcilicet Dei filij qui dicitur obediens factus Patri uſque ad mortem, ad quam nec-

Digitized by Google

quam tenebatur reſpectu perſonæ & naturæ divinæ, rectè dici poteſt eam pro ſe non debuiſſe, atque adeo potuiſſe illam pro nobis impendere. Sic probatum fuit Satisfactionem non fuiſſe impoſſibilem à parte Chriſti, non minus poſſibilem à *parte pœnæ* ferendæ, vel *hominum reorum* ſequens docebit Diſputatio.

DISPVTATIONIS DECIMÆ.

Pars altera

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI VERITATE.

Reſpondente PAVLO COVLEZ *Metenſi*.

THESIS PRIMA.

SVPERIORI Diſputatione vidimus & expendimus rationes, quibus Adverſarij probare conantur *Satiſfactionem impoſſibilem* fuiſſe à parte *Dei* & *Chriſti*, ſupereſt ut ad examen reuocemus eas quibus euincere ſatagunt à parte *pœna* ipſius, & *hominum* reorum non potuiſſe verè dari, quod hâc Diſputatione breuiter cum bono Deo expediemus.

II. Contendunt ergo *ratione Pœnæ* impoſſibilem fuiſſe Satisfactionem hac inprimis ratione moti. Qui non ſoluit id quod à nobis debebatur, is verè pro nobis non ſatisfecit. At Chriſtus non ſolvit quod à nobis debebatur: Debebatur enim mors æterna ex juſtitia Dei: Chriſtus autem illam non ſubiit, ſed tantùm temporalem: Primò quia mors æterna non pertranſitur; At Chriſtus reſurrexit. Secundò, finiti ad infinitum nulla eſt proportio, pœnæ Chriſti tempore finitæ fuerunt, vtpote mors triduana, & noſtræ nullo tempore finiendæ erant.

III. Si mortem æternam ſuſtinuiſſet *deſperaſſet*: Deſperatio enim & conſcientiæ morſus eſt propria damnatorum pœna, vel inſeparabiliter cum ea connexa, Iſ. LXVI. 24. & Marc. IX. 44. quæ à Chriſto longiſſimè ſemper abfuit. Itaque neque quoad quantitatem, neque quoad qualitatem ſibi reſpondent pœnæ noſtræ & Chriſti. Palmarium eſt argumentum quo *Socinus* ejuſque ſocij perpetuò vtuntur. *Socinus* fuſè illud per-

ſequi-

Digitized by Google

ſequitur p. 3. c. 3. *Oſtorod.* p. 2. c. 14. *Catecheſ. Racovi.* de morte Chriſti, c. 8.

III. R. Multa tamen ſunt quæ ad hoc argumentum reponi poſſunt. 1. ad Majorem per limitationem; Qui non ſoluit quod alius debet nec quoad *durationem*, nec quoad *pondus & valorem æquipollenter*, is revera pro eo non ſatisfacit, concedo, quia ſatisfactio ſupponit perpeſſionem pœnæ debitæ, ſed qui non ſoluit quod alius debet quoad durationem, ſed quoad valorem & ἰσοδυναμίαν non ſatisfacit, Nego, quia etſi non idem, modo tantundem habeatur ſufficit. Iam ad minorem, Chriſtus etſi *mortem æternam* non ſubierit quoad *durationem*, quia non potuit, quandoquidem illi neceſſariò reſurgendum fuit; at eandem tamen tulit *æquipollenter*, quia ſummos & intenſiſſimos dolores tulit, qui licet temporales & finiti fuerint ratione ſui, habebant nihilominus valorem & pondus infinitum ratione perſonæ patientis; Nec enim paſſio ψιλοῦ ἀνθρώπου, ſed θεανθρώπου, *non meri hominis*, ſed *veri Dei*, qui ſuo ſibi ſanguine Eccleſiam acquiſiuit, Act. xx. 28. adeoque quod deeſt finito tempori, completur per perſonæ infinitæ conditionem, quæ temporali paſſioni pondus addit infinitum. Sicut enim peccatum Adæ in ſe quidem æternum non fuit & infinitum, interim tamen vires habuit culpæ infinitæ, totum genus humanum damnationi ſubiicientis, quia æternum & infinitum Deum læſit, ſic & mors Chriſti ratione *temporis finita*, ratione *valoris infinita* eſt, quia Dei infiniti mors eſt; ſic infinito peccati merito, & infinitis pœnis debitis opponitur infinitum meritum Chriſti & ſatisfactio, ratio infinitatis utrobique ſumitur à Deo, vel per peccatum læſo, vel pro peccato ſatisfaciente. Ita mors iſta ſi non æterna propriè dici poteſt, quandoquidem æternitas in ſe notat durationem interminatam, quæ in morte triduanâ deſideratur, rectè tamen *æterna æquivalens* habebitur, 1° propter *dignitatem perſonæ* quæ non tantùm fuit ſanctus & juſtus homo, ſed etiam verus Deus. 2° *à gravitate pœnæ*, quæ licet temporalis fuerit, tamen immenſitate & diritate angorum & cruciatuum nihilo minor aut lenior fuit pœnâ æternâ; 3° *ab effectu*, quia Chriſtus morte ſuâ liberavit nos à pœnâ æternâ, juxta juſtitiam & veritatem Dei nobis debita, ideóque mors ejus debuit eſſe æternæ æquivalens.

IV. II. Minor ſimpliciter negari poteſt, Chriſtum ſcilicet non ſolviſſe quod à nobis debebatur; infinitam enim pœnam peccatores commeriti erant, & Chriſtus eam tulit; At, inquies; duratione debebatur infinita, nimirum æterna quam Chriſtus nec ſubiit nec ſubire potuit. *Reſp. infinitas* pœnæ *quoad durationem* primariò non debebatur à Creaturâ, ſed ſecundariò tantùm & per accidens infirmitatis ſubjecti: nam ſi infinitas pœnas quoad atrocitatem ferre potuiſſet creatura peccatrix, nihil opus fuiſſet pœnam æternam ferre; quia verò Creatura finita pœnarum actu infinitarum capax non fuit, fieri debuit hac in parte pœnarum commutatio, ut quas atrocitate & intentione infinitas ex rigore juſtitia poſtulabat, eædem infinitæ eſſent tantùm in duratione. Iam verò in Chriſto

Digitized by Google

res ad naturalem juſtitiæ ordinem redit; facta enim eſt commutatio pœnarum quæ nobis ferendæ erant infinitæ quoad durationem, in pœnas magnitudine & intenſione infinitas; non quidem vt infinitas illa æſtimanda ſit ſimpliciter ex atrocitate & grauitate rei, quæ nulla infinita in creaturam humanam cadere poteſt, ſed ex dignitate perſonæ divinæ quæ paſſa eſt. Mors ergo infinita erit non *tempore* ſed *pondere*, non *extenſiuè*, ſed *intenſiuè*, non ratione *ſui*, ſed ratione *ſubjecti*.

V. III. Pœna mortis peccato debita conſiderari poteſt bifariam; vel quoad *eſſentiam*, vel quoad *accidens* & *adjunctum* ejus. Priori ſenſu dicit pœnas infinitas quotquot à Creatura ferri poſſunt tum *damni*, tum *ſenſus*, quas juſtitia Dei peccantibus denunciat, tum in privatione boni infiniti, deſertione ſcilicet Dei & ſeparatione ab ejus gratiâ & gloriâ, tum in inflictione mali longè maximi, maledictione nimirum & irâ ipſius cum graviſſimis corporis & animæ cruciatibus; poſteriori verò pœnæ æternæ durationem habet; accedit enim pœnæ vt ſit æterna propter conditionem ſubjecti. Iam Chriſtus pœnam infinitam ſenſit quoad ſubſtantiam ipſam pœnæ, quia juſtitia Dei nihil exigere potuit vel quoad pœnam damni, vel quoad pœnam ſenſus quod Chriſtus plenè non ſuſtinuerit, damnum quidem in *derelictione* Dei, Pſal. XXII. 2. ſenſum verò in *maledictionis* & iræ perpeſſione, Galat. III. 13. quæ per calicem amariſſimum denotatur, qui bibendus Chriſto oblatus eſt, Matt. XXVI. ſed non tulit quoad *accidens durationis æternæ*, quia nec neceſſarium fuit, nec poſſibile; non neceſſarium, quia jam plenè alio modo ſatisfecerat, non poſſibile, quia ſic ne ſatisfeciſſet quidem, nam qui ſemper ſoluit, nunquam poteſt dici perſoluiſſe. Habuit ergo pœna Chriſti quod eſſentiale fuit pœnæ, non quod accidentale: hoc enim nec habere debuit, nec potuit: Non debuit, quia mors jam ob infinitam perſonam erat infiniti valoris; Non potuit etiam, primò ob *vnionis hypoſtaticæ indiſſolubilitatem*, quia impoſſibile fuit filium Dei à morte detineri; Potuit à morte obſideri, ſed non potuit ab ea vinci & ſuperari, potuit premi, ſed non opprimi, potuit concuti, ſed non penitus deiici, quia quod λόγος Princeps vitæ ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit; 2° ob *officij implendi neceſſitatem*: qui enim mortis merito Salvator fuerat, debuit eſſe pariter efficaciâ vitæ, qui ſanguine ſalutem acquiſiuerat, debuit eam ſpiritu applicare & conferre per reſurrectionem. 3° ob *perfectam humanitatis ſanctitatem*. Nam fieri non potuit vt *Sanctum Domini videret corruptionem*, Pſal. XVI. nec poſſibile erat juſtum à morte detineri, Act. II. 24. Quamvis ergo mortem hanc ratione durationis æternæ non pertulerit, tulit tamen ratione eſſentiæ & valoris infinitam, ita vt nihil hoc modo pretio deceſſerit. Imò tantùm abeſt vt deceſſerit, vt mors infinita Chriſti videatur aliquanto ſuperare mortem æternam nobis debitam: nam pœnæ inferorum nonniſi *impropriè* dicuntur *infinitæ*, quia componuntur ex variis momentis ſibi invicem ſuccedentibus, finitum autem additum finito non facit infinitum, ſed melius dicerentur *indefinitæ*. At verò perſona & dignitas Chriſti actu eſt infinita.

Digitized by Google

Cùm ergo ex dignitate perſonæ quæ luebat, pœnæ æſtimatio pendeat, mors illius æſtimari debuit ac ſi fuiſſet actu infinita, mors autem infinita actu, finitam mortem quantumvis multiplicetur, vel in æternùm prorogetur non æquat modò, ſed ſuperat proportione.

VI. Hinc facilè reſponderi poteſt rationibus allatis. Ad primam, quòd mors æterna non pertranſitur. *Reſp.* ſi æternam intelligas, quæ talis eſt abſolutè & quoad durationem, fateor, ſi infinitam quæ talis ſit valore & intenſione, Nego. Inexpugnabilis ſanè mors eſt, ſi ſpectetur quà eſt infinita extenſiuè, & temporis duratione, ſed ſi dari poteſt ejuſmodi ſubjectum in quod cadere poſſit tantùm incrementum pœnæ ſine ejus deſtructione, res non eſt impoſſibilis; Tale autem ſubjectum fuit Chriſtus θεάνθρωπος, qui non tulit tantùm, ſed & pertulit & ſuperauit pœnas omnes nobis debitas ſine vllo detrimento: potuit enim & ſe & nos liberare, ac ſi noſmet ipſi eaſdem tuliſſemus.

VII. Ad ſecundam Reſp. finiti ad infinitum nulla eſt proportio ſi *finitum* & *infinitum* intelligatur *abſolutè* & *omnimodè*, falſum ſi vtrumque intelligatur tantùm *ſecundum quid* & comparatè: Nam quod finitum eſt in ſe, poteſt dici infinitum objectiuè, vt *peccatum finitum* eſt *ratione ſubjecti* hominis ſcilicet peccantis, *infinitum* tamen dicitur *ratione objecti* nimirum Dei offenſi; Ita viciſſim datur aliquod *finitum in ſe* quod *infinitum* eſt *reſpectu ſubjecti*, vt paſſiones Chriſti in ſe quidem finitæ ſunt, ſed ratione Chriſti patientis qui perſona eſt divina & infinita, infinitæ. Sic juſta dari poteſt proportio inter pœnas Chriſti & noſtras. Nam vt culpa finita tempore meruit infinitam pœnam ratione objecti infiniti, Dei ſcil. in quem admiſſa fuit; Sic pœna tempore finita æquipollet æternæ propter ſubjectum infinitum à quo fuit tolerata. Ita pœnæ bifariam ſpectari debent vel *Phyſicè* ſeu *Metaphyſicè* ratione entitatis quam habuerunt, ſic finitæ fuerunt, nec eſſe infinitæ potuerunt aut debuerunt, vel *Ethicè* ſiue *judicialiter*, quomodo eſſe infinitæ debuerunt, & reuera fuerunt: At hic cùm de ſatisfactione forenſi agatur, finitudo, ſi ita loqui licet, vel infinitudo pœnarum intelligenda eſt ſecundum æſtimationem forenſem quæ nullam habet rationem entitatis, vt patet in peccato, quod interdum nullam entitatem habet, neque formaliter neque materialiter v. g. omiſſio officij, & tamen in foro magni æſtimatur; imò cùm de officio erga Deum infinitum agitur quodammodo infinitè: quo enim major eſt ejus qui offenditur dignitas, eo pluris æſtimatur offenſa, eo enim minus offendi debuerat, pluſque adeo eſt in offenſa indignitatis.

VIII. Ad tertiam de deſperatione. ℞ Diſtingue rurſus *eſſentiam* pœnæ ipſius, & ejus *adjunctum* & conſequens quod pro ratione ſubjecti ſeparabile eſt; vel prout *à Iudice infligitur*, vel prout *à Creaturâ recipitur*, vel prout in perſonâ alienâ ſponſoris fertur, vel in propria perſonâ peccatoris. Priori ſenſu *deſperatio* & *morſus* conſcientiæ non pertinent ad pœnas damnatorum: non ſunt enim de eſſentiâ pœnæ in ſe conſideratæ, ſed tantùm per modum *adjuncti* & conſequenter ratione *ſubjecti corrupti*.

Digitized by Google

Non includuntur in pœna quatenus à judice infligitur, vel à ſponſore fertur, ſed quatenus à creaturâ vitioſâ & reâ recipitur, ſic deſperatio eſt adjunctum pœnæ, quod pro ratione ſubjecti eſt ſeparabile: nam ſi pertranſire poſſet damnatus pœnas, non deſperaret, ſed quia ſcit in æternum duraturas eſſe, & ſpei & libertatis nullam affulgere rimam, ideo deſperat: At in Chriſto longe aliter, non potuit in ipſum cadere Deſperatio, tum quia luebat non ſua, ſed aliena peccata, tum quia luebat abſque omni peccato, tum denique quia de conſervatione & liberatione ſui erat ſecurus, ideóque in mediis cruciatibus & angoribus ſuis, fiduciam ſuam ſemper in Deo collocat, Pſ. XXII. 2. 3.

IX. Atque hîc obiter, antequam aliò tranſeamus, depellenda eſt atrox & tetra calumnia, quam Pontificij Doctoribus noſtris intentant, quaſi deſperationem Chriſto tribuant, imprimis *Calvino* noſtro in *Harmon. Evang.* ad Matth. cap. XXVII. 46. & *Inſtitut.* lib. 2. c. 16. ſ. 10. & 11. & *Beza* ad Matth. c. XXIV. 45. 46. Hinc *Eſtius* in Matth. XXVII. ait *non defuiſſe hoc tempore qui auderent inauditam blaſphemiam in Chriſtum evomere, dicentes eum in cruce deſperaſſe, & ob eam cauſam ipſum damnatum eſſe, quam blaſphemiam audire piæ aures cohorreſcunt.* Et *Genebrardus* in Pſal. XXII. vult ex voce à Chriſto emiſsâ Calviniſtas colligere *Chriſtum in cruce deſperaſſe, vel deſperantis vocem emiſiſſe, & ad deſperationem uſque terrores mortis & dolores inferni, flammáſque & ſupplicium infernale poſt mortem ſuſtinuiſſe.* Sic *Maldona.* in Matth. XXVII. *Bellar.* l. 4. de Chriſto, c. 8. & alij paſſim, & nullus eſt hodie Monachorum qui conſimiles in noſtros non jactet calumnias, & ſententiam de Chriſti deſperatione iis ſycophanticè non affingat.

X. Verùm niſi odio inſano excæcatæ eſſent eorum mentes, facilè tam nefandarum criminationum caliginem diſpellere poterant; Nihil enim falſius dici potuit, nihil à mente noſtrorum alienius, imò & ab ipſorum verbis: inſpiciantur tantùm loca, & res cuilibet patere poterit. Primò quod Calvinus ſibi obiicit in perſonâ Adverſarij per μίμησιν, id tanquam ejus aſſertionem ipſi affingunt, verba clara ſunt, *abſurdum Chriſto elapſam eſſe deſperationis vocem* q. d. ſcio fore qui abſurdum hîc à me ſtatui & Chriſto deſperationem affingi aſſerant, & ſubiicit, *ſolutio facilis eſt quanquam ſenſus carnis exitium apprehenderet, fixam tamen ſtetiſſe FIDEM in ejus corde quâ Deum præſentem intuitus eſt, de cujus abſentia conqueritur;* Ita docet Chriſtum ita concepiſſe Dei derelictionem, vt ſimul fide retinuerit Deum ſibi eſſe propitium, quod probat ex duobus querimoniæ membris, in quâ antequam tentationem exprimat, præfatur ſe ad Deum confugere tanquam Deum ſuum; atque ita clypeo fidei fortiter repellit illam quæ ſe ex oppoſito ingerebat derelictionis ſpeciem: denique in hoc diro cruciatu illæſa fuit ejus fides, ut ſe derelictum eſſe deplorans, propinquo tamen Dei auxilio confideret; Sed mentem ſuam longè clarius adhuc aperit in Inſtit. lib. 2. c. 16. ſ. 12. dum inter alia varia huc facientia hoc potiſſimum notat, *Quanquam ad momentum ſeſe occultaverit vis*

Digitized by Google

ſpiritus. vt locum infirmitati carnis cederet, ſciendum tamen eſt talem fuiſſe tentationem ex doloris metus ſenſu quæ cum fide non pugnaret, Et hoc modo impletum eſt quod habetur in concione Petri, non potuiſſe enim teneri à doloribus mortis, quia ſe quaſi derelictum à Deo ſentiens, ne tantillum quidem deflexit à bonitatis hujus fiducia; Quod docet celebris illa invocatio, in quâ præ doloris vehementia clamavit, Deus meus, Deus meus ecquid dereliquiſti me? Nam etſi ſupra modum angitur, non tamen deſinit vocare Deum ſuum à quo ſe derelictum exclamat. Sic Catecheſ. Sect. 10. *Quamvis metu angeretur, ac pene animo concideret, ſpem tamen præ gravi illo mœrore non abiicit: ideoque mœror ille multis modis differt ab illâ anxietate quam in conſcientia habent peccatores, à quibus Deus iratus pœnas repoſcit, quia quod in eo temporarium fuit, in illis eſt perpetuum, & quod eum aculei cujusdam inſtar pupugit, illis mortifer gladius eſt. Sed quod præcipuum, Chriſtus in Deo SPEM habere non deſiit, quanquam vehementer expaveſcens, & in angorem ſummum redactus, peccatores autem quos Deus condemnat, de ipſius benevolentiâ deſperantes, tantummodo adverſus eum manifeſtò fremunt, & blaſphemias jactant.* An qui ita loquitur deſperationem Chriſto tribuiſſe dicendus ſit, judicent omnes.

XI. Bezæ non alia mens eſt; Nam in Matth. XXVII. 46. nihil de deſperatione habet, neque locum ipſum fuſiùs explicat, ſed ad locum Hebr. v. 7. remittit, vbi rem totam executus eſt ſolidiſſimè; ſed quantum abfuerit ab eâ, quæ illi tribuitur opinione, docent verba quæ ſub finem diſſertationis adiicit. *Verùm in his omnibus hæc duo tenenmus, iſtam trepidationem non à diffidentiâ vllâ, ſed à doloris vehementiſſimo ſenſu proficiſci; Deinde ſic conſiderandas eſſe ſingulas hujus actionis partes, vt ex fine de re totâ ſtatuamus, neque enim in illâ cogitatione (quæ tamen & ipſa, vt dixi, fuit omnis peccati & vitij expers) ita hæſit, quin mox invicta SPES illum erigeret, Idem enim qui perculſus quid dicam, inquit, libera me ex hâc horâ, eodem tenore ſubiicit, ſed propterea veni in hanc horam; Qui ter petit, Pater transfer à me calicem hunc, addit, fiat quod tu vis; Qui vociferatur ſe derelictum, tamen Deum, Deum ſuum compellat.* Quod ſi ad ipſos Adverſarios oculos convertere vellemus, quantò juſtior eſſet eos carpendi occaſio, qui longè durius hac in parte & Calvino & Bezâ locuti ſunt; Videſis *Maldona.* in Matt. XXVII. *Ferum* in eundem locum, *Cuſanum* de cruciatibus Chriſti, *Ariam Montan.* de paſſione Chriſti in horto lib. 5. de regenera. Ada. c. 23. & alios non paucos.

XII. Sed, è diverticulo in viam. Contra reſponſionem noſtram multa reponunt Adverſarij. 1. Si verum eſſet Perſonæ infinitatem ad infinitatem pœnæ contuliſſe, ſequeretur ergo leviſſimâ aliquâ pœnâ de Chriſto ſumptâ Iuſtitiæ Dei ſatisfieri potuiſſe, vt non neceſſe fuerit tam diris cruciatibus eum affligi: nam & leviſſimæ pœnæ hoc pondus ab æternâ Deitate addi potuiſſe. Sic *Socinus*; Addit *Gittichius* contra *Lucium*, ſi vna ſanguinis gutta fuit ſufficiens, cæteras fuiſſe fruſtra effuſas, & Deum crudeliſſimum fuiſſe qui plus requiſiverit quàm debebatur. R. Neg. conſeq.

Digitized by Google

ſeq. nam etſi quælibet paſſio Chriſti habuerit valorem *infinitum ſubjectivè*, ſola tamen mors à Lege denunciata habuit valorem *infinitum objectivè* reſpectu judicis infligentis; Ideo minimus cruciatus Chriſti vel guttula ſanguinis non potuit ſufficere ad plenam ſatisfactionem, quia non habuit rationem maledicti & pœnæ peccato reſpondentis. Quævis perpeſſio ſatisfactio non eſt, quamvis infinita patiatur perſona, ſed ea demum quæ conveniens eſt, & quæ cum Iuſtitia Dei, legis ſententiâ, peccati fœditate & gravitate, & figuris præcedentibus congruit. Dignitas perſonæ patientis poteſt quidem augere pœnæ quam patitur dignitatem, ut eò gravior cenſeatur, quò dignior eſt & illuſtrior perſona quæ patitur, non poteſt verò eſſentiam ſeu ſpeciem ipſam pœnæ compenſare: aucta enim in immenſum unius ſpeciei quantitas, ipſi non confert alterius ſpeciei naturam; Auge naturam bruti infinitè, non tamen propterea habebis hominis perfectionem. Non igitur quâlibet pœnâ, ſed eâ ſolâ quam eramus commeriti, & quam Lex denunciabat, morte ſcilicet ſatisfieri pro nobis potuit. Abſit ergo ut Deus crudelitatis propterea inſimuletur, quod mortem requiſiverit, imò in juſtitiæ exercitio, eſt quod miremur bonitatis & miſericordiæ Dei ſalutare temperamentum, qui cùm pœnam mortis propriam à nobis exigere potuiſſet, vicariâ tamen contentus fuit. 2° In hac cauſa non eſt indulgendum cogitationibus noſtris, nec tam quærendum quid fieri potuerit, quàm quid fieri voluerit Deus, & quid reipſa factum fuerit; Propterea hîc componendum eſt decretum Dei cum conſideratione *qualitatis perſonæ* Chriſti, non autem unum ab altero divellendum. Certum eſt enim hîc Deum voluiſſe ſatisfieri juſtitiæ ſuæ, non per unum aut alterum opus Chriſti, ſed per plura conjunctim, ac nominatim per paſſiones & mortem ipſius, ita ut omnes ſimul unū *dικαίωμα*, & abſolutiſſimam infinitæ ſatisfactionis rationem conſtituant.

XIII. Atque hinc patet quàm vanum ſit & falſum illud Scholaſticorum effatum, quo pertendunt unicam ſanguinis Chriſti guttam ſufficere potuiſſe hominibus redimendis, ut inde ſcilicet theſaurum Indulgentiarum ſuarum extruant, in quem reliquam ſanguinis copiam repoſitam eſſe contendunt, & per Petrum ejúſque Succeſſores diſpenſari pro partiali vel totali remiſſione peccatorum. Nam cùm toties teſtetur Scriptura mortem Chriſti neceſſariam fuiſſe, tùm propter juſtitiam Dei immutabilem Rom. I. 32. & VI. 23. tum propter infallibilem ejus veritatem, Geneſ. II. 17. Ezech. XVIII. quis minus ſupplicium ſufficere potuiſſe crediderit? niſi velimus Deum accuſare quod nimium à filio ſuo exegerit, quod impium eſt vel cogitare; *αἱματεκχυσία* verò illa de qua Apoſt. loquitur, Hebr. IX. 22. non ſimpliciter quamlibet ſanguinis effuſionem notat, ſed quæ mortem ſecum trahat, qualis erat in effuſione ſanguinis pecudum ſub Vet. Teſtam. ad quam ibidem alludit Apoſt.

XIV. II. *Excip.* Dignitatem perſonæ nihil conferre ad infinitatem pœnæ quia nulla ſit apud Deum perſonarum acceptio Rom. II. II. quod ſi hoc obtinet, cum ejus miſericordia locus relinquitur, quid tandem erit,

cùm de pœnâ irrogandâ ex juſtitiâ ſeu potius ſeveritatis abſolutiſſimæ præſcripto agitur? Addit *Socinus* valde ſuſpectum eſſe quod pro conceſſo ſumitur Principis viri leuem pœnam ejuſdem pretij eſſe cujus graviſſimam hominis plebeij, imò ſe credere injuſtam eſſe eam Legem quæ idem delictum in viro principe leviter punit, in plebeio autem graviſſimè. R. 1. Neg. conſeq. Etſi non datur *perſonarum acceptio* apud Deum, non ſequitur paſſiones Chriſti valorem infinitum non habere à dignitate perſonæ, quia alia planè eſt προσωποληψία quam Deus à ſe remouet, alia perſonæ λόγῳ conſideratio in æſtimatione juridica ſatisfactionis: nam reſpectu prioris πρόσωπον non ſignificat *objectum* ipſum amatum vel rejectum, ſeu ipſum hominem, quem perſonam dicimus; Sed notat *motivum* ſeu *qualitatem* aliquam externam propter quam adducimur ad illud eligendum vel reſpuendum, quia verò vultus hominis in eo maximè illuſtris eſt & conſpicuus, qui primùm omnium in oculos intuentium incurrit, ideo πρόσωπον dicitur, ut ex eleganti illa Nazianzeni alluſione videre eſt in carmine κατὰ γυναικῶν καλλωπιζομένων, vbi eas ab inſano faciem fucandi ſtudio dehortatur, faciem natiuam à larua aſcititia & ſuperinducta diſtinguendo:

> μηδὲ θεοῦ μορφὰς ἐπαλείφετε χρώμασιν αἰσχροῖς,
> ὥςε προσωπεῖα κὐχὶ πρόσωπα φέρειν.

Hinc πρόσωπον vſurpatur pro ſtatu hominis externo, ſeu pro qualitate aliqua perſonæ aut rei, quæ eſt extra cauſam de qua agitur & quæ nullatenus ad ejus momentum pertinet v. g. cùm propter nobilitatem & potentiam vnus abſolvitur licet reus, alter verò propter inopiam & miſeriam damnatur, licet cæteroquin potior eſſet & juſtior ejus cauſa; hæc eſt vera proſopolepſia quæ in vitio ſemper ponitur & à Deo paſſim ſeuerè interdicitur, Lev. xix. 15. *non ſuſcipies faciem pauperis, nec honorabis faciem magni in judicio, in juſtitia judicabis proximum tuum*. Sic Deut. xix. 15. & alibi ſæpe. At verò perſonæ dignitas de qua loquimur, non eſt πρόσωπον ſeu qualitas aliqua externa quæ non faciat ad rem; Imò hîc perſona λόγῳ dat momentum longè maximum ipſius paſſionibus, quandoquidem pondus addit & valorem λύτρῳ: cùm enim actiones & paſſiones ſunt ſuppoſitorum, ab iis etiam ſuam trahunt æſtimationem. Aliud E. eſt πρόσωπον id. *faciem* non accipere quod vitioſum eſt & de Deo bene negatur, aliud ὑπόστασιν ſeu *perſonam* reſpicere, quod juſtum eſt, & rectè Deo tribuitur.

XV. II. R. ſupponi hîc falſam hypotheſim ab Aduerſario, quaſi perſonæ dignitas nihil faciat vel ad minuendum peccatum, vel ad augendam pœnam; Quis enim ignorare poteſt creſcere peccati reatum pro tenuitate offendentis, & majeſtate offenſi, ſeu ejus in quem peccatur, & rurſus pœnæ valorem ex dignitate patientis; v. g. ſi Plebeius aliquis aut vilis homuncio Regem lædit, longè gravius cenſetur peccatum, quàm ſi Rex vel Princeps ſubdito injuriam faceret; Ita ſi Rex aliquis patitur, ejus paſſio longè pluris æſtimatur, quàm ſi minimus aliquis ex plebe.

Quo

Digitized by Google

Quo major eſt ejus qui punitur dignitas eo pluris æſtimatur pœna quam perpetitur, eo enim minus puniri debebat, pluſque adeo eſt in pœna indignitatis; Iam autem perſonæ divina eſſentia præditæ dignitas eſt infinita, quæ enim poteſt forma dignior eſſe formâ Dei? At Chriſtus erat in forma Dei Phil. II. *ἴσα τῷ θεῷ æqualitates* id eſt prorſus æqualis Deo; Is autem ſeſe vſque eò exinaniuit, vt oppoſitam formam ſumpſerit ſcilicet ſerui, nec eo exinanitionis gradu contentus infra eum ſeſe ad eam obedientiam demiſit quam nemo exigit à ſeruo; luitque vltro atrociſſimum & Lege Dei maledictum ſupplicium crucis ut Patri obediret, & nos à maledictione Legis liberaret; Ita nihil ad infinitam pœnæ æſtimationem deſiderari jure potuit. 3° *Pœna* vel infligitur peccatori ipſi in *propriâ perſonâ*, vel ſponſori in *perſonâ alienâ*; Dignitas perſonæ non valet quidem in reo patiente, quia eadem quæ eſt in ſolvente, fuit in peccante, & quæ conſiderari poteſt in pœna ad ejus imminutionem, ſpectatur in peccato ad ejus intenſionem, ſed in ſponſore valet, quia non ob ſuas ſed ob aliena delicta ſatisfacit. Itaque ſi Rex punitur pro ſubditis, pœna quæ in ſubditis mortis debuerat eſſe, in Rege propter dignitatem perſonæ commutabitur in exilium, vel carcerem. Quidni ergo hîc dignitas non finita, ſed infinita perſonæ Chriſti pondus addere potuerit paſſionibus ejus, ita vt quod duratione æternum eſſe debuerat, breui temporis ſpatio abſolueretur. Sanè Scriptura non ſine ratione toties ad hanc perſonæ conſiderationem nos reuocat, vt pondus infinitum meriti & ſatisfactionis Chriſti agnoſcamus, vt cùm ait *Deum acquiſiviſſe Eccleſiam ſanguine ſuo*, Act. XX. 28. *Dominum gloriæ eſſe crucifixum*, 1. Cor. II. 8. *Chriſtum ſe per ſpiritum æternum obtuliſſe*, Hebr. IX. 14. & *vi indiſſolubilis vitæ non ſecundum mandatum carnale factum fuiſſe ſacerdotem*, Heb. VII. 17. *ſanguinem Ieſu Chriſti filij Dei nos purgare ab omni peccato*, 1. Ioan. I. 7. 4° Falſum etiam hîc ſupponitur, Chriſtum leniores pœnas tuliſſe quàm quæ nobis debebantur: neque enim dicimus propter perſonæ dignitatem in Chriſto leuiùs, vel infra condignum vindicata fuiſſe peccata noſtra, ſed cùm debitas eorum pœnas omnes tulerit, ex perſonæ dignitate fluere meritò dicimus quod tanti habeantur pretij ad nos redimendos. Itaque duo hîc conjungenda eſſe putamus, peccatorum omnium juſtam perſolutionem, & ſatisfactionis illius valorem infinitum; pœnas enim omnes impoſitas eſſe clamat Iſaias c. LIII. & Paulus Gal. III dum ait factum fuiſſe *κατάραν*; maledictio enim omnes pœnas includit, valorem verò iſtarum pœnarum ex ipſâ perſonâ petendum eſſe ex eo patet, quod Deus dicitur acquiſiuiſſe Eccleſiam ſanguine ſuo, & Chriſtus per Spiritum æternum ſe obtuliſſe, &c.

XVI. III. *Excip.* Non poſſe divinam vim Chriſti conferre paſſionibus infinitatem, quia alias ſequeretur Chriſtum quatenus fuit æternus Deus, paſſum fuiſſe, quando non ſatis erat Chriſtum qui paſſus fuit, æternum Deum eſſe, niſi etiam quatenus Deus æternus eſt fuerit paſſus, cùm verò hoc dici haudquaquam poſſit, nec poſſe pariter iſtam infinitatem ex

Digitized by Google

ſonæ dignitate peti. R. vt pœnæ ſint infinitæ, non neceſſe eſt vt Di- itas ipſa paſſa ſit, quæ impaſſibilis eſt, ſed ſufficit ut perſona patiens di- a ſit, quamuis nihil perpeſſus ſit Chriſtus quatenus eſt Deus, perſona ıen illa quæ Deus eſt, pœnas has tulit: non valet ergo conſeq. Chri- ; quatenus eſt æternus Deus, vel ipſa in eo æterna Deitas pati non po- , ergo nec vim aut pretium tribuere perpeſſionibus quas humana na- ı ipſi perſonaliter vnitâ ſuſtinuit, quia actiones & paſſiones omnes ſunt ːonæ, & à dignitate perſonæ æſtimantur & denominationem accipiunt, *principio quod*, licet pro harum conditione attribuendæ ſint naturæ ךuâ ortum habent, vt *principio quo*.

ːVII. IV. *Excip.* Etſi natura diuina ſupponeretur paſſa, non ſe- tetur, quia infinitæ virtutis eſt, idcirco quæcunque in ipſâ ſunt, infi- : eſſe virtutis, vt operationes Dei quantumvis maximi, non tamen in- ːi ſunt pretij, licet ſint ab eo qui infinitus eſt: Ita de paſſionibus ſta- ıdum, non poſſe ſtatim infiniti pretij dici, licet in infinito ſint. ℞. Sed fallunt & falluntur Aduerſarii. 1° nunquam diximus Divinitatem m paſſam eſſe vel pati potuiſſe, ſed tantùm perſonam patientem m fuiſſe; Paſſus eſt ergo *qui Deus eſt*, ſed non *quà Deus*. 2° ſi Deus ıs eſt, bene ſequitur paſſiones eſſe infinitas reſp. perſonæ, etſi ſint in nitæ; Diſtinguenda ergo hîc *infinitas phyſica* cujus ſubjectum fini- capax non eſt, ab *infinitate morali*, qualis in pretio attendi ſolet, ıones infinitæ ſunt non priori ſed poſteriori ſenſu. 3° Ex eo quod s eſt infinitus ſequitur quidem, quicquid eſt *in Deo* eſſe pariter infi- m, ſed non quicquid eſt *à Deo* ſtatim eſt infinitum eâdem ratione: opera Dei tranſeuntia ſunt à Deo & non in Deo, vnde non mirum ındem infinitatem abſolutè non participant; Interim tamen etſi ſint infinita abſolutè & ſimpliciter, aliquam tamen infinitatem icipant, ſi non in ſubſtantiâ operis, ſaltem in modo operationis: ſic tura non eſt infinita, ſed τὸ creare eſt infinitæ virtutis; Ita etſi paſſio- Chriſti non habeant infinitatem phyſicam, quæ in nullam rem creatam re poteſt, habent tamen moralem in pretio & æſtimatione, quæ hîc ːit.

VIII. Sic fuit prima objectio *ex parte pœna*. Secundam addit *So-* ex eo petitam quòd pœna corporalis in alium transferri non poſſit, ɔro illo pendi, quia natura non patitur vt corporalis vnius pœna, non ; ac factum alterius fiat; Iam quæ ſuapte naturâ fieri non poſſunt, e à Deo quidem fieri dicenda ſunt: ſic ille part. 3. cap. 4. *Reſp.* Na- aliquid impoſſibile dici poteſt, vel quod rerum naturæ ita repugnat ɔntradictionem involuat, & ſic verum eſt ea quæ naturâ fieri non ınt, neque etiam à Deo fieri poſſe: Vel impoſſibile illud dicitur ſe- um quid, quod ſecundum naturæ curſum & ordinaria media fieri ɔoteſt, & ſic negatur, quia Deus ſæpe operatur ſupra naturam, & ıomini animali abſurda videntur & impoſſibilia, non deſinunt poſſe o fieri. 2° quod eſt vnius, poteſt fieri alterius vel *actuali tranſfu-* *ſione*,

Digitized by Google

ſione, vel *judiciali imputatione*. Pœna vnius non minus ac peccatum non poteſt alterius fieri per actualem transfuſionem, quia eſt actio & paſſio perſonalis quæ migrare non poteſt de ſubjecto in ſubjectum; ſed nihil obſtat quominus alterius fiat per *forenſem & judicialem imputationem*; Vt ſponſor poteſt in ſe debitum debitoris aſſumere, & pro ipſo ſatisfacere, accedente Iudicis vel Creditoris ratihabitione, qui quod ſponſor ſolvit debitori imputat. Talis tranſlatio pœnarum occurrebat olim in ſacrificiis & victimis, quatenus iſtæ in peccatorum locum ſubrogatæ, pœnam mortis ipſis debitam ſuſtinebant. Ita Chriſtus in ſe & peccata & pœnas noſtras tranſtulit, *peccata* quidem *imputativè*, quia eodem loco habitus eſt ac ſi peccator fuiſſet, *pœnas* verò *realiter & inhæſivè* quia eas omnes in corpore ſuo luere voluit. 3º *pœna* vnius non poteſt alterius fieri nimirum quæ ſit *eadem numero*, concedo, ſed *eadem ſpecie* & ſimilitudine, nego. Iam Chriſtus non eandem numero pœnam nobis debitam tulit, ſed ſimilem tantùm. Cæterùm quæ hîc Adverſarius contra poſſibilitatem iſtius tranſlationis, & ſubſtitutionis juſtitiam arguit, quia diſcuſſa ſunt *Diſp.* 11ª *de Neceſſ. Satiſf.* plura nunc dicere ſuperſedemus.

XIX. Ad quartum jam progredimur Caput in quo pertendunt *ex parte hominum* impoſſibilem fuiſſe iſtam ſatisfactionem; Hoc enim etiam vrgent Adverſarij hoc potiſſimum argumento. Quia ſingulis peccatoribus mors una infinita debebatur, imò & pro vnico peccato; Ergo vel plures mortes imò innumeræ requirebantur infinitæ, vel Chriſtus verè & plenè pro omnibus non ſatisfecit. *Finge*, inquit Socin. p. 3. c. 4. *Chriſtum eas pœnas ſubiiſſe quas quivis ex hominibus propter peccata ſua ſubire tenebatur, quid hoc erit ad veram plenámque ſatisfactionem pro peccatis omnium? Quis vnquam audivit, ſolvendo quod vnus debet, pro ſingulis ſatisfieri, qui idem ſinguli debent?* Sic alibi, *nonne & id quoque quod vnuſquiſque noſtrum propter delicta ſua pati tenebatur, infinitum quiddam erat? &c. Infinitas igitur pretij quæ in Chriſti perpeſſionibus reperiri poſſet, quia divina natura paſſa fuiſſet, pro vno quopiam ſolvi potuiſſet, & vnus tantummodò ex nobis ejus vi à mortis æternæ reatu liberari, ſiquidem vt dictum, quilibet ex nobis pro ſe eam pretij infinitatem debebat, quare totidem pretij pœnarum infinitates exiſtere opus fuiſſet, quot nos omnes ſumus, non vnicam tantùm, ſi omnes id per alium ſolvendo quod nos debebamus, eo nexu liberandi fuiſſemus.*

XX. Rz. Arguta videtur objectio, ſed ſolida non item. 1. Hîc apertè impetitur ipſa Scriptura, quæ non ſemel, ſed paſſim docet vnum Chriſtum pro omnibus mortuum & paſſum, Iſa. LIII. 4. 5. 6. *Deus conjecit in eum iniquitates omnium noſtrum, & peccata noſtra & dolores portavit.* 2. Cor. V. 14. *Si vnus pro omnibus mortuus, ergo omnes mortui*, 1. Pet. III. 18. *Juſtus pro injuſtis paſſus eſt*, ſed peculiariter Rom. V. 18. vbi una Adami inobedientia quæ omnes poſteros perdidit, opponitur vel reſpondere dicitur vni obedientiæ Chriſti quæ omnes fideles ſalvat, *vt per inobedientiam vnius illius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per obedien-*

Digitized by Google

tiam vnius iſtius juſti conſtituentur multi. Si ergo vnum Adami peccatum potuit innumeros perdere, quidni & vna Chriſti juſtitia poterit innumeros ſaluare? ſic *vnicâ oblatione* dicuntur *conſecrari qui ſanctificantur*, Heb. x. 14. & Chriſtus *dediſſe ſeipſum redemptionis pretium pro omnibus*, 1. Tim. II. 6. hoc ſenſu dicitur ἱλασμὸς *non tantùm pro peccatis noſtris* id. Iudæorum *ſed etiam totius mundi*, 1. Iohan. II. 2. *Agnus Dei qui tollit peccata mundi*, 1. Iohan. 1. 29. *qui ſemel oblatus eſt vt multorum peccata tolleret*, Hebr. IX. 25. E. vel falſa dicenda erit Scriptura quæ paſſim vnius Chriſti juſtitiam & mortem proponit tanquam αὐτάρκη ſufficiens ad redemptionem omnium Electorum, vel falſa erit Socini ſententia.

XXI. Secundò diſting. *debitum pecuniarium*, *à ſolutione pœnali*, in illo quia pecunia ex ſuâ materiâ & formâ abſolutè æſtimatur, à quocunque poſſideatur aut ſoluatur valoris eſt ejuſdem; Ita ſi multi centum nummos pro ſe ſingulis debeant, pro ſingulis totidem centum nummi erunt pendendi, non verò pro omnibus centum ſufficient; Sed in iſta, quia perſonæ fit ſubſtitutio, & quidem innocentis pro nocente, ibi æſtimatio non fit tantùm pœnæ, ſed etiam perſonæ; Itaque pro dignitate perſonæ creſcit etiam dignitas pretij. Licet nummus aureus non plus valeat in manu Regis quàm captiui, tamen Regis caput & vita plus habet pretij quàm vilis mancipij. Sic ſæpe vnius pœna pro delictis multorum ſufficit, Rex vnus pro innumeris captiuis permutatur, quia dignitas perſonæ longè præponderat numero cæterorum. Sic vita Davidis plus æſtimatur dimidio exercitu, 2. Sam. XVIII. 3. At hîc non eſt quæſtio de ſolutione pecuniæ in qua valor ejus ſimpliciter attenditur, ſed pœnæ in qua perſonæ conditio æſtimatur; Nec mirum videri debet ſi vnus pro multis ſufficere potuit; vt Vnus ſerpens æneus ſuffecit ad ſeruandos omnes ægros Iſraëlitas; Vnus hircus ἀποπομπαῖος ſuffecit ad exportanda in deſertum omnium Iſraëlitarum peccata; Vna victima ſufficiebat & pro Sacerdote & pro populo; Vnico ſacrificio propitiatorio anniuerſario poterant vniuerſi populi delicta expiari, etſi tot expiationes requirerentur quot erant Iſraelitæ, quia vnica illa expiatio ſic erat vniuerſorum, vt ex Dei deſtinatione & inſtituto fieret quoque ſingulorum; Quidni ergo vna vnius Chriſti filij Dei ſatisfactio pro peccatis mundi ſufficeret? Sic quod præſtat alicujus Ciuitatis procurator aut Commiſſarius totius Reip. nomine, ſic factum ab ipſo cenſetur, vt omnes & ſinguli in eo idipſum præſtitiſſe dicantur. Ita quamuis quilibet egeat toto ſole ad ſui illuminationem, vniverſis tamen illuminandis una Lux Solis ſufficit.

XXII. III. Tota Adverſarij ratiocinatio peccat falſa hypotheſi quòd Chriſtus non ſit Deus: Nam poſito Deum eſſe, infinitas perſonæ exhaurit omnes illas infinitates, quæ nobis debebantur; Vnus enim pluris æſtimari debet quàm omnes ſimul, imò infinities pluris, nam vnum ſi multiplicos, habebis tandem numerum omnium hominum, omnium verò hominum collectio quantumcunque multiplicetur, nunquam Chriſti potentiam & dignitatem æquabit; Ita licet Chriſtus vnus ſit, Nos pro quibus

Digitized by Google

bus paſſus eſt propè innumeri, tamen poterit unus pro omnibus ſatisfacere, & vna ejus mors pro omnibus mortibus dari ἀντίλυτρον; Nam perſonæ dignitas & infinitas abſorbet omnes infinitates noſtras, quia non abſolutæ ſunt, ſed tantùm comparatæ & ſecundùm quid. IV. Ad hoc etiam accedit conſideratio *fœderis* cum Chriſto initi, Iſ. XLIX. 6. 8. Matt. XX. 28. quo ita à Patre conſtitutum eſt, ut Chriſtus paſſione ſuâ non pro vno vel altero, ſed pro omnibus electis ſatisfaceret, vitamque iis mereretur: ſic enim peccatum factus eſt, vt eſſemus Iuſtitia Dei in ipſo, 2. Cor. v. 21. ſic factus eſt κατάρα, vt benedictionem conſequeremur, Gal. III. 13. ſic in eum conjecit Pater iniquitates omnium noſtrum, ut ex ejus vulneribus ſanaremur, Iſa. LIII. 6. Sic guſtavit mortem pro omnibus, vt per mortem deſtrueret eum qui habebat imperium mortis, & liberaret quotquot metu mortis per totam vitam obnoxij erant ſervituti; Hebr. II. 14. 15. Vt E. ex Adami peccato, Deo ita ordinante, omnes & ſinguli homines rei facti ſunt æternæ damnationis, *damnati antequam nati*, vt ſcitè loquitur Bernardus, nec totidem infinitates diſtinctæ in vna primi hominis tranſgreſſione ſunt conſtituẽdæ quæ ad nos dimanẽt; Ita in Chriſti obedientia temerè infinitates debitorum noſtrorum ſeparaueris, cùm vnâ ſuâ paſſione & morte pœnarum noſtrarum infinitatibus, ſi ita loqui licet, abundè ſatisfecerit: Vnde ſcrupuloſè in proportionem iſtarum pœnarum non eſt inquirendum, ſufficit hoc teneamus, Deum, Sponſorem eum pro nobis omnibus conſtituiſſe vt pace per ſanguinem ejus factâ, omnia ſibi reconciliaret, Col. I. 19.

XXIII. Atque ita ſoluta ſunt breviter quæ Aduerſarij afferre ſolent contra Satisfactionis veritatem, & ad impoſſibilitatem ejus evincendam: Supereſt ut *Abſurda* nonnulla expendamus, quibus ſententiam noſtram obnoxiam eſſe pertendunt. I. *Abſurd.* Si Chriſtus pro nobis ſatisfecit, plus ipſi deberemus quàm Patri cœleſti qui nihil tale pro nobis præſtitit, major eſſet Chriſti amor & miſericordia erga nos quàm Patris, quia ille à nemine quicquam poſtulauit, ſed Patrem inſuper mouit, vt noſtri miſereretur, & nobis reconciliaretur. Sic *Catech. Racov.* c. 8. de *morte Chriſti q.* 16. ℞. perperam hîc opponuntur quæ ſunt conjungenda; nam licet opus Redemptionis *terminativè* & *ſubjectivè* ſit ſolius Filij, qui carnem noſtram aſſumpſit & in eâ paſſus eſt, tamen non deſinit eſſe totius Trinitatis *inchoativè* & *efficienter*, quia ad opus iſtud ſingulæ perſonæ S. Triados concurrerunt eâdem juſtitiâ, ſapientiâ, potentiâ & miſericordiâ; Vnde vt nihil Chriſtus egit niſi ex communi omnium conſilio, Ioa. XIV. 31. *ſic ago ſicut mihi mandatum eſt à Patre*, ita eadem virtus in ejus executione ſe exeruit. Ideo amor & charitas vtrobique ſumma, Patris in miſſione & datione filij, Filij in promptâ & ſpontaneâ iſtius muneris ſuſceptione, ſi Filij magna eſt miſericordia erga genus humanum, vtique & Patris, ſi ſatisfactum eſt juſtitiæ Patris, vtique & Filij, quia ſatisfactio iſta non reſpicit ſimpliciter perſonam Patris, ſed divinam Iuſtitiam, quæ Patri, Filio & Spiritui ſancto communis eſt.

Digitized by Google

XXIV. *Inſt.* Sed nonne major videtur amor illius qui pro nobis ſoluit, illius amore, qui ſolutionem accipit & qui à ſatisfactione motus eſt ad miſerendum? R. Major non poteſt dici charitas Filij qui ſeipſum dedit, charitate Patris qui filio non pepercit, quia vtrobique eſt ſumma & maxima. Cùm enim Pater ſuo illo vnigenito nihil charius habeat, in quo ſibi complacitum eſt, Matt. III. 17. & quem Scriptura vocat *filium dilectionis* paternæ, Coloſ. I. 13. id. ſummè dilectum; ſanè non poteſt non eſſe maxima charitas illa Patris erga nos, quæ ipſum movit vt filium pro nobis traderet, vnde Scriptura celebrat paſſim hanc Dei charitatem tanquam ſummam & inenarrabilem, Ioan. III. 16. Rom. V. 8. 1. Ioa. IV. 9. Ita immenſum filij erga nos amorem eſſe teſtatur ipſe, cùm ait hoc eſſe amoris culmen vt quis vitam pro amicis exponat Ioan. XV. 13. At Chriſtus non pro amicis ſed pro inimicis mori voluit; Ita ſi hæc duo conferantur Pater filium dilectiſſimum & delicias ſuas morti exponens, & Filius ſummâ alacritate mortem ſubiens, quid aliud dici poteſt quàm ſummum eſſe vtriuſque amorem? nec facile exponi poteſt vtri plus debeamus, quia vtrique infinitum debemus; Porro quod addunt ſatisfactione filij motum fuiſſe Patrem ad miſerendum in eo non ſatis accuratè loquuntur; nam tantùm abeſt vt ſatisfactio moverit miſericordiam, ut potius miſericordia ſatisfactionem deſtinarit tanquam medium ad finem ſuum nimi. Electorum ſalutem conſequendum appoſitiſſimum; ſic enim Ioan. III. 16. miſſio dicitur effectus dilectionis Dei, *Ita Deus dilexit mundum vt dederit filium, &c.* Nec ſanè aliunde poterat quàm à ſummo & intenſiſſimo Dei erga nos amore proficiſci Redemptoris deſtinatio & miſſio; Verum quidem eſt *miſericordiam & amorem Dei effectivè* conſideratum ſatisfactionem ſupponere, quia non poterat actualiter ſe exerere erga nos per effecta beneficentiæ, niſi prius ſatisfactum eſſet juſtitiæ; *At miſericordia affectivè* ſeu *amor benevolentiæ* in Deo illam omnino antecedere debuit, quia ſine eo deſtinari non potuit. Fruſtra verò hîc regerit Aduerſarius Filium aut iratum fuiſſe, & ſic ſatisfactione indiguiſſe, aut non iratum, & ſic à Patre diſſenſiſſe; Nam cùm vna ſit Patris & Filij juſtitia cui ſatisfaciendum fuit, hic non minus quàm ille iratus dici debet, quique adeò ſatisfactione indiguit ad eam placandam; Interim quia ira illa fuit benignitate temperata, Deúſque generis humani perditi miſerebatur, & de redimendo illo cogitabat, Filius Patri libens obediit, adeóque juſtitiæ ſuæ læſæ ſatisfecit: quod licet humana & cæca ratio non capiat, Verbum tamen expreſsè docet; Et hoc eſt indicium non hoſtilis diſcordiæ, ſed potius conſenſus & obedientiæ; Filius enim mortem ſuſcepit, non quod diſſidêret à Patre & hominibus plus juſto fauêret, ſed vt juſtitiæ Dei ſatisfaceret, & perfectam ὁμόνοιαν cum Patre teſtaretur; quò ſpectat illud Pſaltis, Pſal. XL. 9. *Ecce venio, in volumine libri ſcriptum eſt de me vt faciam voluntatem tuam.*

XXV. II. *Abſurd.* Si Chriſtus pro nobis ſatisfecit Legi divinæ, ergo Legem non tenemur amplius obſervare, nam pro quo pretium eſt ſolu-

Digitized by Google

ſolutum ſemel, non tenetur denuo ſoluere; At poſterius eſt abſurdum, E. & prius. Hinc colligunt doctrinam de ſatisfactione perniciosam eſſe, hominibus feneſtram ad peccandum aperiendo, aut ad ſocordiam in pietate colendâ invitando & deſides reddendo. *Catechi Racov.* c. 8. q. 17. Sic *Volkelius* li. v. c. 20. 21. ſæpius inculcat, *Hanc doctrinam magnam vim per ſe habere ad homines non ſolùm ſecuros ſegneſque in officio reddendos; Verum etiam in omnia ſcelerum genera impellendos.* Nam *ſi juſtitia Chriſti nobis imputatur quemadmodum quidem neceſſe eſt, ſi noſtro loco fuit præſtita, noſtra ipſorum ſanctitate nequaquam erit opus, nec quicquam prohibebit quominus etiamſi in peccatis perſeveremus cœleſtis hereditatem adeamus.* & c. 22. *Quid cauſæ eſt cur is qui ſatisfactionem illam perſuaſam habeat, & Chriſtum pro omnibus peccatis & jam commiſſis, & porro committendis ſolutionem pleniſſimam Deo præſtitiſſe credat, aliquid in repellenda à ſe impietate & juſtitia colenda laboris ſibi ponendum exiſtimet?*

R. Sed primò eſt quod nobis gratulemur iiſdem armis pugnare Adverſarios quibus olim gratiæ divinæ hoſtes doctrinam gratuitæ Iuſtificationis quam Paulus prædicabat evertere conabantur, ſic ſcilicet conſui pulvillos conſcientiis, & edoceri homines manere in peccato ut abundet gratia Ro. vi. 1. 2. Etſi homines impij & perverſi hac ſalutari doctrina abuterentur eamque in ſequiorem ſenſum traherent, prout notum eſt ſæpius ipſas Scripturas in propriam perniciem detorquere teſte Petro 2. Pet. iii. 16. Non inde ſequeretur verè hoc ex tali doctrina ſequi, Imò nihil minus inde elici poſſe certò certius eſt, cùm contra potentiſſimus ad ſanctitatem ſit aculeus ut jam jam videbitur.

XXVI. III. *Finium diverſitas* Chriſti obedientiam & noſtram optimè conciliat; quod enim Chriſtus pro nobis præſtitit, id ſanè præſtare non tenemur eodem fine, & eadem de cauſâ, nimi. ut ſatisfaciamus, & ut vitam ex jure Legis ſervatæ acquiramus, hoc enim cùm ſemel Chriſtus pro nobis fecerit, nihil cauſæ dici poteſt cur id ipſum facere denuo teneamus; ſed non ſequitur eo ipſo liberam relinqui & non neceſſariam Legis obedientiam, quia etſi per illam nec ſatisfacere debeamus amplius, neque etiam valeamus, tamen aliæ cauſæ variæ dari poſſunt, quæ hoc ſtudium à nobis exigunt, non *ut vivamus*, ſed *quia vivimus*, non ut jus acquiramus, ſed ut poſſeſſionem acquiſitam adeamus, non ut *cauſam regnandi* ſed ut *viam regni*: Sic Chriſtus mortem corpoream pro nobis tulit, & tamen eidem morti omnes adhuc ſumus obnoxij, ſed alio planè fine; Nec enim *mors* iſta amplius ut *peccati pœna* ſubeunda eſt, vel etiam à Deo nobis infligitur, quomodo eam tulit Chriſtus, ſed ob alios fines varios Dei gloriam & ſalutem noſtram ſpectantes, nimirum ut ſit reliquiarum peccati & corruptionis nativæ totalis extinctio, noſtri ad Chriſti exemplum conformatio, qui per eandem viam in Regnum ſuum ingreſſus eſt, ad gloriam cœleſtem via & tranſitus à ſapiente Dei ordinatione præſcriptus; ſic & noſtra obedientia per omnem adhuc vitam [illegible] eſt, non ut per eam coram tribunali Dei juſtificemur, vel

Digitized by Google

vitam æternam nobis aliiſve mereamur, ſed vt pro ſalutis acceptæ beneficio noſtram erga Deum gratitudinem teſtemur, vt nos veros & germinos Patris cœleſtis filios ad imaginem ejus renovatos probemus, ut nos Chriſto capiti noſtro tam in vita quàm in morte, tam agendo quàm patiendo conformemus, vt Deum toto corde totiſq; viribus glorificemus, ut per bona opera vocationem & electionem noſtram in dies magis firmemus, & conſcientiis teſtatiſſimam faciamus, & ſi qui ſunt id genus pietatis & juſtitiæ fines.

XXVII. *Inſt.* Sed debitum ſemel à Sponſore ſolutum, nullo modo nulliúſque finis obtentu ab ipſo repeti poteſt, cujus nomine ſemel perſolutum eſt; Si ergo Chriſtus ſemel ſolvit, quomodo hoc ipſum à nobis repeti poteſt? *R.* Etſi de obedientia Legis agatur vtrobique, non tamen poteſt dici idem debitum abſolutè: Nam obedientia à Lege olim præſcripta, diverſimodè differt ab eadem, quatenus jam præſcribitur in Evangelio 1º *in cauſa proxima*, quia Lex obedientiam perfectam exigit ex naturæ viribus præſtandam; Evangelium autem fructus ſpiritus à nobis requirit ex fide in Chriſtum Mediatorem, & ſpirituali noſtra vitâ, quam in ipſo & per ipſum habemus exurgentes. E. etſi in normâ & formâ externâ conveniant, *cauſâ* tamen *proximâ* tantùm inter ſe diſcrepant quantùm natura & gratia, juſtitia originalis Adamo per creationem inhærens, & juſtitia Chriſti mediatoris nobis per fidem imputata. 2º in *modo*, quia per legem Deus ut juſtus judex vel perfectionem expoſcit, vel delinquentem ad pœnam depoſcit; At per Evangelium ut Pater benignus, & erga nos in Chriſto propitius, & quæ adſunt initia, tanquam vitæ novæ primitias clementer acceptat, & quæ perfectioni deſunt gratioſè condonat; 3º in *formâ* Lex ſola propriè debitum tantùm exigit, quia vires ad obſequendum non ſufficit; Evangelium verò non tam exigit quàm ad obediendum erigit, vitam indit & ad Dei juſſa capeſſenda promptum & idoneum præſtat. 4º *in fine* obedientia ſub lege petitur ad meritum vitæ, ſub Evangelio vero tantùm ad ejus poſſeſſionem adeundam & gratitudinem conteſtandam: hoc autem poſito quadruplici diſcrimine, negamus vllo modo abſurdum aut incongruum eſſe, vt quam Chriſtus pro nobis redimendis obedientiam Legi præſtitit, eam nos ipſi non ex Legis tenore, ſed ex Evangelij ſententiâ Deo Chriſtóque Servatori præſtemus.

XXVIII. Imò & rationi & vocationi, adeóque conditioni noſtræ ita conſentaneum eſſe dicimus, vt fructum alias & finem beneficiorum Redemptionis noſtræ aſſequi non valeamus; Quare enim nos redemit, niſi ut ex hoſtium ſpiritualium poteſtate liberati, *Deo noſtro ſerviamus in ſanctitate & juſtitia omnibus diebus vitæ noſtræ*, Luc. 1. 74. Quare Chriſtus peccata omnia noſtra in corpore ſuo ſuper lignum tulit, niſi ut *mortui peccato, juſtitiæ vivamus*, 1. Pet. II. 24? Quare ſanguine ſuo nos abluit niſi ut precioſo illo lavacro abluti veſtes noſtras, id. corda & conſcientias imò & membra à peccati ſordibus incontaminata ſervemus & Deo

Digitized by Google

vero & vivo ſerviamus Heb. IX. 14. 1. Theſſ. IV. 4.? Quare nos ſaluauit, & opus ſuum fecit, niſi ut ad bona opera reformati, in iis jugiter incedamus? Epheſ. II. 10. Quare nos redemit ab iniquitate & populum peculij ſibi purificauit, niſi vt purificati à ſordibus accenſi ſimus ſtudio bonorum operum? Tit. II. 14. & prædicemus virtutes illius qui à tenebris ad mirabilem lucem ſuam vocauit, 1. Petr. II. 9.? Qui fines inter alios Chriſto Seruatori propoſiti fuere in noſtri redemptione.

XXIX. Vnde patet quàm falsò contendant Aduerſarij, per doctrinam ſatisfactionis feneſtram aperiri ad peccandum, & ſocordiam & deſidiam foueri, cùm nullum potentius incentivum, nullum efficacius ἐρεθιστικὸν ad pietatem & ſanctitatem Scriptura vnquam proponat, nullúmque ſit reipsâ majus hâc pretiosâ Chriſti ſatisfactione, idque diuerſimodè. Primò à *fine mortis Chriſti*, cùm enim hic finis Chriſto propoſitus ſit, non modò vt pro nobis ſatisfaceret, ſed etiam ut nos ſanctificaret, & ſectatores bonorum operum redderet, exemplar nobis præbendo quod ſequeremur, 1 Petr. II. 18. Tit. II. 14. niſi velimus Chriſtum fine ſuo excidiſſe, & fruſtra mortuum eſſe, opus eſt ut ſanctitati ſtudeamus; An mortuus eſſet pro peccatis, vt in peccatis maneamus, annon potius ut iis [illegible], vtque amplius iis in æternùm non ſerviamus? Rom. VI. 18. Atque hîc Socini ſimile in ipſum retorquemus; Nam is qui alterius debita ſoluit, ſeriò vult, ſi alias ſincerus eſt amicus, vt nullum deinceps æs alienum contrahat; ſic Chriſti liberatoris noſtri voluntas eſt, ut quoniam ſemel pro nobis ſatisfecit, ne novum debitum contrahamus, & denuò iræ divinæ ſubijciamur; dicit omnibus quod olim paralytico, Ioan. V. 14. *Ecce ſanatus* & liberatus es, *vade, ne pecces amplius, ne quid pejus tibi contingat.* 2° *à fine redemptionis*, à quocunque enim redimimur, illi redemptionis jure ad ſerviendum & obſequendum obſtricti ſumus, ratio hæc attingitur à Zacha. Luc. I. 74. & ab Apoſt. I. Cor. VI. 19. 20. *Redempti eſtis pretio, glorificate ergo Deum corpore & animo veſtro quæ ſunt Dei.* 3° *à gratuitæ remiſſionis beneficio*, quò plura enim & majora beneficia accipiuntur, eò major etiam gratitudo debetur, vnde Chriſtus Luc. VII. 42. *Remittuntur ei peccata multa, hinc dilexit multum, cui enim minus dimittitur, minus diligit*, & Pſ. CXL. 3. *venia eſt apud te, ut timearis*, & Pſal. LXXXV. 9. *loquitur pacem populo ſuo*, ſed *ne redeat amplius ad ſtultitiam*; Neque enim ſi *remiſſio* datur *peccati præteriti*, ilicò datur *permiſſio futuri*, condonatio factorum, non eſt impunitas faciendorum, ſed potius frænum & obſtaculum. 4° à *gravitate pænarum & peccati fœditate*, ſi Chriſto tam carè conſtitit debitorum noſtrorum perſolutio, an ea deinceps conculcabimus? Vel an vellemus adhuc in ſinu fouere peccata, quæ optimum Redemptorem tot tormentis & contumeliis objecerunt? ſi tam fœda eſt peccati macula, vt nullo niſi ipſius Filij Dei ſanguine elui potuerit, an eâ nos in poſterum voluntariè polluemus? Abſit; hoc enim eſſet filium denuò crucifigere, & ſanguinem Teſtamenti profanum ducere, quod horrendum & ab omni remiſſione alienum pro-

nunciat

nunciat Apoſt. Hebr. x. 29. 5° ab *ira divinæ immenſitate*, nam ſi tanta fuit ejus indignatio, vt nullâ re aliâ quàm Vnigeniti morte placari potuerit, annon reverebimur hanc iram, an audebimus eam denuò peccatis noſtris accendere? annon potius continuò obverſabitur nobis quàm tremendum ſit in manus Dei viventis incidere, Heb. x. 31. 6° ab *amoris divini magnitudine*: nam ſi ille tanto nos amore eſt proſecutus, ut nec Pater filio pro nobis parcere, nec filius mortem ſubire recuſarit, & quidem diriſſimam, annon æquum eſt vt tam benignum Redemptorem pro virili redamemus, & ſi aliâ in re non poſſumus, in hac ſaltem gratitudinem noſtram exhibeamus? hoc vrget Paulus 2. Cor. v. 14. *Charitas Chriſti conſtringit nos, vt qui hoc ſtatuerimus, ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, illos omnes mortuos eſſe & illum pro omnibus mortuum eſſe, ut qui vivunt poſt hac non ſibi vivant, ſed ei qui pro ipſis mortuus & ſuſcitatus eſt*; Hinc colligitur ſatisfactionem Chriſti non eſſe impietatis & negligentiæ pulvinar, ſed ſanctitatis efficaciſſimum motiuum, & ſpiritualium morborum noſtrorum ſalutarem medicinam, tum ἀλεξίκακον per quam peccata noſtra curantur & auferuntur, tum προφυλακτικὸν per quam futura præcaventur & impediuntur.

XXX. Tantùm abeſt ergo ut ex poſitione meriti & Satisfactionis Chriſti debeamus argutari ad negationem obedientiæ & ſanctitatis propriæ, vt contra duo iſta amiciſſimè conſpirent & indiuiduo nexu inter ſe copulentur; poſitâ quidem Satisfactione Chriſti pro nobis, noſtrâ ſanctitate perſonali boniſue operibus non eſt opus vt vitam æternam mereamur, & eo ſenſu paſſim remouentur à negotio ſalutis tanquam oppoſita gratiæ & meriti Chriſti Rom. xi. 6. Eph. ii. 7. 8. ſed iis tamen ſemper opus eſt ut ſalutis acquiſitæ poſſeſſionem adeamus; & eo reſpectu ſubinde ſanctitatis & bonorum operum aſſeritur neceſſitas Eph. ii. 10. Heb. xii. 12. Vnde Scriptura paſſim ex Redemptione quæ eſt in Chriſto, & noſtra per ipſum Iuſtificatione gratuita efficaciſſimas adhortationes arceſſit ad ſanctitatis & bonorum operum exercitium Tit. ii. 12. 13. 14. 1. Cor. vi. 20. 2. Cor. v. 14. &c. Quomodo ergo perſeuerare poterit in peccatis & negligere pietatis ſtudium qui ſatisfactionem iſtam à Chriſto pro ſe & ſuo loco præſtitam perſuaſam habebit, Cum nulla pars ipſi competat in Chriſti Satisfactione qui nunciam peccato non remittant; Et nemo ejus fieri poſſit particeps niſi per applicationem veræ & vivæ fidei, cujus comes indivulſa eſt ſeria reſipiſcentia, fructus certus Charitas, & ſtudium pietatis Gal. v. 5.

XXXI. Fruſtra hic cavillatur *Volkelius* ad applicationem fidei deſtruendam l. 5. c. 21. Poſita Chriſti Satisfactione nulla alia opus eſſe applicatione præter eam quam res ipſa ſecum fert. *Quemadmodum enim* inquit, *cum pro aliquo reipſa ſolutum eſt debitum, nil opus eſt ut eam ſolutionem debitor ſibi applicet ſi à debito liberari velit, quia is cui ſolutum eſt, acceptâ ab altero ſolutione, jam non poteſt ab eo debitum illud jure exigere: ſic etiam Dei pietatis officia fuerint loco noſtro præſtita & perſoluta, non po-*

deſt is eadem à nobis ipſis exigere, ſed ipſum juſtitiæ & æquitatis vi impellitur, ad Chriſti juſtitiam nobis applicandam, & nos ab eadem obedientia præſtanda liberos pronunciandos. ℞. Nam 1. non tam hîc in partes vocamur quàm ipſa Scriptura quæ paſſim fidem proponit tanquam inſtrumentum applicatiuum beneficiorum Chriſti, & ſine quo Chriſtus nihil prodeſt, ſic Ro. III. 24. 25. *Chriſtus placamentum ordinatur à Deo, ſed per fidem in ſanguine ejus, vt ipſe juſtus ſit & juſtificans eum qui eſt ex fide Ieſu* &c. IV. 16. *eſt ex fide ut ſit per gratiam*, &c. & ỿ. 24. *quod autem imputatum eſt ei ad juſtitiam non tantùm ſcriptum eſt propter ipſum, ſed etiam propter nos quibus imputabitur nobis ſcilicet credentibus in eum qui ſuſcitavit à mortuis Ieſum D. N.* ſic Iohan. III. 16. 36. & alibi paſſim fides memoratur vt organũ receptiuũ juſtitiæ Chriſti & cõditio ſine qua Chriſtus fruſtra mortuus eſſet; Et ſanè cùm Chriſtus à nobis naturâ ſit alienus, & extra nos, quomodo fieri poſſet noſter & à nobis recipi, niſi poſita conditione ſub qua nobis promittitur & offertur; Adde quod non poteſt cuiquam in ſolutum imputari, id quod pro ipſo alter præſtiterit, niſi ipſe id velit, admittat & acceptet, ſiquidem invito beneficium non datur; maximè ſi *ſatisfactio* pro eo præſtita, non tantùm ſit *exſolutiva* ſed etiam *reconciliativa* vt omnino ea eſt quam Chriſtus pro nobis præſtitit; Ita duplex *acceptatio* iſtius ſolutionis diſtinguenda eſt, alia à *parte Dei*, alia à *parte noſtri*, illa fit per gratiam, iſta per fidem, prima eſt reconciliationis fundamentum, ſecunda eſt ejuſdem ſenſus & argumentum; vtraq; neceſſaria eſt & indiuulſo nexu inter ſe conjungũtur, nam vt fides non poteſt recipere juſtitiam Chriſti, niſi quum certò nouit à Deo admiſſam eſſe in λύτρον pro nobis, Ita non admittit Deus juſtitiam Chriſti in Redemptionis pretium niſi pro credentibus, & iis qui ipſam ſibi applicare voluerint.

XXXII. III. *Abſurd.* Si Chriſtus pro omnibus ſatisfecit ergo omnes, etiam manifeſtè impij ſalvabuntur; nam pro quibus ſolutum eſt ſemel λύτρον, illi injuſtè æternæ damnationis carcere manciparentur. Sic *Oſtorod.* ℞. 1. per conceſſio. damus, ſi Chriſtus pro omnibus verè ſatisfecit, omnes etiam ſalvandos eſſe: Neque admittere poſſumus eorum diſtinctionem, qui hîc inter *acquiſitionem & impetrationem* ſalutis diſtingunt, & ejus *applicationem*, quaſi illa ſit latior, hæc anguſtior, illa ad omnes & ſingulos homines, iſta ad ſolos fideles pertineat; Cùm in Scriptura æqualis ſint latitudinis & peripheriæ, & nemini à Chriſto impetrata ſit ſalus, quæ actu non conferatur: Non negauerim quidem Satisfactionem Chriſti ſufficientiſſimam eſſe ad redemptionem totius mundi, imò plurium mundorum, ſi darentur; Sed aliud eſt de *ſufficientia* loqui *Satisfactionis*, aliud de *conſilio & voluntate Satisfacientis*. Prius univerſaliter poteſt concipi; Poſterius non item; quia non potuit velle ſatisfacere pro omnibus, quin eo ipſo omnium loco ſe ſubſtitueret, & debitum mortis λύτρον penderet. Iam ſi ipſorum loco reipſa ſubrogatus, verè debitam ipſis pœnam ſuſtinuit; quomodo eadem pœna jure poteſt

Digitized by Google

ab iis exigi quæ tamen exigitur ab omnibus reprobis? Nec valet quod dicitur voluiſſe ſatisfacere tantùm pro ipſis *conditionatè* non *abſolutè*: Nam vel conditionem illam præſciuit vt dubiam & incertam pendentem ex humano arbitrio, vel vt certò futuram & à ſe decretam, vel vt certò non futuram, & impoſſibilem, utpote à ſe non decretam à quo ſolo effici poteſt; Si prius admittenda erunt cum Socinianis decreta Dei conditionata & dubij eventus, quod nefas eſſe prudenter ſancitum à Synodis Galliæ; Si poſterius, omnes & ſinguli certò ſervabuntur quod nemo dixerit. Si poſtremum fingetur Deus id vehementer velle & intendere, quod tamen certò nouit nunquam futurum vtpote pendens ex conditione nunquam extitura & eo reſpectu impoſſibili, quod an ſatis conveniat ſummæ Dei ſapientiæ judicandum omnibus relinquitur; Imò ſic ne voluiſſe quidē rectè dicitur; Quomodo enim velle dici poteſt Christus, quod annexam conditionem impoſſibilem habuit, & quam talem nouit ipſe, imò quam non dare expreſsè decrevit, qui ſolus dare poterat? E. eò deveniendum eſt ut dicamus Christum pro omnibus nequaquam verè ſatisfeciſſe, ſatisfecit enim pro iis tantùm quorum Vas & Caput factus eſt. Caput autem & Vas in fœdere gratiæ Electorum tantùm conſtitutus eſt, quibus datus eſt à Patre, & qui ab eo ipſi ſunt dati, Ioan. xvii. 6. Vnde redemptio & ſatisfactio hæc, vtvt *ad genera ſingulorum* nonnunquam pertinere dicatur, ad diſtinguendam œconomiam V. & N. T. Nunquam tamen ad *ſingula generum* extenditur, imò reſtringitur paſſim ad *populum* Christi Matth. i. 21. ad *oves*, Iohan. x. 11. 15. & xi. 51. 52. ad *corpus* ſuum, Epheſ. v. 25. ad *multos*, Matth. xx. 28. Rom. v. 18. 19.

XXXIII. IV. *Abſurd.* Poſita Satisfactione Christi Gloria & Omnipotentia Dei obſcuratur, Nam Deus peccata noſtra ſine ſatisfactione remittere vel *noluit*, quod contra gloriam Miſericordiæ, vel non *potuit*, quod contra gloriam Omnipotentiæ, *Oſtorod.* cap. 36. Addit *Gittichius* Peccata noſtra nihil aliud eſſe quàm offenſas Majeſtatis divinæ, offenſas autem ſuas vel viliſſimum quemque hominem non modo ſine violatione juſtitiæ, ſed etiam cum maxima laude patientiæ & miſericordiæ alteri condonare poſſe. *R.* 1. Vtrumque verè dicitur & quod *noluerit*, & quod non *potuerit*. Non *potuit* primò reſp. *Naturæ* quæ cùm ſit ſanctiſſima, non poteſt peccatum tolerare, vel inultum dimittere, quia ſe ipſam abnegaret, Hab. 1. 13. 2° reſp. *Juſtitiæ*, quæ ſuum vnicuique vult tribui; Rom. 1. 32., 2. Theſſ. 1. 6. 3° reſp. *Veritatis* quæ hanc pœnam peccato denunciabat, Geneſ. 11. 17. non potuit E. hac de cauſa peccata ſine ſatisfactione remittere: Neque hoc pacto Omnipotentia ejus vllatenus obſcuratur vel imminuitur, neque enim hoc Deus non poteſt propter defectum potentiæ, ſed propter perfectionem naturæ, ſecus enim ſeipſum abnegaret: Quod non *voluerit* etiam, patet ex declaratione voluntatis in Verbo factâ, vbi conſtat Deum diſertè proteſtatum eſſe ſe velle ut peccatum morte puniatur: Neque hoc pacto miſericordiæ ejus

Digitized by Google
vlla.

ulla fit fraus, quia ita eſt miſericors ut etiam ſit juſtus, & juſtitia quam exerit adverſus peccatum non obſtat quominus miſericordiam ſuam demonſtret erga peccatorem. 2° Idem abſurdum impingi poteſt ſententiæ Adverſariorum; Nam pari ratione inferam Deum aut immiſericordem eſſe, aut impotentem, ſi quoſuis homines peccatores in æternùm non ſalvat; Quæro enim cur Deus homines impœnitentes non ſaluat? Vel quia non poteſt, & ſic quovis homuncione eſt impotentior, quivis enim offenſus offendenti, ut maximè hic reconciliari nolit, culpam tamen dimittere non tantùm poteſt, ſed etiam debet ex præſcripto Chriſti, Matth. v. 44. & xviii. 20. 21. Vel quia non vult, & ſic non erit ſummè miſericors. Si regerant non poſſe hoc Deum, quia repugnat juſtitiæ ſuæ, quæ peccatores impœnitentes in communionem ſuam admittere non poteſt; & quia repugnat voluntati quæ contrarium ſanxit; Idem ſibi dictum putent à Nobis.

XXXIV. 3° Tantùm abeſt ut per ſatisfactionem *gloria* Dei ullatenus obſcuretur, quin potius ſummopere ex ejus poſitione illuſtretur & negatione atteratur: Nam in Satisfactione vides 1° gloriam *Juſtitiæ* quæ potius quàm ut de jure ſuo cederet & peccatum inultum abire pateretur, etiam proprio Filio non pepercit; ſic ab impiorum hominum & diabolorum calumniis vindicatur, ſic homines à quibus in hoc ſpeculo agnoſcitur injectâ horribili formidine à peccato abſterret, & ne Dei miſericordiâ abutantur cavet, 2° gloriam *Miſericordiæ* quæ talis & tanta fuit, ut cùm nulla ratio commodior ſuppeteret homines ſaluandi, etiam proprium filium morti diriſſimæ ſubjicere non dubitavit, ut homines ab eâ eximeret. 3° gloriam *Sapientiæ* quæ mirabile hoc excogitavit temperamentum inter Juſtitiam & Miſericordiam, & rationem nodum alioqui inſolubilem ſolvendi ut altera ſine alterius detrimento commodè erga homines ſe exerere poſſet. 4° gloriam *Potentiæ*, quæ Diabolum & peccatum illis ipſis armis vicit quibus homines devicerant, & contraria ex contrariis, vitam ſcilicet ex morte, benedictionem ex maledictione, felicitatem ex miſeriâ, gloriam ex ignominia, ſalutem ex perditione admirando & prorſus inaudito modo eduxit: Contra ſi tollis Satisfactionem, Dei gloria multò magis obſcuratur; Nam tranſgreſſiones ferre, & ad eas connivere, indicium eſt Judicis vel negligentis, ſi ex incuria permittat, vel iniqui ſi volens conniveat. At Deus non eſt volens iniquitatem Pſ. v. 5. qui odit operantes iniquitatem & perdit loquentes mendacium ỷ. 7. cujus oculi ſunt puriores quàm ut videat malum Haba. 1. Ita Obſcuratur *Juſtitia Dei*, qui naturâ ſuâ judex eſt mundi, ut qui reum convictum impunito peccato non juſtificet modò, ſed præmiis etiam ampliſſimis donet: Obſcuratur *Veritas*, quæ comminationes iſtas toties peccatoribus intentavit: Evertitur *pax* omnis, & ſolatium conſcientiæ peccatricis; Nec enim videri poteſt quomodo ſepoſitâ ſatisfactione ſedari poſſit æſtus conſcientiæ, quando obverſatur ſemper animo, & recurrit cogitatio Juſtitiæ Dei, qui cùm ſit judex Mundi

juſtiſſimus, omnis judicis juſti exemplar perfectiſſimum, intelligi non poteſt quî id faciat quod & pugnat cum officio juſti judicis, & Deo abominationi eſſe ſpiritus ſanctus teſtatur, abſoluere impios & injuſtos abſque vllâ Legi & juſtitiæ ſatisfactione, non quidem per ſe ipſos, ſed per aliquem vadem pro ipſis præſtitâ; Accedit & altera *divinæ veritatis* conſideratio: quoties enim peccator cogitat Legis comminationes divinas, vniuerſales, abſolutas & veriſſimas, fieri non poteſt quin trepidet, niſi ſuccurrat alia cogitatio, illis eſſe pro nobis à Sponſore noſtro pleniſſimè ſatisfactum.

XXXV. Quod verò poſtremo loco affert *Gittichius* de homine viliſſimo qui offenſas quaſcunque gratis condonare, & poteſt & debet; non huc pertinet; Quia Deus hîc non conſiderandus eſt ut pars offenſa ſimpliciter, vel ut *privatus creditor*, cui liceat abſolutè cedere de *jure dominij* vel *crediti*, ſed ut *perſona publica*, & ut judex & Legiſlator ſummus qui Legum autoritatem inviolatam tueri debet; Fateor hominem priuatum poſſe & debere offenſas remittere, quia ad ipſum vindicta non pertinet, ſed ad Deum: ſed de perſona publica, de Magiſtratu & Principe falſum eſt, quia judex eſt loco Dei ordinatus vt juſtitiam adminiſtret, & Legis ſanctiones exequatur, quod ſi Lex violatur, cùm is cujus eſt Legis mandatum exequi, id non exequitur, & facit oppoſitum; non minus violatur, cùm is cujus eſt Legis comminationes & promiſſiones executioni mandare, id non facit, ſed contrarium potius. Cùm verò Deus in hoc negotio vices ſuſtineat Iudicis & Principis ſummi, mirum non eſt ſi peccata condonare non poſſit citra ſatisfactionem, nec hâc in parte hominibus cenſendus eſt impotentior, quia hoc eſt effectum, non impotentiæ, ſed virtutis, juxta quam nec ſeipſum abnegare, nec juſtitiæ ſuæ nuncium poteſt remittere, ut fuſius oſtenſum eſt *Diſp.* 11. *de Neceſſ. Satisf.*

XXXVI. Sed neque hîc ſubſiſtit *Gittichius*, vlterius inſtat p. 91. & Gloriam munificentiæ Dei & ſummi gratuitique in nos amoris Dei ſubrui doctrinâ hac noſtra contendit, quia ſic, non tam noſtri, quàm ſui causâ Deus Chriſtum in mortem tradidiſſet, ut nimirum debitum juſtitiæ ſuæ acciperet, vtque nulla eſt munificentia creditoris, reſpectu ære alieno obſtricti, niſi de jure ſuo cedat, & exactionem ſatisfactionis à quocunque illa proficiſcatur, relinquat: Ita nullam eſſe in Deo poſitâ ſatisfactione Chriſti; Imò ſtultitiam & ſordiditatem videri non munificentiam, donare alteri quippiam, quod ſtatim ab ipſo recipias; *Quis enim* inquit, *non delirum, & ab omni ratione alieniſſimum non diceret, ſi aperta crumenâ meâ juberem debitorem meâ pecuniâ mihi ſolvere, quod nunc præſtaret ſimpliciter ſine crimine ſtultitia ſtatim ipſi debitum condonare?* &c. Verùm iſta humanæ & cæcæ rationis figmenta nequicquam obtenduntur ſanctiſſimo Dei conſilio in Verbo reuelato. 1. peccat. ignorat. Elen. Quaſi Gloria Dei ob quam Deus principaliter omnia agit. Prov. XVI. 4. & ſalus noſtra, cujus causâ Deus ſecundariò Filium ſuum pro nobis de-

dit,

Digitized by Google

dis, invicem repugnent, ut ex unius poſitione ſequatur alterius negatio; cùm potius ſubordinentur & ſe mutuò ponant: Ita non magis proſpexit *juſtitiæ ſuæ* quàm *ſaluti noſtræ*; ſed ut *in Filium* fuit *juſtiſſimus*, *in Nos* fuit *munificentiſſimus* propter ſatisfactionem Filij; Paulus hoc clarè innuit Ro. III. 24. 25. cùm dicit *Deum ordinaſſe Chriſtum in placamentum per fidem in ſanguine ipſius ad demonſtrandam juſtitiam ſuam prætereundo peccata quæ anteceſſerunt in illa Dei tolerantia*, *Ad demonſtrationem juſtitiæ ſuæ præſenti tempore*, *ut ſit ipſe Juſtus & Juſtificans eum qui eſt ex fide Jeſu*, ubi Juſtitia Dei cum ſalute noſtra conjungitur, quia utriuſque rationem habere voluit in opere Redemptionis, & ita ſibi ſatisfieri, ut inde via ad ſalutem noſtram ſterneretur, quæ aliàs inacceſſa nobis erat & invia. Tantum abeſt ergo ut manifeſtatio unius proprietatis divinæ debeat obeſſe manifeſtationi alterius, & Juſtitiæ ratio pugnet cum miſericordiæ exercitio; ut contra mirabili temperamento mutuam operam ſibi præſtent & ſe invicem oſculentur ex oraculo Pſ. LXXXV v. 11. quia Miſericordiæ non poteſt eſſe locus niſi poſita Juſtitiæ ſatisfactione & Juſtitiæ ſatisfactio non alium in finem petitur, quàm ut ad Miſericordiam aperiatur via. 2. Quod additur de *Creditore* verum quidem eſſet in *privato & pecuniario*, qui pro libitu poteſt de jure ſuo cedere abſque cujuſquam injuria, ſed in *publico & judiciali* id. Legis vindice, & Exactore juſtitiæ locum non habet; hic enim ſi peccatoribus non indignatur, nec pœnam imponit, hoc ipſo iniquus eſt non munificus, quia officium deſerit, & Legum autoritatem quam debuit ſartam tectamque conſervare impunè violari ſinit; Interim ſi boni publici curâ, tum rationem monſtret quâ legibus ſatisfiat, & ſaluti debitoris conſulat quatenus de ſuo Vadem & Sponſorem ſubminiſtret, tantum abeſt ut propterea minus munificus audiat, quin potius ut ſapientiſſimus, & munificentiſſimus merito ab omnibus celebretur. Quidni Ergo Deus potuerit id ipſum præſtare in hoc negotio & longè excellentius, ſine ulla injuſtitiæ labe, imò cum ſumma ſapientiæ & clementiæ gloria?

XXXVII. 3. Quod ſupponit nullam fore munificentiam in Creditore, niſi de Jure ſuo cedat, & exactionem ſatisfactionis à quocunque illa proficiſcatur relinquat, in eo fallit & fallitur Adverſarius. Nam præterquam quod ſemper à Creditore ad Judicem tranſit & à debito pecuniario ad criminale, cùm tamen diverſa ſit utriuſque ratio ut ſæpius oſtenſum; Quis neget Clementiam Judicis & munificentiam longè maximam in eo ſe prodere, cùm ita de Jure ſuo reſpectu principalis debitoris ſeu rei cedit ut nihil ab illo requirat, ſed omnia illi liberaliter crimina remittat quorum pœnam vas pro illo ſuſtinuit? Ita hîc multifariam ſe nobis exhibet Dei miſericordia 1. quod ſalutis rationem excogitaverit & invenerit hominibus, non homines ſibi ipſis. 2. quod viam ſalutis aperuerit per miſſionem & traditionem proprij filij. 3. quod iſtam conditionem Filius lubens & ſola φιλανθρωπίᾳ motus in ſe ſuſceperit. 4. Et quidem pro hominibus ſalute indignis eámque contemnentibus, ſui

Digitized by Google

juxta & Dei inimicis. 5. quod nihil ab iis exegerit pro quibus ſe demittebat 6. quod illam ſatisfactionem alterius pro nobis acceptam & ratam habuerit Deus, quodque merâ gratia & miſericordia nobis eam applicet; Neque hîc dicendum Remiſſionem neceſſariò exigere, non modò vt is qui debet ea obligatione ſolvatur, ſed etiam vt is cui debetur ſibi ſatisfieri non voluit; Nam ut primam conditionem admittimus, ita ſecundam negamus, nec enim minus remitti dicitur crimen Reo à quo nihil exigitur, licet Iudex aliunde ſibi ſatisfieri poſtulet vt antea probatum eſt: Et ipſe Socinus non diffitetur Deum exigere aliquid ab iis quibus peccata remittit quod ſatisfactionis loco haberi queat nimi. vitæ puritatem quæ cauſa quædam eſt vt Deus illis clementer ac benignè peccata condonet. Quod ſi cum natura & veritate remiſſionis non pugnat vt Deus aliqua requirat quæ inſtar cauſæ ſint cur peccata hominibus condonat, Imo & fortaſſe ut ipſe loquitur ſatisfactionis loco haberi poſſint; Quomodo cùm illa non conſiſtet, quod Deus ſatisfactionis loco exigit non ab illis, ſed ab alio nimi. à Vade? Vt hinc liqueat, non omnem ſatisfactionem cum remiſſione pugnare, neque ad iſtam ſemper requiri ut Creditor ſibi non velit ſatisfieri.

XXXVIII. 4º Mirum non eſt ſi Verbum Crucis iſtis hominibus ſtultitia videatur, cùm Chriſtus ipſe crucifixus *ſcandalum* his, *ſtultitia* illis eſſe dicatur. 1. Cor. 1. 13. ſed non deſinit tamen eſſe Vocaris *Sapientia & potentia* Dei; Ita conſilium hoc quod impuri iſti homines delirium ore blaſphemo & exeerando nuncupant, ſummum eſt tamen & ineffabile ſapientiæ & miſericordiæ divinæ miraculum, cui obloqui nemo poteſt, quin ed ipſo deprehendatur *Σιωμωχεῖν*; Quid an ſtultum ſordidúmve foret ſi Princeps clementiâ impulſus ex ſuo ærario daret pecuniam reo ut mulctam ſolveret bono publico, ad conſervandam Legum autoritatem? donaret ſanè aliquid de ſuo, non ut ſtatim acciperet & privato ſuo commodo applicaret, ſed ad procurandam publicam juſtitiæ & Legis ſatisfactionem. Quî ergo ſtultum eſſe dicitur cùm Deus idem facere ſtatuitur? nempe quia ſapientia Dei homini carnali ſtultitia videtur. Sed quantumvis nihil ſimile inter homines divinæ huic diſpenſationi occurreret, an propterea neganda eſſet & ſugillanda? quaſi viæ Dei eſſent ſicut viæ noſtræ & ſupremus rerum Arbiter noſtro qui homunciones tantùm ſumus, & terræ vermiculi metiendus eſſet pede: Abſit verò vt tantum ſcelus vel cogitemus vnquam vel admittamus; Quin potius, vt hoc tandem concludamus argumentum, laudem illi Sapientiæ, Potentiæ, Iuſtitiæ, & Miſericordiæ ſummæ tribuentes, & gratiam pro tanto beneficio accepto indeſinenter agentes, cum Ioanne & nunc & ſemper, canticum hoc Euchariſticum accinamus; *Illi qui nos dilexit, & lavit à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, fecitq́; nos Reges & Sacerdotes Deo & Patri ſuo, ſit robur & gloria in ſecula ſeculorum.* AMEN.

COROLLARIA RESPONDENTIS.

I. *Satisfactionis Chriſti pro nobis non modò* Veritatem, *ſed* & Perfectionem, *&* Neceſſitatem *agnoſcimus.*

II. *Diſtinctionem fidei in* explicatam *&* implicitam *ſenſu Pontificio, vt & in* formatam *&* informem, *quam ſine charitate eſſe volunt, reiicimus.*

III. *Sola fides juſtificat, non tamen juſtificat ſine operibus.*

IV. Fides *eſt* immortalis, *tum reſpectu* Viatorum, *licet Iſraël exciderit, & Petrus Chriſtus abnegans tum ore tum corde peccaverit, Solomonque graviter per γυναικομανίαν lapſus ſit; tùm reſpectu* Comprehenſorum *in quibus locum ſemper obtinebit, quamvis ſuo ſenſu ſit etiam deſitura in cœlis.*

V. *Gratia efficax non agit per modum auxilij aut cauſa partialis tantùm, ſed per modum principij, & cauſa totalis: vt nec per modum cauſa contingentis, & ſuaſione morali, ſed per modum cauſa neceſſaria, & influxu hyperphyſico. Quamvis verò ejus efficacitatem, infallibiliter & neceſſariò ſequatur effectus, liberè tamen evenit.*

VI. *In converſionis negotio humanum votum quod ſic ſe habet*, Converte nos ad te Domine, & convertemur, *non pugnat cum hoc præcepto divino*, Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.

VII. *Non tantùm Adoptione Dei Filij ſumus, ſed & naturâ filios ejus nos facit Regeneratio.*

VIII. *Quamvis* Sanctos *omnes verè beatos in cœlis prædicamus, tamen nec* invocandos, *nec* Canonizandos *eſſe, meritò ſtatuimus*; honorandi ſunt propter imitationem, *ſed non* adorandi propter religionem. *August.*

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

DISPVTATIO VNDECIMA

Quæ Prima eſt

DE

SATISFACTIONIS CHRISTI PERFECTIONE.

THESIS PRIMA.

Reſpondente IACOBO MORINO *SantoTorſenſi.*

VT gloria ſalutis noſtræ in ſolidum Chriſto Redemptori tribuatur, non ſufficit agnoſcere *neceſſariam* & *veram* fuiſſe ipſius *Satisfactionem*, niſi eam *vnicam* & *perfectiſſimam* confiteamur, quæ ita pro peccatis omnibus noſtris juſtitiæ divinæ plenè ſatisfecerit, vt nulla ſit admittenda hominum ſatisfactio, quæ illi aſſui poſſit aut debeat, & qua homines verè & propriè Deo ſatisfacere dicantur, vel pro ſeipſis vel pro aliis. Non inutile ergo vel ingratum futurum arbitramur, ſi aſſertâ aliàs *Neceſſitate* & *Veritate* iſtius Satisfactionis, de ejus *Perfectione* jam diſputare aggredimur ad Salvatoris noſtri gloriam, & fidei noſtræ confirmationem, & incrementum.

II. Et eo magis neceſſaria videtur diſceptatio, quòd hîc non jam cum *Socinianis* apertis Chriſti hoſtibus res nobis ſit, ſed cum *Pontificiis*, qui licet nomine ejus gloriari ſoleant, & Satisfactionis iſtius ſufficientiam prolixè videantur deprædicare; non parum tamen illi detrahere deprehenduntur vt ſuis ſatisfactionibus falſis & commentitiis locum faciant; Prima equidem fronte tantùm abeſt vt de perfectione Satisfactionis quicquam detererere velle videantur, vt longè luculentiùs eam aſſerant, dum Chriſtum non modò abundè pro ſceleribus noſtris vltrici Dei juſtitiæ ſatisfeciſſe pariter nobiſcum confitentur; Verùm etiam vnicam ſanguinis ipſius guttam ſufficere potuiſſe ad redemptionem generis humani quod habet Clemens VI. Papa Extravag. *Vnigenitus*, & *Bellarminus* cum aliis probat lib. 1. de *Indulg.* cap. 4. Imò Satisfactionem Chriſti vſque adeò ὑπερπλεονάζειν vt magnum ſit ejus περίσσευμα quod in Theſaurum condatur cum ſuperfluis ſatisfactionibus Sanctorum, vnde Pontificiæ promuntur indulgentiæ; Hinc paſſim merita Chriſti ſufficere & pluſquam ſufficere pleno ore pronunciant; Et per immanem ſycophantiam ſibi à nonnullis tribui conqueruntur, quod dicant *Chriſti paſſionibus quibus peccata noſtra expia-*

Digitized by Google

vit aliquid deſuiſſe, quominus plena ac perfecta eſſe poſſit ejus pro nobis ſatisfactio. Quod mendacium tam impudens & craſſum eſſe clamant, ut nihil impudentius vel craſſius fingi queat, neque ex tanto Scriptorum ſuorum numero unum allegari poſſe qui id dicat vt ait Bell. l. 2. de Indul. c. 14.

III. Verùm ſi vlterius in eorum mentem inquirimus, facilè patebit eos nihil minus ſentire quàm quod profitentur, & Satisfactionis Chriſti perfectionem ore tenus aſſerere, ſed reipſa negare & evertere. Quia verò hæc ſententia primo intuitu horridior eſt, & quam aures Chriſtianæ vix ferant, variis artibus, & ſcholaſticarum diſtinctionum totidem veluti pigmentis vt ſolent in rebus falſis & ſua falſitate intricatiſſimis incruſtare eam conantur vt ſic incautis & minus perſpicacibus oculis pulverem iniiciant. Primò enim in peccato culpam & pœnam diſtingunt, & pœnam in æternam & temporariam tribuunt: Tum novo & hactenus inaudito exemplo remiſſionem ipſius culpæ à remiſſione pœnæ ſic dividunt, ut cui remiſſa ſit à Deo integra culpa, poſſe eidem ſupereſſe luendam adhuc aliquam pœnam arbitrentur. Ita ſancit Synodus Trident. Seſſ. 4. cap. 8. *Sancta Synodus declarat falſum omnino eſſe & à verbo Dei alienum,* [illegible] *à Domino nunquam remitti, quin vniverſa etiam pœna condonetur.* T[illegible]anu. 12. *Si quis dixerit totam pœnam ſimul cum culpa ſemper remitti à Deo, ſatisfactionemque pœnitentium non aliam eſſe quàm fidem qua apprehendunt Chriſtum pro eis ſatisfeciſſe; Anathema ſit.* Deinde cenſent in baptiſmo quidem plenariam eſſe remiſſionem univerſæ tum culpæ tum pœnæ. At poſt baptiſmum peccatores poſſe quidem reſtitui in integrum, ſed difficilius quàm in baptiſmo; Remitti quidem culpam & pœnam æternam pœnitentibus; Sed retineri tamen pœnas quaſdam temporales partim in hac vita partim in futura exſolvendas, & quidem vt ipſi loquuntur *vſque ad vltimum quadrantem*; Et ne quis putet leves & exiguas eſſe has pœnas, diſertè pronuntiant eſſe *illam ipſam pœnam ſenſus quam in gehenna pati debuiſſet peccator remotâ ſolùm æternitate,* vt habet Bell. lib. 4. de pœnis cap. 1.

IV. Tertiò *Satisfactionem aliam culpæ, aliam pœnæ*, eſſe ſtatuunt. Et *culpæ* quidem & *pœnæ æternæ* nullam afferri poſſe à peccatore communior eſt apud ipſos ſententia, (licet non pauci vt *Scotus*, *Tapperus*, *Altenſtaig.* *Valentia*, & alij etiam pro culpâ & pœnâ æterna ſatisfieri poſſe contendant;) ſed pro pœna temporali quæ poſt dimiſſam culpam luenda remanet Deo ſatisfacere poſſe fideles in peccatum prolapſos & quidem verè ac propriè ſatisfacere, ſic ut ipſi tantùm feciſſe jure meritóque cenſendi ſint, quantùm ſatis eſt ad injuriam compenſandam, quantumque Deus peccato læſus juſtè ab iis exigebat. Imò & eam eſſe fidelium inter ſe conjunctionem, vt etiam alij pro aliis ſatisfacere poſſint; Concil. Trident. Seſſ. 4. cap. 8. can. 13. *Si quis dixerit pro peccatis quoad pœnam temporalem minimè Deo per Chriſti meritum ſatisfieri pœnis ab eo inflictis & patienter toleratis vel à ſacerdote injunctis, ſed neque ſponte ſuſceptis, vt orationibus, jejuniis, eleemoſynis, vel aliis etiam pietatis exercitiis, atque adeo optimam pœnitentiam eſſe tantùm novam vitam, Anathema ſit.* Et Catecheſis Triden. cap. de Sacramento Pœnitentiæ *Satisfactionem* definit *Rei debitæ integram ſolutionem*

& compenſationem qua homo pro peccatis commiſsis Deo aliquid perſolvit. Bellarm. lib. 2. de Indulg. c. 9. *Catholici Theologi docent non ſolùm poſſe hominem juſtificatum ſatisfacere, ſed etiam illi poſſe ex condigno:* hinc lib. 1. cap. 2. *operi ſatisfactorio deberi mercedem ex Iuſtitia commutativa ſtatuit.* Vnde colligitur ex ipſis ſatisfactionem Christi non ita eſſe perfectam, quin ſemper aliæ ſatisfactiones à parte hominum requirantur. Hoc apertè habet Bellarm. lib. 1. de Purgat. cap. 10. *Si Chriſtus*, inquit, *ſatisfecit pro omni culpa & pœna, cur poſt remiſſam culpam adhuc tam multa mala patimur?* Imò nec putat Christi mortem certo ſenſu eſſe ſatisfactionem actualem, ſed opera noſtra: Dum enim reſpondet ad quæſtionem propoſitam; An in applicatione ſatisfactionis Christi quæ fit per noſtra opera ſint duæ ſatisfactiones una Christi, altera noſtra, An una tantùm vel Christi vel noſtra, Ex tribus modis dicit tertium probabiliorem eſſe, vnam eſſe ſatisfactionem eámque eſſe noſtram. *Tertius modus videtur probabilior quod vna ſit ſatisfactio, & ea ſit noſtra,* quæ ſcilicet à nobis peragitur, & per quam homo pœnis ſuis Deo ſatisfacit. Sic lib. 3. de Pœnit. cap. 15. *non eſt verum per Chriſtum nos ſemper liberari ab omni reatu pœnæ temporalis etiamſi nulla interveniat ſatisfactio.* Neque hic ſubſiſtit Cardinalis, Alibi enim lib. 2. de Indulg. c. 1. pertendit merita Christi omnibus non eſſe abſolutè neceſſaria. *Merita Chriſti,* inquit, *partim ſunt omnibus neceſſaria, partim non neceſſaria ſed utilia; atque hæc ſecundo modo ad fundamentum indulgentiarum pertinent.* Et ad clariorem rei explicationem addit; *Si quis poſt reconciliationem adeptam adhuc ſit reus alicujus pœnæ temporalis non neceſſariò eget meritis Chriſti, ut per ea reatus ſimpliciter condonetur; non quod ſine meritis Chriſti reatus pœnæ poſſit ſimpliciter condonari, ſed quia poterit ipſe non requirens tantam liberalitatem contentus ipſe ſuis laboribus & pœnis, vel in hac vita, vel in Purgatorio ſatisfacere Deo &c.* Vaſquez vlterius etiam progreditur, Nam in 4. Thom. quæſt. 94. art. 2. non erubeſcit aſſerere ipſam Christi Satisfactionem minus eſſe neceſſariam. *Dicendum eſt opera in charitate ex Dei gratia facta eſſe ſatisfactoria pro pœna temporali condignè ſatis, ſicut & meritoria vitæ æternæ, nec aliquid eis accreſcere meriti aut Satisfactionis propter Chriſti meritâ.* Quò pertinent ipſius Clementis verba, qui licet loco citato ſtatuat vnicam ſanguinis Christi guttam ſufficere ad Redemptionem generis humani, addit tamen ſtatim; vt facilè pateat non ſeriò eſſe locutum; *Ad Theſauri meritorum Chriſti cumulum, beatæ Dei genetricis & omnium ſanctorum merita adminiculum præſtare.* Ex quibus omnibus, ne plura jam iſtius generis addamus teſtimonia, liquet Pontificios in ea eſſe ſententia, Satisfactionem Christi vtut infinita fuerit, non ita plenam & ſufficientem fuiſſe, quin requirantur adhuc variæ ſatisfactiones, ſi non pro culpa & pœna æterna, ſaltem pro temporali ab hominibus exſolvendæ ad plenam redemptionem obtinendam.

V. Noſtra verò ſententia eſt; Satisfactionem Christi pro nobis præſtitam, non poſſe quidem cenſeri ex parte ſuperfluam & redundantem; quaſi minori pœnâ potuiſſet fieri ſatis juſtitiæ divinæ. Sic enim nec debi-

Digitized by Google

tum noſtrum quod ex peccati merito & legis commінatione mors erat, perſolutum eſſet: Nec neceſſaria fuiſſet mors Redemptoris quod toties tamen Scriptura inculcat; Et Deus millies plus exegiſſet à Vade noſtro quàm requirebatur de jure, quod & juſtitiæ divinæ quam maximè repugnat, & ſummo illi quo filium ſuum proſequitur amori; Nihilominus adeo perfectam & ſufficientem eſſe vt cumulatiſſimè pro peccatis omnibus noſtris ſatisfecerit, non tantùm quæ facta ſunt ante, ſed quæ fiunt poſt baptiſmum, non modò pro culpa, ſed & pro pœna; nec pro pœna duntaxat æterna, ſed etiam temporali, ita vt nullæ deinceps pœnæ ſatisfactoriæ fidelibus ſuperſint luendæ, vel in hoc vel in futuro ſeculo ad remiſſionem peccatorum obtinendam. Licèt non rarò pœnis caſtigatoriis & medicinalibus exponantur ad ſanctificationem promovendam.

VI. Hoc verò vt demonſtremus Argumenta varia nobis ſuppetunt 1° *A Dignitate Perſonæ* ſatisfacientis. Cùm enim duo inprimis in Mediatore requirerentur ad perfecti Vadis conſtitutionem: Primò vt perfecta ſanctitate & juſtitia ornatus eſſet; Quomodo enim redimere nos potuiſſet à peccato ſi peccato contaminatus ipſe Redemptore indiguiſſet? Secundò ut divina & infinita virtute polleret quæ infinitum meritum infinito peccati demerito opponere poſſet: Duo hæc perfectiſſimè in Chriſto deprehenduntur; Nam vt homo innocens fuit & impollutus Heb. VII. 26. non modò ab omni peccati labe immunis, qui peccatum nec novit nec fecit 2. Cor. V. 21. Sed & perfectè ſanctus imò ſanctitas ipſa Luc. 1. 35. Ita & verus ac æternus Deus qui proinde ſumma & infinita virtute præditus potuit humanis paſſionibus infinitum addere valorem & pretium; quo ſenſu *Deus* dicitur proprio ſanguine Eccleſiam acquiſiviſſe Act. XX. 28. Hinc duplex *plenitudo* Chriſto ſolet tribui. Primò *gratiæ & ſanctitatis* quatenus Deus voluit *vt omnis plenitudo in ipſo habitaret* Col. 1. 19. ex qua factus eſt *plenus gratia & veritate* vt ex ejus plenitudine hauriamus omnes *gratiam pro gratia* Ioan. 1. 16. Secundò *plenitudo Deitatis* de qua dicitur quòd *in eo habitet corporaliter omnis plenitudo divinitatis* Col. II. 9. non *myſticè* vt in fidelibus, non *ſymbolicè* vt in ſacramentis, non *typicè & vmbraticè* ut ſub Lege: Sed *corporaliter* id. *realiter & perſonaliter*, prout σῶμα vel *vmbra* oppo. vel *perſonam* deſignat. Vnde jam invictum elicitur argumentum. Nam ſi Perſona ſatisfaciens non modo ſancta & incontaminata, ſed etiam infinita fuit, infinitam etiam fuiſſe ſatisfactionem neceſſe eſt: Iam ſi infinita fuit; Quis perfectam imò perfectiſſimam & ſufficientiſſimam neget? Quid enim majus vel perfectius infinito dari poteſt? Si perfecta fuit & plena quid opus aliis ſatisfactionibus? Sanè ut infinitæ Chriſti ſatisfactioni nihil quicquam poteſt addi, cùm infinitum non augeatur, Ita nec opus eſt ut aliquid addatur, quia ex ſe & per ſe infinitum habet valorem.

VII. Non audent quidem Adverſarij certiſſimæ Veritati palam reluctari, Quomodo enim poſſent niſi in caſtra Socini tranſire vellent? Caeterùm eam indirectè labefactare conantur, *Bellarm.* enim lib. 1. de Indulg. cap. 4. Reſpondet *non eſſe quidem opus vt adjungantur paſſiones ſuæ*

ſta-

ctorum paſſionibus Chriſti, quaſi hæ per ſe non ſufficiant, ſed adjungi tamen quia æquum eſt, ne paſſiones illæ coram Deo ſint inanes, præſertim cùm id ſit glorioſum Chriſto à quo manat omne bonum ſanctorum, tum etiam ipſis ſanctis perhonorificum. ℞. Sed quum ita ratiocinatur *Bellar.* vel ludit, vel apertè cauſam deſerit; Nam ſi quod hic teſtatur revera credit, *paſſiones* ſcilicet *Chriſti per ſe ſufficere.* Cur alias neſcio quas illis adjungendas eſſe cenſet? Cur in illis unicè non acquieſcit? Iſta enim non cohærent, ut ſufficientiſſimum per ſe dicas aliquid quo tamen contentus non ſis; quippe ex quo ad aliud confugiendum tibi eſſe arbitraris eo ipſo plenam ſufficientiam illi denegas; Vnde neceſſe eſt eum qui ita ſtatuit, vel aliquid putare Chriſti ſatisfactioni deeſſe, vel certè ſtultum eſſe cui id quod abundè *ſufficit* ſatis non eſt; vt ſi quis cui præſens eſt perennis & vberrimus fons, eo poſthabito arentes & cœnoſos rivulos ſectetur.

VIII. Quod verò cauſatur, licet per ſe ſufficiant paſſiones Chriſti, adjungi tamen illis oportere ſanctorum paſſiones *ne iſta coram Deo ſint inanes* multis modis abſurdum eſt. Primò ſi ideo tantùm adjungendæ ſunt ne inanes reddantur. At ego viciſſim contendo non addendas eſſe ne paſſio Chriſti inanis reddatur: Quo pacto enim vel pleniſſima eſſe cenſebitur, vel per ſe ſufficere, ſi opus eſt alias illi ſuperaddi? Secundò falsò ſupponit paſſiones Sanctorum inanes fore ſi ad ſatisfaciendum non adhibeantur. At innumeri alij fines ſunt iſtarum paſſionum qui Dei gloriam, Eccleſiæ ædificationem, & fidelium ſalutem ſpectant; An inane eſſe dicitur quod ex officio factum eſt, quod ad magnam Dei gloriam cedit, quod Eccleſiæ ædificationem non parum promovet, quod Sanctos ipſos ad gloriam & ſalutem deducit? iſtos enim paſſionum fidelium eximios eſſe fructus negari non poteſt; Tertiò tãtùm abeſt ut glorioſum ſit Chriſto & ipſis ſanctis honorificum, humanas ſatisfactiones ſuis adjungere, ut ſumma ſic Chriſto inuratur contumelia & ſanctis probrum: Nam ſi Chiſto glorioſum eſt pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, quantò ſatisfactio ejus perfectior erit, quæ nullo alio ſatisfactionis cujuſquam egeat ſupplemento, tanto major ad eum redundabit gloria: Et tantò minor erit quanto magis inter Chriſtum & Sanctos dividetur; Quis dixerit etiam valde honorificum eſſe Sanctis multa pati ut actum agant, & juſtitiæ divinæ cui jam plenè ſatisfactum eſt ſatisfaciant? Vel ut honorem ſoli Chriſto debitum quantum in ipſis eſt per ſummum ſacrilegium ad ſe trahere conentur? Quanto rectius & ſimplicius eſt Chriſti vnius paſſionibus totam pro peccatis noſtris ſatisfactionem tribuere; Sanctorum verò paſſionibus hanc laudem ſervare quod fidei & pietatis ipſorum fuerint argumenta clariſſima, Deo glorioſa, Nobiſque ad exemplum vtiliſſima.

XI. Addunt ſecundò Adverſarij nihil derogari infinitati & perfectioni Satisfactionis Chriſti per noſtras ſatisfactiones, Quia ſatisfecit tantùm ea lege ut nobis illa applicetur, applicari autem per noſtras ſatisfactiones, planè eodem ſenſu quo Sacrificium altaris volunt requiri ad applicationem Sacrificij crucis: ſic *Bell. Coſterus, Salmero, Klingius* & alij.

Digitized by Google

Sed non feliciùs elabuntur; Fateor quidem applicandam eſſe nobis ſatisfactionem Christi vt ejus fructum ſentiamus; Sed applicanda eſt mediis à Dei verbo præſcriptis, non ab humano cerebro temerè excogitatis; Media illa ſunt partim interna, *fides* ſcilicet & *charitas* Eph. III. 17. 2. Cor. v. 14. partim externa *Verbum & Sacramenta.* Baptiſmus in quo Chriſtum induimus Gal. III. 27. S. Cœna quæ eſt communio corporis & ſanguinis ejus 1. Cor. x. 16. His mediis Chriſtum nobis offerri & applicari non ſemel docet Scriptura: Sed vbi unquam dictum, hoc per ſatisfactiones noſtras fieri debere? Quis vnquam audiuit ſolutionem debiti applicandam eſſe aliâ ſolutione; ſacrificium alio ſacrificio, & medicinam alia medicina? Nonne media applicationis diverſi generis & ordinis à re applicata eſſe oportet? Quis ſponſorem ferret qui pro alio quidem ſolvere vellet, ſed ea lege ut ſi velit beneficium hoc fieri, ſolvere debeat illud ipſum quod ſolutum jam eſt; Nonne egregia eſſet & mirifica ejus liberalitas? Nam ſi ſolvit cur opus eſt eum ſolvere? Et ſi opus eſt ſolvere, nonne inanis & inutilis erat eo ipſo præcedens ſolutio? 2° Deinde Satisfactio nova non magis requiritur ad Satisfactionem Chriſti applicandam, quàm noua Moſis Redemptio, Reſurrectio, ad mortem, redemptionem, & reſurrectionem Chriſti applicandam. 3° Quid quod Purgatorij pœnæ & mala ſimilia, nullam vim habent mortem Chriſti applicandi, quia nec mortem Chriſti habent vlla ratione pro objecto applicando, nec ullam aptitudinem habent ad illam mortem vel apprehendendam vel ſignificandam: Cùm enim ad applicationem Satisfactionis Chriſti duo potiſſimùm requirantur, primum à parte Dei vt ea nobis imputetur; alterum à parte noſtri ut à nobis recipiatur, neutrum poteſt locum habere in pœnis illis ſatisfactoriis. 4° Si Satisfactio Chriſti non poteſt nobis applicari niſi per noſtram Satisfactionem; Satisfactio noſtra pariter egebit alia Satisfactione per quam applicetur & ſic in infinitum, nulla enim datur ratio cur vna Satisfactio poſſit applicari ſine Satisfactione potius quàm alia. 5° Si ſatisfactiones ſunt media, *media* ſunt *acquiſitionis* & impetrationis gratiæ, non verò *applicationis*, quia Deum propriè reſpiciunt non homines; Denique etſi daremus media iſta applicationem reſpicere, quis dixerit contrarium applicari per contrarium, lucem per tenebras, ſalutarem medicinam per propinationem veneni? An perfecta ſatisfactio Chriſti iis mediis applicabitur, quæ ipſius perfectioni manifeſtè derogant & illi ſunt injurioſa?

X. Tertiò nullam fieri injuriam Chriſto ejuſque Satisfactioni ex eo pertendunt, quòd Satisfactio Chriſti & hominum non ſint cauſæ ſociæ & ejuſdem ordinis, quæ cauſandi vim inter ſe ſe partiantur, ſed ſubalternæ & ſubordinatæ, ea ratione ut humana ſatisfactio tanquam inferior à Chriſti ſatisfactione pendeat, & inde vim ſuam & efficaciam omnem mutuetur: Sic nihil decedere ſatisfactioni Chriſti, ſed potius majorem laudem accedere. Majorem eſſe Chriſti gloriam, ſi dicatur non ſolùm pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, ſed etiam id membris ſuis donaſſe, vt per ejus gratiam & virtutem etiam aliqua ex parte ipſa ſatisfacerent, quemadmodum

Digitized by Google

modum potentiam Dei commendat & celebrat qui dicit Deum non ſolùm per ſe, ſed etiam per ſervos ſuos miracula facere; Sic efficacitatem meritorum Chriſti magis elucere quæ non ſolum per ſe poſſunt expiare peccata, & reatus peccatorum, ſed etiam efficere ut merita ſanctorum vim habeant expiandi reatum pœnæ temporalis, quemadmodum Deus inſtituit, ut ſecundæ cauſæ non ſint otioſæ, ſed cum ipſa prima cauſa ad res producendas conveniant, quamvis prima cauſa ſine ſecundis res omnes æquè facilè ac perfectè efficere potuiſſet. Sic ratiocinatur *Bellarminus* li. 2. de Indul. c. 3. Quò pertinet etiam alia ejuſdem generis Exceptio, Satisfactionis Chriſti virtutem & plenitudinem non imminui, quia ſi non ſatisfecit *immediatè* pro omni pœna, ſatisfecit tamen *mediatè* quia vires nobis dat ut ſatisfaciamus. *Bellar.* lib. 4. de Pœniten. cap. 15. ℞. Verùm non una ratione fallitur. Primò quòd cauſas hîc ſubordinatas & ſubalternas fingit ubi nullæ ſunt: Nam ubi cauſa ſolitaria eſt & unica, abſurdum eſt ſubordinationem quærere quæ plures cauſas ſupponat. At hîc ut jam diximus & in ſequentibus fuſius dicturi ſumus, Scriptura teſtatur clariſſimè Chriſtum in præſtanda ſatisfactione pro nobis ſolam & unicam cauſam fuiſſe Iſ. LXIII. 6. Act. IV. 12. 2. Cor. V, 14. &c. Secundò in cauſis moralibus ſubalterna cauſa derogat primæ quum inſtituitur præter ejus authoritatem & mandatum v. g. non poterit abſque Regiæ authoritatis detrimento Prorex aliquis inſtitui citra eius ordinationem; At iſtæ Satisfactiones ſubordinantur Chriſto præter eius mandatum; Nihil enim unquam de eo tradidit, imò contrarium potiùs; non ergo ſine inſigni eius iniuria. Tertiò cauſæ illæ non ſunt ſubordinatæ quæ diverſos effectus producunt, ſubordinatorum enim quà talium idem eſt effectus; At Chriſti & hominum ſatisfactio ex Adverſariis effectus diverſos producunt, illa quidem culpæ & pœnæ æternæ remiſſionem, iſta verò pœnæ temporalis ablationem; Quartò cauſæ omnes ſubordinatæ totales ſunt, totum ſcilicet effectum ſuo ordine ſingulæ producunt, ut Deus & homo generant hominem, Deus ut cauſa prima & univerſalis, homo ut cauſa ſecunda particularis: Ita ſatisfactiones noſtræ ſi ſubordinantur ſatisfactioni Chriſti, debent totum effectum attingere licèt in ordine inferiori: ut & pœnæ & culpæ remiſſionem obtineant non ſecus ac Chriſti ſatisfactio; quod tamen Adverſarii non dixerint; Unde concludimus, nullam hîc rationem ſubordinationis eſſe quærendam, imò hæc planè ἀσύςατα eſſe & incompoſſibilia.

XI. Hinc patet etiam vanum eſſe & ridiculum quod ſubiiciunt Chriſtum Satisfactione ſua nobis dare vires per quas ſatisfaciamus. Nam primò huic commento Scriptura repugnat, quæ dicit quidem Chriſtum pro nobis mortuum ut peccata noſtra purgaret, noſque à maledictione Legis redimeret, ideoque pro nobis ſatisfaceret: Sed nuſpiam quòd ideo mortuus ſit ut nobis daret vires ſatisfaciendi. An ergo nos redemiſſe dicetur ut ipſi eſſemus noſtri Redemptores, & perſolviſſe debita noſtra ut ipſi ea ſolveremus? Imò propterea dicitur *per ſeipſum* feciſſe purgationem peccatorum noſtrorum Heb. I. 3. ne ipſi teneremur eam facere; Propterea

ca-

caſtigatio pacis noſtræ ſuper eum poſita eſt ut ex ejus livoribus ſanaremur;
Propterea ſatisfecit ne nobis ſit in poſterum ſatisfaciendum. Secundò repugnat etiam ipſa rei natura & communis vſus loquendi; Aliud enim eſt ſatisfacere, aliud præbere gratiam quâ alius ſatisfaciat: Nec vnquam pro nobis ſatisfeciſſe bene dicetur, niſi qui ære ſuo debitum noſtrum expunxit. Tertiò ſi Chriſtus ſatisfacit mediante noſtra Satisfactione, tum non ſemel ſatisfeciſſe dici poteſt, ſed ſemper & quotidie ſatisfacere, nec *per ſeipſum*, ſed *per nos*, nec tam *pro nobis*, quàm *in nobis*; quæ tamen omnia repugnant Scripturæ verbis & naturæ rei. Quartò ſi Chriſtus dicitur ſatisfacere quatenus gratiam dat ſatisfaciendi, ergo pari ratione dicendus eſſet credere & reſipiſcere, quia largitur gratiam credendi & reſipiſcendi, quod nemo non videt abſurdum eſſe. Denique ſi hæc ratio valeret, Pater & Spiritus Sanctus non minus pro nobis ſatisfeciſſe dici poſſent quod abſurdum eſt & inauditum; nam & Chriſto vim eam omnem dederunt quæ ad ſatisfaciendum fuit neceſſaria; & pios animi motus & conſtantiam in ærumnis nobis largiuntur.

XII. Quod verò majorem eſſe Chriſti gloriam ſtatuit Adverſarius, ſi dicatur non ſolùm pro peccatis noſtris ſatisfeciſſe, ſed etiam id membris ſuis donaſſe ut per ejus gratiam & virtutem, aliqua ex parte etiam ipſa ſatisfacerent: Supponit ſemper πρῶτον ψεῦδος quòd Satisfactiones noſtræ ſubordinentur Satisfactioni Chriſti, cùm contra illi apertè repugnent & adverſentur. Et ſanè cùm gloria Chriſti in eo poſita ſit ut ſolus ſit & perfectus Redemptor noſter; Quis dixerit facere ad majorem Chriſti gloriam ſi dicatur habere ſocios? Quaſi major ſit Dei gloria, ſi dicatur multos ab ipſo factos creatores, quàm dicere illum ſolum eſſe omnium Creatorem: Nec ratio à miraculis petita contrarium evincit; Nam quando Deus dicitur miracula facere per homines, Deus ſolus propriè & realiter miracula facit, homines verò ſunt tantùm inſtrumenta moralia ad quorum præſentiam Deus operatur. Non magis vrget quod à cauſis ſecundis ducitur argumentum; Quippe longum latúmque diſcrimen intercedit inter vtrúmque; Nam licet Deus qui vtitur cauſis ſecundis, poſſit ſine illis operari & ita iis vtatur, vt nihil decedat propterea gloriæ ſuæ, quia hoc non fit ex indigentia, ſed ex indulgentia, & quidem ita ut cauſæ primæ laus illi maneat illibata quæ in nullam aliam cauſam transferri poteſt; Non poteſt idem ſtatui reſpectu Redemptionis & Satisfactionis Chriſti, quia ut hoc infinitam virtutem poſtulat, ita peculiare & proprium debet eſſe cauſæ principali, quæ impatiens eſt conſortis. Fateor quidem in ſalutis negotio nos non debere eſſe otioſos, ſed ſalutem noſtram operari cum timore & tremore Phil. II. 12. atque ita eſſe Dei συνεργοὺς 2. Cor. VI. 1. 2. Sed hæc cooperatio non reſpicit acquiſitionem ſalutis, quæ Chriſto ſoli propria eſt & incommunicabilis aliis, ſed tantùm applicationem, non ad ſolutionem præſtandam, quam Chriſtus abundè præſtitit, ſed ad ſolutionem præſtitam amplectendam, non quæ ſit cauſa & fundamentum juris ad ſalutem propter quod conferatur, ſed tantùm via & medium ad eam per quod adeatur.

Digitized by Google

XIII. Sed perfectionem iſtam Satisfactionis non evincit tantùm *Dignitas Perſonæ*: Sed probat etiam II. *Vnitas Officij Mediatorij*, & *Oblationis* à Chriſto ex iſto officio peractæ; Nam ſi vnicus eſt tantùm Redemptor noſter ut paſſim Scriptura teſtatur Act. iii. 24. 1. Tim. ii. 4. 1. Cor. iii, 14. Ioh. xiv. 6. Si vnica ejus oblatio & ſacrificium quo in perpetuum conſummantur ſanctificati, Vnica obedientia quâ multi conſtituuntur juſti, Vnicum pretium quod datum eſt ad redemptionem animarum noſtrarum, ut Paulus non ſemel docet Rom. v. 18. Heb. x. 10. 12. & ix. 26. 28. Act. xx. 28. Vtique plena eſſe debuit & omnibus numeris abſoluta ejus ſatisfactio: Aliàs nec finem intentum aſſequi potuiſſet, nec ſolius Redemptoris laudem mereretur. Quis enim jure dixerit vnicam eſſe Chriſti obedientiam, Vnicam oblationem quæ plenam redemptionem & juſtitiam ſit nobis adepta, ſi adhuc ſuperſint variæ pœnæ à fidelibus in hoc vel in altero ſeculo ferendæ, ſi aliud ſacrificium ἱλαστικὸν adhuc requiritur? Nec reponi poteſt vnicæ Chriſti oblationi hoc totum ritè acceptum fieri, quando ab ea ipſæ hominum ſatisfactiones omnem ſuam vim mutuantur; Nam præterquam quod ſupponitur gratis tales dari pœnas & ſatisfactiones quod nunquam probabitur; Falſum etiam eſt talem vim à ſatisfactione Chriſti operibus noſtris aut paſſionibus poſſe communicari, quando ea tota ab officio ejus oritur & pendet, quod Chriſto proprium eſſe & incommunicabile negare non audent; Non negaverim equidem vim quandam & efficaciam à merito Chriſti in nos & opera noſtra defluere; Vt ſcilicet deinceps & perſonæ & opera Deo grata ſint & accepta, atque adeo vt ſenſum gratiæ Dei in nobis magis ac magis confirment: Sed dari illis vim merendi vel ſatisfaciendi, nec Scriptura dixit vnquam, nec rei natura pati poteſt, niſi quod Chriſto proprium eſt in fideles transferamus.

XIV. Hoc verò adhuc luculentiùs confirmatur ex ipſa *Redemptoris Vnitate*; Nam ſi præter Satisfactionem à Chriſto præſtitam alia quædam ſuperſunt homini exſolvenda ad redemptionem totalem & à culpa & à pœnis omnibus obtinendam; Quis non videt gloriam Redemptoris inter Chriſtum & fideles dividi, atque adeo perperam hoc illi nomen in ſolidum vindicari? Et ſanè *Bellarm.* licet lib. 5. *de Chriſto* cap. 1. agnoſcat quartum Mediationis modum qui fit per ſolutionem & ſatisfactionem Chriſto ſoli competere; Tamen alibi ſibi turpiter contradicens fatetur *Redemptoris* nomen *aliquomodo* Sanctis poſſe tribui lib. 1. de Indulg. cap. 4. *At ſi largo modo Redemptor appelletur quicunque liberat alium ab aliquo debito, non erit abſurdum ſi ſancti viri* aliquo modo *id eſt ſecundum aliquid non ſimpliciter, & largo modo, non in rigore verborum eſſe Redemptores noſtri dicantur.* Vnde patet quàm injuſtè *Adolphus* quidam *Godefridus Voluſius* ex Paſtore Hanovienſi Apoſtata factus, & nunc Cōcionator Mogūtinus, in libro, quem non ita pridem publici juris fecit ſub titulo *Auroræ Pacis Religioſæ divinæ veritati amicæ* (vbi Pſeudo Henotica pridem exploſa renovans conſilia Auguſtanæ confeſſionis ſocios qui Lutheri partes ſequuntur ad Syncretiſmum cum Eccleſia Romana ineundum hortatur, & quibuſcun-

Digitized by Google

que poteſt modis errores exitiales, fœdiſſimam idololatriam, & Tyrannidem intolerandam Babylonicæ Meretricis vel incruſtare vel propugnare ſatagit, vt fere ab iis fieri ſolet qui defectionem factam tueri, & alios in idem præcipitium ſecum pertrahere conantur,) Celeberrimo Mareſio, Nobiſque grandem mendacij dicam homo mendaciſſimus ſcribat pag. 4. Illi quidem quòd impoſuerit Bellarmino quod ſcripſerit lib. 1. de Indulg. cap. 4. *Sanctos eſſe quodammodo noſtros Redemptores.* Nobis verò quod aſſeruerimus Diſp. 1. de Seceſſ. th. 33. *Pontificios alios Mediatores etiam Redemptionis excogitaſſe quàm Chriſtum, aliud meritum coram Deo quàm ipſius obedientiam.* &c. Quaſi verò hæc ipſiſſima non ſint Bellarmini verba quum dixit loco citato, non eſſe abſurdum, *ſi ſancti viri aliquomodo dicantur Redemptores noſtri.* Quaſi conſtans apud ipſos non ſit ſententia Sanctos non tantùm Mediatores eſſe, quorum interceſſione ſint exaudiendi homines, ſed *meritis ſervandi*, Vnde Sacerdos in Miſſa petit remiſſionem peccatorum & ſalutem non tantùm per preces Sanctorum, ſed & *per eorum merita*. Quaſi Pius V. & Gregorius XIII. Paſſiones Sanctorum non aſſerant eſſe juſtas pro pœnis compenſationes & veras ſatisfactiones. Quaſi denique, ſuis quemque Chriſtianum & aliorum meritis ſalutem ſuam acceptam ferre debere non doceant. At ſi neceſſariæ ſunt ſatisfactiones noſtræ, neceſſaria merita quibus redimamur à pœnis debitis & vitam acquiramus: Quid verius dici potuit quàm alios Mediatores etiam redemptionis ab ipſis excogitari in quibus fiduciam collocent præter Chriſtum, & alia merita præter ejus obedientiam? Innumerata ſunt iſtiuſmodi, quæ iſti Sycophantæ obiici poſſunt, quibus facilè in ruborem dari poteſt niſi frontem planè poſuerit: Sed de his alibi erit dicendi locus, quum vaniſſimi hominis malam fidem ſumus demonſtraturi; Nunc enim aliò nos vocat inſtituti noſtri ratio.

XV. III. Argumentum petitur à *Gravitate pœnæ* quæ Chriſto impoſita eſt; Nam ſi ille pœnas omnes nobis debitas tulit, fieri non poteſt quin pleniſſima fuerit ejus ſatisfactio. In eo enim perfectio ejus poſita eſt, ut nihil omiſerit ex iis quæ à juſtitia divina requirebantur ad ſui ſatisfactionem, ſiue in obſervatione mandatorum, ſiue in pœnarum latione quæ à ſanctionibus Legis denuntiabantur; At vtrumque à Chriſto impletum eſſe res ipſa clamat; Non modò quia omnem implevit juſtitiam Patri obediendo vſque ad mortem Math. III. 15. Phil. II. 5. 6. Heb. X. 5. 6. Verùm etiam quia patiendo illud omne tulit quod Lex peccatoribus imponebat, ſiue quoad damnum per deſertionem, ſiue quoad ſenſum per maledictionem. Hinc *verè dolores noſtros bajulaſſe & languores portaſſe dicitur*, imò *attritus & vulneratus propter iniquitates noſtras* Iſ. LIII. 5. 6. 7. Hinc dicitur factus κατάρα Gal. III. 13. & *peccatum* 2. Cor. V. 21. hinc Rom. VIII. 32. *Pater ei non pepercisse* perhibetur per μείωσιν id. ſeveriſſimè illum habuiſſe nullâ in filium crudelitate, ſed ardentiſſimo ſalutis noſtræ amore; Quò pertinent lachrymæ illæ & preces vehementiſſimæ quas Chriſtus dicitur fudiſſe Heb. V. 6. & ſumma Chriſti tum in horto tum in cruce agonia. De quibus alibi quum de Veritate Satisfactionis diſputatum eſt;

Hæc

Hæc quippe omnia graviſſimam fuiſſe pœnam Chriſti & Legi apprimè reſpondentem arguunt luculenter; Quid enim Lex peccatoribus imponebat niſi maledictionem? hæc vnica eſt & tota pœna quam iis interminabatur; At Chriſtus maledictionem iſtam tulit, factus ipſe maledictio, Pœnas ergo nobis debitas omnes tulit, atque adeò verè & plenè pro nobis ſatisfecit.

XVI. Quid verò hîc Adverſarij? Chriſtum quidem pro omni culpa & pœna etiam æterna ſatisfeciſſe facilè concedunt; Sed negant eundem pro pœna temporali pariter ſatisfeciſſe: Itaque non eſſe abſurdum vt eam nos pendamus. Sed ut nihil jam dicamus de diſtinctione culpæ & pœnæ, & remiſſione vnius cum retentione alterius, de qua mox erit diſſerendum; Dico falſiſſimum eſſe quod ſupponunt Chriſtum pro quadam non pro omni pœna ſatisfeciſſe: Vbi enim quæſo dimidiatam hanc Chriſti Satisfactionem Scriptura memorat? Vbi pro culpa quidem omni, at non pro omni pœna Chriſtum ſatisfeciſſe docet? Nonne vbique vniverſaliter Chriſtum pro peccatis omnibus noſtris paſſum eſſe aſſerit. Quis verò non exhorreſcat, quam Chriſto ſemper Eccleſia tribuit totius Satisfactionis & Redemptionis noſtræ gloriam, eam nunc ab iſtis imminui & decurtari? Nam ſi Chriſtus pro pœna temporali non ſatisfecit, Ergo non eſt noſter ex æſſe Redemptor; Quippe cùm redemiſſe non dicatur niſi quatenus ſatisfecit, patet eum neque nos ab iſtis pœnis redemiſſe pro quibus ſi iſtis fides habenda minimè ſatisfecit: Sed longè aliter Paulus, Quorſum enim Chriſtum aſſereret Chirographum quod erat nobis contrarium deleviſſe, tuliſſeque de medio & cruci affixiſſe. Col. II. 14. Si pœnæ quædam quæ ſunt iſtius Chirographi pars non exigua non exolutæ ſunt à Chriſto & à nobis pendendæ? Quorſum *vna Chriſti oblatione* dicerentur *in perpetuum conſummati qui ſanctificantur* Heb. x. 10. Si aliquarum pœnarum pro quibus Chriſtus non ſatisfecit reatu adhuc tenentur? Rurſus Chriſtus abſque omni dubio pro iis pœnis ſatisfecit quas ipſe perpeſſus eſt, quo enim fine tot paſſiones ſubiiſſet, niſi ut Dei juſtitiæ ſatisfaceret? At pœnas temporales in corpore ſuo & vivens & moriens perpeſſus eſt ut Scriptura docet, Ergo ſatisfecit & pro pœnis temporalibus. Denique à Chriſti Satisfactione non excludendam eſſe liberationem à pœnis temporalibus vel ex ipſis Adverſariorum hypotheſibus colligitur; Quum enim quis per Baptiſmum recipitur in numerum filiorum Dei, vel quando quis Martyrium pro nomine Chriſti patitur, docent ei condonari debitum vniverſum pœnæ, ita ut pro peccatis ante Baptiſmum & martyrium commiſſis nulla pœna temporalis luenda remaneat, quod expreſsè habet *Bellar.* lib. 4. de Pœnit. cap. 1. Supereſt ergo quod ſi condonatur pœna temporalis, condonetur propter Chriſtum: Nihil autem remittitur propter Chriſtum, pro quo Chriſtus non ſatisfecerit; Quod Bellarminum compulit vi veritatis victum ibidem fateri etiam *reſtituta amicitia per gratuitam Dei miſericordiam, & per redemptionem quæ eſt in Chriſto, poſſe Deum vniverſum pœnæ debitum ſemper condonare.* lib. 4. de Pœn. c. 1.

Digitized by Google

XVII. IV. Argum. ſuppeditat *Dei Approbatio*: Si enim Deus & Perſonam & Oblationem Christi ita approbaſſe legitur, ut non modo vtramque lubens acceptarit ad Redemptionem noſtram, ſed etiam inde placatus ſit & reconciliatus hominibus, dubitari nequit ſacrificium iſtud & ſatisfactionem perfectiſſimam fuiſſe: Nec enim Deus Iudex juſtiſſimus imperfectam ſatisfactionem acceptare vel illi teſtimonium placationis perhibere potuiſſet; At Chriſti perſonam & oblationem Deo probatam fuiſſe clariſſimè colligitur, Non modò ex deſtinatione ejus in Sacerdotem quæ ab ejus beneplacito fluxit Heb. III. 2. Col. I. 19. 20. Ex inauguratione ad munus cùm cælitus clamavit, *hic eſt filius ille meus dilectus in quo acquieſco* Mat. III. 17. Non tantùm miraculorum variorum patratione, ex quibus ipſum Virum à Deo approbatum fuiſſe demonſtrat Petrus Act. II. 22. Sed præcipuè ipſius Chriſti *Reſurrectione*; quæ non modo luculentum fuit Deitatis ejus teſtimonium: Vnde dicitur *ὁρισθεὶς declaratus filius Dei potenter per reſurrectionem à mortuis* id. veluti ſolenni decreto pronuntiatus Rom. I. 4. Sed etiam illuſtre perfectiſſimæ Satisfactionis argumentum; Nam niſi cumulatiſſimè ſatisfeciſſet; Quo pacto Deus qui vt Iudex eum morti tradiderat ad redemptionem noſtram, voluiſſet eum à morte excitare? An Iudex Sponſorem vel debitorem liberat à carcere, niſi priùs plenâ ſolutione præſtitâ? An placatum ſe & conciliatum Reo vel debitori exhibebit, ſi pœnam aliquam adhuc ab eo eſt exacturus? Deus autem & Chriſtum ipſe excitavit, ideo *dicitur ſuſcitatus per gloriam* id. potentiam *Patris* Rom. VI. 4. & Act. II. 15. *hunc Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus mortis, quia impoſſibile erat eum ab eis detineri*, Et plenè ſibi ſatisfactum eſſe teſtatus eſt, cùm non tantùm eum ex mortuis excitavit, ſed & propter perfectiſſimam obedientiam ſummè exaltavit & paſſiones ejus ampliſſimo præmio coronavit. Phil. II. 6. Heb. II. Vnde dicitur *juſtificatus Spiritu* I. Tim. III. 16. *& ſuſcitatus propter noſtram juſtificationem* Rom. IV. 25. quia & ipſe juſtificatus eſt à Patre id. probatus tanquam plenè defunctus officio ſuo, & nos in ipſo juſtificati ſumus, quum perfectam ab eo peccatorum expiationem obtinemus, cujus reſurrectio documentum eſt certiſſimum: Quippe ut in Morte ſolutionem habemus, Ita in Reſurrectione Apocham quâ Pater teſtatur ſibi abundè ſatisfactum eſſe; Nec poſſet Apoſtolus dicere nos eſſe Deo reconciliatos per Chriſti ſanguinem Rom. V. 10. ſi pœna ſatisfactoria adhuc nobis ferenda ex Dei judicio incumberet.

XVIII. Dicent fortè, Ita enim loquitur *Bellar.* lib. 4. de Pœnit. cap. 1. *Non quidem fieri poſſe vt pro inſtauranda amicitia cum Deo homines ſatisfaciant, ſed reſtituta amicitia per gratuitam miſericordiam Dei, & per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, poſſe quidem Deum vniverſum pœnæ debitum ſemper condonare, vt certum eſt eum facere, cùm primùm nos per baptiſmum in filios recipit, vel cùm martyrium pro nomine ejus ſubimus, ſed poſſe etiam id velle vt cùm peccamus poſt baptiſmum, amicitia quidem gratis pœnitentibus & peccata ſua confitentibus reſtituatur; ſed maneat tamen debitum luendæ pœnæ qua juſtitiæ ſatisfiat.* Hìc verò primò gratulamur Adverſario inge-

nuam

Digitized by Google

veram veritatis confeſſionem, dum fatetur Deum poſt redemptionem Chriſti *poſſe univerſum pœnæ debitum ſemper condonare*, vt facit in baptizatis & martyribus: Nam ſi hoc verum ut ſanè eſt veriſſimum, quis poteſt locus eſſe amplius vllis ſatisfactionibus humanis? An forte, quòd Deus non contentus Chriſti ſatisfactione alias inſuper à parte noſtri poſtulet? Sed hoc nec Scriptura dixit vnquam, nec vnquam probabitur. 2. Falsò ſupponit amicitiâ ſemel reſtitutâ poſſe exigi debitum luendæ pœnæ qua juſtitiæ ſatisfiat; Nam hæc ſunt ἀσύςατα, Iuſtitiam exigere pœnam, & Amicitiam facere gratiam, An ſervat Deus amicitiam cum iis quos vt Adverſarios terribili judicio & fervore ignis vorantis proſequitur? firmane cenſebitur amicitia inter Iacobum & Petrum ſi ille amicitiam ſpondens totum furorem in hunc effundat? Quid quod ex eo ſequeretur amicum Dei poſſe condemnari quod expreſsè negat Apoſtolus Rom. VIII. 1. Fateor quidem amicis varias imponi pœnas, nec Deum ipſis parcere, ſed iſtæ pœnæ ſunt paternæ, medicinales & caſtigatoriæ, ut infra dicemus; non ſatisfactoriæ de quibus quæritur.

XIX. Quintò Eadem veritas aſtruitur Ex *Effectu Satisfactionis Chriſti* qui triplex vulgo cenſeri ſolet, *Expiatio*, *Remiſſio*, *Conſummatio*. *Expiatio* peccatorum, & propter eam eorundem *Remiſſio*, *Conſummatio* ſeu perfectio fidelium ex expiatione & remiſſione pendens: Si ergo Chriſtus triplicem iſtum effectum per Satisfactionem ſuam ita plenè produxit, ut nihil addendum ſuperſit; nemo negare poterit perfectam fuiſſe omnimodè ejus ſatisfactionem: perfectio enim effectus, perfectionem cauſæ neceſſariò arguit: At iſta perfectè à Chriſto fuiſſe præſtita, luce meridiana clariùs oſtendi poteſt. Primò de *Expiatione*, Scriptura non ſemel plenam à Chriſto peccatorum omnium noſtrorum purgationem eſſe factam docet. Heb. 1.3 4. dicitur *per ſeipſum purgatione peccatorum factâ ſediſſe ad dextram majeſtatis in excelſis*, ſic Heb. IX. 14. *ejus ſanguis purgat conſcientiam ab operibus mortuis.* Sed omnium clariſſimè Iohannes in prima Epiſt. quum non tantùm propitiationem eſſe ait pro peccatis totius mundi cap. II. 1. ſed etiam *ejus ſanguinem purgare nos ab omni peccato* cap. I. 7. Nam ſi ab *omni peccato*. Ergo non tantùm ab Originali, ſed & ab Actuali, à mortali, ſed & à veniali; Non modò ab iis quæ ante baptiſmum ſunt commiſſa, ſed quæ poſt eum ſubinde perpetrantur; Non ad eluendam tantùm culpam, ſed & ad purgandam labem & maculam; Fruſtra regeres cum *Bellarm.* agi hîc de remiſſione culpæ, non pœnæ, & Chriſti quidem ſanguinem ab illa nos omnino purgare, ſed non pariter ab iſta: Nam præterquàm quod abſurda eſt & ridicula hæc diſtinctio vt jam jam dicemus, quia non aliter nos mundat à peccato, quàm ejus pœnam ferendo; Itaque ſi ab omni peccato purgat, Ergo omnem ejus pœnam tuliſſe debet: Iohannes viam illi præcludit, quum non tantùm dicit ſanguinem ejus nos mundare ab omni peccato, ſed ita ut *communionem cum ipſo habeamus* v. 7. Iam communio iſta haberi non poſſet niſi ſublatâ omni culpâ & pœnâ.

Digitized by Google

XX. Eodem etiam pertinet quod Paulus Rom. VIII. 1. dicit *nullam ampliùs eſſe condemnationem iis qui ſunt in Chriſto* & ℣. 32. neminem accuſare vel condemnare poſſe electos Dei quia Chriſtus mortuus eſt &c. Quod luculenter docet Chriſtum plenam omnium noſtrorum peccatorum expiationem feciſſe: Aliàs ſi pœna adhuc quædam ſupereſſet ferenda, daretur ſemper aliqua condemnationis ratio quod expreſsè negat Paulus; Non dicit quidem *nihil eſſe condemnatione dignum* in fidelibus; Nam quandiu manet in nobis caro & peccatum, manet autem ſemper quandiu in terris verſamur, manet etiam reatus & condemnabilitas quam peccatum poſt ſe neceſſariò trahit, ſcilicet meritum intrinſecum culpæ, quod contra Adverſarios perfectionem ſanctorum & impeccantiam aſſerentes conſtanter defendimus: Sed dicit tantùm *nullam eſſe condemnationem*, quia licèt *reatus potentialis* id. meritum ejus internum ſemper ſequatur peccatum, tollitur tamen *reatus actualis* ſeu obligatio ad pœnam, & *condemnatio* quæ eam ſequitur, quia Chriſtus maledictionem Legis pro nobis ferendo eam omnem à nobis abſtulit, vt jam ſecurè gloriari liceat in Domino, & hoſtibus noſtris inſultando dicere cum Paulo, Rom. VIII. 31. 32. *Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus eum tradidit, quomodo omnia non gratificabitur cum ipſo? Quis intentabit crimina adverſus electos Dei? Deus eſt qui juſtificat? Quis condemnabit? Chriſtus eſt mortuus &c.* Sed cur ergo tam multa patimur etiam poſt juſtificationem regerit *Bellarm.* R. Non patimur ut Deo ſatisfaciamus, ſed ut fidem & conſtantiam noſtram teſtatam faciamus, non ad punitionem judicialem, ſed ad correctionem paternam, non ad juſtificationem conſequendam, ſed ad ſanctificationem promovendam. Alias ſi pœnis quibuſdam adhuc adjudicarentur fideles non poſſet dici *nullam* eſſe *condemnationem*, & vt V. V. adhuc fortius reddit, *nihil condemnationis*. Hoc vidit Thomas, *Nihil damnationis*, inquit, *eſt reſiduum, quia & tollitur damnatio quantum ad culpam & quantum ad pœnam.* Sic Salmero *oſtendit eos qui Chriſtum ſectantur, ab omni malo culpa & pœna liberatos eſſe*. Neque hìc audiendi ſunt qui volunt Paulum non quoſcunque Chriſtianos deſignare, ſed eximios quoſdam quibus nimirum converſatio ſit abſque peccato, quia loquitur de iis qui *non ſecundum carnem incedunt, ſed ſecundum ſpiritum*. Nam falsò ſupponunt poſſe dari vllos Chriſtianos qui non incedant ſecundum ſpiritum, ſed ſecundum carnem; At Paulus non externa profeſſione, ſed interna veritate Chriſtianos metitur, nullum enim Chriſtianum agnoſcit niſi qui ſit in Chriſto, nullum autē vult eſſe Chriſti niſi qui ſpiritum Chriſti habeat ℣. 9. *Si quis non habet ſpiritum Chriſti, Is non eſt ejus.* Ergo quod addit Apoſt. qui non incedunt ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum, non eſt reſtrictio eorum qui ſunt in Chriſto, ſed ἐξήγησις ſiue deſcriptio verorum Chriſtianorum; Vt nemo poſſit eſſe in Chriſto qui non ambulet ſecundùm ſpiritum, & non ſecundum carnem; Quò pertinet illud Athenagoræ in Apologia οὐδεὶς χριστιανὸς πονηρὸς εἰ μὴ ὑποκρίνεται τὸν λόγον: *Nemo Chriſtianus nequā, niſi profeſſionē ſimulet*: De aliis verò qui præter nomen Chriſtianitatis nihil obtinent non agitur.

agitur, nec debemus eſſe ſolliciti.

XXII. Hujus autem perfectæ expiationis memorabilis extabat typus in Sacrificiis hylaſticis quæ à lege præſcribebantur; Nam Dominus qui exactiſſimè omnes expiandi ritus per Moſem exequitur, nuſpiam tamen hanc aut illam ſatisfaciendi rationem conſtituit, ſed totam in ſacrificiis compenſationem requirit. Quî fit autem vt nullis prorſus operibus admiſſa delicta procurare jubeat, ſed ſola in expiationem ſacrificia requirat, niſi quod ita teſtari voluit vnicum eſſe ſatisfactionis genus, quo judicium ſuum placatur; Quippe ea quæ tum offerebant ſacrificia Iſraelitæ, non ab hominum opera, ſed à ſua veritate, hoc eſt vero Chriſti ſacrificio æſtimabantur; Neque hîc audiendus *Bellar.* qui lib. 4. de Pœnit. cap. 15. dicit ſacrificia iſta immunditiem tantùm legalem & pœnam temporalem expiaſſe, ſed non culpam & pœnam æternam ex Pſ. LI. 13. Nam etſi damus verè & realiter non potuiſſe expiare peccatum; quia nulla fuit victimarum & cum Dei juſtitia, & cum hominis peccato proportio Heb. x. 4. 5. Sed tantùm potuiſſe purgare quoad *puritatem carnis* id. munditiem legalem Heb. IX. 13. Certum tamen eſt typicè & figurativè perfectum Chriſti ſacrificium quod corpus eſt omnium vmbrarum repræſentaſſe, vt eò tendebat tota Lex Cærimonialis Heb. x. 1. Ita ſi non alia expiationis ratio præſcribitur quàm per ſacrificia, ſignum eſt non alibi quàm in ſacrificio Chriſti quærendam eſſe expiationem noſtram; Nec obſtat locus Pſ. LI. quia non agit de ſacrificiis in ſe ſpectatis quoad Dei inſtitutionem, ſed quoad hominum hypocritarum abuſum qui externum cultum ab interno ſeparabant, & cortici ſeu literæ hærentes, myſterium & veritatem ſpiritualem negligebant, cujuſmodi ſacrificia verè Deus rejicit & deteſtatur.

XXII. Vt verò hæc expiatio in omnibus ſacrificiis hylaſticis occurrebat, ita luculentiùs patebat in ſolenni & anniverſario ſacro quod die expiationum fieri ſolebat; Et in Hirco viuo qui debuit amandari in deſertum de quo dicitur Levit. XVI. 20. 21. 22. quod Aaron vtramque manum ſuper caput hirci imponeret, & *confiteretur ſuper eum omnes iniquitates filiorum Iſraelis, & omnes prævaricationes eorum ex quibuſvis peccatis: Et cùm eas hirci capiti impoſuerit, amandabit eum in deſertum per manum viri parati. Et portabit hircus ille ſuper ſe omnes iniquitates eorum in terram inhabitabilem* ſeu deſertam, & ab aliis quæ habitantur divulſam. Ex quibus colligitur non vnius vel alterius peccati factam fuiſſe tum expiationem, ſed omnium omnino; *Eo die expiationem faciet pro vobis, ad mundandum vos ab omnibus peccatis veſtris coram Iehova mundabimini* ℣. 20. Atque hæc videtur fuiſſe ratio quare hircus iſte amandaretur in deſertum procul à ſanctuario, vt ſcilicet notaretur remotio & elongatio perpetua peccatorum à facie Dei qui in Sanctuario apparebat. Et hinc etiam non malè conjicit *Celeberrimus Bochartus* in eruditiſſimo opere de *Animalibus* li. 2. c. 54. rationem nominis *Azazel* quod hîc occurrit, quum dicitur ℣ 8. *duobus hircis imponendas eſſe ſortes, vnam Iehovæ, alteram* לעזאזל *Azazeli.* Vt nimirum

Digitized by Google

rum deſignet *ſeparationem* & remotionem hirci qui debuit in deſertum mitti; Et nomenclatio peti poteſt ab Arabibus apud quos verbum *Azala removere* & *ſeparare* ſignificat; Vnde formari potuit *Azazil* quod Hebræi עזאזל *Azazel* efferunt, quod *χωρισμὸν* & *ἀναχώρησιν* notabit; Ita rectè hircorum vnus dicetur Domino fuiſſe ſervatus; Nempe ut ſuper altare mactatus illi eſſet in ſacrificium quod de victimis paſſim legitur, Alter ſervatus לעזאזל ad Azazel *πρὸς ἀναχώρησιν ad ſeparationem*, vt in locum deſerti remotum & ab aliis ſeparatum deduceretur, qui ✠. 22. dicitur ארץ גזרה *terra exciſa*, ſeu *divulſa*: Sic optimè duorum iſtorum hircorum ſeparatio reſpondebit duplici *Anathemati* quod ſuſtinere debuit ille qui pœnam peccati ferebat. Primò vt eſſet *Deo ſacer* vt pote ipſi ad ſatisfactionem juſtitiæ oblatus: Secundò vt eſſet ab *aliis ſeparatus* tanquam [illegible] & exitio deuotus, quod vtrumque per *Anathema* deſignari obſeruant Viri docti.

XXIII. Secundus effectus Satisfactionis Chriſti eſt *Remiſſio peccatorum* Eph. I. 7. Heb. IX. 15. Math. XXVI. 28. ex qua non minus quàm ex expiatione perfectio eius evincitur. Quia non vnius tantùm aut quorundam, ſed omnium peccatorum per eam remiſſionem conſequimur. Col. II. 13. *vivificavit nos condonatis omnibus offenſis noſtris* Pſ. CIII. 3. *condonat omnes iniquitates tuas.* Act. X. 43. *Huic Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accepturum in ejus nomine omnem credentem in ipſum*: Sic alibi in formula fœderis teſtatur quod *peccatorum noſtrorum non ſit ampliùs recordaturus* Ier. XXXI. 32. & Heb. X. 17. imò etſi quæratur *iniquitas populi ſui quòd non poſſit inveniri* Ier. XXX. 20. Iam ubi plenaria eſt peccatorum remiſſio, ibi plenam etiam ſatisfactionem eſſe neceſſe eſt, quandoquidem illa iſtius effectus eſt & fructus inſeparabilis; nec aliò tendit ſatisfactio quàm ad remiſſionem fidelibus obtinendam; Si Ergo perfectus eſt effectus perfecta cauſa debet eſſe.

XXIV. Vt ab hoc ſe expediant Argumento diſtingunt in peccato *culpam* & *pœnam*, Et vtriuſque remiſſionem; Et remitti quidem omnem peccati culpam cenſent, ſed non ſtatim omnem pœnam, remanere enim ſemper etiam remiſſâ culpâ luendam pœnam temporalem. Hæc ſolennis eſt ipſorum diſtinctio, cui totum hoc ſatisfactionum & pœnarum humanarum commentum ſuperſtruunt; Sed ipſius falſitas multifariam poteſt demonſtrari: Non negamus quidem *pœnam* & *culpam* poſſe diſtingui; Et revera diſtinguendas eſſe, Quando culpa ipſius eſt peccatoris; At pœna Iudicis eam infligentis: Culpa cauſa eſt quæ pœnam poſt ſe trahit: At pœna effectus culpæ: Sed negamus remiſſionem vtriuſque poſſe unquam ſeiungi: 1. Quia hoc pugnat cum *natura rei*: Nam ſic ad culpam refertur pœna, vt hæc ſine illa eſſe non poſſit, pœna enim non eſt, niſi quæ alicujus culpæ pœna eſt, eam enim à culpa oriri, & propter eam infligi jam jam diximus; ſi quis ergo à culpa omni liber eſt, eundem etiam à pœna immunem eſſe neceſſe eſt, quia ſublata cauſa non poteſt non tolli effectus: poterit ergo cui remiſſa eſt culpa affligi & cruciari, ſed puniri non po-

Digitized by Google

poterit, quia pœna dicit χέσιν ad culpam, à qua non magis ſeparabilis eſt, quàm vmbra à corpore. Fruſtra verò hîc *Bellarm.* lib. 4. de Pœnit. cap. 15. regerit, *multa eſſe quæ ſine certis cauſis non orirentur quæ tamen orta manent cauſis pereuntibus. ut ædificium ſine ædificatore non fieret, quod ſi ſemel factum fuerit manebit, licèt continuò ædificator pereat.* Nam quæ cauſis pereuntibus manent, ea à cauſis antequam ipſę perirent jam effecta erant ut ædificium quod manet etiam extincto architecto. At cauſa ſemel extincta nihil amplius efficit vel efficere poteſt, vt architectus ſemel mortuus nihil ampliùs ædificat; Hîc verò non quæritur; An pœnæ jam antea ob culpam peccatori inflictæ, ſi ei poſtea culpam remittat Deus eo momento ipſæ pariter aboleantur; ſed de iis pœnis quæritur quas admiſſa à peccatore culpa eſt quidem merita, quaſque niſi aliud accidat in peccatoris caput certiſſimè aliquando eſt accerſitura; ſed quæ tamen nondum ſunt ei inflictæ: An ſcilicet culpa quæ ipſas non dimiſſa paritura erat, dimiſſa eas nihilo ſecius parere queat? Quod ſi dicatur neceſſe eſt, ut vel negetur culpam quæ remittitur tolli, vel ſtatuatur cauſam licet ſublatam & abolitam aliquid tamen efficere poſſe; quod vtrumque abſurdiſſimum. Quid quod hîc Adverſarius confundit *cauſam efficientem phyſicam* cum *cauſa meritoria & morali*, nec enim culpa propriè efficit pœnam quomodo Architectus domum, ſed meretur tantùm & poſt ſe trahit moraliter.

XXV. II. Pugnat cum *Vocis ratione & ordinario loquendi vſu*: Nam præterquam quod nec ἀφιέναι nec χαρίζεσθαι (quæ duæ ſunt voces quibus peccati remiſſio deſignatur vulgo) dici poſſit is qui peccatum impunitum non relinquit, & pœnam ejus aliquam adhuc expoſcit: Accedit quod inauditum eſt in humano ſermone ut ei culpa remiſſa dicatur, à quo pœna adhuc exigitur: Quis enim judicem ferat pro tribunali pronuntiantem ſe culpam quidem peccati reo condonare; Cæterùm ipſi pœnam decernere & velle vt in crucem agatur, vel virgis cædatur? An non meritò jocari putabitur & miſero iſti reo illudere? Quid enim aliud eſt remittere culpam, quàm eam nolle punire? Nec enim poteſt dici culpa remitti, niſi quia debitum culpæ contractum remittitur; Quodnam autem poteſt eſſe illud debitum? An culpa? At ea eſt debendi cauſa; non verò id quod debetur; An Pœnitentia? At ea remitti nec poteſt, nec debet; Quid igitur debemus propter peccata noſtra? profectò nihil niſi pœnam; ſola illa ob peccatum admiſſum poteſt exigi; Sola ergo pœna propriè & per ſe poteſt remitti; culpa nonniſi ratione pœnæ remittitur. Et ſanè cùm homines petunt ſua ſibi condonari & remitti peccata, quid aliud petunt quàm ut liberentur à pœnis quas ſuis culpis contraxerunt? Cùm ergo tritiſſima ſit hæc loquendi ratio, qui alium ſenſum habere non poteſt niſi abſurdum: patet inanem eſſe & ridiculam Adverſariorum diſtinctionem cui totam ſatisfactionum ſuarum fabricam ſuperſtruere volunt.

XXVI. III. Sed parum adhuc eſſet eam adverſari ordinario loquendi vſu; Niſi impeteret Dei ipſius juſtitiam & miſericordiam; *Juſtitiam* qui-

Sſ   dem.

Digitized by Google

dem. Quia ſic ſtatuitur Deus punire eum qui caret omni culpa, & qui nullius eſt criminis reus; Nam ſi ſublata eſt per remiſſionem, ut iſti pertendunt, omnis culpa: Quid cauſæ eſt cur puniatur amplius peccator, quiſnam locus eſſe poterit Iuſtitiæ divinæ exercitio? quodnam ejus fundamentum? Nullú, niſi dicamus, Vel remiſſionem culpæ nondum factam eſſe, & ſic Deum pro uno eodemque debito duplicem exigere ſolutionem: Vel Iuſtitiam Dei non eſſe *χειτικὴν* quę poſſit ſeſe exerere citra peccati conſiderationem: Quod vtrumque cùm ſit iniquiſſimum, impium etiam & falſum eſſe neceſſe eſt illud ex quo deducitur. Quis dixerit Iudicem Iuſtitiam exercere qui graviſſimis pœnis addicit inſontem nulliuſque criminis reum? Quis contra iniquiſſimi magiſtratus & crudelis Tyranni nomen jure merito illi non tribuat? Cur verò in Deo cenſeretur actio juſta, quæ ſi fieret ab homine accuſaretur injuſtitiæ & crudelitatis maximæ; Abſit ut Deus fingatur ſic illudens hominibus, & culpam totam condonans, tamen puniens ob culpam, remittens totum debitum, & tamen ejus exigens ſolutionem: Abſit ut Iudex mundi non exerceat jus? Gen. XVIII. 25.

XXVII. IV. Sed divinæ *Miſericordiæ* multo magis adverſatur hæc diſtinctio; Nam cùm Scriptura teſtetur & res ipſa clamet Deum jam ſub fœdere gratiæ ex quo nobis per Chriſtum reconciliatus eſt, non amplius eſſe juſtum judicem, ſed amantiſſimum patrem, cujus amor etiam tenerrimos matrum affectus in liberos ſuperet, quique adeo omnia cum filio gratificari non recuſat; Quis facilè capiat quo tandem pacto cum tanta ejus in nos miſericordia conſiſtere poſſit tanta ejuſdem tamque inuſitata ſeveritas, ut pœnas graviſſimas à nobis repoſcat duratione tantùm à pœnis gehennæ differentes, quas ſi verè quod iſti pertendunt remiſſa eſt omnis culpa, minimè debemus? An hæc clementiſſimi patris, annon potiùs juſtiſſimi judicis affecta ſunt & argumenta? An non pax & conſolatio omnis ſic adimitur fidelibus & in ſæviſſimum tormentum conſcientiæ conſtringuntur, quum vident ſe vindictæ divinæ adhuc ſubeſſe, & vehementiſſimum ejus amorem non obſtare quominus ſeveriſſimè adhuc puniantur?

XXVIII. V. Pugnat cum *phraſibus Scripturæ* quibus remiſſionem peccati deſcribere ſolet, quum dicit Deum peccata noſtra *delere, tegere, non imputare, poſt tergum projicere, in profundum demergere, eorum non recordari.* &c. Pſ. XXXII. 1. 2. & CIII. 12. Iſ. XXXVIII. 17. & XLIII. 25. Mich. VII. 19. Ier. XXXI. 34. &c. Palam enim eſt divinos Scriptores tam diſertis, tamque emphaticis metaphoris velle ut hoc nobis ſit perſuaſiſſimum, clementiſſimum illum Dominum, ſi ſemel bona fide cum eo in gratiam redeamus, nullam omnino admiſſorum à nobis peccatorum rationem habiturum, eaque planè inulta & impunita prætermiſſurum; Id verò nullo modo fieri poteſt ſi vera ſunt quæ docent Adverſarij: Certè ſi punit Deus peccata, imputat; ſi vindicat, recordatur; ſi ad judicium vocat, tecta non habet; ſi examinat, poſt tergum non projicit; ſi inſpicit, non oblitterat inſtar nebulæ; ſi ventilat, non projicit in profundum maris. Nam cùm is qui peccatum punit

Digitized by Google

in animo & memoria præſens ſemper habeat; Sanè non poteſt dici peccati non amplius recordari & ejus memoriam procul abjeciſſe, qui pœnas pro eo adhuc expoſcit; Vnde Prophetæ Deum *recordari* dicunt *peccatorum* cùm illa vlciſcuntur, ut non ſemel apud Oſeam legitur c. VIII. 13. & IX. 9. & apud Hierem. XIV. 11. quomodo Latini *in ſcelus animadvertere* dicunt eum qui id punit, & apud Græcos ἀμνηστίας nomẽ invaluit ad plenã recõciliationem deſignandã. Atque huc faciunt *Auguſtini* verba in Pſ. 31. *Si texit peccata noluit advertere, ſi noluit advertere, noluit animadvertere: ſi noluit animadvertere, noluit punire, noluit agnoſcere, maluit ignoſcere* &c. Reponit *Bellar.* lib. 4. de Pœn. c. 15. *allatas phraſes hoc tantùm ſignificare, Deum projicere, delere, non videre, & non imputare peccata eorum, quibus amicitiam ſuam & gratiam reſtituit, quia quod attinet ad reatum culpæ & pœnæ æternæ ita illos reſpicit ac ſi nunquam peccaſſent, licèt ob eorum vtilitatem, aliiſque juſtis de cauſis aut eos ipſe temporaliter caſtiget, aut vt ipſi ſe caſtigent velit.* Sed hæc omnia gratis dicuntur, probandum quippe fuit non ſupponendum nihil aliud iſtis phraſibus ſignificari; Nos enim aliud planè ſtatuimus, & argumento invicto demonſtramus pœnæ omnis non minus ac culpæ remiſſionem innui, quia cujus peccati aliqua pœna exigitur, id dici nequit *projectum poſt tergum*, vel *nebulæ inſtar deletum*, vel *tectum & non imputatum*. Quis judicem dixerit ſontis crimen texiſſe, obliteraſſe, & non imputaſſe, qui extremo quidẽ ſupplicio eum non affecerit; Cæterùm variis & graviſſimis pœnis mulctet & afficiat? Quod verò docent Deum ob vtilitatem hominum eos caſtigare temporaliter; Non huc pertinet, quia non agitur de caſtigationibus & probationibus fidelium quas facilè admittimus, ſed de pœnis judicialibus quas poſita Dei remiſſione locum habere non poſſe credimus.

XXIX vi. Pugnat cum *Praxi Chriſti*, multis enim peccata remiſiſſe legitur in diebus carnis ſuæ, ſed nulli vnquam poſt remiſſam culpam pœnas ſatisfactorias inflixiſſe. Luc. VII. 48. mulieri peccatrici dicit quidem *peccata tua tibi remiſſa ſunt, fides tua te ſervavit, vade in pace.* At nullam ei impoſuiſſe dicitur ſatisfactionem. Imò contrarium innuitur, quo modo enim juberet eam abire in pace, ſi debuit adhuc pœnas varias à Iuſtitia Dei vltrice ad ſatisfactionem ferre? Sic Mat. II. 5. refertur Chriſtum paralytico ſimpliciter dixiſſe *dimittuntur tibi peccata tua*, ſed nullam ſatisfactionis mentionem facit; Ita Io. V. 14. ægrum ſanatum compellans Chriſtus *Ecce ſanatus es*, inquit, *ne pecca amplius, ne quid pejus tibi accidat*, hortatur quidem ad reſipiſcentiam, ut is finis eſſe ſolet beneficiorum Dei non minus ac caſtigationum Pſ. LXXXV. 6. & CXXX. 4. ſed nullam illi infligit pœnam; Idem in Publicano obſervare eſt qui dicitur deſcendiſſe juſtificatus domum ſuam: At ſi vera eſt ſententia Adverſariorum, dimiſſâ culpâ omni debuit ferre aliquam pœnam. De Petro etiam dubium non eſt, quin trinæ abnegationis peccatum illi remiſſum ſit, nulla tamen ejus legitur ſatisfactio: Iubetur quidem oues Chriſti paſcere, & fratres ſuos confirmare; Sed nemo dixerit hæc ad opera pœnalia eſſe referenda; Vnde *Ambroſi-*

Sſ 2 in

Digitized by Google

in 22. Lucæ rectè *Petri lachrymas lego, ſatisfactionem non lego.* Cùm ergo conſtet Chriſtum iis quibus peccata remiſit nullas tamen pœnas inflixiſſe, fruſtra volunt remiſſa culpa ſupereſſe tamen fidelibus aliquam pœnam luendam; Hæc enim exempla divinæ in pœnitentes miſericordiæ non alium in finem videntur nobis in Scripturis propoſita, quàm ut peccatores intelligant, quæ qualiſque ſibi à Domino expectanda ſit peccatorum remiſſio.

XXX. VII. Pugnat cum ratione *peccati* quod ſæpe per *debitum* exprimitur vt Deus Creditōris nomine indigitatur, Peccatores Debitorum, & condonatio peccati, debiti remiſſione innuitur; Nam ſi certum eſt tunc demum dici remiſſum debitum quando creditor nihil amplius vult ex eo repoſcere, nec debitor tenetur ſoluere; fatendum etiam eſt tum verè peccatum poſſe dici condonatum, quando omnis ejus non tantùm culpa, ſed & pœna ſublata eſt, ita ut nihil amplius peccator divinæ juſtitiæ pendere teneatur: Nam ſi pœna quædam ſupereſſet ferenda; perperam & falsò diceretur condonatum; quemadmodum is ludibrium deberet qui diceret debitum eſſe remiſſum cujus tamen ſolutio vel totalis vel partialis exigitur. Et hoc ipſum confirmatur ex eo quod Deus velit nos condonare proximis offenſas quemadmodum noſtra nobis peccata condonat Eph. IV. 32. *Eſtote invicem benigni, miſericordes, condonantes invicem, ſicut Deus in Chriſto condonavit vobis.* Et in oratione Dominica jubet orare Deum *ut dimittat nobis debita noſtra, ſicut dimittimus debitoribus noſtris* Matth. VI. 12. Iam ſi Deus condonare dicitur peccatum ratione culpæ, ſed non ratione omnis pœnæ, ſequetur & nos poſſe dici offenſas fratribus remittere quando illis culpam donamus, licet pœnam vel totam vel ex parte exigamus: Quod cùm ſit & à præcepto Chriſti, & à fraterna charitate alieniſſimum, quæ totalem & culpæ & pœnæ remiſſionem poſtulat, ſequitur Deum etiam cùm remittit vtramque reſpicere, & eò magis quòd Deus infinities clementior ſit homine.

XXXI. VIII. Pugnat cum ratione *pœnæ*. Nam ſi pœna non alium in finem infligitur niſi ut puniatur culpa; Non poterit culpa remitti niſi ipſa pœna tollatur; nam dempta culpa per integram remiſſionem nihil amplius ſupereſt pro quo ſatisfaciendum ſit: Quippe non fit ſatisfactio pro pœna, ſed pœna ſatisfacit pro culpa; Vnde Chriſtus non aliter ſatisfecit pro noſtra culpa, quàm ferendo pœnam quæ illi debebatur; Et ob id pœnam noſtram in ſe recepit, ut nos à reatu culpæ & à pœnâ propter illam debita eximeret. Si ergo omnem culpam aboleuit ut fatentur Aduerſarij, Quidni etiam omnem pœnam abſtulit quando ideo tulit in ſe ut à nobis auferret? Fruſtra Ergo remiſſionem culpæ dari pertendunt cum retentione pœnæ, cùm remittere culpam nihil aliud ſit quam eam nolle punire ut agnoſcit *Scotus* in 4. Diſt. Diſti. 22. q. 1. vnde Auguſtin. ſermo. 141. de Tempore, *Chriſtus Communicando nobiſcum ſine culpa pœnam, & culpam ſolvit & pœnam.*

XXXII. Denique repugnat etiam Veteribus qui culpam à pœna divelli.

Digitized by Google

divelli non poſſe non ſemel teſtantur, *Tertull.* de Bapt. c. 9. *Exempto ſcilicet reatu eximitur & pœna.* Chryſoſto. homi. 8. ad Rom. ὅπου χάρις συγχώρησις, ὅπου δὲ συγχώρησις οὐδεμία κόλασις *vbi gratia ibi venia, vbi venia ibi nulla punitio.* Et ad Coloſ. homi. 6. πάντες ἦμεν ὑφ' ἁμαρτίαν καὶ κόλασιν. αὐτὸς κολασθεὶς ἔλυσε, καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κόλασιν, *Eramus omnes obnoxij peccato & pœna. ipſe punitus ſolvit & peccatum & pœnam.* Hiero. in Pſ. 31. *Quod tegitur non videtur, quod non videtur, non imputatur, quod non imputatur nec punietur.* Auguſti. de verbis Domi. Serm. 37. *ſuſcipiendo pœnam & non ſuſcipiendo culpam, & culpam delevit & pœnam.* Quò pertinet tritum ſcholaſticorum & Canoniſtarum diſtichum

Larga Dei bonitas veniam non dimidiabit
Aut nihil, aut totum te lacrymante dabit.

XXXII. Dices, Sed ſi Rex ſonti crimen remittit ea lege ut parti offenſæ ſatisfaciat, Quidni Deus potuit culpam remittere ea lege ut ſatisfactio quædam illi detur pro pœna temporali? ℟. Sed hîc conferuntur diſſimilia; Nam Rex quidem poteſt crimen remittere ſonti ea lege ut parti offenſæ ſatisfaciat, quia Rex & perſona offenſa ſunt duæ perſonæ diverſæ, & ſi condonat id facit ſemper *ſalvo jure Tertij*, de quo non poteſt diſpenſare. At hîc Iudex & perſona offenſa coincidunt, Deus quippe vtriuſque χέσιν ſuſtinet, vnde ſi crimen ſemel remiſit totum, non poteſt amplius ſatisfactionem vllam pro eo exigere, niſi ſtatuamus vel remiſſionem peccati non fuiſſe plenam, vel Deum duplicem pro uno debito ſolutionem poſtulare, quod vtrumque nec ſine crimine cogitari, nec dici abſque blaſphemia poteſt.

XXXIII. Inſta. Sed ſi vbi omnis abeſt venia, ibi omnis quoque debita abeſt & abeſſe debet pœna, quî fit ut Magiſtratus in fures, adulteros, homicidas ſeverè animadvertat, licet ex eorum pœnitentia judicari poſſit & debeat ex canone charitatis illos in gratiam rediiſſe cum Deo, & ſua illis peccata eſſe remiſſa. ℟. Sed hîc confunduntur quæ ſunt diſtinguenda *forum ſoli & poli, Iudicium humanum & Divinum.* Non negamus magiſtratum terrenum plectere facinoroſos etiam pœnitentes, quia non reſpicit pœnitentiam, ſed exemplum, & ſatisfactionem juſtitiæ, ut majeſtas legum ſarta tectaque conſervetur; Sed aliter ſe res habet in judicio diuino, in quo pœnitentiâ ſemel poſitâ datur remiſſio peccati, non virtute pœnitentiæ, ſed meriti Chriſti qui pro pœnitentibus ſatisfecit. Hinc licet verum ſit dimiſſa culpa in Deum tolli etiam pœnam divinam, & remiſſa culpa in hominem tolli pœnam humanam; non ſequitur tamen remiſsâ culpâ in Deum, tolli etiam pœnam humanam, vt remiſſa culpa in hominem non tollitur ſtatim pœna divina; quia ſunt in diuerſo foro & ordine; Poterunt ergo plecti ſine injuſtitia in foro humano, quibus Deus gratiam fecit in foro diuino, nec tamen inde confici poteſt, remiſſa culpa ſupereſſe pœnā luendā.

XXXIV. Ejuſdem commatis eſt quod reponunt Tertiò Quod ſi poſt culpam dimiſſam, nihil reſtat amplius pro quo Deo ſatisfiat; fruſtrà preces, jejunia, eleemoſynæ & alia ejuſmodi pietatis officia fidelibus præ-

Digitized by Google

ſcriberentur ab Eccleſia & in Scriptura recenſerentur. Nam licet nec preces nec jejunia nec alia iſtiuſmodi pietatis exercitia poſſint eſſe ſatisfactiones pro peccatis, quia nihil habent quo compenſatio fiat juſtitiæ divinæ, nec in pœnam imponuntur, ſed in ſalutem: Non ſequitur tamen fruſtanea eſſe, ſuos quippe vſus eximios habent ſi non ad juſtificationem conſequendam quod vnus Chriſtus nobis potuit obtinere, ſaltem ad ſanctificationem promovendam, & gratitudinem Deo pro beneficiis acceptis teſtandam. Ita ſi Deus ad eorum præſentiam fidelibus gratiam peccatorum dicitur facere, vel pœnas relaxare aut auferre; non ſunt *Cauſa* propter quas id faciat Deus, ſed *conditiones* cum quibus id exequitur juxta promiſſa ſua, nec notant *quare*, ſed *qualibus* hoc beneficium indulgere conſtituerit Deus.

XXXV. Sic ex plena peccatorum remiſſione colligitur Satisfactionis Perfectio. Eadem etiam demonſtratur clariſſimè ex *tertio Satisfactionis effectu* ſcilicet *Conſummatione fidelium*: Nam ſi Chriſtus ſatisfactione ſuâ conſummavit fideles in æternum, non poteſt non eſſe perfecta ejus ſatisfactio, quæ iſtius conſummationis cauſa eſt & fundamentum. *Vnica oblatione* inquit Ap. *τετελείωκε conſummavit in perpetuum eos qui ſanctificantur* Heb. x. 14. Vbi voce à ſacris petitâ notat antitheſim ad Sacerdotes Leviticos, qui eaſdem ſæpiùs offerendo victimas non potuerunt tamen auferre peccata, & viam fidelibus ad cœlum & ſalutem patefacere, quæ eorum eſt perfectio & conſummatio; *Lex* enim vt alibi notat cap. VII. 19. *nihil ἐτελείωσε perfecit* & conſummavit, quia ut infirma fuit in carne Rom. VIII. 3. nihil habuit quo vel peccati reatum expiaret, vel maculam deleret, atque ita cœlum nobis aperiret, quæ tria ad perfectionem fidelium conſtituendam requiruntur, priora duo *perfectionem gratiæ* conſtituunt, quæ juſtificatione & ſanctificatione conſtat, poſtremum *perfectionem gloriæ* quæ in cœli ingreſſu & beatifica Dei viſione poſita eſt. Vnde *Spiritus τετελειωμένοι* dicuntur beari Hebr. XII. 23. At Chriſtus vnicam ſui ipſius hoſtiam offerens conſummavit in perpetuum ſanctificandos; ita vt nulla amplius opus ſit alia hoſtia, quia perfectiſſimo merito ſuo & efficacia acquiſivit nobis & confert omnia ad ſalutem neceſſaria, reconciliationem cum Deo, remiſſionem peccatorum, purgationem conſcientiarum, & redemptionem æternam. Vnde in ipſo habemus vnde plenè juſtificemur & ſanctificemur, & ad perfectam ſalutis poſſeſſionem adducamur, Heb. XII. 2. Quorſum autem hæc omnia dicerentur, ſi perfecta non fuit ejus Satisfactio, & ſi merita & ſatisfactiones noſtræ illi ſunt adjungendæ ut perficiantur & conſummentur fideles? Sanè non poterat dicere Paulus vnica iſta oblatione conſummari fideles, ſi multa alia adhuc à parte noſtra requirebantur ad plenam redemptionem conſequendam.

XXXVI. Nec aliud vult Apoſtolus in vexatiſſimo loco ad Heb. XI. 39. 40. vbi dicit *Patres non obtinuiſſe promiſſionem, Quoniam Deus de nobis κρεῖττόν τι melius quid providerat, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι ne ſine nobis conſummarentur.* Nam ſive τελείωσιν iſtam intelligamus de conſummatione

gra-

Digitized by Google

gratiæ quæ hîc obtinetur, ſiue de conſummatione gloriæ quæ in cœlis demum expectanda venit; ſiue quod ſatius videtur de vtraque, certum eſt Patres V. T. non *ſine nobis* fuiſſe conſummatos, quia non alio medio, & merito, non alio ſanguine, alióue ſpiritu hoc aſſecuti ſunt quàm Chriſti Redemptoris cujus ἐνσάρκωσιν & exhibitionem noſtris reſeruare voluit temporibus, & ſic *melius* quid pro nobis proſpicere, vt conſtaret, non diverſâ via Iudæos & gentes ad ſalutem peruenire, (quod videretur factum ſi ſub V. T. & ſine nobis conſummati fuiſſent:) Sed vtroſque ab eodem fonte ſalutem haurire, ab eadem Mediatoris ſatisfactione & gratia, qui Idem fuit heri hodie & in ſecula Heb. XIII. 8. hoc beneficium conſequi. Quid ergo, inquies, An non Patres jam ſub V. T. viui & juſtificati & ſanctificati fuere, & poſt mortem felicitatem adepti? Omnino, Abſit enim ut cum Socinianis & aliis à regni cœlorum promiſſione eos excluſos putemus: Sed ita tamen ſaluati ſunt ut ab eo qui noſtris demum temporibus exhibendus fuit, Chriſto ſalus ipſorum ſemper penderet; quia virtute futuræ ſatisfactionis Chriſti & remiſſionem peccatorum & vitam obtinuerunt. Non ergo χωρὶς ἡμῶν id. *ſeorſim* & ſeparati à nobis hoc quicquid eſt beneficij habuerunt; Non quod aliquid ad ipſius conſecutionem contulerimus; Sed quia non alio ſacrificio quàm quo & nos conſecrati ſunt, non alio ſanguine purgati, non alio cibo nutriti, Cor. X. 4. non alio Capite animati. Vt nunc non dicamus, quod tamen huc non incommodè poteſt trahi, pleniorem longè datam fuiſſe iſtius myſterij in Eccleſia cognitionem per Chriſti manifeſtationem, Sole hoc juſtitiæ radios ſuos nunc vndiquaque diffundente, & vmbras legales non minus ac tenebras Paganas diſpellente: Vnde noſtra longè potior dicitur eſſe conditio quià videmus & audimus ea quæ Reges & Prophetæ optarunt videre & audire, nec potuerunt tamen Luc. X. 24. Imò ipſis Angelis dicitur nunc manifeſta facta in Eccleſia πολυποίκιλος Dei ſapientia Eph. III. 10. Quidni ergo dixerimus per exhibitionem Chriſti & Redemptionis conſummationem majori luce quàm antea imbutos, & majori etiam gaudio perfuſos fuiſſe Patres, donec omnes vltimo die reſurgentes cœleſtem glòriam & in corporibus & in animabus, quæ abſoluta erit conſummatio, vna per eundem Chriſtum ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν πίστεως conſequamur? Ita *Promiſſio* quàm Patres dicuntur non obtinuiſſe, nihil aliud eſt quàm ipſius *Chriſti manifeſtatio*, quæ καθ' ἐξοχὴν ἐπαγγελία dicitur, quia omnium aliarum cauſa eſt & fundamentum, per quem conſummatio iſta fidelium debuit perfici.

XXXVII. Eodem reſpicit verbum τετέλεσται *Conſummatum eſt* quod Chriſtus jam jam moriturus in cruce protulit Ioh. XIX. 28. 30. Quamvis enim poſſit vox iſta referri 1° Ad *impletionem Vaticiniorũ* quæ de Chriſti paſſionibus & morte edita fuerant Luc. XVII. 30. & XXII. 37. Ioh. XIX. 28. 2° Ad *impletionem typorum* qui in ipſo moriente complementum ſuum ſunt ſortiti, ut qui de Agno paſchali, de Serpente æneo, de Victimis vel quotidianis vel annuis dicta fuerant. 3° Ad *conſummationem decreti divini* & mandati paterni, quia quicquid de eo Pater decreuerat & illi in mandatis dederat ad

opus

Digitized by Google

opus ſalutis exequendū jam perfecerat, vel breui perfecturus erat; præteritū enim hîc ponitur pro paulopoſt futuro ut Mat. xxvi. 28. *ſanguis qui effunditur* id. qui jam jam effundendus eſt ut ſæpe alibi. 4° Ad *Conſummationem omnium paßionum* & cruciatuum, qui pro peccatis noſtris tolerandi ipſi erant, vnde *Auguſt.* Tracta. 11. in Ioh. *Conſummatum eſt quia nihil remanſerat, quod antequam moreretur fieri adhuc oporteret.* Quamvis enim hæc & alia id genus hac voce ſignificari non negemus; Non dubitamus tamen Chriſtum præcipuè reſpexiſſe ad *conſummationem redemptionis*, ut innuat ſe peregiſſe opus illud quod Pater illi commiſerat, ut nihil amplius faciendum ſuperſit quod attinet ad ſatisfactionem iuſtitiæ divinæ & acquiſitionem ſalutis quod Chriſtus Ioh. xvii. 4. iam teſtatus erat, *Ego te glorificavi in terra, opus* τετέλειωκα *conſummavi quod mihi dediſti vt facerem.* Quia licèt poſtremus actus iſtius operis implendus adhuc ſupereſſet Mors ſcil. quæ ut corona fuit & complementum eius obedientiæ; ita abſolvere debuit hanc Redemptionem: Tamen cætera omnia quæ antea præſtanda erant, præſtita iam fuerant, & hoc poſtremum certiſſimè & brevi erat perficiendum: Sic Scriptura ſæpè ſolet de rebus certò futuris loqui verbis præteriti temporis, ut certitudo & brevitas futuritionis & eventus meliùs conſtet. Sic Chriſtus Io. xvii. 11. dicit *ſe non amplius eſſe in mundo* quia breui ex eo erat exiturus. Ex quibus omnibus, ne plura iam addamus argumenta ad veritatis iſtius confirmationem; Colligimus Chriſtum quandoquidem opus ſibi commiſſum plenè conſummauit, conſcientias purgando, peccata remittendo, & fideles perficiendo, nihil amplius à Nobis requiri; Atque adeo *perfectam & ſufficientiſſimam* fuiſſe eius *Satisfactionem*, quod demonſtrandum fuit.

COROLLARIA

I. *An peccata benè diſtinguantur ex ſe in mortalia & venialia? Neg. contra* Pontificios.

II. *An mors temporalis ſit pœna peccati? Aff. contra* Socinianos.

III. *An fides vel juſtitia inhærens rectè dicatur cauſa meritoria noſtræ Iuſtificationis? Neg. contra* Pontificios & Remonſtrantes.

IV. *An objectum Prædeſtinationis ſit homo lapſus? Aff.*

V. *An Patres V.T. caruerint cognitione Trinitatis & Chriſti?* Neg.

VI. *An Sacramenta ſint cauſa phyſica gratiæ, quæ agant ex opere operato? Neg. contra* Pontificios.

DISPV-

Digitized by Google

DISPUTATIO DUODECIMA

Quæ ſecunda eſt

DE SATISFACTIONIS CHRISTI PERFECTIONE.

THESIS PRIMA.

ASSERTA Diſputatione præcedenti *κατασκευαστικῶς Satisfactionis Chriſti Perfectione*: Expendenda nunc ſunt Adverſariorum argumenta, quibus ſi non directè & *γυμνῇ κεφαλῇ*; at ex obliquo & indirectè, eam vel convellere vel labefactare conantur. Quia verò pugnare ſolent diverſimodè tum ex *Scripturis*, tum ex *Ratione* ut commentum ſuum ſtabiliant & hypotheſi ſuæ ſerviant, diſtinctè etiam reſpondendum eſt; Non quidem ut ſigillatim ea omnia perſequamur quæ ab ipſis afferri ſolent ad erroris ſui confirmationem: Sed ut ea tantùm expendamus quæ majorem videntur habere veri ſpeciem, quæque ſæpius ab ipſis ſolent obiici.

II. Et ut à Scriptura primùm ordiamur; Palmarius quo ſubinde uti ſolent locus extat, ad Col. 1. 24. ubi Paulus imperfectionem Satisfactionis Chriſti, & neceſſitatem Satisfactionum humanarum apertè videtur aſſerere; *Gaudeo*, inquit, *de iis quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Chriſti adimpleo in carne mea pro corpore ejus quod eſt Eccleſia*, in quibus verbis, varia ut ipſis quidem videtur, latent argumenta pro ſententia ſua. 1. Quod Paulus vocat paſſiones ſuas ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ *reliquias paſſionum Chriſti*, ſatis innuit eſſe aliquid quod ſupplendum eſt paſſionibus Chriſti: Nam ſi plenæ erant & abſolutæ omnibus numeris, fruſtra & perperam reliquiæ illis tribuerentur. 2. Quia non tantùm dicit eſſe reliquias paſſionum Chriſti; ſed *ſe viciſſim eas implere pro parte ſua* ἀνταναπληρῶ inquit: At ſi plenæ fuerunt, quid opus foret eas denuo implere? 3. Quia dicit *ſe pati pro ipſis & pro corpore Chriſti quod eſt Eccleſia*, quod dici non poſſet, niſi Satisfactionis locum habituræ fuiſſent ejus paſſiones: Hinc *Caietanus* Tracta. de Indulg. q. 3. *Quod fuerit ſanctorum intentio pati*

Tt pro

pro nobis, teſtatur Apoſtolus dicendo, Adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti pro corpore ejus quod eſt Eccleſia, vbi manifeſtè patet divinam providentiam diſpoſuiſſe, ut aliqua ſanctorum paſſiones ſpectarent ad complementum paſſionum Chriſti pro corpore ejus, & hanc ordinationem ſanctos adimplere ſuis paſſionibus ſuperabundantibus. Nec aliter Bellar. lib. 1. de Indulg. cap. 3. *optavit Apoſtolus fidelibus prodeſſe omnibus modis quibus id fieri poterat, nihil enim excipit, qui dicit libentiſſimè impendar pro animabus veſtris* 2. Cor. XII. *potuit autem prodeſſe communicando paſſiones ſuas ad expiandum reatum temporalem, cùm ſibi ejuſmodi ſatisfactiones abundarent. Quare patiendo adimplebat ea quæ deerant paſſionum Chriſti, id eſt, quæ Chriſtus in ſanctis ſuis adhuc paſſurus erat pro corpore ipſo Eccleſiæ, ſive inſtruendo prædicationibus, ſive confirmando exemplis, ſive* expiando ſatisfactionibus.

III. Sed quàm parum faueat errori iſte locus procliue eſt oſtendere, ſi ad ſequentia attendimus. Primò vt ſciamus quid *Chriſti* nomine intelligendũ veniat: Secundò quid per *reliquias paſſionum* ejus innuatur. Tertiò quo ſenſu *pati* ſe dicat Paulus *pro Eccleſia*: Et ad prius quidem quod attinet; Certum eſt *Chriſti* nomine non ſemper perſonam ipſam deſignari ſeu *Chriſtum naturalem*; ſed ſæpe etiam ejus Eccleſiam ſeu *Chriſtum myſticum* Corpus ſcil. cum mẽbris 1. Cor. XII. 12. *ſicut corpus vnum eſt & membra habet multa, ita Chriſtus.* Vbi clarum eſt Chriſtum hic non Caput tantùm innuere, ſed & Corpus ſeu Eccleſiam huic Capiti vnitam. Ita cùm Chriſtus cœlitus clamat Act. IX. 4. *Saul Saul cur me perſequeris?* propriè perſonam ſuam non reſpiciebat, quæ in cœlum recepta extra telorum omnium jactum erat conſtituta, nec vllis ampliùs ærumnis aut perſecutionibus erat obnoxia; ſed Eccleſiam ipſam, quæ quia vnum ſecum corpus conſtituit, ideò rectè nomine Chriſti ipſius à potiori facta denominatione inſignitur. Hinc *paſſiones Chriſti* vel notant paſſiones Chriſti naturalis, quas ipſe in corpore ſuo ſemel in cruce tulit; vel *paſſiones Chriſti myſtici* ſeu Eccleſiæ, quæ ipſi ferendæ à Deo ſubinde imponuntur. Ita quas hic Apoſt. vocat χριστοῦ θλίψεις, alibi χριστοῦ παθήματα appellat 2. Cor. I. 7. *ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ita & per Chriſtum abundat noſtra conſolatio:* Hoc ſenſu calamitas Iſraelitarum in Ægypto, & abjectiſſima eorum ſors, quam Moſes Aegyptiacæ aulæ ſplendori atque opulentiæ prætulit Apoſt. vocat χριστοῦ ὀνειδισμὸν Heb. XI. 26. *maiores*, inquit, *divitias æſtimans theſauris Ægyptiorum, opprobrium Chriſti.*

IV. Si porro quæratur quare paſſiones iſtæ vocentur paſſiones Chriſti, quadruplex afferri poteſt ratio 1° ratione *cauſæ* quia Chriſtus vt ſupremus Agonotheta nobis eas imponit, quò pertinent illa Chriſti ad Ananiam Act. IX. 16. *Ego oſtendam illi quanta ipſi patienda ſint pro nomine meo.* Vnde Petrus dicit fideles *ad id vocatos eſſe* 1ª cap. II. 21. & Paulus Phil. I. 29. *Vobis datum eſt non modo credere in ipſum, ſed & pati pro ipſo.* 2. Ratione *occaſionis*, quia ejus nomine & pro ejus Evangelio à fidelibus perferuntur, niſi enim diſcipuli Chriſti eſſent, hiſce calamitatibus nequaquam exponerentur: hinc afflictiones ſuas Paulus 2. Tim. I. 8. vocat afflictiones

Digitized by Google

Evangelij id. quæ Evangelij cauſa & propter Evangelium imponuntur, ut ℣. 12. dicit ſe propter Apoſtolatum hæc omnia pati. 3. Ratione *unionis*, quia qui eas perpetiuntur fideles, Chriſti cujus ſunt membra cenſentur; adeò ut quæ ipſi in hac cauſa ferunt, ille quoque ferre & perpeti dicatur propter myſticam capitis & membrorum communionem; ut vſitatum eſt, ut vnuſquiſque ſibi tribuat eas paſſiones quę inferuntur cuilibet parti corporis ſui; vt manus vel pedis vulnera rectè dicuntur vulnera ipſius hominis; Ita quia qui patiuntur membra Chriſti ſunt, rectè Chriſtus ipſe dicitur pati in membris. 4. Ratione *compaſſionis* propter maximam *συμπάθειαν* quam habet in afflictionibus ſuorum quæ ex prædicta vnione oritur; Quippe ut damna & vulnera eorum qui nobis ſunt conjunctiſſimi noſtra appellamus, quia æquè illorum miſeriis afficimur ac noſtris: Ita Chriſtus paſſiones fratrum ſuorum qui ſunt una caro cum ipſo ſuas reputat; quia non minus illis tangitur, quàm propriis: Has porro *paſſiones Chriſti* ita intelligi poſſe diu eſt ex quo Auguſt. obſervavit in Pſ. 61. *Paſſiones Chriſti non in ſolo Chriſto, imo paſſiones Chriſti nonniſi in Chriſto, ſi enim Chriſtum intelligas Caput & Corpus, paſſiones Chriſti nonniſi in Chriſto. Si autem Chriſtum intelligas ſolum caput paſſiones Chriſti non in ſolo Chriſto.* & ex eo Anſel. *Patitur adhuc Chriſtus paſſiones, non in carne ſua in qua aſcendit in cœlum, ſed in mea quæ adhuc laborat in terra.* Ita Lyran' in h. l. *Paſſiones Chriſti dupliciter accipiãtur, uno modo pro illis quas ſuſtinuit in proprio corpore, & ſic nihil ibi reſtat ad implendum: Alio modo pro illis quas in finem vſque ſeculi patietur in corpore myſtico; & ſic reſtant multarum paſſionum reliquiæ adimplendæ.* Atque huc pertinet duplex Chriſti *σχέσις* vel ut *Vadis* & *Sponſoris* qui pro nobis ſatisfacit, vel ut *Capitis* quod in nobis debet operari, ut nos ſibi ſimiles reddat: Priori ſenſu *paſſiones* Chriſti ſunt *ſatisfactoriæ*, & illi ſoli excluſis aliis competunt. Sed poſteriori ſunt *exemplares* & ad imitationem proponuntur.

V. 11. Obſervandum eam eſſe debere inter Corpus Chriſti naturale & myſticum, Caput & membra harmoniam & conformitatem, ut quod impletum eſt in illo debeat in iſtis ſervatâ tamen proportione impleri, propterea enim *prædeſtinari* dicimur à Paulo *vt ſimus conformes imagini ejus* Rom. VIII. 20. & idem 2. Cor. III. 18. teſtatur *nos contemplantes in ſpeculo facie retecta gloriam Domini transformari in eandem imaginem de gloria in gloriam velut à Spiritu Domini.* Hinc toties ad imitationem Chriſti excitamur Eph. V. 2. Phil. II. 5. 6. 1. Pet. II. 22. 23. Porro ut iſta conformitas in cœlis futura eſt in gloria & felicitate 1. Ioh. III. 2. Phil. III. 21. Col. III. 4. Ita in terris inchoanda eſt per gratiam, partim in ſanctitate, partim in cruce. Rom. VIII. 18. Quemadmodum enim Chriſtus dum in terris verſatus eſt inſignis fuit potiſſimum tum *ſanctitate* quâ purus & ab omni peccati labe immunis fuit verè ſanctus Domini, tum *calamitate* tanquam vir dolorum Iſ. LIII. 4. qui omnigenis ærumnis & paſſionibus ſeſe ſubjecit uſque ad exinanitionem Phil. II. 6. 7. Ita Eccleſiam ſuam in hiſce duobus aſſimilari & conformem reddi voluit; Primò in *ſanctitate*, vnde jubemur ſancti eſſe ſicut ille ſanctus eſt, 1. Pet. I. 15. & purificare nos ut ille purus

Digitized by Google

eſt 1.Ioh.III.3. Secundò in *paſſionibus* & cruce, quo ſenſu dicitur reliquiſſe nobis exemplar ut ſequamur ejus veſtigia 1. Pet.II. 22. *Et communicare dicuntur fideles paſſionibus Chriſti*, quando ad ejus inſtar & exemplar patiuntur cap. IV. 13. Vt ergo Chriſtus pro parte ſua varias habuit paſſiones perferendas ad opus Redemptionis perficiendum: Ita Chriſtus myſticus ſeu Eccleſia & ſinguli fideles habent quiſque pro parte ſua certum demenſum paſſionum quod à Deo illis aſſignatur ad exemplum capitis, ſinguli debent ex iſto calice bibere, ſinguli crucem poſt Chriſtum debent ſuam geſtare; Donec ergo fideles ea ſubierint certamina, & ærumnas tulerint quæ illis à Deo ſunt impoſitæ, ſupereſt ſemper aliquid implendum in paſſionibus Chriſti; non quidem Chriſti naturalis, quia ejus ſatisfactio fuit perfecta & omnibus numeris abſoluta in cruce, quod ipſe teſtatus eſt cùm conſummatum eſſe clamavit; Sed Chriſti myſtici id. Corporis ipſius, cujus paſſiones cùm non ante finem ſeculi conſummatum iri certum ſit, quotidie debent impleri in ſingulorum fidelium calamitatibus.

VI. Atque huc pertinent verba Petri 1ª cap. v. 9. quæ apprimè faciunt ad rem noſtram; Cùm ait *eaſdem paſſiones* quæ imponebantur fidelibus diſperſis ad quos ſcribit *impleri in ſocietate fratrum qui erant per totum orbem*, quæ manifeſtè evincunt Deum æterno ſuo conſilio decreviſſe non modò quas paſſiones Chriſtus ipſe in carne ſua ſubiret pro Redemptione Eccleſiæ; ſed etiam quas ſingula Eccleſiæ ſuæ membra eſſent ſubitura pro nomine Chriſti; Dum ergo ſuo tempore & gradu iſta executioni mandantur, rectè impleri dicuntur in *ſocietate fratrum* id. in corpore Chriſti, iſtæ paſſiones. Nec aliud ſibi vult Paulus hoc loco, cùm dicit ſe *implere reliquias paſſionum Chriſti*, quàm ſe partem etiam crucis Chriſti quæ ipſi ad ferendum erat impoſita alacriter geſtare. Interim licet vtrobique & à Chriſto & à nobis paſſiones ſint ferendæ, memorabile tamen inter vtraſque diſcrimen eſt agnoſcendum; Nam Chriſti paſſiones graviſſimæ fuerunt & nullâ ſuavitate temperatæ, quia totam DEI maledictionem nobis debitã ferre debuit, & ad fæces vſque calicem iſtum ebibere; At noſtræ ſublatâ jam per Chriſtum Dei maledictione, temperatæ ſunt & leves Chriſti gratiâ, vt guſtandus quidem ſit ipſe calix, ſed non ebibendus; & ferenda ſint mala, ſed benedicta cum Chriſto: illas prior ferre debuit Chriſtus ad redemptionem noſtram, vnde non malè ἀποτρόπαια eas dixeris: ſed iſtas poſt ipſum ſubire debemus ad ſanctificationem; ideo bene ὑστερήματα eas Paulus vocat. Nec omittenda eſt vis phraſis Apoſtolicæ cùm non tantùm dicit ſe implere, ſed ἀνταναπληροῦν. id. *viciſſim implere* quod relationem quandam & correſpondentiam notat; Non tantùm cum cæteris fidelibus, qui etiam pro parte ſua debebant eidem cruci ſubiici; ſed etiam cum ipſo Chriſto, vt paſſio membri reſpondeat paſſioni Capitis; nimirum ut Chriſtus pro Pauli ſalute ſummos in cruce dolores, ipſamque legis maledictionem pertulerat; ita Paulus viciſſim pro Chriſti gloria & Evangelio grave certamen ſuſtinere debebat; in quo vtriuſque fuerunt quædam ſuæ veluti vices, licet alio atque alio fine, vt jam jam dicemus.

Tertiò

VII. Tertiò & illud notandum, Afflictiones quæ à Chriſto imponuntur fidelibus, etſi nec Redemptionis nec Satisfactionis finem vllum habere poſſint, habere tamen alios plurimos qui non tantùm fidelibus ipſis patientibus proſunt; ſed aliis etiam, imò toti Eccleſiæ, ſiue ad confirmationem fidei, ſiue ad exemplum patientiæ, ſiue ad majorem Evangelij profectum. Iſtos enim ex illis fructus oriri Paulus non ſemel teſtatur vt Phil. 1. 12. 13. vincula ſua ad Evangelij propagationem, & fratrum confirmationem ceſſiſſe ſignificat; *ſcire vos volo fratres quia quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Evangelij. Ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio, & in cæteris omnibus & plures è fratribus confidentes vinculis meis abundantius auderent ſine timore verbum Dei loqui.* Fuerunt ergo paſſiones ejus vtiliſſimæ, non quidem ad ſatisfactionem, ſed ad confirmationem, & conſtantiæ exemplum; Idem alibi 2. Cor. 1. 6. 7. *ſiue premimur* inquit, *id fit pro veſtra conſolatione & ſalute, quæ efficitur in tolerantia earumdem perpeſſionum quibus & nos afficimur, ſiue conſolationem accipimus id fit pro veſtra conſolatione & ſalute &c.* Quibus conſtat ex mente Pauli perpeſſiones ſuas eo fidelibus prodeſſe, non ut ipſi à ſimilibus pœnis eximantur, (qui ſatisfactionis eſt finis) ſed planè contra ut ad ſimile certamen ſuſtinendum ex patientiæ ſuæ exemplo fortiùs animentur. Eodem planè pacto dicit hic *ſe pati pro ipſis & pro corpore Chriſti quod eſt Eccleſia* non redimenda, ſed ædificanda, non liberanda à pœnis, ſed confirmanda in fide, non ad ſatisfactionem, ſed ad imitationem. Fuerint ergo magno vſui fidelibus paſſiones ejus, ingens ex iis ad Eccleſiam fructus redundauerit, non negamus. Negamus tantùm quòd Adverſarij pertendunt fuiſſe peccatorum noſtrorum ἱλαστήριον & ſatisfactionem pro pœnis quas peccata eorum merebantur; Nec juvat Bellarminum quod ait Paulum *optaſſe iſtis afflictionibus prodeſſe fidelibus quibuſcunque poterat modis, id eſt non tantùm inſtruendo, confirmando, ſed etiam expiando*: Supponit enim quod eſt in quæſtione, & petit principium, paſſiones ſcil. Apoſtoli potuiſſe eſſe expiatorias vel ſatisfactorias quod probandum fuit non ſupponendum.

VIII. Dices, Paulus tamen dicit ſe pati ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ σώματος *pro corpore ipſius.* Vt autem vox iſta reſpectu Chriſti & Satisfactionem & ſubſtitutionem notat quum dicitur paſſus pro nobis ut alibi eſt à nobis oſtenſum; Quidni & hîc etiam eundem ſenſum obtineat, cùm ſancti hac in parte patiantur ad exemplum Chriſti? Reſp. non negamus ſæpiùs hanc eſſe propoſitionis ὑπὲρ vim & ſenſum, vt inferat & ſubſtitutionem perſonæ & ſatisfactionem debiti, vt aliquid fieri ὑπὲρ ἡμῶν dicitur, cùm fit loco & vice noſtra, quo ſenſu certum eſt tribui Chriſto dum dicitur *mori pro impiis* Rom. v. 6. & *pro ovibus* Ioh. x. &c. Sed hanc vnam non eſſe iſtius vocula ſignificationem pertendimus; Imò nec ſine gravi abſurditate locum hîc habere poſſe cenſemus, quia ut nemo pro ſe ſatisfacere, ita nec pro aliis poteſt: Quid ergo? vt alibi propoſitio hæc duplicem ſenſum obtinet; vel *occaſionis* quâ aliquid fit, ut cùm fideles dicuntur pati ὑπὲρ Χριστοῦ *pro Chriſto* vel ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ *pro nomine eius* Phil. 1. 29. 2. Cor. xii. 10 [illegible]

Digitized by Google

ad ſatisfaciendum pro ipſo, Abſit, ſed occaſione ejus; Vel *Cauſæ finalis &* impulſivæ ob quam res fit ut cùm Paulus dicit ſe premi *pro conſolatione* fideliū. 2.Cor.1.6. Ita hîc rectè dicitur *pati pro Eccleſia* gemino hoc ſignificatu: Tum quia Eccleſia fuit iſtarū paſſionū occaſio, quippe dum illi miniſtrare ſtudet in carcerē coniicitur; Tum quia Eccleſiæ ædificatio & confirmatio finis fuit ad quem reſpiciebant; Hanc porro mentem eſſe Apoſtoli verba ſequentia clarè docent, cùm ait ſe Eccleſiæ *factum miniſtrum*, non ad redemptionem, ſed ſecundùm *diſpenſationem quæ illi commiſſa erat ad prædicandum Chriſti Evangelium.* Debuit ergo eſſe miniſter Eccleſiæ, non Mediator aut Redemptor, ut innuat ſe non loqui de *paſſionibus ſatisfactoriis*, ſed *ædificatoriis.*

IX Sic *Auguſt.* intellexit Tractat. 47. in Ioh. *Quia* inquit, *oves Chriſti eſtis, ſanguine eſtis comparati: Agnoſcite pretium veſtrum quod à me non datur, ſed per me prædicatur*: Deinde ſubiicit *quomodo ipſe animam ſuam poſuit, ſic & nos debemus animam pro fratribus ponere ad ædificandam plebem, ad fidem aſſerendam.* Hoc ipſum non pauci nec ignobiles ex Adverſariis agnoverunt Thomas in h. l. *Hæc verba ſecundum ſuperficiem malum poſſunt habere intellectum ſcil. quod Chriſti paſſio non ſit ſufficiens ad redemptionem, ſed addita ſint ad complendum paſſiones ſanctorum, ſed hoc eſt hæreticum.* Et paulò poſt, *ſic etiam omnes ſancti patiuntur propter Eccleſiam, quæ ex eorum exemplo roboretur.* Cardin. Contarenus in h. l. *Non ea ratione hæc dicuntur à Paulo quaſi paſſiones Chriſti non ſufficiant ad delenda peccata, & quod illis quidpiam deſit quod oporteat in nobis impleri. Abſit hoc, ſed quoniam debemus nos imitari Chriſtum & pati pro ædificatione Eccleſiæ ſicut Chriſtus paſſus eſt.* Sic Ieſuita Iuſtinianus in h. l. *Adimplere ſe dicit ea quæ deſunt paſſionum Chriſti non quidem ad meritum aut vim ſatisfaciendi. (quid enim deſit infinito) ſed vim & efficaciam traducendi mortales ad fidem, idque ut corpus ejus myſticum, quod eſt Eccleſia perficiatur. Docendo quippe monendo, hortando, denique Evangelium promulgando magni labores tolerandi ſunt, pericula ſubeunda* &c. Poſtea *ſignificat ergo ſe pati pro Eccleſia amplificanda ſeu propaganda ad ejus fidem confirmandam ac ſtabiliendum ut cæteros ad ſui imitationem provocet.* Mitto alios complures qui nobiſcum hîc faciunt; quia ex his ſatis ſuperque liquet paſſiones Pauli fuiſſe quidem exemplares & confirmatorias, ſed non ſatisfactorias; atque adeo perperam Adverſarios hoc uti argumento ad commentum ſuum ſtabiliendum.

X. Non ſolidius illud confirmant ex iis locis in quibus Redemptionis alicujus ab hominibus per bona opera peragendæ videtur fieri mentio, quæ etiam huc comportare ſolent ut Prov. XVI. 4. ubi Sapiens ait *miſericordia & veritate redimitur iniquitas, & in timore Domini declinatur à malo.* Ad quæ Bellar. lib. 4. de Pœnit cap. 3. *Hic*, inquit, *habemus vocem Redemptionis quæ æquivalet voci ſatisfactionis; certè enim non minus ad juſtitiam pertinet Redemptio quàm ſatisfactio; Et ſi abſurdum eſſet dicere noſtris operibus ſatisfieri pro peccatis, multo eſſet abſurdiùs dicere noſtris operibus redimi peccata, quemadmodum ipſi* (nos intelligit) *commodiùs ferunt ſi dici volemus aliqua ex*

Digitized by Google

parte Redemptores quàm ſatisfactores; cùm igitur in Scriptura non uno in loco disertis verbis tradat nostris operibus redimi peccata, profectò non abhorret ab uſu Scripturæ quod nos dicimus nostris operibus ſatisfieri pro peccatis. Cui loco alterum ſupparem addunt ex Dan. IV. 27. Vbi Daniel cùm Nabucodonozori expoſuiſſet viſionem, per quam indicata fuerat pœna quam ille ob ſcelera ſua merebatur, addit ſtatim, *Quamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.* Ad quæ Salmero *Constat quod per opera gratiam præcedentia culpa non poteſt redimi, Ergo ſupereſt ut de pœnis quæ etiam remiſſa debentur de-licto intelligatur.* Hoc etiam referunt varia Prophetarum loca in quibus pollicetur Deus ſe pœnas temporales condonaturum populo ſuo, ſi ex animo ſe convertat, & opera ſatisfactoria pro peccatis præſtet ut Iſ. I. Ier. XVIII. Ezech. XVIII. & alibi quæ utique dici non poſſunt, niſi ſatisfactionibus noſtris daretur locus.

X.I. Rx. Sed hæc omnia eſſe *ἀπροσδιόνυσα* non obſcurè evincitur. Nam ut de loco Proverbiorum dicamus primò: Quàm nihil faciat ad rem patet ex variis 1° quia mentio quidem fit *peccati* ſeu *iniquitatis*, at non *pœna* quam ſolam per ſatisfactiones humanas expiari volunt. 2° Quia *misericordia* & *veritas* de quibus agitur non poſſunt ad opera pœnalia & moleſta in quibus volunt eſſe ſitas ſatisfactiones ſuas referri; nec unquam Scriptura de illis ut de pœnis loquitur, ſed ut de virtutibus quæ in ſui exercitio magnum fidelibus ſolatium & gaudium ſolent afferre, Hinc *Ianſenius* duabus iſtis virtutibus *obſervationem mandatorum divinorum* includi cenſet, Quis verò audivit unquam obſervationem mandatorum divinorum in pœnis numerari? 3° *misericordia & veritas* vel de *Deo* vel de *homine* intelligi poteſt; ſi de *Deo* quod nonnulli volunt ut notetur, *misericordiâ* Dei ut clementiſſimi Patris, & *veritate* id. fidelitate ejus remitti iniquitatem, cadit argumentum Adverſarij. Si de *homine* non fortius erit, quia ſic notabitur *conditio* cui datur remiſſio peccati, non *cauſa* propter quam datur. Nam ut judicium ſine misericordia in immiſericordes exerceri debet, ita miſericordes miſericordiam conſequuntur Math. V. 7. Et qui aliis verè & ex animo peccata condonaverint, iis etiam pater cæleſtis certò peccata eſt condonaturus; Non quod miſericordia erga alios ſit cauſa miſericordiæ Dei erga ſe, ſed quia eſt tantùm conditio quædam neceſſaria. Atque ita ſapiens retundere hîc vult hypocritarum vanam opinionem, qui ſacrificiis externis & carnalibus contenti in iis ſolis peccati ſui expiationem quærebant, de cultu interno & morali nequaquam ſolliciti; At hîc contra vir Dei docet non tam in ſacrificiis eſſe quærendam, quàm in pietatis & charitatis operibus quibus Deus eam paſſim pollicetur: non quod ſint *cauſa veniæ* quæ innuat quare illa detur, ſed quia ſunt ſubjecti diſpoſitio neceſſaria quæ docet qualibus concedatur, ac ſi diceret iram Domini reſidere, ubi à flagitiis noſtris quieſcimus. Ita non excluditur *λύτρον* quod à Mediatore dari debuit, ſed indicatur hominis officium, ſine quo tale beneficium ſibi polliceri

non

Digitized by Google

non poteſt.

XII. 4° Non omittendũ eſt vim verbi כפר quo ytitur Sapiẽs non ſemper ad *Redemptionem* propriè dictam pertinere, ſed ſæpius ad *Remiſſionem* & condonationem quã Deus peccatori pœnitẽti indulget, ſic ſæpe & Græci & Latinus reddunt ut apud Iſ. XXII. 14. quod in Hebræo eſt אם יכפר העון הזה לכם Græci ita reddũt *εἰ ἐν ἀφεθήσεται ὑμῖν αὕτη ἡ ἁμαρτία*. Lati. *ſi dimittetur iniquitas hac vobis*. Sic c. XXVII. 9. יכפר עון יעקב Græci *ἀφαιρεθήσεται* Lati. *dimittetur*, Ita planus erit ſẽſus: miſericordia & veritate redimi, id. remitti & deleri iniquitatem, quia qui miſericordiæ & veritati ſtudet, ita Deo gratus eſt ut non poſſit non peccati remiſſionem obtinere. 5° ut verbum כפר non tantùm ad *remiſſionem* peccati, ſed etiam ad *ablationem* & remotionem moralem rei poteſt referri ut Iſ. XXVIII. 28. *Delebitur fœdus noſtrum cum morte* id. abrogabitur Heb. וכפר Græci per *ἀφελεῖν* reddunt; commodè poteſt hic ſenſus applicari, ut non tam quid per miſericordiam & veritatem ſeu exercitium earum fiat *coram Deo*, quàm quid fiat in *nobis*, ſcil. earum virtutum ſtudio fieri vt ex hominum animis & vita auferatur & abſtergatur iniquitas: Et hoc optimè reſpondebit verbis ſequentibus quibus additur: *In timore Dei declinari à malo*, quia Timor Dei eſt frænum potentiſſimum quo à peccato cohibemur; Ita duabus iſtis ſententiis ut ſæpe in hoc libro fieri ſolet una eademque veritas continebitur, quæ Timoris divini & charitatis ſtudium & fructum commendabit; ſed nihil pro ſatisfactionibus humanis inde exculpi poterit.

XIII. Alter qui ex Daniele petitur locus, licet hunc ſubinde vrgere ſoleant minus adhuc habet roboris, & quem ex hac ſua hypotheſi ne exponere quidem commodè poſſunt, nedum ut ex eo dogma ſuum probare valeant. I. Certum eſt ex eorum ſententia ſatisfactiones fieri tantùm à piis & iis qui ſunt in Eccleſia, quibus ſcil. & culpa & pœna æterna jam condonata eſt; At hic Rex ut notum Ethnicus fuit idololatra & ab Eccleſia Dei alienus: Quomodo illi verè ſuadere potuit ut ſatisfaceret pro pœnis temporalibus, qui pœnis æternis adhuc erat obnoxius? II. Satisfactionem volunt poſitam eſſe in operibus quibuſdam pœnalibus & laborioſis; At hic de *Iuſtitia* agitur, nam quod Græci & V.V. reddunt per *Eleemoſynam* in Heb. eſt צדקה. Quis verò dixerit juſtitiam inter peccati pœnas cenſeri poſſe? III. volunt per ſatisfactiones pœnas demum temporales redimi, non culpam, vel pœnam æternam; At nihil tale ex hoc loco colligi poteſt, in quo non *pœnæ* cujuſdam temporalis, ſed tantùm *iniquitatum* & *peccatorum* fit mentio. Ita ſi quod pertendunt, peccata eleemoſynis tanquam vera ſatisfactione propriè redimi vult Propheta, ſequitur ut non modo pœnam temporalem, ſed & æternam, non modo pœnam, ſed & ipſam culpam expiari intelligãt, nulla enim diſcriminis ex Prophetæ verbis afferri poteſt ratio, cùm peccatorum tantùm meminerit: At hoc non dixerint Adverſarij. Et hoc Vaſquez non potuit diffiteri qui hunc locum negat huc referri debere. Fruſtrà verò *Bellar.* lib. 4. de Pœni. cap. 8. conatur elabi dicendo,

dendo, Peccatum ſæpe ſumi pro pœna peccati; Nam licet non diffiteamur peccatum nonnunquam pœnam ipſam connotare, nunquam tamen hoc fit ſine aliquo ad noxam reſpectu, ita vt cùm redimi dicitur peccatum non poſſit pœna ſola intelligi ſine culpa, vt nec culpa ſine pœna.

XIV. 2°. Tota vis argumenti nititur verbo *Redimendi* quod non extat in textu originali, ſed verbum פרק quod primâ & vſitatiſſimâ ſignificatione nihil aliud eſt quàm *abrumpere, abſtrahere* & *convellere* quo ſenſu ſumitur Exod. xxxii. 2. פרקו נזמי הזהב *ſeparate* id. *detrahite inaures aureos* v. 3. *Tollite* LXX. ἀφέλετε ſic Gen. xxvii. 40. 1. Reg. xix. 11. Inde ducto tropo *liberare* nonnunquam ſignificat, quia qui liberatur ab eo quo implicitus tenebatur quodammodo avellitur: At quocunque modo ſumatur nullam ſatisfactionem importabit. Nam ſi ad poſteriorem referas, notabitur quidem liberatio, ſed non liberationis modus per ſatisfactionem aliquam aut λύτρον; Imò nec poteſt quidem, quia vis vocis inferet potius liberationem per potentiam quàm per juſtitiam. Præterquam quod ne quidē de peccatis dici poteſt, quū non peccata, ſed peccatores hoc ſenſu redimantur. At ſi priori ſenſu vox intelligatur, quod omnino convenientius dicitur de abruptione peccati, & vitæ immutatione facilia erunt & expedita omnia; Suadebit ſcil. Daniel Regi impio & ſuperbiſſimo, qui abjecto omni Dei hominumque timore per immanem avaritiam & crudelitatem dominatus fuerat, ut curſum vitæ anteactæ abrumpat, & planè contrariam ineat viam, ſummâ non tantùm juſtitiâ, ſed etiam benignitate præcedentis tyrannidis labes eluendo; ſic impendens exitium forſan averſum iri & Deum hac converſione commotum res in melius commutaturum; Quò pertinent verba ſequentia *ſi forte erit prorogatio tranquillitatis tuæ*, quaſi diceret, Exercuiſti ô Rex violentam & injuſtam dominationem, oppreſſiſti humiles, ſpoliaſti pauperes, & per omne genus peccatorum impunè es graſſatus: At nunc ſi vis effugere iram Dei imminentem, debes vitam planè immutare & pro injuſtis exactionibus, pro violentia & oppreſſione referre miſericordiam & juſtitiam, & ſic injuriæ beneficentia ſarcire, & abrumpere curſum peccatorum tuorum vt melius tibi ſit. Sic notabit quidem converſionem & pœnitentiam eſſe vnicam evitandi Dei judicij viam; Sed de ſatisfactione Dei juſtitiæ facienda ne cogitarit quidem, tantùm abeſt ut illam hîc commendarit.

XV. Nec aliò reſpiciunt loca quæ apud Prophetas paſſim de pœnitentia agunt, ut neceſſaria, ad remiſſionem peccatorum vel pœnarum relaxationem obtinendam. Non negamus enim pœnitentiam *conditionem* eſſe abſolutè neceſſariam ad id ut venia peccatorum obtineatur, Non negamus etiam ſæpe per eam fieri ut calamitates imminentes & judicia Dei vel declinentur vel mitigentur; Negamus tantùm eſſe *pœnam ſatisfactoriam* aut compenſationē quâ ſatisfiat Iuſtitiæ divinæ: Quia longè aliud eſt evitare & declinare pœnas, aliud verò ſatisfacere, aliud rem obtinere, aliud eam per viam pretij & ſolutionis conſequi; Quippe pœnæ iſtiuſmodi

ra ex

ex Adverſariis non modo graves ſunt & moleſtæ eas ferentibus, ſed etiam cenſentur indebitæ; At hæc quæ à Prophetis præſcribuntur pœnitentiæ exercitia non modò non ſunt gravia & dura, ſed ſuavia & incunda fidelibus qui impensè iis delectantur; Verùm ita ſunt debita ut nemo ſine crimine ea prætermittere poſſit aut debeat. Præterquam quod in miſericordiæ throno verſantur fideles, vbi nullus datur vel operibus vel paſſionibus noſtris ad ſatisfactionem locus, ſed ſoli gratiæ & merito Chriſti: Non verò in Legis foro vbi perſona judicatur ex opere, non opus ex perſona. Quod ſi aliquando opera quædam laborioſa cum pœnitentia videntur vrgeri, Vt Iejunia, Cilicium &c. non ideo fit ut pro delictis aliqua apud Deum compenſatio interveniat, ſed tantùm ut per ea veritas & ſinceritas pœnitentiæ eò melius teſtata fiat.

XVI. III. Objiciunt Adverſarij loca varia in quibus Deus poſt culpam dimiſſam dicitur tamen pœnas varias fidelibus immiſiſſe 1. 2. Sam. XII. 14. Peccatum condonatur Davidi à Nathane, & tamen mors filioli illi in pœnam decernitur, *Quia blaſphemare feciſti Dei nomen ab inimicis Domini, ideo puer qui tibi natus eſt morietur.* 2. Num. XIV. 20. Deus dicitur ignoviſſe Iſraëlitis murmurantibus, quibus tamen poſtea ingreſſum in terram Canaan interdixit: & in pœnam peccati mortem in deſerto illis inflixit quod vocatur *vltio Domini* ℣. 34. 3. Exod. XXXII. 10. 14. Deus teſtatur ſe peccatum idololatriæ ob preces Moſis dimiſiſſe, & tamen propter illud peccatum multa millia Iſraëlitarum interficiuntur. 4° Moſi & Aaroni peccatum incredulitatis procul dubio remiſſum eſt, tamen manet pœna luenda poſt culpam remiſſam, quia moriuntur in deſerto Num. XX. 24. & Deut. XXXII. 50. 51. Ex quibus & aliis ſimilibus locis colligunt fieri poſſe ut remiſſa culpa propter Chriſti Satisfactionem, maneat tamen nobis luenda pœna quædam temporalis.

XVII. Sed non difficile eſt hoc etiam Adverſariorum telum repellere; Si modò diſtinguimus *Pœnas propriè* dictas, *à pœnis analogicè* & impropriè ita dictis id. miſeriis & calamitatibus: Non negamus enim varia pœnarum genera eſſe quibus Deus in peccatores animadvertit: Sed inter eas tamen magnum diſcrimen eſt conſtituendum; Quippe licet ab eodem omnes fonte profectæ videantur, peccato videlicet, cujus reatu, *hac malorum terris incubuit cohors*, Etſi facies externa nihil differat, finis tamen & modus diverſiſſimus eſt. Nam ut *Deus* bifariam ſpectari poteſt, vel ut *Iudex* vel ut *Pater*, ut Iudex qui agit ex juſtitia ad vindictam, ut Pater qui agit ex amore ad correctionem; Vt *homines* in duplici ordine cenſeri poſſunt; Vel ut *impij* qui legis maledictioni ſubſunt; Vel ut *fideles* qui recepti ſunt in fœdus gratiæ; Ita duplex eſt Dei *judicium*, aliud *legale* vindictæ, aliud *Evangelicum* & paternum caſtigationis; Et *afflictiones* quæ hominibus immittuntur duorum ſunt generum; Aliæ pœnis propriè dictis accenſentur, quia peccatori ex ordine juſtitiæ divinæ infliguntur ad vltionem & Satisfactionem Dei offenſi, cujuſmodi ſunt illæ omnes quæ impiis & reprobis vel in hoc mundo infliguntur, vel in altero infligendæ ſunt. Aliæ verò ana-

logicè

logicè tantùm ita vocantur, quia non ſunt pœnæ judiciales, ſed paternæ; non ad vindictam, ſed ad medicinam; non ex irâ Iudicis, ſed ex amore patris; non ad deſtructionem, ſed ad correctionem; non ſupplicia, ſed remedia; non ſatisfactio præteritorum, ſed præcautio futurorum; quales pœnæ ſunt illæ omnes quæ fidelibus immittuntur, quæ juxta varios fines diſtribuuntur in tres ſpecies 1 *παιδείας* & *νουθεσίας* quæ eſt paterna caſtigatio quæ ad peccantium emendationem tantùm pertinet de qua Heb. XII. 6. 7. Apo. III. 19. 2. *δοκιμασίας* quæ eſt pietatis exploratio quæ refertur ad exemplum de qua Iaco. 1. 2. 3. vt viſum fuit in Abrahamo & Iobo. 3. *μαρτύριον* quod ſpectat doctrinæ cæleſtis per proprium ſanguinem obſignationem de quo 2. Tim. 1. 4. & Apoc. VI. 9.

XVIII. Non negamus quidem has calamitates *pœnas* poſſe dici *impropriè & figuratè*, & ſic non rarò vocari in Scriptura variis de cauſis, 1. Quia mala iſta & afflictiones naturâ ſuâ peccati ſunt pœnæ & ſtipendium, Itaque quanquam fidelibus quibus propter Chriſtum nihil pœnale amplius ſupereſt ferendum, non ad pœnam, ſed ad medicinam & pietatis exercitationem infligantur; tamen quia hoc habent naturâ ſuâ, mutato ſtatu nomen adhuc retinetur antiquum, & pœnæ dicuntur quia olim fuerunt, & ſi non *formaliter*; at *materialiter* idem ſunt cum eo quod impij patiantur, eadem calamitas vtroſque ſæpe premit, licet alio atque alio fine. 2. Quia ut in propriè dictis pœnis peccatum eſt occaſio & cauſa impulſiua illarum: ita calamitates iſtæ ex occaſione peccati & propter illud immittuntur; niſi enim peccatum eſſet nulla calamitas in mundo cerneretur. 3. Quia caro ipſa luere debet, vetus homo aboleri & deſtrui, & peccatum in carne condemnari & puniri; nec enim ſufficit Chriſtum in carne ſua illud condemnaſſe. Ro. VIII. 3. 4. & veterem hominem ac corpus peccati cruci affixiſſe ad deletionem reatus, niſi illud ipſum in carne noſtra crucifigat & condemnet ad maculæ purgationem. Rom. VI. 7. 8. 4. Quia ut pœnæ ſontibus infliguntur ex Iudicis arbitrio, & carni ſunt graues ac moleſtæ: Ita non temerè ſed certâ Dei diſpenſatione nobis immittuntur, & carni noſtræ non parum ſunt acerbæ & duræ. 5. Denique pœnæ poſſunt etiam dici ex ſenſu fidelium qui in paroxyſmo tentationis Deum ſæpe ſibi iratum eſſe queruntur: Nimirum quia ſæpe infantes ſunt adhuc, ideo ſeruorum more, Dominus eos nonnunquam durius tractat, & faciem patris abſcondit, vt vultum ſeverum judicis oſtentet; Itaque dum latet fides & juſtificationis ſenſus pœnæ vis atque ſtimulus legis expergeſit Ro. VII. 24. 25. vnde in eo ſenſu ejulant, & iræ divinæ fluctibus opprimi ſe arbitrantur; conqueruntur dexteram Excelſi eſſe mutatam Pſ. LXXVII. 11. & ſe projectos eſſe ab ejus facie: Ita cùm Lex operatur iram, afflictio pœnalitatem videtur inferre; Cæterùm ut diſpenſatio hæc legalis ad hominem tantùm veterem compeſcendum pertinet, ſtatim atque Lex Evangelica diſcuſſit tenebras iſtas, & homo eluctatus eſt ex gravi illa tentatione, tunc demum agnoſcit ſapientiſſimam hanc Dei œconomiam fuiſſe, qui non ex odio ſed ex amore proficiſcebatur, nec ad deſtructionem ſed ad ſalutem tendebat.

Digitized by Google

XIX. Quamuis autem hiſce & ſimilibus de cauſis, pœnæ nomen afflictionibus piorum impropriè & analogicè poſſit tribui; Certum eſt tamen longè differre à pœnis impiorum, ſiue *principium*, ſiue *modum*, ſiue *finem* reſpicias. Nam quoad *principium*; Pœnæ impiorum ex ira Iudicis immittuntur: Vnde toties David orat *Domine ne in furore tuo arguas me, nec in ira tua corripias me* Pſ. VI. 2. & XXXVIII. 2. At pœnæ fidelium ab amore Patris quia *quem amat Deus caſtigat* Heb. XII. 6. Apoc. III. 19. Quoad *modum* illæ cum ira Dei & maledictione conjunctæ, nulla temperantur gratia & totum Dei furorem in impios effundunt; Iſtæ ut à paterno affectu proficiſcuntur leues ſunt & moderatæ, quæ nuſquam carent miſericordiæ temperamento; Vnde *virgis humanis* conferuntur 2. Sam. VII. 14. quæ ita attemperantur infirmitati noſtræ, ut Deus propterea non auferat benignitatē ſuam; hinc toties Viri Dei qui deprecantur priores illas pœnas, ſe grato animo & libenter iſtis ſubmittunt: *Caſtiga me Domine* inquit Ierem. X. 24. *ſed in judicio non in ira tua ne fortè imminuas me; Effunde furorē tuum in gentes quæ te non noverunt &c.* Haba. III. 2. *Quum iratus fueris miſericordiæ recordaberis*; Quia non patitur *ut virga impietatis quieſcat in perpetuum ſuper ſortem juſtorum &c.* Pſ. CXXV. 4. *Si ad momentum abſcondit faciem, colligit poſtea in miſerationibus æternis* Iſ. LIV. 8. Ita modum ſemper adhibet Deus caſtigationibus ſuis ne ultra vires pij affligantur 1. Cor. X. 13. vel toti malis abſorbeantur. Cujus lenitatis rationem affert Dominus apud Iſ. XLIV. 10. *In igne repurgavi te*, inquit, *ſed non velut argentum; nam & ipſe totus abſumptus eſſes.* 3. Quoad *finem*: Nam pœnæ impiorum ut ab ira & maledictione oriuntur, ita tendunt ad ultionem juſtitiæ & exitium peccatoris: Vnde quicquid afflictionum in hac vita ſuſtinent, nobis depingitur ut quoddam inferorum atrium, ubi æternam ſuam damnationem eminus jam conſpiciunt, tantùmque abeſt ut inde emendentur aut fructum aliquem percipiant, ut potius talibus præludiis ad diriſſimam quæ eos tandem manet gehennam appareantur; hinc fremunt & calcitrant contra ſtimulum & in deſperationis barathrum ſeſe præcipitant: At fidelium alia ratio eſt; Nam afflictiones eorum non tendunt ad pœnam, ſed ad medicinam, non ad deſtructionem peccatoris, ſed ad interitum peccati, non ut ultrici juſtitiæ ſatisfiat, ſed ut peccator vel emendetur vel probetur, ut caro crucifigatur, ut corpus peccati eneruetur; atque ita homo fidelis divinæ ſanctitatis fiat particeps Heb. XII 10. hinc fideles divinâ ferulâ verberari placidè ſe ejus manui ſubmittunt, bonum ſibi id fuiſſe agnoſcentes Pſ. CXIX. 71.

XX. Hanc fuiſſe ſententiam Veterum de fidelium afflictionibus innumeris Teſtimoniis probari facilè poſſet; Sed unum vel alterum nunc ſufficiat. Minutius Felix in Octavio. *Quod corporis humana vitia ſentimus & patimur, non eſt pœna, militia eſt; fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & calamitas ſæpius diſciplina virtutis eſt.* Chryſoſt. Hom. 41. in Matth. ad illa Pauli verba *dum judicamur à Domino corripimur* νουθεσίας γὰρ μᾶλλον ἢ καταδίκης τὸ γινόμενον, ἰατρείας ἢ τιμωρίας, διορθώσεως ἢ κολάσεως. *Nam quod fit eſt magis admonitionis quàm condemnationis, curationis, quàm punitionis, corre-*

Digitized by Google

ctionis, quam ultionis. Ita alibi de Iobi & Apoſtolorum perpeſſionibus loquens hom. 28. in 1. Cor. 11. ὁ γὰρ δὴ κολάσεως ἦν ἅπερ ἔπασχον, ἀλλ' ἀγώνων καὶ παλαισμάτων; *Non enim quæ patiebantur punitionis erant ſed certaminum & luctarum.* Sic in alio loco *verberatur filius verberatur & famulus, ſed hic ut ſervus quia peccavit punitur, Ille verò ut liber & filius diſciplinæ indigens caſtigatur; Huic correptio in probationem & emendationem, cedit illi in flagella & pœnas.* Sed ſupra cæteros Auguſt. & ſæpe & diſertiſſimè hoc docuit; Nam contra Fauſtum Manich. l. 22. c. 20. *Summus ille,* inquit, *vitis agricola aliter parat falcem ſarmentis fructuoſis aliter infructuoſis; tamen non parcit nec probis, nec reprobis; illis purgandis, iſtis amputandis; nullus enim hominum eſt tanta juſtitia præditus cui non ſit neceſſaria tentatio tribulationis, vel ad* perficiendam, *vel ad* confirmandam, *vel ad* probandam *virtutem.* Sic de Civi. Dei li. 1. c. 8. *Quicunque boni, malique pariter afflicti ſunt, non ideò ipſi diſtincti non ſunt, quia diſſimilium non eſt quod utique perpeſſi ſunt; manet enim diſſimilitudo paſſorum etiam in ſimilitudine paſſionum, & licet ſub eodem tormento, non eſt idem virtus & vitium, nam ſicut ſub uno igne aurum rutilat, palea fumat, & ſub eadem tribula palea comminuuntur, frumenta purgantur, nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodem præli pondere exprimitur; Ita una eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat & malos vaſtat, damnat, exterminat; Unde in eadem afflictione mali Deum deteſtantur atque blaſphemant, boni autem precantur & laudant. Tantum intereſt non qualia, ſed qualis quiſque patiatur.* Idem eximiè in Pſ. cii. loquens de afflictionibus piorum *Quod pateris unde plangis, medicina eſt tibi non pœna, caſtigatio non damnatio, noli repellere flagellum ſi non vis repelli ab hæreditate.* Grego. in Ezech. hom. 1. *Agit hoc divina miſericordia, ut ex una eademque re in qua carnalibus dat flagellum, in ſpiritualibus virtutis præſtet incrementum.*

XXI. Quibus ita poſitis facilè ſolvitur objectio propoſita; Nec enim quæritur inter nos, An poſt culpam dimiſſam fideles poſſit & velit Deus exercere variis calamitatibus, & pœnis impropriè & analogicè ita dictis; Agnoſcimus enim ultrò ſæpiſſime iſtas locum habere in Dei diſpenſatione erga filios ſuos, ut vel caſtigentur, vel probentur, vel in poſterum cautiores reddantur; Fatemur hunc eſſe ſapientiæ divinæ ordinem in fœdere gratiæ conſtitutum, ut per varias afflictiones in regnum cœlorum ingrediamur, & nemo ἀναιμακτὶ coronam gloriæ obtineat: Sed quæritur tantùm, An pœnis propriè ita dictis quibus juſtitiæ divinæ ſatisfit obnoxij adhuc ſint vel poſſint eſſe ex quo ſemel veniam peccatorum ſunt conſecuti: Hoc enim conſtanter negamus: Nec Adverſarij hoc ex locis allatis evincere unquam potuerunt, in quibus caſtigationum quidem paternarum exempla occurrunt, ſed non pœnarum judicialium, ut ex ſingulorum examine patebit.

XXII. Nam ut ab exemplo Davidis quod primum proponit Bellarminus ordiamur: Fatemur quidem *mortem filioli* quæ illi prædicitur à Nathano poſt remiſſam peccati occaſione peccati & propter ipſum fuiſſe inflictam,

ctam, ut ejus ſenſu magis magiſque percelleretur, Non negamus etiam fuiſſe pœnam Davidi paternam, caſtigatoriam, & medicinalem, qua de præterito peccato confuſus erudiri debuit, ne in poſterum tale facinus auderet; Sed pœnam propriè dictam quæ à Iudice irato ad vindictam & ſatiſfactionem juſtitiæ inflicta ſit negamus. Neque hoc ex duplici ratione quam affert Bellar. colligi poteſt. Non ex prima ducta ex his Prophetæ verbis. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini, propter hoc verbum filius tibi natus morietur*, quæ videntur oſtendere pœnam hanc imponi in vltionem peccati præteriti, non in emendationem futuri. Nam ex eo quidem bene colligas peccatum iſtud fuiſſe occaſionem & cauſam inflictionis iſtius calamitatis; Sed non ſtatim inde elicere poteris, eam fuiſſe ejus pœnam: Imò ſatis expreſſè innuit Vir Dei hanc non tam ad *pœnam* quàm ad *exemplum* infligi; Nimirum ut ingens per iſtud peccatum datum erat profanis hominibus ſcandalum quaſi Deus adulteros & homicidas in ſinu ſuo foueret, debuit hoc quicquid erat ſcandali ea ratione ſarciri, ut documētum eſſet graviter Deo diſplicere talia peccata, adverſus quæ tantam offenſionem in dilecto filio ſuo declaraſſet, atque ita divinę domus diſciplina turpiſſimo hoc ſcelere violata aliquo exemplo ſanciretur, ne vel ipſe David, vel alij, ejus exemplo libidinibus vel cædibus inpoſterum indulgerent; Non ergo infligitur in pœnam ſed in medicinā; Nec contrarium poteſt elici ſecundò ex eo quod Dauid lachrymis, jejunio, precibus &c. mortē hanc deprecatur, quod non facturus fuiſſet vir ſanctus, ſi ſibi vtilem agnouiſſet, ut ait Bellar. loco cit. Nec enim nouum eſt ut ſancti deprecentur eas calamitates quas cæteroquin ſciunt in bonum à Deo conuerti, quia hæc eſt naturæ noſtræ indoles ut quicquid eſt durum & moleſtum ſtatim refugiat & procul à ſe amoliri conetur: ſic Paulus qui nouerat grauem illam crucem ſibi à Deo impoſitam non pœnam eſſe præteriti, ſed remedium futuri, ne ſcil. magnitudine reuelationū extolleretur, non minus tamen illā deprecatur 2. Cor. XII. 7. 8. planè ſicut Æger, cauterij moleſtiam, & medicinæ amaritudinē vehemēter deprecatur, licet eam non pœnam ſed remedium eſſe non dubitet; Ita ſi Dauid mortem filioli ægrè tulit, eamque precibus ſuis & jejunio avertere conatus eſt, efficitur quidem ex eo grauem illi & acerbam fuiſſe hanc mortem, ſed non poteſt inde exſculpi vel propriam ejus pœnam fuiſſe, vel nullum habuiſſe ad ejus emendationem uſum.

XXIII. Non diſſimilis eſt ratio alterius caſtigationis quæ dicitur immiſſa Davidi & toti Iſraëli ob numeratum populum 2. Sam. XXIV. 10. 11. 12. Nam licet certum ſit hoc flagello Deum teſtatum fuiſſe quantopere peccatum illud ſibi diſplicuiſſet, atque ita tum ad publicum omnium ſeculorum exemplum, tum peculiariter ad priuatam Davidis humiliationem pertinuerit; Licet hæc calamitas non tantùm Davidem reſpexerit, ſed & populum qui aliis peccatis eam erat commeritus, & quam occaſione peccati Davidis illi immiſit. Non ſequitur tamen propriam pœnam fuiſſe Davidi quæ ad vindictam reſpexerit; Imò

Digitized by Google

contrarium ſatis apertè colligitur ex peſte quam ſeligit ut *incideret in manus Dei potius quàm hominum, quia multa ſunt ejus miſericordia* ℣.14. Quia verò horrendum eſt incidere in manus *Dei irati* Heb. x. 31. debuit omnino Dauid manum *Dei placati* & miſericordis intelligere; Atque adeò grauiſſimum hoc flagellum de ſeuera Patris correptione interpretari, qui non poteſt filiorum errores & crimina diſſimulare & ſine diſciplina prætermittere; non verò de pœna aliqua ſatisfactoria & judiciali ad vltionem peccati ſibi impoſita.

XXIV. Quod verò ſubiicit *Bellar.* ibid. cap. 2. Deum morte ſæpè plectere filios ſuos ob peccata, non vtique ad emendationem, ridiculum enim eſſet dicere morte puniri homines ut deinceps cautiùs viuant, ſed ad ſatisfactionem; Non majoris eſt ponderis: Quippe etſi mors ad emendationẽ non infligeretur, non ſequitur ſtatim imponi ad ſatisfactionem, nam præter duos iſtos fines varij poſſunt alij eſſe quos ſapiẽtia Dei intendit in ſuorum morte; Quidni enim dicemus ideo mori ut reliquiæ peccati penitus aboleantur, & homo fidelis ex ſtatu terreno & animali qui *carnis* & *ſanguinis* nomine ſolet indigitari 1. Cor. xv. 50. ad ſtatum ſpiritualem & cœleſtem vitæ beatæ traducatur; & ita quæ inferorum erat atrium & peccati pœna per ſe, fiat jam Dei beneficio porta cœli & immortalitatis inſtrumentum? Quidni mors poſſit in multis eſſe *Exercitatio pietatis* quales Martyrum mortes fuère, & variorum fidelium qui paulatim morbis vel ſenio confecti ex hac vita diſcedunt? Quidni cenſeatur eſſe multis beneficium, Quos ſcil. Deus per mortem liberat à jugo peccati ut propius ſibi admoueat, vel Quos immatura morte tollere vult ut infantes, ne malitia mutet intellectum eorum ut habet author Sapien. c. iv. 10. ut eximantur à tentationibus mundi & miſeriis vitæ, & coronentur ante certamen? Sic bene dicetur immitti non tam in caſtigationem præteriti, quàm ad cautionem futuri, ad præcauenda ſcil. & vitanda peccata quæ admiſſuri fuiſſent ſi diutius vixiſſent. 2. Licet mors actu jam immiſſa non poſſit ad emendationem reſpicere, quando poſt mortem nullus amplius pœnitentiæ locus eſſe poteſt; Quidni denuntiatio vel cogitatio mortis imminentis poſſit eſſe potentiſſimum ad vitam emendandam incitamentum? ut fideles qui incautiùs viuebant in ſeipſos deſcendentes & peccata ſua ſeriâ pœnitentiâ deflentes Deo reconcilientur, & iram venturam fugiant; Sic non puniuntur homines morte ut deinceps cautiùs viuant, quod reuera ridiculum eſſet aſſerere, ſed mortis illis incumbet neceſſitas ut hæc cogitatio à peccato eos retrahat, & ad ſanctitatem excitet.

XXV. Secundum exemplum quod affert Bell. petitur ex Exo. xxxii. 10.14. Vbi tria millia Iſraëlitarũ dicuntur interfecta propter peccatum adorati vituli; Nec tamen credibile eſt omnes illos in peccato mortuos eſſe, inquit, cùm Dominus teſtatus ſit ſe ob Moſis preces peccatum illud dimiſiſſe. Sed neque exemplum iſtud ad rem facit; Nam quamuis dicatur Deus precibus Moſis iræ impetum aliquatenus repreſſiſſe, ne populum penitus deleret, ℣. 14. tamen nec dicitur remiſiſſe peccatum quod gratis ſupponit

Adver-

Digitized by Google

Aduerſarius, cùm ✝. 31. pro ejus remiſſione Moſes oret, nec eos per hanc pœnam Deo ſatisfeciſſe; Fateor vindictam hanc quæ à Leuitis Moſis juſſu ſumpta eſt reſpectu impiorum qui in eo numero fuerunt veram & propriè dictam pœnam fuiſſe, & dubium non eſt quin plurimi ſi non omnes ex iis fuerint, quum veriſimile ſit in duces & primarios idololatriæ authores juſtum Leuitarum furorem exarſiſſe; ſed ſi qui fideles & pij eorum exemplo abducti ejuſdem pœnæ ſocij fuerunt, non continuò pœnas juſtitiæ vltrici exſoluiſſe hac morte cenſendi ſunt; ſed tantùm caſtigationem paternam ad propriam ſalutem & cæterorum exemplum ſubiiſſe; Vel ſi pœnam eſſe vis, *pœna* erit tantùm *politica* inflicta à Moſe ut ſupremo Reip. Iſraeliticæ Rectore ex Legum præſcripto, qui cùm populum videret immani ſcelere contaminatum, pro muneris ſui ratione exemplum in nocentiores ſtatuendum exiſtimauit. Quod verò addit Dominus ✝. 34. ſe *viſitaturum in die vltionis peccatum ipſorum*, infert quidem Deum etſi interceſſione Moſis motum manum tunc retraheret ad tempus, tamen propter illud ipſum peccatum eos eſſe caſtigaturum, quum aliis peccatis eum irritarent; ſed non dicit ſe pœnas de iis ſumpturum; Imo non obſcurè contrarium elicitur ex antecedentibus, in quibus Deus jubet Moſem preire populo, & pollicetur Angelum ſuum itineris ducem quæ non Iudicis irati, ſed benigni Patris ſunt argumenta; Itaque *viſitatio* hæc de qua loquitur, non eſt iræ, ſed amoris, non vltionis propriè dictæ, ſed caſtigationis paternæ quomodo non rarò vox iſta vſurpatur 2. Sam. vii. 17.

XXVI. Tertium exemplum extat Num. xiv. 20. vbi Deus dicitur ignouiſſe Iſraelitis murmurantibus, & tamẽ poſtea in pœnam ingreſſum in terram Canaan interdixiſſe, cùm omnes in deſerto mori voluit exceptis ſolis Ioſue & Caleb qui non murmurauerant, Et hanc fuiſſe pœnam dubitari nequit cùm expreſsè dicat Dominus, *Et ſcietis vltionem meam* ✝. 34. Verùm fruſtra eſt dum ita ratiocinatur. Nam primò perperam affertur exemplum numeroſæ gentis vbi agitur de Satisfactione quæ debetur à ſingulis; Nec ſi remiſſum dicitur peccatum poteſt intelligi reſpectu omnium & ſingulorum, ſed tantùm eorum qui crediderant & converſi fuerant; Itaq; ſi qui increduli remanſerunt, mors & interdictio terræ Canaan reuera fuit pœna & vindicta, ſed piis & fidelibus diſciplina. Nec contrarium ſuadent vox *vltionis* quam Dominus addit; Nam præterquam quod uti jam diximus potuit locum habere reſp. impiorum, & reſp. piorum vltionem impropriè dici, nihil obſtat caſtigationem Dei quia ob peccatum infligitur & ad exemplum, quomodo & pœna non rarò vocatur. Accedit quod vox Heb. תְּנוּאָתִי non *vltionem*, ſed potius *fractionem* & lacerationem ſignificat à radice נוא quod in Hiph. eſt *rumpere* & *irritum facere*; Ita poterit referri ad abrogationem promiſſionum per conceſſionem ironicam, quâ Deus in deteſtabilem eorum ſuperbiam inuehitur, qui propter excluſionem à terra promiſſa videbantur Deum inconſtantiæ & mendacij arguere, ac ſi non ſtaret promiſſis, quaſi diceret, Cognoſcetis, An ego ſim mendax? & an inanis ſit futurus meus ſermo; Imò facilè percipietis effectum pro-

Digitized by Google

miſſionum mearum, licet toti populo indiſcriminatim proponantur, non pertinere tamen ad rebelles & incredulos, ſed tantùm in piis locum habere, quorum reſpectu manent ſemper firmiſſimæ: Sic objurgabitur quidem incredulitas Iſraelitarum; ſed ad vltionem & vindictam locus non poterit referri.

XXVII. Quartum à Bell. allatum exemplū eſt *Moſis & Aaronis* qui propter incredulitatem ſuam quòd Deum ad petrā non glorificaſſent mortui ſunt in deſerto ut refertur Num. xx. 24. & Deut. xxxii. 50. 51. *Iam nemo* inquit, *eſt qui negat Moſem & Aaronē poſt peccatum illud in gratiam Dei rediiſſe, manſit ergo pœna luenda poſt culpam remiſſam.* Sed ex antedictis facilè hoc quicquid eſt difficultatis ſolvitur; Non negamus enim calamitatem hanc velut paternam caſtigationem manſiſſe poſt culpam remiſſam; tum ut ipſi peccati ſui gravitatem agnoſcentes humiliter coram Deo procumberent, & ſeſe ad mortem imminentem accingerent; tum ut aliis exemplo eſſent, dubitari enim non poteſt quin acerrimus ad eos omnes pungendos ſtimulus fuerit tanta Dei ſeveritas in S. Sacerdotem & populi Rectorem qui prius ſua interceſſione ſæpius Deum placaverant; ut ſic Deo vivere diſcerent ſuperſtites, cùm nequidem chariſſimis capitibus parcere voluiſſet: Adde quod in morte Moſis myſterium aliquod latere voluit Dominus, ut ſcil. innueretur non Legis vi cujus Moſes miniſter fuit, patere ingreſſum vero Iſraeli in Canaan cœleſtem; ſed per Evangelij gratiam, Chriſti Domini noſtri auſpiciis & ductu, cujus Ioſua non nomen modo, ſed & typum ferebat ut Apoſt. Heb. vii. 23. ſatis clarè hoc innuit.

XXVIII. Addunt Adverſarij *Iudicium Dei etiam exerceri in Fideles.* Imò ex Petro c. iv. 17. 1ª *incipere à Domo Dei,* Iudicium autem poſt ſe neceſſariò trahere aliquam pœnam. ℞. *Iudicium* duplex eſſe aliud *vindictæ* quod ab irato Iudice proficiſcitur, aliud *caſtigationis* quod eſt benevoli Patris: Illo Deus inimicos ſuos perſequitur ad interitum; Iſto filios & amicos exercet ad ſalutem. Illud eſt maledictionis ſignum; Hoc amoris: Vt Iudex quum facinoroſum punit, in ipſum delictum animadvertit, & de facinore ipſo pœnam expetit: Sed Pater cùm filium ſeveriùs corrigit, non hoc agit ut vindicet aut mulctet, ſed magis ut doceat, & cautiorem in poſterum reddat. Petrus non de primo loquitur, ſed de ſecundo, unde Græca ſcholia bene notant κρῖμα hîc vſurpari non ἀντὶ κατακρίματος, ſed ἐξετάσεως. Quomodo vſurpatur etiam 1. Cor. xi. 31. *Quod ſi nos ipſos dijudicaremus, non vtique ἐκρινόμεθα, judicaremur;* Vt verò oſtendat ſe non de Iudicio vindictæ, ſed paternæ caſtigationis loqui ſtatim addit, κρινόμενοι δὲ, *cùm judicamur autem à Domino corripimur, ne cum mundo damnemur.* Ad quem locum optimè Chryſoſt. οὐκ εἶπεν εἰ ἐκολάζομεν ἑαυτοὺς, εἰ ἐτιμωρούμεθα, ἀλλὰ μόνον εἰ ἐπιγνῶναι τὰ ἁμαρτήματα ἐβουλόμεθα, εἰ καταδικάσαι ἑαυτοὺς, εἰ καταγνῶναι τῶν πεπλημμελημένων, ἀπηλλάγημεν ἂν καὶ τῆς ἐνταῦθα, καὶ τῆς ἐκεῖσε τιμωρίας; *Non dixit ſi caſtigaremus nos ipſos, ſi puniremus, ſed ſolùm ſi vellemus agnoſcere peccata, ſi nos ipſos condemnare, ſi de delictis ferre ſententiam, liberaremur ab eo quod & hic & illic eſt ſupplicio.* Ita Claudius Guillaudus ex Ad-

Xx ver-

Digitized by Google

verſariis *Dum judicamur, non dicit punimur, non pœnas damnati ſolvimus, ſed corripimur & erudimur, ut oſtendat has afflictiones (quibus hic judicari à Domino dicimur, admonitionis eſſe magis quàm damnationis; medicina quàm ſupplicij; correctionis quàm pœna.* Hinc eſt quod Iudicium dicatur *incipere à Domo Dei*, Quia licet totius mundi Iudex ſit Deus, ſpecialiter tamen providentiam ſuam in Eccleſia vult agnoſci, ita ut videatur quodammodo reprobis parcere, prout in electos ſeverus eſt; Vt paterfamilias in ſuos potius quorum ſingularem curam habet, quàm in ſervos & alienos animadvertit. Ita Deus judicia ſua temperat, ut reprobos qui ſervi ſunt Diaboli & peccati relinquat ſæpe ſine diſciplina & multa eorum ſcelera tolleret quaſi ea veluti conniveat: Sed filios ſuos quos præ cæteris diligit, promptius etiam corripit, non modo quia peccantes adverſus majorem lucem, longè etiam Deum offendunt; ſed etiam quia quos teneriùs amat eos diligentiùs caſtigare ſolet ut ad meliorem frugem redeant, & ſanctitatis ſuæ ſiant participes Heb. xii. 10. 11. nihilque in domo Dei occurrat quod tanti Numinis puritati & gloriæ non reſpondeat.

XXIX. *Vindicta* porrò illa de qua loquitur Apoſt. 2. Cor. vii. 11. & quam inter fructus ſalutaris pœnitentiæ refert, ſententiam Adverſariorum ut pertendit Bellar. confirmare non poteſt: Nam ſive intelligamus per eam (quod facit major pars interpretum, cum Veteribus) *Excommunicationis ſententiam* quæ à Corinthiis in inceſtuoſum ex Pauli præſcripto lata fuerat; ſive quod alij volunt referamus eam ad *exercitium pœnitentiæ* & contritionis, quâ homo peccator ſibi iraſcitur & in ſeipſum quodammodo ſævit ob crimen admiſſum; nulla hic Satisfactionis poterit eſſe ratio; Nam reſpectu prioris licet Excommunicatio *pœnam inferat canonicam* & Eccleſiaſticam ad ſcandali reparationem & exemplum; non poteſt tamen talis eſſe pœna ſatisfactoria reſpectu Dei, de qua quæritur; Quia ſatisfactio fit pro peccato cujus jam remiſſa eſt culpa; At Excommunicati culpa non remittitur donec Excommunicationis vinculis ſolvatur: Tum ſatisfactio dicitur opus laborioſum à peccatore ſponte ſuſceptum ad expiandum pœnam temporalem, quod de Excommunicatione nemo dixerit. Non reſpectu poſterioris, quia vindicta quam de ſe ſumit peccator eo quidem tendit ut acerrimo dolore tanquam acri ſtimulo inſtiget ad reſipiſcentiam & emendationem, & ut ardentiùs miſericordiam Dei imploret; ſed non eò reſpicit ut Dei juſtitiæ per pœnam ſatisfaciat, quod nec poſſibile eſt homini, nec neceſſarium poſt præſtitam à Chriſto Satisfactionem: Fuerit ergo *pœna ſive contritionis* qua peccator in ſeipſo punit & mortificat peccatum ſuum, & penitiſſimo dolore veluti perfodit & crucifigit, non repugnabimus; Sed non pœna *Satisfactionis* quæ à Deo Iudice ad ultionem inferatur.

XXX. Ejuſdem eſt commatis objectio quæ petitur ex illo Pauli loco 1. Cor. ix. 27. in quo dicit ſe *caſtigare corpus ſuum & in ſervitutem redigere, ne forte, cùm aliis prædicarit, ipſe reprobus efficiatur*; Nam verba ipſa Apoſtoli ſatis inſinuant hunc laborem ſuum & Exercitium qualecumque fuerit

ad

Digitized by Google

ad futurum reſpexiſſe non ad præteritum, atque adeo non niſi perperam ad pœnam & ſatisfactionem referri. In eo autem loco Paulum figuratè loqui clarum eſt, & in ſimilitudine antea poſita ſcil. ab Agonibus petita qui tum in Græcia notiſſimi erant, ad deſcribendum indefeſſum ſuum in vocatione ſua ſtudium pergere. Nam poſtquam dixit v. 25. *Omnis qui in agone contendit ab omnibus abſtinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Addit ſibi applicans & ſuo exemplo alios excitans: *Ego igitur ſic curro non quaſi in incertum, ſic pugno non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo corpus meum & in ſervitutem redigo.* Exponit ſcil. certaminis ſui modum & rationem, ad ſimilitudinem veterum Athletarum; Nam ut qui currebant, palmam & metam ſemper præ oculis habebant ne à recto tramite unquam declinarent, & ad eum continuo & indefeſſo curſu ferebantur: Ita Vir Dei non currit in incertum, ſed relictis omnibus iis quæ ſunt à tergo, contendit ad anteriora ad ſcopum & brabium cœleſtis vocationis reſpiciens Phil. III. 16. 17. Ut illi pugiles ſcil. non in aërem incaſſum, ſed certis & deſtinatis ictibus Adverſarium ferire conabantur, & ut poſſent melius hoc exequi, corpus ſolebant in ſervitutem redigere, non molliter & ex ſua libidine quibuſvis cibis utendo, ſed difficilem & duram viuendi rationem juxta leges gymnaſticas ſectando; Ita Paulus teſtatur ſe in hoc certamine ſeſe comparare, ut non incaſſum laboret, & tanquam ludibundus pugil in pugna vibratio gladio aërem verberet; ſed ut certis ictibus Aduerſarium contundat & confodiat; Ideo inquit, *corpus meum caſtigo & in ſervitutem redigo*, ὑπωπιάζω quod V.V. vertit *caſtigo*, propriè dicuntur pugiles, cùm pugnis aut cæſtibus antagoniſtam obtundunt & vulnerant, unde ὑπώπια vulnera ſunt ex contuſione accepta quibus facies præſertim, vel aliæ corporis partes luridæ redduntur ex collecto ad cutim ſanguine; Sic δουλαγωγεῖν σῶμα eſt illud duriter habere moleſta & difficili viuendi ratione quam inſtituere conabantur neceſſariò qui ad certamen ſe parabant, certis cibis rebuſque abſtinendo quæ corpus frangere & ad mollitiem corrumpere poterant; Porro per *Corpus* non intelligit Apoſt. carnem ſuam quaſi eam loris aut flagellis laceraret aut etiam jejuniis maceraret, (quod Aduerſarij ex hoc loco ſed ridiculè elicere contendunt; ſiquidē non magis caſtigatio iſta propriè eſt intelligenda, quàm curſus & pugna de qua loquebatur, quam metaphoricam eſſe nemo non videt.) ſed notat quicquid erat carnis & veteris hominis in ipſo reliquum quod alibi vocat *corpus peccati* Ro. VI. 7. Ita deſignare voluit non modò frenationem carnalium affectuum, ſed totius carnis mortificationem, abſtinentiam à crapula, & omni libidinum genere; denique quarumvis afflictionum tolerantiam.

XXXI. Hoc pacto non ſatisfaciebat Deo Paulus, ſed carnem ſuam verè contundebat & mortificabat *ne poſtquam aliis prædicaret ipſe reprobus efficeretur*: Ubi ad rem Athleticam curſus alludit; Mos enim fuit ut Athletæ, antequam ad certamen deſcendere ſineſſent examinarentur, & ſi convicti criminis alicujus aut vitij fuiſſent, voce Præconis cum ignominia

Digitized by Google

reprehenderentur & reijcerentur : Quò pertinent iſta Ariſtidis orat. ſuaſoria de non agendis Comœdiis. *Etenim*, inquit *Athletarum facimus ἐγκρατεῖς delectus ut ſi quis ipſorum ſit nanci, ſeipſum pudefaciens diſcedat, pœnas etiam dans corpore &c.* Quomodo in haſtiludiis & Torneamentis olim Legibus cavebatur ut ſi quis manifeſtè reus eſſet, vel impietatis contra Chriſtianã fidem, vel læſæ majeſtatis, vel Raptus, & violentæ expugnationis virginum, adulterij, homicidij, aut ſimilium flagitiorum publicè vapulans eiiceretur. Sic Paulus dicit ſe ita comparare in vita ſua ſedulo pietatis & ſanctitatis ſtudio ut doctrinæ vita reſpondeat, nec aliter agat aliter doceat, ne aliorum præco ipſe reprobatus & rejectaneus deprehendatur ; Quid enim turpius Doctori, quàm cùm culpa redarguit ipſum ? Quid ignominioſius quam ſi quis Præconis agens officium alios proclamando & traducendo, mox ad certamen deſcendens & inter pugiles nomen ſuum adſcripturus ipſe reprobetur & turpiter reiiciatur ? quod eſt in veteri adagio ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἕλκεσι βρύων *Aliorum medicus ipſe ſcatens vulneribus.*

XXXII. Sic ex Scripturis diverſimodè pugnant Adverſarij; Agunt etiam rationibus quibuſdam, ſed non feliciter. Primò Ex *miſericordiæ & Iuſtitiæ nexu.* In omnibus Dei actionibus, inquiunt, miſericordia juncta eſt cum juſtitia, & hæ virtutes pariter elucent, nec poſſunt ab invicem divelli. Ergo conſentaneum eſt rationi, ut ſic Deus ex miſericordia condonet, ut etiam juſtitiæ quoad ejus fieri poteſt ſatisfieri velit. ℞. Sed 1°. ſupponunt quod probandum fuerat, In omnibus Dei actionibus miſericordiam ſemper jungi cum Iuſtitia. At non ea erat mens Iacobi II. 13. qui *Iudicium ſine miſericordia futurum adverſus eos qui ipſi non fuerunt miſericordes* teſtatur ; Quis dixerit miſericordiam exerceri erga Diabolos, & Iuſtitiam erga Angelos? In inferis ſola Iuſtitia locum habet ſine miſericordia, In cœlis ſola miſericordia ſine Iuſtitia ; virtutes quidem iſtæ nunquam ſeparantur in Deo, ſed poteſt tamen exercere actus unius ſine exercitio alterius ; Imo nec poſſunt locum habere reſpectu ejuſdem ; quia ſeſe mutuò tollunt, & circa contraria occupantur. Miſericordia dat veniam ; & Iuſtitia imponit pœnam, illa ſalutem hominis, iſta exitium ſpectat. 2. Quamvis non negemus in ſalutis negotio admirabile viſum fuiſſe iſtarum virtutum temperamentum, non in eo tamen conſiſtit ut quibus peccata remiſſa ſunt per miſericordiam, ab iis ſatisfactionem exigat juſtitia; hoc enim & abſurdum eſſe & bonitati ac Iuſtitiæ divinæ contrarium antea evicimus Sed in eo poſitum eſt quod Iuſtitia in Chriſtum ſponſorem ſeſe exeruerit ut ſatisfaceret pro nobis, & Miſericordia in nos quibus imputatur Chriſti obedientia, Illum puniuit ut nobis parceret, Ab eo pœnas nobis debitas popoſcit, ut nobis veniam indulgeret; Atque ita & ſummè Iuſtus in Filij morte, & ſummè Miſericors in fidelium ſalute deprehenſus eſt.

XXXIII. *Secundò A ratione Capitis & membrorum.* Nam ſi æquum eſt ut membra ſint conformia Capiti, æquum eſt etiam ut quemadmodum Chriſtus ſatisfecit idem etiam poſt eum præſtemus; Et cum ipſo patiamur, ut cum eo regnemus Ro. VIII. 17. ℞. Conformitatem cum Chriſto poſtulare,